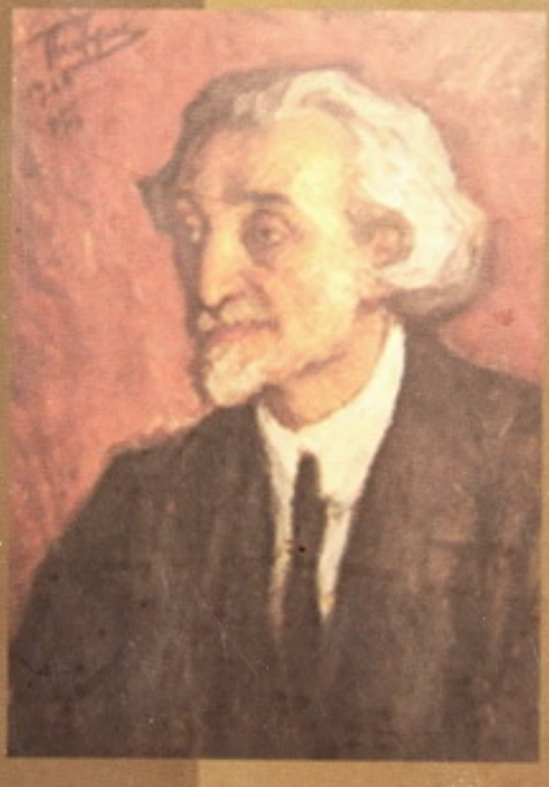
016:091(С)
Осод
С-32

Ірина Сергєєва

Архівна спадщина Семена Ан-ського
у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

**Центр досліджень історії і культури
східноєвропейського єврейства**

Ірина Сергєєва

АРХІВНА СПАДЩИНА СЕМЕНА АН-СЬКОГО У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Київ

ДУХ І ЛІТЕРА

2006

ББК
Ш5(2=Е)5–4Ан-ський15

карбочки вилле
21.06 07

Сергєєва І.А. Архівна спадщина Семена Ан-ського у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. – 544 с.

Уперше запроваджується до наукового і культурного обігу великий комплекс документів особового архівного фонду видатного єврейського письменника, етнографа, політичного діяча Семена Акимовича Ан-ського (Шлойме-Зайнвіла Раппопорта).

Перша частина видання є дослідженням життєвого, творчого і наукового шляху та ролі фондоутворювача у соціокультурному контексті кінця XIX – першої чверті XX ст. Друга частина – анотований та коментований опис архівної спадщини (документів творчої, суспільної та наукової діяльності С. Ан-ського, листування, фотографій та колекційних документів), що зберігаються у фондах Інституту рукопису НБУВ. Науково-довідковий апарат складається із іменного, географічного покажчиків, покажчиків товариств, організацій, періодичних видань, бібліографії.

Видання розраховане на широке коло дослідників історії України в цілому та єврейської історії зокрема, етнографів, культурологів, археографів, архівістів, бібліографів та ін.

Редакційна колегія:
Олексій Онищенко, акад. НАН України (голова), Ігор Шевченко (співголова), Геннадій Боряк, Роман Процик, Любов Дубровіна

Затверджено до друку 23 грудня 2003 р. Вченою радою Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського

Рецензенти:
П.П. Кононенко, докт. філол. наук, професор
Л.В. Матвєєва, докт. істор. наук

Видання здійснено за сприяння пані Віри Гольдберг

В дизайні обкладинки використано портрет С. Ан-ського роботи Леона Пастернака

Національна бібліотека України
імені В.І. Вернадського
Акт № 349-9
2007

ISBN 978–966–02–4265–4

© Передмова, дослідження та текст опису – Сергєєва І.А.
© Переклад з ідиш та івриту – Ривкіна Г.А., Хамрай О.О.
© Упорядкування покажчиків – Ривкіна Г.А., Сергєєва І.А.
© Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського

ЗМІСТ

Семен Ан-ський та єврейський світ Східної Європи початку XX ст.	5
Принципи археографічного опису	71
I. Творчі та наукові матеріали	77
II. Матеріали службової та громадської діяльності. Біографічні документи	77
III. Листування	
- Листи Семена Акимовича Ан-ського	126
- Приватне листування	142
-Ділове листування	186
- Офіційне листування	355
- Листи адресовані іншим особам	411
IV. Фотографії	419
V. Колекційні матеріали	423
Додатки	
Листування Семена Ан-ського з Володимиром Гінцбургом (1912 - 1914)	426
Ю. Енгель. Еврейская народная песня. Этнографическая поездка	462
Література	478
Іменний покажчик	492
Географічний покажчик	518
Покажчик назв товариств, організацій і установ	531
Періодичні та продовжувані видання	538
Summary	542

CONTENTS

Semyon An-sky and Jewish world of Eastern Europe in the early twentieth century 5

Principles of archeological description 71

I. Creative and scholar materials 77

II. Official documents and public activity documents. Biographic documents. 77

III. Correspondence
- Letters of Semyon Akimovich An-sky 126
- Private correspondence 142
- Business correspondence 186
- Official correspondence 355
- Correspondence of other persons 411

IV. Photographs 419

V. Collection materials 423

Supplement
Correspondence of Semyon An-sky with Volodymir Gintsburg (1912 – 1914) 426
Y. Engel Jewish Folk Song. 462
The Ethnographic Journey
Bibliography 478
Index of Names 492
Index of Geographical Names 518
Index of Societies, Organizations, Institutions 531
Index of Periodical and Continuous Publications 538
Summary 542

Семен Ан-ський та єврейський світ Східної Європи початку XX ст.

Ім'я популярного єврейського письменника й відомого громадського діяча Семена Акимовича Ан-ського (псевдонім, справжнє ім'я та прізвище Шлоймо-Зайнвіл Аронович Раппопорт) стало широко відомим у єврейській фольклористиці й етнографії лише в останнє десятиріччя його життя, що збіглося з одним із найбільш плідних і водночас найважчих часів для єврейської історичної науки. Цьому періодові за життя дослідника не судилося завершитися фундаментальними науковими працями, які б узагальнили результати копіткої роботи етнографа, його попередників і колег. Проте, С.А. Ан-ському, як етнологу та письменнику, пощастило вписати одну з найяскравіших сторінок в історію східноєвропейського єврейства[1].

Про біографію і творчу спадщину письменника й етнографа досить повно розповів у своїй статті О. Канцедікас[2]. Мета даної праці — якомога повніше охарактеризувати унікальні документи, в яких відбився життєвий шлях С. Ан-ського. Ці документи відклалися у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (далі — ІР НБУВ) як у вигляді окремих зібрань (фонд 339, 1335 од. зб.), так і у складі інших фондів. Матеріали є не лише пам'яткою, в якій зафіксовано етапи творчості, наукової та громадської роботи талановитого митця. Їхню тривалу й складну історію тісно пов'язано з долею фондоутворювача й історією євреїв Східної Європи XX сторіччя в цілому.

Перші 16 років життя Семена Ан-ського, тоді — Шлоймо Раппопорта, сплинули у містечку Чашники Вітебської губернії. Народившись в ортодоксальній єврейській родині, він одержав традиційні виховання й освіту і, як не дивно, практично не знав російської мови. Лише приєднавшись до просвітницького і народницького руху, він одночасно вивчив мову і звичаї провінції Російської імперії, життя звичайних людей, які тяжкою працею заробляли свій хліб.

Перший літературний твір — оповідання «Історія одного сімейства» був написаний мовою ідиш, і, після тривалих поневірянь, опублікований у російському перекладі за підписом «Псевдонім» у російсько-єврейському журналі «Восход» (1884). Повний комплект цього журналу зберігається у Відділі фонду юдаїки ІР НБУВ.

Після того, як «за народницьку діяльність» (а фактично — за вчителювання) Ан-ського вислали із села, він переїхав у Катеринославську губернію, працював на соляних копальнях і продовжував просвітницьку роботу. Водночас писав оповідання-нариси з життя робітників.

Цей етап його літературної творчості відбито у рукописах «Крамничка» (1884), Повість (1885), «На соляній копальні» (1892 — квітень 1893), «Задача» (1891), «Тяжкий урок» (90-ті рр. XIX ст.), «Хворобливе кохання» (90-ті рр. XIX ст.), та ін., що зберігаються у фонді 339 ІР НБУВ. До цього ж часу належить і перша проба Ан-ського в драматургії:

1885 р. датовано чернетковий рукопис п'єси в п'яти частинах, що залишилася без назви.

На початку 90-х рр. С. Ан-ський виїхав до Парижа, де працював у палітурних майстернях і на фабриці, постійно спілкуючись із французькими робітниками. Враження, спостереження, досвід спілкування й особистої участі в житті паризького пролетаріату відображено в циклі начерків і нарисів, зокрема «Столиця миру», «Брат Гвира», «Майбутнє знелюднення Франції», «Винороби й виноробство у Франції», «Життя та поневіряння паризького робітника», «Нарис про доньку Тургенєва пані Брюер», «Селянське життя у Франції у середні віки», «Із Парижа у Бордо», «Покидьки Парижа (Нариси Парижа)», «Вулиця у пісні», «[Розповідь про життя російських робітників у Парижі]», «Вулична пісня», «Дорожні нариси. Анжер, Нант, Коньяк, Бордо...»[3] та ін.

Маючи у розпорядженні рукописи, датовані в межах 1893 і 1900 рр., ми можемо цілком ймовірно встановити і час приїзду письменника до Парижа (практично всі джерела вказують зазвичай умовну дату — початок 90-х рр.).

У Парижі Ан-ський знайомиться з російсько-єврейською еміґрацією, під впливом якої повертається до єврейської історії та культури, повість «У єврейській родині», нариси під загальною назвою «Піонери» (надруковані у «Восходе» у 1904-1905 рр., після повернення письменника до Росії), гімн «Ді Швуе» («Клятва»). У Франції ж відбувається знайомство із практикою етнографічної роботи, що згодом мала вирішальне значення в житті С. Ан-ського.

До розуміння цінності традиційної єврейської культури С. Ан-ський прийшов через ідеали російської народницької літератури. «Російський народник, соціал-революціонер, секретар П. Лаврова, він став єврейським націоналістом, не політичним, але культурним, він мріяв про закріплення історичних засад єврейської психіки шляхом свідомого й наполегливого єврейського виховання»[4]. На національну самоідентифікацію С. Ан-ського вплинули також політичні процеси кінця XIX — початку XX ст.: справа Дрейфуса у Франції, єврейські погроми в Кишиневі й Одесі. «Треба виховати народ до національного життя, — писав, полемізуючи із єврейськими націонал-територіалістами, С. Ан-ський у листі до відомого єврейського політичного діяча Х. Житловського 1905 р. — І тоді, як у здорового організму, у народу з'явиться туга за територією, за державним життям»[5]. Народницька школа переконала С. Ан-ського в тому, що завдання «виховання народу» передбачає насамперед навчання, глибоке усвідомлення й аналіз історичних і культурних коренів, традицій і вірувань.

Упродовж багатьох років письменник досліджував фольклор різних народів, методику запису, класифікації й обробки фольклорного матеріалу, що дозволило йому згодом здійснити ряд успішних фольклорно-етнографічних експедицій у «смузі осілості», зібрати, проаналізувати й підготувати до публікації унікальні матеріали.

Цей же період характеризується стійким інтересом майбутнього

етнографа до російської літератури, читацької аудиторії і пов'язаної з нею просвітницької діяльності. Ще в Парижі він пише невеличке дослідження «Історія російської літератури», «Що читає організований німецький робітник? Нарис», а після приїзду в Росію — нарис «Народ і книга» (1902), готує «Програму для збирання відомостей про те, що читає народ» (1902) і складає «Каталог народних книжок» (видання «Посредника») [1902][6].

Звертання С. Ан-ського до єврейського декоративно-ужиткового мистецтва щасливо збіглось у часі зі створенням у Петербурзі Єврейського історико-етнографічного товариства (далі — ЄІЕТ)[7], в організації та роботі якого він брав безпосередню участь. Працював також у Єврейському літературному товаристві й Товаристві єврейської народної музики. Тоді ж він багато й активно співпрацював із російсько-єврейськими журналами «Еврейский мир»[8], «Еврейская старина», «Восход», альманахом «Пережитое», газетами «Гомельская копейка», «Утро России», «Южная копейка», виданням на ідиш «Дер Фройнд», брав участь у підготовці фундаментального наукового видання — Єврейської енциклопедії. Свідченням цього співробітництва є матеріали листування (ф. 339).

Уже в першому випуску альманаху «Пережитое» С. Ан-ський, немов обґрунтовуючи концепцію етнографічної роботи, представляє програмне за значенням звернення до читачів: «Усе поглинаючий час знищує не тільки речові пам'ятки старовини; він поступово стирає і той живий історичний матеріал, що існує в переказах, звичаях, спогадах, піснях давнього походження тощо. Природний темп їхнього зникнення був значно прискорений тими глибокими змінами, які з такою стрімкістю відчував єврейський побут у Росії. Багато з того, що лише нещодавно було явищем повсякденного єврейського життя, залишило ледь помітний слід у народній пам'яті; продукти єврейської колективної творчості, що відбивають погляди народу на пройдену ним смугу життя, змінюються новими»[9]. Користуючись нагодою через альманах звернутися до широкого загалу читачів, С. Ан-ський у статті «Єврейська народна творчість» формулює «невідкладне завдання: організувати систематичне й повсюдне збирання здобутків усіх видів народної творчості, пам'яток єврейської старовини, опис усіх сторін старого єврейського побуту. Справа ця, як абсолютно позапартійна, культурна і національна, мусить залучити до себе й об'єднати кращі сили нашого народу. Настав час створити єврейську етнографію!»[10]

У 1908–1911 рр. письменник і етнограф активно співпрацює з російсько-єврейським журналом «Еврейский мир», що виходив у Петербурзі, як редактор, критик і автор. У невеликому за обсягом (68 одиниць) фонді редакції журналу[11] збереглися подані для публікації матеріали з редакційними виправленнями Ан-ського, а авторство одного з віршів — «Пловцям», за підписом В. Волошкевича, ймовірно (за почерковими ознаками) належить самому Семенові Акимовичу[12].

Розуміючи небезпеку повної втрати «спадщини тисячорічньої творчості», С.А. Ан-ський уже 1908 р. робить перші спроби організувати

єврейську фольклорно-етнографічну експедицію силами ЄІЕТ. У вересні 1909 р. він пише Х. Житловському; «Чим більше думаю, тим більше переконуюся, що єврейство лежить у 4000-річній психології та 4000-річній культурі. Зможемо пристосувати нашу культуру до життя — будемо жити, не зможемо — будемо мучитися й видихатися, доки не вмремо. А пришити нам чужу голову й серце жодному хірургові не вдасться. У мене тепер план — якщо вдасться, буду радий нескінченно. Клопочуся, щоб Єврейське Етнографічне товариство відрядило мене збирати по Росії єврейські народні пісні, прислів'я, казки, замовляння тощо, коротше — народну творчість. Якщо вдасться — охоче присвячу цьому все життя, що залишилося. Це величезна культурна задача. Потрібно для цього від 8 до 10 тисяч. Пощастить дістати — найщасливіша людина буду»[13].

«Через інтенсивне проникнення в єврейську масу нових культурних впливів, що загрожують знищити безліч залишків єврейської старовини і народної творчості, вкрай необхідно приступити якомога скоріше до збирання:

1. Матеріалів із фольклору: записування з усією науковою точністю переказів, легенд, казок, притч, пісень, прислів'їв, приказок, загадок, особливостей місцевих діалектів тощо. Записування звичаїв, повір'їв, замовлянь, прикмет, лікувальних засобів тощо.
2. Історичних матеріалів щодо кожної місцевості, — пінкасів, документів, давніх паперів, мемуарів, розповідей очевидців тощо.
3. Предметів єврейської старовини (для майбутнього єврейського музею): старовинні книги, рукописи, документи, предмети єврейського мистецтва: «Misrachim», поройхеси, різьблення на амвоні, менойри, прикраси сувоїв Завіту, предмети культу, давні жіночі прикраси, старі костюми, реліквії, предмети, пов'язані з пам'яттю видатних осіб чи знаменних подій тощо.
4. Робити фотографічні знімки типів, сцен, історичних місцевостей, пам'ятників, давніх чи чудових будинків, предметів тощо», — писав С. Анський напередодні експедиції, накреслюючи основні завдання на багато років. Ці записи свідчать, що від самого початку дослідник планував охопити експедиційними обстеженнями велику територію «смуги осілості» Європейської частини Російської імперії.

«Експедиція, розрахована на три роки, має на меті обстежити безпосередньо близько 300 найцікавіших у культурно-історичному плані пунктів 10-ти губерній «смуги осілості». Інші, менш значні пункти, передбачається обстежувати за допомогою письмових зносин чи відряджання туди однієї особи». Поряд із науковими, задумані Анським експедиції переслідували політичні та просвітницькі цілі, які він сформулював так: «Систематичне збирання здобутків народної творчості й усебічне обстеження економічного життя становить для єврейського народу окрім загального художньо-наукового значення й особливий, специфічний нагальний інтерес. Якщо антисемітські теорії ґрунтуються на наклепницькому визначенні шкідливої економічної ролі єврейства, то необхідно бути озброєними тими матеріалами, які найяскравіше змалюють

єврейський народ, його погляди, вірування, надії й сподівання, що нам дає безпосередньо народна творчість»[14].

Першій експедиції передували численні поїздки С. Ан-ського по Україні, виступи з публічними лекціями, публікації, засновані на фольклорному матеріалі. Одну з таких лекцій «Характер і засади єврейської літератури» було прочитано після тривалих погоджень і переговорів із владою в Києві 1910 р. й організовано Київським відділенням Товариства для поширення освіти поміж євреями в Росії (*ОПЕ – в тексті збережено російську абревіатуру – І. С.*)[15]. Звіт про цю лекцію згодом опубліковано у матеріалах Київського відділення ОПЕ[16].

Безпосередньо до реалізації ідеї проведення експедицій Ан-ський приступає 1911 р. Гроші в розмірі 10 тис. крб. на здійснення досліджень він одержав від київського мецената, сина найвідомішого єврейського фінансиста, філантропа і громадського діяча Горація Йосифовича (Осиповича) Гінцбурґа – Володимира Гінцбурґа. У фонді Ан-ського збереглося його листування з В. Гінцбурґом[17]. У листах письменник і етнограф повідомляє респондента про поточні справи і найближчі плани, обговорює організаційні питання, пов'язані з майбутніми експедиціями. Це листування свідчить про те, що крім відчутної фінансової підтримки Гінцбурґа, Ан-ському доводилось у пошуках додаткових коштів здійснювати численні поїздки до Москви, Баку, Царицина й інших міст. У січні 1912 р. він писав В. Гінцбурґу: «Після від'їзду з Києва я побував із приводу експедиції у Харкові й Москві, але через різдвяні свята... більшість громадських діячів була у від'їзді...До цього ж часу *(середина лютого – І. С.)* розраховую побувати також у Баку і Царицині...»[18]. Водночас Ан-ський прагне залучити до роботи експедиції кращі сили єврейської інтеліґенції. Він сподівається, що за допомогою зібраного матеріалу вдасться переломити неґативне ставлення частково асимільованої міської інтеліґенції до народного побуту, до предметів єврейського декоративно-ужиткового мистецтва, традиційного фольклору.

Для обговорення цілей і завдань експедиції і, особливо, статусу, 24–25 березня 1912 р. у Петербурзі з ініціативи Ан-ського було зібрано нараду єврейських учених та інтеліґенції. Внаслідок тривалої і досить гострої полеміки прийнято рішення про організацію експедиції та її адміністративний статус (є самостійною організацією; автономною при ЄІЕТ, підпорядковується Московському товариству поширення правильних відомостей про євреїв). До складу організаційної комісії експедиції увійшли С. Ан-ський, Ш. Дубнов, Л. Сєв, М. Кулішер, Г. Сліозберґ, Л. Штернберґ, О. Браудо. У листі до В. Гінцбурґа від 13 квітня 1912 р. Ан-ський пише про це: «У нараді взяли участь 20 чоловік, у тому числі троє з Москви (д-р Вермель, Марек і Енґель) і д-р С. Вайсенберґ із Єлисаветграда. Було прочитано доповіді з антропології, етнографії, фольклору й народної музики, обговорено питання про рамки досліджень, особливо щодо включення економічних досліджень, про методи роботи, маршрут тощо. З більшості питань відбувся тільки загальний обмін думками і обрано комісію з 7 чоловік для їхньої детальної розробки. Між

іншим, було вирішено розпочати роботу з Волинської губернії»[19].

Пропозицію починати роботи з Волинської губернії на нараді вніс П. Марек: «Для досвіду варто було б почати з місць більш давнього поселення євреїв. Найпридатніший щодо цього район: частина Волинської губернії по Західному Бугу і так звана Брестська округа, що входила до «Вааду чотирьох країн». Зручніше було б почати від Старокостянтинова, Заславля, у напрямку до Володимира-Волинського, Луцька і дійти до Гродненської губернії, південніше Бреста. Усе це місця найдавнішого єврейського поселення, що припадають на XV сторіччя»[20]. Учасники наради зупинилися також на питанні про адміністративний статус експедиції. Не виробивши остаточного взаємоприйнятного рішення, всі присутні передали це питання на розгляд організаційної комісії. У листах до В. Гінцбурґа Семен Ан-ський висловлює свої міркування про можливі варіанти юридично оформленого існування експедиції: організація нового товариства; підпорядкування експедиції Єврейському історико-етнографічному товариству; Московському товариству поширення правильних відомостей про євреїв. Сам Ан-ський вважає, що першу поїздку варто здійснити самостійно, «без будь-якої фірми»[21], тільки заручившись відкритим листом від Академії Наук чи Географічного товариства. При цьому репліку Ан-ського: «Мені особисто здається, що нема чого квапитися з передачею експедиції якомусь товариству»[22] слід розуміти як те, що «Серед членів комітету як Петербурзького, так і Московського немає таких знавців єврейського побуту і писемності, яким можна було б довірити керівництво роботами й редакцію матеріалів. В обох товариствах таких людей лише троє (Дубнов, Мазе, Марек), й ті зайняті іншими справами»[23]. В. Гінцбурґ, у свою чергу, в листі-відповіді висловлюється на користь пропозиції про передачу експедиції під егіду ЄІЕТ, оскільки організація самостійного товариства, попри всю привабливість ідеї, вимагає значних матеріальних витрат, часу на вироблення статуту та леґалізацію[24].

Не другорядним моментом першого організаційного етапу було визначення статусу експедиції та її повної юридичної назви. Ідея про присвоєння даному підприємству імені Горація Осиповича Гінцбурґа, мецената й філантропа, що помер 1909 р.[25], належала, вочевидь, Ан-ському. Обговорення цього питання знаходимо в листі В. Гінцбурґа від 9 лютого 1912 р.: «На одне я хотів би все ж таки звернути вашу увагу, не чекаючи побачення. Це на питання про назву починання ім'ям покійного Горація Осиповича. Чи погодяться на це загальноімперські установи, що зазначаються Вами? А тим часом, із різних причин я цю назву вважаю важливою для справи. Мені, як сину, важко наполягати на цьому, але в інтересах справи я не можу закрити очей і не бачити практичних наслідків від позитивного чи неґативного вирішення цього питання»[26].

Напередодні початку експедиції, у квітні-травні 1912 р., С. Ан-ський активно працює над складанням «Програми для збирання матеріалів із єврейської етнографії». За його задумом, ця програма мала становити капітальну працю з понад 10 000 питань, розподілених за розділами,

і охоплювати практично всі аспекти єврейського побуту й вірувань. У цей час він пише В. Ґінцбургу: «Зважаючи, що при найінтенсивнішій праці я можу не встигнути виконати цієї роботи до червня, до початку поїздки, я хотів залучити до неї групу молодих людей, знавців єврейського побуту...»[27].

Забігаючи трохи наперед, розповімо, як тривала робота над програмою. Якщо на її початку питання, що охоплювали, за задумом творців, всі аспекти життєвого циклу єврея, носили суто теоретичний характер і були розроблені на основі наукового підходу, зумовленого науковими етнографічними вимогами, то згодом підхід до програми змінився. Зібрані в процесі експедиційної роботи матеріали дали новий напрям роботі, чіткіше визначились основні розділи й питання. Наприкінці 1913 — на початку 1914 р. (тобто, після перших двох сезонів експедиції) С. Ан-ський разом із групою молодих дослідників — студентів Курсів сходознавства в Петербурзі працює над підготовкою до друку першої частини етнографічної програми, озаглавленої «Der mentsh» (Людина). Крім Ан-ського в роботі брали участь Ш. Вайнштейн, А. Юдицький, Ш. Локшин, І. Лур'є, І. Неусихін, І. Фіканґур, Й. Кіммельман, І. Равребе, А. Рехтман і Ш. Шраєр. Л.-І. Вайнштейн, секретар бюро Етнографічної експедиції при відділі фольклору й етнографії ЄІЕТ у листі до Ан-ського від 7 листопада 1913 р. так пише про роботу: «Над програмою ми працюємо багато, наскільки це можливо. По правді кажучи, робота ця йде не швидко і нелегко. Я мушу Вам зізнатися, що якби в день Вашого від'їзду з Петербурґа я був би знайомий з усім матеріалом, я б не взяв на себе цю роботу»[28] (*лист на ідиш — переклад Л. Шолохової*).

Програма включала такі основні розділи (з численними підрозділами й пунктами): «Дитя», «Від хедера до весілля», «Весілля», «Сімейне життя», «Смерть» і, отже, охоплювала весь життєвий цикл людини. У Відділі фонду юдаїки ІР НБУВ збереглися чорнові матеріали з підготовки й складання програми. Серед них — найдокладніший опитувальник анкети «Taneysim» (Пости) і «Khasidim» (Хасиди), що був складений А. Юдицьким і не увійшов до першої публікації.

Отже, 1 (14) липня 1912 р. експедиційна група в складі керівника експедиції С. Ан-ського, фотографа і художника С. Юдовіна, музикознавця і композитора Ю. Енґеля виїхала в поїздку, без офіційного статусу й підпорядкування, в Україну, працюючи в цьому сезоні у Волинській губернії, зокрема — у Старокостянтинові. За день до від'їзду, у передчутті цікавих відкриттів, Ан-ський пише: «Дуже хвилююся як перед великою невідомостю. Як піде справа? Чи матиму довіру тих бідних і темних, із середовища яких сам вийшов, але від яких так далеко відійшов за ці роки? Моментами навіть моторошно. Але, разом із тим, у душі величезне радісне відчуття, що починається здійснення найзаповітнішої мрії цілого життя»[29].

«Чи матиму довіру?..» Відповіддю на це, втім, риторичне запитання, може бути тільки цитата зі звіту про поїздку одного з учасників експедиції

Юлія Енґеля, що, із властивим йому тонким гумором, пише про взаємини з населенням, проблеми, із якими стикалися члени експедиції при записі на фонограф. «...Нас вважали навіть часом за грамофонників, тобто людей, які торгують піснями і казками. Але Ан-ський з його поважним виглядом, дотриманням обрядів і умінням розмовляти зі старшими людьми, тут, як скрізь згодом, зміг заладнати справу. Про себе я не говорю. Крім того, що я єврейською говорив погано, я викликав недовіру старих уже одним своїм голеним видом. Але слідом за Ан-ським і мені легше було здобути, що потрібно»[30].

1 липня 1912 р., напередодні від'їзду експедиції з Києва, Ан-ський писав Володимирові Гінцбургу: «Робимо останні приготування і завтра, 1-го, виїжджаємо... Четвертого нашого товариша ми зустрінемо в містечку Ружин Київської губ., куди ми зараз і їдемо, тому що нам обіцяні там особливо цінні матеріали. Відтіля ми поїдемо в Полонне, Славуту, Новоград-Волинський і т.д. за заздалегідь виробленим маршрутом»[31]. У своїх спогадах Ю. Енґель так описує першу експедицію: «Тільки торік, улітку я вперше одержав можливість з головою зануритись у гущавину глухих єврейських містечок, своєрідне життя яких ще багато в чому так тісно пов'язане із традиціями минулого й у такий спосіб представляє найсприятливіші умови для збереження пам'яток давньої народної творчості... Поїхало нас троє: єврейський письменник, поет і етнограф Ан-ський, я і ще одна молода людина (Соломон Юдовін – *І. С.*). Ан-ський для збирання казок, легенд, приказок, цікавих предметів старовини, я — по музичній частині, молода людина — для фотографічних робіт. Відправилися ми в губернії Київську і Волинську, — з одного боку, тому що там багато місць, які належать до найстаріших поселень євреїв у Росії, з іншого, — з деяких міркувань суто практичного характеру. Я пробув у дорозі трохи менше місяця, Ан-ський — понад три місяці...»[32].

Таким чином, першим пунктом у «пробній поїздці» 1912 р. стало містечко Ружин, резиденція ружинського цадика, одне з найстаріших єврейських містечок. Ю. Енґель пише далі: «Ружин відстоїть від станції залізниці верстах у 18-20. З моменту прибуття на станцію між нами вирішено було розмовляти тільки єврейською. Це був шлях єдино правильний, хоч для мене і заважкий, тому що я з мовою знайомий був більше книжно, ніж у живій мові. Поступово, однак, і я якимось чином увійшов у колію.

Виявилось, утім, що на єврейську мову не завжди можна одержати єврейської відповіді. Ми одразу наштовхнулися на це в балаголи, тобто візника, якого найняли, щоб звезти нас у Ружин. Звали його Генохом. Ан-ський запитує в нього <...>, а Генох відповідає малоросійською (так в оригіналі – *І. С.*): «Е, яке місто, такий заїзд». Він міг би додати: «яке місто, такий і візник», тому що візок його був жахливим.

Так тривало й надалі: ми єврейською, він російською, вочевидь думаючи, що ми жартуємо. Генох прийняв нас спочатку за акторів, потім Ан-ського за хазана, а мене за реґента. Ця думка привела його у захват. Виявилося, що синагогальний спів є його пристрастю, та й у самого в

нього є голос. Він одразу вирішив, що сьогодні більше не поїде на вокзал (хоч був ранок), щоб послухати хазана. Взагалі він виявився людиною, яка легко захоплюється й артистом у душі, часто прибігав він потім до нас як своя людина, був у захваті від фонографа, причому не раз забував, що його чекають коні, треба купити новий дишель тощо.

З першої ж бесіди з ним, ще у візку, з'ясувалося, що в Ружині 3 рабина, 2 хасидських, 1 міснагдський, що багато ружинських євреїв живуть вбого, що збереглися ще перекази про знаменитого ружинського цадика реб Ісроеля, але що народ тепер стає вже не той...

У Ружині нам довелося сутужно. Грязюка увесь час на вулицях була непролазною, якої я в житті не бачив. Заїзд теж непривітний без будь-яких зручностей. Але це все дрібниці. Головне ж саме ставлення до нас було спочатку не зовсім довірливим, у чому почасти ми самі й були винні через недостатній досвід. Будь-який початок важкий»[33].

З Ружина експедиція вирушила у Паволоч, трохи відхилившись від наперед накресленого маршруту. «Наступною нашою зупинкою було містечко Паволоч, верстах у 25 від Ружина, — продовжує Ю. Енґель. — Це містечко більше Ружина, але таке ж бідне і дуже охоплене еміґрацією. Тут ми почувалися краще. Мали вже тепер досвід, та й ґрунт у Паволочі було підготовлено для нас деякими особами заздалегідь, між іншим і хазяями заїзду, що виявилися дуже запопадливими.

Але і тут працювати було дуже важко. Жінки, наприклад, ні молоді, ні старі нізащо не хотіли співати. Те ж саме було й у Ружині. Обіцяли, але не приходили, а коли я пропонував йти до них із фонографом, відмовлялися навіть заводські робітниці. «Чому? —запитував я. «Me scheimt nich — соромляться». Дуже заважала справі юрба, яка вічно напосідала на нас, особливо на вулиці. Мені, наприклад, рекомендували місцевого тойхета [*шойхета — І. С.*] , як людину, що знає гарні старі мелодії й навіть сам уміє записувати їх на папір. Але коли я пішов до нього з фонографом у руках, негайно ж обліпила мене і пішла із мною така юрба дорослих і дітей, що довелося повернутися. Я попросив нашого фотографа про людське око вийти на вулицю з великим фотографічним апаратом. Юрба негайно відвалила до нього, а я тим часом задвірками крадькома пішов до [ш]ойхета, у якого втім знайшов менше, ніж очікував.

Велике враження справило на мене відвідування старого і нового цвинтаря в Паволочі. На старе кладовище нас проводжав шамес (синагогальний служка). Коли ми ввійшли в огорожу цієї занехаяної, непоказної обителі мертвих, шамес зупинився і голосно вимовив давньоєврейською мовою з легким наспівом: «Ви всі, що тут спочивають, пробачте нас, що ми порушуємо. Але ми прийшли сюди не для зла вам, а для честі Ізраїлю». Те ж повторив він, коли ми йшли з цвинтаря»[34].

З Паволочі учасники експедиції переїхали в Сквиру. «Зрештою, у Паволочі мій доробок виявився не особливо цікавим. Однак великий вилов випав на мою долю в Сквирі, куди ми вирушили з Паволочі.

Сквира — повітове місто Київської губернії, що тільки цього року одержало під'їзну залізничну колію. Раніше — найближча станція

залізниці відстояла від цього глухого кута на 30 верст. Для нас Сквира становила особливий інтерес як резиденція відомого у всій тій окрузі сквирського цадика...

...У Сквирі є вже досить комфортабельні готелі цілком європейського типу, але ми навмисне вибрали житло не таке показне, щоб не бентежити наших відвідувачів — зазвичай, найпосполитіший люд. Велику допомогу надали нам у Сквирі молоді люди — екстерни, вчителі. Такі місцеві інтеліґентні сили знаходяться скрізь.

Запис пісень організований був у Сквирі не тільки у мене в №, а й в одному училищі у позакласні години. Це полегшило зносини з жінками, які до того, можливо, соромилися ходити в готель»[35].

У липні-серпні пересування учасників експедиції опиняються у полі зору Департаменту поліції (особлива увага приділяється при цьому С. Анському, який досить давно був для поліції «неблагонадійним елементом»). За повідомленнями й звітами зовнішнього спостереження за «членом партії соціалістів-революціонерів Раппопортом, на прізвисько Ан-ський», можна відновити дати перебування і населені пункти, обстежені впродовж сезону. 18 серпня він прибув із Сквири в Полонне, а 20 серпня відбув у Бердичів. Далі зазначається: «Аґентурним шляхом з'ясовано, що Раппопорт має у містах Старокостянтинові й Полонному Волинської губернії художнє ательє (в одному з них, у Полонному, Юдовін працює підмайстром)»[36]. Про роботу в Полонному згадує і Ю. Енґель: «Зі Сквири відправилися ми в Полонне, але там я пробув тільки два дні, і після мого від'їзду музичну частину роботи взяв на себе сам Ан-ський»[37].

Виходячи із планів маршруту, накреслених Ан-ським у листі до Ґінцбурґа напередодні виїзду (30 червня (13 липня) 1912 р.), можна з великою ймовірністю припустити, що до кінця літа експедиція відвідала також Славуту, Новоград-Волинський[38] та Бердичів.

Юлій Енґель брав участь у роботі експедиції 1912 р. тільки в липні-серпні: через родинні обставини він змушений був повернутися до Петербурґа. Після його від'їзду «справа записування на фонограф мотивів і пісень» перейшла до С. Ан-ського[39].

У вересні, в сезон релігійних «осінніх свят» (від початку Рош ha-Шана до Йом-Кипуру) учасники експедиції змушені були перервати роботу на два тижні. «Святковий час, від Нового року до початку Йом-Кипуру, виявився найнезручнішим для наших робіт, — писав С. Ан-ський у листі В. Ґінцбурґу. — Крім того, що у святкові дні немає можливості ні записувати будь-чого, ні робити знімків, увесь цей час населення, з яким переважно доводиться мати справу, через посилений релігійний настрій, зовсім не має настрою займатися не тільки співом пісень, повідомленням казок, але навіть розповідями цілком благочестивих легенд»[40].

На певний час Ан-ський повертається до Петербурґа для того, аби впорядкувати численні польові записи, передати Енґелю фоновалики для розшифровки, сформувати новий склад групи. Тоді ж йому вдається зустрітися з Хаїмом-Нахманом Бяликом, видатним єврейським поетом і зацікавити його зібраними матеріалами. Бялик пообіцяв узяти участь

у роботі у вересні-жовтні. С. Ан-ський, упевнений у тому, що участь Бялика є надзвичайно важливою як для справи збирання матеріалів, так і для зміцнення престижу експедицій, писав В. Гінцбургу: «Крім того, що він *(Х.-Н. Бялик — І. С.)* — рідкісний знавець найсокровенніших сторін єврейського життя, він багато працював у цій галузі (він нещодавно видав 6 томів оброблених і класифікованих єврейських «Агадот»). Він повинен приїхати завтра у Рівне»[41].

15 вересня 1912 р. С. Ан-ський повертається на Волинь, у Рівне, у супроводі С. Юдовіна. Відтоді починається заключний етап роботи в сезоні. За планами Ан-ського він мав тривати до 10—15 жовтня. У вже цитованому листі накреслено і подальший маршрут: Острог — Заслав — Миропіль — Остропіль — Старокостянтинів — Кременець. У Рівному учасники планували відбути останні дні свята Суккот, що завершуються Симхас-Тойре — часом, найцікавішим із погляду записування хасидських святкових наспівів і проведення колоритних фотозйомок.

Як видно, у цей же проміжок часу група побувала й у Шепетівці. У листі Ш. Вальбе читаємо: «...Передайте Юдовіну, щоб надіслав знімки, а то спокою не дають...»[42]

Останні вісім днів сезону Ан-ський провів у Луцьку. Звідти він писав І. Цинбергу: «Ця пробна експедиція дала набагато більше, ніж я очікував від неї: кілька сот легенд, сказань, історичних переказів, казок, понад 500 народних пісень, кілька сот цікавих віршиків, близько 200 предметів, придбаних для музею, книги, рукописи тощо. І це — десята частина того, що можна було б зібрати за умови більшого досвіду, організованості й вміння. Я впевнений, що велика експедиція може зібрати колосальний з будь-якого погляду матеріал»[43].

Про маршрут експедиції і зібраний звуковий матеріал можна скласти уявлення за статистичними даними фоноархіву експедиції, що зберігається в ІР НБУВ: Луцьк — 2 фоновалика, Ружин і округа — 10, Сквира — 12, Полонне — 5, Острог — 3 (частину записів зроблено 1913 р.), Рівне — 5, Бердичів — 41 (експедиція працювала в сезонах 1913—1914 рр.). На кожному фоноциліндрі здебільшого записано 3—5 мелодій. Датування записів, імена виконавців, місце запису зафіксоване в інвентарних книгах, що опрацьовані й опубліковані Л. Шолоховою[44].

Трохи пізніше, 1917 р., згадуючи сезон 1912 р., Юлій Енгель писав: «Тепер перед товариством *(Єврейської народної музики — І. С.)* стоїть, між іншим, величезна задача щодо розробки найбагатшого музичного матеріалу, зібраного під час етнографічної експедиції імені барона Гінцбурга. Експедиція ця, створена з ініціативи С.А. Ан-ського-Раппопорта, поставила собі за мету етнографічно обстежувати всю, не доброї пам'яті, «смугу осілості». Збиралися єврейські казки, перекази, притчі, приказки, замовляння, пісні, мелодії, ігри, а також предмети єврейської старовини, мистецтва, фотографії обрядів, типів, сцен, синагог, оремкойдешів (*йдеться про Арон-ha-Кодеш — І. С.*) тощо. Почала працювати ця експедиція влітку 1912 р. Робота тривала до самої війни, коли, звичайно, все обірвалося. Однак, і зібраного тільки за два роки

матеріалу виявилося стільки, що він слугуватиме найбагатшим підґрунтям для проектованого єврейського музею.

Експедиція також зібрала багато скарбів музичної народної творчості. Вона повернула до життя чимало імен славних на ниві єврейського мистецтва, але призабулих, — принаймні, інтеліґенцією. Такими є автори чудесних пісень: раббі Лейві Іцхок із Бердичева, ґеніальний кантор і композитор Нісе Бельзер, скрипаль Педоцур та ін.

Я брав участь у цій експедиції саме на початку її. Тут ми, між іншим, уперше застосували для записування єврейських пісень фонограф. І це дало чудові результати. Після мене працював в експедиції З.А. Кісельґоф, один із найвидатніших діячів у справі збирання єврейських народних пісень»[45].

До листопада 1912 р. С. Ан-ський повернувся в Петербурґ, куди привіз експедиційні щоденники, польові записки, записи на фоноциліндрах, фотографії й замальовки. Привіз він також і частину зібраних матеріалів. Велика ж частина колекції залишилася в Києві у кімнаті, що її за розпорядженням Володимира Ґінцбурґа було виділено для збереження матеріалів.

Про роботу експедиції, особисті враження і зібраний матеріал С. Анський у грудні зробив доповідь у Московському Товаристві для поширення правильних відомостей про євреїв (про його згоду на цей виступ див. лист Комітету Товариства від 30 листопада 1912 р.: «Комітет Товариства для поширення правильних відомостей про євреїв з великою радістю довідався про Вашу готовність прочитати на Загальних Зборах доповідь про враження Ваші під час літньої поїздки смугою...»[46]). Доповідь ця мала на меті не тільки представити зібрані матеріали, а й зацікавити справою експедицій потенційних меценатів. «Увесь цей час, після мого повернення з Києва, у мене минув у турботах із приводу підписки на експедиції. Майже всі присутні на моїй доповіді висловили готовність підписатися»[47].

Натхненний успіхом першої пробної експедиції, Ан-ський у березні 1913 р. розробляє план майбутнього сезону і разом із кошторисом витрат подає на розгляд меценатів-євреїв, здатних надати фінансову підтримку. У цьому плані він повідомляє про намір відвідати понад 250 містечок (за 3 роки), плануючи на сезон 1913 р. — 80, називає приблизний склад експедиції. Для роботи з підписки для експедиції цього року було залучено таких відомих єврейських громадських діячів, як Г. Сліозберґ і М. Шефтель. Деталі підготовчого етапу відбито у листуванні Семена Ан-ського з Володимиром Ґінцбурґом.

Здійснення місії щодо забезпечення фінансової підтримки робіт змушувало письменника до частих поїздок, було пов'язане з численними зустрічами, переговорами і як наслідок — частими розчаруваннями. Так, у листі від 24 травня 1913 р. він пише: «У Москву на минулому тижні довелося їхати ще раз (втринадцяте із часу початку переговорів про експедицію!!)»[48]. Однак із приводу пропозиції М. Шефтеля провести етнографічну поїздку 1913 р. у такому ж обсязі, що і попередню, або обмежитися скороченим фінансуванням, Ан-ський, у вже згадуваному

листі, зауважує: «Для такої поради не варто було мені шість місяців оббивати пороги.., я краще відмовлюся зовсім нинішнього року від експедиції, ніж проводити її в урізаному вигляді і скомпрометувати всю справу»[49].

Варто зазначити, що така пропозиція була викликана не так меншим, ніж очікувалося, надходженням передплатних грошей, як недбайлістю добровільних помічників. Наприклад, Г. Сліозберґ, що зобов'язався зібрати гроші в Москві, так зволікав із цією справою, що тільки втручання Ан-ського й Гінцбурґа врятувало ситуацію. «Залишилося тільки комунебудь узяти на себе обов'язок об'їздити цих людей (*тих, хто під час лекції в Товаристві поширення правильних відомостей висловив бажання брати участь у підписці — І. С.*) із передплатним листом. Цю справу цілком узяв на себе Г.Б. Сліозберґ. Але він був такий зайнятий вирішенням інших справ, що ніяк не міг зібратися й зробити цього. Так відтягнув він справу до свят і тепер мимоволі, довелося відкласти її до 7-8 січня, коли всі знову з'їдуться. Тепер мені категорично обіцяли зайнятися підпискою І. Шефтель і громадський рабин М.Г. Айзенштадт. Зізнаюся, на них я покладаю більші надії, ніж на Г. Б-ча (*Сліозберґа — І. С.*)»[50].

Стан справ із передплатним листом, турботи, пов'язані з організаційними справами, аж ніяк не додавали оптимізму. Наприкінці січня 1913 р. Анський писав Володимирові Гінцбурґу: «Глибоко вдячний Вам за Ваш теплий лист від 5 (18) січня, що несказанно обрадував і підбадьорив мене серед тутешніх поневірянь із підпискою, що дотепер ще не скінчилися. Скликав я комісію, обрану Нарадою, ознайомив її зі станом справ і просив узяти на себе організацію підписки, але Генріх Борисович (*Сліозберґ — І. С.*) ухилився від участі, пообіцяв, що він сам зробить усе, що потрібно, і знову доручився за 8 тисяч р. від Петербурґа. Свою бездіяльність за весь цей час він пояснив випадковими обставинами, відсутністю деяких осіб, що повинні були б відкрити лист, святами тощо. Мені нічого не залишалося, як <...> погодитися і чекати. Має ж це коли-небудь скінчитися. Тим більше, що все питання тут лише в тім, щоб Ген. Бор. чи Мих. Іс. Шефтель знайшли трохи вільного часу для поїздки з листом.

Крім того, що це нудотне відкладання справи із дня на день саме по собі дуже тяжке, воно ледь фатально не відбилося і на організації справи у Москві». Далі Ан-ський описує зустріч із Д.В. Висоцьким, тривалі розмови про збирання коштів, під час яких останній намагався переконати етнографа в тім, що Москва є «у 10 разів біднішою за Київ і Петербурґ». Після всього Висоцький пообіцяв зібрати до Пасхи (*зросійщена назва Песаху — І. С.*) гроші в Москві й доручився за 5 тис. руб.[51]

У цей самий час Ан-ський подає на розгляд Комісії план проведення робіт у сезоні 1913 р. і кошторис необхідних витрат. І те й інше було схвалене Комісією. Копії цих документів Ан-ський через Закса й Маховера передав В. Гінцбурґу.

Паралельно з підготовкою експедиційних робіт Ан-ський пише статті для російсько-єврейських періодичних видань, бере участь у роботі

товариств (з 1912 р. він є членом Правління Єврейського історико-етнографічного товариства, Єврейського літературного товариства, Товариства єврейської народної музики), редагує журнал «Еврейский мир»[52], виступає з доповідями і не припиняє літературної роботи.

25 березня 1913 р. С. Ан-ський читає в ЄІЕТ в залі Тенішевського училища в Петербурзі велику публічну лекцію «Єврейська народна творчість», підготовлену на основі зібраних у першому сезоні народних казок, легенд, приказок, яку супроводжує показом «туманних картинок» (докладну програму опубліковано у Річному звіті Товариства)[53].

Він також активно включається у справу створення Єврейського музею в Петербурзі. «Комісія з організації архіву й музею й минулого року клопоталася про приміщення для цих установ, і лише на початку 1913 р., завдяки люб'язному сприянню довічного члена Товариства М.А. Гінсбурґа, було відведено під ці установи спеціально обладнане приміщення в будинку шпиталю, вибудованого ним на Василівському острові, по 5 лінії, № 50. З одержанням належного приміщення Товариство може спрямувати свої зусилля до збирання й збереження документів і пам'яток єврейської старовини»[54]. «М.А. Гінсбурґ надав у розпорядження експедиції велику кімнату в будинку його шпиталю — і я перевіз сюди всі матеріали, інвентар, бібліотеку <...> і бюро», — писав про це Ан-ський[55].

У березні 1913 р. на нараді представників Київської, Московської і Петербурзької груп сприяння обговорюється питання про організаційний статус експедиції: «Експедиція організується як автономна комісія при ЄІЕТ і має самостійну адміністрацію й звітність», за Ан-ським закріплюється «виняткове право щодо обробки для публікації зібраного за його участю матеріалу»[56].

За планом, представленим Ан-ським Комісії наради, експедиція повинна була почати роботу 1 квітня 1913 р., але фінансові ускладнення, нескінченні відстрочки зі збиранням грошей за підписним листом (про які вже йшлося) змусили етнографа перенести дату виїзду. «Підготовчу роботу, до останнього дріб'язку ще тиждень тому було закінчено, з Києва 3000 руб. було вчасно отримано, — і єдина затримка виявилася з боку москвичів і петербуржців... Нарешті М.І. і Ген. Бор. обіцяли наступного тижня інкасувати вже обіцяні їм 3000 р. (1000 мені було видано на попередні витрати). Отож, Петербурґ за цей рік внесе 4000 р. ...і сам не знаю, чи вірити цій обіцянці. У будь-якому разі наступного тижня питання буде вирішене остаточно»[57]. Далі в цьому ж листі Ан-ський наводить реальний кошторис на сезон, пояснюючи його скорочення тим, що роботи почнуться тільки 1 червня, відмовою від використання сінематографа й друкування великої програми (пише, що надрукував тільки коротку, для кожного місця). «На цю суму (8000 руб. — *І. С.*) сподіваюся провести експедицію в передбачуваних розмірах, до кінця року. ...Загалом, попри ускладнення, я впевнений, що до 1-го ми вже приступимо до роботи»[58].

9 (22) червня 1913 р. експедиція знову починає працювати на Волині й після двох місяців переїжджає у Подільську губернію. «У четвер, 6/19

червня, наша експедиція відправляється в дорогу, і в неділю ми вже приступимо до роботи»[59].

Цей напрямок був обраний не випадково, тому що серед інших регіонів Східної Європи саме Східна Галичина, Волинь і Поділля виділялися й виділяються дотепер значною кількістю пам'яток єврейської старовини. Саме тут, і особливо на Поділлі, далеко від старих центрів єврейської культури, усна легендарна історія розцвітала особливо пишно, конкуруючи з письмовою історією, доповнюючи, а то й заміщаючи її. Крім того, саме в цих місцях зародився хасидизм із його культом святих могил і чудотворності. Під час цієї експедиції С. Ан-ський приходить до розуміння важливості збирання, аналізу й публікації матеріалів єврейського декоративно-ужиткового мистецтва. Волинь і Поділля відкрили перед учасниками експедиції самобутню і високу народну художню творчість, що відбилася в різьбленні *мацев* (надгробків), в оздобленні й розписах синагог, в образотворчих мотивах і орнаментах старовинних рукописів, у тому числі *пінкасім* (записних книг єврейських громад). С. Юдовін виконує сотні фотографій і замальовок, копій з образотворчого матеріалу, що, до речі, згодом уплинуло на всю його творчість художника-графіка[60].

На необхідності збирання історичних матеріалів, фотографування й фіксації пам'яток народної архітектури, замальовок й копіювання епітафій ще 1912 р. акцентував увагу Володимир Гінцбург, коли писав: «Чи займалися Ви при огляді будинків і оздоблення, а також і каменів питанням про час, до якого такі належать. Це дуже цікава сторона справи, хоч стосується скоріше історії, ніж етнографії й фольклору»[61]. Для того, аби охопити і цей аспект досліджень до роботи експедиції, крім С. Юдовіна, було залучено студентів Курсів сходознавства А. Рехтмана, І. Фікангура і С. Шраєра.

Юлій Енгель не зміг взяти участь у роботі, тому місце «музичної людини» у цій поїздці було закріплено за З. Кісельгофом. «Тепер я (С. Ан-ський — *І. С.*) маю намір запросити іншу музичну людину, що, разом із тим, могла би виконувати й інші роботи»[62]. З. Кісельгоф брав участь у польових роботах тільки до третьої декади серпня — до від'їзду до Вітебська, тому що був обмежений у часі роботою в педагогічному училищі. В одному з листів до Ан-ського (13 серпня 1913 р. із Петербурга в Старокостянтинів) він писав: «Приїхати до Вас, дорогий Семене Акимовичу, я навряд чи зможу. Я сьогодні говорив із Югенбургом (завідувачем училища) про відпустку: він не погоджується мені таку дати. ...Не погодилися б Ви на те, щоб я замість себе послав Вам заступника: Мільнера чи Розовського. Вони серйозні композитори і цілком можуть мене замінити»[63].

У роботі експедицій було, не менше, ніж інші організації, зацікавлене Товариство єврейської народної музики (Ан-ський 1912 р. увійшов до складу правління Товариства). «Діяльність товариства почалася з основної його задачі — збирання й записування єврейських народних мелодій. Найактивнішу участь у виконанні цієї задачі брав увесь час З. Кісельгоф, записами якого переважно користувалися композитори Товариства

для обробки й розробки єврейських пісень й інших музичних надбань <...> При всім старанні музичного комітету до планомірності роботи із запису народних мелодій довелося все ж таки задовольнятися, головно, спорадичними поїздками членів комітету. Дійсне обстеження по всій Росії мелодійного матеріалу народної пісні вимагало б таких великих коштів, яких товариство не спроможне асигнувати й у найближчому майбутньому. На щастя, цим займається єврейська етнографічна експедиція імені барона Горація Гінцбурґа на чолі із С. Ан-ським (який є і членом правління «Товариства єврейської народної музики»); ця експедиція залучила до своєї роботи Товариство єврейської народної музики в особі його музикантів. Щодо матеріалу, необхідного для композиції, то лише записів З. Кісельґофа вистачило для композиторів Товариства впродовж п'яти років і на складання спеціального збірника (для школи й родини)»[64].

Важливу інформацію про роботу експедиції і зібраний матеріал містять листи 1913–1914 рр. Лейві-Іцхока Вайнштейна — колеґи за експедиційною роботою, повіреного у справах експедиції й секретаря бюро. Ці листи на фірмових бланках експедиції відтворюють обсяг роботи над складанням етнографічної програми, містять детальний звіт про кореспонденцію на ім'я Ан-ського й огляд численних етнографічних матеріалів, що надходять на петербурзьку адресу етнографа. У них також є відомості про пересилання потягом матеріалів, зібраних під час польових робіт[65].

На підставі наявних у фонді 190 інвентарних книг, записів фоноциліндрів ми можемо встановити ключові пункти і відтворити маршрут експедиції 1913 р.

Отже, роботи розпочалися лише 6 (19) червня, коли експедиція виїхала з Києва на Волинь. Першим із зафіксованих у документах пунктом стало містечко Дубно, куди 17 червня приїхала експедиція і де працювала до 27–28 червня[66]. В Олиці працювали приблизно з 31 червня по 7 липня[67]; 8 липня — Богопіль[68]. Після Олики на короткий час (з 3 по 5 липня) знову повертаються в Дубно. Про ці ж дні, а саме, 4 липня, маємо документ, що вказує на перебування групи в Озаринцях. У листі Віри Натансон зазначено: «Написала «Азарен», а Гіля каже «Зарен», не знаю, чи вірно»[69].

З 7 по 12 липня експедиція знаходилася в Кременці[70]. 17 липня датовано записи у містечках Клевань і Людмир[71]. Маємо ще запис, зроблений 8 липня в Богополі Подільської губернії[72]. Близько середини липня члени експедиції відвідали Ковель[73]. Приблизно з 26 липня до 5 серпня були в Заславі, де зроблено записи синагогальної літургії у виконанні Сімхи Кобреника, хазана Великої синагоги[74].

У другій половині серпня дослідники працюють у Подільській губернії. Однак у вересні вони змушені зробити коротку перерву в роботі, зумовлену двома тижнями релігійних свят. Про роботу в 1913 р. С. Анський пише В. Гінцбурґу (листа відправлено наприкінці серпня з Києва): «Увесь цей час ми роз'їжджали найглухішими містечками, знаходилися в такій обстановці, що не було органічної можливості усамітнитися. Одна з особливостей роботи експедиції полягає в тім, що з раннього ранку до

глибокої ночі наші кімнати повні народу. Це неймовірно стомлює, але проти цього нічого не можна зробити»[75].

У цьому ж листі етнограф підбиває попередні підсумки етнографічного обстеження Волинської губернії: «За 2,5 місяці експедиція побувала в 25 пунктах (8 повітових містах і 17 містечках), зібрала матеріал, що удвічі, якщо не більше, перевищує матеріали торішньої експедиції, зробили понад 500 фотознімків, записали до 1000 мотивів і пісень, величезну кількість казок і легенд, придбали 169 предметів для музею, серед яких чимало старовинних і коштовних, у тому числі до 20 рукописних, [здебільшого] ненадрукованих творів XVIII–XX сторіч, багато листів відомих осіб тощо... серед фотографій додався ще один відділ — обкладинки пінкасів. Зняли й скопіювали близько 40, серед яких багато оригінальних і художніх»[76].

Час перерви Ан-ський використовує для участі в процесі Бейліса як кореспондент від газети «Речь». Не просто інтерес, а активна участь у процесі розпочалася для Ан-ського ще 1912 р. (цілком природно, що як соціал-революціонер, єврейський націоналіст у найкращому розумінні, він не міг стояти осторонь цієї справи). Ще в грудні 1911 — січні 1912 р. Ан-ський пише велику статтю «Ритуальні наклепи в єврейській народній творчості», яку віддає В. Короленкові для публікації у «Русском богатстве» і сподівається, що стаття ця допоможе письменникові при захисті Бейліса[77]. «Поспішав я з цією роботою дуже, щоб Ви встигли ознайомитися з легендами для статті, яку Ви маєте намір написати із приводу наклепів для грудневої книжки і яка могла б мати величезне значення. Я написав її в 4-5 днів, працюючи по 15-16 годин на добу і не встиг навіть як слід прочитати її»[78].

Під час відвідувань Києва Ан-ський звозить у спеціально відведену (за розпорядженням В. Ґінцбурґа) кімнату матеріали, зібрані в експедиції. («Тепер вибрався на день у Київ, привіз два великі ящики з рукописами й предметами для музею»)[79].

С. Ан-ський мав намір продовжити етнографічну поїздку Подільською губернією до 1 листопада 1913 р. У цей же час він планував досліджувати частину Київської губернії. Ці плани відбито в листі В. Ґінцбурґа до Ан-ського. Стосовно теми фінансування робіт, він пише: «Ви пам'ятаєте, що ми умовилися продовжувати експедицію нинішнього року, поки це дозволить погода, незважаючи на петербурзькі кошти»[80].

У другій половині вересня експедиція повертається до польових робіт, працює у Проскурові (нині — Хмельницький). Відвідавши 40 містечок (крім перерахованих — Острог, Турийськ, Корець, Деражню, Судилків, Шепетівку, Славуту, Аннопіль і ряд інших), експедиція завершує обстеження Волинської губернії і починає досліджувати Подільську.

У багатьох містах і містечках, в яких працювала група, Ан-ський, що мав надзвичайну чарівність й уміння спілкувався з людьми різного віку і соціального стану, знаходить друзів, із якими довгі роки листується, зустрічається під час нових відвідувань цих місць. А. Рехтман у спогадах про експедицію, виданих 1957 р. на ідиш у Буенос-Айресі, описує зустрічі

Ан-ського з євреями містечок, що починалися зазвичай в синагозі одразу після молитви запитаннями до етнографа, його розповідями про життя столиці, а потім продовжувалися в Ан-ського у гостях, де старші люди за чашкою чаю, а, часом, чаркою горілки ділилися спогадами, відповідали на запитання дослідника, розповідали на його прохання місцеві легенди. Він також згадує старших гостей Ан-ського, які кожного вечора заповнювали його готельний номер, самовар, що завжди кипів тут, обстановку тепла і гостинності, яка сприяла відвертій розмові, пісні й легенди, що лунали тут. Успіх експедиції, колосальний зібраний матеріал, А. Рехтман пов'язує із ставленням місцевих жителів до її керівника. «І старий, і малий усі дні й вечори знаходилися в його кімнаті. І тільки завдяки цій любові вдалося зібрати усе, що ми зібрали»[81].

Подільська губернія становила для Ан-ського особливий інтерес, тому що тут збереглися багатства єврейського фольклору і пластичних мистецтв. Саме тут зародилися й набули поширення хасидизм, саббатіанство і франкізм, містичне напруження яких знайшло безпосередній прояв у мистецтві і народних легендах. Продовжуючи записи усного й музичного фольклору, Ан-ський не залишає поза увагою і зразки образотворчого мистецтва. Він тонко помічає художній смак, з яким виконано предмети хатнього вжитку, звертає особливу увагу на архітектуру синагог і різьблення кам'яних надгробків, особливості й функціональність житлових споруд.

На Поділлі в сезоні 1913 р. експедиція відвідала й обстежила понад 20 населених пунктів, у тому числі Миколаїв, Тульчин, Немирів, Проскурів, Хмільник, Шаргород. У Меджибожі записали різноманітні перекази з життя рабі Ісроеля Баал Шем-Това, тут же придбали для музею чудовий пінкас Товариства для вивчення Мішни (титульний лист якого опублікований в «Альбомі єврейської художньої старовини»), записали рідкісні музичні твори[82]. Деякі з легенд, записаних у Меджибожі, були літературно оброблені Ан-ським і підготовлені до публікації. Серед них: «Зустріч (Легенда)», «Історія з Бештом і святозагиблим через наклеп. Сказання», «Історія з Бештом і вбитим християнином. Сказання», «Казка про діамантові слізки», «Жахлива загадка. Історія одного загадкового вбивства немовляти» (написана 1913 р., безумовно, під впливом процесу Бейліса), «Янте (дружина) Рабі Ісроеля», «Диво цадика», «Поза людиною. Легенда»[83].

Лист З. Кісельгофа у Київ (Й. Маховеру для С. Ан-ського) датований 9 листопада 1913 р. Імовірно, що в цей час у Києві закінчувалася робота сезону цього року.

У зібранні ІР НБУВ матеріали сезону 1913 р. представлено великою кількістю музичного матеріалу, зібраними пінкасім, літературними обробками хасидських легенд. Слід зауважити, що як збирач З. Кісельгоф був просто незамінний. Він не тільки зумів записати й обробити згодом (зробити нотні і текстові розшифровки), а й чудово зареєструвати матеріали ще в процесі експедиційної роботи. Завдяки старанності записів в інвентарних книгах, точно зазначеним місцем запису і виконавцем,

ми маємо можливість реконструювати маршрут сезону, проаналізувати основні інтереси, мету роботи.

Поїздка 1913 р. була тривалішою і значно насиченішою: учасники експедиції відвідали Подільську губернію (Богопіль, Летичів, Меджибіж, Сатанів, Проскурів), Київську (Тетіїв, Бердичів), Волинську (Олика, Ковель, Турийськ, Заславль, Кременець, Полонне, Дубно, Рівне, Корець, Деражня, Луцьк, Судилків, Муравиця, Шепетівка, Славута, Аннопіль, Володимир-Волинський). Цього ж року дослідники зробили частину записів і на території сучасної Білорусі — у Могильовській (Дубровно) і Вітебській губерніях.

Через те, що маршрут цього сезону, як і попереднього, в основному пролягав через хасидські містечка, більшість записів мелодій і переказів мають позначки: «записано» або «почуто» від брацлавських, ружинських, волинських, трискерських хасидів, від Авраама Їцхока Бердичівського, Йосипа з Тального, чорнобильського ребе й у сукупності є фактично енциклопедією хасидських переспівів. Крім того, характерною ознакою цієї частини колекції є велика кількість матеріалів, що представляють синагогальні літургійні співи, записані безпосередньо від *хазанів* — єврейських канторів. Прекрасні записи дитячих пісень, виконавцями яких були діти 4—10 років. У вже згадуваному звіті Ю. Енґеля є спогади про записи дитячих пісень у Ружині: «Ставлення до нас спочатку було не зовсім довірливим, у чому почасти ми і самі були винуваті через недосвідченість. Ми з першого ж дня приїзду вступили в зносини з дітьми, записували від них казки, пісні тощо. За кожен номер вони одержували по п'ятаку, і під кінець ледь не все дитяче населення Ружина перестало ходити в хедер і з ранку осаджувало наш заїзд. Деякі самі прагнули складати казки, інші намагалися згадати книжкові, усі були дуже збуджені. Крім того, що це було дуже неспокійно, це зашкоджувало нам в очах старших»[84].

До періоду експедицій 1912—1913 рр. належить і зібрана С. Анським колекція пінкасім, про які він згадує у наведеному вище листі. Ми не знаємо, скільки й які конкретно з 104 пінкасім, що знаходяться зараз у бібліотечних зібраннях (ф. 321, оп. 1), було зібрано під час експедицій. Лише деякі з них можна визначити на підставі «Альбому єврейської художньої старовини»: це місця, де працювала експедиція — Старокостянтинів, Копичинці, Кременець[85].

Є припущення, що сучасна колекція НБУВ складається з матеріалів (не тільки оригінали, а й копії), які збиралися в ЄІЕТ за пропозицією Семена Дубнова[86], експедиційних матеріалів і документів, вивезених із прифронтової смуги самим С. Ан-ським. Наприклад, пінкас з Копичинців надійшов до музею ймовірніше під час роботи письменника в Східній Галичині, оскільки серед експедиційних матеріалів це містечко не згадується. Відомо, що частина документів і матеріалів, зібраних Анським, надійшла в архів ЄІЕТ[87]. У Державному етнографічному музеї Петербурґа зберігаються копії титульних аркушів і окремих сторінок декорованих пінкасім, виконані С. Юдовіним під час експедицій.

Про роботу експедиції, зібраний матеріал, плани на наступний (1914)

сезон С. Ан-ський докладно розповів у лекції «Про роботу етнографічної експедиції імені барона Г.О. Гінцбурґа, що обстежила понад 60 пунктів Волинської та Подільської губернії». Лекцію було прочитано на загальних зборах Історико-етнографічного товариства, що відбулися в Петербурзі 19 квітня 1914 р.[88]

Одразу ж після повернення з експедиції, С. Ан-ський починає клопотатися про наступний сезон. Як і торік, основною турботою є збір коштів. «Мені було важко писати Вам увесь цей час, тому що довелося б повторювати всі ті смутні оповідання, що й минулого, й нинішнього року, — писав Ан-ський Володимирові Гінцбурґу. — Тільки в останні дні, до від'їзду Генріха Борисовича, було інкасовано деякі суми й становище майбутньої експедиції більш-менш з'ясувалося ...Після інкасування цих грошей у касі буде 2688 р. За кошторисом же, на 7 місяців знадобиться 5060 р. (Кошторис дуже скорочено, скасовано Бюро в Петербурзі. В експедицію поїдуть 3 чоловіка замість 4-х). Отож, для проведення експедиції бракуватиме 2371 р. З огляду на те, що експедиція виїде не 1-го червня, а 1-го липня, витрати скоротяться ще на 400. Отже, загалом, бракує близько 2000 р. Тепер питання, як бути?»[89]

Як і в минулі роки, Володимир Гінцбурґ і цього разу допоміг другові. «Ваш лист від 17/30 червня не міг зробити мені великої приємності. Грошове наше становище вкрай важке... Мої 10 000 руб. вичерпані. Проте справи зупиняти не слід, і я Вам необхідні р[ублів] 2000 дам. Що ж до загального плану Вашої діяльності, то я бачу таке. Усім жертводавцям ми говорили, що збирання матеріалів триватиме три роки. Далі, очевидно, джерела коштів для нашої справи вичерпаються і тому на спорядження подальших експедицій (4-ї, 5-ї тощо) надії немає... Зважаючи на це, мені здається, варто цим і обмежиться, залишивши осторонь Польщу і Литву, що вимагали б ще багато праці і коштів, яких ми одержати не можемо»[90].

Одночасно із пошуком коштів Ан-ський багато працює над складанням програми-анкети, призначеної для організації етнографічної роботи у найширших масах. У розробці анкети йому допомагають слухачі Петербурзьких курсів сходознавства Ш. Вайнштейн, Ш. Локшин, І. Лур'є, І. Неусихін, І. Фікангур, І. Кімельман, І. Равребе, А. Рехтман. Наразі встигла вийти лише перша частина «Єврейської етнографічної програми» під назвою «Людина» (за редакцією Л. Штернберґа)[91]. Ця частина включає 2087 запитань, що стосується традиційного життя єврея від моменту народження до смерті, місцевих звичаїв, обрядів, переказів, пов'язаних із кожним з етапів і подій життєвого циклу. Видання другої частини Програми, присвяченої святам і особливим дням річного циклу, було підготовлене до друку, але унеможливилося через початок Першої світової війни.

Якщо виходити з єдиної наявної дати — 1 липня (як зазначав Ан-ський у вже згаданому листі) експедиція виїхала в Київ, маючи на меті завершити роботи в Подільській і Київській губерніях. Єдиним чітко датованим 1914 р. пунктом маршруту є містечко Ступиці[92]. На основі записів в

інвентарних книгах можна зробити припущення, що працювали також у Бердичеві, Тетієві, Турийську (?), Дубровні, Судзилкові, Меджибожі. Чіткі дати записів, зроблених у цих містечках, відсутні.

Про роботу в Подільській губернії й відвідування містечок у Київській пише у своїх спогадах і А. Рехтман. Наприклад, він наводить сюжет із арештом за підозрою в шпигунстві Рехтмана і Юдовіна в Житомирі. Тільки завдяки втручанню Ан-ського і Л. Штернберґа підозрюваних було звільнено. Документи, що збереглися в архіві ЄІЕТ, дозволяють віднести цей епізод до початку березня 1914 р.[93]

На жаль, робота експедиції перервалася початком Першої світової війни.

Звіт про роботу експедицій 1912–1914 рр. С. Ан-ський вміщує в листі, надісланому до редакції «Еврейской старины» із Галичини. Згодом цей звіт віддруковано окремим відбитком. Згідно з ним, за час роботи експедиція обстежила понад 70 містечок «смуги осілості», було зібрано понад 700 предметів старовини, що становили музейну і художню цінність, записано величезну кількість народних казок, прислів'їв, приказок, «1500 народних пісень, до 1000 народних мотивів, пісенних, застільних, синагогальних і музичних (записано на фонограф)... Зібрано декілька сот старовинних документів, що мають історичне значення, колекції листів видатних осіб, мемуарів, до ста давніх рукописів, пінкасів. Зібрано велику колекцію давніх оригінальних малюнків, титульних аркушів пінкасів, мізрахів, кетуб та ін., зроблено близько 1500 фотографічних знімків із старовинних синагог, внутрішнього їхнього оздоблення, ківотів і амвонів, художніх предметів культу, надгробків, типів, сцен тощо»[94]. В опублікованій 1916 р. у газеті «Еврейская жизнь» інформації «Від єврейської етнографічної експедиції» С. Ан-ський ще раз наводить уже зазначені дані[95].

Як результат роботи експедицій письменник планує велике дослідження «Євреї в їхньому побутовому й релігійному житті», кілька варіантів плану якого збереглися у фонді[96].

Попри умови воєнного часу, участь Ан-ського в санітарних загонах Союзу міст російських і його активну роботу в Товаристві допомоги євреям-біженцям, Володимир Гінцбурґ, розуміючи важливість наслідків роботи впродовж трьох років, настійливо рекомендує не залишати етнографічних досліджень. «Я розумію, що невідкладні питання сьогодення поглинають Вашу енергію, але все ж таки мені б хотілося відірвати Вас для нашої справи, хоч і призупиненої через обставини у своєму подальшому розвитку, однак [такої що] не повинна занепасти на півдорозі. З поваги до Вашої <...> праці, необхідно, принаймні, зафіксувати роботу і якщо зупинятися, можливо, на невизначений час, то зупинятися на крапці, а не на комі»[97]. Ан-ський і думати не міг про зупинку. Вся його енергія, попри воєнний час і жахливі картини, що зустрічалися на кожнім кроці, у кожному населеному пункті, де він бував із санітарними загонами (а то були переважно місцини, відвідані до війни, де іншим життям жили знайомі люди), концентрувалася на необхідності публікації матеріалів,

зібраних у 1912–1914 рр.

С. Ан-ський задумав здійснити багатотомне видання, що мало репрезентувати результати діяльності: «Внаслідок перерви роботи експедиції у зв'язку із війною було розпочато класифікацію й підготовку до друку зібраного матеріалу, що ледь вміститься у 40 томах.

Вважаючи необхідним зараз же приступити до видання зібраних матеріалів, що повинні лягти в основу єврейської етнографічної науки, покликаної зіграти велику роль у справі розквіту єврейської культури, літератури й мистецтва, Експедиція накреслила до видання в першу чергу: А) П'ять томів фольклорного й історичного матеріалу: 1) Легенди про кривавий наклеп. 2) Історичні сказання. 3) Містерії. 4) Замовляння і 5) Історичні документи. Б) П'ять томів музичних здобутків: 1) Пісні без слів (застільні, хасидські). 2) Синагогальні мотиви. 3) Музичні мотиви (переважно весільні). 4) і 5) Два томи народних пісень із мотивами. В) П'ять «Альбомів єврейської художньої старовини»: 1) Єврейська графіка, малюнки, титульні аркуші, мізрахи тощо — до ста аркушів, із яких близько 20 у кольорі. 2) Синагоги та їхнє внутрішнє оздоблення, ківоти, амвони, орнаменти, до 100 аркушів. 3) Художні предмети культу й побуту, куди увійде частина предметів музею, понад 300 знімків. 4) Надгробні пам'ятники великих людей, історичних осіб і наявні оригінальні орнаменти, до 200 знімків і 5) Ритуальні і побутові сцени й типи, до 200 знімків»[98].

Найважливішою для себе задачею С. Ан-ський вважав створення Єврейського етнографічного музею в Петербурзі. «...Потім він раптом круто змінив розмову і почав розповідати про музейні єврейські цінності, які він збирав, коли їздив із відомим збирачем народних єврейських пісень З.А. Кісельґофом.

— Який ми створимо музей! — із захватом вигукнув він. — Це буде академія, вивчатимуть фольклор. У мене сотні чудових казок і легенд, чудові реліквії синагог, словом, побачите, що ми створимо!

І ще перед тим сумне і завжди прекрасне обличчя письменника раптом засяяло радістю»[99] — згадував М. Риверсман.

В Інституті рукопису зберігається одне з найповніших зібрань записів єврейського музичного фольклору. Масштаб колекції (понад 1000 фоноциліндрів) і досить гарна їхня збереженість, величезна кількість супровідних до валиків матеріалів у вигляді нотних і текстових розшифровок роблять цю колекцію не тільки унікальним зібранням для фольклористів і музикознавців, а й прекрасним історичним джерелом з історії євреїв і, особливо — історії експедиційної роботи ЄІЕТ. Матеріали зібрання узагальнюють копітку збирацьку і дослідницьку роботу декількох поколінь талановитих етнографів і музикознавців, розпочату з ініціативи С. Ан-ського, і розкривають у звуках й текстах єврейську культурну спадщину різних регіонів.

Фоновалики з цими записами зберігаються зараз у ІР НБУВ і, до речі, бібліотека, разом з Інститутом проблем реєстрації інформації НАН України здійснила страховий перезапис із воскових циліндрів і випустила

компакт-диски із записами, відтвореними з фоноциліндрів.

Доля зібрання досить цікава й драматична. Імовірно, матеріали (самі валики, нотні й текстові розшифровки польових записів, зроблені Юлієм Енгелем, Зіновієм Кісельгофом, пізніше — Мойсеєм Береговським) надійшли в Київ у Всенародну (Національну) бібліотеку України 1929 р. після закриття Єврейського історико-етнографічного товариства і Єврейського музею в Ленінграді (у статті О. Канцедікаса наводяться документальні свідчення розподілу фондів Товариства і музею). Під час Другої світової війни разом із фондами відділу рукописів бібліотеки матеріали знаходилися в евакуації в Уфі, а після 1950 р. (до 1990) зберігалися в Подільській філії у складі колекційних фондів.

Структура колекції досить чітка, хронологічні рамки — 1912–1947 рр. Для нас найважливішою є перша її частина, що складається із значного масиву матеріалів[100]. Перші із зазначених номерів (фоновалики) надійшли у вигляді приватної колекції одного з учасників експедицій, музикознавця й композитора Юлія Енгеля і були передані 1930 р. Інституту єврейської пролетарської культури (1929–1936 рр., Київ) удовою покійного композитора. Друга частина матеріалів, як уже згадувалося, надійшла з Ленінграда.

Дослідження матеріалів та їхні інвентарні описи дають можливість реконструювати не тільки сферу етнографічних досліджень, а й маршрут експедицій.

Перша експедиція, як відомо, відвідала містечка Київської й Волинської губернії. В інвентарній книзі відбито тільки деякі з них (переважно ті, у яких зроблено записи на фонограф): Сквира, Ружин Київської губ. і прилеглі до нього села. Особливо багато записів було зроблено в Ружині — центрі ружинско-садигорського напряму в хасидизмі. Тому в матеріалах першого сезону досить повно представлено палітру хасидських пісень і нігунім (наспівів) і дуже незначну кількість світських пісень. Цікавими є записи інструментальної музики: скрипки (із репертуару відомого клезмера Педоцера-Холоденка) і кларнета.

Окремо варто згадати, що в музичній колекції, яка вочевидь належала раніше Єврейському музею в Петербурзі (про створення якого писав О. Канцедікас, і до якого ми ще повернемося) збереглися записи пісень із зазначенням дати — липень 1913 р. Ця частина складається з пісень євреїв з Йємена, Марокко, Іраку, Абіссінії, записи яких зроблено під час експедиції у Палестину[101].

Експедицією зроблено також численні записи народних легенд і сказань, що стали основою для літературних творів письменника. Нам хотілося б навести тут один із переказів про старі синагоги, що зберігся дотепер, і, цілком імовірно, 1913 р. записаний Ан-ським у Сатанові.

У містечку було близько дюжини молитовних будинків і клойзів, серед яких виділялася Велика синагога, що називалася на ідиш «А гройсе клойз». Велика синагога займала визначне місце у житті єврейського населення Сатанова.

Через 80 років учасники спільної експедиції Петербурзького

єврейського університету і Єврейського університету (Єрусалим), працюючи в Сатанові, почули від місцевої жительки — українки оповідання-переказ про цю споруду. На запитання: «Коли було побудовано Велику синагогу?» вона відповіла: «На цьому місці здавна був високий пагорб. Якось люди почали копати його і знайшли щось тверде, продовжили розкопки і так відкопали всю синагогу».

Інша легенда — про невисокий курган поруч із синагогою, під яким поховано наречених, убитих козаками одразу після вінчання, була використана Ан-ським у його знаменитій п'єсі «Дібук».

З дитячих історій-страшилок збереглася одна дуже поширена в краї: «Уночі не можна було ходити повз Велику синагогу, тому що в цей час збиралися душі небіжчиків. Але один сміливець вирішив пройти опівночі. Дійшовши до воріт синагоги, він почув власне ім'я. Злякавшись до смерті, він усе ж таки ввійшов усередину. Всередині нікого не було видно, тільки чутно було молитву. Він піднявся на біму, промовив молитву й одразу почув незрозуміло відкіля: «Амен». Після цього душі почали розходитися, і він опинився на вулиці»[102].

На основі зібраних під час експедицій матеріалів (легенд, переказів) Ан-ський пише цикл оповідань, рукописи яких збереглися у фонді. 1918 р. він пише «Велику і страшну історію з тельцем (Із єврейських народних казок)». Цікавою є історія про роботу над казкою. Ан-ський підготував чотири варіанти і тільки в останньому знайшов цілком придатну назву «Страшна та незвичайна історія про чотирьхвратну вежу у місті Римі, про корону залізну, про нев'янучі трави та кесаря Нерона (З єврейських народних мотивів)» (квіт. 1918 р.). Саме під цією назвою казку було опубліковано того ж року в журналі «Еврейский мир»[103] із присвятою Федорові Кузьмичу Сологубу.

Кінець 1914 і початок 1915 рр. стали для Ан-ського чи не найдраматичнішим періодом. Він змушений був достроково зупинити роботу етнографічної експедиції, так і не встигнувши завершити заплановані обстеження, перевезти, а фактично, евакуювати зібрані під час польових робіт матеріали в Київ і Петербург; програму «Людина», над якою він працював упродовж декількох років, не було надруковано цілком (нагадаємо, що вийшов лише перший том).

У листопаді 1914 р. Ан-ський повертається до Петербурґа і одразу ж звертається до створеного Державною Думою Комітету для надання допомоги біженцям і Єврейського Комітету допомоги жертвам війни (*далі збережено російську абревіатуру ЕКОПО — І. С.*), запропонувавши свою участь у роботі цих організацій. «Події воєнного часу, що змусили мене відірватися від звичайних занять і поїхати в Галичину уповноваженим Московського відділення Комітету членів Державної Думи для надання допомоги хворим і пораненим воїнам, а також населенню, що постраждало від війни, — не дозволяють мені нині зробити докладний звіт про діяльність «Єврейської етнографічної експедиції імені барона Ґорація Осиповича Ґінцбурґа», якою я керував упродовж 4-х років, в 1911 по 1914 р.», писав 7 травня 1915 р. зі Львова С. Ан-ський у листі до редакції

«Еврейской старины»[104].

Ще до листопада (очевидно — у другій половині вересня і на початку жовтня), під час перебування в Києві, він організує збирання речей для жителів районів, охоплених бойовими діями, й біженців. Володимир Ґінцбурґ у листі від 13 (31) жовтня 1914 р. повідомляє: «Збори речей для біженців дали, як я чув, блискучі наслідки, але, попри Вашу пропозицію встановити в Мінську центральний пункт, звідти жодних директив немає, і тут не знають, що робити з речами, які марно лежать на складах. Здається, ухвалили рішення користуватися тим, що жертвували, і грошима, щоб частину витратити на відрядження людини для налагодження стосунків із ким це потрібно»[105]. На початку січня 1915 р. про цю акцію Ан-ський записав у "Щоденнику": «Виявляється, що піднята мною в Києві агітація для збору одягу мала величезний успіх. Збори дали блискучі наслідки. Тепер є 750 пудів одягу. Багато що відправлене. А що найважливіше, це те, що затверджене Товариство для надання допомоги жертвам війни по всій Росії, яке виникло у зв'язку із цими зборами одягу»[106]. Фактично з цього збору розпочалася величезна робота Київського товариства для надання допомоги єврейському населенню, що постраждало від воєнних дій. Діяльність ця почалася із заснування наприкінці листопада 1914 р. тимчасового комітету (відповідно до виданого дозволу комітет міг працювати лише один місяць) для допомоги євреям Царства Польського, до якого увійшли представники всіх єврейських громадських організацій Києва. Невдовзі, функції Комітету й регіон його діяльності значно розширилися. Тимчасова організація перетворилася на «товариство, діяльність якого (за статутом, затвердженим 12 січня 1915 р.) поширювалися на всю «смугу осілості». До 1 листопада 1915 р. товариством було відкрито 40 відділень, спеціально призначених для обслуговування невеликих районів.

Якщо на початку діяльності товариство надавало допомогу переважно польським євреям, то пізніше основним завданням стала допомога єврейському населенню окупованої Галичини, для чого був організований Львівський єврейський комітет допомоги. Восени 1915 р. діяльність товариства зосередилася переважно на Волині й Поділлі, де виникла необхідність екстреної допомоги жителям районів, що були прилеглі безпосередньо до театру воєнних дій, і в Галичині, де брак допомоги вкрай загострився з настанням зими[107].

Війна, що почалася на заході Російської імперії, найболючіше вдарила по світу традиційного єврейства, вивченню якого С.Ан-ський присвятив останні роки: її першою жертвою стали євреї, що проживали на галицьких землях. Етнограф домагається відряджання у прифронтові райони Галичини як уповноваженого Комітетом для допомоги хворим і воїнам, а також населенню, потерпілому від війни.

Ще в ході підготовки до війни, з кінця липня 1914 р., військове командування розпочало примусове виселення цілих єврейських громад із прикордонної смуги, а потім, хворобливо реагуючи на поразки російської армії, часто абсолютно необґрунтовано обвинувачувало євреїв у

шпигунстві й сприянні ворогові, тим самим пояснюючи невдачі на фронті. (Нагадаємо епізод з арештом Юдовіна й Рехтмана за обвинуваченням у шпигунстві). Розстріли ні в чому не винних людей, взяття заручників, військові погроми стали ледве що не звичайними явищами. Проблема біженців набула катастрофічного характеру. «Наприкінці 1914 р., коли російські війська зайняли Галичину, для галицьких євреїв відкрилося пекло з усіма його жахами. Наші солдати, керовані незугарними генералами, не спроможні відбити сильних атак ворога на полі бою, відкрили кривавий єврейський фронт, що простягнувся від найвіддаленіших місць у Карпатах до маленьких містечок Литви й Польщі... Цілі єврейські поселення — чоловіки, жінки, діти, старші люди — зганялися з насиджених місць; їх гнали куди прийдеться, часто самі переслідувачі не знали куди. Їх гнали до російських залізниць сотні верст пішки; деякі в дорозі божеволіли від голоду, холоду, горя й побоїв. Найчастіше їх направляли в Київ, де зганяли у в'язниці і поліцейські відділки, а через деякий час засилали в глиб Росії, навіть у Сибір. Нещастя й страждання цих людей не можна описати; більшість не знали мови і не мали уявлення, за що їх переслідують»[108].

Наприкінці 1914 р. С. Ан-ський, озброївшись документами Земського союзу й вдягнувши мундир співробітника Союзу, відправляється у прифронтову зону (і це попри вік і діабет, що почав розвиватися), де має намір замінити молодих співробітників ЕКОПО, яких почали переслідувати. Свою пропозицію поїхати в Галичину Ан-ський мотивував тим, що він знає цю місцевість за своїми попередніми експедиційними поїздками і що, «будучи безсімейним, може вільніше розпоряджатися власним життям. Відігравало роль також те міркування, що завдяки своїй популярності серед російської ліберальної інтеліґенції, Ан-ський міг розраховувати на підтримку військово-громадських організацій, зокрема з боку Земського союзу, на чолі якого стояв князь Львов, демократ і громадський діяч, який особисто знав і високо цінував Семена Акимовича»[109].

На фронті в Галичині Ан-ський організує розподіл продуктів і одягу для біженців, що направлялися Єврейським фондом допомоги жертвам війни, відстоює інтереси місцевого єврейського населення і біженців, домагаючись у начальства скасування нових обмежень і утисків, намагається надати будь-яку допомогу змученим людям, найчастіше володіючи єдиним інструментом допомоги — добрим словом і співчуттям. «Коли сивий єврейський «генерал» у мундирі із шашкою з доброю усмішкою і підбадьорливим словом заходив у біженські притулки й лікарні, то у переляканих загнаних людях прокидалася надія. Цей гість був «своїм», другом і заступником, що приносив полегшення»[110], — писала про етнографа Роза Миколаївна Еттінґер.

Ось як вона згадує свою першу зустріч з Ан-ським, що, очевидно, відбулася напередодні чергової поїздки в Галичину. «Моя перша зустріч із Семеном Акимовичем відбулася узимку 1915 р. Я вчилася на петербурзьких Вищих курсах і їздила після занять у контору ЕКОПО, щоб як-небудь приділити увагу і надати допомогу жертвам тодішньої

воєнної трагедії — єврейським виселенцям. Одного разу співробітник ЕКОПО попросив мене засвідчити заповіт незнайомого відвідувача, який знаходився в конторі. Ім'я незнайомця — Раппопорт — мені ні про що не говорило. Я встигла тільки запам'ятати сумні виразні очі й голос, яким він прочитав заключні слова заповіту. Після його відходу я з жалем довідалася, що це був той письменник Ан-ський, який посилав у Комітет найбільш хвилюючі повідомлення з біженських пунктів і що тепер, відправляючись як уповноважений ЕКОПО у триваліше й небезпечніше відрядження, він вирішив скласти новий заповіт. Наступна зустріч відбулася за кілька місяців»[111].

Під час першої поїздки у район бойових дій С. Ан-ський, перебуваючи у Рівному, написав у «Щоденнику» (1915): «1-го січня. Новий рік народився в глибокій жалобі. Ні побажань, ні надій, наче стоїш біля небіжчика...»[112]. Цей настрій було спричинено не лише важкими враженнями від побаченого, а й тим, що етнограф, знову повернувшись в містечка й міста, де бував з експедицією, застав там неймовірні руйнування і страшні картини погромів.

Одразу після нового року С. Ан-ський приїхав у Петербург, де включився в збір коштів на користь потерпілих від воєнних дій. 10 січня він записує в «Щоденнику»: «Читав і тут у Товаристві допомоги доповідь про становище в Польщі і мою заплановану поїздку. Постало питання про виділення мені певної суми для надання допомоги голодуючим Галичини ...По закінченні доповіді Гепнер, прощаючись зі мною, побажав, щоб я з Галичини привіз більш утішні враження.

— На це мало надії, — відповів я, — хоч би я міг галицьким євреям привезти що-небудь утішне.

Він зрозумів мене, вийняв і дав мені 500 р.

Ніхто не зуміє так із користю роздати ці гроші, як ви, — сказав він»[113].

Після Петербурга, оформивши документи уповноваженого ЕКОПО, по дорозі в Галичину Ан-ський приїхав у Київ, де виступав із доповідями про стан справ у Галичині, займався справами музею, відправленням матеріалів, зібраних під час експедиції. «14-го січня. Київ. Як завжди зустрів у Києві теплий, ласкавий прийом. Мазори, Маховер, Сиркіни зустріли мене, як рідного. Нашвидкоруч було зібрано кілька людей, яким я робив доповідь. Слухали з великим інтересом.

Був у барона (Володимира Гораційовича Гінцбурга — *І. С.*). Він анітрошки не змінився. <...> бадьорий, сильний, акуратний. Такий же милий, чарівний, з великою душею. Снідав у нього і за сніданком розповідав про мої враження й спостереження. Говорив і про майбутню поїздку в Галичину.

Через 2 години після мого відходу, його секретар приніс мені 3000 р. для Галичини»[114].

З Києва Ан-ський у складі санітарних загонів відправився в містечко Радзивілів Кременецького повіту Волинської губернії, де бував під час експедиції 1912–1913 рр. Благополучне єврейське містечко, що

нараховувало до війни понад 3000 членів громади, ряд навчальних закладів і кілька синагог, постало перед етнографом у руїнах. 16 січня він записав у «Щоденнику»: «Радзивилів. Велике прикордонне містечко. З першого погляду воно здається пожвавленим. Однак за цією зовнішністю ховається повне руйнування. Крім того, що зі знищенням митниці містечко, яке жило кордоном, позбулося основного джерела існування, воно ще було розгромлене. Коли в'їхали в містечко, то побачили біля синагоги велику юрбу. Виявилося відспівували місцевого багатія Самуїла Месса, брата мецената-мільйонера М.А. Гінсбурґа. Гінсбург дуже багато робив для рідного містечка, побудував розкішну лікарню, заснував школи, відбудував синагоги...

Роки 2 тому, будучи в Радзивілові, я познайомився з цим Мессом. Маленька, не розумна і мало інтеліґентна людина. Але, мабуть, він мав добре серце і ввійшов у роль мецената»[115].

Таку ж сумну картину погромів і руйнувань Ан-ський знаходить і в багатому містечку Броди: «Броди — чимале містечко. З вокзалу уся вулиця стоїть по обидва боки в руїнах, стирчать труби, лежать провалені дахи. Тут пройшла війна з її жахами майже 5 місяців тому назад — і сліди її ще зяють раною»[116]. Те ж і в Тухові: «Заговорили про синагогу. Сейфер-Тори замурували, але видно погано, розрубили стіну, знайшли, деякі порвали, але вдалося відібрати. Баба, що сиділа осторонь і мовчки слухала розповідь про розгром, коли заговорили про Сейфер-Тори, піднялася, підійшла й проговорила:

— Брали Сейфер-Тори, клали під коні...

Голос її затремтів, схлипнула, розридалася»[117].

Під час зустрічей з жителями містечок, розмов, відвідувань лікарень і шпиталів, письменник намагався з'ясувати причини погромів і виселення євреїв, знайти тих, хто чинив безчинства. Один з офіцерів, з яким Анський розговорився в Бродах, так пояснив те, що відбувається: «Погроми в Радзивілові і Бродах пояснює зовсім іншими причинами. При самому початку війни, у прикордонних російських селищах з'явилися галичани-агітатори, які почали підбивати селян відібрати землі у поміщиків. Де були ці агітатори, там і відбувалися грабежі»[118].

Для того щоб адресно доставити допомогу в маленькі містечка, Анському доводилося вирішувати не тільки питання, кому і скільки передати грошей, чи продовольства, одягу, а й як усе це доставити в те чи інше місце. У «Щоденнику» 1915 р. він докладно описує епізод із пошуками залізничних вагонів для вантажу. Ан-ський відвідує у пошуках вагонів добре знайомі місця: Озеряни, Дубно, Здолбунів. Скрізь розруха, величезна кількість солдатів, у єврейських домівках убогість, голод і холод. Усе це справляє дуже тяжке враження на письменника, але його натура, що противиться темному, усюди шукає хоч щось позитивне, бере верх і в цій, здавалося б, безпросвітної ситуації. Так, у Дубно, де експедиція працювала в сезонах 1912–1913 рр., Ан-ський записує враження від зустрічі: «Дубно. 22 січня. Заїхав в економію графині (Шувалової) до Гельборта, який там служив і з яким познайомився під час експедиції.

Гельборт був у Радзивілові під час погрому. Усі сиділи замкнені, нікуди було зайти, хоч ночуй на вулиці. Раптом до нього підходить єврей і просить-молить зайти до нього. У нього юр-цайт і бракує 10-го для молитви. Зайшов після молитви, той ще покликав на вулицю освятити місяць. Тут грабують крамниці. А цьому тільки й діла, що освячення місяця. І пішли»[119]. У цій, здавалося б, похмурій картині Ан-ський бачить продовження єврейського життя, збереження традиції та надії.

24 січня він приїжджає до Львова, де спілкується з представниками Львівського єврейського комітету допомоги, вирішує питання організації допомоги євреям Галичини, зустрічається із представниками Земського союзу, російськими армійськими чинами, керівниками єврейської міської громади. При цьому в Ан-ському постійно присутній не тільки письменник, громадський діяч, а й збирач, етнограф. Він увесь час пам'ятає про це й збирає речі для петербурзького музею, фіксує нові матеріали, помічає особливості єврейського життя. «Пішов ранком у синагогу. Синагога стара, кажуть 400–500 років *(йдеться про знамениту львівську синагогу «Золота Роза», вщент зруйновану під час Другої світової війни — І. С.)*. Багате срібне оздоблення. Корона, ручки, ратища, завіси, люстри — усе дуже старовинне, коштовне. І нікому на думку не спадає продавати це, щоб прохарчувати голодуючих. Те — «вічне». Потім у невелику молитовню. Там молилися дуже гаряче, кидалися зі сторони в сторону. Один із парафіян почав розповідати мені, як постраждало місто. Згоріло 5 синагог, сотні будинків»[120]. «Наш потяг дійшов до Ржетова...Місто було велике, впорядковане. Було понад 10000 євреїв. Тепер менше половини. Усі грошовитіші — розбіглися. <...> Зайшов у синагогу. Стара, кам'яна, кажуть 600 років як побудована. У ній багато коштовного, люстри, бра, завіси. <...> Йде товарний потяг у Жидинську Волю, останню станцію до Тарнова. У Волю приїхали при сході сонця. ...відправилися пішки в Тарнов (7-8 верст). <...> Місто, на щастя, вціліло від бомбардування. Велике європейське місто... Величезні урядові і приватні будинки, синагога, костьол, ратуша, пам'ятники. Було вдосталь багатих людей. Про це можна судити за розкішною новою синагогою, що не поступається Петроградській... Жителів у місті було понад 40 тисяч. З них 17-18 тисяч євреїв.

Був у декількох квартирах — усі єврейські. Майже в усіх — портрет Герцля на стіні й енциклопедичний словник Брокґауза. <...> 2-го лютого. Був у старій синагозі, оглянув її. Дуже красива, цікава.

...Показав іншу синагогу, хасидську, наглухо забиту, тому що її пограбували. Подарували мені шматок розірваних сувоїв, придбаних у перехожого солдата. Був у новій синагозі. Дуже багата, красива, але в мавританському стилі. Знайшов мідника, що відливає люстри в старому стилі. У Росії ця індустрія зникла. Один канделябр я в нього купив.

<...> 7-го лютого. Виявилася оказія їхати в Тухів...Синагога велика, нова, 11 років тому побудована, не згоріла, але скло вибите, двері відкриті навстіж, усередині тільки ківот із позолоттю залишився при стіні. Усе інше знищене, ні амвона, ні кафедри, ні лав, ні люстри, ні сувоїв, нічого.

349-9

Голі стіни. На підлозі валяються обривки релігійних книг, уламки люстр, перемішані із сіном. По кутах і в бічних молільнях напакостили люди, не коні. Перетворили храм на ретираду»[121].

У Львові, Жовкві, Олешші, Пільзні й інших містах і містечках Галичини Ан-ський записував розповіді очевидців про погроми, депортацію євреїв з окупованих російською армією містечок, збирав матеріали й документи для музею. Пізніше ці записи стали основою його публіцистичної книги «Руйнування Галичини», опублікованої на ідиш тільки після смерті письменника.

З властивим йому гумором, письменник помічає на вулицях містечок різні сценки. У Тухові він записує: «Походив містом. Вид його не піддається опису. Деякі з будинків, що вціліли, вочевидь християнські. Християни ще зустрічаються — євреїв немає... Аж ось йде старий у пейсах, довгополому каптані, з талесом під пахвою. Підійшов до залитої багнюкою дороги, де лежать камені, став на один, підібрав поли, довго прицілювався для другого кроку, поли вислизнули, він їх знову відловив, перескочив і кудись прошмигнув. За ним також молодий»[122]. Під час наступного приїзду до Львова і Жовкви Ан-ський записав розказану йому майже анекдотичну ситуацію, пов'язану з суцільною русифікацією окупованих територій: «5-го березня. Був у Жовкві. <...> У Жовкві настрій загалом спокійний. Там збереглося єврейське самоврядування, але, оскільки йде русифікаторська політика, то комендант заборонив вести книги польською.

— Якою ж нам мовою їх вести? Російської ми ж не знаємо.

— Ведіть їх єврейською мовою, на жаргоні, — розв'язав питання комендант.

І книги ведуться єврейською»[123].

У середині лютого 1915 р. Ан-ський повертається в Петроград, щоб відзвітувати перед Комітетом про роботу в Галичині й одержати нові гроші для потерпілих. Під час перебування в Петрограді письменник зустрічався із друзями, займався справами Історико-етнографічного товариства і, зокрема, Єврейського музею, куди привіз величезну кількість зібраного в Галичині матеріалу. Про одну із зустрічей він записав у «Щоденнику»: «19-те лютого. Петроград. Був у Ф.К. Сологуба. Він страшно обурений тим, що діється в Галичині, шкодував, що написав вірш полякам»[124]. З Федором Кузьмичем Сологубом і його дружиною Анастасією Миколаївною Чеботаревською С. Ан-ського зв'язували давні і приязні стосунки. Щораз, буваючи в Петрограді, він приходив до них у гості, розповідав про зустрічі й події у Галичині, читав нові твори. Саме Сологуб був одним з перших, і мабуть, на правах друга, найбезстороннішим критиком «Дібука». Йому ж присвятив Ан-ський «Казку про чотирьохвратну вежу...», що вийшла в «Еврейском мире» 1918 р.

При зустрічі в Познером Ан-ський довідався, що в Петербурзі створено Лігу для захисту прав євреїв, до складу якої ввійшли практично всі прогресивні громадські діячі, вчені й письменники. На чолі Ліги

стояли М. Горький, Ф. Сологуб, Л. Андрєєв. Вирішено було видавати літературно-публіцистичні збірники на захист єврейського населення Російської імперії.

Єврейське питання хвилювало М. Горького впродовж усього життя. Він зробив суттєвий внесок у боротьбу з антисемітизмом послідовною участю в громадських акціях, спрямованих на його викриття і захист євреїв від погромів і юдофобських акцій. Великої популярності, культурного і політичного резонансу набула діяльність заснованого Горьким Російського товариства для вивчення життя євреїв у Петербурзі, що з'явилося як протест демократично налаштованого ядра російського письменства проти юдофобства, яке особливо активізувалося під час Першої світової війни. 1915 р. письменник задумав видання збірника з характерною назвою «Щит», у якому зібрав статті і висловлювання філософів, політиків, белетристів. В одній книзі зійшлися такі різні автори, як В. Соловйов, С. Булгаков, Ф. Сологуб, Л. Андрєєв, К. Бальмонт, В. Брюсов, І. Бунін, Д. Мережковський, В. Короленко[125].

Виправивши всі необхідні папери, наприкінці лютого Ан-ський приїжджає в Київ, де бере участь у роботі Комітету Товариства для надання допомоги. «25-те лютого. Київ. Комітет допомоги, на мою пропозицію об'їхати найбільші пункти завойованої Галичини, щоб обстежити положення євреїв там і дати певні суми на Пейсах, видав мені 8000 руб. Д.С. Марголін обіцяв поїхати у ставку ген. Іванова»[126].

З Києва письменник виїхав одразу до Львова (1 березня), а вже 3 березня був у Стрию. Тут він записав одну з розповідей людини, яка пережила всі жахи війни, але не залишила рідного міста: «Аппельґрін розповів цікаву історію, як він залишився в місті, не пішов з іншими.

Уже я зовсім зібрався виїхати до Відня. Але одного разу, у суботу, напередодні від'їзду, відкрив я Мідраш і прочитав пояснення до того місця в Біблії, де сказано: «і був голод у тій країні і зійшов Авраам в Єгипет» (Буття, XII, 10). У поясненні говориться, що Авраам зробив не добре, що пішов із країни, коли там сталося нещастя. Я і подумав: над нашим містом теж готове вибухнути нещастя. Чи добре я зроблю, якщо піду. І залишився разом з іншими»[127].

У містечку діяв, щоправда, у досить специфічних умовах, Комітет з допомоги біженцям і постраждалим, організований десятьма заможними мешканцями. Місцева влада взяла цей комітет як заручників (подібна практика існувала практично повсюдно на окупованих російськими військами територіях). Жителі міста, які мали велику потребу в допомозі, приходили до вікна кімнати, у якій були замкнені заручники, викладали свої прохання і проблеми. З отриманих у Києві грошей Ан-ський залишив Комітету 1500 руб. на Пейсах для громади Стрия і 10 навколишніх пунктів[128].

У другій половині березня Ан-ський приїхав до Петрограда. Основною його задачею в період весни-літа 1915 р. було створення музею, систематизація накопиченого під час експедицій і поїздок у прифронтові райони матеріалу і підготовка його до експонування.

Події воєнного часу не дозволяли повною мірою реалізувати ідеї та задачі етнографічного обстеження «смуги осілості». Однак архів, зібраний ЄІЕТ, обробкою і класифікацією якого постійно займалися співробітники товариства, являв унікальне зібрання документів і матеріалів з єврейського фольклору й етнографії, творів народного мистецтва східноєвропейського єврейства. За даними, наведеними у доповіді етнографічної секції, її зібрання на 1915 р. нараховувало 5—7 тисяч художніх робіт і до 25 тисяч етнографічних і фольклорних матеріалів[129]. Подальша робота з накопиченим матеріалом, вимагала відповідного рішення правління Товариства.

У першій половині 1915 р. Історико-етнографічним товариством був остаточно сформульований і закріплений статус Єврейського музею й етнографічної секції у Товаристві. «Етнографічна секція. У листопаді поточного року, згідно з §12 Статуту, при Комітеті Товариства утворилася зі складу членів Комітету і Товариства особлива Етнографічна секція (До складу секції увійшли: М.М. Марголін, С.М. Гінзбург, С.Л. Цинберг, Н. Штіф, З. Калманович, С. Зільберфарб, а з членів Комітету — С.А. Рапопорт, С.М. Гольдштейн, М.Г. Сиркін і Л.Я. Штернберг), у завідування якої перейшов як весь наявний в архіві Товариства етнографічний матеріал, так і передана Товариству колекція Етнографічної експедиції імені барона Г.О. Гінцбурґа, що працювала в 1912—1914 рр. під керівництвом С.А. Раппопорта (Ан-ського).

Зазначену колекцію було передано Товариству бароном В.Г. Гінцбургом на таких підставах:

А. Історичні матеріали, як-от: листи, документи тощо, переходять до складу архіву Товариства для того, щоб при виданні усього чи частини зазначеного матеріалу було зауважено, що ці матеріали походять з етнографічної колекції імені барона Г.О. Гінцбурґа і щоб С.А. Раппопорт був неодмінним членом цієї колегії, на яку буде покладене редагування цих матеріалів.

Б. Видання Етнографічної Секції повинні зватися: «Праці Етнографічної Секції Єврейського Історико-Етнографічного Товариства», а матеріали зазначеної Експедиції, що друкуватимуться у складі «Праць» мусять мати підзаголовок: «Матеріали Єврейської Етнографічної Експедиції імені барона Г.О. Гінцбурґа».

В. Уся етнографічна бібліотека і рідкісні книги, зібрані й придбані Експедицією, переходять до складу бібліотеки Історико-Етнографічного Товариства для того, щоб на шафах, де ці книги зберігатимуться, був напис «Етнографічна Експедиція імені барона Г.О. Гінцбурґа».

Г. До Історико-Етнографічного Товариства переходить виданий Експедицією в кількості 200 примірників, на правах рукопису, перший том єврейської етнографічної програми.

Д. До Історико-Етнографічного Товариства, у підпорядкування зазначеній Секції, переходить уся музейна колекція Експедиції і всі етнографічні матеріали її, як-от: валики з музичними записами, записи казок, легенд і пісень, усі фотографії і весь інвентар Експедиції, з тим:

1) щоб матеріали Експедиції не видавалися жодним стороннім товариствам чи особам для друкування, і щоб вони не вміщувалося окремими частинами в «Еврейской старине», а готувалися для наукового видання окремими, більш-менш завершеними томами документів, казок, пісень, музичних творів, альбомів тощо, із дотриманням щодо заголовків умов, зазначених вище під літ. Б;

2) щоб Товариство негайно приступило до розміщення у своєму музеї колекції Експедиції з виділенням її в особливі шафи і з позначенням на них, що колекції складено Етнографічною Експедицією імені барона Г.О. Гінцбурґа;

3) що С.А. Раппопорт зберігає за собою право одноосібно опрацювати і готувати до друку фольклорний матеріал, за тієї, однак, умови, що С.А. Раппопорт приступить до роботи не пізніше півріччного терміну після закінчення війни й у будь-якому разі не пізніше двох років з листопада 1915 р., а після закінчення цього терміну Товариство може видати матеріали в обробці іншої особи;

4) що щоденник Експедиції, складений С.А. Рапопортом, і ті фотографії, які можуть служити до нього ілюстрацією, вважаються власністю С.А. Рапопорта, — фотографії ж, що будуть видані крім цього в Працях Товариства, повинні мати позначку, що їх взято з матеріалів Експедиції;

5) що мусить бути складений опис предметів, які, у зв'язку з особливим їхнім характером, мають бути передані в Єврейський музей у Палестині, якщо в Палестині утвориться правоохоронний притулок для євреїв.

Е. С.А. Рапопорт вважається завідувачем музею Товариства до скону його життя, якщо він сам не відмовиться від цієї посади»[130].

Семен Ан-ський як співробітник Земського союзу і Єврейського товариства допомоги жертвам війни працював у прифронтових областях Галичини, організовував допомогу потерпілим, допомагав євреям-біженцям і, водночас щосили рятував від повного знищення пам'ятки єврейської культури, які знаходилися в зоні бойових дій.

На тлі тотального руйнування традиційного єврейського світу порятунок залишків його культурної спадщини стає невідкладною національною задачею. Справу організації евакуації пам'яток старовини й творів народного мистецтва з районів, зруйнованих воєнними діями, бере на себе ЄІЕТ.

На початку 1916 р. у журналі «Дело помощи» був опублікований матеріал, озаглавлений «Про евакуацію пам'яток старовини, народного мистецтва і предметів культу» (на який ми вже посилалися). «У грудні 1915 р. створено при Єврейському історико-етнографічному т-ві етнографічну секцію, яка розпочала евакуацію з місць, розташованих на фронті, пам'яток єврейської старовини і мистецтва... Уже з перших кроків діяльності... з'ясувалося, як багато ми втратили. Загинула у вогні, розкрадена і знищена спільна спадщина багатьох єврейських громад, виселених із насиджених місць чи змушених рятуватися втечею. Серед цієї спадщини загинуло багато святинь (сефер-торес), коштовного

синагогального оздоблення й інших предметів величезної національної ваги (пінкаси, пам'ятки єврейської старовини й мистецтва). За умови, що майже не припиняються виселення з району фронту... за відсутності перевізних засобів, така ж доля загрожувала спадщині ряду інших громад. Отже, постала нелегка задача: евакуація наших національних і релігійних цінностей з місць загрози на фронті, збори залишків спадщини цілком розорених чи частково спустошених громад, і, нарешті, підготовка евакуації з району ближнього тилу»[131].

Евакуацією національних цінностей на місцях керують Б. Рубштейн (Мінський район — Північно-Західний фронт) («Завдяки енергії й відданості справі уповноваженого єврейського історико-етнографічного Т-ва п. Б.Ц. Рубштейна і його співробітників і при сприянні деяких уповноважених єврейського Комітету допомоги жертвам війни (п.п. Файнлейба, Ґуфенберґа, Євзерова і пані Айнберґ та ін.) і діячів допомоги, цю задачу для Мінського регіону вдалося так чи інакше вирішити, і в даний час можна вже констатувати певні результати»[132]) і С. Ан-ський (Київський район — Південно-Західний фронт).

Величезне значення цієї роботи було відзначене ЄІЕТ, допомогу і фінансове забезпечення надали Господарське управління Петербурзької синагоги (на Офіцерській вул.) і Єврейський комітет допомоги жертвам війни. Велику частку пам'яток було перевезено до Петрограда, де, як свідчать документи, вона зберігалась у приміщенні хоральної синагоги й музею. Тільки в списку матеріалів згадуються 513 сувоїв Тори, 75 сувоїв Невіїм, 251 предмет синагогального ритуалу, 25 пінкасім, рукописів тощо, а також 4 не розібрані коробки[133]. У вже згадуваному листі в редакцію «Еврейской старины» Ан-ський, зокрема, писав: «За останній час мною особисто зібрано значну колекцію єврейських музейних предметів, документів і реліквій, що відносяться до нинішньої війни» (йдеться про зібрані листівки й відозви, документи окупаційної влади, листи, знайдені в місцях руйнувань, фрагменти книг й рукописів і інші аналогічні матеріали). А. Рехтман згадував, як щораз, повертаючись для короткого перепочинку в Петроград, Ан-ський привозив із собою коробки, повні етнографічних матеріалів, цінних історичних документів, старі молитовники, печатки тощо.

«Сьогодні, майже прямо з вокзалу, поїхав на засідання Комітету Історико-Етнографіч[ного] Товариства. От справді наукове Товариство. Майже не помічають війни, займаються своїми внутрішніми питаннями: чи випустити подвійну книгу чи дві.

Я порушив питання [про те], що зробило Товариство для збереження предметів єврейськ[ої] старовини в усій смузі, які при цій війні по-варварськи знищуються, розкрадаються, спалюються. Сотні синагог, сховищ євр[ейських] старожитностей знищено. Виявилося, єдине, що зробили, це звернення Етн[ографічного] Товариства до Академії наук із проханням взяти під своє заступництво давні євр[ейські] синагоги, які мають археологічну цінність. Академія наук зауважила, що це не входить до кола її діяльності. Я запропонував доручити уповноваженим Комітету

Допомоги, аби вони в кожнім місці організували евакуацію принаймні найкоштовніших предметів культу і за можливості взяли б їх із собою. Обіцяв скласти записку», — записав 21 вересня 1915 р. у «Щоденнику» С. Ан-ський[134].

Восени 1915 р. Ан-ському вдалося благополучно доставити в Петроград найцінніші зібрання оздоблення зі знаменитої синагоги в Луцьку («Варто згадати, що ще восени минулого року, завдяки ініціативі й енергії невтомного збирача нашого національного надбання С.А. Раппопорта, Товариство одержало на збереження багате синагогальне оздоблення громади м. Луцька»[135]). Однак це було лише те, що Анський зміг зробити за власною ініціативою в регіоні Південно-Західного фронту. «Якщо можна вважати в такий спосіб налагодженою справу евакуації на Північно-Західному фронті, то цього не можна сказати про Південний фронт (район Волині й Поділля). Спроби, зроблені щодо цього Товариством, не увінчалися допоки успіхом»[136].

Водночас (у вересні-жовтні 1915 р.) Ан-ський активно включається в роботу зі створення єврейських легіонів, виступає з лекціями (і це попри неймовірну втому від останньої поїздки в Галичину; «...у Петрограді я застав С.А. Ан-ського, з яким раніше працював на Польському фронті. Він відновлював свої сили після вкрай виснажливої поїздки Галичиною — околицями Львова і Тарнополя, де він так багато допомагав словом і ділом нашим знедоленим братам», — писав Лев Аба у спогадах про роботу на фронтах під час війни[137]), підтримує активне спілкування зі старим другом Х. Житловським. «Вдень було засідання літературного Товариства. Обговорювалося питання про лекції. Запропонували мені прочитати про мої враження. Я запропонував замість цього прочитати про «активізм», про необхідність євреям виступити в цій війні з національним гаслом, як нація, і висунути вимоги на свою історичну батьківщину, тобто про легіони»[138]. При цьому Ан-ський аж ніяк не вважав себе сіоністом. У чомусь він був навіть дуже далекий від класичної сіоністської ідеології, вважаючи, слідом за єврейськими просвітителями й соціалістами, що кожен може вільно вибирати собі територію, а вже справа держави — забезпечити рівні права для всіх національностей: «Я ще не став сіоністом, тому що не вважаю сіонізм єдиним рішенням єврейського питання»[139].

Під час цієї ж перерви Ан-ський зустрічався з Горьким із приводу публікації матеріалів у збірнику «Щит», що готувався до публікації на захист прав євреїв (зауважимо, що внаслідок підготовчої роботи було прийняте рішення, що публікуватися в цьому збірнику будуть тільки видатні діячі науки, культури та політики виключного російського походження, щоб недруги не мали можливості обвинуватити євреїв у протекціонізмі на свою ж користь. Збірник, про який ми вже писали, вийшов трьома накладами в 1915—1916 рр. за редакцією М. Горького) і новому збірнику «Євреї на Русі».

Обговорення концепції нового збірника розпочалося не пізніше осені 1915 р., 21 і 22 вересня 1915 р. Ан-ський записує в «Щоденнику»: «До читання був у Горького на його квартирі на Кронверкському просп., 23

...Бачу Горького вдруге і все не можу примиритися з його зовнішністю. Майстровий з голови до ніг. Риси анітрошки не пом'якшилися, не витончились. Усе той самий безглуздо вип'яченний підрублений ніс, чоло, розрізане глибокими зморшками, але не інтеліґентного, а робітничого обличчя, величезні руки, повадка, говірка на «о». Але очі блакитні, добрі, ясні і моментами м'яка ласкава ніжна усмішка роблять обличчя прекрасним.

Говорили про збірник. Він хотів би, аби збірник був водночас і літературним, і громадським. Особливо непевно він уявляє собі зміст і характер вступної статті. Я запропонував, щоб замість вступної статті в 3 друковані аркуші, були 3 статті, одна: єврейська література, як відображення життя, внутрішній розвиток, друга: література і зовнішні умови єврейськ[ого] життя, третя: література з художньої точки зору. Запропонував доручити написати ці статті Ельяшеву, Ніґеру, Цинберґу. Він погодився — і я взявся переговорити з Цинберґом.

22-го вересня. «Був у Горького у видав[ництві] «Парус». Домовилися остаточно про збірник. Говорили з ним щодо моєї праці «Єврейський Апокаліпсис» (10 знамень) (Десять знамень приходу Месії[140] — *І. С.*), про яку Познер сказав, що вона йому сподобалася. Виявилося, що він і не читав її. Прочитав йому. Очевидно, не особливо сподобалося. Запропонував передати в ред[акцію] «Современника»[141].

Якщо «Щит» планувався як збірник «росіянин», то «Євреї на Русі» — як «російсько-єврейський». До нього мали увійти статті з історії російського єврейства, літератури, мистецтва, економічної ролі, участі євреїв у російському визвольному русі тощо. До редакції збірника увійшли Л. Андрєєв, М. Бернацький, П. Виноградов, Н. Карєєв, В. Львов-Рогачевський. Свої статті подали В. Семевський, Н. Нікольский, Н. Карєєв, П. Виноградов, Н. Коробка, С. Сватіков. Але цьому виданню не судилося вийти друком із причин не тільки організаційних, а й творчих.

З Горьким же, за дорученням З. Жаботинського, Ан-ський мусив обговорити створення єврейських леґіонів. Цій зустрічі передував лист Жаботинського з Гельсінгфорса, у якому автор докладно пише про створення леґіонів у Європі і принципову згоду на їхнє формування, яку отримано в Англії, Франції й Америці. При цьому «справа має чимало супротивників. Якщо ж Ви цій ідеї співчуваєте, то буду просити у Вас моральної допомоги. План такого «леґіону» розрахований, звичайно, не на матеріальний кількісний ефект, а на моральний. Ця ідея має потребу в patronage із боку вождів громадської думки — про це Вас і буду просити... Про все це ще докладно буде говорити з Вами С.А. Ан-ський (Раппопорт)»[142].

Ще однією спільною роботою Горького й Ан-ського було заплановане в «Російському товаристві для вивчення єврейського життя» видання книги з етнографії євреїв у Росії (Ан-ський повинний був представити книгу до 1917 р.)[143].

Під час роботи в зоні бойових дій і в перервах, у Петрограді й інших

місцях, Ан-ський пише замітки й міркування про справи у Галичині, оригінали яких знаходяться у фонді ІР[144], виступає з лекціями, по можливості організує роботу Єврейського етнографічного музею в Петербурзі. Для нього постійною й однією з найактуальніших стала задача опрацювання величезного, зібраного під час експедицій і роботи в Галичині, фольклорного матеріалу. Творче освоєння фольклорних тем і образів у драматургії, прозі й поезії — шлях реалізації задачі Ан-ським—письменником. Навіть у цей час він працює не тільки як громадський діяч, але і як письменник, публіцист. Зокрема, до цих років належать рукописи: «Ставка німців на російську реакцію», «Із приводу обвинувачення євреїв у зрадництві під час імперіалістичної війни», «Світова війна», «Три тижні в полоні у Ростоці», «Руйнування Галичини», «Замітки про імперіалістичну війну», а його нарис «Сподівання галицьких євреїв під час імперіалістичної війни на прихід Месії» (1915—1916)[145] можна скоріше охарактеризувати як етнографічну публіцистику.

Ан-ський — етнограф, організатор і популяризатор етнографічної науки використовує будь-які можливості для ознайомлення найширшої аудиторії з автентичними єврейськими фольклорними джерелами і творами народного мистецтва. У різних містах він виступає із публічними лекціями про народне мистецтво й фольклор, супроводжуючи розповідь демонстрацією фотографій і «туманних картинок». Ан-ський бере участь у фольклорних і літературних вечорах, організованих товариствами і приватними особами, але головний підсумок усієї проведеної роботи він бачить у публікації багатотомного видання, присвяченого єврейському фольклору і народному декоративно-ужитковому мистецтву, й у створенні Єврейського музею.

У створюваний музей письменник запрошує друзів, знайомих, видатних діячів літератури й мистецтва, які приїздили до Петрограда. Демонструючи гостям фонограф, за допомогою якого експедиція збирала фольклорні матеріали, він записує їхні голоси, залишивши в зібранні музею живе слово Шолом-Алейхема, А. Купена, А. Бікермана, М. Бомаша та ін.[146]

На початку 1916 р. Ан-ський знову займається справами Єврейського музею, легіону, літературною роботою й підготовкою до постановки «Дібука». Як і в минулі роки, він постійно їздить з лекціями і виступами, збирає гроші для допомоги біженцям, пише, готує матеріали для публікації багатотомного дослідження з єврейської етнографії та фольклору. Однією з нових його ідей став єврейський художній театр. В одному з листів до Рози Еттінґер він писав: «Відбув театральний з'їзд, прочитав доповідь «Про єврейський театр», доповідь казенна, нарис зародження і розвитку єврейського театру і переслідувань, яких він зазнавав... На заключному урочистому засіданні виголосив велику годинну промову, у якій виклав свій погляд на завдання народного театру, на ставлення інтеліґенції до народу і на можливість співіснування різних національних культур. Очевидно, промова справила враження. Чоловік 25-30 підходили, потискували руку, дякували. Потім прочитав доповідь про єврейський театр на засіданні

Товариства Освіти, де було до 500 осіб. Запропонував заснувати фонд єврейського театру імені І.-Л. Переца і одразу відкрив підписку, що дала близько 3000 рублів. Обрано комісію для продовження підписки. Повторю це в Києві й Петербурзі. І якщо пощастить зібрати до 50 000 р., можна буде після війни організувати єврейський художній театр»[147].

Практично весь 1916 р. Ан-ський провів у роз'їздах у справах музею, своєї роботи в Літературному й Етнографічному товариствах, турботах щодо постановки п'єси. При цьому весь час він поривається в Галичину для допомоги в містечках, зайнятих російськими військами. «Із Москви писав Вам 8-го [січня]. Майже тиждень у Києві і не знаю, чи доведеться їхати на фронт, у ті галицькі міста, зайняті ще росіянами, для організації допомоги єврейському населенню. Можливо, що налагодиться без мене. У будь-якому разі днів 10 ще залишуся тут. Читаю тут дві лекції «Про месіанізм» і «Про єврейську народну творчість»[148].

У другій половині січня письменник на два тижні приїхав до Одеси у справах ЄІЕТ. Місто справило на Ан-ського глибоке, але подвійне враження. Можливо, причиною стало те, що останніми роками він бачив стільки горя й розрухи в Галичині. «Що за дивне місто. Ще одного такого, ймовірно, в усьому світі немає. На всьому лежить печать наївної безсоромності і жирної безграмотності. Заїхав я в першокласний готель «Брістоль». Колосальний будинок, мармурові сходи із бронзовими фігурами. А в розвішаних у номерах друкованих «правилах» — такі перли: «За забывшие и оставленные вещи пассажирам взимается по 3 коп. в сутки за хранение каждое место». Портьє залишає у мене в номері записку: «Був вам господин просил звенеть яму телефон такой-то». <...> Газети — цілі простирадла — і кожен рядок, кожна фраза просякнуті специфічною безграмотністю і безжурним неуцтвом. А які обличчя зустрічаються на вулиці! Ніде таких не бачив. Жінки — здоровенні, масивні, із товстими вивернутими чуттєвими губами, роздутими ніздрями і великими ситими нахабними й водночас жадібними очима. Чоловіки наче туші, що розпливлися, в циліндрах, із сонними очима, немов люди об'їлися на все життя». І далі в цьому ж листі: «І незважаючи на все це, я ніде не почував себе так добре і радісно, ніде не жив таким інтенсивним духовним життям, як в Одесі впродовж цих двох тижнів. Відіграла тут роль, звичайно, не Одеса, а те коло осіб, серед якого жив у цей час. Дуже цікаво, що саме Одеса, безграмотна взагалі й тричі темна в області єврейства, впродовж півстоліття є центром єврейської духовної творчості. Тут жили перші піонери освіти — Лілієнблюм (*нагадаємо, що саме він був причиною вигнання Ан-ського з релігійної школи — І. С.*), Пінскер, Моргуліс. Тут уже піввіку живе патріарх новоєврейської літератури С. Абрамович (Менделе Мойхер-Сфорім). Крім нього тут живуть Х.-Н. Бялик, д-р Клаузнер, Усишкін, Д. Фрішман, критик і поет Гохберг, Спектор, Фрут, а також Юшкевич і Осипович. Тут єдина на цей час єврейська друкарня»[149]. Під час зустрічей, у бесідах про літературу, мистецтво, мову і народні традиції, Ан-ський, як він сам зауважував, «почував себе хвилинами в настрої антиквара, що перебирає старовинні речі». Підсумком днів і вечорів,

проведених у дружньому колі однодумців, стало немов би вербалізоване визначення Ан-ським свого національного самоусвідомлення: «нація живе не стражданнями, а захватом відчуття свого «я», гордістю своєї культури, поезією свого побуту. Тільки цим. Коли б не це, єврейського народу давно б не існувало»[150].

Із Одеси Ан-ський повернувся на кілька днів у Київ і знову виїхав на південь із лекціями, після яких планував побувати в Одесі. Наприкінці лютого (після 20) він читав у Кишиневі й Херсоні дві лекції — «Легенди старих каменів» (про декоративно-ужиткове мистецтво єврейського містечка, на основі зібраних експедиціями матеріалів, рукопис конспекту зберігається в ІР НБУВ[151]) і «Казки безсмертного духу»[152].

С. Ан-ський, можливо під впливом одеських зустрічей, готує 1916 р. для читання на вечорі Єврейського музичного товариства в Москві лекцію «Шолом-Алейхем, Перец і Фруґ» (дату зазначено на рукописі). Сам письменник не зміг виступити, і текст лекції був зачитаний його другом і соратником Юлієм Енґелем (передбачаючи, що йому треба буде їхати в Галичину, Ан-ський писав Р. Еттінґер: «Із моїм читанням тут (*у Москві — І. С.*) вийшло маленьке непорозуміння. Вечір був призначений не на 18—20 листопада, як мені здавалося, а на 11 грудня. З огляду на те, що зал Консерваторії має тільки 1000 місць, організатори влаштовують два вечори — 22 і 23-го — обидва по одній програмі. Доведеться двічі читати те саме. Я взагалі боюся зв'язувати себе таким далеким терміном. На той час можу опинитися в Галичині. Проте, ризикну. У крайньому випадку напишу і залишу свою промову»[153]). Ан-ський виступає в не дуже звичній для себе ролі літературного критика, але його робота більше нагадує прекрасну оду великим єврейським письменникам, а близькість єврейської народної музики, під враженням якої знаходиться Ан-ський—етнограф, змушує його аналізувати творчість корифеїв із погляду єврейської музики, знаходити паралелі в їхніх творах і народній музиці.

Осінні місяці 1916 р. було присвячено роботі з організації Єврейського музею на Василівському острові, підготовці «Дібука» до постановки (і нескінченним переговорам із цього приводу, про що йтиметься окремо). При цьому Ан-ський брав найактивнішу участь в організації й роботі вже існуючих і нових товариств. Так, 9 жовтня 1916 р. він записав у «Щоденнику»: «Увечері був у М.І. Шефтеля, організаційні збори Товариства художників. Були І. Ґінцбурґ, бар. Ґінцбурґ, Маймон, Аронсон, М.Ґ. Сиркін і ще 2-3 особи. На мене справило враження, що вся задача Ґінцбурґа — це знайти меценатів для нужденних художників. Я ж поставив задачу — націоналізацію єврейськ[их] художників. Барон, Сиркін і Ґінзб[урґ] сперечалися, доводячи, що не можна нав'язувати художникам теми, що мистецтво вільне. Я це знаю не менше, ніж вони, але намагався довести, що завдання Товариства дати художникам національне середовище, зацікавити їх єврейством, щоб у них з'явилося прагнення працювати в національному напрямі. Адже от І. Ґінцбурґ, Аронсон, Па[с]тернак — майже жодного єврейського твору не дали»[154].

У цьому визначенні — «дати художникам національне середовище,

зацікавити їх єврейством» — повною мірою виявляється ставлення письменника до процесів національного самовизначення через національну культуру, народну творчість, глибокі традиції єврейських містечок. Він, як ніколи, далекий від гасел і відозв, розуміючи, що тільки виховання у народу стійкого інтересу до національного життя приведе зрештою до потреби останнього в території і власній державності[155].

Будучи визнаним ученим, письменником, активним політичним діячем, багато й активно працюючи не тільки для російського єврейства, й для держави (публікації у періодичній пресі, робота у Земському союзі), Ан-ський, проте, так і не мав «права на проживання» у Петербурзі. Здебільшого він жив у Теріоках (Фінляндія), у годині їзди від міста. Часто, буваючи в Петрограді, нелеґально ночував чи у друзів чи у маленькій кімнатці при Єврейському музеї. У другій половині жовтня, знову збираючись в Галичину, Ан-ський вкотре подав прохання про дозвіл на право проживання в місті. І вкотре одержав відмову, цього разу вмотивовану його участю в Бунді. В клопотанні про дозвіл брав участь його приятель Айзенберґ, зі слів якого Ан-ський записав у «Щоденнику» (відкоментувавши ситуацію із властивим йому гумором): Путілов «загнув папір і показав заключні рядки, у яких говорилося, що Раппопорт-Анський останніми роками живе у Вільно і бере участь в організації «Бунду». Зізнаюся, такого безглуздя я не чекав. Я вже майже 7 років не був у Вільно, та й як їм [спало] на думку прирахувати мене до Бунду. Утім, розумію, у чому річ. 1908 р. я 1/2 року жив у Вільно і зустрічався з єврейською літературною молоддю, серед якої були бундівці. А оскільки місця мого перебування після 1908 р. поліція не знала (у цьому-то Анський дуже помилявся, у документах Департаменту поліції є досить повні звідомлення про його переміщення й роботу — *І. С.*), вона і продовжує зараховувати мене до Бунду!»[156]

На початку грудня Ан-ський приїхав у Київ, аби оформити необхідні документи й одержати гроші для галицьких біженців, щоб роздати їх нужденним на окупованих територіях. Людина, яка постійно перебувала на видноті, вражаюче товариська, завжди готова прийти на допомогу словом чи ділом, тільки в листах до близького друга — Рози Миколаївни — зізнавалась у необхідності відпочинку, глибокій ліричності своєї душі. «Люблю години далеких поїздок. Гарячкове сум'яття всіх справ, турбот і дрібних негараздів одразу обривається, залишаєшся наодинці із самим собою, наче зустрічаєш себе після довгої розлуки, і починається непомітно інтимна робота душі. І досить одного дня такого усамітнення і мовчазного самоспоглядання, щоб почувати себе немов відродженим і просвітленим»[157]. По дорозі в Київ Ан-ський заїхав у Середину Буду до сестри, у якої провів два дні в обстановці «сім'ї й родинності».

Від сестри він приїхав до Києва і одразу «занурився в тамтешні інтереси: ОПЕ (Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії), КОПЕ (Київське товариство для надання допомоги єврейському населенню, яке постраждало від воєнних дій), ОЗЕ (Товариство охорони здоров'я єврейського населення) (*в тексті збережено російські абревіатури*

— І. С.), інцидент на останніх зборах, вихід президії у відставку... обурлива поведінка опозиції тощо. У перший же день розпочав клопотання щодо мого призначення уповноваженим. Завтра ранком це призначення, здається, відбудеться, і завтра ж увечері, ймовірно, виїду в Галичину. Моя поїздка туди для організації допомоги населенню й роздачі теплого одягу (сьогодні відправляються звідси 4 вагони речей вартістю 193 000 руб.) справді потрібна»[158].

Цього разу Ан-ський провів у Галичині тільки два тижні, відвідав Чортків, Тарнопіль і невеликі містечка, розташовані поруч з ними (разом 7 пунктів). Про свої враження від цієї поїздки він докладно писав Р. Еттінґер. «...Після 16-місячної перерви знову опинився в Галичині, що скипіла в душі пекучим спогадом. Ожили колишні картини й настрої, наче не було цієї довгої перерви.

Лише тиждень як я тут, але здається, що вічність. Увесь час у якомусь вирі. За ці кілька днів побував у сімох містах і містечках, прийшов у зіткнення із сотнями людей, проїхав на підводах декілька сот верст голими степами, де у деяких місцях ще свіжі сліди недавніх гігантських битв і мариться запах крові; бачив і чув багато гіркого й страшного». Але найбільше вразили письменника не руйнування й убогість, а те, що люди, які втратили віру й надію, пристосувалися до такого становища. В тому ж листі він зауважує: «Але от саме те, що зникла гострота, що настало пристосування — і справило на мене найстрашніше враження... Торік переді мною були мученики, герої епічної трагедії і це піднімало їх, додавало їхній психіці глибини і сили надзвичайної. А тепер ці ж самі нещасні звикли, пристосувалися до свого положення, перетворилися на професійних жебраків. Трагедія перетворилася на побутове явище...»[159].

І навіть за таких умов, у загальному настрої горя й пригніченості, в Ан-ському незмінно брав гору етнограф. У Чорткові він записав легенду, що склалася вже під час війни: «...у Чорткові був знаменитий цадик. У нього цілий палац. Війна застала цадика у Відні. Коли він довідався, що росіяни підходять до Чорткова, він послав сюди свого головного служку з таким наказом: «Їдь. Тебе можуть убити, ти можеш згоріти, але ти мусиш врятувати два листи Баал Шема, що зберігаються в мене. — А золото й коштовності? — Усе це може загинути, тільки врятуй листи». І він поїхав і пережив жахи війни, був на волосині від смерті, але врятував листи. Все інше добро цадика, що оцінювалося у два мільйони, загинуло. Однак повернутися назад він уже не міг. Для більшої безпеки він закопав у бляшаній коробці святі листи в землю в льосі і потім кілька місяців не міг доступитися до льоху. Потім, коли він отримав можливість, він знайшов у льосі все перерите і знищеним, але бляшанка з листами вціліла. Він її вийняв і побачив, що в одному листі, писаному рукою Баал Шема, «букви відлетіли», залишився чистий папір. Інший лист, де [був]тільки підпис Баал Шема, вцілів.

Цього служку цадика я зустрів сьогодні ранком у Копичинцях. Він мені усе розповів і показав обидва листи. На одному ледь помітний підпис. Інший же, на старому напівзотлілому папері (лист відноситься до 1753 р.)

зовсім чистий. Звичайно, букви зникли від вогкості, — зауважує Ан-ський, — але на хасидів цей епізод мав справити страшне враження»[160].

У Чорткові він записує від старого кантора легенду, темою якої є Месія. «Цадик рабі Ісроель Ружанський був довгий час у в'язниці за якимсь наклепом. Коли його звільнили, хасиди, звичайно, раділи. Але один з них, довідавшись про звільнення цадика, заридав. І не хотів нікому пояснювати, чому плаче. Лише близькій людині пояснив:

— Я вірив, що наш цадик — Месія і думав, що з його арештом починаються страсті Месії. І почувши, як його мучать у темниці, я думав: «Добре! Нехай! Ще трохи і нарив лопне!» І раптом... його звільнили. Цадик повернувся, а Месія зник!»[161].

До новорічних свят письменник повертається в Москву і на два тижні занурюється в клопоти щодо постановки п'єси, збору грошей для біженців, читання лекцій. У цю перерву він задумує ще одну так і не закінчену п'єсу «Йосип Дела Рейна».

У другій половині січня 1917 р. він знову приїжджає в Київ, збирає необхідні документи й медикаменти для потерпілих і вже в 20-х числах відправляється в Галичину. «8 година ранку. Лежу в ліжку, накрившись двома ковдрами й буркою. У кімнаті 6-7 градусів. Я щойно прокинувся, але у мене вже відвідувачка. Літня єврейка, вона першою довідалася, що вночі приїхав «офіцер із комітету» і поспішила першою до мене...»[162]. І так цілий день. Люди приходять із проханнями про допомогу, образами й скаргами, болем, надією. Кожного треба вислухати, прийняти рішення, здебільшого нелегке. При цьому горе й доброчинність не поєднують людей, а стають предметами нескінченної суперечки. У листі зі Скалата Ан-ський наводить розмову з молодим членом Комітету з Підволочиська, якимось Білевичем. Аргументуючи необхідність великих коштів для рідного містечка, Білевич посилається на те, що скалатські євреї завжди були біднішими за підволочиських, а це є приводом для більшої допомоги. Нескінченні чвари й образи... «Велю запрягати, щоб їхати в Гримайлів. 8 годин вечора, темінь, мороз, хуртовина і хочеться вирватися звідси. Багато убогості, горя, нестатків і найгнітючіше — відчуття прокльону, що лежить на грошах, на милостині, що деморалізує, вбиває душу»[163].

29 січня Ан-ський приїжджає в Гримайлів, де розподіляє виділені Київським комітетом кошти, зустрічається з місцевими жителями. По дорозі в містечко з ним трапляється невелика пригода, про яку він пише Розі Миколаївні: «...сани раптом злітають з укосу, перекидаються, і ми з візницею вилітаємо, котимося вниз, застряємо в снігу, а через наші голови летять речі і мішки з вівсом. Слава Богу, ні я, ні візник не розбилися. З трудом вибираємося зі снігу. Обтрушуюся, зігріваю покляклі пальці. Приводимо сани в передніший стан. Катастрофа чомусь не схвилювала мене. Ще менше візника. Але він вражений, що я не накричав на нього. А це «офіцер» у папасі і при шашці! Він був вищої думки про російську культуру. Я своєю поведінкою вніс різкий дисонанс у його «світогляд». Боюся, що він втратить будь-яку повагу до мене»[164].

За тиждень (від 29 січня до 4 лютого 1917 р.) Ан-ський побував у

Хераскові, Товстому, Копичинцях, Сухоставі, Пробіжні, Чорткові. У кожнім із міст він брав участь у засіданнях комітетів допомоги. Враження від цієї поїздки по Галичині (та й усіх попередніх) він, сам того не підозрюючи, узагальнив в одній сцені: «Сиджу в Хераскові на засіданні Комітету. Раптом за моєю спиною лунає тиха музика тужливої єврейської пісні. Одразу не зрозумів, у чому річ. Озираюся — у дверях стоїть чоловік із скрипкою і грає. Чоловік боязкий, виснажений, обірваний. І скрипка теж жалюгідна й бідна. І обоє плачуть. У чоловіка з очей ллються беззвучні сльози, із скрипки ллється жалібний плач. І обидва без слів молять про допомогу. Невимовно зворушливою була ця сцена, як голодний музикант, злившись із своєю скрипкою, розповідав про свою нужду»[165].

На підставі власних спостережень за діяльністю російської окупаційної влади в Галичині Ан-ський у березні 1917 р. писав: «Десятки міст і містечок зовсім або частково спалено, зруйновано; тисячі місцевих жителів загинули від набоїв і вогню, голоду і злиднів; усе промислове й культурне життя краю паралізоване. <...> При окупації краю євреї, всупереч усім наклепам, як тепер з'ясувалося, залишилися суто лояльними, і не дали російській владі ніякого приводу для специфічних переслідувань. А тим часом, із першого ж дня окупації єврейське населення позбавлене не тільки цивільних, й людських прав і було поставлене поза законом. <...> У своєму ставленні до євреїв адміністрація, переважно нижча, виявляє незбориму жорстокість, піддаючи їх образам і приниженням, нерідко і побоям. Разом із цим, вона зовсім не зважає на релігійні вірування євреїв і виявляє, немов навмисно, блюзнірське ставлення до єврейських святинь: євреїв змушують по суботах і святах чистити вулиці, рити окопи, торгувати в крамницях. За деякими винятками, усі єврейські синагоги чи зруйновано, чи знищено, чи зайнято під лазарети й казарми, багато з них перетворено на відхожі місця. При цьому майже всюди сувої Завіту було порвано, з них зроблено сумки, барабани, непромокальні плащі, халяви тощо. Водночас знищено релігійні книги й оздоблення синагог»[166].

У середині лютого письменник через Заліщики, Товсте, Снятин, приїхав на Буковину, зупинившись у Чернівцях. Місто справило на нього гарне враження, особливо в контрасті з містечками й містами Галичини. Він писав, що, гуляючи красивими, впорядкованими і жвавими вулицями, мимоволі поглядом шукав руїни, так останнім часом погляд звик до них. Але й на Буковині потреба в допомозі була, нехай менш гострою, але необхідною. На 1917 р. з 25 тисяч євреїв у місті залишилося тільки близько 3500, та й то переважно — біженці.

Становище євреїв на Буковині докорінно відрізнялося від усієї «смуги осілості». Через те, що напередодні війни на Буковині не було ні польської, ні німецької впливової інтеліґенції, а в корінних жителів цих місць — русинів — вона ще не сформувалася, нішу зайняли освічені євреї, що мали чималі капітали й отримали гарну освіту в університетах Європи. При цьому практично не було антисемітизму. Ан-ський наводить як приклад площу імені Теодора Ґерцля в Чернівцях. Як це не дивно, асиміляції євреїв теж не було. Євреї, будучи добре освіченими й

такими, що певною мірою відійшли від релігійних традицій, залишалися національно свідомими. Для Ан-ського, прихильника «виховання народу шляхом залучення його до культурного процесу», приклад Чернівців став підтвердженням народницької ідеї.

Перед від'їздом із міста Ан-ський побував у Садагурі (Садгорі, невеликому містечку, що знаходиться в годині їзди від Чернівців, резиденції садигірського цадика). «Містечко для євреїв історичне. Приблизно 70—80 років тому тут оселився цадик рабі Ісроель Ружанский, який втік із Росії (від наклепу) (месіанську легенду про нього ми наводили вище — *І. С.*) і заснував династії галицьких цадиків — Чортківського, Гусятинського, Боянівського й ін.

...Пришли ми в синагогу. Стіни голі, із досить примітивними орнаментами, традиційними левами, орлами і музичними інструментами. Але, глянувши на східну стіну, де міститься кіот для сувоїв, я буквально оторопів. Те, що я побачив, було таким несподіваним за своєю дикістю і безглуздям, що я, який бачив уже доволі дикого й безглуздого, не міг все ж оговтатися. Побачив я таке: кіот із усім різьбленням, із скрижалями нагорі вцілів. Але в середині, у чотирикутній шафі, де зберігаються сувої Тори, вправлено величезну ікону божої матері з дитиною. Це мене вразило й приголомшило більше, ніж будь-які розгроми і руйнування. Одразу навіть не міг отямитися. Свідомого, навмисного блюзнірства тут начебто і немає. А тим часом тут подвійне блюзнірство, дике насильство над обома релігіями, чисто військова розправа над Богом. Майже емблема війни...»[167]

Більшість зібраних С. Ан-ським в експедиціях і під час роботи в Галичині матеріалів надійшла в музей, облаштований на початку 1913 р. за сприяння М. Гінсбурґа в спеціальному приміщенні при шпиталі на Васильєвському острові[168]. Частина матеріалів, що під час війни була затримана в Проскурові, за спогадами учасника експедиції А. Рехтмана, загинула там під час погромів 1919 р.[169] Єврейський музей у першій половині 1914 р. відвідав Шолом-Алейхем, який записав свої враження й побажання музею на восковий фоноциліндр, що зберігається нині в Інституті рукопису НБУВ[170].

У фонді Ан-ського зберігається лист М. Дайховського, адресований С. Ан-ському в Петербурґ у вересні 1914 р. Дайховський пише, що Шолом-Алейхем, який живе у Копенгагені з родиною, знаходиться в критичному становищі: він дуже хворий, має потребу в грошах і постійному лікуванні. Автор листа просить передати це Ґінцбургу й Крайнеру і почати що-небудь робити для допомоги письменникові (лист на ідиш, наведено скорочено в перекладі — *І. С.*)[171].

Лекційна діяльність С. Ан-ського — етнографа, історика ґрунтувалася на матеріалах, зібраних під час роботи експедицій і включала єврейський музичний фольклор, декоративно-ужиткове мистецтво. Збереглися конспекти лекцій. Для нас особливий інтерес становлять «Легенди й вірування євреїв Південно-Західного краю»[172] і «Легенди старих каменів»[173]. Ан-ський організує також виставки зібраних предметів,

демонструючи фотопроекції знімків («туманні картинки»). Незначна кількість фотографій, зроблених під час експедицій, зберігається в Інституті рукопису в складі фонду дореволюційних знімків.

Попередній опис матеріалів експедиції Ан-ського, зроблений 1916 р., показав, що в цілому було зібрано 5-7 тисяч художніх творів і близько 25 тисяч інших матеріалів.

В організації Єврейського національного музею Семен Ан-ський бачив можливість для широкої презентації експедиційних знахідок. Саме з діяльністю музею він пов'язує задачу національного самопізнання, саме тут, на його думку, «найскладніші й спірні питання національної сутності» можуть бути вирішені «шляхом вивчення життєвих засад, дум і сподівань народної маси, що виражаються у віруваннях, звичаях й у творчості»[174]. Як писав у спогадах М. Ріверсман, Ан-ський бачив у музеї академію, «де почнуть вивчати фольклор»[175]. В уяві письменника й етнографа музей — не сховище національних реліквій, а один з найдійовіших засобів актуалізації національної спадщини, що сприяє популяризації й спадкоємності національної культури. Збираючи в експедиції художній і етнографічний матеріал, він планував розмістити його в національному музеї.

Про ці плани свідчать документи (листи Ан-ського і звіти про діяльність ЄІЕТ) за 1915 р. «Придбано (приблизно на 6000 рублів) і отримано в дарунок для Національного музею понад 700 предметів, майже винятково старовинних (срібних, мідних, дерев'яних тощо) з області релігійного культу (близько 80 «годасів», стільки ж ханукальних лампад, канделябрів, люстр, «паройхес», прикрас для Тори тощо), хатнього вжитку, жіночих прикрас, давнього одягу, гравюр, картин тощо». Вперше зібрані під час експедицій матеріали і документи Ан-ський виставляє під час доповіді про проведену роботу у квітні 1914 р.[176]

Організація музею розтяглася на багато років через відсутність у Товариства спеціального приміщення. Однак, попри неможливість використовувати для експонування приміщення Хоральної синагоги і фінансові ускладнення, Товариство і сам Ан-ський постійно приділяли велику увагу збиранню майбутньої музейної колекції.

1915 р. барон В. Гінцбург, який був формальним власником колекції етнографічної експедиції (нагадаємо, що експедиції було організовано фактично його коштом), надає всі історичні, етнографічні, художні й фольклорні матеріали в розпорядження ЄІЕТ. Однією з умов передачі він вважає, аби «Товариство негайно приступило до розміщення у своєму музеї колекції експедиції», а Ан-ському було передано функції директора музею[177]. Остаточно питання про передачу матеріалів, створення, функціонування музею і його юридичний статус було вирішено 1915 р.

До лютневої революції 1917 р. перебування Ан-ського в столиці було ускладнене відсутністю «права на проживання». Сам він неодноразово клопотався, здебільшого безрезультатно, про його одержання (ми вже наводили запис із щоденника за 1915 р.). У зв'язку з таким, по суті, напівлегальним перебуванням письменника в Петербурзі, керівництво музеєм прийняв на себе директор архіву ЄІЕТ С. Гольдштейн, а

хранителем музейної колекції став І. Лур'є. Їхніми зусиллями при співробітництві з Ан-ським було підготовлено експозицію, яку навесні 1917 р. нарешті відкрито для відвідувачів. Музей працював три рази на тиждень у ранкові години; етнографічна експозиція (994 предмета) розміщалася у спеціальних засклених вітринах у просторому залі. 686 експонатів відносилися безпосередньо до етнографічної колекції[178]. Поруч із залом знаходилася кімната, в якій Ан-ський жив під час приїздів до Петербурґа. «Жив він у музейному приміщенні, як і всюди, як на бівуаку. Убранства в кімнаті майже не було. Великий робочий стіл був завалений книгами, паперами, валялися незліченні недопалки, на столі незмінна склянка чаю. Часто на підлозі гралася маленька дочка музейного доглядача», — писала в спогадах про Ан-ського Роза Еттінґер[179]. Увесь час і енергію він віддавав обробці зібраної колекції, літературній і громадській діяльності.

Буквально за кілька місяців після офіційного відкриття музею, навесні 1917 р., Ан-ський, стурбований долею колекції через пограбування, безлад і погроми в Петрограді, що значно почастішали, порушує питання про переведення музею до Москви. Однак його колеґи по ЄІЕТ вважають евакуацію передчасною, а з метою збереження матеріалів упаковують значну їхню частину в коробки, які розміщують у спеціальному сховищі.

Навесні 1918 р. представники нової влади — Комісаріату з єврейських справ — спробували заволодіти унікальною колекцією під приводом «загрози її псування або наявності підстав побоюватися вивозу її за кордон»[180]. 10 квітня було опечатано приміщення музею й кімнату, у якій жив письменник. Завдяки енергійному втручанню Ан-ського цього разу вдалося відстояти музей і архів. Комісаріат навіть опублікував у ґазеті «Еврейская неделя» щось на зразок вибачення. Але навіть ця маленька перемога Ан-ського не могла бути підставою для поновлення роботи музею. У Петрограді настала повна розруха, припинилося будь-яке фінансування роботи ЄІЕТ і музею.

В історію світової літератури і драматургії Семен Ан-ський увійшов як автор п'єси «Дібук» («Між двох світів») що є вищим літературним досягненням письменника й дослідника. Містичний сюжет цієї п'єси не лише переробкою зібраних під час експедицій народних легенд і сказань, а й наслідком особистих вражень автора.

Під час відвідування містечка Ярмолинці в Подільській губернії учасники експедиції, у пошуках чорнила, зайшли до будинку заможного єврея. Тут Ан-ський побачив досить тривіальну життєву ситуацію: глава родини, всупереч бажанню дочки, закоханої у бідного учня релігійної школи, який боготворив її, вирішив видати дочку за багатого, але аж ніяк не молодого сусіда. Горе сімнадцятирічної дівчинки було таким щирим, що запам'яталося письменнику. Це був сюжет для побутової драми, не більше. Але, повернувшись до Петербурґа і розбираючи матеріали, зібрані експедицією, Ан-ський знайшов хасидські легенди про духи померлих — дібуки. Так виникли абриси майбутньої п'єси.

Сюжет драми дуже простий: молодий і бідний учень релігійної школи Хонон, який намагається опанувати премудрості Кабали, закоханий у Лею, дочку багатія. Довідавшись, що батько вирішив видати її за багатія-сусіда Сендера, Хонон вмирає. Його дух (дібук) вселяється в Лею. Для того, щоб вигнати дібука, цадик здійснює обряд. Духа вигнано, але Лея вмирає.

Простий начебто сюжет набув у Ан-ського вигляду легенди про любов і вірність, сповненної глибокого, містичного змісту й етнографічних подробиць. Для цього письменник вводить у п'єсу образи Перехожого, жебраків, батланів, детально описує обряди і повір'я, використовуючи багатий етнографічний матеріал, зібраний у містечках Поділля і Волині.

Дотепер серед дослідників тривають суперечки про час написання п'єси. Більшість (і серед них О. Канцедікас, В. Іванов, Н. Сандроу[181]) вважають, що часом написання п'єси є 1915–1916 рр. У документах, якими користалися дослідники, дійсно, «Дібук» згадується тільки після 1915 р.[182], але ці щоденникові записи належать вже до роботи над п'єсою і присвячені спробам домовитися про її постановку в московських театрах. О. Канцедікас наводить цитату з листа Ан-ського, опублікованої в каталозі виставки Ан-ського, що відбулася в інституті YIVO (Нью-Йорк) 1986 р.: «Я бачив тіні людей зі схованими обличчями. Вони несли мене в інший світ, — розповідав Ан-ський С. Цитрону. — Відтоді тема «Дібука» почала набувати своїх абрисів. У Тарнові одного вечора я написав першу дію. Другу написав за кілька тижнів, ще в Галичині <...> Останній акт «Дібука» був написаний у Москві»[183].

Нами знайдено документи, які свідчать, що п'єсу, в основному, було написано вже наприкінці 1913 — на початку 1914 р. При цьому її першою назвою було «Втілення». У листі від 13 (26) січня 1914 р. барон Володимир Гінцбург писав Ан-ському: «Очікую з нетерпінням надходження Вашого «Втілення», і мушу Вам сказати, що для мене особисто придатність Вашої п'єси для сцени не має ніякого значення. Мене у Вашій праці цікавить інше, і я сподіваюся, що Ви не поставите надходження її у залежність, як Ви кажете, від рішення якого-небудь театру»[184]. З наведеної цитати випливає, що 1913 р. п'єсу було не тільки написано під враженням зустрічей і зібраних експедицією матеріалів, але автор вже розпочав пошуки театру для її постановки.

Два тижні по тому Володимир Гінцбург, отримавши і якнайуважніше прочитавши п'єсу (уже названу «Дібук»), виклав свої враження і критичні зауваження в листі, якого ми наводимо практично повністю.

«Сердечно дякую Вам за ...отриманий днями рукопис. Я в ньому знайшов те, чого я шукав, яскраву натхненну картину духовного побуту народу, вивченню якого Ви присвятили стільки років свого життя. Він мене безумовно захопив, і я від нього відірвався тільки тоді, коли дочитав останній рядок. «Дібук» є для мене викладеним на кількох сторінках вираження в художніх, поетичних, але реалістичних фарбах усього того, що останні два чи три роки дуже нас і Вас цікавить. Тому не дивно, що я був у захваті. Втім, вищесказане стосується загальної оцінки Вашого

твору. Ви ж від мене вимагаєте іншого й очікуєте всебічного аналізу п'єси як із погляду художнього, так і щодо технічно-сценічного. Інакше кажучи, я мусив зробити те, що має робити літературно-театральний критик. Але в мене немає для цього ні належного досвіду, ні знань, ні, втім, і необхідної безсторонності. Занадто вже я схильний вважати Вашу працю довершеною, і я занадто знаходжуся під загальним чарівним враженням від створеної вами картини.

Прагнучи усе ж таки виконати Ваше бажання і змушуючи себе відкопати недоліки «Дібука», я дозволю собі сказати, що річ більше розрахована на читача, аніж на глядача. Для речі сценічної не вистачає дуже серйозного елемента (переважно у першій дії), не вистачає руху. Інтерес драми занадто зосереджений на тому, що діючі особи говорять, і недостатньо перенесений на те, що вони роблять. Технічне ускладнення трапилося б, мені здається, і в розвитку деяких сцен, що є на межі з монотонією. На словах Ви, наприклад, у церемонії «Тікун» обійшли монотонію тим, що, описавши докладно дії Сендера, обмежуєтеся вказівкою, що інші роблять те ж саме. Але на сцені таке скорочення неможливе і декілька осіб повинні перед глядачами зробити кілька разів одну й ту саму церемонію, що сама складається з повторень. Далі, щодо ставлення до окремих осіб трохи однобічне і являє занадто цільну, майже нічим не порушену апологію. Єдиний елемент дещо негативний, це комерційне, прозаїчне ставлення служки й інших до виконання за плату завдання співу псалмів чи боротьби із змовою. Якщо до опису життя Ви вдаєтесь, як до інструмента для створення художньої картини, то, як будь-який інструмент, і життя мусить показати свої негативні сторони. У Вас досить дійових осіб, щоб деяким із них Ви могли доручити дії, не просякнуті духовною цінністю драми, що розгортається. Ще можу сказати, що вашому Цадикові я не вірю. Ваш виклад не залишає сумніву в тім, що оточуючі сповнені віри в ту надприродну могутність, але ніщо не вказує на його чесність, щирість і віру. Я, з його боку, бачу уміння користатися станом дум пастви і бажання, зберігши власний авторитет, залагодити справу в інтересах тих осіб, із якими йому ще доведеться бути у стосунках, для чого він готовий на несправедливість щодо постраждалих, мертвих. Я не бачу, щоб він був просякнутий величчю своєї ролі, щоб він був певною мірою рабом свого високого покликання. Як Ви б його описали, коли б хотіли показати нам ханжу-шарлатана, а не щирого пророка?

Чи не вважаєте Ви, що занадто розійшовся. Тим більше, що за всіма пунктами критики я обмежуюся вказівкою на те, що мені здається недосконалим, і не говорю, чим би можна було прогалини замінити, але не мені Вам давати поради. З мене досить, що я зважився шукати так званих недоліків і виклав Вам те, що я знайшов. Якщо перестарався, то винні в тому Ви, а не я»[185].

Ці два листи знімають ще одне питання, яке тривалий час дебатувалося дослідниками: був «Дібук» спочатку написаний російською чи мовою ідиш. Ми можемо впевнено говорити про те, що оригінальною мовою п'єси була російська, тому що її перший читач і критик — В. Гінцбург

практично не володів ідиш.

На користь визначеної нами дати свідчить і документ, наведений у рукописі Каталогу виставки документів С. Ан-ського з фондів YIVO, підготовлений 1980 р. Елеонор Млотек[186], де наводиться лист Ан-ського до Хаїма Житловського від 11 січня 1914 р. «Я написав драму в 3-х діях, «Дібук». Поки що я тримаю це в секреті від Шмуеля. Він не радив мені писати на цю тему»[187].

З наведеного листа Володимира Ґінцбурґа видно, що вже до початку 1914 р. у п'єсі склався не тільки сюжет, але і виокремились основні дійові особи. І тільки пізніше (очевидно, наприкінці 1915 — на початку 1916 рр.) Ан-ський, за рекомендацією Станіславського, вводить ще одну дійову особу — Перехожого, який все знає наперед, і передбачає розв'язку, що з'єднала всі елементи і внесла в п'єсу додатковий елемент містики.

Знаменною є подальша доля п'єси. Перебуваючи у зоні воєнних дій на Південно-Західному фронті, Ан-ський наприкінці 1914 — на початку 1915 рр. почав клопотися про її постановку в Художньому театрі в Москві. Одразу по приїзді в місто, 5 січня, він записав у «Щоденнику»: «Телеграфував [Миколі Олексійовичу] Попову. Обіцяв через пару днів звести мене з Вол[одимиром] Ів[ановичем] Немировичем-Данченком і влаштувати, щоб я прочитав йому п'єсу»[188].

Через тиждень, 12 січня, він пише: «Вчора і сьогодні бачився з Поповим, що звів мене з артистом Худож[нього] театру Георг[ієм] Серг[ійовичем] Бурджановим, який обіцяв звести мене з Немировичем-Данченком, але нічого не вийшло, тому що Немирович невловимий. <...> Бачився з журналістом Джонсоном Ів[аном] Вас[ильовичем], із яким познайомився навесні у Попова. Він обіцяв після мого від'їзду постаратися, щоб Немирович-Данченко прочитав п'єсу»[189].

У 20-х числах січня Ан-ський знову виїхав у Галичину, де пробув майже місяць. Повернувшись до Петрограда, письменник влаштував читання «Дібука» у свого друга Федора Сологуба. На цих читаннях були присутні друзі, відомі письменники, у тому числі Мандельштам і Бальмонт[190].

Весна й літо 1915 р. сплинули у роз'їздах прифронтовими районами, роботі в Комітеті допомоги і Єврейському історико-етнографічному товаристві, влаштуванні єврейського музею. Тільки восени Ан-ський знову активно почав добиватися постановки п'єси в театрах Москви й Петрограда. 9 вересня він записав у «Щоденнику»: «Був у Венгерова, просив його, щоб він поговорив із Батюшковим щодо моєї п'єси. Він відповів, що охоче зробить це, але не сподівається, щоб вона могла піти в Олександринському. Після постановки п'єси Юшкевича «Мендель-співак» директор отримав від вел[икого] князя (не пам'ятаю якого) телеграму: — до чого дійшов Олександринський театр, що ставить єврейську п'єсу.

— Узагалі, — сказав він — щоб написати гарну п'єсу, потрібно мати талант, щоб поставити її, треба бути генієм.

Їду в Москву. Ходотов мені дав дуже гарячого листа до режисера

Драм[атичного] Театру Суходольського-Саніна»[191].

Далі Ан-ський записує : «20-те вересня. У Москві пробув 2 дні. Санін, невисокий, повний, середніх літ, єврей чи з євреїв, — зустрів мене добре, зацікавився за листом Ходотова п'єсою і призначив читання в присутності всіх режисерів на наступний день. «Хоч, — додав він, — момент невдалий. У нас п'єсу Андрєєва щойно прийнято і ще 4 п'єси Найдьонова, О. Толстого, Юшкевича і ще одну на 80% прийнято. Все ж таки послухаємо Вашу п'єсу. Але який же це зовсім новий, ніде ще не описаний побут, про який пише Мик[ола] Мик[олайович] (Ходотов)[?].

— Із життя євреїв — містиків, хасидів і цадиків, — відповів я.

— А-а, ось воно що...

І чоло його наморщилося. — А яка тема[?]

Я в кількох словах сказав йому. Він ще більше наморщився.

— Так... Це дуже цікаво, але для даного моменту зовсім не підходить. Тепер публіка шукає життєрадісного, світлого, щоб не бачити і не чути усього, що відбувається, щоб забути про всю цю сволоту (він назвав імена). А ваша п'єса важка... Якщо хочете, ми її будемо читати, але наперед упевнений, що вона не піде. Якщо не шкодуєте часу, ми її протягнемо завтра...

Я відкланявся і пішов.

Увечері того ж дня говорив з І.В. Джонсоном. Він поговорив з Л.О. Сулержицьким, який торік читав п'єсу для Худ[ожнього] Театру і зробив деякі вказівки. Тепер я за його вказівками її переробив. Умовилися наступного дня читати її. Учора читав. Сулержицький у цілому знайшов її прийнятною, але вказав, що бракує першої дії, де виступила б ясно любов Ханана і Леї. Тепер про це можна тільки здогадуватися.

Я відмовився додати дію, але обіцяв у 1-й дії додати деякі штрихи, що підкреслили б любов молодих людей. Коли зроблю це — сповіщу Сулержицького, і він призначить спільне читання і викличе мене телеграмою»[192].

Для постановки п'єси в театрах Москви (як, утім, і в інших театрах Російської імперії) необхідно було також одержати дозвіл Цензурного комітету, що особливо уважно розглядав усі єврейські видання, театральні й художні роботи з огляду на політичні процеси, пов'язані зі світовою війною. Допомогу в подоланні цього етапу Ан-ському запропонував Гржебін. «26-те вересня. Гржебін обіцяв провести мою п'єсу в цензурі. Він близько знайомий з бар[оном] Дрізеном»[193].

П'єсу було подано у Цензурний комітет і віддано на рецензування барону Дрізену. Ан-ський у «Щоденнику» досить докладно описує колізії проходження цензури: «30-те вересня. Гржебін мені повідомив, що бар[он] Дрізен знайшов у моїй п'єсі у вигнанні Дібука аналогію з євангельською розповіддю про вигнання бісів. Тому вагається з тим, щоб пропустити. Просив мене завтра зайти до нього. <...> 1-ше жовтня. Був у Головному управлінні у справах друку, в товариша Директора бар[она] Дрізена, якому Гржебін передав мою п'єсу для цензури. Дрізен — пан, дуже елегантний, ввічливий, тримається просто. Здається, сам має відношення

до літератури, видає якийсь історичний журнал, і свого часу організував «Старовинний театр». Він заявив мені, що не може пропустити моєї п'єси, оскільки сцени вигнання Дібука нагадують євангельську притчу про вигнання бісів. Скільки не доводив я йому, що Дібук не біс — і тут аналогія віддалена, він стояв на своєму. Нарешті, пішов разом зі мною і п'єсою до директора кн. Урусова, якому виклав свої сумніви. Урусов зауважив, що взагалі він не любить шукати аналогій, але, не знаючи п'єси, не може нічого сказати. Обіцяв прочитати її. <...> 8-ме жовтня. Був у бар[она] Дрізена. Заявив удруге, що в такому вигляді він п'єси пропустити не може, і запропонував мені переробити її у цьому сенсі. У якому? Вигнати вигнання духу. Тоді і п'єсу знищити. Спробую зі своєї сторони «вигнати дух» і замість нього вставити слово «душа», «тінь людини», тощо. <...> 9-те жовтня. Цілий день займався «вигнанням духа» із п'єси. <...> 10-те жовтня. Барон Дрізен задовольнився моєю переробкою п'єси, заміною слова «дух» словом «душа» чи «тінь», попросив ще в одному місці вигнати ангела («Тартаковський цадик, я знаю, що ти пануєш над ангелами») і пропустив п'єсу»[194].

Імовірно, що «вигнання духа», яке стало основною претензією барона Дрізена до п'єси, пов'язане не стільки з біблійною легендою, скільки з «монополією» на «вигнання злих духів» Григорія Распутіна, що мало величезний вплив не лише на царську родину, а й на політику держави.

Одночасно з проходженням цензури, Ан-ський постійно консультувався із приводу постановки п'єси з режисерами Першої студії МХТу. Допомогти влаштувати читання п'єси, на якому був би присутній В.І. Качалов, узявся Г. Висоцький. 4 вересня 1915 р. він писав Ан-ському: «Дочка моя, Н.Г. Висоцька, принципово згодна запросити В.І. Качалова до себе і познайомити його з тобою, для того, щоб він прослухав п'єсу. Але, на жаль, це не може бути раніше середини чи кінця жовтня... Качалов дуже зайнятий усі ці дні і вечори репетиціями в Художньому театрі — до кінця вересня»[195].

«Дібуком» зацікавився Костянтин Станіславський. Спочатку передбачалося, що роботу над спектаклем очолить Леопольд Сулержицький. У жовтні 1915 р. Ан-ський записав у «Щоденнику»: «Розповів їм (*Чеботаревській і Сологубу — І. С.*), що на пропозицію Сулежицького я трохи змінив мою п'єсу, між іншим сцену суду з мерцем зробив реальнішою. Не мрець говорить через завісу, а рабин передає його слова. Сологуб дуже негативно поставився до цієї переробки, сказав, що даремно таке зробив, що зіпсував це місце»[196].

У середині жовтня 1915 р. переговори з театром усе ще тривали. Розсерджений нескінченними відстрочками, Ан-ський записує 21 жовтня: «Бачив Джонсона. Говорив по телефону із Сулержицьким. Усі не можуть знайти години для спільного читання моєї п'єси. Запевняє мене, що це не відмовка ...Я сказав Сулержицькому, що збираюся вставити ще дію, після 1-ї, — весілля, — і він сказав, що тоді п'єса може скоріше підійти для Худож[нього] театру, і на читанні треба буде щоб був Немирович-Данченко»[197].

Друзі всіляко намагалися допомогти йому в організації постановки п'єси. 19 грудня 1915 р. З. Гржебін писав до К. Станіславського: «Семен Акимович Ан-ський написав прекрасну п'єсу з дуже цікавого побуту «хасидів». Екстаз, містицизм, етнографія — тут усе подано переконливо і з почуттям театру. Це не тільки моя думка. Усі, кому довелося чути п'єсу — і росіяни, і не росіяни — тієї ж думки. Я вважаю своїм обов'язком Вас сповістити про це. Я вірю, що «Студія», яка з такою любов'ю ставиться до справи, зуміє використати весь матеріал цієї п'єси, виявити найтонший аромат цього побуту. Дуже прошу Вас, дорогий Костянтине Сергійовичу, дати авторові можливість прочитати Вам свою п'єсу, — і я сподіваюся, що Ви тоді погодитеся зі мною»[198].

Перше читання п'єси в Першій студії МХТу відбулося 1916 р. «Дібук» був прийнятий до постановки, про що Ан-ський з радістю написав Р. Еттінґер: «12 листопада 1916 р. Москва. К.С. Станіславський цілком схвалив внесені в п'єсу зміни, знайшов роль «Перехожого» яскравою й об'єднуючої, але порадив ще подумати над останньою сценою, що його не зовсім задовольняє. Я запитав його, чи не вважає він придатнішим зовсім виключити появу Хонона і всю сцену перетворити в монолог Леї, яка бачить Хонона (як Ви порадили). Але він не зрозумів мене і докладно розвив, як можна показати Хонона у вигляді тіні (весь у чорному оксамиті, обличчя якось особливо загримоване тощо). Але це дріб'язок, на якому він не надто наполягає. Взагалі він сказав мені таке: «Вашу п'єсу ми прийняли до постановки в Студії, але вона повинна дочекатися черги. Зараз ідуть репетиції «Зеленого кільця» Ґіппіус. Щойно її буде закінчено, приступимо до Вашої п'єси, але в нас зовсім немає чоловіків». Режисер Студії Сушкевич повідомив мені, що на раді Студії, яка відбулася, мою п'єсу було одностайно включено до репертуару Студії. Завтра буде в мене співбесіда із трьома режисерами Студії і деякими з головних акторів, які будуть грати Хонона, Цадика, Перехожого. Отож, вважаю питання про постановку п'єси остаточно вирішеним»[199].

Але довго радіти Ан-ському не довелося. Передбачалося, що роботу над постановкою спектаклю очолить Л. Сулержицький, проте на заваді стали тривала хвороба й смерть останнього. 30 грудня 1916 р. Ан-ський пише Р. Еттінґер: «Увесь час у Москві. Беру участь у з'їзді з народного театру. Сіра публіка, нещирі, бліді промови, сотні разів повторені і сотні разів забуті. Особливо неприємно звучать їхня сентиментальність і паточність. Крім з'їзду час спливає нудно і байдикувато. З п'єсою (Дібук) нічого не налагоджується. Режисер Студії Сулержицький нервово хворий і направляється кудись у санаторію, а Станіславський не доступніший за міністра. Признаюся, у мене пропало бажання пробиватися до них. Не знав, що на шляху до сцени стільки низеньких дверей пройти треба. Але Бог із ними! Якщо п'єса хороша — її через 50 років будуть ставити без мого сприяння, а якщо погана — тим більше не варто возитися. А слава, — їй Богу, мене давно не цікавить. Та й пізно про неї турбуватися»[200].

Постановка перейшла до Б. Сушкевича. Було розподілено ролі, очевидно актори приступили до репетицій. На роль Хонона було

призначенно Григорія Хмару, роль цадика Аэріеля дісталася Михайлові Чехову[201]. Роза Еттінґер писала в «Спогадах»: «По дорозі в Галичину в грудні 1916 р. Семен Якимович зупинився в Москві, де постановка його п'єси в Художньому театрі здавалася остаточно вирішеною. Водночас і я з приятелькою по курсах поїхала в Москву і провела там тиждень — «московський тиждень», про який потім із смутком згадував Ан-ський. Він віддавав нам весь вільний час, показував місто, водив по музеях і студіях своїх друзів і за лаштунки Художнього театру. Ми обидві були присутні на обіді з акторами, наміченими до виступу в «Дібуку». Там були Михайло Чехов, який мав грати цадика, Хмара (Ханона), режисер Сушкевич і композитор Енґель, який писав музику для п'єси. Крім Енґеля, Хмара, уродженець м. Ромни Полтавської губ., був, здається, єдиним євреєм. Коли Ан-ський за обідом описував побут єврейського містечка, дуже розчулений Хмара сказав, що ніколи не приступав до будь-якої ролі з таким хвилюванням, тому що вона сколихнула в ньому ранні спогади»[202].

Хронікер «Театральной газеты» у числі від 8 січня 1917 р. повідомляв: «П'єсу С. Ан-ського «Між двох світів» прийнято для постановки Художнім театром»[203]. Тоді ж з'явилися повідомлення, що зв'язують постановку «Дібука» із студією «Габіма»: «Нова п'єса С. Ан-ського «Між двох світів», прийнята для постановки в студії московського Художнього театру, надана автором у розпорядження «Габіми». Переклад цієї п'єси єврейською (*івритом — І. С.*) узяв на себе Х.-Н. Бялик»[204].

Не відповідатиме істині, якщо сказати, що великий поет узявся за переклад з ентузіазмом і радістю. Скоріше він був сповнений сумнівів: «Я без особливої віри й бажання приступив до роботи, — писав Х.-Н. Бялик. — Мені самому не дуже подобалася п'єса. Я цього не приховував і від автора. Він прочитав свій твір у Києві, і коли мене попросили сказати свою думку, я відверто виступив перед тими, хто зібрався: у мене враження, сказав я Ан-ському, що ви, як збирач фольклору, зібрали, по суті, уламки, зробили роботу кравця, що зшиває із залишків і шматочків різнобарвні ковдри. Ще я сказав йому жартома: фольклор — це щось подібне до волосся й нігтів. Якщо вчасно їх зістригати — це не завдасть ніякого болю. І навпаки, чим більше вони ростуть, тим більше незручностей. Стригти волосся і зрізати нігті було в євреїв доброю традицією в переддень суботи»[205]. Проте п'єса «блаженного Ан-ського» (вислів Бялика) мала таку незбагненну привабливість, що змусила поета знехтувати сумнівами. Переклад був зроблений до середини липня 1917 р. («Шановний [письменник]. Ми раді повідомити [Вам], що від пана Бялика було отримано звістку [телеграфом], що він закінчив переклад драми «Дібук» і незабаром надійшле його нам», — писав директор театру «Габіма» — Семенові Ан-ському)[206].

Зроблений Бяликом переклад драми так сподобався Ан-ському, що він написав Р. Еттінґер: «Москва, 15 (2) серпня 1918 р. Як мене засмучує, що Ви не знаєте давньоєврейскої мови. Переклад Бялика моєї п'єси — суцільна музика. Я надіслав з оказією примірник книги, де п'єсу

надруковано, Іді Миколаївні (*сестрі Рови Миколаївни — І. С.*). Для Вас у мене відкладений інший примірник»[207]. Зазначимо, що вперше івритом п'єсу було надруковано в першому номері журналу «Ха-ткуфа» за 1918 р. Під час революційних подій, коли письменник змушений був залишити Росію, російський оригінал тексту загубився. Згодом для перекладу «Дібука» на ідиш і постановок у театрах Вільно, Варшави й інших міст, Ан-ський скористався івритським перекладом Бялика.

Перша постановка «Дібука» на ідиш відбулася у Вільно («Віленська трупа») 1920 р. під назвою «Між двох світів» («Zvishn zvej velt»). Ан-ський помер того ж року, не дочекавшись прем'єри. Першу постановку «Дібука» у театрі «Габіма» здійснено 1922 р.

«Дібукові» судилося довге й щасливе життя («Якщо п'єса гарна — її через 50 років будуть ставити без мого сприяння...»). Після того як кількість зіграних спектаклів перевалила за тисячу, самі габімівці збилися з рахунку. Спектакль продовжував жити у певному сенсі — поза часом. Його грали аж до 70-х рр. «Дібук» у постановці Євгенія Вахтангова був визнаний шедевром режисури XX сторіччя. Його художній вплив позначився на мистецтві Антонена Арто, Пітера Брука, Єжі Гротовського, Еуженіо Барби. За п'єсою було знято кілька кінофільмів, створено балетні вистави. Досить згадати постановки Джерома Роббінса (1974) і Моріса Бежара (1988)[208].

Серед документів 1917—1920 рр. варто б зупинитися на матеріалах фонду 190 ІР НБУВ. Вони розкривають велику громадську й політичну роботу Ан-ського. Від партії есерів він бере участь у роботі Установчих зборів, виступає на мітингах і зустрічах, працює у комісіях[209], постійно зустрічається з революційними діячами, готує видання і плакати[210]. Але, водночас, не залишає й улюбленого дітища — музею, продовжує збирацьку й наукову роботу. Документ, датований 1917 р., дає нам і офіційну назву «Єврейський національний музей», директором-засновником якого був Семен Ан-ський («Відозва до установ і різних осіб про збирання документів, книг, малюнків для музею»[211]. «...Щоб зберегти від зникнення всі ці здобутки, що мають величезне значення для історії єврейства в даний момент, звертаємося до всіх редакцій, видавництв, політичних, громадських і культурних установ... з щирим проханням систематично надсилати... у Єврейський Національний Музей... усі дотичні до єврейства, незалежно від їхнього змісту і будь-якою мовою, — періодичні видання і книги, брошури, звіти, циркуляри... фотографії, листівки,.. документи, нові урядові розпорядження, а також документи старих архівів...»[212]. З «Щоденника»: «Поїхав до мене Юдовін. Його зняв для біогр[афічного] нарису. Згадували старе... Дуже йому сподобався Музей. Був вражений ним»[213].

Безумовно цікавим є зібрання листів, що нараховує понад 1000 одиниць. Серед кореспондентів варто згадати Володимира Гінцбурґа, Саула Гінзбурґа, Розу Бернштейн-Вішніцер, Володимира Жаботинського, Мойше Зільберфарба, Зіновія Кісельґофа, Бориса Клецкіна, Самуїла Маршака, Костянтина Станіславського. Окремо — листи Еді Глезерман,

дружини письменника (близько 300 листів і поштівок), що відкривають завісу над особистим життям Семена Ан-ського[214].

Основний підсумок експедиційної роботи Семен Ан-ський бачить у підготовці багатотомної праці з єврейської етнографії, задуманої ним раніше. На його думку, намічені до видання фольклорні, етнографічні й художні матеріали «мають бути покладені в основу єврейської етнографічної науки, покликані зіграти велику роль у справі розквіту єврейської культури, літератури й мистецтва»[215]. У цій же статті Ан-ський накреслює основні томи видання, у тому числі і п'ять альбомів єврейської художньої старовини, що включатимуть народну графіку, синагоги й їхнє внутрішнє оздоблення, ритуальні і побутові предмети, надгробки, ритуальні і побутові сцени й типажі).

С. Ан-ський приступає до роботи над підготовкою до видання першого тому «Альбому єврейської художньої старовини» і до пошуку коштів. Гроші на видання альбому Ан-ський, сподівається частково одержати від підписки. 9 червня 1917 р. він записує: «У мене Цукерман, налагоджується видання Альбому. Тільки боязко трохи довіряти [Цукерману] підписку. Надто вже він ділок»[216]. Наступного дня, 10 червня, запис: «Переговори з Цукерманом про вид[ання] Альбому»[217].

Перший альбом «із загальною вступною статтею відомого художника й критика О.М. Бенуа й статтями інших художників і критиків мистецтва й етнографів... включає знімки з рідкісної агади XV ст., із молитовників на перґаменті, італійських «ктубот» XVII ст., зі старовинних акварельних лубків-примітивів, пінкасів, мізрахім, знімки рідкісних старовинних надгробних каменів, гробниць великих мужів і святих мучеників, давнього оздоблення й предметів культу, синагог і історичних споруд»[218]. Переговори з Бенуа про вступну статтю Ан-ський веде особисто. Запис від 11 серпня: «У Бенуа. Згоден дати статті для Альбому»[219]. 13 серпня він записує: «У Бенуа. Його міркування... Ред. Альбому. Про роботи Юдовіна»[220]. У друкованих виданнях з'являються перші оголошення і відгуки про альбом, однак у хаосі революційних подій 1917 р. цей альбом так і не був виданий.

1918 р. у московському журналі «Еврейский мир» було опубліковано велику статтю відомого мистецтвознавця і художнього критика Аврама Ефроса «Лампа Аладіна» («До виходу у світ капітального видання С.А. Ан-ського «Єврейська народна художня старовина»), у якій автор досить повно аналізує не тільки видання, що готується, а й стан єврейської художньої школи в цілому, ставлення всієї російської культурної громадськості до відкриттів експедицій Ан-ського. Будучи одним із рішучіших прихильників і цінителів єврейського авангарду, А. Ефрос обстоює думку, що без народного мистецтва неможливий подальший розвиток нового мистецтва. «Єврейське народне мистецтво, — до якого нарешті рішуче приковує найширшу громадську увагу Ан-ський своїм справді історичним збиранням, ми зустрічаємо так, як первістки Rinascimento — свої статуї. Наше хвилювання таке ж любовне і жагуче. Ми також прагнемо спертися в художньому своєму робленні на здобуту з

надр красу ... Але, нарешті, сталася ця — здавна визначена — зустріч із народним мистецтвом. Відбулося те, що мало відбутися... Усередині нас проростає і заповнює наш небокрай величезне передчуття: Відродження, що наближується»[221].

Впродовж багатьох років єдиний, як вважалося, екземпляр «Альбому єврейської художньої старовини» зберігався в приватному архіві Ніколаса Ільїна. Тільки 1994 р. він був фактично відновлений і виданий у Москві[222]. Альбом-папка містив 84 репродукції фрагментів ілюмінованих давніх єврейських рукописів, мізрахів і лубочних картинок, зібраних С. Анським під час експедицій. Обкладинку папки, виконану за мотивами титульних аркушів пінкасім, не підписано автором. Матеріали не було систематизовано, тому при підготовці першого видання О. Канцедікас, використовуючи архівні матеріали про підготовчу роботу, проведену Анським у 1917—1918 рр., скомпонував матеріали на власний розсуд.

Буквально до останнього часу не було відомо про існування інших екземплярів підготовчого альбому. І тільки нещодавно під час роботи у фондах Інституту рукопису було знайдений другий примірник першого тому «Альбому єврейської художньої старовини» С. Ан-ського. Важливість цієї знахідки важко переоцінити. Зараз ми можемо впевненіше говорити про концепцію видання «Альбому», розроблену самим Анським. Якщо первинний задум першого тому, наведений вище, включав не тільки рукописи, а й «знімки рідкісних старовинних надгробків, гробниць великих мужів і святих мучеників, давнього оздоблення й предметів культу, синагог і історичних споруд...»[223], то, маючи вже два примірники першого тому «Альбому» слід вважати, що Ан-ський впевненіше систематизував матеріали, розраховуючи видати всі п'ять задуманих томів. На жаль, і в новознайденому варіанті не збереглися вступні статті О.М. Бенуа й інших критиків. Папка, як і попередня, містить тільки репродукції матеріалів, зібраних Ан-ським для видання.

Однак, виявлений в архіві Інституту рукопису екземпляр альбому «Єврейська художня старовина» має такі принципові відмінності від опублікованого 1994 р.

Обкладинка альбому безсумнівно є пізнішим і довершенішим варіантом. Вона виразніша орнаментально й колористично. Підпис Соломона Юдовіна знімає питання про авторство обкладинки, яке залишалося відкритим в опублікованому альбомі. У РДАЛМ зберігаються документи фінансового характеру, пов'язані з підготовкою альбому до публікації. Так, у листі до видавництва «Р. Голік і А. Вільборґ, партнери», Ан-ський писав, що художник Яків Зеліґман одержав за виготовлення двох обкладинок для «Єврейської художньої старовини» 35 рублів. У цьому ж документі згадується, що художник Соломон Юдовін одержав за січень — травень 1000 руб., але не вказується, за яку саме роботу[224]. Знайдений варіант альбому з підписом художника під малюнком на обкладинці, знімає всі питання щодо авторства художника С. Юдовіна. Малюнки, незважаючи на розходження, поза сумнівом, виконано одним автором. Як зразок для малюнка на обкладинку використано видозмінений

традиційний для єврейських рукописів орнаментальний мотив, опублікований під № 80 (1994 р. вид.). О. Канцедікас, вміщуючи цю композицію у виданому варіанті, відносить її до мізрахім — декоративних панно, що використовувалися для прикраси й позначення східної стіни синагоги чи будинку і вказували в сторону Єрусалима, напрямок для молитви. У знайденому альбомі репродукцію розташовано С. Ан-ським у розділі «Титульні й внутрішні аркуші старих рукописів і пінкасів». Підтвердженням місця розташування зображення може бути напис, що добре прочитується: «Пінкас [Товариства Давида]».

На ідею використання С. Юдовіним мотиву двох птахів (ймовірніше павичів), як нам здається, вплинула не тільки виконана ним же копія з титульного аркуша пінкаса, а й орнаментальний ряд надгробків, розпису синагог та інші приклади з містечок, якими пройшли маршрути експедиції.

Крім обкладинки-папки у новознайденому альбомі наявні шість репродукцій, що були втрачені в опублікованій папці. Одна з них — фрагмент пасхальної агади (сказання), виконаної у XIV ст. в Іспанії і доповненої у XV–XVI ст. малюнками на полях майстром, який працював в Італії. На репродукції ми бачимо руку з мечем, занесеним над стінами Єрусалима — ілюстрацію до відповідного розділу агади. Повний екземпляр цієї агади зберігся й знаходиться нині у фонді С. Ан-ського в Російському державному архіві літератури й мистецтва в Москві[225]. Інші п'ять репродукцій походять із території України і з великим ступенем імовірності можуть бути датовані XVIII — початком XIX ст. Стилістично вони близькі до опублікованих пам'ятників і належать до кола пінкасім, мізрахім і кабалістичних композицій, що мали значне поширення в хасидських громадах України. Це підтверджується не тільки репродукціями в «Альбомі», а й ілюмінованими пінкасім із зібрання Інституту рукопису НБУВ[226].

Привертає увагу амулет, що становить композицію з тексту і зооморфних зображень: букви начебто проростають птахами і дуже симпатичними міфічними тваринами. Приклади подібних композицій зустрічаються на цвинтарях Сатанова й Меджибожа.

Цікавою є одна з репродукцій — титульний аркуш пінкаса, що містить композицію з орнаментальних концентричних кіл, тексту, розташованого по колу і виконаного в традиції мікрографічного письма та квадратного середника зі словом «пінкас» і зображенням стилізованої тварини (можливо — оленя, що лежить). Фон середника відтворює досить традиційну для єврейських срібних виробів техніку штрихування[227]. Цей титульний аркуш уже був опублікований 1918 р. як ілюстрація до статті А. Ефроса «Лампа Аладіна»[228], про яку йшлося вище.

Водночас слід зауважити, що у новознайденому екземплярі відсутні кілька репродукцій, наявних у раніше опублікованому.

Істотною здається наявність у знайденій папці розбивки на розділи — спроба систематизації матеріалу, здійснена, імовірно, самим Ан-ським. На жаль, збереглися не всі шмуцтитули до розділів, а ненумеровані таблиці

було в подальшому довільно змінено місцями, тому про остаточну ідею автора альбому ми можемо лише здогадуватися. Ще повнішу картину дає порівняння матеріалів альбому з оригіналами пінкасів, що зберігаються в Інституті рукопису НБУВ[229], і фрагментарно опубліковані в альбомі Ан-ського. Повертаючись до історії Єврейського музею в Петербурзі, слід зауважити, що на третьому форзаці папки стоїть штамп, на якому чітко зазначається, що «Альбом» зберігався в музеї ЄІЕТ (Ленінград) під № 869.

Разом з мізрахім і декоративними вирізками з паперу (в українській традиції — витинанки), які зберігаються у Львівському музеї етнографії і художнього промислу, пам'ятки єврейського народного мистецтва, представлені в альбомі С. Ан-ського й у бібліотечних зібраннях, у цілому постають як своєрідне художнє явище, що безсумнівно пов'язане із традиціями місцевого українського народного мистецтва. У цьому аспекті вони цікаві для дослідників як єврейського, так і українського декоративно-ужиткового мистецтва.

У спогадах про С. Ан-ського Роза Еттінґер писала: «у розмові зі Шмар'єю Левіним мені довелося згадати ім'я Ан-ського, і я була вражена тою теплотою, з якою цей зазвичай скептик говорив про нього. «Ан-ський був найбільшим духовним аристократом, якого я знав, — сказав він, — я б назвав його єврейським князем, незважаючи на його бідність». Я заперечила, що воліла б назвати його «лицарем духу», Донкіхотом, тому що князь може бути зарозумілим і холодним, а в «лицарстві» втілено шляхетність поривань, самовідданість, миттєвий відгук на людські страждання і заклики, — усе те, що вирізняло Семена Акимовича поміж звичайних людей. Він сам писав про себе: «Щастя й трагедія мого життя в тім, що я більше живу мрією, аніж реальністю». А в присвяті до своїх книг зазначав: «Голос мій не гучний, слова мої тихі й прості, але зародилися вони в серці трепетному, вимовлялися вустами не лукавими — і ніколи не вимовляв я імені Божого всує» [230].

[1] *Лукин В.* От народничества к народу (С.Ан-ский — этнограф восточноевропейского еврейства) // История и культура евреев в России: Сб. науч. тр. — СПб, 1995. — С. 125.

[2] *Канцедикас А.* Семен Ан-ский и "Альбом художественной старины" //*Канцедикас А., Сергеева И.* Альбом еврейской художественной старины Семена Ан-ского. — М., 2001.

[3] Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського (далі — ВФЮ ІР НБУВ), ф. 339, од. зб. 86, 54, 88, 45, 52, 78, 82, 68, 58, 69, 90, 26, 92. (У порядку згадки документів у тексті).

[4] *Горнфельд А.* С.А. Ан-ский // Еврейский вестник. —[Пг.], 1922. — С. 12.

[5] Лист С.А. Ан-ського до Х. Житловського від 7.12.1905, Берлін. Цит. за: *Лукин В.* Зазнач. праця. — С. 126.

[6] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 50, 63, 51, 84, 79 (у порядку згадування в тексті).

[7] Еврейская энциклопедия. — СПб, [1912–1914]. — Т. 7. — Кол. 449-450.

[8] *Сергеева І.* Матеріали журналу «Еврейский мир» (Петербург, 1908–1917 рр.) у фондах

ЦНБ ім. В.І. Вернадського АН України // Рукописна та книжкова спадщина України: Археограф. досл. унікальних архів. та бібліотеч. фондів. – К., 1993. – Вип. 1.

[9] От составителей // Пережитое. – СПб., 1908. – Т. 1.– С. 1.

[10] *Ан-ский С.А.* Еврейское народное творчество // Там само. – С. 278.

[11] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 321, оп. 2, од. зб. 1–68.

[12] *Сергеєва І.* Матеріали журналу «Еврейский мир»... – С. 115.

[13] Лист С.А. Ан-ського до Х. Житловского. Вересень 1909 р. Петербург. Цит. за: *Лукин В.* Зазн. праця. – С. 129.

[14] Матеріали щодо підготовки експедицій нещодавно знайдено О. Канцедікасом у приватному архіві в Ізраїлі. Цит. за: *Канцедикас А., Сергеева И.* Зазн. праця – С. 36–37.

[15] *Сергеева И., Горшихина О.* Деятельность Киевского отделения Общества для распространения просвещения между евреями в России в конце XIX – начале XX вв. // История евреев в России: Пробл. источниковед. и историогр.: Сб. науч. тр. – СПб., 1993. – С. 130.

[16] Отчет Общества для распространения просвещения между евреями в России за 1909 год. – СПб., 1910. – С.76.

[17] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 295–316.

[18] Там само, од. зб. 944, арк. 1 зв.

[19] Там само, од. зб. 339, арк. 1.

[20] Цит. за: *Лукин В.* Зазн. праця. – С. 132.

[21] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 339, арк. 2.

[22] Там само.

[23] Там само.

[24] Там само, од. зб. 300.

[25] Краткая еврейская энциклопедия. – Иерусалим [1993]. – Т. 2. – Кол. 133.

[26] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 296, арк .2–2 зв.

[27] Там само, од. зб. 946, арк. 4.

[28] Там само, од зб. 30, арк.1.

[29] Там само, од. зб. 949, арк. 1.

[30] ІР НБУВ, ф. 190, од. зб. 266, арк. 36–53.

[31] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 949, арк.1 зв.–2.

[32] ІР НБУВ, ф. 190, од. зб. 266, арк. 2 (37).

[33] Там само, арк. 9 (42) – 10 (43).

[34] Там само, арк. 12 (45) – 13 (46).

[35] Там само, арк. 13 (46) – 15 (48).

[36] Цит. за: *Лукин В.* Зазн. праця – С. 133–134.

[37] ІР НБУВ, ф. 190, од. зб. 266, арк. 19 (52).

[38] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 949, арк. 1.

[39] Там само, од. зб. 951, арк. 4.

[40] Там само, арк. 1..

[41] Там само арк. 2.

[42] Там само, од. зб. 187, арк. 1.

[43] Протоколи засідань комітету ЄІЕТ від 5.03 та 17.03.1913 р. ЦДІА СПб, ф. 2129, оп. 1, спр. 60, арк. 81, 79.

[44] *Шолохова Л.В.* Фоноархив еврейского музыкального наследия. – К.: НБУВ, 2001.

[45] ІР НБУВ, ф. 190, од. зб. 267, арк. 5 (59).

[46] ВФІО ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 912, арк. 1.

[47] Там само, од. зб. 953, арк. 1.

[48] Там само, од. зб. 954, арк. 1.

[49] Там само, арк. 2.

[50] Там само, од. зб. 953, арк. 1 – 1 зв.

[51] Там само, од. зб. 955, арк. 1–4.

[52] Там само, ф. 321, оп. 2, спр. 1–68; *Сергеева І.* Матеріали журналу «Еврейский мир»... – С. 111-116.

[53] Отчет Еврейского историко-этнографического общества за 1913 год. – СПб., 1914. – С. 6–7.

[54] Отчет Еврейского историко-этнографического общества за 1912 год. 4 год. – СПб., 1913. – С. 9.

[55] ВФІО ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 954, арк. 8.

[56] Протокол засідання Комітету ЄІЕТ від 17.03.1913 р. ЦДІА СПб, ф. 2129, оп. 1, спр. 60, арк. 79 / Цит. за: *Лукин В.* Зазн. праця – С. 137.

[57] ВФІО ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 954, арк. 3–4.

[58] Там само, арк. 5.

[59] Там само, од. зб. 959, арк. 1.

[60] *Земцова А.* С.Б. Юдовин // Искусство книги, 1956–1957. – М., 1961. – Вып.2. – С. 185.

[61] ВФІО ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 302, арк. 1–2.

[62] Там само, од. зб. 951, арк. 4.

[63] Там само, № 544–550.

[64] Отчет общества еврейской народной музыки за 1913 год. Очерк деятельности О-ва за первое пятилетие. – Пг., 1914. – С. 27–28, 35.

[65] ВФІО ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 196–208 (усі листи мовою ідиш).

[66] Там само, од. зб. 928. Листи без підпису адресовано і доставлено у Дубно; од. зб. 786: Лист племінниці Ан-ського Віри Натансон, в якому вона передає «вітання Юдовіну»; *Шолохова Л.* Фоноархив еврейского музыкального наследия... – С. 208, 214; Листівка від Бібера, адресована учасникові експедиції І. Фікангуру (19.06.13) – од. зб. 144 . 30 червня було зроблено записи в Млинові і Муравиці, в околицях Дубно; *Шолохова Л.* Фоноархив еврейского музыкального наследия... – С. 265, 199; Листи Вайнштейна. ВФІО ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 196–208.

[67] Там само, од. зб. 196. Лист Єврейського Еміграційного товариства С. Ан-ському, відправлений з Києва до Олики, штемпель пошти; Там само. Листи Вайнштейна – Ан-ському – од. зб. 196 – 208; Дата запису зазначена Кісельгофом в інвентарній книзі. *Шолохова Л.* Фоноархив еврейского музыкального наследия... – С. 192, 288, 229.

[68] *Шолохова Л.* Фоноархив еврейского музыкального наследия... – С. 248; ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 198–208.

[69] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 787.

[70] *Шолохова Л.* Фоноархив еврейского музыкального наследия... – С. 193, 213, 263, 303.

[71] Там само. – С. 67, 191, 237.

[72] Там само. – С. 248.

[73] Там само. – С. 192; Листи Ошера та Сосьї Манусович, адресовані Ан-ському до різних міст. ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 677–680.

[74] Листи З. Кісельґофа – С. Ан-ському, ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 544. фрагмент листа з поштовим штемпелем, що зберігся; Там само, од. зб. 130. Лист Батлуна – С. Ан-ському з Радзивілова у Заслав.

[75] Там само, ф. 339, од. зб. 958, арк. 1.

[76] Там само, арк. 1–2.

[77] Там само, од. зб. 944.

[78] Цит. за: *Лукин В.* Зазнач. праця – С. 157; *Ан-ский С.* Ритуальные наветы в еврейском народном творчестве // Русское богатство – 1912 – № 1. – С. 92; *Короленко В.* К вопросу о ритуальных убийствах // Там само. – 1911. – № 12.

[79] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 958, арк. 1.

[80] Там само, од. зб. 300.

[81] *Рехтман А.* Єврейська етнографія и фольклор. – Буенос-Айрес, 1957. – С. 37. (на ідиш).

[82] Наведено у книжках: *Береговский М.* Еврейская инструментальная музыка. – М., 1962, 1987); Еврейские народные песни. Сб., составл. М. Береговским и И. Фефером. – К., 1938. – С. 161.

[83] Усі рукописи зберігаються у ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339. Наводимо номери одиниць збереження в порядку згадування документа в тексті: 9 (14), 19, 32, 33, 7, 1, 40, 46, 47.

[84] *Энгель Ю.* Еврейская народная песня. Этнограф. поездка летом 1912 г. – Рукопись [1915]. – ІР НБУВ, ф. 190, од. зб. 266, арк. 10.

[85] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 321, оп. 1, од. зб. 86, 44, 33.

[86] С. Дубнов у статті «О совокупной работе по собиранию материалов для Истории российских евреев», надрукованій у журналі «Восход» 1891 р. (№ 11), писав: «Перша і друга наші роботи полягають нині в діяльному збиранні історичних матеріалів і фактичних даних, що стосуються історії євреїв у Польщі, Литві та Русі. Ця робота мусить виконуватися повсюдно, в усіх пунктах російсько-єврейської осілості... 1) Насамперед збирайте старовинні пінкаси (рукописні пам'ятні книги єврейських громад)...» Далі у статті С. Дубнов накреслює основні положення програми роботи для збирання, привертає увагу до матеріалів і документів, усної історії, копіювання матеріалів.

[87] Отчет ЕИЭО за 1914 г. //Еврейская старина. – СПб., 1915. – Т. 8.

[88] Отчет ЕИЭО за 1914 г. 6-й год. – СПб., 1915. – С. 8.

[89] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 961, арк. 1–1 зв.

[90] Там само, од. зб. 314, арк. 3.

[91] Yiddishe etnografishe programme. Der Mensh. – SPb., 1914 (на ідиш).

[92] *Шолохова Л.* Фоноархив еврейского музыкального наследия... – С. 307.

[93] *Лукин В.* Зазн. праця – С. 139–140.

[94] *Ан-ский С.А.* Письмо в редакцию (о работах этнографической экспедиции) // Еврейская старина. – 1915. – Т. 8. – С. 239.

[95] *Раппопорт С.* От еврейской этнографической экспедиции // Еврейская жизнь. – М., 1917, 30 апреля. – С. 34–35.

[96] ВФЮ ІР НБУВ. ф. 339, од. зб. 11, 15 (два варіанти рукописного тексту).

[97] Там само, од. зб. 315, арк. 1–1 зв.

[98] *Раппопорт С.* От еврейской этнографической экспедиции... – С . 34.

[99] *Риверсман М.* Воспоминания и встречи (1877–1915) // Еврейская летопись / Под ред. Л.М.Клячко. – М.; Л., 1924. – Сб. 3. – С. 85.

[100] ВФЮ ІР НБУВ, ф.190. За інвентарним описом № 126-154, колекція – Ю. Енгеля і № 252–613 – колекція експедицій Ан-ського.

[101] Детальніше див.: *Шолохова Л.* Становление и развитие еврейской музыкальной фольклористики в Российской империи начала 20 века. Дисс. на соискание учен. степени канд.· искусствовед. – К., 2000.

[102] 100 еврейских местечек Украины. – Иерусалим; СПб., 1997. – Вып. 1. Подолия. – С. 201.

[103] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 2; Еврейский мир. – [М.], 1918. – С. 223–241.

[104] Еврейская старина. – СПб., 1915. – Вып. 2 (Апрель – июнь). – С. 239.

[105] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 295, арк. 2–3.

[106] Щоденник С.А. Ан-ського. Копія з рукопису. 1 січня – 7 березня 1915 р. Машинопис. РДАЛМ, ф. 2583, оп. 1, од. зб. 5, арк .3 зв. (13 січня).

[107] Дело помощи. – Пг., 1916. – № 1. – 1 июня. – С. 12–13.

[108] *Лев А.* Разгром галицийских евреев в кровавые годы мировой войны (отрывок из дневника) // Еврейская летопись. – Пг., 1924. – Сб. 3. – С. 169.

[109] *Эттингер Р.Н.* Писатель Ан-ский (Воспоминания) //Роза Николаевна Эттингер. – Иерусалим, 1980, – С. 15–16.

[110] Там само.– С. 16.

[111] Там само. – С. 13.

[112] РДАЛМ, ф. 2583, оп. 1, од. зб. 5. Машинопис. арк. 1.

[113] Там само, арк. 3–3 зв.

[114] Там само, арк. 3 зв.

[115] Там само, арк. 3 зв. – 4.

[116] Там само, арк. 4–5.

[117] Там само, арк. 25.

[118] Там само, арк., 19 січня.

[119] Там само, арк. 8.

[120] Там само, арк. 9 зв.

[121] Там само, арк. 14, 15, 17, 18, 21, 23.

[122] Там само, арк. 24.

[123] Там само, арк. 45.

[124] Там само, арк. 37.

[125] Щит. Сб. статей. – Пг., 1916.

[126] РДАЛМ, ф. 2583, оп. 1, арк. 38.

[127] Там само, арк. 44.

[128] Там само, арк. 45.

[129] Протокол засідання Комитету ЄІЕТ від 25.10.1916 р. // Там само, ф. 2129, оп. 1, спр .60, арк. 18.

[130] *Отчет* Еврейского историко-этнографического Общества за 1915 г. 7-й год. – Пг., 1916. – *С. 9–11.*

[131] *Об* эвакуации памятников старины и народного искусства и предметов культа. // Дело помощи. – Пг., 1916. – № 3. – С. 17.

[132] Там само.

[133] Известия ЕИЭО // Еврейская старина. – Пг., 1918. – Т. 10. – С. 320; «Хранение эвакуированных святынь» (К отчету хозяйственного управления Петербургской синагоги за 1916 г.) // ЦДІА СПб, ф. 422, оп. 1, од. зб. 238.

[134] Щоденник С. Ан-ського. Машинописна копія з рукопису. 9 вересня – 10 жовтня 1915 р. // РДАЛМ, ф. 2583, од. зб. 1, спр. 6, арк. 7.

[135] Об эвакуации памятников старины... – С. 17.

[136] Там само. – С. 18.

[137] *Лев А.* Зазн. праця. – С. 171–172.

[138] РДАЛМ, ф. 2583, од. зб. 6, арк. 8.

[139] Там само, од. зб. 6, арк. 10 зв.

[140] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 19, 36.

[141] РДАЛМ, ф. 2583, од. зб.6, арк. 8, 9.

[142] Письмо З. Жаботинского – М. Горькому, август 1915 г. // Вестник еврейского университета в Москве. – М., 1992. – № 1. – С. 217.

[143] *Кельнер В.* Еврейский вопрос и русская общественная жизнь в годы первой мировой войны // Вестник еврейского университета в Москве. – М., 1997. – № 1 (14). – С. 82.

[144] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 89.

[145] Там само, од. зб. 25, 3.8, 75, 76, 89, 16, 22.

[146] Там само, ф. 322. Колекція фоноциліндрів. – Див.: *Шолохова Л.* Фоноархив еврейского музыкального наследия.

[147] Письмо С. Ан-ского – Р. Эттингер. Москва, 8 января 1916 г. / Письма С.Ан-ского. // Новый журнал. – 1967. – № 87. – С. 143.

[148] Письмо С. Ан-ского – Р. Эттингер. Киев, 16 января 1916 г. // Там само. – С. 144.

[149] Там само. – С. 146–147.

[150] Письмо С. Ан-ского – Р. Эттингер // Там само. – С. 148.

[150] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 23 (Легенди старих каменів), текст надруковано у

журналі «Живая старина» (М., 1999, № 3).

[152] Письмо С. Ан-ского – Р. Эттингер // Новый журнал. – 1967, – № 87. – С. 149.

[153] Письмо С. Ан-ского – Р. Эттингер // Там само. – С. 149–150.

[154] РДАЛМ, ф. 2583, од. зб. 6, арк. 19–20.

[155] Лист другові Хаїму Житловському було написано ще 1905 р. під враженням Кишинівського погрому. Відтоді погляди Ан-ського на сіонізм і територіалізм не змінилися. Він лише утвердився в думці, що і поза Палестиною можливе і мусить розвиватися життя єврейських громад.

[156] РДАЛМ, ф. 2583, од. зб. 4, арк. 16–17.

[157] Письмо Р. Эттингер от 4 декабря 1916 г. // Новый журнал – 1967 – № 87 – С. 150.

[158] Там само. – С. 153.

[159] Там само. – С. 154.

[160] Там само. – С. 155–156.

[161] Письмо Р. Эттингер от 4 февраля 1917 г. // Там само. – № 89. – С. 119.

[162] Там само. – № 87. – С. 159.

[163] Там само. – С. 164–165.

[164] Письмо Р. Эттингер от 29 января 1917 г. из Гржимайлова // Там само. – № 89. – С. 115–116.

[165] Письмо Р. Эттингер от 4 февраля 1917 г. из Черткова //Там само. – С. 119.

[166] Записка С.А. Ан-ского о еврейском населении Галиции и Буковины //Еврейская неделя. – Пг., 1917. – 15 апр. – С. 61. Записку було подано міністрові-голові та міністру закордонних справ Тимчасового уряду 18 березня 1917 р.

[167] Письмо Р. Эттингер от 23 февраля 1917 г. // Роза Николаевна Эттингер. – С. 47–48.

[168] Отчет о работе ЕИЭО за 1912 г. // Еврейская старина. – СПб., 1913. – Вып.2 (апрель-июнь). Прил. С.9. Осінь 1916 р. як дату відкриття музею називає В. Лукін у своїй статті «К столетию соадания петербургской научной школы еврейской истории» // История евреев в России: проблемы источниковедения историографии: Сб. науч. трудов. – СПб., 1993. – С. 19.

[169] *Рехтман А.* Єврейська етнографія і фольклор. – Буенос-Айрес, 1957. (на ідиш).

[170] ІР НБУВ. Фоноархів, № 303.

[171] Там само, ф. 189, од. зб. 33; 31, арк. 2.

[172] ВФІО ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 91.

[173] Там само, од. зб. 23.

[174] ІР НБУВ, ф. 190, од. зб. 106.

[175] *Риверсман М.* Зазнач. праця. – С. 85.

[176] *Ан-ский С.* Письмо в редакцию // Еврейская старина. – СПб., 1915. – Т. 5. – С. 239; Известия ЕИЭО // Там само. – СПб., 1914. – С. 511.

[177] Отчет ЕИЭО за 1915 год. VII-й год. – Пг, 1916. – С. 8.

[178] *Лукин В.* Зазнач. праця – С. 145.

[179] *Эттингер Р.* Писатель Ан-ский (Воспоминания) // Роза Николаевна Эттингер. – С.

15.

[180] Декрет об учреждении Центрального Еврейского архива от 25.03.1918 //Еврейская трибуна. – 1918. – № 1/2. – С. 8. (Цит. за: *Лукин В.* Зазнач. праця. – С. 145).

[181] *Канцеликас А., Сергеева И.* Альбом еврейской художественной старины Семена Анского.; *Иванов В.* Русские сезоны театра «Габима». – М., 1999. – 316 с.; *Sandrow N.* Vagabond Stars: A World History of Yiddish Theater. – Syracuse University Press, 1995.

[182] Щоденник С.А. Ан-ського. Копія з рукопису. 1 січня – 7 березня 1915 р. Машинопис. 1915 рік. // РДАЛМ, ф. 2583, од. зб. 5; Щоденники. Машинописна копія. 9 вересня – 10 жовтня 1915 р. // РДАЛМ, ф. 2583, од. зб. 6., 40 арк.

[183] S. An-sky. 1863 – 1920. His Life and Works. Exhibition catalog. November 1986. YIVO Institute for Jewish Research. – New York, 1986. – P. 25.

[184] Гінцбург Володимир Гораційович (барон) – Раппопорту Семену Акимовичу. Лист від 13 (26) січня 1914 р. // ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 310, арк. 1–2.

[185] Гінцбург Володимир Гораційович (барон) – Раппопорту Семену Акимовичу. Лист від 30 січня (12 лютого) 1914 р. // Там само, ф. 339, од. зб. 312, арк. 1–7.

[186] S. Ansky (Shloyme-Zanvl Rappoport). 1863 – 1920. His Life and Works / Researched and compiled by Eleanor Mlotek. – YIVO Institute for Jewish Research, 1980.

[187] Ibid. – P. 25.

[188] Щоденник С.А. Ан-ського. Копія з рукопису. 1 січня – 7 березня 1915 р. Машинопис. 1915 рік. // РДАЛМ, ф. 2583. од. зб. 5, арк. 2 зв.

[189] Там само, арк. 3.

[190] Там само, арк. 37.

[191] Щоденники. Машинописна копія. 9 вересня – 10 жовтня 1915 р. // Там само, ф. 2583, од. зб. 6., арк. 2,3,6.

[192] Там само, арк. 6–7.

[193] Там само, арк. 10.

[194] Там само, арк. 12, 15, 17, 19.

[195] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 266, арк. 1–1 зв.

[196] Там само, арк. 13.

[197] Щоденники. Автограф. Мови – російська та ідиш. 10–19 жовтня 1915 р. // РДАЛМ, ф. 2583, од. зб. 4., арк. 18–18 зв.

[198] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 996.

[199] Письма С. Ан-ського – Р. Эттингер // Новый журнал. – 1967. – № 87 – С. 149.

[200] Там само – С. 156.

[201] *Иванов В.* Русские сезоны театра "Габима"... – С. 31.

[202] *Эттингер Р.* Зазнач. праця. – С. 17.

[203] Хроника // Театральная газета. – М., 1917. – № 2, 8 января. – С. 6. (Цит за: *Иванов В.* Указ соч. – С. 31).

[204] «Габима» // Еврейская неделя. – Пг., 1917. – № 9. – 26 февраля. – С. 40.

[205] Цит. за: *Иванов В.* Русские сезоны... – С. 34.

[206] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 431, арк. 1 (на івриті – переклад О. Хамрая).

[207] *Эттингер Р.* Зазн. праця... – С. 128.

[208] *Иванов В.* Русские сезоны... – С. 113.

[209] ІР НБУВ, ф. 190, од. зб. 83–98.

[210] *Раппопорт С.А.* Дневниковые заметки, стихотворения. 1917. // ІР НБУВ, ф. 190, од. зб. 78, 17 арк.

[211] ІР НБУВ, ф. 190, од. зб. 106.

[212] Там само, арк. 3.

[213] *Раппопорт С.А.* Дневниковые заметки, стихотворения. 1917. Запись от 18 августа. // ІР НБУВ, ф. 190, од. зб. 78, арк. 16.

[214] Листи Глезерман Еді – Раппопорту Семену Акимовичу. 1907– 1914 рр. // ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 1030–1334.

[215] *Раппопорт С. (Ан-ский).* О еврейской этнографической экспедиции // Еврейская жизнь. – 1917. – 30 апреля – С. 34–35.

[216] *Раппопорт С.А.* Дневниковые заметки, стихотворения. 1917. // ІР НБУВ. ф. 190, од.зб. 78, арк. 1.

[217] Там само, арк. 2.

[218] Издание Еврейской Этнографической Экспедиции // Еврейская неделя. – 1918. – № 11/12. – С. 21.

[219] *Раппопорт С.А.* Дневниковые заметки, стихотворения. 1917. // ВФЮ ІР НБУВ, ф. 190, од. зб. 78, арк. 13.

[220] Там само.

[221] *Эфрос А.* Лампа Аладина // Еврейский мир. – Кн. 1. – [М., 1918]. – С. 298.

[222] *An-sky S.* The Jewish Artistic Heritage. An Album. – M., 1994.

[223] Издание Еврейской Этнографической Экспедиции. – С. 21.

[224] Документ цитується в перекладі І. Сергєєвої за книгою: *An-sky S.* The Jewish Artistic Heritage. An Album. – P. 38; РДАЛМ, ф. 2583, оп. 1, од.зб. 8.

[225] Там само, од. зб. 1.

[226] *Сергеева И.* Иллюстрированные пинкасы Украины конца XVIII – начала XX веков. (Из собрания Центральной научной библиотеки им.В.И. Вернадского Национальной академии наук Украины // Єврейська історія та культура в Україні: Матеріали конф., Київ, 8–9 грудня 1994 р. – К.,1995. – С. 174–179.

[227] См.: *Романовская Т., Волковинская Е., Канцедикас А.* Серебро. Шедевры еврейского искусства. – М., [1993].– Т. 2.

[228] *Эфрос А.* Лампа Аладина // Еврейский мир. – [М., 1918]. – Кн. 1. – С. 297, 304.

[229] ВФЮ ІР НБУВ, ф. 321, оп. 1, од. зб. 44.

[230] *Эттингер Р.* Зазн. праця. – С. 25–26.

Принципи археографічного опису

Кінець XIX – перша чверть XX ст. позначені у фольклористиці й етнографії явищем, яке можна назвати "поверненням до коріння". Саме в цей час багато дослідників народного побуту та культури звертали увагу на вивчення духовної спадщини народів України. Серед таких дослідників чільне місце належить Семенові Ан-ському (Раппопорту). Завдяки його праці досьогодні збереглися народні пісні шахтарів Єлисаветградщини (записані та опубліковані ним у журналі "Русское богатство"), музична та духовна спадщина євреїв маленьких містечок України. Саме С. Анський, безпосередньо знайомий із умовами життя єврейської громади містечка, своєчасно звернув увагу на необхідність всебічного дослідження народного надбання.

Для таких як Ан-ський «ходженння» в єврейський народ мало глибокий суб'єктивний зміст: це було повернення до себе, до власного національного коріння, яке свого часу було свідомо відрізане заради інтеґрації у велику культуру Росії, що сприймалась як місток у ще більший світ європейської культури.

Варто зазначити, що етнографічні дослідження Семена Ан-ського і його колег, досвід запису на фонограф єврейських народних пісень (роботи виконували Ю. Енґель, З. Кісельґоф та С. Ан-ський), проводились паралельно з аналоґічними дослідженнями українського і російського фольклору, а також зарубіжної фольклористики (в першу чергу – німецької, яка безпосередньо пов'язана із дослідженнями в галузі порівняльного музикознавства К. Штумпфа, О. Абрахана, Є. Хорнбостеля).

1895 р. вперше у вітчизняній фольклористиці, Блок використав фонограф для записів билин від Г. Рябініна. 1897 р. О. Лєньова використала його для записів російського багатоголосся. Власну методику О. Лєньової з розшифровки фонограм (за матеріалами експедиції по Полтавщині, 1903 р.) було покладено в основу її праці "Опыт записи фонографом украинских народных песен". Активно використовували фонограф для запису українських народних пісень й інші дослідники: В. Мошков (1898), О. Роздольський (1900–1902), Ф. Колесса і О. Сластіон (1908), М. Янчук, Б. Підгорецький, О. Маслов (1912–1914).

Таким чином, діяльність експедиції для збирання єврейського фольклора в українських землях, що проводились під егідою Єврейського історико-етнографічного товариства, ні в якому разі не можна визначити як "периферійну" у розвитку фольклористичних досліджень початку XX ст. До роботи із збирання та опрацювання єврейського фольклору залучались найкращі інтелектуальні сили (здебільшого із середовища єврейської інтеліґенції). Ця робота стала для багатьох такою, що дозволила реалізувати на практиці ідеї національної самосвідомості.

Важко переоцінити внесок Семена Ан-ського у фольклорні дослідження українських земель, адже завдяки його роботі було зібрано і задокументовано ті елементи єврейського фольклору та побуту, які становили складову української історії й були повністю втрачені у першій половині XX ст.

До дослідження залучені особовий фонд Семена Якимовича Анського (Шлойме-Зайнвіла Раппопорта) (ф. 339 Відділу фонду юдаїки Інституту рукопису НБУВ) і окремі документі ф. 190 ІР НБУВ, які стосуються безпосередньо С. Ан-ського.

Київський комплекс документів є цілісною і значною за обсягом (1420 од. зб.) складовою архівної спадщини видатного діяча єврейської культури, яку, через історичні обставини, розпорошено у архівних сховищах світу. Документи, безпосередньо пов'язані із С. Ан-ським, виявлено в Російському державному історичному архіві у Санкт-Петербурзі, Державному архіві Російської Федерації (Москва), Російському державному архіві літератури і мистецтва (Москва), відділі рукописів Російської національної бібліотеки (Санкт-Петербург), Центральному державному історичному архіві Петербурґа (Санкт-Петербург), відділі рідкісних книг Санкт-Петербурзької театральної бібліотеки ім. А.В. Луначарського, архіві Інституту сходознавства РАН (Москва), Відділі рукописів Інституту російської літератури РАН (Москва), архіві Інституту єврейських досліджень YIVO (Нью-Йорк), Гуверівському архіві (Пало-Альто), приватних зібраннях в Ізраїлі.

У процесі археографічного опису і дослідження матеріалів і документів фонду С. Ан-ського із НБУВ було проведено багатоаспектний аналіз кожного зафіксованого документа. У зв'язку з цим постала необхідність розробки спеціальної систематизованої схеми опису, яка дозволила б врахувати весь комплекс джерел інформації, максимально повно описати документ, виявити його місце в документному комплексі архіву, показати зміст і розкрити спеціальні аспекти, історичні обставини, персоналії тощо.

Необхідним, на мій погляд, є подання матеріалів у двох аналітичних ракурсах:

— документального джерела, що висвітлює життєвий, творчий та науковий шлях С. Ан-ського у соціокультурному контексті кінця XIX — першої чверті XX ст. (історичний аспект);

— історичного рукописного документа (аспект археографії).

Розроблена автором схема опису дає можливість поєднати обидва аспекти аналізу в єдиній системі. Вона складається з 10 позицій (або елементів опису) для творчих матеріалів; 5 — для описів документів службової діяльності та біографічних матеріалів; 9 — для описів листування.

Розділ І. Творчі матеріали (Нумерація описів у розділі наскрізна. Документи розташовано в алфавітному порядку).

Позиція 1 — порядковий номер в каталозі.

Позиція 2 — назва твору. Наводиться мовою оригіналу та, в разі необхідності, у перекладі. Квадратні дужки використовуються у випадках, коли назву написано нечітко, або відсутня.

Позиція 3 — жанр твору (нарис, п'єса, оповідання тощо).

Позиція 4 — дата і місце написання (якщо їх зазначено автором на рукописі). В квадратних дужках зазначаємо дату, якщо вона відома із інших джерел. В разі повної відсутності відомостей в квадратних дужках проставлено три крапки.

Позиція 5 — вид документа (рукопис, чернетка, машинопис тощо).

Позиція 6 — мова документа.

Позиція 7 — розмір документа (довжина та ширина аркуша). Якщо документ написано на аркушах різних розмірів, вони наводяться послідовно; кількість аркушів.

Позиція 8 — інципіт — експліцит. Запроваджено з огляду на те, що здебільшого комплекс документів складається із фраґментів творів, розкриває творчу лабораторію фондоутворювача. Інципіт (експліцит) представляє собою перше (останнє) речення (або декілька слів), логічно пов'язаних між собою, які розкривають зміст цитованого уривка. В разі необхідності дає можливість ідентифікувати документ. В квадратних дужках подається відновлений або дописаний, в разі скорочень, зроблених автором, текст. В кутових дужках залишаємо відсутній, або зовсім не прочитаний текст. В інципітах і експліцитах всі скорочення наведено за авторським текстом, збережено авторський синтаксис. В разі, коли твір (або його фраґмент) не підписано, авторство встановлене за почерковими або стилістичними ознаками, іншими, в тому числі друкованими, джерелами.

Позиція 9 — коментар. Подається курсивом, розкриває інформацію про особи, установи, партії та події, про які йдеться в документі.

Позиція 10 — примітки. Включає додаткову інформацію про документ, яка не є його археографічним описом. У примітках до документів практично всього каталогу внесено запис "Шаргородська (?) — №", який відображає, ймовірно (за ознаками почерку), порядковий номер у попередньому описі архіву С. Ан-ського, зробленому співробітницею Єврейського історико-етнографічного товариства в 20-ті рр. XX ст.[1]

Позиція 11 — леґенда. Включає місце зберігання документа, номер фонду, одиниці зберігання.

Розділ II. Матеріали службової та громадської діяльності, біографічні документи. Згруповано документи, які розкривають громадську і політичну активність фондоутворювача, документи біографічного характеру, щоденники. Нумерація описів у розділі наскрізна (№ 1 — 18). Документи розташовано в алфавітному порядку.

Позиція 1 — назва документа.

Позиція 2 — датування. В квадратних дужках подається відтворена або встановлена в результаті дослідження дата).

Позиція 3 — оригінальність документа, колір чорнила, мова, розмір, кількість аркушів.

Позиція 4 — примітки.

Позиція 5 — легенда. Включає місце зберігання документа, номер фонду, одиниці зберігання.

Розділ III. Листування.

Документи в цьому розділі згруповано за ознаками адресата та змісту: листи С. Ан-ського, приватне листування, ділове листування, офіційне листування, листи інших осіб. Нумерація описів у розділі наскрізна (№ 1 — 754). Документи розташовано за алфавітом та хронологією.

Позиція 1 — порядковий номер у каталозі.

Позиція 2 — адресант — адресат. Прізвища, імена та по-батькові наводяться згідно з оригіналом. Цим зумовлюється те, що часом зустрічаємо "Семен Ан-ський", "Шлойме Рапопорт" або "Раппопорт", "Соломон Рапопорт (Ан-ський)". Всі ці звертання є однаковими, пояснюються лише звичкою адресантів або традицією звернення. Назви товариств, організацій або видавництв подано мовою українською або мовою оригіналу (для закордонних) із збереженням історичної достовірності.

Позиція 3 — констатуюча анотація, в якій, у вільному переказі, коротко розкривається зміст документа.

Позиція 4 — різновид документа (лист, телеграма, записка тощо).

Позиція 5 — дата. В квадратних дужках подаємо відновлену чи виявлену дату написання документа. В разі повної відсутності відомостей проставлено три крапки. Місце написання та місце адресації. Географічні назви наводимо у їхньому історичному написанні. Якщо лист має одне й те саме місце написання та адресації (наприклад, із Києва у Київ) подаємо географічну назву лише один раз

Позиція 6 — вид документа (оригінал, рукопис, машинопис тощо); колір чорнила. Мова документа, розмір, кількість аркушів.

Позиція 7 — коментар (подається у разі необхідності). Додатково до анотації розкриває зміст документа. Наводяться відомості про згадуваних осіб, товариства й організації, видавництва тощо. Більш повно розкриваються події чи обставини, безпосередньо пов'язані із документом, адресантом. В необхідних випадках коментар включає посилання на наявний у каталозі документ із зазначенням його номера за публікацією. В тексті виділяється курсивом.

Позиція 8 — примітки. Наведено у довільній формі додаткову інформацію (наявність поштової адреси, прізвища отримувача, опис офіційних бланків, печаток та штампів). Зазначено номер за описом Шаргородської (див. в описі описанні позиції 9 творчих матеріалів).

Позиція 9 — легенда. Включає місце зберігання документа, номер фонду, одиниці зберігання.

В разі наявності вводиться позиція "додатки".

Додаткова інформація: приватне листування згруповане за ознакою адресанту. Анотація не розкриває змісту листів. На це є дві причини: по-перше, ці листи практично не містять інформації щодо наукового, творчого та службового процесу фондоутворювача. І по-друге, Семен Ан-ський у своєму заповіті, складеному 23 січні 1920 р. у Варшаві, писав: "Листи до мене, а також мої листи, які будуть збирати, я би бажав, щоб їх друкували під уважною редакцією, щоб у них не було інтимних переживань і взагалі таких місць, які можуть бути болісними або образливими для тих, кому їх написано"[2].

Розділ IV. Фотографії. Згруповано фотодокументи, які мають безпосередньо стосуються фондоутворювача. Нумерація описів у розділі наскрізна (№ 1–18).

Позиція 1 — опис зображення.

Позиція 2 — дата, місце фотографування.

Позиція 3 — вид документа, розмір фотографії, розмір та матеріал паспорту (в разі наявності).

Позиція 4 — примітки. В довільній формі подаються додаткові відомості про документ (назва фотоательє, прізвище фотографа, наявні записи на звороті тощо).

Позиція 5 — легенда. Включає місце зберігання документа, номер фонду, одиниці зберігання.

Розділ V. Колекційні матеріали. До розділу ввійшли документи, зібрані С. Ан-ським. Нумерація описів у розділі наскрізна (№ 1–8).

Описи включають відомості про документ, матеріал, розміри, примітки, легенду.

Система покажчиків складається з іменного, географічного, періодичних видань, організацій і товариств.

1. Іменний покажчик включає всі, згадувані у тексті статті та каталозі імена й прізвища. Не включено до покажчика імена С. Анського та Ф. Шаргородської. Першими, за вказаним іменем і прізвищем, курсивом даються сторінки, на яких поіменований згадується в тексті статті. Далі подаються згадування у тексті каталогу, напівжирним шрифтом зазначено розділ каталогу і звичайним — номер позиції у розділі. Курсивом позначено сторінки у додатках, покажчиках, бібліографії.

2. Географічний покажчик включає всі, згадувані в тексті географічні назви. Назви географічних пунктів і місцевостей подаємо так, як вони згадуються в документі (тобто — в історичному написанні). Система посилань така ж як в іменному покажчику.

3. Покажчик періодичних видань включає всі назви періодичних видань, які містяться в книзі. Система посилань така ж як в іменному покажчику.

4. Покажчик організацій і товариств включає всі згадані в тексті назви. Назви подаються в повному вигляді, без скорочень, із збереженням історичної достовірності. Система посилань така ж як в іменному покажчику.

Насамкінець хочу подякувати всім, хто своєю постійною допомогою і підтримкою зробив можливими підготовку та видання книги. Моє окреме шанування директору славістичних студій університету Коламбія (Columbia University) д-ру Марку Ван-Хаґену, д-ру Міріам Вайнер, професору, академіку Петру Кононенку та д-ру Лесі Матвєєвій, які взяли на себе нелегку працю консультування та рецензування цієї роботи.

Я щиро вдячна співробітникам московських архівів й інститутів РДАЛМ, ДАРФ та Інституту слав'яноznавства і балканістики РАН Ірині Зюзіній і Лідії Міляковій, ректору Петербурзького Інституту юдаїки Дмитру Ельяшевичу за допомогу у пошуку та використанні документів архівів. Веніамін Лукін (Єрусалим) та Габріелла Сарфран (Стенфорд) постійно допомагали мені консультаціями і порадами. Людмила Шолохова надала документи і матеріали, а також консультувала мене у всіх питаннях єврейського музичного фольклору; допомога Юхима Меламеда у питаннях систематизації і укладання покажчиків вимагає окремої подяки. Владислав Іванов (Москва), Григорій Казовський (Єрусалим) і Віктор Кельнер (Петербург) надали неоціненну допомогу у пошуках документів в архівах Росії й Ізраїлю. Не можу не згадати Ірини Антоненко та Вікторії Матусевич (Київ), які допомогли мені у роботі з бібліографією, й Олексія Хамрая і Ганну Ривкіну, які зробили переклади з івриту та ідиш, надавали консультації з питань, пов'язаних з єврейською Традицією.

Окремо хочу від щирого серця подякувати пані Вірі Гольдберг за підтримку і допомогу, без якої ця книга була би неможлива.

[1] Опис, зроблений Ф. Шаргородською, зберігається у відділі рукописів Інституту сходознавства РАН. Користуючись нагодою, хочу подякувати досліднику єврейської культури доктору Михайлові Крутикову, який передав мені копію документа.

[2] Завещание Ан-ского // Еврейская старина. – Л., 1924. – Т. 9. – С. 313.

І. Творчі та наукові матеріали

1

«Анархисты в Париже»

Нарис. Чернетка.

[...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,4 х 17,3; 8 арк.

Інципіт: "Анархистов, т.е. людей сознательно и открыто причисляющих себя к этой партии, в Париже едва ли насчитается несколько тысяч человек, а между тем эта партия дает себя чувствовать гораздо более всякой другой". *Експліцит*: "Да здравствует социальная революция!".

Примітки: Шаргородська (?) – № 78.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 64.

2

«Арестантское слово»

Нарис.

[...].

Машинопис з авторськими правками. Мова російська; 12,2 х 22,7; 1 арк.; 36,3 х 22,7; 1 арк.;16,7 х 22,6; 1 арк. (разом 3 арк.).

Інципіт: "За этими двумя словами предо мною выступило нечто вроде кодекса морали, дикой, своеобразной "арестантской морали", – и в моей памяти воскресла из былых тюремных впечатлений характерная фигура типичного представителя "арестантской этики". *Експліцит*: "А может быть они и не спутались, не смешались, а стоят рядом, все три морали, житейская, военная и арестантская – и старый надзиратель, как истинный философ, относится ко всем им нейтрально, и даже не видит между ними никакого особенного противоречия <...>".

Підпис чорним чорнилом: "С. Ан-ский".

Додаток: 3 чернеткові фраґменти того самого нарису (3 арк.):

1-й фраґмент. *Інципіт*: "Гляжу на дверь и в моих мыслях проносится отрывок из стихотворения Надсона: <...>". *Експліцит* : "Я это испытал <...>"; 1,3 х 22,7.

2-й фраґмент. *Інципіт*: "<...> арестован и в чем обвинялся". *Експліцит*: "Что-то болезненно-трогательное прозвучало для меня в этом единственном женском имени, ревниво уединенном поодаль от холодных имен и цифр"; 16,3 х 22,7.

3-й фрагмент. *Інципіт*: "А я вот совершенно не испытываю этого; не задыхаюсь, не мечусь, а уж, тем более, не пытаюсь отрывать изнывшими руками тюремную дверь". *Експліцит*: "Мне и этого мало <...>"; 22,2 х 22,7.

Примітки: Вгорі першого аркуша, перед заголовком – римська цифра "IV".

Шаргородська (?) – № 5.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 4.

3

«Брат Гвира»

Нарис.

[...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,7 х 18; 6 арк.

Інципіт: "Источником всех волнений, радостей и горя нашего небольшого семейства был дядя реб Лейб Альпин". *Експліцит*: "К числу последних принадлежал и брат дяди, Залман Альпин. II".

Примітки: Рукопис містить 1-й розділ. Шаргородська – № 2, 22.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 54.

4

«Будущее обезлюдение Франции»

Чернетка.

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило чорне і синє. Мова російська; 22,1 х 14; 14 арк. (існує авторська нумерація аркушів, в якій відсутні аркуші з 5-го по 21-й).

1-й фраґмент. *Інципіт*: "I. Две тысячи лет тому назад греческий писатель Страбон, описывая страну, составляющую современную Францию, высказал о ней следующее: "Существование такой прекрасной и столь планомерно расположенной страны может служить свидетельством существования Бога". *Експліцит*: "Но перед возрожденной Францией выступает другой призрак национального вырождения, призрак более грозный и более зловещий, чем всякое нашествие, чем всякое раззо-".

2-й фраґмент. *Інципіт*: "Исходя с этой точки зрения, француз смотрит на всякое увеличение своего потомства как на ограбление детей, которые уже имеются раньше". *Експліцит*: "Может быть Франция, где отрицательные стороны капиталистической культуры, с ее властью капитала и извращением всех истинно нравственных основ общежития, – получили наиболее яркое выражение, – может быть она ...".

Примітки: Текст із авторськими (?) виправленнями чорнилом та олівцем, без кінця. Шаргородська (?) – № 40, 41.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 88.

5

«В Институте Пастера»

Начерк. Чернеткові нотатки.

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 23 х 17,7; 2 арк.; 21,5

х 13,8; 2 арк. (разом 4 аркуші).

1-й варіант. *Інципіт*: "Рассказывают, что какого-то английского ученого, побывавшего в Париже, спросили: что нашел он в Париже самым грандиозным и величественным?". *Експліцит*: "И по лицу и по манерам можно в нем сразу узнать "ученого", уче...".

2-й варіант. *Інципіт*: "Рассказывают, что какого-то англичанина приехавшего в Париж спросили: что он нашел в Париже самым грандиозным и самым поразительным?". *Експліцит*: "В глубине его виднелось слабо вырисовывалось в углублении нечто вроде ниши освещенной туманом нескольких горящих" .

Примітки: Текст без кінця. Шаргородська (?) – № 313.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 77.

6

«В соседней комнате. (Диалог)»

[1917 р.]

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 35,5 х 22; 2 арк.

Інципіт: "– Ну? Что скажете?...". *Експліцит:* "Нахал!". У кінці рукопису є перекреслені літери "А. Б." і нижче напис "С. Ан-ский". Текст з авторськими виправленнями.

Примітки: Шаргородська (?) – б/н.

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 77.

7

«Виноделы и виноделие во Франции»

Нарис. Чернетка.

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 51,5 х 11,7; 9 арк.

Інципіт: "Виноделие без сомнения представляет один из самых важных, если не самый важный предмет производства во Франции". *Експліцит*: "Стачка податей <...>".

Примітки: Без кінця (?). Сторінки пронумеровано автором. Шаргородська (?) – № 81, 302.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 45.

8

[Вітання до ювілею Бунду]

[жовтень, 1917 р.].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 21,1 х 13,3; 1 арк.

Вітання до 20-річного ювілею Загальноєврейського робітничого союзу у Литві, Польщі та Росії (Бунд).

Бунд засновано у Вільно у жовтні 1897 р. на нелегальному з'їзді (КЕЭ, т. 1, кол. 558–562).

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 81.

9

«Вне человека. Легенда»

[...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,5 х 17,2; 3 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 47.

10

[Воззвание о помощи беженцам, организовать опровержение клеветы против евреев]

[1914–1915].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 36,5 х 22,8; 4 арк.
Інципіт: "Братья!" *Експліцит*: "При отступлении неприятельской армии из города, немедленно известить об этом русские военные власти".
Додаток: варіант цього ж звернення; без кінця. *Інципіт*: "Братья!". *Експліцит*: "Все лавки и магазины должны <...>"; 36,5 х 11,5; 4 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 13, 238.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 3.

11

«Встреча. Еврейское сказание»

[...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 32,7 х 22,7; 1 арк.; 36,5 х 22,7; 4 арк. (разом 5 аркушів).
Інципіт: "Далеко, далеко, за морем, в Английской земле жил раби Мойше Монтефиоре". *Експліцит*: "И у него дрожат руки и ноги<...>".
Підпис: "С. Ан-ский".

Примітки: Текст з авторськими правками. Авторська нумерація. Шаргородська (?) – № 6/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 14.

12

«Встреча. Легенда»

[...].

Машинопис (4 аркуші). Додаток: текст рукописний, оригінал, автограф,

чорнило чорне і синє (7 аркушів). Мова російська; 36,5 х 22,7; 11 арк.

Інципіт: "Раби Мойше Мантефиоре был великаном во Израиле, и имя его гремело во всех концах мира". *Експліцит*: "Слушает раби Мойше Мантефиоре — и весь он уже охвачен великим трепетом, и он вскакивает и весь трясется, и от страха у него дрожат руки и ноги...".

Додаток: 2 фрагменти — варіанти цього самого тексту:

1-й фрагмент. *Інципіт*: "Да будет ведомо вам, что я приехал за вами". *Експліцит*: "И слушает его раби Мойше Мантефиоре — и его охватывает великий страх и от страха не может он устоять на ногах и у него дрожат руки и ноги, руки и ноги..."; 2 арк.; під текстом підпис: "С. Ан-ский".

2-й фрагмент. *Інципіт*: "Встреча. (Еврейское сказание)". *Експліцит*: "И сотни слуг прислуживают гостям <...>"; 5 арк. з авторськими правками коричневим чорнилом.

Примітки: Шаргородська (?) — № 124.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 9.

13

«Десять знамений прихода Мессии»

[1916 р.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 36,5 х 11.3; 18 арк.

Інципіт: "И будет: Когда настанет час Мессии, Святой, да будет бласловлено Его имя, пошлет в мир великие испытания, дабы очистить род человеческий, как очищают в гумне зерно тяжеловесное от легкой мякины, и как золотоделатель сильный огнем очищает золото от шлака". *Експліцит*: "10) Святой отстранит ангела искусителя и всякое зло от евреев, как сказано: И дам я вам сердце новое и дух новый дам в вас, и отрину ваше сердце каменное из вашего тела и дам вам сердце плоти".

17 і 18 аркуші є фрагментами того самого тексту. *Інципіт*: "...нести боли родов сих дней". *Експліцит*: "И придет он вместе с коленами Ефраима, Менаси, Веньямина и частью колена Гадова".

Примітки: Шаргородська (?) — № 147.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 36.

14

[Драма в чотирьох діях]

Чернеткові нотатки.

[...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 29,5 х 23,2 (перший аркуш обірваний у верхній частині); 6 арк.

Інципіт: "Лица: Михаил Алексеевич Груднев, 28-и лет". *Експліцит*: "У нас все возм. (Пауза) Гонд."

Примітки: Текст без кінця. Шаргородська (?) - № 100.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 49.

15

«Евреи, их бытовая и религиозная жизнь»

[План та розподіл матеріалів лекції].

[1914–1915].

Оригінал, автограф, чорнило чорне і коричневе. Мова російська; 36,5 х 22,6; 7 арк.

Інципіт: "Часть I. Глава 1-я. Основы быта и религиозной обрядности". *Експліцит*: "Враг прописной морали. Двойные поговорки".

Примітки: Шаргородська (?) – № 27.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 15.

16

«Евреи в их бытовой и религиозной жизни»

[План твору, зміст].

[1914–1915].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 36,5 х 22,7; 6 арк.

Інципіт: "Духовные и материальные основы еврейской жизни". *Експліцит*: "Будущая жизнь".

Примітки: Шаргородська (?) – № 26, 293.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 11.

17

«Ехидные уловки»

[1917 р.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 35,1 х 22; 3 арк. і 1 арк. додатка.

Інципіт: "Ехидные уловки. Контрреволюция редко является сразу в своем классическом виде, в образе бравого генерала на белом коне.". *Експліцит:* "Преобладали антидрейфусары, встречавших каждого генер.* криками восторж. криками и [ругать] каждого приверж...".

Кінець уривка. *Інципіт:* "<...>лист образовать эту щель между солдатами и рабочими, между русскими и так называемыми инородцами.". *Експліцит:* "Не пора ли крепко и властно заявить, что Россия и Революция слиты теперь воедино и не будут отделены?"

Підпис автора "С. Ан-ский".

На звороті 1-го і 2-го аркушів уривок з твору "В соседней комнате".

Інципіт: "– Что же?". *Експліцит:* "– Операцию сделали без достат. ассептики, недостаточно очистили раны от гноя".

На звороті 3-го аркуша уривок біографічного твору.

Інципіт: "<...>вался ими, когда ему было еще 12–14 лет". *Експліцит:* "Но

на 14–15 г. ему попался в руки сборник революц. стих. заграничн. издания, и это дало соверш. другой толч. его поэтич. настроения".
Додаток: [чернеткові нотатки до статті про народництво], вгорі аркуша – авторська нумерація сторінки: "7".

Примітки: Зберігся тільки початок твору. Шаргородська (?) – б/н.

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 79.

18

[Жизнь и мытарства парижского рабочего]

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 23 х 18; 21 арк.
Інципіт: "<...> мое больное место". *Експліцит*: "Перейдем теперь к этому классу".

Примітки: Рукопис без початку і кінця. Шаргородська (?) – № 90, 316.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 52.

19

[З приводу обвинувачення євреїв у зраді під час імперіалістичної війни]

[1914–1915].

Оригінал, автограф, чорнила чорні. Мова російська; 36 х 11,2; 11 арк. (Аркуші пронумеровано автором із № 13 по № 22).
Інципіт: "Вот что он мне сказал: - Оставим в стороне вопрос о патриотизме, как вопрос чувства". *Експліцит*: "И невольно является подозрение, не оттого ли убит. Лопух. так усерд[...], чтобы снять с себя всякое подозрение".
Підпис: "С.Ан-ский".
На звороті аркушів фрагменти записів на інші теми.
1-й фрагмент. *Інципіт*: "– Имя кавалера, откуда, как. полка, чем заним<...>". *Експліцит*: "Ст. Брондка. Черн. Тюч." на звороті 2-го аркуша.
2-й фрагмент. *Інципіт*: "Поднялся занавес войны / И окрест все гремит / раздался смерти дикий вой Бризанта к нам летит". *Експліцит*: "Ой больно! Братцы ... пить ... воды" на звороті 3-го аркуша.
3-й фрагмент. *Інципіт*: "У грани". *Експліцит*: "Раздаются характерные остерегающие сигналы автомобилей Крос-" на звороті 5-го аркуша.
4-й фрагмент. *Інципіт*: "– Страшно было только". *Експліцит*: "Поднялся занавес войны И все вокруг гремит Раздался смерти дикий вой Бризанта к нам летит" на звороті 6-го аркуша.
5-й фрагмент. *Інципіт*: "<...> а все же мы одна семья – воинская семья". *Експліцит*: "лютость проявляли только в" на звороті 7-го аркуша.
6-й фрагмент. *Інципіт*: "себя забывает, зверем становится". *Експліцит*: "Вот мы воюем" на звороті 8-го аркуша.
7-й фрагмент. *Інципіт*: "что у иудея, что у турка – все один Бог и душа у них одна". *Експліцит*: "Человек и добрый" на звороті 9-го аркуша.

8-й фрагмент. *Інципіт*: "через нее воспринимаются главные животрепещущие известия с театра военных действий". *Експліцит*: "Эвакуация раненых со станции в городские лазареты, производится — за отсутствием [...] и достаточного числа автомобилей, — ручной переноской" на звороті 10-го аркуша.

Примітки: Текст без початку. На звороті аркушів є фрагменти записів на інші теми. Ці записи, виходячи із текстів, стосуються періоду Першої світової війни. Шаргородська (?) — № № 15, 240.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 38.

20

«Задача»

Нарис.

Почеп; 11 квітня 1891 р.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21 х 13; 14 арк.

Інципіт: "I. Все три дня, пока дедушка приехал, дети находились в возбужденном настроении". *Експліцит*: "А мать ее в это время стояла, прижавшись горячим лбом к окну, и слезы одна за другой быстро лились из ее глаз...".

У кінці рукопису підпис: "С. Раппопорт".

Примітки: Вгорі першого аркуша є авторський номер: "№ 54". Шаргородська (?) — № 1, 54.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 59.

21

«Задачи дня»

[Про єврейську літературу].

Чернеткові нотатки.

[...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 34 х 11; 1 арк.; 36,5 х 11,1;16 арк.; 27,2 х 11; 1 арк.; 21,5 х 11; 1 арк. (разом 19 аркушів).

1-й фрагмент. *Інципіт*: "Четверть века тому назад один из крупнейших русских художников, великий печальник родной литературы заклеймил культурный индиферентизм своего поколения словами: — Писатель пописывает — читатель почитывает". *Експліцит*: "То что евр. лит. и культ. творч. идет на трех языках".

2-й фрагмент. *Інципіт*: "Писатель пописывает. У нас писат. не пописыв..." *Експліцит*: "Вот эти две задачи объедин. евр. твор. интел. на к. бы яз. ни была и объедин. творца культуры с нар. чит. с пис... ", аркуші пронумеровані автором з "2" по "5".

3-й фрагмент. *Інципіт*: "Щедрин. Чит. почит. пис. попис...". *Експліцит*: "Трех или многоязыч. — не каприз. Глуб. причины".

4-й фрагмент. *Інципіт*: "Литер. общ. должна приним. факты как есть". *Експліцит*: "Чтобы творч. дух жив был".

Примітки: Шаргородська (?) – № 292.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 35.

22

«Закон и правосудие»

[Публіцистична стаття].

[...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 36,5 х 22,5; 1 арк.

Фрагмент без кінця. *Інципіт*: "Мир покоится на законе правосудии и милосердии". *Експліцит*: "Вот это то сознание и продиктовало русскому законодателю великий и святой завет: "Лучше оправдать десять виновных, чем осудить одного <...>".

Примітки: Шаргородська (?) – № 301.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 6.

23

[Збірник нотатків, нарисів, оповідань та вражень [про Париж]

Чернеткові нотатки.

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 17,2; 96 арк. (аркуші 16, 25, 96 чисті).

Примітки: *Інципіт*: "По музеям. Рубенс... Рембрандт... Рафаэль... Леонардо [да] Винчи и десятки других гениев". *Експліцит*: "Может быть это и удерживает Берту от глупостей, чтобы не убить мать...".

Примітки: На аркушах з 87-го по 95-й є "Оглавление папок". Шаргородська (?) – № 72.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 85.

24

«Из книги пророка Иезекииля. (Глава 34)»

Переклад з давньоєврейської.

[...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 36,5 х 11,3; 5 арк.

Інципіт: "И было ко мне слово господне следующее: Сын человеческий!".

Примітки: Шаргородська (?) – № 141.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 34.

25

«Из книги пророка Исаии (Глава 6)»

Переклад з давньоєврейської.

[...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 42,5 х 11,2; 1 арк.

Інципіт: "В год смерти царя Озии я видел Господа, сидящего на престоле высоком и вознесенном, и длинные ризы Его наполнили храм". *Експліцит*: "Тогда я сказал: Вот я. Пошли меня <...>".

Примітки: Шаргородська (?) – № 140.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 44.

26

«Из Парижа до Бордо. Тур»

Чернетковий начерк.

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,5 х 17,5; 8 арк.

Інципіт: "Выехали мы из Парижа с определенным маршрутом и с рекомендательными письмами к известным виноделам и профессорам". *Експліцит*: "Крест, к котор. мы ехали оказался далеко не ординарным виноделом".

Примітки: Уривок твору, без кінця. Шаргородська (?) – № 80.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 68.

27

«История русской литературы»

Чернеткові уривки.

[...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,4 х 17,3; 14 арк.

Інципіт: "Глава I. Начало русской письменности (X– XШ в.)". *Експліцит*: "И Владимир действительно "велел" <...>".

Примітки: Рукопис вміщує зміст, передмову та початок 1-го розділу. Шаргородська (?) – № 57, 288.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 50.

28

«История с Бештом и святопогибшими из-за навета»

Сказання.

[1913–1914].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 35,5 х 11,2; 7 арк.

Інципіт: "В Павловиче был возведен навет, и праведники были, по нашим грехам, убиты". *Експліцит*: "Сказали они: "В верховном Совете боялись, что если вас известят об этом, вы слитною молитвою уничтожите то, что было решено, и тогда произошли бы еще большие бедствия. Поэтому вас не известили".

Примітки: Текст з авторськими правками. Авторська нумерація аркушів з "5" по "11". Шаргородська (?) – № 132.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 32.

29

«История с Бештом и убитым христианином»

Сказання.

[1913–1914].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 36,6 х 11,2; 4 арк.

Інципіт: "Сказание. Бешт приехал в город Заславль и оставался там в течение нескольких суббот". *Експліцит*: "И тот во всем признался".

Примітки: Шаргородська (?) – № 131.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 33.

30

«Итальянские крестьяне»

Переклад з французької. Чернетка.

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 23,1 х 17,9; 11 арк. (13 арк.; 2 аркуші чисті).

Інципіт: "Эдмонд Абу, считавшийся в свое время одним из наиболее тонких наблюдателей и самым блестящим писателем, выразился около тридцати двух лет т.н. по поводу почти отсутствия воинственного духа, замеченного им у населения Папских провинций: "Дети нашей страны бывают больше всего счастливы, когда играют в солдаты; романские дети играют в священники". *Експліцит*: "Несчастье для нее, несчастье для Италии, если будут упорно стоять на этой стороне, которая может вести к кровавому истреблению правящих классов".

Примітки: Шаргородська (?) – № 86.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 53.

31

«Италия», «От Ниццы до Италии», «От Тулузы до Ниццы»

[Подорожні нотатки].

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,5 х 17,7; 34 арк. (аркуші 11, 33, 34 чисті).

Інципіт: "Италия. Едва мы переехали границу в Италии, как перед нами все изменилось, изменилось до неузнаваемости.". *Експліцит*: "За то нам дали очень интер. кн. в котор. я нашел след. данные свед. относит. школы (Книга. [Данные])".

Примітки: Аркуші окремих нотаток скріплено під однією палітуркою. Шаргородська (?) – № 85, 314.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 55.

32

«Каталог народных книг. (Издание «Посредника»)»

[1902 р.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,2 х 17,5; 3 арк.

Інципіт: "1. Два старика. Л. Толстого. №". *Експліцит*: "53. Боярин Кучка (Шарапова. Лубочная)".

Примітки: Шаргородська (?) – № 3.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 79.

33

«Книга знамений» (Составлено на основании Талмудических легенд и каббалистических сказаний)»

[1910-ті рр.].

Машинопис з авторськими правками. Мова російська; 36,3 х 22,5; 11 арк.

Інципіт: "I. 1.Господь, да будет благословенно Имя его, в великой благости Своей, создал исцеление раньше недуга". *Експліцит*: "6. Так сказал Господь!".

Підпис коричневим чорнилом: "С. Раппопорт".

Примітки: Шаргородська (?) – № 27, 149.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 8.

34

«Конспект лекции «Легенды старых камней» (Еврейское народное творчество в области пластического искусства)»

[1916 р.].

Оригінал, автограф, чорнила коричневі й чорні. Мова російська; 35,5 х 22,2; 3 арк.

Інципіт: "Еврейский народ до самого последнего времени ничем крупным не проявил себя в области изобразительного искусства, скульптуры и живописи". *Експліцит*: "Заключение".

Додаток: (2 аркуша, один аркуш чистий): варіант цього ж конспекту.

Інципіт: "Легенды старых камней (Еврейское народное творчество в области пластического искусства)". *Експліцит*: "7) Кладбища, памятники, сцены на кладбище".

Лекцію "Легенди старих каменів" було підготовлено на основі матеріалів, зібраних етнографічною експедицією 1912–1914 рр. і прочитано С. Анським під час перебування в Одесі в січні 1916 р. (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ Східної Європи початку XX сторіччя).

Примітки: Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 23.

35

«Конспект реферату «Певец великого прошлого». [С.Г. Фруг]

[1910 р.].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 36,5 х 11,5; 2 арк.

Інципіт: "Фруг, как национальный поэт". *Експліцит*: "Драма поэта. Заключение".

В кінці першого аркуша підпис: "С. Раппопорт (Ан-ский)".

Примітки: Рукопис у двух примірниках. Шаргородська (?) – № 1.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 41.

36

«Конспираторы. Драматические сцены в 1 действии»

[1900-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 23 х 17,7; 12 арк. (12-й аркуш чистий).

Інципіт: "Лица: Абрамович: героиня (Высокая, стройная блондинка.)". *Експліцит*: "Браво! браво! (Занавес)".

Рукопис підписано псевдонімом: "Иван Кривое–Зеркало".

Примітки: Шаргородська (?) – № 93.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 60.

37

«Кошмарная загадка» [История одного загадочного убийства младенца]. Фрагменти

[1913 р.].

Оригінал, автограф, чорнила чорні. Мова російська; 36,5 х 11,2; 24 арк.

1-й фрагмент. *Інципіт:* "Кошмарная загадка. Ровно четыре недели после окончания дела Бейлиса произошло в местечке, в двух часах езды от Киева крайне загадочное происшествие, которое, по своему поразительному сходству с убийством Ющинского наводит на самые зловещие подозрения.".

Експліцит: "Он оказался сыном местн. порт. еврея"; 1 арк.
2-й фрагмент. *Інципіт:* "<...> даже тащил за руку, но мальч. отказался с ним идти". *Експліцит:* "Он выбежал и через час вернулся в корчму с челов. в форме низшего чин. дор. служащего, котор. имел револьв."; 3 арк., на звороті 2-го аркуша є фрагмент тексту. *Інципіт:* "<...>нам рядами сложенных досок.". *Експліцит:* "Далее вскрытием установлено, что труп совершенно обескровлен"), на звороті 3-го аркуша — фрагмент фрази: "большое количество крови, так как вся она была впитана в пальто убитого".
3-й фрагмент. *Інципіт:* "<...> в Фастове и мог говор. только со старшей сестр. и младшей [...], котор. вместе играла с мальч. во дворе". *Експліцит:* "Портной обещал приготовить работу в среду утром, но заказчик настаивал, чтобы кожух ему"; 1 арк.
4-й фрагмент. *Інципіт:* "<...> стражу и уже шестую неделю содержится при полицейском участке в Фастове". *Експліцит:* "Помимо них я опросил человек десять". 1 арк.; на початку аркуша є авторська нумерація: цифра "7".
5-й фрагмент. *Інципіт:* "<...> пуговицы тоже оказались неодинаковыми". *Експліцит:* "Родителей убит. мальч. я к сожал. не нашел"; 1 арк., на звороті аркуша є ще один фрагмент. *Інципіт:* "Через несколько часов после нахождения трупа был задержан и предполагаемый убийца". *Експліцит:* "Спрошенный о происхождении".
6-й фрагмент. *Інципіт:* "Вскоре после нахождении трупа был задержан и предполагаемый убийца". *Експліцит:* "Пуговица, найденная возле трупа, оказалась не похожей на другие, но и остальные"; 1 арк.
7-фрагмент. *Інципіт:* "<...> зашел незнакомый крестьянин средних лет с рыжей бородкой в сером полинялом пальто и стал предлагать 5 копеек, чтобы кто-нибудь из детей проводил его по улице, так как он казался пьяным". *Експліцит:* "Часов в 5—6 вечера во двор <...>"; 2 арк.
8-й фрагмент. *Інципіт:* "Некотор. раны — посмертного происхождения". *Експліцит:* "Пейсах Патлах. Двойра Габович"; 1 арк., на звороті аркуша є ще один фрагмент. *Інципіт:* "Кошмарная загадка. Ровно четыре недели после окончания дела Бейлиса произошло в двух часах езды от Киева крайне загадочное преступление, которое по своему поразительному сходству с убийством Ющинского, наводит на самые зловещие подозрения". *Експліцит:* "Труп, находившийся в лежачем положении, был скрыт с улицы, на которую выходит сторожевая будка, как самой будкой, так и находившимся по обеим ее сторо<...>"; на звороті 12-го аркуша є фрагмент тексту. *Інципіт:* "<...> за изобличение убийцы". *Експліцит:* "— Это [хлеб за хлеб]"; на звороті 13-го та 14-го аркуша є фрагмент тексту. *Інципіт:* "<...> настроение раввина". *Експліцит:* "У него имеются крупная сумма"; на звороті 15-го аркуша є фрагмент тексту. *Інципіт:* "<...> серьезн. научн. видом излагал [... Ви... и Шмаков]". *Експліцит:* "Общ. мнение должно след. за ходом этого дела".
9-й фрагмент. *Інципіт:* "<...>нам высокими рядами сложенных досок". *Експліцит:* "Несмотря на обескровление трупа, на месте, где он был найден, обнаружено не<...>"; 1 арк., який є продовженням тексту на звороті 11-го аркуша.
10-й фрагмент. *Інципіт:* "<...> ложится рано) постуч. с яр. в окно". *Експліцит:* "Особенно ярко подчеркнул"; 1 арк.
11-й фрагмент. *Інципіт:* "— Обык. равин прих. часов в 7 1/2 вечера домой

из синаг.". *Експліцит:* "Сам Патлах расск. так, что час. в 6 веч. когда он лож. спать (у него [...] и он"; 1 арк.
12-й фрагмент. *Інципіт*: "<...> в 3/4 восьмого. За несколько минут до его прихода к ним в окно постучал какой-то рыжий мужик спросил: "Где кожушника Патлаха хата?" Я показала ему через два дома"; 1 арк.
13-й фрагмент. *Інципіт*: "<...> и мы пошли домой". *Експліцит*: "[Послед.] рассказ. мне раввин, живущий возле дома Патлаха — Часов ок. 8-и веч."; 1 арк.
14-й фрагмент. *Інципіт*: "Подошел рыжий мужик и говорит: — Дайте мини трошки воды, я вам дам 5 коп.". *Експліцит*: "Я и убежала назад. Скоро [...]"; 1 арк.
15-й фрагмент. *Інципіт*: "Кошмарная загадка. Почти ровно через месяц после окончания дела Бейлиса, было обнаружено в 2-х часах езды от Киева преступление, которое явилось в больш. степени копией убийства Ющинского". *Експліцит*: "Преступление, являющееся в высшей степени загадочным и зловещим и на которое должно быть обращено самое серьезное внимание"; 21,5 х 17,2; 1 арк.
16-й фрагмент. *Інципіт*: "<...>ление вызывает шопот среди журналистов". *Експліцит*: "Зарудн. — спок. строг, на [...]"; 21,5 х 17,2; 1 арк.
17-й фрагмент. *Інципіт*: "Два [...] нашли". *Експліцит*: "51. Характерн. показания Чебиряковой"; 14,5 х 22,7; 1 арк. (разом 24 аркуша).
Додаток: Фрагмент тексту "...несколько иначе передает эту сцену раввин и его жена, которых я опросил последними. — Раввин приходит домой из синагоги обыкновенно в половину "; 6,2 х 11,1; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1.

38

[Крестьянская жизнь во Франции в Средние века]

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 19,2 х 15,1; 45 арк.
Інципіт: "... любопытно также то, что оброк иногда взимался не в форме раз навсегда установленной известной суммы денег, а в форме штрафов". *Експліцит*: "Теперешний крестьянин, по мере того как он делается собственником, становится все более и более консервативным элементом, в Средние же постоянно был готов браться за оружие, был одним из главных революционных элементов того врёмени".

Примітки: Перед першим аркушем фрагмент відірваного аркуша. Рукопис без початку. Шаргородська (?) — № 317.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 82.

39

«Лавочка»

Оповідання.

1884 р. Вітебськ.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,7 х 18,2; 6 арк.
Інципіт: "І. — Дайте на 3 к. мыла". *Експліцит*: "— Горемычные мои!.. Пташечка! Ой, мамаша, встань из гроба и посмотри до чего мы дошли!!"

Примітки: Шаргородська (?) — № 21.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 61.

40

[«Мировая война»]

Чернетка.

[1914–1915].

Оригінал, автограф, чонило чорне. Мова російська; 22,7 х 18; 24 арк.
Інципіт: "Более 40 лет тому назад, в 1879 -1 г. Германия, разгромив Францию, отторгнула от нее две цветущих провинции Эльзас и Лотарингию". *Експліцит*: "И не поднимет больше народ меча и не будут обучаться войне, как предвещал великий прор. Божий Исаия".
У кінці статті (стор. 20) є підпис: "С. Ан-ский".

Додаток: Уривок цієї самої статті:
1-й уривок. *Інципіт*: "Мировая война. Настали грозные дни, дни великих испытаний". *Експліцит*: "Какой безумец бросил мир в пучину крови и слез, обратил цветущие страны в пожарища, мирные селения в развалины, поля и нивы пахарей в ад огня и железа, а миллионы юных и сильных людей, цвет и надежду будущих поколений в растерзанные трупы, в несчастных и жалких калек?"; 21-й аркуш.
2-й уривок. *Інципіт*: "Мировая война. Настали грозные дни, дни великих испытаний". *Експліцит*: "Боле 40 лет тому назад Германия в кровопролитной войне разгромила Францию и забрала у нее две прекрасных цветущих провинции Эль-"; 22-й аркуш.
3-й уривок. *Інципіт*: "Мировая война. Настали грозные дни, дни великих испытаний". *Експліцит*: "Кто же виновник этой колоссальной мрачной человеческой бойни?"; 23-й аркуш. На 24-му аркуші — [план твору].

Примітки: Відсутній перший аркуш. Аркуші пронумеровано автором (із 2-го по 20-й).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 75.

41

«Мсирас-Нефеш». [Оповідання]

[1900-ті рр.].

Машинопис з авторськими правками коричневим чорнилом. Мова російська;

36,5 х 22,7; 9 арк.

Інципіт: "І. – Не-ет!... Ты говори, как следует!". *Експліцит*: "– Какие речи!! Ужас! ужас! – возмутилась компания".

Додатки: 7 арк. – розрізнені аркуші 1-го варіанту тексту машинопису з авторськими правками.

1-й фрагмент. *Інципіт*: "... большой, богато убранной в старинном еврейском вкусе зале". *Експліцит*: "– А гвалд! А гвалд! Неслыханные речи! Неслыханные речи! – раздались возмущенные восклицания".

2-й фрагмент. *Інципіт*: "Но почему же я ничего, ничего не слыхал о таких подвигах вольнодумцев и социалистов?". *Експліцит*: "– Какие речи!! Ужас! Ужас! – возмутилась компания"; 36, х 22,7; 4 арк.

Авторський варіант того ж оповідання написаний чорним чорнилом:

1-й фрагмент. *Інципіт*: "<...>мой еврей. – Спроси какого угодно лица – всякий тебе это скажет!". *Експліцит*: "Какие подвиги тебе нужны?!"; 36 х 22,4; 2 арк..

2-й фрагмент. *Інципіт*: "<...> широко и богато". *Експліцит*: " – Как кто? – загорячился уже серьезно <...>"; 31,2 х 22,3; 1 арк.

Примітки: На звороті 9-го аркуша напис від руки чорним чорнилом: "С.А. Раппопорт, Пушкинская, 17, кв. 20, кв. Д-ра Б.Н. Синани". Шаргородська (?) – № 125.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 13.

42

«На соляной копи»

[Оповідання]. Чернетка.

1892–1893 рр. Париж.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 19,5 х 15,1; 24 арк. (46 пронумерованих автором сторінок).

Інципіт: "І. Меня предупреждали, что на деконовских копях достать какую нибудь работу безо всякого знакомства очень трудно, особенно для человека не привыкшего к черной работе". *Експліцит*: "Через четверть часа все рабочие уже в [...], ночная смена ушла – и работа началась".

Примітки: На титульному аркуші під назвою, – посвячення сестрі Софії. Текст з авторскими виправленнями чорнилом та олівцем. Шаргородська (?) – № 63.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 87.

43

[Нариси]

[...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 23 х 17,8; 32 арк.

Чернеткові нотатки: «**Разрешил**».

1-й варіант. *Інципіт*: "В небольшом дачном садике за чайным столом сидело несколько человек". *Експліцит*: "Я уже давно не слышал Шопена. А?".
2-й варіант. *Інципіт*: "В небольшой опрятно убранной комнате Анны Павловны Зарайской сидело небольшое общество". *Експліцит*: "Зачем их в сто первый раз повторять?!...".

«Решил».

1-й варіант. *Інципіт*: "Анна Павловна Валетникова была из тех редких натур, которые не стареются". *Експліцит*: "— Даже очень интересно, — отозвался Черезов".
2-й варіант. *Інципіт*: "Вера без дела — мертва. I. За чайным столом в уютной и чисто убраной комнате Анны Павловны Валентиновой сидело небольшое общество". *Експліцит*: "А.П. сама принадлежала к типу не стареющихся и в 40 лет".

«Прозрел».

Інципіт: "Вера без дела — мертва." I. Павел Егорович Черезов начал замечать, что с его братом произошла странная перемена". *Експліцит*: "В ближ. четв. час в 7 утра он зашел к Влад., [...]".

«Жизни лишился».

Інципіт: "Вера без дела — мертва"... I. — Владимир, пойдешь к Анне Павловне?". *Експліцит*: "— Знаеш, еврейск. жизнь конечно очень сложна, но если уж схватишь <...>".

«Забытый».

1-й фрагмент. *Інципіт*: "Шумылинский рудник выдавался черным пятном на необъятной глади, покрытой снегом степи". *Експліцит*: "Где я тебе подводу возьму?"
2-й фрагмент. *Інципіт*: "Они хорошо помнили друг друга". *Експліцит*: "Теперь Василий был уже чужой и бояться его нечего было: он не имел за собой артели".
3-й фрагмент. *Інципіт*: "Бывают иногда такие настроения". *Експліцит*: "В этом его сила и мощ<...>".

Примітки: Перші три нотатки є варіантами на одну й ту саму тему. Ймовірно, автор, при редакції тексту, підбирав найбільш вдалу назву. Шаргородська (?) — № 71.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 56.

44

«Народ и книга»

Нарис.

Чернеткові нотатки. В 2-х варіантах.

[1901–1903].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,5 x 17,1; 4 арк.

1-й варіант. *Інципіт*: "..."А там, в глубине России, "Царит немая тишина"...". *Експліцит*: "Рядом с сотнями томов сионистических сборников, появились

десятки программ для собирания сведений о разных проявлениях народной жизни и народной мысли, об общине, артели, о сектантстве, о народном праве и т.д.".

2-й варіант. *Інципіт*: "Первая попытка прислушаться народному голосу, познакомиться с народным творчеством". *Експліцит*: "Интеллигенция пошла в народ".

Примітки: Шаргородська (?) – № 16, 291.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 51.

45

«Наш Синай»

Стаття. Фрагменти.

[1917 р.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 35,5 х 22,1; 3 арк.

1-й фрагмент. *Інципіт:* "Наш Синай. Первое Учредительное Собрание, которое было известно человечеству, поражало своим грозным величием и космической торжественностью". *Експліцит*: "И нетерпеливая толпа в [...]"; на звороті листа фрагмент цієї ж статті. *Інципіт:* "<...> десятков жителей предъявили бы право на всю страну". *Експліцит:* "Должно быть принято во внимание связь, крепость связи населения с данной территорией, овладение им ею не только физическое, но и духовное, т.е. [...]".

2-й фрагмент. *Інципіт:* "Это же могли бы повторить и народные комиссары". *Експліцит:* "Когда присматрив. к их действиям на ум приходит не к. и. историч. [...] а наш доморощеный [...]"; на звороті листа фрагмент цієї ж статті. *Інципіт:* "Декларация эта, которой английское прав. признает историческое право еврейского народа на Палестину и дает определенное обещание содействовать восстановлению еврейского национального центра, является далеко не обычным для еврейской дипломатии актом". *Експліцит:* "И не далеко м. б. то время, когда по принципу передела земли между лицами будет выдвинуто требов. передела мира между нациями на основах уравнительтельн. [пользования]".

3-й фрагмент. *Інципіт:* "<...> создания культуры в стране". *Експліцит:* "Надо еще ведь принять во внимание, что в то время как Арабы имею свою тер[риторию]"; на звороті листа фрагмент цієї ж статті. *Інципіт:* "<...>тила его бурными апплодисментами". *Експліцит:* "Другие кандидаты тоже чувствовали, что взяли на себя, по выражению одного крестьянина "почет великого креста".

Примітки: Шаргородська (?) – б/н.

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 82.

46

[Нотатки про дочку І.С. Тургенєва – пані Брюер]

Чернеткові нотатки.

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18,6 х 12; 2 арк. (один аркуш чистий); 22,3 х 17,7; 1 арк.; 23 х 17,5; 2 арк. (всього 5 аркушів).

1-й фрагмент *Інципіт*: "В одной из французских газет напечатан рассказ одного репортера, посетившего дочь Ивана Сергеевича Тургенева, г-жу Брюэ недавно приехавшую из провинции в Париж". *Експліцит*: "— Я — единственное дитя Тургенева, — сказала нам г-жа Бр. — и история моя очень проста".

2-й фрагмент *Інципіт*: "Как известно, Ив. Серг. Тургенев был перв. русск. Писателем, который получил широкую популярность во Фр...". *Експліцит*: "Волнения современ. жизни как бы не коснулись этого"; 1-й та початок 2-го аркуша.

3-й фрагмент. *Інципіт*: "Салон г-жи Брюэр простоты хорошего вкуса". *Експліцит*: "Он скульптор, Петр Тург. и неск. раз выставлял в салоне".

Примітки: Шаргородська (?) — № 311.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 78.

47

[Нотатки про імперіалістичну війну]

Чернетка, розрізнені аркуші.

[1915–1916].

Оригінал. автограф, чорнила коричневі. Ідиш, російська; 36,5 х 22,7; 11 арк.

Інципіт: "**...קיין גורי קאלווארי פיהרט איין אכטיגער אייזענבאהן-צווייגעל**".

Експліцит "**...קיין גורי קאלווארי פיהרט איין אכטיגער אייזענבאהן-צווייגעל**".

На звороті аркушів — фрагментарні записи російською мовою пізнішого походження.

1-й аркуш. *Інципіт*: "<...> на каких началах провести отчуждение частновлад. земель, а в особенности, как произвести наделить и крестьянам так чтобы эта реф. в самом деле возобновила бы кр. жизнь а не вызвала бы междоусобия, как быть с землей в городах и проч. — об этом ничего не было сказано". *Експліцит*: "Рос. состоящ. из множ. госуд. и народн. и областей, котор. уже предъявили свои права, должна была дать ответ на вопр. как устроить".

2-й аркуш. *Інципіт*: "<...> знали или были знакомы эти ощущения". *Експліцит*: "Все помыслы их были направлены к тому, чтобы их слово, яркое негодующее и клеймящее прозвучало через головы продаж. судей, через стены тюрьмы".

3-й аркуш. *Інципіт*: "<...> их ярость говорила о том, что они знали и чувствовали коцунство дела своего". *Експліцит*: "Те из нас, котор. прошли к учр. собр. через застенки царских тюрем и царских судов".

4-й аркуш. *Інципіт*: "<...> годы блуждала от одного края России к другому". *Експліцит*: "Все эти метания и искания продолж. пока движение не попало в верные и сильные руки, которые отдав ему всю жизнь, повели его прямой дорогой и при их содействии мелкие робкие ручейки не слились в один мощный поток, который пошел по глубокому руслу, в "напояющей всю землю" реку,

которая, выделяя рукава, оставляя кое где <...>".
7-й аркуш. *Інципіт*: "Братья и товарищи! Крестьяне, рабочие, солдаты!". *Експліцит*: "Народ долж. на это ответ объедин<...>" фіолетовим чорнилом;
8-й аркуш. *Інципіт*: "<...> поднимать шуму по поводу высылки [Пауни]". *Експліцит*: "Я отдел. легко, но студ. все были высланы из Герм.".
9-й аркуш. *Інципіт*: "Но ведь рядом с местными внет. делами, есть такие дела и порядки и сооруж. которые касаются одинаково всех нар.". *Експліцит*: "Он же должен решать вопросы войны и мира".
10-й аркуш. *Інципіт*: "Начало 90-х г.г., последние годы свинцового царя считаются началом, оживлением революц. деят.". *Експліцит*: "Последн. [...] народнич. были его".
11-й аркуш. *Інципіт*: "<...> нек. легальные идеологи как [...], и все наши из печатн. памяти". *Експліцит*: "Проникшись с самых юных лет глуб. вер. в нар. идеалы и сознанием что вне [...] нет [...], он нач. иск. организ. Которая <...>".

Примітки: Тексти фрагментів російською, судячи із змісту, відносяться до [1917] р. і є пізнішими записами. Автор використовував попередні записи, як папір для нотаток. Є авторська нумерація аркушів арабськими цифрами з 1-го по 11-й (відсутні аркуші: 2-й, 5-й, 6-й, 7-й). Вгорі 4-го аркуша — римська цифра "XVI", вгорі 8-го аркуша — римська цифра "IX"; 9-й, 10-й, 11-й аркуші не пронумеровано. Шаргородська (?) — № 295.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 16.

48

«О жизни Парижа». [Очерки Парижа]. «Улица в песне»

Чернетка.

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,7 х 18,2; 14 арк. (7 аркушів чистих).

Інципіт: "Парижская улица может только с некоторой оговоркой считаться местом". *Експліцит*: "Другая категория изобретателей более многочисленная. Тут <...>".

Примітки: Уривок твору без кінця. Шаргородська (?) — № 70.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 69.

49

[Обстрел]

Чернетка.

[1914–1916].

Оригінал, автограф, олівець, чорнило чорне і фіолетове. Мова російська; 36 х 11; 20 арк.

Інципіт: "Один из прапорщ. жд. батальйона, пробывший на станции весь день 1-го обстр. станции рассказ, мне свои впечатл<...>". *Експліцит*: "А на след. день 14 лет. аэропл. и бросил над гор. 2 бомбы, кот. каж. никого не убили".

Підпис "С. Ан-ский".

Додаток з 16 по 20 аркуш, в якому описано інші моменти обстрілу. *Інципіт*: "13/П. Сидел я у Демид." *Експліцит*: "К счастью никто не <...>".

Примітки: Шаргородська – № 17, 239.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 39.

50

[Оповідання]

[...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,5 х 18,2; 50 арк.

Інципіт: "– Мелкий набор – 175 р. 35 к. прочел он дальше тихо". *Експліцит*: "Но в то же время он помнил основное правило всех "управителей".

Примітки: Текст без початку і кінця. Шаргородська (?) – № 89.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 93.

51

«Опритчина, земщина и безумные фанатики»

Стаття.

16 серпня [...] р.

Оригінал, автограф, чорнило чорне и коричневе. Мова російська; 36 х 22,7; 7 арк. (додаток 2 арк.)

Інципіт: "Весь творческий гений Иоана Грозного всецело ушел на одно дело, на создание опритчины". *Експліцит*: "Аппарат испорчен".

У кінці рукопису підпис: "С. Ан-ский".

Додаток: [фрагмент статті "Как народам России устроить свою совместную жизнь"].

Інципіт: "<...> жизнь как хотят, как сами находят более удобно и справедливо". *Експліцит*: "Если скажем Великор. не понравятся порядки в Малорос., или Белорус. не понрав. порядки грузин, то они не имеют права вмешиваться в дела друг. как один челов. не имеет права вмешив. в семейн. дела другого".

В кінці 4-го арк. фрагмент цієї ж статті *Інципіт*: "<...>ятельности. Их прежнее государственное устойство уничтожалось и население присоединенных областей превращалось в пасынков России". *Експліцит*: "Все усилия правительства были направлены на то, чтобы <...>".

На звороті аркушів фрагменти цієї ж статті ("Как народам России устроить свою совместную жизнь"):

1-й фрагмент. *Інципіт*: "Российская империя, занимающая шестую часть света и насчитывающая более полутораста миллионов душ населения, состоит из многих областей, населенных различными народами и племенами". *Експліцит*: "Все усилия царей и их министров и прислужников были направлены не на то, чтобы устро-"; (арк.3).

2-й фрагмент. *Інципіт*: "<...>ненной четностью и были бы самыми умными и сплоченными людьми, они тоже не могли бы справиться со своей задачей". *Експліцит*: "Для издания законов, заведывания местными делами и управления областью должны будут в каждой области населенной одним каким-нибудь народом, считающимся главным хозяином области<...>"; (арк. 1).

3-й фрагмент. *Інципіт*: "<...> как в умственном, так и в хозяйственном отношениях". *Експліцит*: "Если бы наши чиновники даже отличались бы безукориз-"; (стор.2).

4-й фрагмент. *Інципіт*: "<...> не мало малорос. живет в Велик. и на Литве". *Експліцит*: "Так. образ. будет двоякие госуд.[...] ряд маленьк. кот. будут [влад.]"; (арк. 4).

На звороті 5-го аркуша фрагмент [оповідання] *Інципіт*: "— Это ужасно!". *Експліцит*: "— Нахал!" за підписом "А.Б.".

На звороті 6-го і 7-го аркушів фрагменти оповідання "Письма незнатного китайца":

1-й фрагмент. *Інципіт*: "Письма незнатного китайца. I. Дорогая моя крошка Фан-Чу". *Експліцит*: "Она объявила забастовку и переодевшись в солдатскую одежду, и чтобы ее не узнали, принялась стрелять на улицах. Публика".

2-й фрагмент. *Інципіт*: "Письма незнатного китайца. I. Дорогая моя крошка Лин-Чу!". *Експліцит*: "Какая это революция. Здесь же уже 3-ий [месяц]. Тоже началось как у нас".

Примітки: Шаргородська (?) — № 8, 304.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 63а.

52

«Отдельные факты»

[До правового положення євреїв в царській Росії.].

Нотатки.

[...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 36,5 х 11; 2 арк.

1-й фрагмент. *Інципіт*: "Еврейский портной обратился к Юскевичу-Крачковскому с просьбой, чтобы он за него хлопотал по поводу права жительства". *Експліцит*: "Когда через некоторое время у супругов родился ребенок, пришлось записать его на имя николаевского солдата".

2-й фрагмент. *Інципіт*: "Николаевские солдаты являются своего рода ценностью для права жительства". *Експліцит*: "Какой-то альфонс с девицей легкого поведения забрали в руки кокого-то выжившего из ума никол. солдата, за деньги обвенчали его с какой-то еврейкой, а затем утопили его, дабы он не

мог развестись с нею и лишить ее права жит. (так она вдова ник. солдата и пожизненно пользуется правом жительства)".

Примітки: Шаргородська (?) — № 5, 300.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 43.

53

«Очерки Парижа»

Чернетка.

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 23,1 х 18,1; 11 арк.

Інципіт: "Сенский департ. запрещает нищенствовать". *Експліцит*: "Десятой доли из них достат. было бы для составления самого строгого приговора".

Примітки: Є тільки 1-а частина (розділ) "Парижская беднота". Шаргородська (?) - № 66.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 65.

54

«Певец великого прошлого. (С.Г. Фруг)»

[1916 р.].

2 літографовані примірники. Мова російська; 37,2 х 22,7; 20 арк.

Інципіт: "Семен Григорьевич Фруг удостоился величайшей почести, о какой только может мечтать художник слова, — звания "национального поэта", и звание это как нельзя более заслужено певцом Библии и сказания, певцом того великого и светлого, героического и свободного, что было создано древним народом с древних времен". *Експліцит*: "Мы глубоко верим, что в золотой книге еврейской литературы яркой страницей останутся песни Фруга, потому что / Нет ей предела, нет ей запрета / Той песне, рожденной от правды и света, / Рождающей правду и свет".

Примітки: Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 21.

55

П' єса в 5-ти діях

16 березня 1885 р.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 23 х 18,2; 418 арк.

Інципіт: "<...> тощий, говорит мало и тихо, 35 лет". *Експліцит*: "Графин водки, калачи! Но живо!... Занавес".

В кінці рукопису є дата і підпис: "Николай Витебинский", нижче "(Соломон Раппопорт)".

Примітки: Рукопис без початку. Всі сторінки пронумеровано автором (відсутні 1 і 2 сторінки), в кінці рукопису зазначено адресу: "Адрес: "Ст. Изюм, Донецкая, С. Раппопорту".

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 66.

56

«Письмо в редакцию «Русских Ведомостей»

Чернеткові нотатки.

Лютий 1894 р.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе і чорне. Мова російська; 23 х 18; 1 арк.; 22,6 х 13,9; 4 арк. (разом 5 аркушів).

1-й фрагмент. *Інципіт*: "Письмо в редакцию "Русских ведомостей". В № 39 Вашей уважаемой газеты была напечатана небольшая статейка: "Карл Фогт об университетском образовании женщин", в которой приводится выдержка из статьи женевского профессора Ласковского, что из 175 женщин, изучавших в Женеве медицину, только 14 сдали докторский экзамен". *Експліцит*: "И вот что она напечат. по поводу этого письма в Pr.Med. от 24 фев.".

2-й фрагмент. *Інципіт*: "Статьи Клемансо". *Експліцит*: "Но против последнего прямо вопиет краткая, но богатая практика наших высш. медиц. курсов, деят. учениц которых всем хорошо известно".

Примітки: Шаргородська (?) – № 289.

ІР ВФЮ НБУВ. Ф. 339, од.зб. 80.

57

[Повесть]

[...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 36,5 х 23; 4 арк.

Фрагмент без початку, без кінця. *Інципіт*: "**...אוועק קינדער פון שקלעפ**". *Експліцит*: "**...מיט אלעמען מיטגיין [מעל] קען**".

Примітки: Шаргородська (?) – № 14.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 12.

58

Повість

31 березня 1885 р., ст. Лозова-Павлівка.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 22,7 х 18,2; 47 арк. (5-й и 47-й аркуші чисті).

Інципіт: "**.מען נאך גאר, גאר ווילד געווען דארטין**"

Експліцит: "**...אבער אויפין הערצ[י]ן איז עס געווען גרינג, גרינג ענדע**"

У кінці рукопису підпис: "Соломон Раппопорт".

Примітки: Шаргородська(?) – № 15.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 62.

59

«Поддонки Парижа»

[Нариси]. Чернетка.

[...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 23,1 х 18,2; 5 арк.
Інципіт: "Chateau Rouge – официальное место Парижской нищеты". *Експліцит*: "Ее главное место это Chateau Rouge".

Примітки: Шаргородська (?) – № 67.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 58.

60

[Політична стаття]

[1917 р.]

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 35,9 х 11,1; 10 арк.
Інципіт: "Дальше идут эс-эры". *Експліцит:* "– На этом конгр. были и тред-юнионисты! Там могли быть и сионисты".

Примітки: Стаття без початку і кінця. Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 80.

61

«Программа для собирания сведений о том «Что читает народ?»

[1902 р.].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,2 х 13,3; 2 арк.
Інципіт: "I) Общий характер коммуны". *Експліцит*: "57) Встреч. ли книжки, писанные специально для народа?".

Примітки: Шаргородська (?) – № 307.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 84.

62

[Программа второй лекции «Легенды и верования евреев в Юго-Западном крае»]

[1912–1913, Київ].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,5 х 13,3; 1 арк.
Інципіт: "1) Исторические переживания юго-западного еврейства". *Експліцит*: "Иллюстрации на экране".

Примітки: Шаргородська (?) – № 306.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 91.

63

[Путевые заметки. Анжер. Нант. Коньяк. Бордо. Из Парижа в Ним].

[1900 р.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе і чорне. Мова російська; 22,5 х 17,3; 25 арк.

Інципіт: "В Анжере мы пробыли два дня". *Експліцит*: "Вот куда должны быть обращены наши взоры".

Примітки: На 21-му аркуші під текстом зазначено дату "17 сент. 1900". Шаргородська (?) – № 87.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 92.

64

[Разрушение Галиции]

Нарис.

[1915–1916].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,1 х 13,1; 20 арк.

Інципіт: "При первом занятии русскими войсками Восточной Галиции и части Западной Галиции бежала сравнительно небольшая часть еврейского населения, приблизительно 1/10-я часть, а может быть и меньше". *Експліцит*: "Вместе с этим многие деревянные дома, оставленные владельцами разбирались на дрова для общественных и иных учреждений".

Примітки: Кожний третій аркуш пронумеровано автором (аркуші складено навпіл). Без кінця (?). Шаргородська (?) – № 89.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 89.

65

[Рассказ из жизни русских евреев в Париже]

Чернетка.

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,2 х 13,5; 50 арк.

Інципіт: "Разговаривай на немом наречии!". *Експліцит*: "Вот у него вырвалось грязное проклятие по адресу капитала и его жрецов и вслед за тем горячее слово веры в светлое будущее".

Примітки: Текст без початку і кінця. Авторська нумерація аркушів з "83" до "132". Шаргородська (?) – № 65.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 90.

66

«Революция революций»

[Нарис].

[...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 36,5 х 22,5; 4 арк.

Інципіт: "Я не знаю, что будет со мною, не знаю выйду ли из этой грозной великой борьбы победителем или побежденным, не уверен даже, что не паду сраженным огромными сплоченными силами, стоящими против меня".
Експліцит: "Что моя жизнь в сравнении с жизнью человечества".
Підпис: "С. Ан-ский".

Примітки: На звороті аркушів авторський запис на ідиш [про знущання над євреями російської вояччини під час Першої світової війни]. Шаргородська (?) – № 28, 297.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 20.

67

«Роза Бонэйр»

[Чернеткові нотатки нарису про життя і діяльність Рози Бонейр].

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,5 х 17,5; 16 арк.

1-й варіант. "Скончалась на 78 году жизни одна из самых замечательных французских женщин, первая и первоклассная художница – Роза Бонэйр". *Експліцит*: "Она прямо показ. что не только вся область иск. доступна женщине, но что женщ. может выступ. в этой области гениальн. способности".

У кінці першого варіанту нариса підпис "С.А."; 6-й арк.

2-й варіант. *Інципіт*: "Скончалась на 78 г. жизни одна из наиболее выдающихся французских женщин, м. сказ. первая французская женщина, которая выдвинулась личным трудом и талантом и заняла одно из первых мест в области искусства"; 7-й арк.

3-й варіант. *Інципіт*: "Скончалась на 78 г. одна из замечательнейших французских женщин, Роза Бонэйр". *Експліцит*: "Поучительна жизнь и артистич. карьера этой выдающейся женщины"; 7-й арк.

4-й варіант: *Інципіт*: "С медали только перв. картина была вынесена из ее мастерской, как быстро росла ее популярность, и". *Експліцит*: "Ряд. с богат и славой шли и почести. Б. получ. медали. В."; на звороті 7-го арк.

5-й варіант: *Інципіт*: "N первая женщина Орден почет. лег<...>". *Експліцит*: "Нет ни угловатости, ни сух. мужск. лиц, что придает лицу выраж. муж. это сила и энергия"; на звороті 8-го арк.

6-й варіант: *Інципіт*: "Дочь учителя рисования, челов. бедного, мистика, она с детства проявила худож. талант и страсть к рисованию". *Експліцит*: "Первую свою картину она продала за гроши [...]. Но едва ..."; на звороті 9-го арк.

7- варіант: *Інципіт*: "Роза Бонэйр. Скончалась на 78 г. жизни одна из замечательнейших французских женщин, первая и первоклассная художница, Роза Бонэйр". *Експліцит*: "Бросив уроки, которыми он существов., и оставил детей, он основ. тайн. общ. [...]"; на звороті 10-ого арк.

На 11-му арк. є начерки плану нариса.

8-й варіант: *Інципіт*: "Роза Бонэйр. Скончалась на 78 г. жизни одна из самых замечательных французских женщин, Роза Бонэйр". *Експліцит*: "Она без рассуждений сама первая открыла женщине двери в широкую область искусства, которая до нее оставалась чуждой женщине"; на звороті 11-го арк.

9-й варіант: *Інципіт*: "главным [помощником] человека выступает животное". *Експліцит*: "Это что-то Роза Бонэйр сумела передать в своих картинах, в которые она вкладывала много души, освещала какой-то спокойной грустью"; на звороті 12-го арк.

10-й варіант: *Інципіт*: "передавали животных, что перед вами были не карт. а живая чувствующая сущ. с их индивид., к котор. зритель проникался любовью и ... решаюсь сказ. уваж. худож[...]". *Експліцит*: "Да, Б. показала примером лучше всяк. теорий, что женщине не только доступны все области искусства, но что она мож. выступ. в этой области первоклассн. силой и прояви. гениальн. способн...."; 13-й і 14-й аркуші.

11-й варіант: *Інципіт*: "громадная энергия — и эта энергия. простота и сила как нельзя более ярко выраз. в произвед. Б.". *Експліцит*: "Она стала рисовать домашн. рабоч. животн. быков, лошад., овец, и достигла в этом отн. высшей степени совершенства. Она так глубоко с такой"; на звороті 13-го аркуша.

На 15-му та 16-му аркушах є начерки плану нариса у два стовпчика.

Примітки: Шаргородська (?) — № 77.

ІР ВФЮ НБУВ, ф. 339, од.зб. 71.

68

«Сказка про алмазные слезки»

[...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 36,5 х 23,2; 2 арк.

Інципіт: "На окраине города в ветхой лачужке с мутными окнами жила бедная швея". *Експліцит*: "Меня все бабки знают".

Примітки: Під назвою є посвята: "Посвящается А.Е. Зусман". Шаргородська (?) — № 23.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 7.

69

«Среди французов»

Оповідання. Чернетка.

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 23,3 х 18; 16 арк.; 20 х 15,4; 10 арк. (два аркуші чисті).

Інципіт: "Иван Гаврилович, староста деревни Васильевки, сидел на лавке и чинил хомут". *Експліцит*: "– Жалуйся! – мотнула головой как бы сердито К.В. – Вам не <...>".

Додаток: варіант того ж оповідання: *Інципіт*: "Иван Гаврилович, староста села Васильевки, с утра начал обходить село, стучал каждому хазяину в окно и вскрикивал своим пискливым старческим голосом, называя хазяина по имени, по отчеству или только по имени". *Експліцит*: "– Вот пейте ка чай. А я пока поищу и книжки подходящие и все что надо".

Примітки: Уривок твору без кінця. Шаргородська (?) – № 73, 74.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 70.

70

«Ставка немцев на русскую реакцию»

[Стаття].

[1915–1916].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 23,3 х 14,9; 9,2 х 14,8; 36,5 х 22,7.

1-й варіант, без кінця:

1-й фрагмент. *Інципіт*: "Ставка немцев на русскую реакцию". *Експліцит*: "Могучее наступление их принудило бежать деспотическое русское правительство ..."; 6 арк., пронумерованих автором.

2-й фрагмент. *Інципіт*: "...приятелю повод выступить с подобным призывом?" *Експліцит*: "Но поскольку Вильгельм и его пособники ..."; 1 арк. з авторським номером: "10".

3-й фрагмент. *Інципіт*: "Жертвы 9 января взывают к вам: довольно крови, долой войну, да здравствует свобода, да наступит мир!". *Експліцит*: "Сложился даже анекдот, что Николай сделал это с коварной целью погубить Вильгельма, который при известии, что верховным главнокомандующим стал Николай непременно "лопнет от смеха"; 1 арк. з авторським номером: "14".

4-й фрагмент. *Інципіт*: "... деятельность которого является полным отрицанием этих принципов?" *Експліцит*: "Русское правительство не только не старалось опровергнуть [позорную] ..."; 1 арк.

5-й фрагмент. *Інципіт*: "Пришли стражники скотину у меня забирать, а они камнями их встретили". *Експліцит*: "Так и прогнали"; 1 арк.

2-й варіант, без підпису, без кінця:

Інципіт: "Немецкая ставка на русскую реакцию". *Експліцит*: "Все народные силы, ваше молодое поколение ваши общины ваши общества, обязаны стать"; 4 арк.

На звороті 13-го і 14-го аркушів є фрагмент цієї ж статті: *Інципіт*: "Объехал я часть русской Галиции, ту часть, которая с 1914 г. находится в руках русских при отступлении". *Експліцит*: "Еще более тягостное впечатление производит эта равнодушная примиренность у интеллигентных слоев".

Примітки: Шаргородська (?) – № 20.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 25.

71

«Столица мира. (Впечатления Парижа)»

Чернеткові нотатки.

25 (13) квітня 1893 р., Париж.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе і чорне. Мова російська; 21 х 13,7; 12 арк.

1-й фрагмент. *Інципіт*: "Столица мира (Впечатления Парижа). Красота выражается различно: чаще всего мы ищем и находим красоту в гармонии, в симметрии, в спокойном распределении линий, в мягком сочетании красок". *Експліцит*: "Но есть еще одна форма красоты, может быть самая высокая, самая привлекательная, это красота человеческой свободной и гордой воли, воплощенной в самой жизни, жизни кипучей, шумной, со всеми ее волнениями, зигзагами светлыми и темными сторонами. Нет"; 1 арк.

2-й фрагмент. *Інципіт*: "...ния совсем иного характера". *Експліцит*: "Иногда пел старческий надтреснутый голос, иногда слабый, чахлый, болез. женский или детский, но большей частью слышался здоровый неск. грубоватый голос обыкнов. рабоч. С высоты в эт."; 1 арк. (у верхній частині аркуша є авторська нумерація: "2").

3-й фрагмент. *Інципіт*: "... то вроде досады". *Експліцит*: "Сделает поезд привал на большой [станции] часика на 3–5 или больше, куда ..."; 1 арк. (у верхній частині аркуша є авторська нумерация: "3".

4-й фрагмент. *Інципіт*: "... в этой красоте ни гармонии ни грандиозного величия, она не успокаивает, не поражает, но она непреодолимо влечет к себе, внушает уважение и любовь, любовь самую высокую, обнимающую и доброе и злое, и светлое и темное, конечно с различными отношениями к тому и другому". *Експліцит*: "Даже напротив: первое впечатление получается какое-то смутное, неопределенное, с оттенком недоумения, разочарования, пожалуй даже него-" 1 арк. фрагменту є продовженням 1-го арк.

5-й фрагмент. *Інципіт*: "...деться бедному пассажиру, как не в буфет?"; 1 арк., який є продовженням 3-го арк.

6-й фрагмент. *Інципіт*: "...ния совсем иного характера". *Експліцит*: "Не веселые были и лица самих певцов. Выглянет из окна вниз в колодцеобраз. двор – и глазам представится мужчина, б. ч. худой"; 1 арк.

7-й фрагмент. *Інципіт*: "Совершенная противоположность ему – [...]". *Експліцит*: "В его движениях и речах чувствуется человек смелый, твердый и умеющий владеть собою. Он ..."; 1 арк.

8-й фрагмент *Інципіт*: "слаждения и горя между людьми.". *Експліцит*: "Рекомендуя изучение христианского культа для решения социальных вопросов, нео-мистицизм является переодетым каталицизмом. "Ваше вежливое молчанье – закончил он – они приняли за согласие и становятся с каждым днем нахальнее. Берегитесь!"; 1 арк. (у верхній частині аркуша є авторська нумерація: "17").

9-й фраґмент. *Інципіт*: "Столица мира. П. Парижская беднота. В прошлом году я жил в одном из рабочих кварталов Парижа, на Гренелли". *Експліцит*: "Время от времени сквозь это же окно доносились ко мне впечатле-" 1 арк., є продовженням 2-го аркуша.

10-й фраґмент. *Інципіт*: "...ни одно из них не удовлетворилось частями, а хотело все..." *Експліцит*: "— А если они не славяне? — согласился и на это Мендель. — Но ведь они люди. Если вы освободители, даже кровь за это проливаете, вы уже никого не должны дер-"; 1 арк. (у верхній частині аркуша є авторська нумерація: "53").

У кінці 10-го аркуша є дата і підпис: "Р. Париж. 25 (13) Апреля 1893 г."

Примітки: Арк. 12 (10-й фраґмент) є фраґментом твору С. Ан-ського "Мендель-Турок". 7-ий аркуш чистий, на звороті 9-го аркуша чернетка листа Борису Наумовичу [Сінані]. Шаргородська (?) — № 39.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 86.

72

[Страшная и удивительная история про четырехвратную башню в городе Риме, про корону железную, про неувядаемые травы и про кесаря Нерона. (Из еврейских народных мотивов)]*

Рукопис у п'яти варіантах.

[квітень] 1918 р. Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило чорне і коричневе, олівець. Мова російська; 114 арк.

1-й варіант. *Інципіт*: "В заключение приведем одну старинную сказку, сложившуюся по-видимому, под впечатлением кровавых наветов". *Експліцит*: "Благословен избавитель и хранитель евреев, освободивший их десницей своей из Египта и оказывающий им до дней свои великие милости. Аминь"; 35,5 x 11,1; 15 арк.

2-й варіант. *Інципіт*: "Страшная и удивительная история про четырехвратную башню в городе Риме, про корону железную, про неувядаемые травы и про кесаря Нерона". *Експліцит*: "Конец истории четырехвратной башни в городе Риме"; 1-й аркуш — машинопис із авторськими правками чорним чорнилом, 35,5 x 22,1; 1 арк.; 22,7 x 18,2; 53 арк.

3-й варіант. *Інципіт*: "Страшная и удивительная история про башню с замкнутыми воротами, про кесаря Нерона и про тельца о двух головах, созданного в первую ночь Пасхи в городе Риме". *Експліцит*: "И стал он нащупывать что вокр. него и почувств. он что <...>". 36,5 x 11,1; 17 арк. (аркуші з 2-го по 13-й пронумеровано автором).

4-й варіант. *Інципіт*: "<...> сказал в сердце своем "Я бог" и велел поклоняться себе". *Експліцит*: "Как могу молчать, если не молчит движущая язык. моим, как могу я скрывать, если не скрывает [...]"; 15 x 10,2; 14 арк.

5-й варіант. *Інципіт* "Выслушав слова его, старик ответил и сказал: — Не бойся и не печаль сердца своего, сын мой". *Експліцит*: "Когда Нерон на след. утро пришел в башню и увидел, что корона неподв., он снова призвал

египетск. волхвов и спросил как заставить евр. богатырей"; 21,8 х 22; 1 арк. 27,5 х 21,3; 9 арк.

У кінці рукопису підпис: "С. Ан-ский".

Додаток: 5 аркушів (13,7 х 22,1; 20,8 х 22,1; 14,4 х 22,1; 21,7 х 22,1; 13,7 х 22,1) окремих фрагментів тексту на цю саму тему.

Примітки: Шаргородська (?) — № 24.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 2.

73

«Три недели в плену в Ростоке»

Чернеткові нотатки.

[1914–1915].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,7 х 18,2; 2 арк.

Інципіт: "Вернувшийся на днях из Германии инженер С.Л. Гуревич, передает интересные подробности о своем пребывании в плену в Ростоке". *Експліцит*: "Все время так боялись мировой войны, она казалась до того грозной — что логическая мысль не допуская ее возможн...".

Додаток — варіант цих самих нотаток. *Інципіт*: "Вернувшийся из Германии инженер С.Л. Гуревич передает интересные подробности о своих мытарствах по Германии пока ему удалось выбраться в Россию". *Експліцит*: "европейская война представлялась такой катастрофой, которую...".

Примітки: текст без кінця. Шаргородська (?) — *№ 241*.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 76.

74

«Тяжелый урок»

Нарис.

[1900-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,4 х 17; 4 арк.

Інципіт: "В 1822 год без сомнения останется в памяти русского народа под мрачным именем "черного года". *Експліцит*: "Толпа разбивала бараки, больницы, разрушала жилища докто-".

Примітки: Без кінця. З авторськими виправленнями олівцем та чорнилом. Шаргородська (?) — № 58, 290.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 81.

75

«Урок. (Очерк)»

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 18 х 11,3; 2 арк.

Інципіт: "После малороссийской степи самое располагающее к мечтанию место — это империал парижского омнибуса". *Експліцит*: "Вы, если не ошибаюсь, иностранец".

Примітки: Шаргородська (?) — № 61.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 83.

76

«Цадик Залман Шнеерсон. (Раби Шнеур-Залман из Лиозны)». Біографічний нарис

[після 1913 р.].

Машинопис. Мова російська; 36,5 х 22,8; 9 арк.

Інципіт: "Процесс Бейлиса обогатил русский язык целым рядом новых слов, таинственных и страшных: "маца", "хасид", "цадик", "талмуд-тора". *Експліцит*: "Там уже содержались в крепости 22 других выдающихся приверженца хассидизма".

Примітки: Текст без кінця. Шаргородська (?) — № 298.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 10.

77

«Шолом-Алейхем, Перец и Фруг»

Доповідь.

[1916 р.]. [Петроград].

Машинопис. Мова російська; 36,3 х 22,6; 7 арк.; 7-й аркуш — 29 х 22,6.

Інципіт: "Существует распространенная у различных народов трогательная сказка об алмазном перстне, который сын, уходя в далекий и опасный путь, оставляет отцу". *Експліцит*: "Пусть же эта высшая, самая чистая и яркая песня наших почивших учителей вечно живет в нашей душе как светоч путеводный в жизни, в труде, в служении нашему великому и бессмертному народу".

Додаток: (аркуш 7-й): Чернеткові нотатки автора на тему доповіді: *Інципіт*: "Еврейская литература потеряла трех своих ярких представителей: Переца, Шолом-Алейхема, Фруга". *Експліцит*: "И это [...] мотив для музык. общ. честв. их память".

У кінці 6-го аркуша два рядки тексту рукою автора коричневим чорнилом; поряд підпис автора: "Ан-ский".

Лекцію було прочитано на засіданні Єврейського музичного товариства Юліем Енгелем за текстом, підготовленим Ан-ським. Автор не зміг взяти участь у засіданні, бо в цей час знаходився в Галичині у складі санітарних вагонів (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...).

Примітки: Шаргородська (?) — № б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 17.

78

«У обрыва". (Драма в 3-х действиях)»

[1908].

Оригінал, автограф, олівець та коричневе чорнило; варіанти чорнових нотаток без кінця. Мова російська; 37 x 23;18,4 x 23; 21,3 x 13,5; 17,3 x 11; 21,2 x 13,3; 71 арк.

1-й фрагмент. *Інципіт*: "У обрыва. Драма в 3-х действиях". *Експліцит*: "Я привязал ее поясом к дереву, и мы так около часу простояли"; 11 арк.
2-й фрагмент. *Інципіт*: "У обрыва. Драма в 3-х действиях". *Експліцит*: "Поставила воду? (оглядывается)"; 2 арк.
3-й фрагмент. *Інципіт*:"Явление 1-е. Елена и Берта". *Експліцит*: "Го-осподи, какая темень! Будут они помнить эту прогулку..."; 1 арк.
4-й фрагмент. *Інципіт*: "У обрыва. Драма в 3-х действиях". *Експліцит*: "Не знаю. Камлева"; 5 арк.
5-й фрагмент. *Інципіт*: "<...> пойду, хотя говорят очень интересно будет". *Експліцит*: "Две недели остались до экзамена — а она устраивает трехдневную прогулку. Лиза"; 3 арк.
6-й фрагмент. *Інципіт*: "Лиза. Я боюсь, как бы гроза не застала их при спуске...". *Експліцит*: "Ты не знаешь, какая это опасная гора. Там приходится <...>"; 1 арк.
7-й фрагмент. *Інципіт*: "(помолчав). Вы как смотр. на крещение". *Експліцит*: "Лиза. (за окном) Ленка, открой. Проклятая швейцарка заперла дверь!"; 1 арк.
8-й фрагмент. *Інципіт*: "Шубян (садясь). Дайте". *Експліцит*: "Шубян. Прекрасно сознаю, но считаю, что полож<...>"; 1 арк.
9-й фрагмент. *Інципіт*: "Выпьете чаю, Илья Осипович?". *Експліцит*: "Лиза (вбегает с хохотом). Ой, умираю! Я вся до костей промокла!"; 1 арк.
10-й фрагмент. *Інципіт*: "Мы спускались во время самой ужасной грозы...". *Експліцит*: "Лиза. Ведь я же не знала. Я думала, что это и есть единствен. дорога ..."; 3 арк.
11-й фрагмент. *Інципіт*: "Лиза. Ах, как я тебе рада, Костя!". *Експліцит*: "Ну, за будущее трудно ручаться... В городе много говорят..."; 24 арк.
12-й фрагмент. *Інципіт*: "Эл. — (долго смотр.. Сидите все вр. учите". *Експліцит*: "Вспомн. ск. раз евр. стояли на краю гибели..."; 3 арк.
13-й фрагмент. *Інципіт*: "Явл. IV. Гольда рассказывает о соседке, от котор. скрывают.". *Експліцит*: "Явл. XП. Гольда — Письмо от Эл. из Берна. Пишет жива здорова."; 1 арк.
14-й фрагмент. *Інципіт*: "Действие П.". *Експліцит*: "6) Появление слепой матери об [рук.]"; 1 арк.
15-й фрагмент. *Інципіт*: "Ира. Эгоистка. Жажда жизни. наслажд. общ. движ., как впечатления". *Експліцит*: "Не столько, чтобы тебя наказ., ск. затем, чтобы прогнев. имя господне (уход.)"; 4 арк.
16-й фрагмент. *Інципіт*: "Лиза. Какая это была ужасная и в то же время интересная прогулка". *Експліцит*: "Добр. Ха-ха! Не надо! Вы знаете,"; 8 арк.

Примітки: На першому аркуші, після назви п'єси, є посвята дружині. Шаргородська (?) — №№ 79, 111, 44.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 18.

79

«Уличная голь и ее певцы. (Из жизни Парижа)»

Чернетка.

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,4 х 17,6; 6 арк.

Інципіт: "Французское законодательство упразднило нищенство во Франции". *Експліцит*: "4) Страшная борьба с жизнью".

Примітки: Рукопис без кінця. Шаргородська (?) — № 36.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 57.

80

«Уличная песня»

Нарис.

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,6 х 11,5; 2 арк.

Інципіт: "Уличные певцы снимают шляпу, кладут ее спокойно посреди тротуара, вынимают из кармана пачку песен, отпечатанных на сложенных вдвойне листках, становятся в позу и начинают петь". *Експліцит*: "Материальная сторона и цифры ..."

Примітки: Текст без кінця. Шаргородська (?) — № 34.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 26.

81

«Урок. (Очерк)»

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 18 х 11,3; 2 арк.

Інципіт: "После малороссийской степи самое располагающее к мечтанию место — это империал парижского омнибуса". *Експліцит*: "Вы, если не ошибаюсь, иностранец".

Примітки: Шаргородська (?) — № 61.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 83.

82

Фрагмент рукопису

[...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 36,5 х 11,4; 1 арк. (розірваний на дві частини).

Інципіт: "Но она не забывалась.". *Експліцит*: "И казалось, что от этого фантастического существа несется чуть <...>".

Примітки: Текст без початку і кінця. Шаргородська (?) – № 273.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 42.

83

«Франция»

Оповідання.

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,8 х 17,7; 4 арк. (2 аркуші чисті).

Інципіт: "Сельская учительница, Софья Николаевна, распустила домой детей, немного прибрала в школе и собралась идти домой". *Експліцит*: "С.Н. распечатала конверт и прочла письмо следующего содержания. <...>".

Примітки: Уривок, без кінця. Шаргородська (?) – № 76.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 67.

84

«Характер и основы еврейской литературы»

Стаття.

[1910 р.].

Оригінал, автограф, чорнило чорне, олівець; 25,8 х 11,1 (15-й аркуш). Рукопис без кінця. Мова російська; 35,8 х 11,1; 20 ар.;33,3 х 11,1; (1-й аркуш); 25,8 х 11,1 (15-й аркуш); 19,2 х 11 (16-й аркуш); 24,2 х 11,1 (17-й аркуш).

Інципіт: "I. Если б кто-нибудь вздумал определить всю ненормальность еврейской национальной жизни одним словом, даже одним знаком, то он бы мог это сделать при помощи знака вопроса". *Експліцит*: "IV. Подходим к вопр. будущего".

Додаток: нотатки та нариси до цієї статті:

1-й фрагмент. *Інципіт*: "Кому из нас незнакома, если не из жизни, то из литературы, классическая сценка еврейской нищеты: мать приносит с базара ковригу хлеба и голодные дети, завидев ее, начинают плясать с радостным криком: "Хлеба! Хлеба!". *Експліцит*: "Достаточно появиться новому органу печати, подобию народного театра, или хотя бы попытки к его созданию, подающего надежды писателя или артиста, какого-ниб. общества или общественного предпри...".

2-й фрагмент. *Інципіт*: "1) Ненормальн. положение культурно-нац. жизни евреев". *Експліцит*: "Своей [жизнен]...".

3-й фрагмент. *Інципіт*: "Ненормальность культурно-нац. жизни евреев".

Експліцит: "Его культур. жизнь".
4-й фрагмент. *Інципіт*: "1) Оценка абсолютная. Внешние условия (соц. и национальн.)". *Експліцит*: "Наука евр. лит. на нем. и русск. язык".
5-й фрагмент. *Інципіт*: "Прошел период револ.". *Експліцит*: "[...] или Сион. или крещен. нет примир. с той культ., котор. создана народом".

Примітки: Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 30.

85

[Центральный базар Парижа ночью]

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,8 х 18; 9 арк.

Інципіт: "Центральный базар представляет может быть самое любопытное явление, самый типичный пункт парижской ночи". *Експліцит*: "(Кашпо всюду: и у столик., и на омниб., и на ул., и у дверей магазинов)".

Примітки: Рукопис без кінця. Шаргородська (?) – № 91.

ІР ВФЮ НБУВ, ф. 339, од.зб. 72.

86

[Чаяния галицких евреев во время империалистической войны о пришествии Мессии]

[1915–1916].

Оригінал, автограф, чорнило чорне, олівець. Мова російська; 36,5 х 22,7; 1 арк.

Рукопис без початку. *Інципіт*: "Необход. самосохр. и эконом. патр. выработали главные основы солидар., целый комплекс действий повторяемых и целесообразных и установившихся форм". *Експліцит*: "Борьба с эк. матер. 52. Теория Мих. цельн. личн. 53–54, 55–56". На звороті аркуша є фрагмент тексту. *Інципіт*: "Зашел я в одном местечке к раввину, человеку очень ученому в древней письменности". *Експліцит*: "По видимому все надежды исчезли, все письмена улетели, только эта надежда на пришествие Мессии осталась...".

Авторський підпис: "С. Ан-ский".

Фрагмент тексту на звороті аркуша – легенда, записана С. Ан-ським в містечку Чортків. Практично повністю легенду наведено у листі С. Ан-ського до Р. М. Еттінгер. (Див. Новый журнал, 1967, № 87, с. 155–156).

Примітки: Шаргородська (?) – № 305.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 22.

87

«Человек и человечество»

[Уривки публіцистичної статті]. Чернеткові нотатки.

[...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 36 х 11,2; 7 арк.

1-й фрагмент. *Інципіт*: "Человек — венец творения". *Експліцит*: "Однако одним разумением челов. не победил бы природы".

2-й фрагмент. *Інципіт*: "<...>ми силами, как бы он могуч ни был, не может удержать власть над миром, так и один народ не может этого сделать и только в братском единении всех народов в одну дружную семью, возможна власть человека над миром". *Експліцит*: "И в течение тысячелетий человек мог убедиться, что, поскольку объединение творческое, мирное и трудовое возвышает человека, умножает благосостояние людей, повышает их дух, укрепляет между ними братское чувство и приближает их к власти над миром, настолько же объединение с целью разрушительной понижает благосостояние, разрушает могущество человека и возвращает его назад ко временам диким и свирепым".

3-й фрагмент. *Інципіт*: "<...> как в нем крепло это сознание, по мере того, как развивалось это единение и делалось более обширным, более организованным и устойчивым, росло и могущество человека над природой". *Експліцит*: "Но постепенно в течение веков, сквозь мрак и опьянение кровью все ярче и ярче пробивалась мысль, что хозяевами мира являются не единичные племена и народы, а все человечество и что также как один человек собственны<...>".

4-й фрагмент. *Інципіт*: "Развитие — и в течение веков начало отличать единение от единения". *Експліцит*: "То же самое должны в каждом единении между людьми смотреть на его цель".

5-й фрагмент. *Інципіт*: "Когда сын первого человека в без. своем вздум<...>". *Експліцит*: "Когда люди это поймут, когда они проникнутся сознанием, что одинаково безумно и неосуществимо, как власть одного человека над миром, так и власть одного нар. и госуд. над другими, — тогда затихнет кровавая война и тогда объединятся между собой для святого совместного труда, буд. видеть перед собою великий идеал буд. объединения всех люд. и нар. в одну братскую и дружную семью человечества".

6-й фрагмент. *Інципіт*: "<...> иного языка, иной веры, даже иного сословия, низшее существо, врага и добычу". *Експліцит*: "Точно также, как нельзя сравнить <...>".

7-й фрагмент. *Інципіт*: "Люди должны понять, что если попытка одного человека захватить власть над целым миром, безумна и преступна, как дело Каина-братоубийцы, то также безумна и преступна попытка какого-ниб. одн. нар. или государства захватить власть над другими народами и госуд.". *Експліцит*: "И если всякий человек ясно различает [между] объединения людей в шайку разбойников от трудовой артели <...>".

8-й фрагмент. *Інципіт*: "Еще дальше прошли в эт. отнош. пророки, проповед. мир и братство между нар. и племенами". *Експліцит*: "Однако, человечество не останов. в своем <...>".

9-й фрагмент. *Інципіт*: "Люди стали объединяться в группы и однако звер. инстинкт не позволил человеку идти по этому пути к прямой цели объединения

всего человечества". *Експліцит*: "Однако зверин. инстинкт и носит. этих проповед. прод. руковод. человек".
10-й фрагмент. *Інципіт*: "В течение долг. тысяч. человек не мог подняться на такую высоту, чтобы за частичными сходствами увидеть главное и основное сходство между ним и ему подобными, то, что все они, [к какому] бы племени и роду ни принадлежали, — они прежде всего люди, дети одного Бога и созданные по образу и подобию что и он, наделены тем же божествен. разумом и поэтому являются равноправными членами одной великой семьи — человечества". *Експліцит*: "Люди объединялись в племена, народы и государства, в сословия и общины, в цехи и артели, в религиозные общины и политические партии и т.д. и т.д."

Примітки: Уривки тексту статті, не зв'язані між собою. Шаргородська (?) — № 299.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 37.

88

«Что читает организованный немецкий рабочий?»

Нарис. Чернеткові нотатки.

[1900-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,3 х 18; 9 арк. (7-й аркуш — 11,5 х 18).

Інципіт: "<...> как ни странно и как ни парадоксально это покажется с первого взгляда, но приходится констатировать, что не только у нас, но и в Западной Европе почти не существует литературы о рабочих". *Експліцит*: "Его интер. политика, соц. вопр. — но он не приступ. к ним [...]".
Додаток: Фрагменти чернеток на тему. 1-й фрагмент. *Інципіт*: "Буржуазная педагогика находит свой образовательный материал почти готовый". *Експліцит*: "Оно расширяет и проясняет круг представлений".
2-й фрагмент. *Інципіт*: "H." Was liest der deutsche Bauer?" N. Z. 1895/6 № 7". *Експліцит*: "...и что вследствие влиян. цензуры, все, что открыто высказывается или пишется, представляется как одобренное".

Примітки: Шаргородська (?) — № 15.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 63.

89

«Чудо цадика». Оповідання

[1910-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 27,6 х 22; 27 арк.

Інципіт: "— Ну, а как, реб Лейзер, насчет "страстных дней"?". *Експліцит*: "— А я, реб Лейзер, считаю что "ребе" достиг высших, самых высших ступеней! Да!".
Інципіт: "<...> в порядке, как следует, как Бог велел". *Експліцит*: "Реб Лейзер, сдержанный, суровый и строгий сидел, подперев голову руками, и

слушал с глубоким вниманием рассказ ребе Вамра".
Інципіт: "Реб Вамр сразу замолчал, взглянул на ребе Лейзера, и в его взгляде выразилось негодование, сдержанный гнев, ноздри были раздуты, и он несколько мин. сидел молча, как бы собираясь с силами оправиться от возмущения, котор. его охватило при воспоминании о происшедшем". *Експліцит*: "И я подумал: Отчего нет, приед., приед. Пусть попроб<...>".

Примітки: Аркуші пронумеровано автором. В авторській нумерації відсутні 5-й і 13-й аркуші. Шаргородська (?) – № 137.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 46.

90

«Эмиль Золя»

[Чернеткові нотатки нарису про життя і творчість Еміля Золя.].

[...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 27,8 х 22,1; 7 арк.
Інципіт: "С Эмилем Золя сошел в могилу один из самых крупных и самых оригинальных художников XIX века, одна из тех оригинальных и сильных мощных фигур, которые стоят на вершине жизни, подвергаясь всем ее бурям и невзгодам". *Експліцит*: "Над могилой Золя можна повтор. те же слова, кот. 3–5 л. т. н. сказ. над мог. Додэ".

У кінці рукопису є підпис: "С.А." (Семен Ан-ський).

Примітки: Аркуші мають авторську нумерацію. Шаргородська (?) – № 75.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 48.

91

[Яков Михайлович]

[Нарис].

[...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 36,5 х 22,7; 4 арк.
Інципіт: "Яков Михайлович молился". *Експліцит*: "– Если только узнаю, что этот щенок шел против царя – своими руками задушу его, мерзавца!".

Примітки: Шаргородська (?) – № 21, 98.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 24.

92

«Chatean Rouge»

[Нарис].

[1890-ті рр.].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28 х 11,1; 8 арк.
Інципіт: "Снаружи, с улицы, Ch. R. имеет не только приличный, но даже оригинальный вид". *Експліцит*: "Грязь эта производит таки потрясающее

впечатление".

Примітки: Сторінки пронумеровано автором. Шаргородська (?) – № 82, 312.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 27.

93

א גוישע קאפ

Не еврейская голова

Оповідання.

[...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 36,7 x 11,3; 10 арк.

Інципіт: **"אין באהן, פארענדיג פון וויילנא אין ווארשאן האב איך זיך באגעגענט מיט איין אלטען באקאונטען..."**

Експліцит: **"האט זיך געפונען א אידעל וועלכער דערפון געמאכט א געשעפט. עס זיינען..."**

Додаток: варіант оповідання без початку і кінця.

Примітки: Текст без кінця. Шаргородська (?) – № 143.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 29.

94

א מלמד-ס טאגע בוך. א פאוועסט

(Щоденник Меламеда)

[...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 22,7 x 18; 16 арк. (9-й аркуш чистий).

Інципіт: **"איך בין אפילו א מלמד, אבער ניט גאר א מלמד..."**

Експліцит: **"עס איז גיווען."**

Примітки: Шаргородська (?) – № 16.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 73.

95

דיא שמערצענדע ליבע. איין יומאריסטיצעסקע ערציילונג.

[«Болезненная любовь»] Чернетка

[...].

Оригінал, авторграф, чорнило коричневе. Ідиш; 22,7 x 18,2; 33 арк.

Інципіт: **"1 וואס אקליינע טעלעגראממע קען מאכין. ליבע לעזערין, איהר וויסט וו· הין מיר וועלין גיין?"**

Експліцит: **"– ווי פיל איז איצט? – איצט מוז זיין ארום 4"**

Примітки: Перші чотири рядки тексту викреслено [автором]. Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 74.

96

די צעהען צייכען פון משיחיס צייטען

[Десять знамений прихода Мессии]

[...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 36,5 х 22,8; 15 арк.

Інципіт: "**א) גאט הקדוש ברוך הו, מיט זיין גרויס לייטזעליגקייט האט צוגעגרייט...**"

Експліцит: "**אז זאגט גאט!** (1".

Підпис: "**ש. אנ-סקי**" (Ш. Ан-ський)

Примітки: Шаргородська (?) – № 144.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 19.

97

יענטע ר, ישראל-ס (א יובילעום מעשהלע)

Єнте [дружина] Раби Ісроеля

Ювілейне оповідання. Чернетка.

[...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 36,4 х 11,4; 7 арк.

1-й варіант.

Інципіт: "**ביי יענטע ר, ישראל-ס זיינען, ניט פאר אייך געדאכט, קיין קינדער ניט געשטאנען...**"

Експліцит: "**עס זאל זיין ליכטסגער שענער. און זי ווי ניט איהר דעגה איז דאס!** "

2-й варіант.

מזל טוב, יענטע! (א יובילעום-מעשהלע)

Мазл тов, Єнте. Ювілейне оповідання. (Варіант назви, даний автором).

Інципіт: "**ביי יענטע ר, ישראל-ס זיינען, ניט פאר אייך געדאכט, קיין קינדער ניט געשטאנען...**"

Експліцит: "**פערקוקט זיך אויף שענע יונגע לייט. א האר ניט**"

3-й варіант.

Інципіт: "**ביי יענטע ר, ישראל-ס זיינען ניט געשטאנען קיין קינדער...**"

Експліцит: "**און די פרעמדע קינדער ווי זעהרע מא[...]עס...**"

Додаток: з 3-го по 7-й аркуші з двома варіантами того ж уривку оповідання.

Примітки: Текст без кінця. Шаргородська (?) – № 142.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 40.

98

שאלות אחר

Вопросы Ахера

Вірш.

[...].

[Копія], чорнило коричневе й чорне, олівець. Іврит; 28 х 22; 1 арк.; 26,9 х 21,3; 1 арк.

1-й варіант *Інципіт:* "**יש לי חידה, חידה תמורה...**"
Експліцит: "**באגרופי של אוסישקין??**"
Підпис: "**אנסקי**" (Ан-ський).
2-й варіант *Інципіт:* "**יש לי חידה, חידה תמורה...**"
Експліцит: " **אגרוף של אוסישקין [בכח]**"

Примітки: Перший варіант вірша написано на бланку. На зворотній стороні аркуша у верхньому лівому куті друкарський штамп "Моисей Исаакович Камионский. Киев, Большая Васильковская, 25". Шаргородська (?) – 6/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 28.

* Усі скорочення в інципітах та експліцитах подаються за авторським текстом.

* Назву наведено за публикацією в журналі "Еврейский мир" – М., 1918. – С. 221– 241.

II. Матеріали службової та громадської діяльності. Біографічні документи

1

Єврейське історико-етнографічне товариство (Вінавер М.М.), Єврейський Національний Музей (Ан-ський Семен Акимович)

«**Відозва**»

[1917] р.

Виконано друкарським способом — 1 арк.; рукопис — 2 арк., чернетка, оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 23 х 18,4; 1 арк.; 22,7 х 14,5; 2 арк.

Примітки: В кінці рукопису є підписи Ан-ського С.А. та Вінавера М.М.

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 106.

2

Єврейське історико-етнографічне товариство (у Петербурзі)

«**Відозва**»

Три чернеткових варіанти без кінця.

[1917] р.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 27,5 х 21,2; 1 арк.; 32 х 21,9; 1 арк.; 33,8 х 22; 1 арк. (разом 3 аркуші).

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 107.

3

Запрошення від 9 вересня 1917 р. Семенові Акимовичу Раппопорту (Ан-ському) від Петроградського міського голови Г.І. Шрейдера завітати в суботу, 9 вересня, о 8-й год. вечора на нараду з питання про скликання [З'їзду] всієї організованої демократії Росії.

Оригінал, машинопис. Мова російська; 22,2 х 17,8; 1 арк.

Примітки: На звороті аркуша зазначено адресу: "В. О., 5-ая лин., 50".

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 93.

4

Запрошення № 5047 від 20 жовтня 1917 р. С[емену] А[кимовичу] Рапопорту [Ан-ському] від Тимчасового Уряду взяти участь у роботі комісії для обговорення питань щодо духовних справ євреїв, створеної при Міністерстві віросповідань. Зазначено, що заняття комісії передбачається відкрити 25 жовтня ц.р. о 1-й год. пополудні у приміщенні Департаменту загальних справ Міністерства внутрішніх справ.

Оригінал, машинопис. Мова російська; 27 х 21; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: В кінці тексту підпис: [С. Котлярев...]. Внизу аркуша зазначено адресу: "Василівський острів, 5 лінія, д. № 50".

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 94.

5

Запрошення № 5059 від 23 жовтня 1917 р. Семенові Акимовичу Рапопорту — Ан-ському завітати на засідання створеної при Міністерстві віросповідань комісії, для обговорення питань щодо духовних справ євреїв, яке має відбутися у середу 25 жовтня, о 1-й год. пополудні у приміщенні Департаменту загальних справ Міністерства внутрішніх справ /площа Олександрійського театру, вхід із площі.

Оригінал, машинопис на друкарському бланку. Мова російська; 27 х 21; 1 арк.

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 95.

6

Звернення редакції збірника-довідника "Учредительное Собрание" до [С.А. Ан-ського] із проханням відповісти на такі запитання: 1) Прізвище, ім'я і по батькові, 2) вік, 3) освіта, 4) громадська і політична діяльність до лютого 1917 р., 5) те ж саме останнім часом, 6) фракційна приналежність, 7) виборчий округ у зв'язку з наступним виходом друком довідника, що міститъ біографічні відомості про всіх членів Установчих Зборів.

Петроград, 16 грудня 1917 р.

Оригінал, машинопис. Мова російська; 22,8 х 18,5; 1 арк.

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 96.

7

Повідомлення Петроградського міського секретаря від 28 серпня 1917 р. С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському] в тому, що населення м. Петрограда обрало його в гласні Петроградської Центральної Міської Думи на термін до 1 січня 1919 р., і що перше засідання Міської Думи в новому складі гласних призначено на п'ятницю, 1 вересня, о 7-й год. 30 хв. вечора.

Оригінал, машинопис на друкарському бланку. Мова російська; 28,5 х 22,3; 1 арк.

Примітки: В кінці тексту підпис — [...].

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 90.

8

Повідомлення Петроградського міського секретаря № 5593 від 11 вересня 1917 р. С[емену]А[кимовичу] Раппопорту (Ан-ському) про те, що Міська Дума

на засіданні 6-го вересня ц. р. обрала його представником від Петроградського міського управління на З'їзд всієї організованої демократії Росії.

Оригінал, машинопис на бланку. Мова російська; 28,4 х 22,1; 1 арк.

Примітки: В кінці тексту підпис — [На...].

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 91.

9

Повідомлення Петроградського міського секретаря № 6036 від 3 жовтня 1917 р. С[емену] А[кимовичу] Раппопорту (Ан-ському) про те, що Петроградська Міська Дума на засіданні 29 вересня цього року одностайно обрала його представником Петроградського міського Громадського самоврядування в Петроградську Вчену архівну комісію для участі у виробленні до Установчих Зборів проекту загального архівного законодавства.

Оригінал, машинопис на бланку. Мова російська; 28,7 х 22; 1 арк.

Примітки: В кінці тексту підпис — [...].

ІР НБУВ, ф.190, од.зб. 92.

10

Посвідчення № 7269 від 29 березня 1917 р., видане комендантом Таврійського палацу С.А. Раппопорту (Ан-ському) на право вільного виходу і входу в Державну Думу.

Оригінал, друкарський бланк. Мова російська;17,8 х 22,1; 1 арк.

Примітки: Кругла печатка; підписи: за коменданта Палацу — Жилкін, ад'ютант — корнет Столярський.

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 83.

11

Посвідчення № 2316 від 12 липня 1917 р., видане Члену-Співробітнику Географічного Товариства Семенові Акимовичу Раппопорту [Ан-ському] в тому, що він відряджений у Румунію для ознайомлення і підготовки доповіді про земельну реформу, яку передбачає провести румунський уряд на основі передачі приватних земель у користування трудового селянства, і з проханням сприяти йому.

Оригінал, машинопис на друкарському бланку. Мова російська; 33,8 х 21,4; 1 арк.

Примітки: Кругла печатка; підписи: за Міністра землеробства [П. Віхля...], Керуючий Канцелярією [...].

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 88.

12

Посвідчення № 6 від 29 липня 1917 р., видане Семенові Акимовичу Раппопорту, у тім, що він є лектором Культурно-просвітнього відділу при штабі Петроградського військового округу.

Оригінал, машинопис на друкарському бланку. Мова російська; 22,9 х 18,4; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Кругла печатка, підписи: помічник Головнокомандуючого військами Петроградського військового округу штабс-капітан – [...], завідувач Культурно-просвітницького відділу – В. Панкратов.

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 84.

13

Посвідчення № 5636 від 13 вересня 1917 р., видане гласному Петроградської центральної міськоїДуми С.А.Раппопорту в тому, що його обрано представником Міського управління на Всеросійську Демократичну Нараду.

Оригінал, машинопис на друкарському бланку. Мова російська; 22,5 х 18; 1 арк.

Примітки: Кругла печатка, підпис: міський голова [Гр. Шрейдер].

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 85.

14

Посвідчення № 6909 від 29 жовтня 1917 р., видане гласному Петроградської Міської Думи Семенові Акимовичу Раппопорту (Ан-ському) в тому, що він обраний на засіданні 29 жовтня представником від Петроградського міського громадського самоврядування у Виконавчий комітет Всеросійського залізничного союзу.

Оригінал, машинопис на друкарському бланку. Мова російська; 28,7 х 22,2; 1 арк.

Примітки: Кругла печатка, підпис: за міського голову – член Управи [Н. ...].

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 86.

15

Посвідчення, видане Семенові Акимовичу Раппопорту – Ан-ському в тому, що він є гласним Петроградської центральної міської думи.

Оригінал, друкарський бланк. Мова російська; 22,7 х 18,3; 1 арк.

Примітки: Кругла печатка, підпис: за міського голову [...]. На звороті аркуша штамп коричневою фарбою "15 ноября 1917"; "Мясницкой Ч. 1-го участка" і синьою фарбою: "Гостин. "Селект" по Бол. Лубянке".

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 87.

16

Посвідчення № 43 від 29 листопада 1917 р., Сем[енові] Акимовичу Рапопорту [Ан-ському] на право входу в будинок, призначений для Установчих Зборів (Таврійський палац).

Оригінал, машинопис. Мова російська; 33,4 х 21,7; 1 арк.

Примітки: Кругла печатка; підпис: Голова Комісії — [В...], Член Комісії — Віктор Чернов.

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 89.

17

Чернетка посвідчення, виданого Семенові Акимовичу Раппопорту (Анському) у тому, що він відряджається до Румунії.

[1917 р.].

Оригінал, чорнило чорне. Мова румунська; 34 х 22; 2 арк.

Примітки: На звороті 2-го аркуша червоним олівцем рукою Ан-ського зроблено напис: "Нач. 2-го политич. отдела Алек. Конст. Беляеву."

Додатки:

1. Квиток № 417 члена Тимчасової Ради Російської Республіки; 1 арк.

2. [Посвідчення] № 37 члена Собору представників міст, земств і Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів; 1 арк.

3. Вхідний квиток на Всеросійський З'їзд Рад робітничих і солдатських Депутатів; 1 арк.

4. Квиток № 195 на політичну маніфестацію 18 червня 1917 р. у Петрограді; 1 арк.

5. Перепустка № 3993 для входу в Таврійський палац, кімн. № 811, 29 березня 1917 р.; 1 арк.

6. [Книжка для заявок на виступ] члена Тимчасової Ради Російської Республіки; 32 арк.

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 97.

18

Щоденникові нотатки, вірші.

[9 червня — 21 червня; 11 серпня — 25 серпня 1917 р.]

Оригінал, автограф, чорнило чорне, олівець. Мова російська; 21,2 х 14,2; 18 арк. (аркуші зброшуровано у зошит, перед текстом і після нього по одному чистому аркушу).

Примітки: Частину аркушів втрачено. Арк. 9 зв. — [список намічених справ]; арк. 1—8: записи за червень; арк. 13—18: записи за серпень; арк.11—12: вірші. Датування встановлено за змістом щоденникових нотаток. Шаргородська (?) — б/н.

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 78.

III. Листування
Листи Семена Акимовича Ан-ського

1

Раппопорт [Ан-ський] Семен Акимович — Бялику [Хаїму-Нахману]

Чернетка телеграми з приводу смерті [Менделе-Мойхера Сфоріма].

Лист (чернетка): [...]. Із [..] в Одесу.

Чернетка телеграми (?), чорнило коричневе. Ідиш і російська мови; 7,3 x 22,8; 1 арк.

Бялик Хаїм-Нахман (1873, Ради Волинської губ. — 1934, Відень), поет, прозаїк, публіцист. Одержав традиційну єврейську освіту, займався самоосвітою. На запрошення найвизначніших діячів єврейської культури 1899 р. переселився в Одесу, де викладав у хедері, заснував видавництво "Морія", брав активну участь у періодичних виданнях на івриті. 1908—1909 рр. разом з Равницьким видрукував капітальну працю "Сефер ha-агада" (Книга агади) (антологія легенд, оповідань, висловлювань, вилучених із Талмуда і Мідрашів), переклав на іврит багато народних пісень і легенд, творів класичної літератури. 1917 р. переклав на іврит драму С. Ан-ського "Дібук", зробив значний внесок у єврейську освіту. Менделе-Мойхер Сфорім (псевдонім, справжнє ім'я — Шалом Яків Бройде, за паспортом Абрамович) (1835?, м. Копиль Мінської губ. — 1917, Одеса), письменник, основоположник нової єврейської класичної літератури. Писав на івриті й ідиш. Одержав традиційну єврейську освіту, перші вірші написав на івриті, мандрував по Литві й Україні. Жив і працював у Кам'янці-Подільську, Бердичеві, де познайомився з дослідниками ідиш, почав писати на ідиш, 1881 р. переселився в Одесу. Автор багатьох оповідань, повістей і романів з єврейського містечкового життя. На початку XX ст. його називали "дідусем єврейської літератури". Творчість Менделе-Мойхер Сфоріма справила значний вплив на Шолом-Алейхема й багатьох єврейських письменників.

Примітки: Шаргородська (?) — № 3.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 964.

2

Раппопорт [Ан-ський] Семен Акимович — Бялику [Хаїму-Нахману]

Чернетка листа. Містить тільки звертання до адресату.

Лист (записка): [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит; 18,4 x 11,6; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 109.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 965.

3

Раппопорт [Ан-ський] Семен Акимович — Бялику [Хаїму-Нахману]

Чернетка тексту телеграми з проханням організувати в Одесі дві лекції — про характер [єврейської літератури] і [легенди].

Телеграма: [...]. Із [...] в Одесу.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 13,6 х 22,9; 2 арк.

1916 р. в Одесі Ан-ський виступав з лекціями "Основи і характер єврейської літератури" і "Легенди старих каменів". Останню написано на основі матеріалів, зібраних етнографічною експедицією в 1912–1914 рр. (Див.: Семен Ан-ський та єврейський світ Східної Європи початку XX сторіччя).

Примітки: Є адреса Х.-Н. Бялика в Одесі: вул. Базарна, 23. Шаргородська (?) — № 1.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 966.

4

Раппопорт С[емен] [С.А. Ан-ський] — [Ґінцбурґу, барону] Володимирові Ґораційовичу

У листі повідомляється про організаційні роботи і підготовку етнографічної експедиції для збирання творів єврейського фольклору (1912 р.) у "смузі осілості", роботу на найближчий час, складання програми, систематизацію попередніх матеріалів, підготовку зборів у Петербурзі; подається короткий звіт про поїздки по містах Російської імперії (Київ, Москва, Царицин, Харків, Баку) для збору коштів для експедиції; про приналежність експедиції до Товариства поширення правильних відомостей про євреїв (Московському) чи Географічному товариству Російської Академії наук і умовах прийняття експедиції цими товариствами. Ан-ський пише, також про підготовку для В.Г. Короленко і публікації в "Русском богатстве" [січень 1912] статті "Ритуальні наклепи в єврейській народній творчості", що може допомогти Короленкові при захисті Бейліса; згадує про поїздку до Ґінзбурґа Порт-Артурського з О.О. Ґрузенберґом і про зайнятість останнього в процесі Бейліса, про сприяння Г.Б. Сліозберґа справі збору коштів.

Лист: 20 січня (2 лютого) 1912 р. Із [Петербурґа] в [Париж].

Чернетка; автограф; чорнило чорне. Мова російська; 20,5 х 13,5; 4 арк. (2 арк. + 2 арк.).

З метою збору коштів для проведення експедиції С. Ан-ський наприкінці 1911 — на початку 1912 рр. здійснив ряд поїздок з лекціями по містах Російської імперії. "...підготовка зборів" — на березень 1912 р. було призначено Нараду для організації експедиції. Нарада повинна була

вирішити питання про статус експедиції та її приналежності до одного з єврейських товариств. Остаточне рішення прийняте не було, тому 1912 р. експедиція працювала як "пробна", "без будь-якої фірми" (С. Анський). (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...). "...публікація в "Русском богатстве" — Ан-ский С.А. Ритуальные наветы в еврейском народном творчестве // Русское богатство. — СПб., 1912. — № 1. — С. 92. Ґрузенберґ Оскар Осипович (1866, Катеринослав — 1940, Ніцца, Франція) — правник, громадський діяч. Виступав адвокатом на багатьох політичних процесах, захищав обвинувачуваних на багатьох процесах з "ритуальних вбивств". Вершиною його адвокатської кар'єри стала участь у процесі М. Бейліса (Київ, 1913). Сліозберґ Генріх (1863, Мир Мінської губ. — 1937, Париж), юрист, громадський діяч. Один із засновників ЄІЕТ, голова секції з вивчення єврейського права. Автор мемуарів "Справи минулих днів" (тт. 1—3, Париж, 1933—1934).

Примітки: текст не повний, без кінця; є відповідь респондента (Див. од.зб. 296); арк. 3 — початок аркуша (чернеткові нотатки). Шаргородська (?) — № 68.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339 од.зб. 944—945.

5

Раппопорт С[емен] [С.А. Ан-ський] — [Ґінцбурґу, барону] Володимирові Ґораційовичу

Кореспондент дає докладний звіт про Нараду з приводу організації етнографічної експедиції, що відбулась у Петербурзі 24—25 березня 1912 р., учасниках (С.С. Вермель, П.С. Марек, Ю.Д. Енґель, С.А. Вайсенберґ). На нараді обговорювалися питання планування і проведення експедиції, розмірах і галузях досліджень і збору відомостей (переважно обговорювали необхідність збирання інформації про економічне становище, дійшли висновку, що ці роботи не входять в етнографічну галузь і вимагають самостійного вивчення), було прочитано ряд доповідей про антропологічні дослідження, народну музику, обрано Комісію для розробки деталей експедиції, намічено маршрут (почати з Волинської губ.); вирішувалося питання про приналежність до певного Товариства (Поширення правильних відомостей, Єврейське історико-етнографічне) чи організації самостійного. Ан-ський пропонує провести першу поїздку без офіційної приналежності, мотивація: відсутність чи зайнятість фахівців в галузі етнографії. Пропонує центральним пунктом експедиції обрати Київ, інформує, що погодилися брати участь у поїздці Ю.Д. Енґель і антрополог [С.] Вайсенберґ; наводить стислий план складання і роботи над "Програмою для збирання матеріалів з єврейської етнографії"; обговорює фінансові питання; одержання відкритого листа від Академії наук (з акад. Ольденбурзьким).

Лист: 13 квітня (26 квітня) 1912 р. Із Петербурґа в [Париж].

Оригінал, автограф; чорнило чорне. Мова російська; 20,5 x 13,5; 4 арк. + 2

арк. + 1 арк.

Юлій (Йоель) Дмитрович Енґель (1868, Бердянськ – 1927, Тель-Авів), композитор, музичний критик, збирач єврейської народної музики (з 1898 р.), її популяризатор й інтерпретатор. Перший почесний член петербурзького Товариства єврейської народної музики (голова його московського відділення), автор музики до драми Ан-ського "Дібук" (1926 р. опублікував її як сюїту для оркестру). Марек Петро (Песах) (1862, Шалов, Ковенська губ. – 1920, Саратов), єврейський історик. Свої дослідження з історії російського єврейства вміщував у російсько-єврейських виданнях, співробітничав у "Еврейской энциклопедии" (1908–1913) та "Історію єврейського народу" (т. 11, 12, Москва, 1914, 1921). Зібрав і видав разом із С.Ґінзбурґом першу антологію єврейського фольклору "Єврейські народні пісні в Росії" (Петербург, 1901). Вермель Самуїл (1860, Шклов – 1935 (?), Москва), літератор, лікар, співробітничав у "Еврейской энциклопедии", різних російсько-єврейських періодичних виданнях.

Примітки: Зазначено адресу в Петербурзі: Ліговка, 47, кв. 1. Од.зб. 947 – чернетка, текст не повний, без кінця, 2 арк.; од.зб. 948 – чернетка; тільки початок тексту, 1 арк. Є відповідь респондента (Див. од.зб. 299); Шаргородська (?) – № 87, 90.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 946-948.

6

Раппопорт С[емен] (С.А. Ан-ський) – [Ґінзбурґу, барону] Володимирові Ґораційовичу

Написано напередодні виїзду з експедицією; зазначає що 1.07.1912 р. виїжджають у Київ, звідти – у м. Ружин (Волинської губ.), далі – Полонне, Славута, Новоград-Волинський. У першу поїздку їдуть Ю.Д. Енґель, фотограф і художник [С. Юдовін]. Просить подальші листи адресувати в Київ Йоні Мойсейовичу [Маховеру]. Пише про настрій, велике хвилювання напередодні від'їзду.

Лист: 30 червня (13 липня) 1912 р. Із [Петербурґа] в [Париж].

Оригінал, автограф; чорнило чорне. Мова російська; 21,2 х 13,5; 2 арк.

Експедиція почала роботу в сезоні 1912 р. із містечка Ружин Київської губернії. Маршрут по Волинській губернії був запропонований на Нараді Песахом Мареком і з невеликими змінами прийнятий С. Ан-ським. Юдовін Соломон – (1892, Бешенковичі – 1954, Ленінград) – один із членів експедиції, небіж Ан-ського, художник, збирач і популяризатор єврейської народної художньої творчості, хоронитель колекції музею ЕИЭО до його закриття 1929 р. Маховер Йона Мойсейович – присяжний повірений у справах барона Вол. Ґінзбурґа, на доручення останнього

керував справами експедицій. У 1914–1917 рр. брав активну участь у діяльності київського Комітету Товариства допомоги євреям, які постраждали від воєнних дій, був секретарем Комітету.

Примітки: Шаргородська (?) – № 69.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 949.

7

Раппопорт С[емен] [С.А. Ан-ський] – [Ґінцбурґу, барону] Володимирові Ґораційовичу

Подяка за листи респондента від 22 і 29 квітня [1912 р.]; у листах Ґінцбурґа обговорювалося питання юридичної приналежності етнографічної експедиції, Ан-ський висловлює згоду з необхідністю заснування офіційної організації.

Лист: [1912 р.]. Із [Петербурґа] в [Париж].

Чернетка, автограф; чорнило чорне. Мова російська; 20,5 х 13,5; 2 арк. (з них 1 чистий).

Із приводу юридичної сторони справи – див. лист Ґінцбурґа – Ан-ському від 27.4 / 5.5 1912 р.

Примітки: текст не повний, немає кінця; є відповідь респондента (Див.: № 300); Шаргородська (?) – № 70.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 950.

8

Раппопорт С[емен] [С.А. Ан-ський] – [Ґінцбурґу, барону] Володимирові Ґораційовичу

Подяка за лист від 24.08 (6.09) 1912 р. Інформує про хід експедиційних робіт; пише, що час між Рош ha-Шана і Йом-Кіпуром не сприятливий для проведення етнографічних робіт, населення невеликих містечок таке релігійне, що відмовляється співробітничати. Тому Ан-ський у цей час вирішує систематизувати зібрані матеріали, заповнити щоденники експедиції. На останні дні місяця експедиція повертається в Рівне, потім поїде в Острог, Заслав, Мирополь, Острополь, Старокостянтинів, Кременець (до 15 жовтня). Сподівається, що при зустрічі в Києві зможе докладно розповісти про хід робіт і плани на найближчий час. Ю. Энґель змушений був повернутися в Петербурґ, а тому Ан-ський самостійно записував пісні на фонограф, і в момент написання листа передає їх Енґелю для розшифровки і перекладання на ноти. Планує запросити іншого фахівця з єврейської музики. Зустрічався з Х.-Н. Бяликом, який погодився взяти участь у роботах у вересні-жовтні. Планував зустрітися з Г.Б. Сліозберґом, але останній знаходиться в Одесі і цілком зайнятий виборами [ймовірно йдеться про вибори в Державну Думу].

Лист: 15 (26) вересня 1912 р. Із [Петербурґа] в [Париж].

Оригінал, автограф; чорнило чорне; од.зб. 952 – автограф; текст не повний, немає кінця. Мова російська; 21,2 х 13,2; 4 арк.+ 2 арк. (1 чистий).

Енгель Ю.Д. – Див. III, 5. Бялик Х.-Н. – Див. III, 1. Сліозберг Г. Б. – Див. III, 5. Рош ha-Шана, Йом-Кіпур – єврейські осінні релігійні свята (Новий рік і Судний день, день Покаяння). До від'їзду Ю. Енгеля записи народних пісень на фонограф вів він – Див. "Еврейская народная песня. Этнографическая поездка", публ. у Додатку). 1917 р. переклав на ідиш драми С. Ан-ського "Дібук", зробив значний внесок у єврейську освіту.

Примітки: Шаргородська (?) – № 71.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 951–952.

9

Раппопорт С[емен] [С.А. Ан-ський] – [Ґінзбурґу, барону] Володимирові Ґораційовичу

Поздоровлення до Нового року; інформує, що після повернення з Києва постійно займається збиранням грошей на організацію експедиції 1913 р., про прочитану доповідь. Обов'язки щодо збирання коштів обіцяв взяти на себе Г.Б. Сліозберґ, але через зайнятість обіцянки не виконав. Справу доручено [М.] Шефтелю і громадському рабину М.Г. Айзенштату (у Петербурзі).

Лист: 28 грудня 1912 р. (10 січня 1913 р.). Із [Петербурґа] в [Париж].

Оригінал, автограф; чорнило чорне. Мова російська; 21 х 13; 1 арк.

"...про прочитану доповідь" – мається на увазі доповідь у Товаристві поширення правильних відомостей про євреїв, Москва. Див. лист до Ан-ського від 30.11.1912, ф. 339, од.зб. 912. Айзенштадт Мойсей Григорович (1870–1943, Париж), рабин, громадський діяч. 1909 р. обраний на посаду казенного рабина Петербурґа, затверджений 1910 р. Разом із З. Жаботинським очолював Товариство поціновувачів єврейської мови, входив до складу Єврейського літературного товариства, Товариства поціновувачів єврейської народної музики, брав участь у діяльності ОПЕ та ін. товариств (РЕЭ, т. 1, с. 30). Шефтель Михайло (1858, Житомир – 1922), юрист, громадський діяч. Брав участь у процесах по Кишинівському погрому 1903 р., член Комітету Ліги для досягнення рівноправності євреїв у Російській імперії. 1906 р. обирався в Державну Думу від Катеринослава, член партії кадетів. Співробітничав з "Еврейской энциклопедией" і російсько-єврейськими періодичними виданнями. Активно працював в Комітеті допомоги постраждалим від воєнних дій. (EJ. Vol. 14. Col. 1337).

Примітки: Шаргородська (?) – № 76.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 953.

10

Раппопорт С[емен] [С.А. Ан-ський] – [Ґінцбурґу, барону] Володимирові Ґораційовичу

Дякує за лист від 5 (18) січня [1913 р.]. Інформує про збори Комісії, обраної Нарадою і про справи з передплатою на збір коштів на експедицію сезону 1913 р. До написання листа [Г.Б. Сліозберґ], якому було доручено збір грошей, нічого не виконав, пояснюючи це своєю і Шефтеля зайнятістю. Відсутність передплати в Петербурзі ледь не зірвала аналогічний захід у Москві. Д.В. Висоцький, обіцяв зібрати гроші в Москві, але коли довідався, що в Петербурзі цього ще не зроблено, відмовився від обіцянки. Ледь вдалось умовити його й одержати обіцянку, що московську передплату буде зроблено до Великодня. При цьому Висоцький висловив думку, що в Москві буде зібрано не більш як 5 тис. руб. Інформує, що відповідно до поради Вол. Ґінцбурґа склав план експедиції і кошторис витрат, які було представлено на обговорення Комісії Наради і схвалено. Ан-ський надіслав їх М.Р. Заксу та Й.М. Маховеру [у Київ]. Запитує про можливість приїзду В.Г. Ґінцбурґа в Петербурґ для скликання наради і часі її проведення.

Лист: [січень 1913 р.]. Із [Петербурґа] в [Париж].

Оригінал, автограф; чорнило чорне. Мова російська; 21 x 13; 3 арк.

Висоцький Давид Вульфович (1860 –(?), підприємець, один із засновників і власників чаєторговельної фірми в Росії. Мав чаєрозфасовочні фабрики в Сретенську, Коканді, Одесі, Петербурзі, відділення в Нью-Йорку, філію – у Лондоні. Брав активну участь у єврейському громадському житті Москви. (РЕЭ, т. 1, с. 253). Шефтель М. – Див. III, 9. Маховер Й. – Див.: III, 6.

Примітки: текст не повний, пропущено середні аркуші. Шаргородська (?) – № 74.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 955

11

Раппопорт С[емен] [С.А. Ан-ський] – [Ґінцбурґу, барону] Володимирові Ґораційовичу

Інформує, що 6 (19) червня [1913 р.] експедиція виїхала з Петербурґа і розпочала роботу. Дякує за лист, моральну підтримку і фінансування. Нарікає на недбайливість і небажання певних людей у Петербурзі працювати над збором коштів. Це ледь не зірвало експедиційний сезон. Коротка інформація про фінансове становище на час написання листа.

Лист: [червень 1913 р.]. Із [...] в [Париж].

Чернетка, автограф; чорнило чорне. Мова російська; 27 x 21; 1 арк.

Примітки: Текст не повний, немає кінця; лист написано на офіційному бланку Єврейського історико-етнографічного товариства, Відділ етнографії і

фольклору, Етнографічна експедиція імені барона Ґорація Осиповича Ґінцбурґа. Шаргородська (?) – № 85.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 959.

12

Раппопорт С[емен] [С.А. Ан-ський] – [Ґінцбурґу, барону] Володимирові Ґораційовичу

Інформує, що експедиція ще не стала до роботи через затримку зі скарбником, хоч 3000 руб. з Києва було отримано; неодноразово довелося їздити останнім часом у Москву, час поїздок збігся з рішенням Сенату про позбавлення вдів купців права на торгівлю, а тому в місті все купецтво в розпачі і не може зібрати необхідної суми. При сприянні Я.І. Мазе пощастило зібрати лише 2000 руб. До передплати на експедицію приєднується Л.С. Поляков. У Петербурзі Шефтель зі Сліозберґом не виконали роботи, а тому гроші вчасно зібрано не було. Шефтель запропонував обмежити роботи експедиції рамками 1912 р., на що Ан-ський у категоричній формі зазначає, що краще він цілком відмовиться від робіт, ніж проведе їх в урізаному вигляді. Внаслідок переговорів у Петербурзі було зібрано 4000 руб. Обговорюється кошторис витрат на сезон 1913 р. Витрати скоротилися, тому що Ан-ський відмовився від сінематографа і від друкування великої програми. Інформує про складену і надіслану для обговорення статтю про роботу експедиції, планує опублікувати її в російській та єврейській пресі. Пише, що перевіз усі матеріали експедиції, бібліотеку й інвентар у велику кімнату в шпиталі (на 5-й лінії Василівського острова), надану в розпорядження ЄІЕТ М.А. Ґінсбурґом. Відзначає, що експедиція розпочне роботу 1 червня. Висилає 5-й том оповідань.

Лист: 24 травня 1913 р. Із [Петербурґа] в [Париж].

Оригінал, автограф; чорнило чорне. Мова російська; 21 x 13,5; 4 арк.

Мазе Яаків (1859, Могильов – 1924, Москва), громадський діяч, рабин, публіцист. Брав активну участь у ряді єврейських періодичних видань, примкнув до руху Хаббат-Ціон. Активно співробітничав з ТЭЄ. Виступав на процесі М. Бейліса (1913) як запрошений експерт. 1917 р. був одним з організаторів театру "Габіма" (КЕЭ, т. 5, кол. 27–28). Поляков Лазар (1842–1914, Париж), банкір і єврейський громадський діяч, один з провідних банкірів Москви. Був головою єврейської громади Москви, брав участь у діяльності ряду єврейських просвітницьких організацій. (КЕЭ, т. 6, кол. 671 (672). Гінсбурґ Мойсей Акимович (1851, Одеса – ?), підприємець і громадський діяч, меценат. 1902 р. переселився в Петербурґ, де відкрив торговий дім "Гинсбург и компания", 1915 р. одержав чин дійсного статського радника. Займаючись добродійністю, виділив кошти на фінансування цілого ряду російських і єврейських просвітніх установ. 1913 р. передав єврейській громаді будинок на Василівському острові, 5-та лінія, у якій розмістилися шпиталь і

просвітницькі установи. (РЕЭ, т. 1, с. 314). "...кімната в шпиталі" — кімната в будинку №50 на 5-й лінії Василівського острова, згодом саме там розмістився Єврейський етнографічний музей ЄІЕТ. "...5-й том оповідань" — Ан-ский С.А. (Раппопорт Ш.-З.). Собр. соч.: В 5 т. — СПб.; 1911–1913. Т. 5: Со стороны и др. рассказы. — [1913]. — 365 с. (Литература о евреях.., с. 486).

Примітки: лист написано на офіційному бланку Єврейського Історико-етнографічного товариства, Відділ етнографії і фольклору, Етнографічна експедиція імені барона Ґорація Осиповича Ґінцбурґа. Є відповідь респондента (Див.: № 305); Шаргородська (?) – № 86.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 954.

13

Раппопорт С[емен] [С.А. Ан-ський] – [Ґінцбурґу, барону] Володимирові Ґораційовичу

Висловлює згоду з думкою респондента про скликання наради з приводу організації експедиції. Сліозберґ висловив пропозицію про скликання зборів із представників фінансового світу, Ан-ський відзначає, що це ні в якому разі не заперечує роботи Комісії, обраної Нарадою [ЄІЕТ]. Про роботу комісії з 45 осіб для складання Програми зазначається, що роботу ця комісія виконати не може, але Програму буде редагувати. Питання про це на Зборах не розглядалося, оскільки рішення не має сили.

Лист: [липень 1913 р.]. Із [...] в [Париж].

Чернетка, автограф; чорнило чорне. Мова російська; 21 х 13,2; 2 арк.

Для складання програми було організовано спеціальну комісію, основу якої складали учні Курсів сходознавства.

Примітки: текст не повний, немає кінця; Шаргородська (?) – № 93.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 962.

14

Раппопорт С[емен] [С.А. Ан-ський] – [Ґінцбурґу, барону] Володимирові Ґораційовичу

Вибачається за довге мовчання, тому що увесь час роз'їжджав з експедицією по найглухіших містечках і не мав можливості через зайнятість роботою написати листа. Привіз у Київ дві великих коробки з рукописами і предметами для музею. Повідомляє, що за два з половиною місяця експедиція відвідала 25 пунктів, у тому числі 8 повітових міст і 17 містечок, зібрали матеріал, що вдвічі перевищує результати експедиції 1912 р., зробили понад 500 фотознімків, записали до 1000 мотивів і пісень, величезну кількість казок, легенд, придбали 169 предметів для музею, у тому числі 20 рукописів, багато

листів відомих осіб, документів XVII і XVIII ст. Записали багато історичних переказів, серед яких зустрічаються легенди часів Хмельниччини. Ці перекази характерні тим, що в багатьох місцях тема і сюжет повторюються. Як приклад наводиться розповідь «про нареченого і наречену, вбитих гайдамаками» і про знайдену стару синагогу. Відзняли обкладинки старих пінкасів [записних книг єврейських громад], зробили і художні копії. Обіцяє за можливості надіслати для прикладу кілька сот найхарактерніших знімків. Пише, що експедиція працює в Подільській губ., сподівається закінчити її обстеження і переїхати в цьому ж сезоні в Київську, сезон продовжити до 1 листопада 1913 р. Таким чином, буде обстежено Волинську, Київську і Подільську губернії. У Волинській губ. обстежено понад 30 пунктів. У вересні [1913] планує під час перерви на свята, бути в Києві і взяти участь у процесі Бейліса як кореспондент газети «Речь». Звітує про витрачені суми за кошторисом.

Лист: [25 вересня 1913 р.]. Із [Києва] в [Париж].

Оригінал, автограф; чорнило чорне. Мова російська; 27 х 21; 3 арк.

"...предметами для музею" — йдеться про Єврейський музей у Петербурзі. "...часів Хмельниччини" — Визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького (1648–1654). Воєнні дії супроводжувалися єврейськими погромами. У єврейській історії і літературі цей час сприймається, як трагедія, покарання євреям за їхню недбалість у вірі, він породив величезну кількість народних легенд і сказань, офіційних хронік (Еврейские хроники.., с.5–80). "...процес Бейліса" — відбувався в Києві в жовтні 1913 р. Менахема Бейліса обвинувачували в "ритуальному вбивстві" А. Ющинського. Процес викликав резонанс в усьому світі, Бейліс був цілком виправданий (Див. Тагер И. Царская Россия и "дело Бейлиса"...).

Примітки: Текст не повний, немає кінця; лист написано на офіційному бланку Єврейського історико-етнографічного товариства, Відділ етнографії і фольклору, Етнографічна експедиція імені барона Ґорація Осиповича Ґінцбурґа. Є відповідь респондента (Див. № 308); Шаргородська (?) — № 80–81.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 958.

15

Раппопорт С[емен] [С.А. Ан-ський] — [Ґінцбурґу, барону] Володимирові Ґораційовичу

Питання про скликання Зборів у Петербурзі залишалось у невизначеному стані і тільки на час написання листа вирішилося. Ан-ському вдалося зібрати Комісію Наради з 7 членів, обраних Нарадою і докладно інформувати їх про результати пробної поїздки [мається на увазі сезон 1912 р.]. Комісія зацікавилася роботами і взяла на себе організацію сезону 1913 р. Організацією зборів зайнялися Г.Б. Сліозберґ і О.І. Браудо, але оскільки обидва дуже зайняті, то справа просувається повільно. Згадується «нове приміщення». Інформує, що в Петербурзі зустрівся із С.М. Дембо і Шриром, що у Баку займаються

збором коштів на експедиції і обіцяли зібрати за передплатою вдвічі більше грошей, ніж планували раніше.

Лист: [1913 р.]. Із [Петербурґа] в [...].

Чернетка, автограф; чорнило чорне. Мова російська; 21 х 13; 3 арк.

"...Комісія Наради" – на Нараді з організації етнографічної експедиції, що проходила в Петербурзі 24–25 березня 1912 р. було обрано робочу організаційну Комісію, до складу якої увійшли С. Ан-ський, С. Дубнов, Л. Сєв, М. Кулішер, Г. Сліозберґ, С. Ґінзбурґ, Л. Штернберґ, О. Браудо (Лукин В. От народничества.., с. 133). "...пробної поїздки" – йдеться про експедицію 1912 р. "...нове приміщення" – кімнати для музею на Василівському острові, 5-та лінія, д. 50, надані М.А. Ґінсбурґом. Браудо Олександр Ісайович (1864 – ?), письменник і громадський діяч. Багато років працював в Імператорській Публічній бібліотеці, займав посаду бібліотекаря у відділі «Rossika», був членом центрального комітету Союзу досягнення повноправності євреїв, брав діяльну участь в організації багатьох російсько-єврейських видань («Пережитое», «Еврейский мир» та ін.) (ЕЭ, Т. 4, кол. 912–913). Сєв Леопольд Олександрович (1867–1922, Париж), журналіст, редактор журналів «Свобода и равенство», «Еврейская неделя».

Примітки: текст не повний, немає початку і кінця; лист написаний на бланках Самуїла Львовича Ґуревича, інженера-технолога, Петербурґ.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 963.

16

Раппопорт С[емен] [С.А. Ан-ський] – [Ґінцбурґу, барону] Володимирові Ґораційовичу

Звіт про прибуткові і видаткові суми на проведення експедиційного сезону 1914 р., обговорення його з респондентом. Відзначає, що в Петербурзі і Москві повторюється картина минулого року. Експедиція планує почати роботу не 1 червня (як планувалося), а 1 липня в складі 3 чоловік.

Лист: [1914 р.]. Із [Петербурґа] в [Париж].

Чернетка, автограф; чорнило чорне. Мова російська; 27,5 х 21,7; 1 арк.

Примітки: текст не повний, немає кінця; є відповідь респондента (Див.: № 314); Шаргородська (?) – № 79.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 961

17

Ан-ський Семен Акимович – Ґлезерман-Раппопорт Еді [дружині Ан-ського]

Листи особистого характеру. У листі (од.зб. 981) є інформація про те, що Ан-

ський пише п'єсу з дійовими особами Яковом Софро, Ірою Софро (пізніше – "Біля обриву", ф. 339, од.зб. 18) і про п'єсу "Говорять...", написану в період еміґрації (кінець 90-х рр. XIX ст. – 1900-ті рр.).

Листи: 27 грудня 1907 р.; 11 грудня 1909 р.; 16 березня 1910 р.; 21 березня 1910 р.; 10 серпня 1911 р.; 11 серпня 1911 р.; 22 серпня 1911 р. (3 варіанти листа); 3 вересня 1911 р.; 29 жовтня 1911 р.; 19 жовтня 1911 р.; [...]; [...]; [...]; [...]. Із [різних міст] в [...].

Оригінали, автографи, чорнило чорне. Мова російська.

Примітки: Листи з номерами 970 і 982 є одним листом на двох аркушах. Шаргородська (?) – № 2183; 2184; 2186; 2181; 2185; 2188; 2187; 2194–2196 (3 варіанти листа); 2198; 2191; 2189; 2190; 2197; 2182; 2192.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 967; 968; 969; 970; 982; 971; 972; 973; 974; 976 (останні три номери – варіанти одного листа); 975; 977; 978; 979; 980; 981; 983.

18

Ан-ський Семен Акимович – Ґрейденберґу Б.С. [Голові Харківського відділення ТПЄ]

Пише, що через тривалу відсутність в Петроґраді, тільки зараз одержав запрошення прочитати лекції в Харкові. Приймає це запрошення і просить призначити лекції на січень-лютий.

Лист: 12 січня 1916 р. Із Києва в [Харків].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 19,9 х 22,2; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 55.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 984.

19

[Ан-ський Семен Акимович] – Групі курсисток

Лист написаний у відповідь, містить міркування про долю єврейського народу не тільки в Росії в період Лютневої революції 1917 р., а й у контексті світової історії.

Лист: 28 березня 1917 р. Із Петрограда в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 23,3 х 14,8; 2 арк.

Примітки: Чернетка, без кінця. Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 985.

20

[Ан-ський Семен Акимович] — [Дінезону Якову, Перецу Іцхаку-Лейбушу]

Повідомляє, що довго не писав, тому що був зайнятий організацією і проведенням Наради з питань експедиції. Далі пише, що цього року виповнюється 25 років літературно-громадської діяльності Хаїма Житловського. В Америці створено ювілейний комітет, до якого увійшли відомі дослідники єврейської літератури. Вважає, що й у Росії має бути створений аналогічний орган. Звертається до респондентів із пропозицією очолити ювілейний комітет у Росії, висловити думки про те, де мають відбутися урочистості. Вважає, що було б правильним видати том творів Житловського, підготувати і відіслати йому вітальну адресу, зібрати певну грошову суму, що стала б значною допомогою Житловському в його роботі. Просить переслати аналогічні листи Ашу і Ельяшеву, оскільки сам не знає їхніх адрес.

Лист: [1912 р.]. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 21,2 х 13,7; 2 арк.

Житловський Хаїм (1865, Ушачі Вітебської губ. — 1943, Калгарі, Канада), публіцист, філософ, теоретик соціалістичного автономізму. Один з найближчих друзів Ан-ського з 1870-х рр. упродовж усього життя. Перец Іцхак-Лейбуш (1852, Замостя Люблінської губ. — 1915, Варшава), письменник, один з основоположників нової літератури на ідиш. До початку 1900-х рр. став, поряд з Менделе-Мойхер Сфорімом і Шолом-Алейхемом, найвизначнішим письменником на ідиш, захоплювався неоромантизмом і символізмом; запровадив в літературу на ідиш віршовану драму, поділяв погляди, що, поряд з ідиш, іврит є єврейською повсякденною мовою (КЕЭ, т. 6, кол. 398—402). Дінезон Яків (1856, Новий Загір Ковенської губ. — 1919, Варшава), прозаїк, ідишист. Автор романів на ідиш, один із найпопулярніших єврейських белетристів. Багато переводив на ідиш (у тому числі і "Історію єврейського народу" Г. Греца). Був близьким другом та ідейним соратником І.-Л. Переца, брав участь у виданні "Ідіше фолксбібліотек" Шолом-Алейхема і "Дер гойзфрайнд" М. Спектора. Аш Шолом (1880, Кутно Варшавської губ. — 1957, Лондон), прозаїк, драматург. 1908 р., після повернення з першої поїздки в Палестину, опублікував серію нарисів і дорожніх нотатків. Автор ряду творів на ідиш, присвячених світу єврейського містечка, вперше ввів літературу на ідиш у контекст європейської й американської культури (РЕЭ, т. 1, с. 71—72). Бал-Махшовес (псевдонім, справж. ім'я і прізвище Ісидор Ісроель Ельяшев) (1893, Ковно — 1924, там же), літературознавець, перекладач. Писав російською та німецькою мовами, 1897 р. дебютував на ідиш. Один з перших єврейських професійних літературних критиків, автор ряду статей про російських письменників: В. Короленка, А. Чехова, Л. Андреєва, Л. Толстого. 1910 р. у Вільно вийшло 5-томне зібрання творів. (РЕЭ, т. 1, с. 81).

Примітки: Шаргородська (?) – № 41.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 986.

21

[Ан-ський Семен Акимович] – Дінезону [Якову]

Чернетка листа. Пише, що лише повернувшись із Галичини, довідався про [кончину І.-Л. Переца].

Лист: [1915 р.]. Із [...] у Варшаву.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 20,9 х 17; 1 арк.

Перец Ицхак-Лейбуш – Див. III, 20. Дінезон Яків – Див. III, 20.

Примітки: Зазначено адресу Дінезона: "Варшава, Дальняя, 15". Шаргордська (?) – № 11.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 987.

22

Раппопорт [Ан-ський Семен Акимович] – Дубнову [Шимену]

Чернетка телеграми з проханням терміново надіслати листи про відрядження від етнографічного товариства за підписом [Дубнова] і Вінавера, тому що це необхідно для отримання на збереження музейних предметів.

Лист: [...]. Із Петрограда в [...].

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська; 18 х 13,6; 1 арк.

Вінавер Максим Мойсейович (1863, Варшава – 1926, Ментон Сен-Бернар, Франція), юрист, публіцист і громадський діяч. Голова Єврейської історико-етнографічної комісії при ТПЄ з 1891 р., один із творців і голова ЄІЕТ (з 1908 р.), журналу "Еврейская старина", один із засновників кадетської партії. 1906 р. був обраний до І Держдуми, 1907 р. створив "Єврейську народну групу" (РЕЭ, т. 1, с. 226–227). Дубнов Шимен (Семен) (1860, Мстислав – 1941, Рига), єврейський історик, автор фундаментальних праць з історії російського єврейства і всесвітньої єврейської історії; громадський діяч. З ініціативи Дубнова 1892 р. було організовано в Петербурзі Історико-етнографічну комісію, що заклала фундамент для створення ЄІЕТ. Один із засновників Товариства, неодмінний керівник історичної секції, редактор "Еврейской старины", голова Товариства 1918–1921 рр. (РЕЭ, т. 1, с. 443)."...збереження музейних предметів" – йдеться про предмети, зібрані під час експедицій 1912 – 1914 рр., передачу їх у музей ЕИЭО в Петербурзі.

Примітки: Зазначено адресу Дубнова: Петроград, Велика Монетна, 21.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 988.

23

Раппопорт [Ан-ський Семен Акимович] – Дубнову [Шимену]

Чернетка телеграми. Просить терміново відправити на адресу Вол. Ґінцбурґа телеграму для оголошення її на зборах. Пояснює неможливість приїхати важливістю експедиції.

Лист: [...]. Із Петрограда в [...].

Оригінал, рукопис, чорнило чорне. Мова російська; 21,4 x 13,5; 1 арк.

Йдеться про експедицію 1912–1914 р.

Примітки: Зазначено адресу Дубнова: Петроград, Велика Монетна, 21; Шаргородська (?) – № 1-2.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 989.

24

[Ан-ський Семен Акимович] – [Найдичу] Ісааку Адольфовичу

Пише, що після розмови в Москві 20 січня сподівається на допомогу [Найдича] і його інтерес до справи етнографічної експедиції. [Найдич] обіцяв допомогти влаштувати лекцію Ан-ського у Д.В. Висоцького, тому кореспондент повідомляє, що перервав роботу в Житомирі і приїхав у Петербурґ, де буде чекати телеграми від [Найдича], після чого одразу прибуде в Москву.

Лист: 14 лютого 1914 р. Із Санкт-Петербурґа в Москву.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,5 x 22,2; 1 арк.

На початку 1914 р. Ан-ський був цілком зайнятий збиранням коштів для проведення експедиційного сезону 1914 р. Найбільші проблеми виникли з жертводавцями з Москви. Тому він сподівався, що його лекції про роботи експедиції і зібрані матеріали, вплинуть на справу збирання грошей. (Див. Вступ). Найдич Іцхак Ашер (Ісаак Адольфович) (1868, Пінськ – 1949, Париж), промисловець, філантроп і сіоністський діяч. Переїхав до Москви 1899 р., незабаром став одним з найбільших винопромисловців Росії. У сіоністській організації співробітничав з Х. Вейцманом і О. Усишкіним. В роки Першої світової війни був одним із засновників Єврейського Товариства допомоги жертвам війни. Автор віршів і книги про Едмона Ротшільда. (КЕЭ, т. 5, кол. 587–588).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Отдел этнографии и фольклора при Евр. ист.-этногр. общ. Этнографическая экспедиция имени барона Горация Осиповича Гинцбурга. Адрес: Евр. истор.-Этногр. общ. для экспедиции. Вас. Остр., 5 линия, 50."; Шаргородська (?) – № 104.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 991.

25

Ан-ський Семен Акимович – Редакції газети "Утро России"

Відповідь на прохання відповісти на новорічну анкету.

Лист: 29 грудня 1910 р. Із Москви в [...].

Оригінал, автограф, машинопис і від руки чорним чорнилам. Мова російська; 27,8 х 21,5; 1 арк.

Примітки: Лист на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Редакция газеты "Утро России". Москва, Страстной бульвар, Путинковский пер., д. П.П. Рябушинского". Шаргородська (?) — № 1117.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 992.

26

Раппопорт С[емен] [Ан-ський Семен Акимович] — [...] Мойсею Савелійовичу, [...] Йоні Мойсейовичу, [...] Наумові Соломоновичу

Лист із поясненням причин, через які Ан-ський не приїхав у Петербург для прочитання лекції про хедери. Вважає, що його думка про хедери може тільки загострити суперечності з антихедеристами.

Лист: 16 березня 1913 р. Із Санкт-Петербурга в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,4 х 13,5; 4 арк.

1914 р. в ТПЄ розгорілася суперечка про ставлення до єврейських навчальних закладів нижчого ступеня — хедерів як до закладів з низьким рівнем викладання.

Примітки: Зазначено адресу: Басків, 24. Шаргородська (?) — № 40.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 990.

27

Азарх Бейля і Шмера — Ан-ському Семенові Акимовичу

Листи приватного змісту, що містять інформацію про справи та життя родичів (брата Ісаака Азарха, племінниць Фенні Меєрсон, Соні Азарх).

Листи: 2 січня 1912 р.; [...]; 2 вересня 1915 р.; [...]; [...]; [...]; [...]; [...]; [...]; [...]; [...]; [...]; [...]; [...]; [...]; [...]; 21 жовтня 1911 р.; 16 липня 191[7] р.; 26 грудня 1915 р. Із Вітебська в [Петербург].

Оригінали; автографи; чорнило чорне і коричневе. Мови: ідиш, російська.

Бейля Азарх — кузина С.А. Ан-ського, найближча родичка. Про неї та її родину він згадує у своєму заповіті, написаному невадовго до смерті 1920 р. (Еврейская старина, 1924).

Примітки: Більшість листів без дати; № 113 — фрагмент без початку. Шаргородська (?) — №№ 467; 483; 481; 461; 462; 465; 466; 487; 468; 472; 473; 474; 479; 485; 488; 489; 458.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 96–114.

28

Айзенштадт Берта — Ан-ському Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Лист: 9 січня 1912 р. Із Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13,5 х 21; 2 арк. (2-й чистий).

Примітки: Зазначено адресу перебування кореспондента: Варшава, вул. Маршалковська, 131/15, кв. Брегштейн. Шаргородська (?) — № 751.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 117.

29

[Аронович] Семен — [Раппопорту] Соломонові Ароновичу

Просить вибачити за тривале мовчання, пише про родинні справи, вітає з наступаючим новим роком. Наприкінці листа приписка від Ганни Абрамівни.

Лист: 26 вересня 1911 р. Із Харкова в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 27,5; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 590.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 124.

30

Бассехес С[...] І[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Кореспондентка пише, що одержала листівку Ан-ського з Ясно, датовану 17 березня. Дякує за пам'ять і приємні спогади про зустрічі в Берні і старих спільних знайомих. Пише, що 14 [березня] повернулася в Київ і довідалася, що по дорозі в Галичину Ан-ський зупинявся в Києві, був у "військовій" формі і заходив до кореспондентки.

Лист: 17 квітня 1915 р. Із Києва в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська. 13 х 17,5; 2 арк.

Між 1902 і 1905 р. С. Ан-ський якийсь час жив у Берні, активно співробітничав з демократичними колами і російською соціал-демократичною групою. 1915 р. Ан-ський як представник Союзу Земських міст і Єврейського комітету допомоги жертвам війни бував у Галичині, де організовував допомогу єврейським громадам, що постраждали від воєнних дій. Як офіцер санітарного загону Союзу носив військову форму і папаху.

Примітки: Зазначено адресу респондента: Київ, Бібіковський бульвар, 7, кв. 15. Шаргородська (?) – № 790.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 129.

31

Бєлостоцький Я[...] – [Раппопорту] Соломонові Ароновичу.

Дякує за пам'ять і надсилання тому творів С. Ан-ського.

Лист: 14 травня 1911 р. Із Бахмута в [Петербург].

Оригінал, рукопис, чорнило чорне. Мова російська; 13 х 21; 1 арк.

Йдеться про 1-й том зібрання творів С. Ан-ського. Ан-ский С.А. [Раппопорт Ш.-З.]. Собрание сочинений: В 5 т. – СПб., 1911–1913. Т.1: Старые устои; Суд (Сказание); Мендель Турок; Мсират-Нефеш; Беседа: (Очерк); Книга; Бумаги; В мещанской семье; (Рассказ); Пасынки: (Повесть); Мешочек муки: (Нар. легенда); Ад; Над чем рыдает он; (стихотворение в прозе); Легенда: (Из Д. Айнгорна). – [1911]. – 276 с. (Литература о евреях.., с.486).

Примітки: Шаргородська (?) – № 749.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339. од.зб. 137.

32

Берлін Рая – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Дякує за фотографію, надіслану їй Ан-ським. Повідомляє, що влаштувалася у Києві і запитує, коли Ан-ський планує приїхати в місто.

Лист: 28 січня 1914 р. Із [Києва] в [Петербург].

Оригінал, рукопис, чорнило чорне. Мова російська; 11,3 х 12; 2 арк.

Примітки: В кінці листа зазначено адресу: вул. Жилянська, д. 41, кв. 20. Шаргородська (?) – № 836.

ВФЮ ІР НБУВ, ф.339, од.зб. 143.

33

[Біленька А.] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Листи приватного змісту.

Листи: 8 вересня 1907 р.; 9 вересня 1907 р.; 5 листопада 1907 р.; 23 січня 1910 р. Із Москви в Петербург.

Оригінал, рукопис, чорнило чорне. Мова російська.

Примітки: Шаргородська (?) – № 692; 694; 691; 693.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 132–134; 136.

34

Біренбург Ніся – Раппопорту С. А.

Лист приватного змісту.

Листівка: [09 листопада 1916 р.]. Зі Знаменки Херсонської губ. у Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9 х 14; 1 арк.

Примітки: Адресу кореспондента і дати визначено за поштовими штемпелями; на листівці фотографія рабина, який читає книгу; під нею підпис "Над гемаррой"; поштовою адресою є адреса Єврейського музею: Василівський острів, 5-та лінія, 50. Шаргородська (?) – № 603.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 125.

35

Блох Л[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що завтра приїде на пару днів до Петербурга і хотіла б бачити респондента. Якщо приїде в суботу, то зайде в редакцію журналу "Фрайнд".

Лист: 1 березня 1907 р. Із [Вітебська] в [Петербург].

Оригінал, рукопис, чорнило чорне. Мова російська; 9 х 22,5; 2 арк. (2-й чистий).

"Фрайнд" ("Fraind") – перша щоденна газета на ідиш, почала виходити в Петербурзі 1903 р. під ред. С.М. Гінзбурга і за найближчої участі І. Лур'є і Х. Д. Гуревича. Газета згрупувала навколо себе кращі літературні сили, сприяла розвитку літератури на ідиш. 1906 р.

виходила під назвою "Das Leben". З 1906 р. виходить у Варшаві під ред. С. Розенфельда (ЕЭ, т. 15, кол. 331).

Примітки: Лист на поштовому папері, на першому аркуші вгорі тисненням — квітка. Шаргородська (?) — № 767.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 165.

36

Блумштейн І[...] — [Ан-ському С.А.]

Лист приватного змісту.

Лист: 7 вересня [...]. Із Балахони Бакинської губ. у [Петербург].

Оригінал, рукопис, чорнило чорне. Мова ідиш; 13,5 х 21; 2 арк.

Примітки: На арк.2 є адреса: "Балахоны Бакинской губ., Контора "Бенкендорф". Шаргородська (?) — № 1524.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 166.

37

Вальбе Борис — Раппопорту С.А.

Засмучений, що не одержав відповіді на попередній лист і просить вибачення за настирливість.

Листівка: 31 січня 1913 р. Із Шепетівки в Петербург.

Оригінал, рукопис, чорнило чорне. Мова російська; 9 х 14; 1 арк.

Примітки: Фірмова листівка Ш. Вальбе; Адреса в Петербурзі: Басків провулок, 24, кв.7, Гуревичу для Раппопорта. Шаргородська (?) — № 931.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 186.

38

[Вейс (Вайсс) Оля] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Листи приватного змісту.

Листи і листівки: 9 жовтня 1906 р.; 2 липня 1906 р.; 21 листопада 1906 р.; 10 грудня 1906 р.; 9 березня 1907 р.; 20 вересня 1908 р.; 18 квітня 1908 р.; 21 травня 1909 р.; 24 травня 1909 р.; 25 травня 1909 р.; 29 листопада 1909 р.; 18 грудня 1909 р.; 18 жовтня 1911 р.; 13 травня 1910 р.; 9 липня 1911 р.; 28 листопада 1911 р.; [19] листопада 1911 р.; 28 жовтня 1910 р.; 22 серпня 1912 р.; 25 квітня 1912 р.; 20 вересня 1913 р.; 13 жовтня 1913 р.; 22 вересня 1914 р.; [...]; [...]; [...]; 22 вересня [...]; 7 серпня [...]; 6 липня [...]; [1913 р.]; 3 листопада [...]; [...]; [...]; [...]; [...]; [...]; [...]; [1906 р.] [...]. Із [різних міст] у [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська.

Ольга Вейсс (Вайсс) — знайома Ан-ського за участю в революційних російських гуртках у Швейцарії. Подруга чи родичка Віри Север'янівни

[Житловської] — дружини близького друга Ан-ського Хаїма Житловського.

Примітки: Шаргородська (?) — № 632; 639; 635; 640; 629; 623; 634; 622; 636; 637; 620; 617; 633; 624; 697; 625; 605; 638; 616; 606; 621; 604; 630; 641; 642; 608; 610; 628; 626; 646; 647; 648; 619; 618; 614; 612; [...90].

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 218–222; 224–239; 241–242; 245–251; 253–257; 259–260; 263.

39

[Вейс Оля] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що дуже турбується про родичів, які залишилися в Сосновицях, де можуть бути воєнні дії. У санаторії, де працює, більшість чоловіків-лікарів призвано в армію, тому вона виконує тимчасово посаду директора.

Лист: 11 жовтня 1914 р. Із [Москви] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило фіолетове. Мова російська; 18,5 х 11; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У лівому верхньому куті типографський знак "Санаторий д-ров Т.Ф. Белугина и А.С. Розенталя", у правому — адреса і телефон. Шаргородська (?) — № 615.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 243.

40

[Вейс Оля] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту. Згадує, що Х. Житловському телефонувала кілька разів, але застати його так і не змогла.

Лист: 20 лютого 1917 р. Із Москви в [...]

Оригінал, автограф, чорнило фіолетове і чорне. Мова російська; 18,2 х 14,1; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 631.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 244.

41

[Вейс Оля] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту. Згадується про арешт племінника Ан-ського, ймовірно С. Юдовіна.

Лист: 30 травня [1913]. Із Москви в [...].

Оригінал, автограф, чорнило фіолетове. Мова російська; 18,5 х 13,5; 2 арк.

Юдовін Соломон — Див. III, 6.

Примітки: Шаргородська (?) — № 613.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 258.

42

[Воловник] Ася, [А.Л.] – Раппопорту С.А. [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Листи приватного змісту.

Листи: 19 грудня 1913 р.; [...]; 13 грудня [...]; [...]; 5 березня [...]; [1914]. Із Києва в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська.

Примітки: Шаргородська (?) – б/н; № 666–669; 664.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 267–272.

43

Ґерберґ С[...] – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту. У тексті згадується, що Ан-ський обіцяв надіслати свою нову п'єсу.

Лист: [18 квітня 1914 р.]. Із Києва в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 17,5 х 13,2; 2 арк.

"нову п'єсу" – мається на увазі текст драми "Дібук", написаної Ан-ським наприкінці 1913 – на початку 1914 рр.

Додаток: конверт.

Примітки: У верхньому лівому куті синьою фарбою латинська буква "S". Шаргородська (?) – № 796;

ВФЮ ІР НБВ, ф. 339, од.зб. 283.

44

Ґерберґ С[...] – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Прохання зайти при можливості.

Візитівка: [...]. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 4,9 х 11,3; 1 арк.

Примітки: Записку написано на візитівці. Шаргородська (?) – № 796.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 284.

45

Ґінзбурґ Саул Мойсейович – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Лист: 13 лютого 1908 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13,8; 2 арк.

Ґінзбург Саул (1866, Мінськ, – 1940, Нью-Йорк), єврейський історик і журналіст. Зібрав і видав разом з П. Мареком першу антологію єврейського музичного фольклору «Єврейські народні пісні в Росії» (СПб., 1901). Брав активну участь у багатьох виданнях російською, івритом й ідиш, у тому числі й тих, що виходили в радянський час. Один з редакторів і авторів «Історії єврейського народу» (М., 1914, т. 11). Автор мемуарів про російсько-єврейську інтеліґенцію, опублікованих російською й ідиш. Оскільки в тексті згадується, що Ан-ського помилково інформували, ніби С.М. Ґінзбург був у Вільно і не зайшов до письменника, можна зробити висновок про його проживання в місті.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі типографський знак щоденної єврейської газети "Дер Фрайнд". Адреса. Телефон. Шаргородська (?) – № 850.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 293.

46

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович (барон) – Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Поверх лицьовій стороні візитівки написано сердечну подяку за теплі побажання.

Візитівка: [Б.д.]. Київ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 8 х 4.

Додаток: конверт.

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович – Див. III, 4.

Примітки: Конверт з адресою: «Его Высокородию Семену Акимовичу Раппопорту, Гост[иница] «Палас», Бибиковский бульвар, 7». Шаргородська (?) – № 1883.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 316.

47

[Ґіршкан] Цві – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що одружився і живе з дружиною в Києві, обговорює проблеми ставлення інтеліґенції до театру на ідиш. Описує весільну церемонію.

Лист: [...]. Із Киева в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 17.7 х 11,7; 2 арк.

Ґіршкан Цві (псевдонім, справжнє ім'я і прізвище Цві-Ґірш Каган) (1886, Чашники Вітебської губ. – 1938, Нью-Йорк), прозаїк, публіцист. Дебютував "Етюдами з єврейського мандрівного життя" у журналі Х. Житловського "Дос нає лебн". 1910 р. опублікував роман "Цвей велтн"

("Два світи"), що приніс йому популярність. Під час Першої світової війни був уповноваженим комітетів допомоги біженцям у Петрограді, Москві, Києві. 1921 р. емігрував у Німеччину, багато мандрував, автор романів і літературних есе про видатних єврейських письменників. (РЕЭ, т. 1, с. 319).

Примітки: Зазначено адресу Д. Берґельсона: Київ, Поділ, Волоська, д.9, кв. 19. У верхньому правому куті надруковано на ідиш: "Давид Берґельсон". Шаргородська (?) – № 944.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1013.

48

[Гіршкан] Цві-Гірш – С.А. Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Дуже просить дістати гроші на поїздку в [Америку].

Листівка: 21 січня 1912 р. Із Мінська в Санкт-Петербурґ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,2 х 14,4; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано Б.Н. Сінані (Пушкінська вул., № 17). Шаргородська (?) – № 824.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1018.

49

[Гіршкан] Цві – С.А. Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просить терміново надіслати грошей на поїздку в [Америку]. Також пише, що випадково прочитав у "Киевской мысли" нарис про статтю Ан-ського, опубліковану в "Русском богатстве". Просить надіслати журнал.

Листівка: 13 лютого 1912 р. Із Деражні Подільської губ. в Санкт-Петербурґ.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,2 х 14,4; 1 арк.

Стаття в "Русском богатстве" – "Ритуальні наклепи в єврейській народній творчості" (№ 1, 1912, с. 92).

Примітки: Лист адресовано Б.Н. Сінані (Пушкінська вул., № 17). Шаргородська (?) – № 936.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1019.

50

[Гіршкан] Цві – С.А. Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просить терміново надіслати гроші для поїздки до Хаїма [Житловського] у

[Нью-Йорк].

Листівка: 3 лютого 1912 р. Із Деражні Подільської губ. у Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,2 х 14,3; 1 арк.

Житловський Хаїм – Див. III, 20.

Примітки: Листівку адресовано Б.Н. Сінані (Пушкінська вул., № 17). Шаргородська (?) – № 935.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1020.

51

[Гіршкан] Цві Гірш – Ш. Раппопорту (Ан-ському Семенові Акимовичу)

Просить Ан-ського, аби на час його відсутності дружина пожила в Ан-ського. Сам же їде в Петербург, де призначено зустріч із Дубновим.

Листівка: 16 лютого 1911 р. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 9,4 х 14,4; 1 арк.

Дубнов С.М. – Див. III, 21.

Примітки: Зазначено адресу журналу "Еврейский мир": Вознесенський пр., 20. Шаргородська (?) – № 942.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1022.

52

[Гіршкан] Цві – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить терміново повідомити адресу, за якою може зв'язатися з Ан-ським.

Листівка: 12 жовтня 1910 р. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 9,4 х 14,3; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано Б.Н. Сінані (Пушкінська вул., кв. 17) для С.А. Раппопорта. Зазначено адресу Берґельсона: Київ, Поділ, вул. Волоська, 9, кв. 19. Шаргородська (?) – № 947.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1024.

53

[Гіршкан] Цві – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Листи приватного змісту.

Листівки і лист: 7 вересня 1910 р.; 3 вересня 1910 р.; 26 березня 1908 р. Із різних міст в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 9,4 х 14,3; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано в редакцію журналу "Еврейское обозрение"

(В. Под'ячеська, 39). Шаргородська (?) – № 943; 941; 1300.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1025; 1026; 1028.

54

[Ґлезерман] Едя Йосипівна ([Раппопорт]) – Раппопорту [Анському] Семенові Акимовичу

Листи приватного змісту

Листи і листівки: 15 жовтня 1907 р. – 18 серпня 1914 р. З [різних міст] в [...]. Разом 259 листів, 36 листівок, 1 відрізний купон.

Оригінали, автографи. Мова російська.

Едя Йосипівна Ґлезерман (Раппопорт) – дружина Семена Акимовича Ан-ського.

Додатки: Конверти.

Примітки: Шаргородська (?) – № 181; 279; 176; 180; 245; 182; 7; 295; 209; 131; 275; 231; 126; 25; 300; 43; 135; 120; 19; 36; 262; 147; 137; 42; 139; 37; 140; 265; 179; 10; 117; 101; 103; *250; 287; 25; 266; 202; 100; 91; 88; 79; 28;* 269; 201; 23; 107; 115; 274; 83; 178; 108; 116; 87; 82; 92; 159; 156; 128; 109; 96; 78; 77; 76; 75; 74; 73; 70; 69; 68; 67; 66; 65; 64; 63; 62; 61; 60; 59; 58; 56; 72; 55; 54; 53; 52; 51; 50; 49; 48; 47; 46; 45; 41; 34; 29; 223; 233; 240; 239; 238; 237; 236; 230; 283; 187; 263; 198; 199; 12; 164; 221; 219; 208; 242; 84; 183; 243; 244; 32; 30; 146; 181; 31; 121; 17; 142; 141; 119; 138; 163; 90; 267; 224; 184; 130; 124; 136; 249; 119; 102; 277; 86; 203; 3; 177; 80; б/н; 241; 225; 162; 39; 40; 104; 213; 8; 27; 248; 24; 16; 4; 14; 173; 15; 33; 290; 127; 118; 97; 158; 286; 151; 186; 22; 21; 134; 95; 246; 170; 125; 285; 157; 211; 192; 20; 210; 214; 215; 193; 190; 189; 268; 132; 297; 218; 298; 122; 217; 216; 106; 105; 299; 204; 212; 160; 168; 259; 258; 257; 261; 260; 188; 166; 227; 94; 256; 191; 255; 271; 123; 145; 98; 196; 161; 11; 195; 296; 171; 2; 1; 174; 143; 169; 172; 220; 197; 154; 294; 293; 292; 291; 149; 280; 81; 270; 272; 150; 185; 289; 284; 148; 276; 167; 299; 9; 6; 278; 222; 165; 252; 205; 89; 254; 264; 85; 200; 13; 253.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1030 –1050; 1052–1099; 1101–1115; 1117–1119; 1121–1166; 1168–1183; 1185–1297; 1299–1334.

55

[Ґлезерман] Едя Йосипівна ([Раппопорт]) – Раппопорту [Анському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту, у тексті згадується про поїздку Ан-ського у Швейцарію.

Лист: 20 квітня 1909 р. Із [Давос-Дорфа] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13, 5; 2 арк.

Додаток: конверт.

Примітки: Шаргородська (?) — № 97.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1051.

56

[Глезерман] Едя Йосипівна ([Раппопорт]) — Раппопорту [Анському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту. У додатку — записка [...] Павла з приводу святкування 25-річного ювілею літературної діяльності С. Ан-ського.

Лист: 9 січня 1910 р. Із [Давос-Дорфа] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 17 х 13; 2 арк.

Додаток: Конверт, записка [...] Павла.

Примітки: Шаргородська (?) — № б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1100.

57

[Глезерман] Едя Йосипівна ([Раппопорт]) — Раппопорту [Анському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту, пише також про читання Ан-ським лекцій у Мінську й обговорює редакційні справи [ж. "Еврейский мир"].

Лист: 12 лютого 1910 р. Із [Давос-Дорфа] в [Шувалово].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 17 х 12, 5; 2 арк.

Журнал "Еврейский мир": Тримісячний журнал. / Вид. С.А. Троцька за безпосередньої участі С.А. Ан-ського. (СПб., 1910. Додаток до газети "Еврейский мир", що видавалася в С.-Петербурзі 1910–1911 рр. під ред. М. Португалова (з № 12 від 25 березня 1910 р. — С.А. Троцької). (Литература о евреях.., с. 551–552)..

Додаток: Конверт.

Примітки: Шаргородська (?) — № 194.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1116.

58

[Глезерман] Едя Йосипівна ([Раппопорт]) — Раппопорту [Анському] Семенові Акимовичу

Лист з обговоренням лекцій, прочитаних Ан-ським у Києві.

Лист: 19 лютого 1910 р. Із [Давос-Дорфа] в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 17,5 х 12, 5; 2 арк.

Додаток: конверт.

Примітки: Лист адресовано на ім'я Бориса Наумовича Сінані для передачі Ан-ському. Шаргородська (?) — № 197.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1120.

59

[Глезерман] Едя Йосипівна ([Раппопорт]) — Раппопорту [Анському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту, у тексті міститься інформація про смерть [Віри] Комісаржевської.

Лист: 20 квітня 1909 р. Із [Давос-Дорфа] в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 17,5 х 12,5; 2 арк.

Комісаржевська Віра Федорівна (1864—1910), російська акторка. На сцені з 1890 р., працювала спочатку в провінції, потім — в Олександринському театрі в Петербурзі. 1904 р. створила власний театр. Уславилася виконанням ролі Ніни Зарічної в "Чайці" А. Чехова. (СЭС, с. 615).

Додаток: Конверт.

Примітки: Лист адресовано Борисові Наумовичу Сінані для передачі Анському. Шаргородська (?) — № 273.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1128.

60

[Глезерман] Едя Йосипівна ([Раппопорт]) — Раппопорту [Анському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту, обговорює можливу поїздку Ан-ського в Америку.

Лист: 30 квітня 1910 р. Із [Вітебська] в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13,5; 2 арк.

Додаток: Конверт.

Примітки: Лист адресовано Борисові Наумовичу Сінані для передачі С. Анському. Шаргородська (?) — № 44.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1167.

61

[Глезерман] Едя Йосипівна ([Раппопорт]) — Раппопорту [Анському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту, просить виклопотати в Одесі стипендію для Соломона [Юдовіна].

Лист: 4 листопада [1910 р.]. Із [Вітебська] у Київ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28 х 24,5; 3 арк.

Соломон Юдовін — Див. III, 6.

Додаток: Конверт.

Примітки: Шаргородська (?) — № 283.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1184.

62

[Ґлезерман] Едя Йосипівна ([Раппопорт]) — Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист про створення єврейського театру.

Лист: 27 січня 1910 р. Із [Давос-Дорфа] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22 х 14; 2 арк.

Додаток: конверт.

Примітки: Шаргородська (?) — № 57.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1298.

63

Ґлезерман Йосип Ілліч — Ан-ському Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Листівка: 7 березня 1910 р. Із Вітебська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,4 х 14,5; 1 арк.

Йосип Ілліч Ґлезерман [Йосель Ельєв] — батько дружини Ан-ського Еді Йосипівни (Осипівни) Ґлезерман.

Примітки: Листівку адресовано доктору Сінані (Пушкінська, 17) для передачі Ан-ському С.А. На звороті вгорі: ліворуч друкарський штамп "Посудный и ламповый магазин Иосифа Ильича Глезермана. Адрес", праворуч — (?); надіслана на адресу д-ра Сінані для Ан-ського. Шаргородська (?) — № 317, 318.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 318, 319.

64

[Ґлезерман [Лея], мати дружини Ан-ського С.А.] — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Листи приватного змісту.

Листи: [...]; 14 травня 1910 р. Із [Вітебська] в [Санкт-Петербург].

Оригінал, чорнило коричневе. Мова російська; 14,2 x 21,7; 1 арк.; 28,6 x 22,3; 1 арк.

Примітки: 2-й лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський знак "Посудный и ламповый магазин и представительство американских газолино-калильных ламп Иосифа Ильича Глезермана. Адрес. Телефон". Шаргородська (?) – №№ 319; 316.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 321; 322.

65

[Ґлезерман] Саша – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Листи приватного змісту.

Листи: [22 липня 1911 р.] ; [27 липня 1911 р.] ; 27 липня 1911 р.; [11 листопада 1911 р.] ; [серпень 1915 р.]; [...];[серпень 1911 р.]; [9 липня 1911 р.]. Із [різних міст] в [...].

Оригінали, автографи, чорнило чорне. Мова російська.

Саша Ґлезерман – сестра дружини Ан-ського Еді Йосипівни Ґлезерман. У тексті згадується про приїзд у Теріоки (Фінляндія). Очевидно, у цей час Ан-ський із дружиною жили в цьому місті.

Додаток: 3 конверти.

Примітки: Дати листів встановлено за поштовими штемпелями, частину листів адресовано доктору Сінані (Пушкінська, 17, кв. 20) для передачі Ан-ському Семенові Акимовичу. Шаргородська (?) – № 305; 308; 306; 303; 302; 301; б/н; 304.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 323–330.

66

Ґольдман Ілля Федорович – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Лист: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,7 x 14,4; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 334.

67

Ґольдман Ілля Федорович – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Листи приватного змісту. Згадує про оповідання Ан-ського, опубліковані у 2-му номері журналу ["Еврейский мир"] .

Листи: 23 вересня 1909 р.; 6 жовтня 1909 р.; 30 березня 1916 р. Із Вільна в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,3 х 13,7; 2 арк.

Очевидно автор листа помилився: у другому номері журналу в розділі "Бібліографія" опубліковано рецензію Ан-ського на книгу І. Бернштейна "Єврейські прислів'я й приказки», видану 1908 р. у Варшаві.

Примітки: Шаргородська (?) – № 908; 981; 934.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 336; 337; 340.

68

Гольдман Ілля Федорович – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Записка приватного характеру.

Візитівка: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мови: російська й ідиш; 5,7 х 9,5; 1 арк.

Примітки: Візитівка. На лицьовій стороні – Ілля Федорович Ґольдман (друкарським способом); адресу: Нижегородська вул., 23 вписано від руки.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 341.

69

Горовенко Євгенія й Емілія – Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Листівка: [...]. Із Люцерни в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,1 х 14,3; 1 арк.

Примітки: Листівка з видом міста Люцерна (Швейцарія). Шаргородська (?) – № 739.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 349.

70

Гурвич Ліза – [Ан-ському] Соломонові Ароновичу [Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту.

Лист: 31 березня 1914 р. Із Мінська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 19,3 х 15,3; 2 арк.

Примітки: В кінці листа приписка: "Р. Гурвич". Шаргородська (?) – № 773.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 360.

71

Гуревич Ганна Абрамівна — С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту. Пише, що через зайнятість не може брати участь у роботі Комітету. Зазначено адресу у Львові: Краківський готель.

Листівка: 28 березня 1915 р. Із Москви у Львів.

Оригінал, автограф, чорнило фіолетове. Мова російська; 7,5 х 12,8; 2 арк.

Примітки: Зазначено адресу Гуревич Г.А.: Уланський пров., 21, кв. 27. Шаргородська (?) — № 758.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339. од.зб. 367.

72

Гуревич Ганна Абрамівна — С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Листи приватного змісту.

Листи: [...];[1908]. Із [різних міст] у [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,8 х 14; 1 арк.

Примітка: Шаргородська (?) — № 445; 456.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 369; 371.

73

Гуревич Ганна Абрамівна — С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Поздоровлення з виходом першого тому зібрання творів.

Лист (записка): [...].

Оригінал, автограф, олівець. Мова російська; 9,7 х 17,2; 2 арк.

Йдеться про п'ятитомне видання творів Ан-ського, видане в Петербурзі в 1911—1913 рр. — Див. № 137.

Примітки: Шаргородська (?) — № 450.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 370.

74

Гуревич Ганна Абрамівна — С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Дякує за прислані вірші і запрошує приїхати в гості по дорозі на південь. На адресній стороні листівки рукою Ан-ського (червоним олівцем) зроблений

запис: "Тронут. Постараюсь".

Листівка: 13 травня 1913 р. Із Бежаниці Псковської губ. [Лезавичі] в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,3 x 14,5; 1 арк.

"...по дорозі на південь" — очевидно в листі, відповіддю на який є ця листівка, Ан-ський пише про свої збори в експедицію сезону 1913 р.

Примітки: Зазначено адресу: Басків пров., 24, кв. 7. Угорі ліворуч друкарський штамп "Стеклянный завод "Лезавичи". Адрес", праворуч – дата. Шаргородська (?) – № 443.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 372.

75

Гуревич Захар Л[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Лист: 24 січня 1912 р. Із Риги в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,6 x 22; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп кирилицею і латиницею "З.Л. Гуревич. Адрес"; праворуч – (?). Шаргородська (?) – № 444.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 375.

76

Гуревич Льова – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Лист: 17 квітня 1914 р. Із [...] в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мови: російська і німецька; 21,8 x 13,3; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 48.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 377.

77

Гуревич М[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Лист: 15 липня 1906 р. Із Вітебська в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 20,9 x 13,3; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 755.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 376.

78

Гуревич Самуїл Львович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Листи приватного змісту. Пише про свої справи, родину, друзів і родичів, питає про стан здоров'я й успіхи Ан-ського.

Листи і листівки. 19 січня 1906 р.; 23 лютого 1906 р.; 12 грудня 1907 р.; 29 січня 1908 р.; 10 грудня 1909 р.; 24 березня 1910 р.; 18 червня 1913 р.; 12 листопада 1913 р. Із [різних міст] в [...]

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9 x 14,1; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 437; 436; 415; 416; 423; 441; 426; 421.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 378–379; 383; 384; 387; 391; 399; 404.

79

Гуревич Самуїл Львович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє про справи своєї родини, про роботу. Далі пише про Хаїма Житловського і своє ставлення до його роботи. Вважає, що для Житловського було б краще провести років п'ять в Америці і тільки після того повернутися у Швейцарію і зайнятися наукою.

Лист: 27 червня 1906 р. Із Риги в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 27,2 x 21,5; 1 арк.

С. А. Ан-ський, С. Гуревич і Х. Житловський були знайомі і приятелювали з юнацтва, жили в одному місті, разом училися. Багато листів, що надходили Ан-ському в Петербург, було адресовано С. Гуревичу, він був свого роду повіреним у справах Ан-ського. Житловський Хаїм — Див. III, 20.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Наследники Л.З. Гуревича. Гл. контора: Рига, Грешная ул., 12". Шаргородська (?) — № 412.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 380.

80

Гуревич Самуїл Львович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє про свій переїзд у Петербург. Пише, що справлявся про Ан-ського у свого брата і знайомих, але ніхто не знає, де зараз письменник. Пише, що «кут» для Ан-ського в нього завжди знайдеться.

Лист: 12 [липня] 1911 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,7 х 13,2; 2 арк. (один аркуш чистий).

Багато років Ан-ський, який не мав права на проживання в Петербурзі, жив у Гуревичів. На їхню адресу надходила численна кореспонденція письменника.

Примітки: Зазначено адресу відправника: СПб., Басків пров., 24. Шаргородська (?) – № 417.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 392.

81

Гуревич Соломон – [Ан-ському] Семенові [Акимовичу]

Лист приватного змісту.

Лист: 22 вересня [...] р. Зі Смоленська в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,8 х 22,5; 1 арк.

Гуревич Соломон Григорович (1869, м. Улла Вітебської губ. – ?) – журналіст. З 1893 співробітник, а з 1900 р. – фактично редактор газети "Смоленский вестник"; 1907 р. був висланий зі Смоленська, повернувся в 1909 і знову продовжив редагування газети. Співробітничав з "Русским богатством", "Новым словом", один з найактивніших учасників єврейського громадського життя Смоленська, визнаний одним із найталановитіших провінційних журналістів, знавцем земського життя.

Додаток: Біографічні дані про Соломона Гуревича написано ним самим.

Примітки: Шаргородська (?) – № 425.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 412.

82

Гуревич С[оломон] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Запрошення на весілля С. Гуревича (очевидно, сина Соломона Гуревича).

Лист: 7 січня 1914 р. Зі Смоленська в Санкт-Петербурґ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18,3 х 11,7; 2 арк.

Примітки: У листі є приписка Дори і Соломона [Гуревичів]. Шаргородська (?) – № 446.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 413.

83

Д[...] Євгенія – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Лист: 5 лютого 1917 р. Із Петрограда в Київ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 27,2 х 21,5; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 226.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 420.

84

Дашевський П[інхас] – Ан-ському Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Листівка: [...]. Із Єгипту [Олександрія] (?) в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, фіолетовим олівцем. Мова російська; 9 х 14,3; 1 арк.

Пінхас Дашевський (1879, Коростишів – 1934) – політичний діяч. 1902 р. вступив у партію "Поалей-Ціон". Після Кишинівського погрому 1903 р. вчинив замах на публіциста-чорносотенця, був заарештований, проходив за процесом, на якому намагалися організувати чергову справу про "ритуальні вбивства". 1906 р. за клопотанням О.О. Ґрузенберґа його звільнили, але без відновлення в правах. 1933 р. заарештований як сіоніст, загинув у в'язниці.

Примітки: Листівку адресовано в редакцію газети "Разсвет" (Торгова, 17). На лицьовій стороні приписка: "Привет с Дальнего Востока от Анры Тропа". Шаргородська (?) – № 825.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 422.

85

Добрер Б[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Лист: 29 березня 1907 р. Із [Вітебська] в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,6 х 13,3; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 734.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 429.

86

Долгополова В[...] – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Записка, у якій зазначено, що кореспондентка була на лекції Ан-ського в Ком<...> Інституті і хоче бачити письменника.

Лист: 5 травня 1917 р. Із [Петрограда] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,7 х 14; 1 арк.

Примітки: Внизу сторінки приписка рукою Ан-ського: "Вера Фоминишна, Рождественская ул., д. Бухарцева. Карточки Цукермана", що не має очевидного зв'язку з текстом документа. Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 430.

87

Дохман Іда — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Лист: 15 березня 1913 р. Із Полонного в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18,6 х 11,2; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 320.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 438.

88

Дубнєва Феодосія Федорівна — [Ан-ському] Семенові Акимовну

Прохання допомогти влаштуватися на роботу.

Лист: [...]. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, олівець. Мова російська; 18,2 х 11,; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу Дубнєвої Ф.Ф.: Василівський острів, 16-та лінія, 35, кв. 27. Шаргородська (?) — № 791.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 432.

89

Дубнова С[офія] — Ан-ському Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Листівка: 22 березня 1911 р. Із Варшави в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,2 х 14,3; 1 арк.

Дубнова-Ерліх Софія Семенівна — перекладачка, літературознавець, критик, автор ряду статей з єврейської культури і літератури, автор збірки віршів «Осіння сопілка» (1910), співробітничала в «Апполоном», у журналі «Еврейский мир» друкувалася під псевдонімом С. Мстиславская, дочка Семена Дубнова (Книга о русском еврействе.., с. 386).

Примітки: Зазначено адресу журналу "Еврейский мир": Вознесенськ. пр., 20. Шаргородська (?) — № 1023.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 433.

90

Дубнова С[офія] – Сінані Б. Н. для [Ан-ського] Семена Акимовича

Листи приватного змісту.

Листи: [28 червня 1911 р.]; 18 липня [...]. Із [різних міст] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 16,3 х 10; 1 арк.

Додаток: Конверти.

Примітки: дати й адреси встановлено за поштовими штемпелями. Шаргородська
– № 1022; 1025.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 436; 434.

91

Євзеров Д[...] С[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Лист: 31 січня 1910 р. Із Ніжина Чернігівської губ. у Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,8 х 14; 2 арк.

Примітки: Зазначено адресу Євзерова Д.С.: Преображенська вул. Шаргородська – № 717.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 439.

92

Євзерова Р[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Листівка: 7 липня 1914 р. Із Санкт-Петербурга в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 14,5 х 9,1; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу: В[асилівський] о[стрів] 5-та лінія, 50 (адреса Єврейського етнографічного музею). Шаргородська (?) – № 718.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 440.

93

Єльницький Ан[...] – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Листи приватного змісту.

Листи: 2 травня 1909 р.; [...]. Із Теріоки (Фінляндія) у [Санкт-Петербург];

[Берлін].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22 х 14; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 704; 707.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 444; 445.

94

[Житловська] Віра – С. Рапопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Листи приватного змісту. Міститься інформація про родину Житловських, спільних знайомих, справи Хаїма Житловського [чоловіка Віри Житловської] в Америці, його участь в організації сіоністського руху. Кореспондентка у багатьох листах зазначає, що висилає свої переклади і оповідання, просить посприяти в публікації, ділиться враженнями про прочитане, у тому числі й твори про Ан-ського.

Листи і листівки: 3 грудня 1906 р.; 22 грудня 1907 р.; 2 січня 1908 р.; 2 лютого *1908 р.; 25 [лютого 1908 р.]*; 20 квітня 1908 р.; 14 квітня 1909 р.; 4 жовтня 1909 р.; 8 вересня 1909 р.; 29 грудня 1909 р.; 18 січня 1910 р.; 31 січня 1910 р.; 21 червня 1910 р.; 26 серпня 1910 р.; 3 листопада 1910 р.; 11 листопада 1911 р.; 18 січня 1912 р.; 28 січня 1912 р.; [...]; 11 квітня 1910 р.; 5 квітня 1908 р.; 24 травня 1912 р.; 7 березня 1913 р.; 4 квітня 1913 р.; 16 грудня 1913 р.; 3 січня 1913 р.; 3 січня 1913 р.; 11 лютого 1913 р.; 10 червня 1913 р.; 26 жовтня 1916 р.; [...[– 13 листів; 28 березня [... р.[. Із [Берна] в [різні міста].

Оригінали, автографи. Мова російська.

З Хаїмом Житловським Ан-ський був знайомий з часу навчання в релігійній школі, з його дружиною Вірою в 90-х рр. XIX ст. Житловський Хаїм – Див. III, 20.

Примітки: Шаргородська (?) – №№ 393; б/н; 404; 384; б/н; 382; 394; 372; 371; б/н; 386; 391; 389; 388; 401; 400; б/н; 387; б/н; 379; 383; 392; 381; б/н; 405; 403; 402; 370; 378; 385; 395; 369; 376; 374; 408; 407; 409; 377; 380; 410; 396; 397; 375; 390.

Додаток: 5 конвертів.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 759; 760; 761; 762; 763; 764; 765; 767; 768; 769; 770; 771; 772; 773; 776; 777; 778; 780; 781; 782; 783; 784; 785; 787; 789; 790; 791; 792; 796; 797; 798; 799; 800; 801; 802; 803; 804; 805; 806; 808; 810; 811.

95

Залкінд Єв[...] – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові

Акимовичу]

Лист приватного змісту.

Листівка: [...] 1906 р. Із Ялти в Берн, Швейцарія.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,1 х 13,8; 1 арк.

Примітки: Листівка з видом Сімеїза. Шаргородська (?) – № 863.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 449.

96

Заславський Давид Йосипович – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Записка приватного змісту.

Візитна картка: [...]. Із [Києва] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило синє. Мова російська; 5,7 х 9,8; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 450.

97

Зац Борис Йосипович – Ан-ському Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту з проханням підтримати в літературній роботі.

Лист: 26 червня 1906 р. Із Бердичева в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,7 х 22,5; 1 арк.

Примітка: Зазначено адресу: Бердичів, Давидові Салопу для Б.Й. Заца. Шаргородська (?) – № 1321.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 451.

98

Зборовська Фріма – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Лист: [1914–1915]. Із Ялти в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 17,8 х 11; 2 арк.

Дату листа відновлено за згадуванням у тексті записки Несі про поїздку в Галичину, куди Ан-ський їздив від Земського союзу і Комітету допомоги в 1914 – 1915 р. (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...).

Примітки: На початку листа є приписка Несі. Шаргородська (?) – № 661.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 454.

99

Зіземський І[...], брат Фані Юхимівни – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Листівка: 25 травня 1912 р. Із Слоніма в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,1 х 14; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу: (Ліговка, 47, кв.1). Шаргородська (?) — № 685.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 589.

100

Йохельман Д[авид] Л[...] — С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту. Кореспондент обговорює з Ан-ським переваги і недоліки свого твору, перспективи його публікації.

Лист: 4 червня 1909 р. Із Києва в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,2 х 22,2; 2 арк.

Додаток: Конверт із зазначенням адреси.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті кожного листа друкарський штамп "Д-р философии Д.А. Иохельман. Киев, Кузнечная, 34, кв. 5. Телефон". Шаргородська (?) — № 1564. (На конверті зазначено адресу редакції "Еврейский мир": Велика Под'ячеська, 39. Шаргородська (?) — № 1571.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 502.

101

Йохельман Д[авид] Л[...] — С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту.

Листівка: 3 листопада 1909 р. Із Санкт-Петербурґа в Шувалово [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,3 х 14,4; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу: Шувалово. Санаторій. Катеринінська, 22. Шаргородська (?) — № 1569.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 501.

102

Йохельман Д[авид] Л[...] — С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту. У тексті згадується Мандельштам.

Лист: 15 грудня 1909 р. Із Києва в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 27,9 х 21,2; 1 арк.

Мандельштам Макс Омелянович — лікар-офтальмолог, один з організаторів Київської міської єврейської лікарні, член Комітету Товариства для поширення освіти поміж євреями в Росії, голова Комітету Київського відділення товариства (1903–1911), активний діяч сіоністського руху, учасник Сіоністських з'їздів у Базелі, за переконаннями примикав до "територіалістів".

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі друкарський штамп російською, німецькою, івритом й ідиш: "Правление Еврейского Эмиграционного Общества в Киеве. Кузнечная, 34, кв. 5. Телефон".

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 500.

103

Каміонський Мойсей Ісакович — С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту.

Лист: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит; 21,4 х 13,5; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1711.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 518.

104

Кантор М[...] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Листівка: 6 квітня 1909 р. Із Вільно в Берлін.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,2 х 14,4; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 759.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 520.

105

Карп [...] — С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Листи приватного змісту.

Лист і листівка: 16 лютого 1912 р.; 26/8 січня 1913 р. Із Губино, ст. Камінь Вітебської губ. в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 20,8 х 13,3; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 603; 598.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 535; 536.

106

Кобреник Сімха – Ш[ломо] Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Листи приватного змісту.

Листи: [...]; 23 вересня 1916 р. Із Ізяслава в [...].

Оригінали, автографи, чорнило коричневе. Іврит, ідиш.

Примітки: У кінці листа зазначено адресу російською мовою: " Изяславль, Симхе Кобренику". Шаргородська (?) – № 902; 901.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 558; 559.

107

Кобреник Сімха – Ш[ломо] Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту. Наприкінці листа обговорює справи щодо збору етнографічних матеріалів.

Лист: [...]. Із Ізяслава в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит, ідиш; 21 х 13,5; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Шаргородська (?) – № 900.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 560.

108

Корольов [...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Лист: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22 х 14; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Шаргородська (?) – № 716.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 562.

109

Кот[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Листівка: 8 листопада 1915 р. Із Москви в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 14,3 х 9,2; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано С.Л. Гуревичу (Басків пров., 24) для С.А.

Ан-ського. Шаргородська (?) – № 345.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 563.

110

Коц Ілля Я[...] – Ан-ському Семенові Акимовичу

Листи приватного змісту.

Листи: 19 жовтня 1910 р.; 15 листопада 1910 р.; 22 листопада 1910 р.; 20 березня 1912 р.; 10 квітня 1912 р.; 2 травня 1916 р.; 5 листопада 1915 р. Із різних міст в [...].

Оригінали, автографи, чорнило чорне. Мова російська.

Примітки: Шаргородська (?) – № 571; 610; 537; 591; 602; 588; 589; .

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 565–567; 570–573.

111

Коц І[...] Я[...] – Ан-ському Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту. Обговорює також питання, пов'язані з читанням лекцій, програмою і проханням до губернатора про дозвіл на проведення заходу.

Лист: 8 січня 1911 р. Із [Харкова] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,3 х 21,7; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "И.Я. Коц. Харьков, Соляниковский, 11", над ним те саме латинськими літерами. Шаргородська (?) – № 600.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 568.

112

Куперман Ґолда – С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Дякує за лист і надіслану в подарунок книгу. Пише, що хоче купити саджанець дерева і посадити від імені письменника в "саду Ґерцля", запитує в Ан-ського згоди.

Лист: 4 серпня 1913 р. Із [Кременця] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,3 х 13,5; 2 арк.

Ан-ський, очевидно, познайомився з кореспонденткою під час роботи експедиції в Кременці в сезонах 1912–1913 рр. Судячи з тексту листа, Ґолда Куперман була одним із членів сіоністського гуртка в Кременці.

Примітки: Шаргородська (?) – № 699.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 584.

113

Куперман Ґолда – С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту.

Листівка: 17 вересня 1913 р. Із Кременця в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 9,3 x 14,3 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу: Басків пров., 24, кв.7. Шаргородська (?) – № 698.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 585.

114

Куше-[Зіземська] Фаня Юхимівна – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Листи приватного змісту.

Листи: 24 вересня 1907 р.; 8 вересня 1907 р.; 21 січня 1914 р.; Із Слоніма в [...].

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська; 21,9 x 14; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 687; 686; 688.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 587–588, 590.

115

Левінзон Ан[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просить призначити час, щоб поговорити про свої літературні справи.

Лист: 30 березня 1911 р. [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 16,2 x 11,9; 2 арк.

Примітки: Зазначено адресу Ан. Левінзона: Люблінський пров., 2, кв. 26. Шаргородська (?) – № 775.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 626.

116

Левнер І[...] – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Дякує за час і бесіду з Ан-ським після лекції останнього в Луганську.

Лист: 12 січня 1911 р. Із Луганська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13,4 x 8,7; 2 арк. (один аркуш чистий).

Додаток: конверт.

Примітки: У верхньому лівому куті штамп червоного кольору івритом, нижче

те саме латинськими буквами: "Redaktion "Haprochim" Lugansk (Russie)"; лист адресовано Ан-ському в редакцію журналу "Еврейский мир". Шаргородська (?) – № 1046.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 628.

117

[Лейбецький] [Лойбецький] І[...] А[...] – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту

Лист: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 17,6 х 11,4; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 769.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 653.

118

Лі[...] Лія – Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Листи приватного змісту.

Листи: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська.

Примітки: Шаргородська (?) – № 867; 816.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 629; 630.

119

[Лінден] М[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що від свого кузена довідався про згоду Ан-ського представити родині Семена Вільгельмовича [Ліндена] можливість ознайомиться з листами, які той писав Ан-ському. Знає, що письменник багато допомагав покійному брату [С. Ліндену] порадами і підтримкою в його роботі над перекладами російських письменників. Заздалегідь дякує за люб'язність. Шкодує, що не застав Анського на Пушкінській у [Петербурзі] .

Лист: 12 серпня 1906 р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13,2; 1 арк.

Йдеться про листи С. Ліндена – С. Ан-ському (ф.339, од.зб. 636–647). Із біографічних джерел відомо, що Ан-ський повернувся в Росію після подій 1905 р. (Лукин В. От народничества к народу.., с. 125-126; Канцедикас А. Семен Ан-ский.., с. 27-29).

Примітки: Шаргородська (?) – № 1325.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 648.

120

Лінден С[емен Вільгельмович] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що не застав дома, але сподівається ще побачитися найближчими днями.

Лист: 16/3 червня 1903 р. Із [Берна], Швейцарія в [...]

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська; 18,2 х 11,7; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 638.

121

Лінден С[емен Вільгельмович] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що не застав дома, але сподівається ще побачитися найближчими днями.

Листівка: 24 червня 1903 р. Із Женеви в Берн.

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська; 9,2 х 14,4; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 914.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 639.

122

Лінден С[емен Вільгельмович] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що прибув у Ялту, звідки збирається в Алушту.

Листівка: 20 серпня/2 вересня 1903 р. Із Ялти в Берн, Швейцарія,

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська; 14,4 х 9; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 916.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 640.

123

Лінден С[емен Вільгельмович] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Дякує за допомогу в пошуках у Лондоні людини, яка допоможе з публікацією перекладу "Записок врача", повідомляє, що чекає звісток від редактора. Закінчив переклад оповідання Успенського "Дохнуть некогда", направив листа О.В. Успенській.

Лист: 23/10 липня 1903 р. Із [...], Швейцарія в [Берн].

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська; 27,4 х 21,6; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 922.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 641.

124

Лінден С[емен Вільгельмович] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Дякує за допомогу з англійським видавцем; чекає на повідомлення від нього про рішення з приводу публікації "Записок врача". Пише, що зустрівся з професором лондонського університету, який висловив готовність допомогти в редагуванні перекладів оповідань Успенського. Далі повідомляє, що виїжджає через Марсель в Алушту, просить довідатися, чи з'явилася публікації в "Мире Божьем".

Лист: 2/15 серпня 1903 р. Із [...], Швейцарія в [Берн].

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська ; 27,4 х 21,5; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 919.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 642.

125

Лінден С[емен Вильгельмович] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що благополучно дістався морем до Одеси і має намір увечері їхати в Алушту.

Листівка: 31/18 серпень 1903 р. Із Одеси в Берн.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,5 х 14,3; 1 арк.

Примітки: Листівка з видом Думської і площі і Думи в Одесі. Шаргородська (?) – № 913.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 643.

126

Лінден С[емен Вільгельмович] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Докладно пише про свої справи в Алушті, дачу в Професорському куточку, свої враження про подорож морем; повідомляє, що одержав замовлення на англо-російську частину кишенькового словника, знову робить спроби перекласти англійською оповідання "Никогда" і "Дохнуть некогда" [Г. Успенського].

Лист: 18/31 жовтня 1903 р. Із Алушти в Цюріх, Швейцарія.

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська; 21,9 х 13,5; 4 арк.

Додаток: Конверт із зазначенням адреси відправника й одержувача.

Примітки: Шаргородська (?) – № 921.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 644.

127

Лінден С[емен Вильгельмович] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє докладно про свої справи, життя в Криму. Ділиться враженнями від зустрічей з А.П. Чеховим і Л. Андрєєвим. Повідомляє, що в Ялту збирається приїхати М. Горький, з яким він має намір познайомиться. Пише, що переклад "Записок врача" Вересаєва вийшов в англійському видавництві; готує до публікації переклади Успенського, працює над кишеньковим словником.

Лист: 9 вересня 1904 р. Із Алушти в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,6 х 13,6; 7 арк.

Чехов Антон Павлович (1860–1904), російський письменник. Починав як автор фейлетонів і коротких гумористичних оповідань (псевдонім – Антоша Чехонте). У всесвітню літературу ввійшов як автор романів і повістей "Дама із собачкою", "Будинок з мезоніном", "Людина у футлярі", п'єс "Вишневий сад", "Три сестри", "Чайка", вплинув на розвиток російської і світовий літератури (СЭС, с. 1504). Андрєєв Леонід Миколайович (9 (21) серпня 1871, Орел – 1919, Нейвала, Фінляндія), письменник, поет, драматург. Друкувався з 1895 р. Очолював альманах "Шиповник". Автор романів і п'єс. Після 1917 р. емігрував. (БСЭ, т. 2. с. 431; УСЭ, т. 1, с. 185). Горький Максим (справжнє ім'я і прізвище Олексій Максимович Пєшков) (1868–1936), російський письменник і громадський діяч, критик і публіцист. Автор численних творів, що стали класикою російської (особливо – радянської) літератури. (СЭС, с. 331). З Ан-ським М. Горький був знайомий по громадській діяльності під час Першої світової війни, виданню збірників "Щит" (Див.: Щоденник С. Ан-ського, 1915 р. // РДАЛМ, ф. 2583, оп. 1, од.зб. 5; Семен Ан-ський та єврейський світ...).

Примітки: Шаргородська (?) – № 915.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 645.

128

Лінден С[емен Вільгельмович] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Поздоровлення і побажання до Нового року, повідомляє, що одержав листа від О.В. Успенської, опублікував переклад розповіді "Про одну бабу" [Г. Успенського]. Ділиться переживаннями з приводу війни, оскільки брат його знаходиться на [кораблі] "Жемчуг", що входить до російської ескадри.

Лист: 24 грудня 1904 р. (6 січня 1905 р.). Із Ялти в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,2 х 13,4; 2 арк.

Йдеться про російсько-японську війну 1904 р.

Примітки: Шаргородська (?) – № 917.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 646.

129

Лінден С[емен Вільгельмович] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що довідався про те, що Ан-ський був кореспондентом "Новостей" у Лондоні. Просить писати йому докладно, вислати збірник оповідань Ан-ського, про який читав. Наводить перелік оповідань Г. Успенського, які він перекладає, повідомляє, що лексикон ним завершено і взалишається лише коректура і редагування.

Лист: 21 серпня (3 вересня) 1905 р. Із Алушти в Берн.

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська;22,2 х 13,5; 4 арк.

Додаток: Конверт із зазначенням адреси.

Примітки: Шаргородська (?) – № 918.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 647.

130

Локачер [...] – Ш. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Поздоровлення і побажання з [єврейським] Новим Роком.

Лист на телеграфному бланку: 18 вересня 1913 р. Із Кременця в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит; 18,6 х 24,5; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 765.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 654.

131

Лур'є Н[...] – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що з часу від'їзду з Острога Ан-ський так і дав знати про себе, просить написати і передати привіт Юдовіну.

Листівка: 16 листопада 1912 р. Із Острога в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,2 х 14,4; 1 арк.

У сезоні 1912 р. етнографічна експедиція під керівництвом Ан-ського працювала на Волині і, судячи з листа, побувала й в Острозі. Соломон Юдовін – Див. III, 6.

Примітки: Листівку адресовано С.Л. Гуревичу (Басків пров., 24). Шаргородська (?) – № 785.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 658.

132

Мазор [Мойсей Савелійович] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Листівка: 28 серпня 1916 р. Із Києва в Єсентуки.

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська; 9,2 x 14,4; 1 арк.

Усю другу половину 1916 р. Ан-ський знаходився в Єсентуках, оскільки в нього загострився діабет.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1845.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 749.

133

Мазор П[...], [дружина Мойсея Мазора] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту. Містить інформацію про плани Ан-ського відвідати Румунію. Наприкінці листа – приписка іншим почерком (підпис нерозбірливий).

Лист: 1 серпня 1917 р. Із Києва в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,4 x 21,9; 1 арк.

Про ідею поїхати в Румунію Ан-ський писав у Щоденнику за червень 1917 р. (ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 78, арк. 6).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Присяжный поверенный Моисей Савельевич Мазор. Киев", далі від руки: "Новая, 1, кв. 18". Шаргородська (?) – № 1848.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 750.

134

Мазор П[...], [дружина Мойсея Мазора] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту. Містить інформацію про справи родини Мазор, згадуються спільні знайомі і друзі.

Лист: 1 вересня 1916 р. Із Києва в [Єсентуки].

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська; 28,4 x 21,9; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський

штамп "Присяжный поверенный Моисей Савельевич Мазор. Киев, Новая улица, № 1, угол Меринговской". Шаргородська (?) – № 1847.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 751

135

Мандель Веніамін Семенович – Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Листи приватного змісту.

Листівки: [2 лютого 1913 р.]; [...]. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,2 х 14,3; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу: Басків пров., 24, кв. С.Л. Гуревича. Шаргородська (?) – № 1561 (1551?); 1559.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 671; 674.

136

Мандель Веніамін Семенович – Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту. Містить інформацію про грошові справи.

Лист: [26 лютого] 1914 р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,8 х 13,5; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1562.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 672.

137

Манусович Ошер – Ш. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту.

Листівка: 26 липня 1913 р. Із Кременця в Ковель.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 9,2 х 14,3; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1677.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 677.

138

Манусович Сося – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту.

Лист: [...]. Із Кременця в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 23 х 18,4; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 789.

ВФЮ ИР НБУВ. ф. 339, од.зб. 680.

139

[Марія Ф.] – [Ан-ському] Соломонові

Кореспондентка пише, що з публікацій в газетах довідалася про пожежу в Північному готелі [де проживав Ан-ський]. Запитує, чи багато рукописів Анського загинуло в пожежі і якими є плани письменника. В кінці листа приписка А. Біленької з висловлюванням жалю з приводу втрат, заподіяних пожежею.

Лист: 15 вересня 1909 р. Із Москви в Петербург.

Оригінал, рукопис, чорнило чорне. Мова російська; 15,5 х 24,5; 1 арк.

Примітки: Лист адресований у редакцію журналу "Еврейский мир": Петербург, вул. Велика Под'ячеська, 39. Шаргородська (?) – № 656.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 135.

140

[Маркович] Регіна – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Листи приватного змісту.

Листи: – 2 січня 1915 р.; 20 жовтня 1915 р.; 12 травня 1916 р.; 12 лютого 1917 р.; 2 червня 1917 р.; –[Різні міста].

Оригінали, автографи, чорнило чорне. Мова російська; 11,8 х 9,3; 1 арк.

Кореспондентка, очевидно, була співробітницею Всеросійського Земського союзу, познайомилася з Ан-ським під час роботи в санітарних загонах на Південно-Західному фронті.

Примітки: Зазначено адресу: Петроград, Василівський острів, 5-та лінія, 50. Шаргородська (?) – № 727; 726; 725; 712; 719.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 691; 690; 687; 686; 683.

141

[Маркович] Регіна – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Листи приватного змісту. Містять інформацію про роботу в санітарних загонах Земського союзу.

Листи: 3 грудня 1915 р.; 15 лютого 1916 р. Із [різних міст] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська.

Примітки: Листа написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Лазарет для раненых воинов при Бобруйской еврейской больнице". Шаргородська (?) – № 722; 724.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 689; 688.

142

[Маркович] Регіна — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту. Містить інформацію про перепоховання євреїв, які загинули у Мінську під час Першої світової війни.

Лист: 12 (17) червня 1917 р. Із [...] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,9 х 13,6; 2 арк. Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 684.

143

Маркович [...] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просить Ан-ського негайно приїхати в Петербург, тому що її лякає стан Еді.

Лист: [...]. [...]

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,5 х 13,3; 2 арк. (у другого аркуша зрізано 3/4 частини).

Йдеться про Едю Глезерман, дружину Ан-ського.

Примітки: Шаргородська (?) — № 322.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 692.

144

Маршак С[амуїл] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що вимушений виїхати з Виборґа і збирається тиждень прожити на станції Сяйніє. Просить написати.

Лист: 19 березня [...]. Із [ст.Сяйніє] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 17,8 х 11,3; 1 арк.

Маршак Самуїл Якович (1887, Вороніж — 1964, Москва), російський поет, письменник, перекладач. Писати почав рано, перші вірші з'явилися 1904 р. у сіоністській пресі. До революції 1917 р. поділяв погляди сіоністів, брав участь у роботі партії Поалей-Ціон. Переклав і опублікував у "Єврейській робочій хроніці" гімн єврейського робочого руху "Ді Швуе" (Клятва), написаний С. Ан-ським. Співробітничав з журналами "Еврейская жизнь" і "Еврейский мир". Автор численних казок і віршів для дітей і юнацтва. Брав участь у роботі Єврейського Антифашистського комітету (КЕЭ, т. 5, кол. 140–142).

Примітки: Шаргородська (?) — № 780.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 693.

145

[Меєров] – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту із запрошенням приїхати в Ковно.

Лист: 13 лютого 1908 р. Із Вільно в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,2 х 13,2; 2 арк.

Примітки: Є приписка Раппопорта. Лист написано на бланку готелю "Hotel Europejski w Wilnie". Шаргородська (?) – № 871.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 716.

146

Меєрсон Рівка – [Ан-ському] Соломонові [Семенові] Акимовичу

Лист приватного змісту. Містить інформацію про родичів Ан-ського (племінницю Рівку та її родину).

Лист: 24 листопада 1912 р. Із [...] у Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,6 х 13,8; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 501.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 717.

147

Меламуд Лія – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Листи приватного змісту.

Листи: 3 вересня 1915 р.; 21 вересня 1915 р.; 29 вересня 1915 р.; 14 жовтня 1915 р.; 5 листопада 1915 р.; 21 грудня 1915 р.; 24 грудня 1915 р.; 13 січня 1916 р.; 29 січня 1916 р.; 20 грудня 1916 р.; 8 березня 1917 р.; 31 серпня [...]; 3 вересня [...]; [...]. Із [Умані]; [Середини Буди] в [...].

Оригінали, автографи, чорнило сіре. Мова російська.

Примітки: Шаргородська (?) – № 353; 351; 362; 364; 356; 355; 358; 365; 363; 360; 361; 354; 349; 350.

ВФЮ ІР НБУВ, Ф. 339.од.зб. 721–731; 734–736.

148

Меламуд Лія – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту. Міститься інформація про євреїв, переселених у Середину Буду із зони бойових дій.

Лист: 11 серпня [...]. З [Середини Буди] у [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,7 х 13,8; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 757.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 732.

149

Меламуд Лія – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту. Міститься інформація про сестру Ан-ського.

Лист: 25 серпня [...]. Із [Середини Буди] в [Київ].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,7 х 13,8; 2 арк.

У м. Середина Буда жила сестра Ан-ського (Лист до Р. Еттінґер від 4.12.1916 р. // Новый журнал, 1967, № 87, с. 150).

Примітки: Шаргородська (?) – № 359.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339,од.зб. 733.

150

Меламуд Л[ія] – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що знаходиться в рідних Ан-ського, дякує за допомогу.

Лист: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,8 х 13,7; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 352.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 737.

151

Мелковський А[...] В[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Лист: 5 жовтня 1911 р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,6 х 13,2; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 747.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 719.

152

[Могілевич] Ксенія – Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Лист: 16 червня 1912 р. Із Санкт-Петербурґа у Виборґ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 15,4 х 12,7; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу: Виборґ, Hotel Rauch. Шаргородська (?) – № 865.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 741.

153

[М...] – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту

Листівка: 25 серпня 1911 р. Із Москви в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило синє. Мова російська; 9,2 х 14,4; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано Сінані (Пушкінська, 17) для Ан-ського. Шаргородска (?) – № 531.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 775.

154

[Натансон] Віра [племінниця Ан-ского С.А.] – С. Рапопорту [Анському Семенові Акимовичу]

Листи приватного змісту. Міститься інформація про родичів Ан-ського, сімейні справи.

Листівки і листи: 18 вересня 1909 р.; 20 січня 1912 р.; 22 липня 1913 р.; 1 жовтня 1913 р.; 10 серпня 1915 р.; 13 серпня 1915 р.; 17 лютого 1916 р.; 4 червня [...]; 5 травня [...] р. Із різних міст в [...].

Оригінали, автографи. Мова російська.

Примітки: Шаргородська (?) – № 507; (?); 530; 517; 529; 524; 545; 508; 541.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 766; 779; 786; 788; 793; 794; 795; 807; 809.

155

Немеровська Л[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист приватного змісту.

Лист: 11 серпня [...]. Із Берна в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 18 х 11,2; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 740.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 813.

156

Одер Семен Аронович – [Ан-ському] Соломонові Ароновичу [Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту, інформація про грошові справи, стан здоров'я родини кореспондента, спільних знайомих.

Лист: 8 січня 1911 р. Із Харкова в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,5 х 22,1; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі друкарський штамп "Соломон Аронович Одер". Шаргородська (?) – № 781 (на конверті).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 917.

157

Оноха З[алман] І[цхок] (Аронсон Залман-Іцхок) – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист приватного змісту.

Лист: [...]. Із Михалішек Віленської губ. у [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш ; 28,8 х 11; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1020.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 927.

158

Цейтлін Яків Овсійович – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Обговорює грошові питання, сімейні справи.

Лист: [190...] р. Із Рославля Смоленської губ. у [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 25,7 х 19; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 949.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1010.

159

[...] Мага – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Листи приватного змісту.

Листи: [...]; [...]. [...].

Оригінали, автографи, чорнило чорне. Мова російська.

Примітки: Шаргородська (?) – № 855, 531.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 937, 938.

160

[...] Міша – [Ан-ському] Семенові [Акимовичу]

Пише, що буде радий приїзду Ан-ського у Вітебськ.

Лист: 31 серпня [...] р. Із Вітебська в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 24,7 х 11,2; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 539.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 936.

161

[...] Люся – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Листи приватного змісту. Містять інформацію про дружину Ан-ського – Едю [Ґлезерман].

Листи: 14 липня [...]; 21 червня [...]. Із Линьово-Озеро в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська.

Примітки: Шаргородська (?) – № 323, 321.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 939, 940.

162

[...] – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просять Ан-ського зайти в готель у призначений час.

Лист: 29 березня 1913 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова німецька; 22 x 14,5; 2 арк. (один аркуш чистий); (додаток – іврит; 39,6 x 25,5; 1 арк.).

Додаток: Фраґмент листа євреїв м. Вільно до Мойсея Монтефьорі (XVIII ст.)

Примітки: Лист написано на бланку готелю "Astoria". Шаргородська (?) – № 561.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 929.

163

[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що буде у Вільно, просить призначити час і місце для зустрічі.

Лист: 10 лютого 1908 р. Із Варшави у [Вільно].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 14,3 x 21,8; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Контора редакции ежедневной общественно-политической и литературно-научной газеты "Дэр Фрайнд". Вознесенский проспект, № 53. С.-Петербург". Шаргородська (?) – № 807.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 935.

164

[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що повертає книгу; у приватній справі нічого не може зробити.

Лист: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13,9; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 800.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 941.

165

[З Новим роком! Шломо Бар Аарон Гакоен Раппопорт (Анський)]

Новорічне поздоровлення, виконане у вигляді візитної картки: [...]. [...].

Оригінал, виконано друкарським способом. Іврит; 6,1 х 10,2; 1 арк.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1007.

166

Авиновицький Яків Соломонович — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Дякує за надсилання альманахів ["Еврейский мир"]. Пише про задоволення, отримане від спілкування з Ан-ським під час перебування останнього в Несвіжі.

Лист: 26 лютого 1910 р. Із Несвіжа в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 28,0; 2 арк.

"Еврейский мир" — Див. III, 57.

Примітки: Лист написаний на бланку. У правому верхньому куті друкарський штамп "Яков Соломонович Авиновицкий. Дата. г. Несвиж". Шаргородська (?) — № 795.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 95.

167

Айзен Н[...] — Ан-ському Семенові Акимовичу

Запрошення на читання, присвячені відкриттю літературного товариства при бібліотеці Товариства сприяння бідним євреям у м. Слонімі.

Листівка: 16 березня 1910 р. Із Слоніма Гродненської губ. у Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мови: російська (адреса) й ідиш; 14 х 9; 1 арк.

Примітки: Адресовано в редакцію журналу "Еврейский мир", Петербург, Велика Под'ческа вул., 39, для Ан-ського; є штамп Бібліотеки Товариства сприяння бідним євреям м. Слоніма. Шаргородська (?) — № 1425.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 116.

168

Айзенштадт Мойсей — Ан-ському Семенові Акимовичу

У листі міститься інформація про [книги], що є в автора.

Лист: [1912 р.]. Із [Петербурга] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит; 13 х 20,5; 2 арк. (2-й чистий).

Примітки: Шаргородська (?) — № 1315.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 118.

169

Альтер Шама — Ан-ському (Раппопорту) С.А.

Просить повідомити думку Х.-Н. Бялика про його вірші, надіслані на рецензування Ан-ському, та можливість їхньої публікації в єврейських періодичних виданнях.

Листівки: 6 листопада 1916 р., 24 січня 1917 р. Із Мирополя в Петроград.

Оригінали, автографи, чорнило фіолетове і чорне. Мова російська.

Бялик Хаїм-Нахман — Див. III, 1.

Примітки: Поштові штемпелі з м. Полонне Волинської губ.; кореспондент зазначає адресу в м. Мирополі. Шарогородська (?) — № 1314, 1296.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 120,121.

170

Аріян Параска Наумівна — Раппопорту Семенові Акимовичу

Шкодує, що так і не пощастило зустрітися з приводу видання [єврейського] календаря на [1907 — 1908] рр. Сповіщає, що запропоновану Ан-ським тему про стан учнівської молоді вже було використано у виданні торік. Просить повідомити, як триває друкування календаря й адресу Русанова.

Записка: [...]; лист: 20 червня 1907 р. Із Петербурґа в [...].

Оригінали, автографи, чорнило чорне. Мова російська; 14 х 16; 13 х 21; 1 арк. + 2 арк.

Примітки: од. зб. 122 — на бланку; у верхньому лівому куті друкарський штамп: "Редакция первого женского календаря П.Н. Ариян. Верейская, 8/10". Праворуч — С.-Петербург, дата. Шаргородська (?) — № 744, 1105.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 122, 123.

171

Барон Н[...]Є[...] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Звертається з проханням посприяти просуванню і постановці п'єси на єврейську тему, написаної його знайомим. Пише, що автор звертався до Гайдебурова, планує звернутися в Олександринку. П'єсу присвячено подіям перших днів революції [1917 р.] і народжуваному більшовизму. Вважає, що п'єса може мати агітаційне значення.

Лист: [літо 1917 р.]. Із Петрограда в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 14,2 х 22,5, 2 арк. (2-й аркуш чистий).

"Олександринка" [Олександринський драматичний театр] у Петрограді. Гайдебуров Павло Павлович (1877—1960), актор, режисер, педагог. На сцені з 1899 р. Організатор і керівник (разом зі Н.Ф. Скарською) Загальнодоступного театру в Петербурзі (1903—1914). Першого

пересувного драматичного театру (1905–1928) для робітничого і сільського глядача (СЭС. – М., 1981, с. 271).

Примітки: Почерк підпису відрізняється від почерку, яким написано текст листа; ліворуч від підпису штамп "Эзро", Петроград, Екатерингофский уг. Садовой, тел. 542 – ..." Шаргородська (?) – № 1116.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 126.

172

Барський Борис Юхимович – [Раппопорту] Соломонові Акимовичу

Висловлює найглибшу повагу і захват від зустрічей з Ан-ським, його лекцій про єврейську літературу. Пише, що глибоко співчуває Ан-ському з приводу закриття журналу "Еврейский мир". Сподівається на подальше листування та зустрічі.

Лист: 15 травня 1910 р. Із Житомира в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська, іврит; 13 х 21; 3 арк.

"Еврейский мир" – Див. III, 57. Журнал було офіційно закрито після того, як проти його редактора С.А. Троцької 12 березня 1911 р. було порушено судову справу за публікацію статті "Міністерська криза" (№ 10), у якій анонімний автор різко критикував П.А. Столипіна. У листі йдеться про інцидент, що стався у травні 1910 р., коли за статтю "Именем закона" ("Ім'ям закону") про виселення євреїв з Москви і Києва, видання журналу на підставі Положення про надзвичайну охорону було тимчасово призупинене. (Эльяшевич Д. Правительственная политика.., с. 422–423).

Примітки: Шаргородська (?) – № 887.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 127.

173

Барський В[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що під час перебування в Києві, Ан-ський обіцяв прочитати ще одну лекцію і просив нагадати про це через місяць. Запитує, коли Ан-ський планує знову бути в Києві, чи не погодиться прочитати лекцію і на яку тему. Просить надіслати короткий конспект лекції.

Лист: 28 лютого 1910 р. Із Києва в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська, 13,2 х 21; 1 арк.

Примітки: В кінці листа зазначено адресу кореспондента: Київ, Деміївка, аптека Хацинської, В. Барському. Шаргородська (?) – № 1614.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 128.

174

Батлун Б[...] – Рапопорту Ш. (С.А. Ан-ському)

Повідомляє про матеріали, які є у нього для Ан-ського: пінкас Товариства тих, що моляться, та пінкас Поховального товариства (товариства тих, що несуть домовину); пише, що готовий вислати ці документи етнографу.

Листівка: 25 липня 1913 р. Із Радзивілова в Ізяслав (Ізяславль).

Оригінал, автограф, чорнило коричневе, чорне. Ідиш; 9 х 14; 1 арк.

Примітки: Датується за поштовими штемпелями. Шаргородська (?) – № 1657.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 130.

175

Бегам Іуда Мордкович – Ан-ському [С.А.]

Повідомляє, що через пана Зохоровича одержали відповідь на лист. Доводить до відома, що нині тривають переговори з Харківським відділенням ОПЕ про спільну організацію лекції, але через відсутність деяких членів комітету, питання вирішиться через кілька днів.

Лист: 13 квітня 1913 р. Із Харкова в [Петербург].

Оригінал, машинопис. Мова російська; 22 х 28; 1 арк.

Харківське відділення ОПЕ було відкрито 1910 р. (Чериковер И. История ОПЕ...). "пан Зохорович" – Г.М. Зохорович – товариш Голови Харківського відділення ТПЄ (Отчет о деятельности Харьковского отделения ТПЄ за 1914 г. – Харьков, 1915).

Примітки: Лист написано на бланку помічника присяжного повіреного Іуди Мордковича Бегама (зазначено адресу: Харків, Скобелівська пл., № 8), реквізити дано друкарським способом у лівому верхньому куті бланку. Шаргородська (?) – № 1417.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 150.

176

Бен-Еліезер А[...] – Ан-ському Ш.

Від імені видавництва "Гоом" запрошує взяти участь у виданні журналу "Штілім" (для підлітків і юнацтва). Пише, що добре знає Ан-ського як єврейського побутописця, йому відомо, що в Ан-ського є записані оповідання і народні легенди, придатні для дитячого читання. Просить надіслати що-небудь для публікації в першому номері, який планується на 15 червня. Сповіщає, що бере на себе переклади матеріалів на іврит і як приклад наводить переклад Ан-ського, опублікований у "Гооме" – легенда "Зустріч".

Лист: [1917]. Із Москви в [Петроград].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська, іврит; 21 х 27; 1 арк.

Журнал "Штілім" видавався під ред. А. Бен-Еліезера в Москві в 1918 по 1919 р. Вийшло друком лише 10 номерів (Jewish publication in the Soviet Union. 1917–1960...). Легенду "Встреча" ("Зустріч") уперше було опубліковано в збірнику "Сафрут" 1917 р. Збірник "Сафрут": Кн. 1–3 / Під ред. Л. Яфф.– М., 1917. – Кн. 1. – 189 с. (Литература о евреях.., с. 439).

Примітки: Шаргородська (?) – № 1273.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339,од.зб. 139.

177

Бенорьє Д[...] – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Автор листа написав драму, яку намагається опублікувати. За порадою Ан-ського він показав її Ґорнфельду, потім – Копельману. Останній сказав, що справи у видавництві ["Шиповник"] такі погані, що драматичних творів вони не друкують. У редакційному портфелі знаходяться п'єси Сологуба й Андрєєва, але і їхня публікація сумнівна. Переповідає свою розмову з Ґорнфельдом, у який згадувалися Ан-ський і Короленко. Просить посприяти виданню п'єси.

Лист: [1912 – 1913 рр.]. Із [?] в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 12,7 х 21; 2 арк.

Ґорнфельд Аркадій Георгійович – критик, закінчив юридичний факультет Харківського університету, з 1904 р. був членом редакції "Русского богатства", автор ряду робіт з теорії й історії літератури; співробітничав у деяких російсько-єврейських періодичних виданнях, "Еврейской энциклопедии". Короленко Володимир Галактіонович (1853–1921), російський письменник і публіцист. Один з редакторів журналу "Русское богатство", брав активну участь у народницькому русі, у справі Менахема Бейліса, автор численних оповідань, повістей (ЕЭ, т. 9, кол. 771; СЭС, с. 641). "Шиповник" – російське видавництво (1906–1918), Петербург – Петроград. Видавали твори російської літератури (переважно письменників-символістів і закордонних авторів), книжки з філософії, мистецтва, театру, переважно модерністського напряму; альманах "Шиповник" (СЭС, с. 1527).

Примітки: Нижню частину 2-го аркуша відірвано; датування за згаданими в листі прізвищами. Шаргородська (?) – № 1034.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 138.

178

Бергер І[...] – Раппопорту [Семенові Акимовичу]

Пише, що зустрічався з Ан-ським під час його перебування у Вишнівці. Добре знає, що Ан-ський завжди готовий допомогти тим, хто потребує цього.

Звертається з проханням улаштувати його на посаду в місті, що забезпечувала б пристойний прибуток для утримання родини. Описує тяжкий матеріальний стан родини і безперспективність майбутнього. Просить клопотатися перед ОПЕ про призначення йому щорічної стипендії.

Лист: 9 вересня 1913 р. Із Вишнивця Волинської губ. у [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13 х 21; 2 арк.

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (ОПЕ – у тексті россійська абревіатура) було відкрито в Петербурзі 1863 р. з ініціативи та за підтримки Евзеля Гінцбурга. Основною метою своєї діяльності ставило єврейську світську освіту й активну допомогу в розвитку єврейської освіти в цілому. Займалося видавничою діяльністю, мало лекційне бюро, прекрасну бібліотеку, архів. 1891 р. при ОПЕ було організовано Історико-етнографічну комісію, на основі якої утворилося Єврейське історико-етнографічне товариство. Закрито 1929 р. як буржуазне товариство (Чериковер И. Общество для распространения просвещения... – СПб, 1913; КЕЭ, т. 6, кол. 49–54).

Примітки: Шаргородська (?) – № 893.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 140.

179

Бернштейн І[...] – Ан-ському Ш.

Запрошує приїхати в Єлисаветград і прочитати лекцію про єврейську народну освіту чи фольклор.

Листівка: 2 червня 1917 р. Із Єлисаветграда в Петроград.

Оригінал, автограф, фіолетовий олівець. Мова ідиш; 9 х 14; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано в Петроград, журнал "Дер Тогблат", Загородній пров., 1, для Ан-ського; дату встановлено за поштовим штемпелем. Шаргородська (?) – № 1375.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 141.

180

Бірштейн А[...] – Ан-ському С.А.

Пише, що був зворушений отриманням першого тому творів Ан-ського і листа. Далі повідомляє, що дуже зайнятий лікарською роботою, яку любить ще з часів роботи земським лікарем. Зараз працює серед єврейського населення Києва, де немає системи громадської медицини. Пише, що з багатьма говорив про видання в Києві томів творів Ан-ського, але від усіх одержував відповідь, що краще видавати книги в Петербурзі. Нарешті зустрівся з Цитроном, на якого сподівався як на видавця (підручники і науково-популярна література). Цитрон сказав кореспонденту, що в Києві немає відповідних видавництв, а сам він

друкувати твори Ан-ського не може, тому що видання в провінції петербурзького автора може позначитися на розповсюдженні.

Лист: 9 березня 1910 р. Із Києва в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13,3 х 21; 2 арк.

Зібрання творів Ан-ського вийшло в Петербурзі в 1911–1913 рр. Анский С.А. [Раппопорт Ш.-З.]. Собрание сочинений: В 5 т. – СПб., 1911–1913.

Примітки: Прізвище кореспондента відновлене за підписом на листі і наявним талоном на переказ грошей (од.зб. 162); зазначено адресу: вул. В. Підвальна, № 1. Шаргородська (?) – № 808.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 160.

181

Бірштейн А[...] – Ан-ському С.А.

Пише, що, на жаль, у даний момент не може вислати більше зазначеної (200 руб.) суми. Повідомляє, що всі переговори [із приводу видань Ан-ського] поки не увінчалися успіхом.

Відрізний купон [від грошового переказу]: 12 травня 1910 р. Із Києва в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 14 х 8; 1 арк.

Примітки: Текст листа написано на звороті купона. Шаргородська (?) – № 1558.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 162.

182

Бірштейн А[...] – Ан-ському С.А.

Пояснює, чому не може вислати всієї суми грошей. Пробував звернутися до інших, щоб зібрати суму, належну Ан-ському, але успіху не мав. Пише, що залишив практику земського лікаря і переїхав до Києва після погромів у земстві. Зараз має приватну практику, але дуже тужить за лікарською роботою. Сподівається, що його візьмуть хірургом у єврейську лікарню, де звільнилося місце, але вибір кандидатури цілком залежить від піклувальної ради, що складається з [Л. і Л.] Бродських, [М.] Гальперіна, Закса. Повідомляє, що має рекомендацію від Ів. Петрушкевича, який знає його за Тверською губернією, сподівається, що лист, написаний двом Бродським [Леву і Лазару] вплине.

Лист: 26 травня 1910 р. Із Киева в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13,5 х 21; 2 арк.

Бродські, підприємці, найбільші цукрозаводчики, давня єврейська родина, відома в Європі з XVI ст., у Росії – з початку XVIII ст. Лев і Лазар Іврaїлевичи Бродські проживали в Києві, відомі широкою філантропічною

діяльністю, їхнім коштом в Києві зведено споруди політехнічного і бактеріологічного інститутів, комерційного училища, Хоральної синагоги (нині — вул. Шота Руставелі). Гальперін Мойсей Борисович (1850 — ?), цукропромисловець, комерції радник (1906). Був почесним попечителем Київської жіночої гімназії, головою Київського бюро ЄКТ, великі пожертви зробив на розвиток єврейських лікувальних закладів Києва (РЕЭ, т. 1, с. 264).

Примітки: Прізвище кореспондента відновлене за підписом на листі і наявним талоном на переказ грошей (од.зб.162). Шаргородська (?) — № 847.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 159.

183

Бірштейн А[...] — Ан-ському С.А.

Пише, що вже тиждень у нього лежить лист для Ан-ського з Балти (від Фінка, Товариство поширення освіти поміж євреями в Росії). Запитує, чи відправити лист у Петербург, чи чекати приїзду Ан-ського в Київ.

Листівка: 28 листопада 1910 р. Із Києва в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 14 х 9; 1 арк.

Балтське відділення ТПЄ відкрито після 1909 р. (Чериковер И. История ОПЕ...).

Примітки: Відправлено на адресу д-ра Б.Н. Сінані для Семена Акимовича: Петербург, вул. Пушкінська, 17, кв. 20. Шаргородська (?) —№ 862.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 161.

184

Бірштейн І[...] С[...] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що переговорив із товариством аматорів давньоєврейської мови і просить Ан-ського приїхати у великодній час і прочитати лекції на таких умовах: 100 руб. гарантує Товариство, крім того обіцяє розділити навпіл суми, що залишилися після оплати усіх витрат, пов'язаних із проведенням лекції. Товариство просить дати згоду на лекції з однієї із запропонованих Ан-ським тем і надіслати отриманий від петербурзького градоначальника дозвіл. Далі кореспондент зазначає, що зв'яжеться з Житомирським товариством і про результати напише пізніше.

Лист: 31 березня 1913 р. Із [...] у [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13,5 х 21; 2 арк. (2-й чистий).

Товариство аматорів давньоєврейської мови, один час існувало як комісія при ОПЕ, з 1907 р. функціонувало самостійно. Його метою було поширення єврейської (іврит) мови і розвиток єврейської літератури.

З 1907 р. мало 35 відділень у всіх найважливіших містах Російської імперії, 1910 р. — понад 60 відділень, правління знаходилося в Петербурзі, голова — Л. Каценельсон (ЕЭ, т. 11, кол. 923–924). "...з Житомирським товариством" — Відділення у м. Житомирі.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1393.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 163.

185

Бичунський О[...] М[...] — [Ан-ському С.А.]

Просить повернути папери Тобіаса Йоффе. Передає вітання дружині.

Візитівка з записом: 12 травня 1891 р. Із Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 11 х 6,5.

Примітки: На картці зазначено професію й адресу кореспондента: технолог-хімік; СПб., вул. Надеждинська, д. 26/11, кв. 5. Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 167.

186

Блінков М[...] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що відправив Ан-ському для читання рукопис. Думка про це прийшла до кореспондента під враженням спілкування з Ан-ським під час читань лекції. Просить по можливості не показувати рукопис стороннім, зазначає, що написав кожне [оповідання] у різний час, не обробляв і не редагував.

Лист: [...]. Із Берна в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 11 х 17,5; 2 арк.

Примітки: Лист написано на поштовому папері з червоним обрізом; на звороті арк. 2 зазначено адресу: Bern, Lentulusstr. № 32, Dr. M. Blinkoff. Шаргородська (?) — № 1018.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 164.

187

Бондарчук С[...] Ш[...] — Ан-ському Самуїлу І[...]

Пише, що направив листа через Одеську контору з проханням приїхати в [Херсон] і прочитати лекцію. Комітет бере на себе турботи по організації лекції. Просить познайомитися з Добруським, що, у свою чергу, знайомий з Бяликом, Равницьким, Клаузнером і Фріманом і має багато творів, ще не надрукованих.

Листівка: 2 лютого 1916 р. Із [Херсона] в [Петроград].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 14 х 9; 1 арк.

1916 р. С. Ан-ський приїжджав у Херсон, де виступав з лекціями

"Легенди старих каменів" і "Казки безсмертного духа" (Письмо Р. Эттингер // Новый журнал, 1967, № 87, с. 149). Бялик Х.-Н. – Див. III, 1. Равницький Ієхошуа Хоні (1859, Одеса – 1944, Тель-Авів), письменник, журналіст, редактор і видавець. Писав на івриті та ідиш. Дебютував у газеті "Га-кол" у Кенігсберзі, примкнув до сіоністського руху "Говевей-Ціон", співробітничав у збірниках Шолом-Алейхема "Ді ідіше фольксбібліотек". 1892 р. випустив в Одесі 3 томи збірників "Пардес", став першим виразником духовного сіонізму. 1901 р. заснував в Одесі видавництво "Морія", у 1908–10 рр. разом з Х.-Н. Бяликом випустив збірники (6 томів) "Сефер ha-агада". 1921 р. переїхав в Ерец-Ісраель (КЕЭ, т. 7, кол. 42–43). Клаузнер Йосип Гдалія (1874, Олькеники Віленської губ. – 1958, Тель-Авів), один з ініціаторів відродження національної культури на івриті – літературознавець, історик, лінгвіст, сіоністський діяч. Писав на івриті (до 1904 р. іноді на ідиш). Був делегатом 1-го сіоністського конгресу в Базелі (брав участь у роботі 3, 5, 8 і 10 конгресів). Редагував "Га-шилоах" (1903–1926). 1907 р. повернувся в Одесу, викладав у модернізованій єшиві, був запрошений в Одеський університет. 1919 р. виїхав в Ерец-Ісраель. 1925 р. очолив кафедру літератури на івриті в Єврейському Університеті (КЕЭ, т. 4, кол. 341–343). Кореспондент помилково написав "Фріман": Фрішман Давид Саулович (1864, Згерж – ?), письменник, видавець і редактор, перекладач. Дебютував у журналі "Га-Бокер ор" і "Га-Шахар" віршами і оповіданнями на івриті та ідиш. Співробітничав з першою єврейською щоденною газетою "Га-Йом". Видавав "Га-Дор" і "Га-Бокер", літературні збірники (ЕЭ, т. 15, кол. 454–455).

Примітки: Листівка на офіційному бланку Російсько-Азіатського банку; в адресі іншим почерком олівцем зазначено: "Гостиница "Бристоль", є приписка "Веньямин Каган, прив[ат] доц[ент], председ[атель] Комис[сии]. Шаргородська (?) – № 1391.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 168.

188

Борецька П[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що одержала листа Ан-ського і дякує за приязне ставлення. З грудня 1911 р. друкується в "товстих" журналах під псевдонімом М. Вихровський (додає журнали). Сама ж у редакції не буває, тому там не знають, що автор – жінка. Повідомляє, що І. Краніхельд написав про неї Айзману в Київ і був радий запросити Вихровського до співробітництва. Просить Ан-ського поговорити з Горнфельдом про публікацію рукопису "Хміль" у "Русском богатстве" (зі збереженням псевдоніма). Про публікацію в "Русском богатстве" хотіли клопотатися брат і приват-доцент Одеського університету Каган, але вони живуть в Одесі. Тому кореспондент і звертається з проханням до Ан-ського.

Лист: [...]; візитівка: [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13 х 21; 10,5 х 7; 2 арк. + 1 візитівка.

Айзман Давид Якович (1869, Миколаїв – 1922, Дитяче Село), прозаїк, художник. Перше оповідання опублікував у "Русском богатстве" 1901 р., 1905–07 р. приєднався до гурту письменників, що об'єдналися навколо збірників "Знание", з 1906 р. на його творчості позначається вплив символістів. Писав російською мовою. Близький друг Шолом-Алейхема, перекладав багато його творів на російську. У 1911–1919 р. у Петербурзі вийшло зібрання його творів (РЕЭ, т. 1, с. 31). Ґорнфельд Аркадій Георгійович – Див. III, 174.

Примітки: Візитівка Миколи Петровича Борецького-Берґфельд, підписана П. Борецькою. Шаргородська (?) – № 689, 690.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 170, 171.

189

Боярська [...] Мірель – Рапопорту (Ан-ському) Ш.

Просить повідомити, чи одержує Ан-ський які-небудь звістки від Дінезона, що він пише. Повідомляє, що з червня 1915 р. не має від Дінезона жодних звісток.

Листівка: 26 вересня [1916] р. Зі Шпикова в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 14 х 9; 1 арк.

Дінезон Яків – Див. III, 20.

Примітки: Рік установлено за поштовими штемпелями: є адреса в Петрограді: Басків пров., д. 6, кв. 24, Гуревичу (для Ан-ського). Шаргородська (?) – № 732.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 169.

190

Брандес Шолом – [Ан-ському С.А.]

Повідомляє, що має предмети єврейської старовини, які потребують реставрації.

Лист: [...]. Із Гусятина в [Петербург].

Оригінал, рукопись, чорнило чорне. Мова іврит; 13 х 20,5; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1804.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 172.

191

Брендерсон Н[...] – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що відправив на ім'я Ан-ського в "Еврейский мир" свої вірші, просить повідомити про можливість їхньої публікації.

Листівка: 18 березня 1910 р. Із Кременчука в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 14 х 9; 1 арк.

"*Еврейский мир*" – *Див. III, 57.*

Примітки: Дату відновлено за поштовим штемпелем; адрес написано по-російському: С.-Петербург. У редакцію "Еврейский мир", Б. Под'ячеська, будинок 39. Шаргородська (?) – № 779.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 173.

192

Бромберг Ф[...] В[...] – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Пише, що, довідавшись, що Ан-ський керує відділом белетристики в "Еврейском мире", вирішив звернутися безпосередньо в справі про публікацію оповідання "Доктор Неумов", *переданого ним у щомісячник "Еврейский мир"* у листопаді 1909 р. До написання листа оповідання опубліковане не було. Редакція, на звертання автора, відповіла, що, разом з іншими документами журналу, оповідання було передано у газету "Еврейский мир". Сам автор має шістнадцятирічний досвід літературної і журналістської роботи, був видавцем газет. Просить Ан-ського розібратися у цій справі і вирішити питання публікації оповідання.

Лист: 10 квітня 1910 р. Із Херсона в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13 х 21; 2 арк.

"*Еврейский мир*" – *Див. III, 57.*

Примітки: Зазначено адресу кореспондента: Херсон, Витовська, д. Бейліна; на звороті арк. 2 олівцем записано "отвечено". Шаргородська (?) – № 1292.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 175.

193

Бронберг І[...] – [Ан-ському] Соломонові Ароновичу

Лист на підтримку Ан-ського, який працює у справі Бейліса. Просить передати вітання О.О. Ґрузенберґу і його товаришам.

Лист: 20 жовтня 1913 р. Із Луцька в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22 х 28,5; 1 арк.

1913 р. С. Ан-ський брав участь як акредитований кореспондент газети "Речь" у процесі в справі Менахема Бейліса, обвинуваченого в "ритуальному вбивстві". Ґрузенберг Оскар Осипович – Див. III, 4.

Примітки: Шаргородська (?) – № [14].

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 174.

194

[Брук Г.] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що додає до листа вірші Шмерлінга "Из Шолом Аша" ("З Шолома Аша"). Висловлює думку, що переклад добре передає настрій автора і його можна опублікувати в "Еврейской мысли".

Лист: 7 травня 1910 р. Із Вітебська в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13 х 21; 1 арк.

Аш Шолом – Див. III, 20. "Еврейская мысль" – кореспондент, очевидно помилився, маючи на увазі "Еврейский мир" – Див. III, 57.

Примітки: Шаргородська (?) – № [1033].

ВФЮ ІР НБУВ, ф.330, од.зб. 179.

195

Брук Р[...] – Рапопорту [Семенові Акимовичу]

Пан Коробочкін передав кореспонденту про згоду Ан-ського прочитати в Гомелі лекцію. Сповіщає, що організацію лекції бере на себе Гомельське відділення ОПЕ і просить надіслати програму і кілька афіш, а також заздалегідь призначити дату, тому що на лекцію необхідно одержати дозвіл адміністрації, що зробити не просто.

Лист: 22 березня [...] р. Із Гомеля в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13,5 х 21,5; 2 арк. (2-й чистий).

Гомельське відділення ОПЕ було відкрито після 1909 р. ОПЕ – Див. III, 178.

Примітки: У кінці листа зазначено адресу кореспондента: Гомель, вул. Замкова. Шаргородська (?) – № 1502.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 176.

196

Брюллова Н[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Дякує за надіслані подарунки. Просить дати хоч маленьку статтю для збірника з національного питання, що збирається публікувати видавництво "Книга". Запитує, чи можна розраховувати на лекцію після 15.

Лист: [...]. Із [Петербурга] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13,5 х 21; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1589.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 177.

197

Брюллова Н[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що наприкінці місяця в П[етербур]зі буде відкриватися клуб імені М.Б. Ратнера. Організатори просять Ан-ського прийти на перший вечір, що буде цілком присвячений пам'яті М.Б. [Ратнера]. Виступатимуть члени Об.Є.С.Р.П., які характеризують виникнення СЄРП і роль Ратнера: Ґрузенберґ (М.Б. як адвокат), кореспондент (про другий період життя, М.Б. як народник). Просить Ан-ського вказати тему, з якою він має намір виступити на лекції. Просить потелефонувати їй чи Лазерському. Вечір планується на 11 чи 12 число.

Лист: [1918 р.]. Із [Петербурґа] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13,5 х 21; 1 арк.

Ратнер Марко Борисович (1871, Київ – 1917, Яси, Румунія), російський публіцист і правник, діяч єврейського соціалістичного руху. Співробітничав у журналі "Русское богатство", у якому друкував статті про російський марксизм, трудове законодавство. Публікував статті на юридичні теми в російських і єврейських прогресивних періодичних виданнях, виступав захисником на процесах з погромних справ, один з організаторів партії СЄРП. Разом з Х. Житловським став лідером "сеймістів". Автор численних статей і книг з питань єврейського соціалістичного руху. (КЕЭ, т. 7, кол. 93 (94). "СЄРП" – соціалістична єврейська робоча партія. "Ґрузенберґ" (Ґрузенберґ О.О. – Див. III, 4). Про виступ С. Ан-ського на вечорі пам'яті М.Б. Ратнера сповіщалось у зб. "Литературно-музыкальный вечер памяти М.Б. Ратнера. 28 мая 1918 г. в зале Петровского училища" – Пг., 1918.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1590.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 178.

198

Бунін Зусман – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Пише, що надсилає Ан-ському свої вірші і просить письменника висловити думку про їхні літературні достоїнства і недоліки.

Лист: [1911 р.]. Із Катеринослава в [Петербурґ].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 13 х 21; 1 арк.

Примітки: В кінці листа зазначено адресу російською: Катеринослав, Йорданська вул., буд. № 11, кв. 9. Шарогородська (?) – № 1289.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 180.

199

[Буш...А.] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що серед паперів, отриманих від [Єфройкіна] знайшов 2 квитанційні книжки ювілейного комітету і посилає їх Ан-ському. Щодо Кльоцкіна й аркуша Ніґеру пропонує поговорити після свого повернення. Просить чітко написати адресу Житловського.

Лист: 1 червня [191...] р. Із Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21 х 27; 1 арк.

Єфройкін Ізраїль (1884, Векшняй – 1954, Париж), публіцист, громадський діяч. У 1910-х рр. брав активну участь у групі "Відродження", перекладав твори І-Л. Переца, Г. Номберґа на російську. Друкувався в газетах "Дер фрайнд", "Фольксштіме", 1912 р. разом із С. Дубновим і С. Цінберґом заснував щомісячник "Ді ідіше велт". Один з організаторів Фолькспарте. (РЕЭ, т. 1, с. 456). Ніґер Шмуель (псевдонім, справж. ім'я Шмуель Чарні; 1883, Дукор, Мінської губ. – 1955, Нью-Йорк), літературний критик, публіцист і редактор. Примкнув до соціалістів, пізніше – сіоністів-соціалістів. Перші роботи написав на івриті і російській, після революції 1905 р. перейшов на ідиш. Кар'єру літературного критика почав 1907 р. зі статті про Шолома Аша. Був співредактором "Ді ідіше велт", при сприянні Б. Борохова редагував "Дер пінкес". Співробітничав з журналами "Культур унд білдінґ" і "Ді найє велт". Від початку діяльності YIVO був його співробітником. (КЕЭ, т. 5, кол. 704 (705). Житловський Хаїм – Див. III, 20.

Примітки: Лист написаний на офіційному бланку видавництва Вісника Єврейської громади, друкарський штапм із адресою: "Пет. сторона, Великий проспект, 82". Шаргородська (?) – № 827.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 181.

200

Вайнфельд Пінхос – [С. Раппопорту – Ан-ському Семенові Акимовичу]

У листі йдеться про амулет, що допоміг єврейській дівчині повернутися в юдаїзм. Згадуються: рабин з Чернівців і рабин Кантор.

Лист : [1913 р.]. Із Ковеля в [Санкт-Петербурґ].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит; 21,0 х 13,0; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1723.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 215.

201

Вайнштейн Леві Іцхок – Рапопорту Шломо

Повідомляє, що одержав листа Ан-ського з Могильова. Кореспондент не зміг виконати програму [доручену Ан-ським], тому що [Штеренберґ] не передав йому розділи, при цьому висловив думку, що друкувати [програму] у такому виді вважає недоцільним. Штеренберґ вважає також, що систематизувати матеріали практично неможливо, тому що залучені до роботи фахівці не зв'язані між собою. При цьому він дає передмову з посібником щодо використання програми, але попереджає про [поліцейську] небезпеку. Далі Вайнштейн просить Ан-ського писати в Брацлав і повідомити про своє рішення щодо матеріалів. Повідомляє, що посилає розділи програми, передані йому Лур'є. Пише, що залишені книги розібрав і поставив у кімнаті у певному порядку. Ключ від кімнати залишить пану Гуревичу.

Лист: 12 червня 1913 р. Із [Петербурґа] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 31,5 х 21,5; 2 арк.

Вайнштейн Леві-Іцхок був повіреним у справах етнографічної експедиції, виконував фактично функції секретаря і помічника С. Ан-ського. Лур'є Ісак (1875, Новгород – 1930-ті, Самарканд (?), слухач Курсів сходознавства, один із засновників ЄІЕТ, його неодмінний архіваріус, з 1917 р. – завідувач архіву і музею. У травні 1921 р. виїхав у Туркестан для збору історичних матеріалів про місцевих євреїв. Завідувач єврейської бібліотеки в Самарканді, організатор і директор Єврейського музею в Самарканді (1927–1932). Репресований, загинув. У листі йдеться про програму збирання етнографічних матеріалів, розроблених Комісією для організації експедиції за участі залучених слухачів петербурзьких Курсів сходознавства. (Див.: Семен Ан-ський та єврейський світ...).

Примітки: Лист на офіційному бланку етнографічної експедиції: у лівому верхньому куті друкарський штамп: "Еврейское историко-етнографическое общество, Отдел фольклора и этнографии. Этнографическая экспедиция имени Барона Горация Гинцбурга". Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 196.

202

Вайнштейн Леві Іцхок – Рапопорту Шломо

Повідомляє, що хвилювався, не одержавши відповіді та вказівок від Ан-ського. Усі доручення виконав, програму забрав із друку. Одержав з Петербурґа 3 листівки з проханням надіслати вказівки щодо збору етнографічних матеріалів. Із Брацлава відправив 12 листівок. Одержав 9 листів із проханням вислати програму, у відповідь відіслав указівки щодо збору етнографічних матеріалів і "правила". Пише, що одержав лист від пана [Аваніма Г-ц], що пише про знайдення у Могильові дуже старої синагоги з різьбленням по дереву і різними написами на стінах, а також етнографічними матеріалами. Адресу і місцезнаходження синагоги не зазначено, але оскільки Ан-ський вже бував у тих місцях, то, очевидно, знає це. Було отримано також 2 листівки з Острога:

одна від киянина, друга від Мойсея Чепуруна. Останній дуже хоче працювати для експедиції. Вайнштейн йому не відповів, тому що знає, що Ан-ський в Острозі вже був. Наводить список міст, з якими вів переговори [...]. Пише, що одержав листівку з Острога від Ієгуди Хоровського, що просить програму для збору матеріалу і повідомляє про бейт-ha-Мікдаш і 4 цицит, яким близько 200 років і запитує, чи потрібні вони. Просить дати вказівки про подальші дії.

Лист: 20 червня 1913 р. Із Браслава в Дубно.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 31,5 х 21,5; 3 арк.

Крім великої Програми було розроблено спеціальні правила для збирання етнографічних матеріалів, які розсилалися всім добровільним помічникам, які працювали на місцях. Про розписи Могильовскої синагоги докладно писав художник Ель Лисицький, який обстежував її 1916 р. (стаття "Спогади про Могильовську синагогу" у журналі "Милгройм-Римон", Берлін, 1923, на ідиш). "бейт-ha-Мікдаш" — храм, мається на увазі модель Храму. "цицит" — від грецького — нитяні кисті, зазвичай плетені, прикріплені до країв т. зв. талеса і є обов'язковими елементами ритуального одягу юдея.

Додаток: поштовий конверт.

Примітки: Лист на офіційному бланку етнографічної експедиції: у лівому верхньому куті друкарський штамп: "Еврейское историко-этнографическое общество, Отдел фольклора и этнографии, Этнографическая экспедиция имени Барона Горация Осиповича Гинцбурга". Шаргородська (?) — № 1989; на конверті — № 1985.

ВФЮ ІР НБУВ ф. 339, од.зб. 197.

203

Вайнштейн Леві Іцхок — Рапопорту Шломо

Повідомляє, що щодня отримує листи з проханнями вислати програму і правила для роботи з матеріалами. Пише, що одержав 2 десятки прохань уже після того, як програму було надруковано в "Гайнт". Жалкує, що "Правила" у нього закінчилися, тому просить вислати певну їх кількість. Зауважує, що одразу по приїзді в Петербург надрукує додатковий наклад. Просить повідомити про нові знахідки і роботу експедиції, зауважує, що громадський інтерес до справи значно зріс. Просить повідомити нову адресу.

Лист: 23 червня 1913 р. Із Браслава в [Дубно].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 31,5 х 21,5; 2 арк.

"Гайнт" — одна найвпливовіших газет на ідиш, видавалася у Варшаві в 1908–1939 рр. 1915 р. тимчасово була закрита цензурою. Редактор Н.Г. Прилуцький. (Эльяшевич Д. Правительственная политика и еврейская печать.., с. 499–502).

Примітки: Лист на офіційному бланку етнографічної експедиції: у лівому

верхньому куті друкарський штамп: "Еврейское историко-этнографическое общество, Отдел фольклора и этнографии. Этнографическая экспедиция имени Барона Горация Осиповича Гинцбурга". Шаргородська (?) – № 1991.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 198.

204

Вайнштейн Леві Іцхок – Рапопорту Шломо

Пише, що одержав телеграму від Ан-ського. З приводу програми висловлює думку, що треба використовувати те, що є, оскільки [...] нічого не повідомив про історичну програму. Повідомляє, що висилає 17 примірників програми, а по приїзді в Петербург вишле ще. Додає 2 листи: з м. Горошки Волинської губ. і з Гомеля, просить Ан-ського особисто відповісти на них.

Лист: 25 червня 1913 р. Із Браслава в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 31,5 х 21,5; 1 арк.

Примітки: Лист на офіційному бланку етнографічної експедиції: у лівому верхньому куті друкарський штамп: "Еврейское историко-этнографическое общество, Отдел фольклора и этнографии. Этнографическая экспедиция имени Барона Горация Осиповича Гинцбурга". Шаргородська (?) – № 1988.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 199.

205

Вайнштейн Леві Іцхок – Рапопорту Шломо

Повідомляє, що не писав раніше, оскільки чекав Ан-ського в Кременці. Одержав 1000 руб. і поки цього досить, також одержав "Правила" і відправив у Кременець 50 примірників. Повідомляє Ан-ському, що вислав 40 програм і правила, перероблені Лур'є. Переписані частини програми у Вайнштейна відсутні, але є в Ан-ського. Немає лише народної медицини, що робив Кімельман і яку не дали переписати Лур'є. Повідомляє про кількість розісланих листів і відповідей на запити. Далі коротко пише, що в Бюро було отримано етнографічний матеріал: 118 єврейських прізвищ, що походять від імен чи мови ідиш; 125 уже зареєстрованих у каталозі єврейських пісень, від Залмана Розенталя отримано 122 пісні; багато інших важливих матеріалів. Пересилає листи, що потребують відповідей самого Ан-ського.

Лист: 19 липня 1913 р. Із [Петербурга] в [Кременець].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова ідиш; 31,5 х 21,5; 3 арк.

Лур'є Ісак – Див. III, 201. Кімельман І. – слухач Курсів сходознавства. Брав участь у складанні Програми. "Отримані пісні" – текстові і нотні розшифровки, що надсилалися добровільними помічниками на адресу експедиції.

Примітки: Лист на офіційному бланку етнографічної експедиції: у лівому верхньому куті друкарський штамп: "Еврейское историко-этнографическое общество, Отдел фольклора и этнографии. Этнографическая экспедиция имени

Барона Горация Осиповича Гинцбурга". Шаргородська (?) – № 1997.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 200.

206

Вайнштейн Леві Іцхок – Рапопорту Шломо

Пише, що одержав коробки із накладом, але не одержав кошика з валіками, про відправлення яких писав йому Ан-ський. Повідомляє, що з Цінберґом зустрінеться після приїзду останнього в Петербург. Повідомляє, що багато працює над історичною програмою, але зі Штернберґом ще не зустрічався. Зараз працює над словником свят і напівсвят єврейського календаря. Веде листування за вказівками Ан-ського.

Лист: 6 серпня 1913 р. Із Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 31,5 х 21,5; 2 арк.

"...не одержав кошика з валіками" (маються на увазі фоноциліндри Едісона, на які за допомогою фонографа робилися записи єврейського музичного фольклору. Записи, здебільшого, збереглися і знаходяться зараз у ІР НБУВ. Докладніше див.: Шолохова Л. Фоноархив еврейского музыкального фольклора...). Цінберґ Ізраель (Сергій Лазарєв) (1873, Лановці Кременецького повіту Волинської губ. – 1939, під Владивостоком), літературознавець, журналіст, видавець, доктор філософії (1898), літературну діяльність розпочав 1890 р. Один із засновників видавництва "Ді найє бібліотек", Співробітничав з "Восходом", альманахом "Пережитое", "Еврейской стариной". Автор "Історії єврейської літератури" (на ідиш, 8 томів), 1927 р. був обраний головою ЄІЕТ (РЕЭ, т. 3, с. 316). Штернберґ Лев (1861, Житомир – 1927, Дудерґоф) етнограф і громадський діяч, член-кореспондент Всеросійської Академії наук з 1924 р., член комітету ЄІЕТ з моменту заснування, з 1912 р. – його голова. Автор ряду робіт з антропології, національної психології й етнографії євреїв.

Примітки: Лист на офіційному бланку етнографічної експедиції: у лівому верхньому куті друкарський штамп: "Еврейское историко-этнографическое общество, Отдел фольклора и этнографии. Этнографическая экспедиция имени Барона Горация Осиповича Гинцбурга". Шаргородська(?) – № 1994.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 201.

207

Вайнштейн Леві Іцхок – Рапопорту Шломо

Одержав листа Ан-ського від 26 серпня. Не знав, за якою адресою варто направляти листа, тому довго не писав. Після від'їзду зі Старокостянтинова про адресу Ан-ського не знав і Кісельґоф. Повідомляє, що на прохання Ан-ського з Бєлогородки вислав листа до Клевані. Повідомляє, що віддрукував 500 прим.

нових правил, зумів зустрітися і попрацювати зі Штеренберґом. Із незрозумілої причини швейцар з будинку № 50 не передавав кореспонденції, за що Ґінсбурґ його звільнив. Пише, що Ціберґ завжди зайнятий, коли відкрита контора "Єврейської енциклопедії". Повідомляє про отримані гроші і витрати.

Лист: 29 серпня 1913 р. Із Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 31,5 х 21,5; 2 арк.

Кісельґоф Зіновій (1876–1938), збирач і дослідник єврейського музичного фольклору, музикант, педагог і організатор єврейської освіти. Один із засновників і незмінний член Комітету Товариства єврейської народної музики, учасник експедицій під керівництвом С. Ан-ського. Штернберґ Лев – Див. III, 206. "...з будинку № 50" – Василівський острів, 5-та лінія, адреса музею ЄІЕТ. Ґінсбурґ Мойсей Акимович – Див. III, 12. Ціберґ Ізраель – Див. III, 206.

Примітки: Лист на офіційному бланку етнографічної експедиції: у лівому верхньому куті друкарський штамп: "Еврейское историко-этнографическое общество, Отдел фольклора и этнографии. Этнографическая экспедиция имени Барона Горация Осиповича Гинцбурга". Шаргородська (?) – № 1990.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 202.

208

Вайнштейн Леві Іцхок – Рапопорту Шломо

Поздоровляє з Новим роком [Рош-ha-Шана] і пише, що листівку з Києва одержав. Повідомляє, що написав листа за всіма адресами, що йому дав Ан-ський. Далі пише, що одержав з містечка Берестечка звістку від Тарраша про зібраний ним і відправлений на петербурзьку адресу матеріал. Останній запитує також про предмети, які можна закупити для музею. Наступний лист із Мирополя від Штеринштейна, у якому автор повідомляє, що в онуків Ребе Лейві-Іцхока Бердичівського є коштовна книга з записами самого ребе, яку можна купити для музею. У реб Пінхаса з Косиць є вся кабала, яку можна переписати. Пан Судиловський з Ізяслава надіслав залишок матеріалів, переписаних ним з пінкасів, є в нього також рукопис Тейтельбаума, який можна купити. Знайшов він також три старі речі зі срібла. Вайнштейн запитує в Ан-ського про свої подальші дії за цими листами. Повідомляє, що одержав матеріал від Ґольдберґа з Ловича, який Ан-ський мусить подивитися по приїзді в Петербурґ. Запитує, чи одержав Ан-ський пересланий лист від Розенталя. Пише, що віддав друкувати програми.

Лист: 24 вересня 1913 р. Із Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 21 х 27; 2 арк.

Бердичівський Леві-Іцхак – один з головних волинських хасидів. Народився в містечку Замостя (рік народження невідомий), помер 1809 р. у Бердичеві. У молодості був проповідником у Пінську, одній з основних

єврейських громад Литви того часу. У 60-ті рр. XVIII ст. відправився в Межирич, де познайомився з Бером Межирицьким і став один з його ревних послідовників. Після конфлікту, пов'язаного з переслідуванням хасидів з боку віленського гаона і піддання анафемі прихильників руху, змушений був переїхати в Україну і наприкінці 80-х рр. остаточно оселився в Бердичеві. 1798 р. видав книгу "Святість Леві" ("Keduschath Levi"), що складається переважно із суботніх проповідей. Ця книга є одним із кращих творів хасидської літератури. Інші прізвища, згадані в листі, належать помічникам Ан-ського, які працювали в містечках і збирали матеріали для експедиції.

Примітки: Лист на офіційному бланку етнографічної експедиції: у лівому верхньому куті друкарський штамп: "Еврейское историко-этнографическое общество, Отдел фольклора и этнографии. Этнографическая экспедиция имени Барона Горация Осиповича Гинцбурга". Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 203.

209

Вайнштейн Леві Іцхок — Рапопорту Шломо

Повідомляє, що одержав листа. У відповідь на питання пише, що одержав із Кременця тільки 1 коробку (у листі Ан-ського йдеться про дві), говорив з цього приводу з Кісельґофом, який повідомив, що другу коробку було відправлено в Київ. Далі пише, що отриману коробку відправлено в Кременець малою швидкістю, дублікат [накладної] перешле Ан-ському листом. Повідомляє, що одержав матеріали по Програмі від двох кореспондентів; працює над Програмою, обсяг роботи дуже великий, і якби він знав заздалегідь, то не взявся б за цю роботу. Просить надіслати примірник матеріалу, що знаходиться в Ан-ського.

Лист: 7 листопада 1913 р. Із Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 21 х 27; 1 арк.

Кисельґоф Зіновій — Див. III, 207.

Примітки: Лист на офіційному бланку етнографічної експедиції: у лівому верхньому куті друкарський штамп: "Еврейское историко-этнографическое общество, Отдел фольклора и этнографии. Этнографическая экспедиция имени Барона Горация Осиповича Гинцбурга". Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339,од.зб. 204.

210

Вайнштейн Леві Іцхок — Рапопорту Шломо

Повідомляє, що одержав телеграму Ан-ського і одразу поїхав до Гуревича; відіслав усі листи, пересилає Ан-ському 3 листи і 2 телеграми; відіслав пану Столяру в Москву посилку з 10 примірниками книги "Народ і книга", що взяв

у Бюро; одержав чимало матеріалів з варшавських "Момент" і "Гайнт".

Лист: 8 січня 1914 р. Із Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 13 х 22,5; 1 арк.

Ан-ский С.А. Народ и книга. Опыт характеристики народного читателя. – М.: Л.А. Столяр, MCMXIV (1914). – 266 с. "Момент" – "Дер момент" – газета на ідиш, видавалася у Варшаві під ред. Н.Г. Прилуцького. "Гайнт" – Див. III, 203.

Примітки: Шаргородська (?) – №1986.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 205.

211

Вайнштейн Леві Іцхок – Рапопорту Шломо

Повідомляє, що пересилає лист, взятий у Гуревича, оскільки не знає нової адреси, то посилає на адресу пана Ландау. Послав телеграму пану Бяліку і переговорив з Дубновим. Зробив усе, про що просив Ан-ський: програма вже друкується і за кілька днів буде готова.

Лист: 25 січня 1914 р. Із Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 13 х 20,5; 1 арк.

Бялик Хаїм-Нахман – Див. III, 20. Дубнов Семен – Див. III, 22.

Примітки: Шаргородська (?) – №1992.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 206.

212

Вайнштейн Леві Іцхок – Рапопорту Шломо

У відповідь на телеграму відправляє листа до Варшави й Одеси, сподівається, що відіслана 27 січня коректура отримана Ан-ським. Пише, що вже підготовлено і другу коректуру, але в ній є численні помилки. Далі повідомляє про справи у Бюро: отриманий лист із Корця від Зільбермана, у якому є матеріал для Ан-ського і прохання про пересилання грошей. Отримано також 8 зошитів від Чуднера. Отримано лист від Ґройберґа із Сохачева, який просить надіслати програму.

Лист: 2 лютого 1914 р. Із Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 21,0 х 27,0; 2 арк.

Листи Мордехая Зільбермана – Див. од.зб. 467–475.

Примітки: Лист на офіційному бланку етнографічної експедиції: у лівому верхньому куті друкарський штамп: "Еврейское историко-этнографическое общество, Отдел фольклора и этнографии. Этнографическая экспедиция имени Барона Горация Осиповича Гинцбурга". Адрес: Евр. Истор.-Этногр. Общ. Для Експедиции, Вас[ильевский] остр[ов], 5 линия, 50". Шаргородська (?)

– № 1987.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 207.

213

Вайнштейн Леві Іцхок – Рапопорту Шломо

Звертається до Ан-ського з проханням допомогти знайти роботу в газеті "Ді фолькс штіме", у якій, як йому відомо, Ан-ський працює.

Лист: [б.д.]. Із [...] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 13,5 х 21,5; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 890.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 208.

214

Вайсенберг С[амуїл] А[...], д-р – [Раппопорту] Семенові Акимовичу

Пише, що справа, про яку він мріяв [організація експедицій], перебуваючи у провінції, здійснюється нарешті завдяки зусиллям й ініціативі Ан-ського. Намічена Ан-ським нарада для вироблення програми і планів експедиційної роботи, на думку кореспондента, мусить принести велику користь. Зауважує тільки, що час, обраний для наради, не дуже гарний, оскільки припадає на святкування Песаха, коли більшість учасників захоче залишитися з родинами. Тому було б добре перенести дату наради. У такому випадку він, на першу ж телеграму, буде готовий приїхати і взяти участь у роботі. Пише, що вважає обов'язковим до наради написати реферати і програму, інакше [велика] кількість думок і поглядів можуть звести роботу до нуля. Зауважує, що дуже радий тому, що Ан-ський вважав за потрібне включити в дослідження експедиції розділ з антропології, тому що в цій галузі є чимало вчених (на відміну від медичного обстеження). Крім того, поздоровляє Ан-ського з тим, що він зміг зібрати для роботи експедиції суму в 30 000 руб., тоді як Ґрунвальд не спромігся зібрати 10 000 руб. на організацію єврейського павільйону на [Друдинській] виставці.

Лист: 4 березня 1912 р. Із Єлисаветграда в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 11,5 х 18; 2 арк.

Вайсенберг Самуїл (1867, Єлисаветград – 1928, там же), лікар, антрополог і мандрівник. У подорожах збирав матеріали з антропології євреїв Близького Сходу, Північної Африки, Кавказу і Середньої Азії. Автор робіт з єврейської антропології, етнографії і фольклору (КЕЭ, т. 1, кол. 599). Нараду, про яку йдеться у листі, було зібрано в Петербурзі з ініціативи С. Ан-ського 24–25 березня 1912 р. У ньому взяли участь чільні представники єврейської історичної школи, було заслухано доповіді і повідомлення про єврейську історію й етнографію, накреслено

основні напрями роботи експедиції, обрано Комісію з підготовки роботи (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...). "Зібрати 30 000 руб." – фактично ці гроші на проведення трьох сезонів було надано бароном Вол. Ґінцбурґом. Решту грошей збирали за передплатним листом.

Додаток: поштовий конверт.

Примітки: Лист написано на бланку доктора С.А. Вайсенберґа, лікарня; в кінці листа приписка з адресою Аркадія Даниловича Єлькінда: Москва. В. Никитська, 41 А, кв. 12; на конверті зазначено адресу: Семенові Акимовичу, пану Раппопорту, С.-Петербурґ, Ліговка, 47, кв. 1. Шаргородська (?) – № 1839.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 211.

215

Вайсенберґ С[амуїл] А[...], д-р – [Раппопорту] Семенові Акимовичу

Пише, що повернувся з Петербурґа під враженням від спілкування з Ан-ським і сподівається, що останній приїде в Єлисаветград з рефератом чи лекцією. Сподобалася пропозиція перевести етнографічні статті кореспондента, висловлена Ан-ським, тому що він поділяє думку про необхідність ознайомлення російської публіки з єврейським побутом. Просить звернути увагу на статтю про єврейський музей і показати її [М.] Вінаверу, можливо і [С.] Дубнов погодиться прочитати переклад. Запитує, чи вирішилося питання про субсидування його роботи з обстеження [...], почати яку готовий уже наприкінці квітня. Пише, що передав Соловейчику статті для "Рассвета", але не одержав відповіді. Просить Ан-ського, у випадку, якщо стаття не підійде "Рассвету", передати її в "Восход".

Лист: 6 квітня 1912 р. Із Єлисаветграда в Петербурґ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 11,5 х 18; 2 арк.

Очевидно, йдеться про статтю з єврейської антропології, спочатку підготовленої на ідиш чи івриті. Вінавер Максим Мойсейович – Див. III, 22. Дубнов Шимен (Семен) – Див. III, 22. Рассвет / Щотижневик. Ред. М.Л. Цейтлін; з № 33 від 25 серпня 1907 р. – С.К. Гепштейн; з № 46 від 14 листопада 1914 р. – Г.Л. Цейтлін; Вид. М.Л. Цейтлін; з № 29 від 28 липня 1907 р. – за вид. Ц.С. Крайз; з № 33 від 25 серпня 1907 р. – Ц.С. Крайз; з № 44 від 10 листопада 1907 р. – М.С. Глінкін; з № 43 від 3 листопада 1908 р. – Л.З. Бабков. – СПб., 1907–1915 (Литература о евреях.., с. 566–567). "Восход" – журнал науково-літературний і політичний. Видавався в С.-Петербурзі в 1881 – 1899 рр. під ред. А. Ландау, з 1899 по 1906 р. під ред. М.Г. Сиркіна, додатком до нього виходили Недельная хроника "Восхода" і Хроника "Восхода" (Література о евреях.., с. 542).

Примітки: Шаргородська (?) – № 1841.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 209.

216

Вайсенберґ С[амуїл] А[...], д-р – [Раппопорту] Семенові Акимовичу

Пише, що наступного дня виїжджає кружним шляхом через Туркестан на Кавказ і в Крим. Зазначає, що до 18 травня можна направляти кореспонденцію на адресу д-ра М. Мільмана (Баку – Балахони, Лікарня нафтопромисловців), а після 1 червня – у Керч [аптекарський магазин] І.Г. Солодаря.

Листівка: 29 квітня 1912 р. Із Єлисаветграда в Петербурґ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,5 x 14,5; 1 арк.

Примітки: Лист написаний на бланку доктора С.А. Вайсенберґа, лікарня; в кінці приписка: "Книги отправлять в Елисаветград". Шаргородська (?) – № 1837.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 212.

217

Вайсенберґ С[амуїл] А[...], д-р – [Раппопорту] Семенові Акимовичу

Пише, що щойно приїхав з Кавказу [у Керч] і застав лист Ан-ського. Далі пише, що Ан-ський не повинен самоусуватися і випускати справу з рук, іншої можливості організувати експедиції не буде. Пише, що вважає зайвим займатися під час експедиції чистою антропологією. Замість неї поставив би на перше місце етнологію (побут, форми життя, заняття і т. д.). Готовий допомагати Ан-ському в роботі навіть за умови відсутності оплати. Запитує, чи можна працювати в експедиції впродовж місяця і яка може бути оплата роботи. Далі пише, що, на його думку, пробна експедиція мусить охопити і з'ясувати все для майбутніх робіт, тому вважає обов'язковою присутність етнографа. Пропонує використовувати свої знання, але зауважує, що володіє івритом недостатньо і не є досить ортодоксальним. Рішення про свою участь у роботі залишає за Ан-ським.

Лист: 10 червня 1912 р. Із Керчі в Петербурґ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 x 27,5; 1 арк.

Перший сезон експедиційних робіт було вирішено провести як "пробну поїздку", основною метою якої мусило стати визначення напрямів досліджень, регіон робіт, можливості збирання матеріалу (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...).

Примітки: Лист написано на бланку Центральної аптеки й аптекарського магазина провізора І.Г. Солодаря в Керчі. Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 213.

218

Вайсенберґ С[амуїл] А[...], д-р – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що з великим задоволенням згадує час, проведений з Ан-ським та іншими діячами. Далі зазначає, що Ан-ський просив його написати список книг з етнографії і, за можливості, придбати книжки на 300 руб. Зауважує, що купив дві, наводить назви, запитує, що з ними робити і куди висилати. Шкодує, що до часу [написання] листа не було публікацій про роботу експедицій 1912 р. При цьому зауважує, що його звіт Дубнов дуже скоротив і переробив відповідно до своєї думки. Запрошує прочитати лекцію на обрану самим Ан-ським тему. Просить запитати в Ґессена, чи буде виданий 2-й тім "Історії євреїв" і чи планує автор включити туди глави з антропології.

Лист: 16 квітня 1913 р. Із Єлисаветграда в Петербурґ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 11,2 х 18; 2 арк.

Ґессен Юлій Ісидорович (1871, Одеса – 1939, Ленінград), історик російського єврейства. Найбільший фахівець в області джерелознавства історії євреїв у Росії, співробітник "Еврейской энциклопедии", автор "Історії євреїв у Росії" (кілька видань) (РЕЭ, т. 1, с. 299–300). "...чи буде виданий 2-й том "Історії євреїв" – йдеться про підготовку видання тому багатотомного видання "Історія єврейського народу" (під ред. Ю. Ґессена). Т. 1 вийшов 1913 р. у видавництві "Мир", т. 2 (11) – "Історія єврейського народу в Росії (З найдавніших часів до 1825 р.)" вийшов 1914 р.

Додаток: поштовий конверт.

Примітки: Лист написано на бланку доктора С.А. Вайсенберґа, лікарня; на конверті зазначено адресу: У редакцію газети "Рассвет", С.-Петербурґ, Торгова, 11, Для С.А. Ан-ського. Шаргородська (?) – № 1841.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 214.

219

Вайтер А[...] – [Ан-ському С.А.]

Просить вислати депешею передмову Переца.

Картка: [без дати].

Оригінал, автограф, синій олівець. Мови ідиш, іврит; 9 х 3,5; 1 арк.

Перець Іцхак-Лейбуш – Див. III, 20.

Примітки: Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 216.

220

Вакс Г[...] – Рапопорту – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Пише, що організує лекторське бюро в Житомирі і навколишніх містах. Звертається до Ан-ського з ініціативи Іллі Марковича Василевського (Не-букви) із проханням прочитати цикл лекцій. Повідомляє, що в сезоні [1912 – 1913] у Житомирі читали лекції П.С. Коган, член Державної Думи Родичев, Г.С. Петров, Тан і І.М. Василевський. Пише про фінансові умови організації і проведення лекцій, що зручніше було б організувати лекції в 1-му чи 4-му тижні Великого посту. Про організацію лекцій Ан-ського з єврейської літератури його просить Житомирське єврейське товариство. До того ж повідомляє, що в Житомирі планують видавати солідну газету на кшталт "Киевской мысли", редагувати яку погодився І.М. Василевський. Запрошує до участі у виданні. Просить повідомити про рішення.

Лист: [1913]. Із Житомира в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13 х 21; 2 арк.

Василевський Ілля Маркович (1882, Полтава – 1938), журналіст, літературний критик. Писав під псевдонімом "Не-буква"). Дебютував у "Журнале для всех", його сатиричні твори публікувалися в різних періодичних виданнях. У 1915–1917 р. спільно з М. Горьким редагував "Журнал журналов", автор книг і досліджень про історію Росії початку XX ст. (РЕЭ, т. 1, с. 208). Родичев Федір Ізмаїлович (1853 – 1952), земський діяч, юрист. Один з лідерів кадетів. У березні – травні 1917 р. – міністр Тимчасового уряду у справах Фінляндії. Після жовтневої революції емігрував (СЕС, с. 1143). Коган Петро Семенович (1872, Ліда, Віленской губ. – 1932, Москва), історик літератури і критик. Викладав у вузах Москви і Петербурга. Друкуватися почав 1895 р., знаходився на позиціях, близьких до марксистів. Автор численних робіт з історії західноєвропейської літератури і театру, підручників і навчальних посібників (КЕЭ, т. 4, кол. 409). Богорав Володимир Германович (до хрещення – Натан Менделевич, псевдонім Н.А. Тан, В.Г. Тан) (1865, Овруч Волинської губ. – 1936, побл. Ростову-на-Дону), етнограф, письменник, революційний і громадський діяч. На початку 1880-х рр. російський народник, керівник Південноросійської організації "Народна воля". В роки перебування на засланні став етнографом, вивчав історію колимських козаків, якутів, ескімосів. Редагував журнали "Начало" і "Жизнь" – друковані органи легальних марксистів. Автор численних фундаментальних досліджень з етнографії і фольклору народів Півночі (РЕЭ, т. 1, с. 146).

Примітки: На арк. 1 угорі ліворуч два штампи – "Книжно-музыкальный магазин и библиотека [...] М. Вакса в Житомире, Б. Бердичевская, 39. Отделение: Михайловская, д. Готтесмана" і "Музыкальный магазин "Лира" в Житомире. Ноты, граммофоны, музыкальные инструменты и Концертное бюро". Шаргородська (?) – № 1537.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 183.

221

Вакс Г[...] – Рапопорту С.А. (Ан-ському)

Повідомляє, що на пропозицію Василевського написав у редакцію журналу "Новый Восход" (Колокольна, 3, кв. 26) і лише в день написання листа одержав адресу Ан-ського від Єврейського літературного товариства. Просить забрати лист у редакції журналу і відповісти на викладені в ньому пропозиції.

Листівка: [17 січня 1913 р.]. Із Житомира в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9 х 14; 1 арк.

"Новый Восход" / Ред. М.Г. Сиркін; з № 8 від 28 лютого 1914 р. – Х.А. Кречмар-Клейманс; Вид. М.Г. Сиркін. – СПб., 1910 –1915. З 1910 по 16 квітня 1915 р. – продовження газета "Восход". З 16 квітня по 24 червня 1910 р. замість тимчасово призупиненого "Нового Восхода" виходив щотижневик "Еврейская неделя". У травні 1915 р. перетворений на журнал "Еврейская неделя", що видавався у Москві (Литература о евреях.., с. 563).

Примітки: Дату відновлено за поштовим штемпелем; на звороті над текстом штамп: "Книжно-музыкальный магазин и библиотека [...] М. Вакса в Житомире, Б. Бердичевская 39. Отделение: Михайловская, д. Готтесмана". Шаргородська (?) – № 1422.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 184.

222

Вакс Г[...] – Рапопорту (Ан-ському) [Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що одержав від Ан-ського листа зі згодою на читання лекцій у Житомирі і запитанням про міста, в яких також можуть бути організовані лекції. Пише, що може влаштувати лекції в Бердичеві, Рівному й інших близьких містах, але в Бердичеві київський губернатор практично не дає дозволів на читання єврейських і політичних лекцій, заборонив навіть лекцію Петра Пильського і читання Юшкевича й Айзмана. Далі повідомляє, що зручним часом можуть бути 4 і 7-й тижні Великого посту. Повідомляє, що про лекцію Ан-ського просять Професійна школа, Бібліотека імені Лернера і товариство "Гмілус Хесед". Просить терміново надіслати програму і докладні тези лекцій для одержання дозволу і підготовчих робіт.

Лист: 11 лютого 1913 р. Із Житомира в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 28,5; 1 арк.

Юшкевич Семен Соломонович (1868 – 1927), письменник, поет, драматург. Дебютував оповіданням "Кравець" у "Восходе", увійшов у російську літературу в угрупованні збірників "Знание" одночасно з М. Горьким, Л. Андрєєвим, І. Буніним. 1911 р. видав 6 томів зібрання творів у Петербурзі. На сцені МХТу з успіхом ставилася його п'єса "Мізерере". Російський письменник єврейського походження (Книга о

русском еврействе... с. 377). Айзман Д.Я. – Див. III, 188.

Примітки: Лист написано на бланку музичного магазина Вакса, виконаному друкарським способом. Шаргородська (?) – № 1538.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 182.

223

Вальбе Борис – Раппопорту С.А.

Пише, що доповідь Ан-ського про Житловського допомогла йому знайти респондента. Інформує, що В.П. Войтоловський клопотався у Києві про влаштування його в "Киевский голос", але поки безуспішно. Одержав запрошення до співробітництва від Торчинського, редактора "Голоса правды", послав йому два фейлетони, але на момент написання листа їх ще не було опубліковано. Просить Ан-ського допомогти йому з влаштуванням на роботу в Петербурзі.

Листівка: 11 січня 1913 р. Із Шепетівки в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9 x 14; 1 арк.

З молодою людиною Ан-ський, очевидно, познайомився під час роботи експедиції в Шепетівці в сезоні 1912 р. Житловський Хаїм – Див. III, 20. "Киевский голос". Щоденна громадсько-економічна, політична і літературна газета. Київ, 1906–1907. Редактори: С.І. Дрелінг; з № 99, 1907 – О.Ф. Саликовський і В.С. Капустін; з № 23 – він же і С.Г. Слюсаревский; з № 99 – С.М. Слюсаревський. Видання припинене 1907 р., далі передплатники одержували газету "Киевские вести" (до 1912 р.); потім – виходила газета "Киевская почта" (Каталог дореволюционных газет.., с. 61–62). Зараз важко встановити, чи помилився кореспондент, зазначаючи назву газети, чи написав "за старою пам'яттю". "Голос правды". Бердичів (Київська губ.), 1912–1913. Щоденна. Ред. В.Д. Дубнов. Вид. Н.Ш. Горнштейн, д-р і Ф.У. Фінкельштейн. (Беляева Л.Н., Зиновьева М.К. Биобиблиография периодических изданий.., т. 1, с. 397).

Примітки: Фірмова листівка Ш. Вальбе. Шаргородська (?) – № 927.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 185.

224

Вальбе Борис – Раппопорту С.А.

Засмучений, що не одержав відповіді на попередній лист і просить вибачення за настирливість.

Листівка: 31 січня 1913 р. Із Шепетівки в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9 x 14; 1 арк.

Примітки: Фірмова листівка Ш. Вальбе; Адреса в Петербурзі: Басків пров.,

24, кв. 7, Гуревичу для Раппопорта. Шаргородська (?) – № 931.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 186.

225

Вальбе Борис – Раппопорту С.А.

Пише, що гаявся з відповіддю на лист, оскільки чекав зі Смоленська відповіді про статтю, відправлену туди за рекомендацією Ан-ського. Просить поради, що ж робити далі. Просить також Юдовіна вислати фотографії, а то [знайомі] спокою не дають, і надіслати які-небудь твори Ан-ського почитати.

Листівка: 28 лютого 1913 р. Із Шепетівки в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9 х 14; 1 арк.

У Смоленську працював близький друг С. Ан-ського Соломон Гуревич, редактор газети "Смоленский вестник", один із найталановитіших провінційних журналістів свого часу.

Примітки: Фірмова листівка Ш. Вальбе; Адреса в Петербурзі: Басків пров., 24, кв. 7, для Раппопорта. Шаргородська (?) – № 926.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 187.

226

Вальбе Бор[ис] – Рапопорту С.А. (Ан-ському)

Пише, що одержав листа від Войтоловського, у якому він повідомляє, що "Киевский голос" замінено "Вечерней газетой". Ця газета має потребу в кримінальній хроніці, романах і формує склад співробітників. Видавець віддає перевагу працівникам з досвідом, тому надії на роботу в Києві немає. Підготував відозву з приводу святкування 60-річчя В.Г. Короленка (уродженця м. Рівного). Кореспондент одержав пропозицію написати ряд статей про Короленка, але в нього немає творів останнього. Тому він просить Ан-ського надіслати матеріал про нього і його твори.

Листівка: 7 червня 1913 р. Із Шепетівки в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9 х 14; 1 арк.

"Киевский голос". – Див. III, 223. "Вечерняя газета". Щоденна політична і літературна газета. Київ. 1913–1916. Редактор В.А. Кузьмін; з № 270, 1914 – К.І. Тетера; 1916 – Н.А. Азбель. Далі редактори мінялися. (Каталог дореволюційних газет..., с. 22). Короленко В.Г. – Див. III, 177.

Примітки: Фірмова листівка Ш. Вальбе; Адреса в Петербурзі: Басків пров., 24, кв. 7, Рапопорту. Шаргородська (?) –№ 930.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 188.

227

Вальбе Бор[ис] — Раппопорту Ш. (Ан-ському)

Пише, що приїхав з Рівне і застав лист Ан-ського. Друкує ряд нарисів про Короленка в місцевій газеті. Зустрівся в Рівному з д-ром Ачкасовим із "Киевской мысли", що приїжджав у Рівне з приводу ювілею Короленка. Ачкасов сказав, що в київській редакції багато хто обурювалися статтею Мирова [у "Киевской мысли"] про Ан-ського.

Листівка: 7 липня 1913 р. Із Шепетівки в Кременець Волинської губ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9 х 14; 1 арк.

Короленко В.Г. — Див. III, 177. "Киевская мысль" / Щоденна газета з щотижневим ілюстрованим додатком. Київ. 1906–1918. Ред. Л.Є. Рахат; з № 46 1907 — А.Н. Ачкасов; з № 140 — він же й А.А. Гарньє; з № 18 1908 — А.А. Гарньє; з № 53 1909 — А.Н. Ніколаєв; з 165 1910— І.І. Тарнавський; № 266–293 1912 О.Л. Глєбов; з № 294 І.І. Тарнавський. Вид. Л.М. Рахат; з 1907 р. — Р.К. Лубківський (Каталог дореволюційних газет., с. 51–52). Д-р Ачкасов — А.Н. Ачкасов, кореспондент газети "Киевская мысль". "...стаття Мирова" — помилка кореспондента — у газ. "Киевская мысль" співробітничав М. Ліров (псевдонім, справж. ім'я Мойсей Львович Литваков), один з лідерів партії сіоністів-соціалістів, пізніше перейшов до комуністів, впродовж 16 років був редактором газети "Эмес", загинув 1938 р. (Книга о российском еврействе.., с. 398). Про яку статтю йдеться у листі встановити не удалося. Було переглянуто всі номери газети за 1913 р., але статті, в якій би згадувалося ім'я С. Ан-ського не знайдено. Є тільки одна публікація М. Ліров — "Мимохіть", що є критичною статтею на роман Макса Брода (Киевская мысль, 1913, № 182, 4 июня).

Примітки: Фірмова листівка Ш. Вальбе; Адресована: м. Кременец Волинської губернії. До запитання, Ш. Раппопорту (Ан-ському). Шаргородська (?) — № 932.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 189.

228

Вальбе Бор[ис] — Раппопорту С.А. (Ан-ському)

Пише, що батько йому повідомив, що Ан-ському краще писати в Старокостянтинів, що і робить це на удачу. Співробітничає з "Юго-Западной Волынью", інші ж видання його статті не приймають чи не публікують. Просить посприяти влаштуванню в "Смоленском вестнике", а також попросити С. Гуревича видати кореспонденту квиток на засідання в справі Бейліса.

Листівка: 7 серпня 1913 р. Із Шепетівки в Старокостянтинів.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9 х 14; 1 арк.

У сезоні 1913 р. С. Ан-ський працював з етнографічною експедицією на

Волині і Поділлі. "Юго-Западная Волынь". Громадська і літературна газета; з № 57 – Газета політичного, літературного і громадського життя; з № 305 – щоденна політична, літературна й економічна газета; з № 117 – без слова "экономическая". Дубно; з № 101 Рівне (Волинської губ.). 1908–1915. 2 рази на тиждень; з № 100 – 3 рази на тиждень; з № 305 – щодня. Ред. Ш.Я. Ельберт; з № 614 – А.Л. Карпиловський. Вид. Ш.Я. Ельберт; з № 614 – З.Г. Гольденберг і А.Л. Карпиловський; з № 644 – А.Л. Карпиловський (Беляева Л.Н., Зиновьева М.К. Библиография периодических изданий..., т. 3, с. 638). Гуревич Соломон Григорович – Див. III, 81. Засідання суду в справі Бейліса відбувалися в Києві у вересні-жовтні 1913 р. У залу допускалися тільки кореспонденти, що одержали офіційну акредитацію.

Примітки: Фірмова листівка Ш. Вальбе; Адресована в м. Старокостянтинів Волинської губ., до запитання. Шаргородська (?) – № 929.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 190.

229

Вальбе Бор[ис] – Раппопорту С.А. (Ан-ському)

Пише, що редакція його газети відряджала на засідання у справі Ющинського [справа Бейліса]. У зверненні редакції зазначено, що просять місця в кореспондентській ложі. Запитує, чи можливо потрапити на процес кореспонденту маленької газети; як і кому подаються прохання; чи не виникне проблем з тим, що в кореспондентському квитку написане російське ім'я Борис, а в паспорті – єврейське Борух-Іцко і як іменуватися в проханні.

Листівка: 10 серпня 1913 р. Із Шепетівки в Старокостянтинів Волинської губ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9 х 14; 1 арк.

Примітки: Фірмова листівка Ш. Вальбе; Адресована в Старокостянтинів Волинської губ., до запитання. Шаргородська (?) – № 925.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 191.

230

Вальбе Бор[ух] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що так і не може нікуди влаштуватися на роботу, ніхто з редакторів видань не хоче з ним говорити. Тому пропонує свою допомогу в роботі експедицій.

Лист: [осінь 1913 р.]. Із [Шепетівки] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 36,3 х 22,7; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 512.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 275.

231

[Варшавер С. Р.] – [Ан-ському С.А.]

Пише, що посилає переказ на 200 руб. і просить передати гроші Рапопорту.

Лист: 31 травня 1911 р. Із Тули в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 14 х 20; 2 арк. (2-й чистий).

Примітки: Шаргородська (?) – № 1037.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 192.

232

[Варшавер Ш.] – [Рапопорту] Семенові Акимовичу

Пише, що повернувся з відрядження і застав лист Ан-ського від 15 травня, дублікат на надіслані книжки. Дякує за турботи і велику роботу зі складання бібліотеки. Зазначає, що надсилає переказ на 200 руб.

Лист: 31 травня 1911 р. Із Тули в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 14 х 20; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1035.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 193.

233

[Варшавер Ш.] – [Рапопорту] Семенові Акимовичу

Пише, що його тесть – Кулішер Іссер Ісайович, який живе в Житомирі, закінчив велику роботу (близько 20 друк. арк.) про єврейські імена. У зв'язку з погіршенням здоров'я тестя кореспондент змушений був виїхати в Житомир, тому затримався з відповіддю на лист [Ан-ського]. Пише, що бібліотеку дотепер не відкрито, у ній триває ремонт, при цьому виникають сумніви, чи буде вона працювати взагалі, тому що просвітницькі товариства, а особливо національні, закриваються адміністрацією. Наводить приклад закриття двох організацій і пише, що бібліотеку передано губернатору в Братство Іоанна Предтечі. Тому цілком можливо, що при закритті бібліотеки книжки буде передано на архієрейське подвір'я. Дякує за надіслані книжки і зауважує, що деякі книжки дуже дорогі, а метою збирання книжок є читання. Тому надалі навряд чи варто купувати раритетні видання. Пише, що завтра перекаже 75 руб. на ім'я Сінані для закупівлі книг.

Лист: 20 серпня 1911 р. Із Тули в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 14 х 20; 4 арк.

Кулішер Іссер Ісайович (1842 – ?), громадський діяч, впродовж багатьох років був громадським рабином у Житомирі та ученим євреєм при генерал-губернаторі Волинської губернії (Меламед Е. Еврейские

благотворительные организации на Волыни (вторая половина XIX – начало XX веков) // Еврейская благотворительность на территории бывшего СССР. Страницы истории. – СПб., 1998, с. 48).

Примітки: На звороті арк. 4 олівцем написане прізвище – Вар[ша]вер С.Р. Шаргородська (?) – № 1038.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 194.

234

[Варшавер Ш.] – [Рапопорту] Семенові Акимовичу

Пише, що при цьому листі висилає фотокартку. Марія Миколаївна Толстая не впізнала у хлопчиках [на фотографії] своїх братів. Просить підтвердити одержання фотографії.

Лист: 2 вересня 1911 р. Із Тули в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 14 х 20; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1036.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 195.

235

Вейнгерова Ц[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що Ан-ський обіцяв прочитати на зборах "Товариства піклування про єврейських дівчин" лекцію "Основи і характер єврейської літератури". Лекцію призначено на Пурім, що святкуватиметься в суботу 5 березня [1911 року]. В організаторів відсутня програма лекції, тому просять надіслати нову. Запитує, чи не відбулися в планах Ан-ського зміни щодо дня і програми лекції.

Лист: 23 лютого 1911 р. Із [Петербурґа] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13 х 21; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 521. Є перекреслений № 1486.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 217.

236

[Вейс Оля] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Вітає з Новим роком. Пише, що в Берні влаштували клуб [соціал-революціонерів] з читальнею і бібліотекою, просить допомогти з літературою і періодикою, дякує за надіслані книжки. Просить особливо посприяти, щоб клуб міг одержувати «Русское богатство». Пише далі, що відносно «нового кроку» не може і не хоче висловлювати свою думку, тому що бажає Ан-ському щастя.

Лист: 17 січня 1908 р. Із Берна в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 15 х 14,2; 2 арк.

"Русское богатство" – народницький журнал, що виходив за редакцією

Гліба Успенського. Ан-ський опублікував у ньому свої перші твори. "Новим кроком" було одруження Ан-ського на молодій Еді Ґлеверман.

Примітки: Шаргородська (?) – № 609.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 223.

237

[Вейс Оля] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист особистого характеру, згадує, що в Берні у Віри Север'янівни [дружини] був Хаїм Житловський.

Лист: 20 вересня 1913 р. Із Москви в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнила фіолетові. Мова російська; 7,5 x 12,5; 2 арк.

Житловський Хаїм – Див. III, 20.

Примітки: Лист адресований С. Л. Гуревичу (Басків пров., 24, кв. 7) для передачі Семенові Акимовичу. Шаргородська (?) – № 607.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 240.

238

[Вейс Оля] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що по приїзді в Берн застала там Хаїма Житловського. Він дуже постарів, нервує, не хотів їхати в Америку. Висловлює свою думку про вибори в Державну Думу.

Лист: 3 листопада [...]. Із Берна в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 15,3 x 11,4; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 644.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 252.

239

[Вейс Оля] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Сповіщає, що посилає Ан-ському рукопис.

Лист: [...]. Із [Москви] в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило фіолетове. Мова російська; 18,3 x 11,3; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі друкарський штамп: ліворуч "Санаторий Д-ров Т.Ф. Белугина й А.С. Розенталя", праворуч – адреса і телефон. Примітки: Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 263.

240

Вейсблат С[...] Е[...], інженер шляхів сполучення – С. Раппопорту

[Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист з інформацією про грошові справи Ан-ського.

Лист: 14 жовтня 1912 р. Із Санкт-Петербурґа в Київ.

Оригінал, автограф, чорнило фіолетове. Мова російська; 21,5 х 13,9; 2 арк.

Лист адресований у Київ Й.М. Маховеру, повіреному у справах етнографічної експедиції 1912–1914 рр. під керівництвом С. Ан-ського. У жовтні 1912 р. експедиція продовжила дослідження на Волині.

Додаток: конверт.

Примітки: Лист написано на бланку. У лівому верхньому куті друкарський штамп "С.Э. Вейсблат. Инженер путей сообщения. Петербург, Литейный, 24. Телефон", у правому – дата. Лист адресований Й.М. Маховеру (Нова, 3) для передачі Семенові Акимовичу. Шаргородська (?) – № 793.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 261.

241

Веллер Марко Львович, агроном – С. Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що висилає Ан-ському, на його прохання, друковане повідомлення про прочитану ним лекції.

Лист: 14 березня 1910 р. Із Гродно в [Санкт-Петербурґ].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,4 х 22,1; 1 арк.

У тексті повідомлення помилково зазначено ініціали: «А.С. » замість «С.А.».

Додаток: Повідомлення Гродненського відділення Єврейського літературного товариства про лекцію: «Основи і характер сучасної єврейської літератури», що відбудеться в залі пана Бреґмана на Мостовій вулиці.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі ліворуч друкарський штамп "Агроном Марк Львович Веллер. Гродно", праворуч – дата. Додається друкована повістка на доповідь С.А. Ан-ського "Основи і характер сучасної єврейської літератури". Шаргородська (?) – № 1366.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 262.

242

Верниковський Іцхак – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Автор нагадує Ан-ському про зустріч на ст. Володарська і спілкування з групою людей, а також про фотографії, що [...] обіцяв йому вислати.

Лист : [1913 р.]. Із Єрусалима в [Санкт-Петербурґ].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова іврит; 19,5 х 12; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано І.М. Маховеру (Київ, вул. Мала Житомирська, № 17) для передачі С. Раппопорту. Шаргородська (?) – № 764.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 264.

243

[Висоцький Г.] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що його дочка Н.Г. Висоцька принципово згодна запросити В.І. Качалова до себе і познайомити з ним С. Ан-ського, щоб він прочитав п'єсу. Але в даний момент вона не здорова і їде на курорт. Друга причина, чому читання не відбудеться – зайнятість Качалова репетиціями в Художньому театрі. Тому сподівається, що читання п'єси відбудеться пізніше.

Лист: 4 вересня 1915 р. З Москви в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило синє. Мова російська; 16,4 x 16,8; 2 арк.

Йдеться про читання п'єси Ан-ського "Дібук", написаної їм наприкінці 1913 р. Уже із середини 1914 р. він почав клопотатися про постановку п'єси в московських театрах. Особливо привабливим для Ан-ського був Московський художній театр, актором і режисером якого був В.І. Качалов. Качалов Василь Іванович (1875, Вільно – 1948, Москва), великий актор, народний артист СРСР. (БСЭ, 2-ге вид., т. 20, с. 409–410).

Примітки: Шаргородська (?) – № 885.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 266.

244

Волкенштейн Д[...] – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що відправив у травні на адресу редакції "Еврейский мир" роботу під назвою "Невеста" ("Наречена") і просив її надрукувати в найближчому номері журналу. Редакція не тільки не надрукувала оповідання, а й не сповістила автора, чи прийнятий він. Просить надрукувати роботу чи повернути її за зазначеною в листі адресою.

Лист: 10 червня 1909 р. Із Коростишева в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 23 x 18,3; 1 арк.

«Еврейский мир» – Див. III, 57.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1139.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 274.

245

Галкін Х[...] Ф[...] – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Сповіщає, що наприкінці грудня у Вітебську планується проведення

літературного вечора, присвяченого пам'яті С.Г. Фруґа. Запрошує взяти участь у вечорі і прочитати лекцію про Фруґа, а також просять повідомити про згоду і надіслати докладний конспект лекції.

Лист: 1 грудня 1916 р. Із Вітебська в Санкт-Петербурґ.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22 х 13,5; 2 арк.

Фруґ Семен Ґригорович (1860, Бобровий Кут Херсонська губ. — 1916, Одеса), поет, писав переважно івритом і російською. Сіоніст за переконаннями, учасник Сіоністських конґресів, багато й активно співробітничав майже з усіма єврейськими періодичними виданнями. Часто писав під численними псевдонімами (ЕЭ, т. 15, кол. 456—458). Дубнова-Ерлі С. — Див. III, 89.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп: "Х.Ф. Галкин. Витебск. 1-ый Елагский, 3. Бюро по организации лекций и концертов", у правому — дата. Шаргородська (?) — №1549.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 278.

246

Ґарбер Іда — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що висилає Ан-ському свою адресу для передачі комусь, з ким вона говорила про справу.

Лист: [...]. Із Ковно в [Санкт-Петербурґ].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 18 х 11,4; (2 арк.).

Крім імені Ан-ського в листі не зазначено інших імен й прізвищ.

Примітки: На звороті арк. 2 написано адресу російською: "г. Ковно, Вилейская ул., д. Гликмана, Иде Ґарбер". Шаргородська (?) — № 798.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 279.

247

Ґаркаві Володимир Осипович — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

З доручення [громадського об'єднання народностей] звертається до Ан-ського з проханням прочитати лекцію з єврейської історії чи [літератури], що могла б становити загальний інтерес. Просить повідомити про згоду і можливу тему лекції. Передає вітання дружині.

Лист: 10 вересня 1910 р. Із Москви в [Санкт-Петербурґ].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,8 х 13,8; 2 арк. (2-й аркуш чистий).

"...привіт дружині" — йдеться про Едю Осипівну Ґлезерман, з якою Ан-ський був одружений впродовж 1906—1912 рр.

Примітки: У верхньому лівому куті штамп: "Присяжный Поверенный

Володимир Осипович Гаркави. Адрес". Шаргородська (?) — № 1394.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 280.

249

Гаухман Софія Ісаївна — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що в "Еврейской неделе" № 8 прочитала про організацію виставки живопису, скульптури, графіки й прикладного мистецтва, яку готує Єврейське товариство заохочення мистецтв. Знаючи, що Ан-ський є одним з чільних членів Товариства, просить допомогти їй взяти участь у виставці. Повідомляє, що вона — фотограф, перелічує виставки, у яких брала участь. Згадує, що в Мюнхені Ан-ський указав Гілє на її роботи (?).

Лист: 25 лютого 1917 р. Із Бахчисарая Таврійської губ. в [Петроград].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22 х 13,7; 2 арк.

"Еврейская неделя" / Ред. І.І. Аншелес; з № 22 від 8 жовтня 1915 р. Е.Л. Давидзон; з № 13 від 27 березня 1916 р. І.С. Зелігман; з № 14 від 15 квітня 1917 р. Л.А. Сев; Вид. І.І. Аншелес; з № 22 від 8 жовтня 1915 р. С. В. Лур'є. — М.; Пг., 1915–1918 (Литература о евреях.., с. 548). Єврейське товариство заохочення мистецтв — організоване [1915] у Москві для допомоги нужденним художникам, організації виставок єврейського мистецтва і пропаганди єврейських знань.

Примітки: Шаргородська (?) — № 735.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб.281.

250

Генс Я[...] Б [...] — Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Пише, що з газети "Рассвет" від 16 липня довідався, що Ан-ського обрано кандидатом від сіоністів для участі у Всеросійському єврейському з'їзді. З цього робить висновок про безсумнівно сіоністські симпатії письменника. Також добре відомо, що Ан-ський є активним соціал-революціонером. Просить від імені прогресивно налаштованих сіоністів Юр'єва і Юрьевского округу (перелічує міста й області, що входять до цього округу) балотуватися для участі в з'їзді у складі групи від регіону. Зазначає, що другим у списку буде представлено рабина Х.М. Епштейна. Далі просить Ан-ського не відмовитися балотуватися, а в разі успішних виборів стати депутатом з'їзду. Описує розклад єврейських політичних сил. Просить надіслати (на випадок згоди) ряд документів і відомостей, приїхати до Юр'єва прочитати лекції.

Лист: 10 жовтня 1917 р. Із Юр'єва в [Петроград].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,7 х 13,7; 3 арк.

"Рассвет" / Ред. А.Д. Ідельсон; Вид. М.С. Алейников, С. К. Гепштейн. — Пг., 1917–1918. (Литература о евреях... 1892–1947.., с. 566). "...сам я

сионистом еще не стал" — писав Ан-ський у Щоденнику 1915 р. (РДАЛІ, ф. 2583, оп. 1, од. зб. 5). 1917 р. Ан-ський брав найактивнішу участь у політичному житті Росії. Як есер (був членом соціал-революційної партії з початку 1900-х рр) він з ентузіазмом прийняв Лютневу революцію 1917 р., обирався членом Установчих зборів, депутатом від Петрограда. У Щоденнику 1917 р. він неодноразово згадує про Єврейський з'їзд, але записи такі короткі, що за ними неможливо визначити, від якої партії чи округу Ан-ський обирався на з'їзд (ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 78). У листі зазначено, що до складу Юр'євського округу входили Прибалтійський край і Псковська губернія. Юр'єв — сучас. місто Тарту (Латвія).

Примітки: Шаргородська (?) — № 600.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 282.

251

[Ґерштейн] Ольга — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що отримано дозвіл на лекцію в Мінську, яка відбудеться 10 лютого 1910 р. Оскільки самої її в цей час у місті не буде, то з усіх організаційних питань, пов'язаних з лекцією, Ан-ський може звертатися до Эсфірі Соломонівни Поляк, адреса якої зазначається.

Лист: 29 січня 1910 р. Із Мінська в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,9 х 13,8; 2 арк. (2-й чистий).

Примітки: Шаргородська (?) — № 1531.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 285.

252

[Гім...] А[...] — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Сповіщає про пересилання матеріалів з редакції журналу "Восход", радить зайнятися паспортом і посвідкою на проживання в Петербурзі.

Лист: [...]. Із [...] у [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,6 х 11; 1 арк.

Очевидно лист написано до 1906 р. У цей час Ан-ський не мав права на проживання в столиці. "Восход" — Див. III, 215.

Примітки: Шаргородська (?) — № 592.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб.286.

253

Гінцберґ Іта Львівна — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що в Казатині є такий собі пан Шалом Трахтенберґ, який прекрасно читає Шолом-Алейхема і дуже хоче впродовж певного часу виступати з такими читаннями в містах і містечках. Чи не зацікавить це Ан-ського і чи не візьме він на себе турботи з організації подібних літературних вечорів.

Лист: [...]. Із Казатина Київської губернії в [Київ].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18,3 x 11,3; 4 арк.

Лист написано, як видно, після 1916 р. У тексті згадується, що до смерті Шолом-Алейхема пан Трахтенберґ не наважувався виступати з читаннями. Шолом-Алейхем помер у Нью-Йорку 1916 р.

Примітки: У верхньому правому куті штамп, відтиснутий з обороту листа; у тексті є окремі слова на ідиш. Шаргородська (?) – № 1529.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб.287.

254

Ґінцбурґ Самуїл Ісаакович – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просить прийняти його у зручний для Ан-ського час. Метою візиту є прохання про літературну роботу. Має певний досвід перекладів віршів Х.-Н. Бялика і невеликої статті в "Новом Восходе" [№ 52-53].

Лист: 7 січня 1913 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнила сині. Мова російська; 21,3 x 13,4; 2 арк.

Бялик Хаїм-Нахман – Див. III, 1. "Новый Восход" / Ред. М.Г. Сиркін; з № 8 від 28 лютого 1914 р. Х.А. Кречмар-Клеманс; Вид. М.Г. Сиркін. – СПб., 1910–1915 (Литература о евреях.., с. 563).

Примітки: Шаргородська (?) – № 778.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб.288.

255

Ґінзбурґ Саул Мойсейович – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що пересилає лист із редакції "Ді ідіше велт", вибачається, що розкрив лист.

Лист: [...]. Із [Санкт-Петербурґа] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22 x 14; 2 арк.

Ґінзбурґ Саул – Див. III, 45. Журнал "Ді ідіше велт" (на ідиш), присвячений єврейській літературі і поезії, був заснований у Вільно. З 1913 р. виходив під ред. Ш. Нігера, під час Першої світової війни був закритий (1915) (КЕЭ, т. 6, кол. 410; Эльяшевич Д. Правительственная политика и еврейская печать.., с. 499).

Примітки: Шаргородська (?) – № 869.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 289.

256

Ґінзбурґ, Саул Мойсейович — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Ділова записка.

Лист: 27 лютого 1906 р. Із Санкт-Петербурґа у [Вільно].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13,5 х 22; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський знак "Контора редакции ежедневной общественно-политической и литературно-научной газеты "Дер Фрайнд". Адрес. Телефон". Шаргородська (?) — № 1075.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 294.

257

Ґінзбурґ Саул Мойсейович — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що С. Л. Каменецький передав 30 руб. для Ан-ського. Повідомляє, що друкується 6-й лист "Пережитого", тому просить терміново доставити в редакцію статті Ан-ського.

Лист: 18 червня 1910 р. Із [Санкт- Петербурґа] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,2 х 14; 2 арк. (?).

"Пережитое". Збірник, присвячений суспільній і культурній історії євреїв в Росії — історико-мемуарний альманах. У 1908–1913 рр. вийшло чотири томи за редакцією С. Ґінзбурґа та І. Цінберґа. У листі йдеться про другий том — СПб., 1910. У цьому номері вийшла стаття Ан-ського "Із легенд про мстиславську справу".

Примітки: Шаргородська (?) — № 1009.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 292.

258

Ґінзбурґ Саул Мойсейович — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що, повернувшись з поїздки, застав дома лист Ан-ського. Повідомляє, що заява Фруґа і його вкрай здивувала. Він не розуміє, у чому останній побачив "святотатство", але ця категорична заява дуже ускладнює ситуацію з влаштуванням справ. Далі пише, що радий тому, що Ан-ський зумів продати свої твори для друкування. Одночасно з листом Ан-ського він одержав і лист [Своленка], у якому повідомляється про досягнуту угоду. Обговорює питання оплати за видання. У листі редактора повідомляється також, що у Варшаві буде видано твори Переца.

Лист: 25 липня 1910 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22 x 13,9; 2 арк. (?).

Йдеться про видання 5-ти томів творів Ан-ського; видання здійснене у видавництві «Просвещение» у Петербурзі в 1911–1913 рр. Фруг Семен Григорович – Див. III, 245. Перец І.-Л. – Див. III, 20.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський знак "Присяжный поверенный Саул Моисеевич Гинзбург. Адрес. Телефон". Шаргородська (?) – 6/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 291.

259

Ґінзбурґ Саул Мойсейович – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що пересилає листа, надісланого на ім'я Ан-ського.

Лист: 20 жовтня 1911 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 14 x 11; 2 арк.(?)

Примітки: Шаргородська (?) – № 1008.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб.290.

260

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович (барон) – Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Дякує за цікаве повідомлення, пише, що сподівається бути в Петербурзі 7 (20) лютого, має надію на зустріч. Обговорює питання назви експедиції, вважає його важливим для справи експедиції, але висловлює сумнів, що загальноімперські установи дадуть свою згоду, тому вагається щодо доцільності присвоєння імені Ґ.О. Ґінцбурґа.

Лист: 27 січня (9 лютого) 1912 р. Із Парижа в [Петербурґ].

Автограф, чорнило чорне. Мова російська; 20 x 12,5; 2 арк.

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович, барон – Див. III, 4. "...назви експедиції" – імені Ґорація Осиповича Ґінцбурґа, батька Володимира Ґінцбурґа. Ґінцбурґ Ґорацій Осипович (1833, Звенигород Київської губ. – 1909, Петербурґ), голова петербурзької єврейської громади (1878–1909), організатор і голова найбільших єврейських громадських організацій: Товариства поширення освіти між євреями в Росії, Єврейського колонізаційного товариства та ін., меценат, філантроп.

Примітки: Лист написано на гербовому бланку барона Ґінцбурґа: у лівому верхньому куті герб у вигляді корони букв V.G. під нею, у правом адреса: 8.Rue Alfred Dehodenco. Шаргородська (?) – № 1869.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 296

261

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович (барон) — Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Підтверджує одержання другого тому творів С. Ан-ського і дякує за висловлену увагу.

Лист: 6 (9) березня 1912 р. Із Парижа в Петербурґ.

Автограф, чорнило чорне. Мова російська; 20 х 12,5; 2 арк (аркуш 2 — чистий).

Ан-ский С.А. (Раппопорт Ш.-З.) Собрание сочинений: в 5 т. — СПб., [1912]. — Т. 2: Первая брешь. — 255 с. (Литература о евреях.., с. 486).

Додаток: Конверт.

Примітки: Лист написано на гербовому бланку барона Ґінцбурґа: у лівому верхньому куті герб у виді корони букв V.G. під нею, у правому адреса: 8. Rue Alfred Dehodenco. На конверті зазначено адресу д-ра Б.Н. Сінані для Семена Акимовича Раппопорта, вул. Ліговка,47, Петербурґ, Росія. Шаргородська (?) — № 1877.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 297.

262

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович (барон) — Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Погоджується на зміну кошторису витрат, запропонованого респондентом. Висловлює думку про необхідність офіційного оформлення [експедиції] і створення спеціального фінансового органу; далі пише, що не може погодитися з думкою Ан-ського про те, що немає рації квапитися з наданням експедиції офіційного статусу. Вважає, що в нинішньому (не офіційному) стані справа тривалий час залишатися не може. Необхідно забезпечити не тільки суто наукову (одержання відкритого листа в Імператорському географічному товаристві), а й фінансову сторону організації. Обговорюється питання одержання повної суми (до 30 000 руб.) від усіх можливих благодійних організацій під особисту відповідальність Ан-ського чи офіційної організації. Бажає якнайшвидшого початку пробної поїздки.

Лист: 22 квітня (5 травня) 1912 р. Із Парижа в [Петербурґ].

Автограф, чорнило чорне. Мова російська; 20 х 12,5; 2 арк.

Ан-ський висловлювався за те, щоб першу пробну поїздку було здійснено "без будь-якої фірми", тому що необхідно якомога скоріше почати роботи. На нараді, що відбувалася в Петербурзі в березні 1912 р., обговорювалося питання про офіційний статус експедиції та її підпорядкованість вже існуючим офіційним організаціям — ЄІЕТ, ОПЕ чи Товариству для поширення правильних відомостей про євреїв. Учасники наради не дійшли

єдиної думки (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...).

Примітки: Лист написано на гербовому бланку барона Ґінцбурґа: у лівому верхньому куті герб у вигляді корони букв V.G. під нею, у правому адреса: 8.Rue Alfred Dehodenco. Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 298.

263

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович (барон) – Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Подяка за надсилання третього тому творів С. Ан-ського.

Лист: 29 квітня (12 травня) 1912 р. Із Парижа в [Петербурґ].

Автограф, чорнило чорне. Мова російська; 20 х 12,5; 2 арк. (арк. 2 – чистий).

Ан-ский С.А. (Раппопорт Ш.-З.) Собрание сочинений: В 5 т. – СПб., [1912]. – Т. 3: Разрушители ограды. – 306 с. (Литература о евреях.., с. 486).

Примітки: Лист написано на гербовому бланку барона Ґінцбурґа: у лівому верхньому куті герб у виді корони букв V.G. під нею, в правому адреса: 8.Rue Alfred Dehodenco. Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 299.

264

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович (барон) – Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Дякує за лист від 24.5 (6.06) [1912 р.] і за протоколи засідань [Наради]. Повідомляє, що після ретельного вивчення протоколів і листа кореспондента, дійшов висновку про необхідність організації і здійснення наміченої пробної поїздки; активізації роботи Комісії з 9 чоловік, обраної для організації експедиції. Пише, що питання про офіційний статус експедиції має бути вирішено під час роботи пробної експедиції, оскільки в справу вкладено досить великі суми грошей. Перша поїздка повинна стати не останньою, а реальним початком великої справи вивчення єврейської етнографії і фольклору. Обговорюється питання про склад і діяльність Комісії, обраної Нарадою для вироблення інструкцій для пробної поїздки. До складу цієї Комісії ввійшли С. Ан-ський, М. Кулішер, Л. Штернберґ, С. Дубнов. Обговорюється механізм затвердження рішень Комісії і Наради; вирішення питання офіційної реєстрації експедиції як: самостійної організації, автономної комісії при Єврейському історико-етнографічному товаристві, організації при московському Товаристві для поширення правильних відомостей про євреїв. На думку Ґінцбурґа, найкращим вирішенням була б реєстрація самостійного товариства, але це вимагає додаткового часу і затримає першу поїздку. Крім того, питання

статусу експедиції цілком пов'язане із сумами добровільних пожертвувань на її проведення. У випадку приєднання до будь-якого товариства, необхідно вибирати таке, у якому кореспондент був би повноправним членом правління. Обговорюється питання про оптимальне товариство: Історико-етнографічне чи Поширення правильних відомостей [про євреїв в Росії]. На думку Ґінцбурґа, кращим вирішенням було б Історико-етнографічне, як таке, що найбільше відповідає задачам досліджень (важливо, що до складу Комісії увійшли, в основному, члени петербурзького товариства). Обговорюється питання збору коштів на експедиційну діяльність.

Лист: 30 травня (12 червня) 1912 р. Із Парижа в [Петербурґ].

Автограф, чорнило чорне. Мова російська; 20 х 12,5; 18 арк.

У нараді, що відбулася в Петербурзі в березні 1912 р., було прийняте рішення про створення Комісії з організації експедиції. Дубнов Шимен (Семен) — Див. III, 22. Штернберґ Лев — Див. III, 206. Кулішер Михайло Ігнатович (1847, Софіївка Волинської губ. — 29 листопада 1919, Петроград), юрист, публіцист, етнограф. Співробітник Єврейської історико-етнографічної комісії ОПЕ, товариш голови ЄІЕТ, член комітету ОПЕ, співробітник багатьох російсько-єврейських періодичних видань.

Примітки: лист написано на гербовому бланку барона Ґінцбурґа: у лівому верхньому куті герб у виді корони букв V.G. під нею, у правому адреса: 8. Rue Alfred Dehodenco. На арк. 2 є Шаргородська (?) — № 1870.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 300.

265

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович (барон) — Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Дякує за листи від 1(14) і 17 (30) липня [1912] і знайдений час для докладної інформації про роботу [експедиції]. Вітає з успішним початком сезону [пробної поїздки] і величезною кількістю зібраного матеріалу і бажає подальших успіхів, при цьому рекомендує краще зібрати надлишок матеріалів, ніж відмовлятися від них. Одну з основних задач пробної поїздки Ґінцбурґ бачить у залученні освіченої публіки до справи єврейської етнографії і збирання, створення нової організації та її роботі. Легше зацікавити існуючою справою, ніж створити нову, необхідно після повернення до Петербурґа зв'язатися зі Сліозберґом для складання короткої звітної доповіді про виконану роботу і збір коштів на новий сезон. Просить повідомити про плани на кінець вересня і можливості зустрічі в Росії.

Лист: 25 липня (7 серпня) 1912 р. Із [Парижа] в [?].

Автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18 х 13; 4 арк.

Сліозберґ Генріх — Див. III, 4.

Примітки: Лист написано на бланку: в правому верхньому куті адреса — Chateau de Petit-Bourg, Evry-Petit-Bourg (Set) № 6, Aïdolov. Evry-Petit-Bourg. Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 301.

266

Гінцбург Володимир Ґораційович (барон) — Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Щиро дякує за лист від 20 серпня і за надзвичайно цікаві фотографії. Запитує, чи займався Ан-ський під час роботи в містечках визначенням датування досліджуваних артефактів (будинків, надгробків, оздоблення та ін.). Відзначає, що ця сторона дослідження скоріше належить до історії, ніж до етнографії, але дуже важлива. Повідомляє, що приїде в Росію тільки 10 жовтня, тому просить повідомити про можливість зустрічі. Вважає, що з настанням свят буде можливість зібрати прекрасний етнографічний матеріал. Але в цей час його буде особливо важко фіксувати. Повідомляє, що Й.М. Маховер переїхав на іншу квартиру і вказує адресу: вул. Нова, 3, будинок Берлінера.

Лист: 24 серпня (6 вересня) 1912 р. Із [Парижа] в [Волинську губ.].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18 х 13; 2 арк.

"фотографії" — фотоматеріал, що під час експедицій знімав Соломон Юдовін, племінник Ан-ського, згодом — художник-графік. Брав участь у всіх експедиційних севонах. "...з настанням свят" — релігійні осінні єврейські свята Рош-ha-Шана, Йом-Кіпур, Суккот. Маховер Йона Мойсейович — Див. III, 6.

Примітки: Лист написано на бланку в правому верхньому куті адреса: Chateau de Petit-Bourg, Evry-Petit-Bourg (Set) № 6, Aïdolov. Evry-Petit-Bourg. Шаргородська (?) — № 1884.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 302.

267

Гінцбург Володимир Ґораційович (барон) — Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Дякує за лист від 29 грудня [1912] (11 січня) 1913 р. і поздоровлення до нового року і бажає успіху в роботі експедицій. Пише, що радий, що Ан-ський не витрачає часу і не сумує через повільність [дій]. Необхідно обов'язково здійснити експедицію навесні поточного [1913] року, а тому слід якомога скоріше надіслати кошторис витрат на друкування Програми Й. Маховеру і кошторис на проведення самої експедиції з розподілом витрат на невідкладні [витрати] і такі, які можна покрити через певний час (у другій половині літа). Крім цього просить скласти попередній кошторис витрат на 1914 р. і надіслати

через Маховера. Просить сповістити його про результати поїздки в Москву.

Лист: 5 (18) січня 1913 р. Із Парижа в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 20 х 12,5; 2 арк.

"...Програми" — учасники експедицій на чолі з Ан-ським, за допомогою слухачів Курсів сходознавства підготували програму етнографічного обстеження євреїв, яку названо "Людина" і яка включала близько 10 000 питань. Крім того було складено скорочений запитальник, за яким добровільні помічники Ан-ського на місцях могли самостійно збирати відомості. "...сповістити про результати поїздки в Москву" — Ан-ський наприкінці 1912 — початку 1913 рр. неодноразово приїжджав у Москву, де читав лекції про результати, отримані під час експедиції 1912 р., намагався організувати підписку на збір коштів для проведення сезону 1913 р. (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...).

Примітки: Лист написано на гербовому бланку барона Ґінцбурґа: у лівому верхньому куті герб у вигляді корони букв V.G. *під нею, у правому адреса:* 8. Rue Alfred Dehodenco Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 303.

268

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович (барон) — Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Дякує за надісланий відбиток статті про вітчизняну війну і виявлену увагу.

Лист: 3 (16) лютого 1913 р. Із Парижа в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 20 х 12,5; 2 арк. (арк.2 — чистий).

Мається на увазі стаття «Вітчизняна війна та євреї», видана у збірнику "Известия Общества для распространения правильных сведений о евреях и еврействе" (М., 1912 р.) У статті Ан-ський на основі листування цадика Залмана Шнеєрсона з його сином рабі Бером аналізує ставлення єврейського населення до Вітчизняної війни 1812 р., ставлення до євреїв з боку російської і французької армій (Рецензія в: Рафберг Я. Л. Еврейская литература и 1812 г. // Еврейское слово. Ежемесячный общественно-политический и литературно-научный журнал. Кишинев, 1913, № 1, с. 68-69).

Примітки: Лист написано на гербовому бланку барона Ґінцбурґа: у лівому верхньому куті герб у вигляді корони букв V.G. під нею, у правому адреса: 8. Rue Alfred Dehodenco. Шаргородська (?) — № 1881.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 304.

269

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович (барон) — Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Дуже засмучений хворобою Ан-ського. Дав розпорядження Маховеру привезти з Києва 3000 руб. для потреб організації експедиції і повідомляє, що прислані раніше 1000 руб. не з виділеного ним фонду, а з додатково зібраних коштів. Обговорює питання скорочення бюджету, запропонованого Ан-ським. Пише, що уважно стежив за перипетіями з доповіддю в Києві про взаємини антихедеристів і традиціоналістів.

Лист: 9 (22) травня 1913 р. Із Парижа в [Петербурґ].

Автограф, чорнило чорне. Мова російська; 24,5 х 20; 2 арк.

Примітки: Лист написано на гербовому бланку барона Ґінцбурґа: у лівому верхньому куті герб у вигляді корони букв V.G. під нею, у правому адреса: 8. Rue Alfred Dehodenco. Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 305.

270

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович (барон) — Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Дякує за прислані 4 і 5 томи. Висловлює свою думку про організацію експедиції 1913 року. Комісія прийняла рішення, що у випадку, якщо не буде вчасно зібрано достатніх коштів на проведення робіт, сезон варто відкласти. Ґінцбурґ категорично заперечує проти цього рішення. Пише, що експедиція неодмінно повинна виїхати в запланований час, програма, намічена на сезон, має бути виконана повністю, отже, діяти слід так, як було вирішено. Необхідно шукати нові джерела фінансування, за можливості надолужувати відсутнє, але сама справа етнографічного дослідження страждати не повинна. Нагадує, що з обіцяних ним самим грошей є ще 3000 руб., і цього повинно вистачити (разом з додатково отриманими грошима) на перший рік роботи. Пише, що відмова від дати виїзду і виконання програми можуть покласти край усьому задуманому і розпочатій [1912 р.] справі. Висловлює надію на сприятливе рішення Комісії, зі своєї сторони обіцяє зробити все можливе для забезпечення успішної роботи в сезоні 1913 р.

Лист: 29 травня (11 червня) 1913 р. Із Парижа в Петербурґ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 24,5 х 20; 5 арк.

Рапопорт С.А. Собрание сочинений С.А. Ан-ского. СПб., Б.г. — Т. 4. В водовороте. — 292 с. ; Т. 5. Со стороны. — 365 с. (Всемирная библиотека. Собрание сочинений русских и зарубежных писателей).

Додаток: конверт.

Примітки: Лист написано на гербовому бланку барона Ґінцбурґа: у лівому верхньому куті герб у виді корони букв V.G. під нею, у правому адреса: 8. Rue

Alfred Dehodenco. На конверті зазначено адресу одержувача «Его Высокородию Семену Акимовичу Раппопорту, Басков переулок 24, кв. 7, Санкт-Петербург, Россия». Шаргородська (?) — № 1869.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 306.

271

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович (барон) — Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Дякує за лист від 25 серпня і вітає з успіхом. Пропонує скористатися перервою на час єврейських свят для докладного листа про стан справ і, у тому числі, фінансовий бік роботи експедиції. На думку Ґінцбурґа, має сенс віддрукувати велику програму і розіслати її всім зацікавленим особам, інакше можливе певне послаблення інтересу до експедиційної діяльності, збудженого статтею. Цікавиться, чи витрачено надіслані 600 руб. (на випадок запізнення грошей з Петербурґа), чи входять ці гроші в 1500 руб., що є в Петербурзі. Нагадує, що вони умовилися продовжувати сезон 1913 р. доти, поки буде дозволяти погода, незважаючи на кошти. Просить завчасно сповістити про необхідні суми грошей для роботи.

Лист: 3 (16) вересня 1913 р. Із Парижа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 24,5 х 20; 3 арк.

"...перерва на єврейські свята" — релігійні осінні єврейські свята Рош-ha-Шана, Йом-Кіпур, Суккот. У цей час С. Ан-ський брав участь у процесі в справі Менахема Бейліса в Києві. Був акредитований як кореспондент газети "Речь". Судячи з листів З. Кісельґофа, робота експедиції в сезоні 1913 р. тривала до 15 листопада.

Примітки: Лист написано на гербовому бланку барона Ґінцбурґа: у лівому верхньому куті герб у виді корони букв V.G. під нею, у правому штамп з адресою: 14, Rue Fontainebleau (S.-&-M) Aïdolov Fontainebleau. Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 307.

272

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович.(барон) — Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Дякує за велике повідомлення про роботу експедиції, просить не надсилати йому фотографій до Парижа, а передати їх Йоні Мойсейовичу [Маховеру], який й одержить їх по приїзді. Цим же листом просить Мойсея [Дорошко] надати в розпорядження Ан-ського кімнату в Києві, у якій він працював в останній приїзд. Просить сповістити його, скільки знадобиться грошей до кінця експедиційних робіт (після того, як будуть вичерпані петербурзькі суми). Повіреним для передачі грошей призначає Й. Маховера. Пише, що в Київ

збирається в першій половині листопада.

Лист: 29 вересня (9 жовтня) 1913 р. Із Парижа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18 х 13,5; 2 арк.

Вол. Ґінцбург в одному зі своїх будинків спеціально надав Ан-ському кімнату, у якій останній міг зберігати матеріали й експонати, зібрані під час польових робіт.

Примітки: Лист написано на бланку в правому верхньому куті штамп з адресою: Villa Maddi,14. Rue Royale, Fontainebleau (S.-&-M). Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 308.

273

Ґінцбург Володимир Ґораційович (барон) — Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Просить повторити і підтвердити подяку за поздоровлення до Нового року і найкращі побажання всім членам експедиції.

Лист: 5 (18) січня 1914 р. Із Парижа в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 25 х 20; 1 арк.

Додаток: Конверт.

Примітки: На конверті зазначене ім'я одержувача "Его Высокородию Семену Акимовичу Раппопорту", додається офіційний поштовий бланк, лист написано на бланку, у правому верхньому куті адреса: 8. Rue Alfred Dehodenco. Шаргородська (?) — № 1879.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 309.

274

Ґінцбург Володимир Ґораційович (барон) — Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Дякує за лист від 11 (24) січня 1914 р. Дає розпорядження Й. Маховеру акредитувати для Ан-ського 1500 руб. Пише, що з нетерпінням очікує надсилання п'єси Ан-ського «Втілення», при цьому думка Ґінцбурґа про неї не залежить від рішення театрів. Дякує за згоду попрацювати в напрямі, обговореному при зустрічі в Києві, і складанні змісту збірника.

Лист: 13 (26) січня 1914 р. Із Парижа в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 25 х 20; 1 арк.

"Втілення" — ймовірно, йдеться про перші варіанти "Дібука". "...зміст збірника" — мається на увазі план роботи над виданням багатотомної роботи з єврейської етнографії, задуманої Ан-ським за матеріалами, зібраними у двох експедиційних сезонах.

Додаток: Конверт.

Примітки: Лист написано на гербовому бланку барона Ґінцбурґа: у лівому верхньому куті герб у вигляді корони букв V.G. під нею, у правому адреса: 8.Rue Alfred Dehodenco. На конверті зазначено ім'я й адреса одержувача "Его Высокородию Семену Акимовичу Раппопорту", за адресою С.Л. Гуревича, Басків пров., 24, Санкт-Петербурґ. Є на конверті Шаргородська (?) – № 1873.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 310.

275

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович (барон) – Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Доповнення до листа від 13 (26) січня (Див. од.зб. 310). Повідомляє, що приїзд у Київ відкладається до 20-21 лютого.

Лист: 13 (26) січня 1914 р. Із Парижа в Петербурґ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 25 х 20; 1 арк.

Примітки: лист написано на гербовому бланку барона Ґінцбурґа,: у лівому верхньому куті герб у вигляді корони букв V.G. під нею, у правому адреса: 8. Rue Alfred Dehodenco. Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 311.

276

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович (барон) – Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Дякує за лист від 24.01 (6.02) [1914 р.] і за отриманий днями рукопис. Пише, що знайшов у ньому яскраву картину духовного побуту народу, якій Ан-ський присвятив стільки часу свого життя. Не міг відірватися від нього, поки не дочитав до останньої сторінки. «Дібук» є для нього викладеним на кількох сторінках вираженням художніх, поетичних і реалістичних фарб усього того, що останні два-три роки досліджує кореспондент, тому не дивно, що п'єса викликає захват. [Йдеться, очевидно, про перший варіант п'єси]. Пише, що, надіславши автограф, Ан-ський очікує у відповідь повного аналізу п'єси, як з погляду літературних її достоїнств, так і сценічної придатності. Але Ґінцбурґ залишає це на розсуд професійних критиків, сам же перебуває під найсильнішим впливом створеної картини. Але, виконуючи вимоги автора, дозволяє собі помітити, що «Дібук» написано скоріше для читача, ніж для глядача. Для сценічної п'єси не вистачає руху (переважно у першому акті), персонажі розмовляють, але не діють. В описі дій не вистачає їхньої детальної розробки. Щодо окремих персонажів Ан-ський припускається однозначного тлумачення, нав'язує своє ставлення. Критикує опис Цадика, пише, що він недостатньо аргументований і розкритий, отже, не виконує тієї ролі, що була задумана Ан-ським. Проте,

ще раз підкреслює безсумнівні достоїнства п'єси.

Лист: 30 січня (12 лютого) 1914 р. Із Парижа в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18,2 х 14; 4 арк.

Примітки: Лист написано на бланку Hotel Metropole, Cannes. Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 312.

277

Гінцбург Володимир Гораційович (барон) – Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Повідомляє, що телеграфував, про те, що він не заперечує проти переводу колекції, зібраної експедицією з Києва в Петербург. Обговорює правові питання переводу колекції та її подальшу долю: вважає, що було правильним залишити і надалі зібрані предмети в особистому розпорядженні Ан-ського. Другий пропонований варіант передбачає створення спеціальної комісії, до складу якої ввійдуть периферійні члени, як більш незалежні. Комісія ухвалить рішення.

Лист: 15 (28) березня 1914 р. Із Парижа в [Київ].

Автограф, чорнило чорне. Мова російська; 25 х 20; 3 арк.

Йдеться про створення спеціальної Етнографічної комісії, ініційованої правлінням Єврейського історико-етнографічного товариства у Петербурзі і про прирахування колекції матеріалів, зібраної Ан-ським, до Єврейського музею. Остаточне рішення було прийнято Комітетом Товариства лише у листопаді 1915 р. на користь Ан-ського. Колекція передавалася створеній Етнографічній секції при Комітеті, і повинна була зберігатися в приміщенні музею. Правом публікації й обробки матеріалів володів С. Ан-ський (Див. Отчет Еврейского Историко-Этнографического общества за 1915 г. – СПб., 1916, с. 9–11).

Примітки: Лист написано на гербовому бланку барона Гінцбурга, у лівому верхньому куті гербова корона і букви V.G, під нею; у правому верхньому: адреса 2, Rue de Lubeck. Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 313.

278

Гінцбург Володимир Гораційович (барон) – Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Пише, що дуже засмучений станом фінансів для проведення сезону 1914 р. 10 000 руб., вкладені В. Гінцбургом у проведення експедицій, уже вичерпано. Але все ж таки справа не повинна перериватися, а тому кореспондент сповіщає, що передав акредитив на 2000 руб. у Київ Йоні Маховеру, який і повинен фінансувати експедицію за вимогою Ан-ського. Просить визначати цю суму,

як видану позичково, а після звіту про роботу в сезоні порушити питання про фінансування перед Комісією [Історико-етнографічного товариства]. Про плани подальшої роботи: вважає, що цим сезоном [1914 р.] варто поки завершити обстеження Київської, Подільської і Волинської губерній. Щодо робіт у Польщі і Литві, то вони вимагають ще досить тривалого часу і фінансових вкладів, одержання яких практично неможливе. Завершення ж досліджень трьох губерній буде вже складати щось цільне. Сповіщає, що фотографії одержав.

Лист: 21 червня (4 липня) 1914 р. Із Парижа в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 25 х 20; 3 арк.

Додаток: конверт.

Примітки: Лист написано на гербовому бланку барона Ґінцбурґа, у лівому верхньому куті гербова корона і букви V.G під нею; у правому верхньому адреса: 2, Rue de Lubeck. На конверті зазначено адресу: "Его Высокородию Семену Акимовичу Раппопорту» за адресою пана Ґуревича, Басків пров., 24, Санкт-Петербург, Росія. Шаргородська (?) – № 1871.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 314.

279

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович (барон) – Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Пише про грошові суми від спадкоємців Л.І. Бродського; дякує за отриману програму й уточнює, скільки ще частин планується надрукувати, і як можна використовувати час між роботою комісії для роботи над програмою, відзначає важливість продовження роботи і необхідних для цього грошових сум. Повідомляє про те, що збори речей для біженців дають хороші наслідки, але необхідно організувати їхню доставку, оскільки зібране лежить на складі.

Лист: 18 (31) листопада 1914 р. Із Києва в [Петербург].

Автограф, чорнила фіолетові. Мова російська; 25 х 20; 3 арк.

Програма дослідження єврейського побуту одержала назву «Дер менч» («Людина»). С. Ан-ський під час Першої світової війни працював у санітарних загонах у Галичині й у районах бойових дій. Основною його задачею була допомога єврейським біженцям. Про роботу і враження від відвідувань Галичини і Прикарпаття він докладно писав Розі Миколаївні Мозонсон (Еттінґер), у книзі «Руйнування Галичини», статтях у періодичній пресі (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...).

Примітки: Лист написано на гербовому бланку барона Ґінцбурґа: у лівому верхньому куті герб у вигляді корони букв V.G. під нею, у правому адреса: вул. Левашівська, 25. Шаргородська (?) – № 1878.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 295

280

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович (барон) — Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському)

Дякує за лист від 15 (28) листопада 1914 р. і обіцяє довести Програму до кінця. Сповіщає про переказану суму в 1500 руб., достатню на покриття витрат за Програмою і публікації. Вважає, що, незважаючи на час і зайнятість Ан-ського, Програму необхідно закінчити й опублікувати, підготувати, хоча б частково, матеріали, зібрані експедицією, щоб поставити крапку у великій справі досліджень, розпочатій експедиціями. Далі пише, що у справах Комітету допомоги біженцям, зв'язався з Мінськом, з'ясував, що збір коштів і одягу там поставлений добре, а тому пропонує відправити зібрані речі в інші пункти. Збори коштів на покриття витрат з пересилання дали хороші результати.

Лист: 22 листопада (5 грудня) 1914 р. Із Києва в [Петербурґ].

Оригінал, автограф, чорнила фіолетові. Мова російська; 25 х 20; 1 арк.

"...Програму до кінця" — мається на увазі підготовка і публікація програми етнографічних досліджень «Людина», розпочатої Ан-ським 1912 р. "...незважаючи на час" — початок Першої світової війни і "...зайнятість Ан-ського" — він працює в Комітеті допомоги євреям-біженцям, що постраждали від воєнних дій.

Примітки: Лист написано на гербовому бланку барона Ґінцбурґа, у лівому верхньому куті гербова корона і букви V.G під нею; у правому верхньому адреса: 31, Levachevskaïa. Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 315.

281

[Ґінцбурґ] [дочка Ґінцбурґа Д[авида] Ґ[ораційовича], барона] — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Візитівка із запрошенням.

Візитівка: [...]. Із [Санкт-Петербурґа] в [...]

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 6 х 9,8; 1 арк.

Примітки: На візитівці друкарський напис: у центрі "Барон Давид Горациевич Гинцбург", унизу праворуч адреса: Конногвардейский бульвар, 17.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 317.

282

[Гіршкан] Цві — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що знаходиться у Варшаві. Говорив з Перецем, але він не хоче публікувати в збірнику ті [твори], що вже виходили російською.

Листівка: 14 квітня 1909 р. Із Варшави в Санкт-Петербурґ.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 9,4 x 14,4; 1 арк.

Гіршкан Цві – Див. III, 47. Перец Іцхак-Лейбуш – Див. III, 20.

Примітки: Листівку адресовано Б.Н. Сінані (Пушкінська вул., № 17) для С. Акимовича. Шаргородська (?) – № 948.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1027.

283

Гіршкан Цві – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що шкодує, що не зустрівся з Ан-ським у Вітебську. Запитує, чи не може Ан-ський допомогти знайти російського видавця для його "Цвей велтн" ("Два світи").

Лист: 30 жовтня 1909 р. Із Рославля Смоленської губ. у Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш, приписка для Эді Осипівни російською мовою; 27,5 x 21,7; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі друкарський штамп російською і німецькою "Общество С. Позин и С-вья. Витебск, соб. д. Сургучева, фабрика". Лист адресований Б.Н. Сінані (Пушкінська, 17) для С.А. Раппопорта. Шаргородська (?) – № 934 (на конверті).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1008.

284

[Гіршкан] Цві – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що його книгу "Цвей велтн" ("Два світи") прийняли до публікації, вже є рецензії. Пише про свої подальші плани і матеріальні проблеми.

Лист: [1910] р. Із Варшави в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 27,8 x 21,6; 1 арк.

"Дер фрайнд" – Див. III, 35.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі праворуч друкарський штамп на ідиш, ліворуч – російською мовою: "Редакция ежедневной общественно-политической и литературно-научной газеты "Дер Фрайнд". Варшава, Долгая, № 23". Шаргородська (?) – № 952.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1009.

285

[Гіршкан Цві] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просить допомогти з публікацією роману "Цвей велтн" ("Два світи").

Лист: [...]. Із Вільно в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 23,3 х 22; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 946.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1011.

286

[Гіршкан Цві-Гірш] — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що знаходиться у Вільнюсі; одержав листа від Ан-ського, у якому написано, що є перекладач на роман ["Цвей велтн"]. Просить знайти, де опублікувати роман, чи можливо було б його прилаштувати в "Русском богатстве".

Лист: 25 травня [...]. Із Вільно в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 17,6 х 11,8; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 945.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1012.

287

[Гіршкан] Цві-Гірш — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що переїхав у Варшаву, познайомився з різними літературними групами. Пише, що в газету "Фрайнд" не звертався, оскільки не уявляє себе [журналістом]. "Цвей велтн" уже мав вийти у видавництві Переца. Налаштований на серйозну самостійну роботу зі збирання матеріалу для книги про [єврейське життя]. Просить знайти видавництво для публікації роману.

Лист: [...]. Із [Комен] Вітебської губ. в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 21,6 х 13,8; 2 арк.

Примітки: У кінці листа є приписка іншим почерком. Шаргородська (?) — № 940.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1014.

288

Гіршкан Цві — [Ан-ському Семенові акимовичу]

Просить написати докладного листа, а також листа [Добреру]. Повідомляє, що пізніше напише усе, що потрібно для альманаху.

Лист: [...]. Із Варшави в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 36,5 х 11,5; 2 арк.

"...що треба для альманаху" — йдеться, очевидно, про альманах "Пережитое".

Примітки: Зазначено адресу: Варшава, вул. Цегляная, № 1. Перецу для Ц. Гіршкана. Наприкінці листа є приписка іншим почерком. Шаргородська

(?) – № 955.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1015.

289

[Гіршкан Цві] – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що закінчив оповідання "Люцерн", яке йому запропонували опублікувати в "ha-Олам" і кілька маленьких речей для "Обозрения". Планує через два тижні виїхати з Деражні. Пише роман "Пориц ун рендер" ("Поміщик і орендар"). Прочитав статті Ан-ського "Артиклен фун дер провинц" ("Провінційні нариси") і абсолютно згоден з автором, що єврейські письменники мусять обмірковувати те, що вони публікують. Обговорює завдання єврейських письменників і єврейських видань.

Лист: 9 серпня [...] р. Із Деражні Подільської губ. в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 28,5 x 23,4; 1 арк.

"ha-Олам" (сіоністська газета на івриті, що виходила в Росії в перше десятиліття XX ст. (1907, Кельн; 1908, Вільна; 1912–1914, Одеса) (КЕЭ, т. 6, кол. 413). "Обозрение" – йдеться про "Еврейское обозрение": Щотижнева газета / Вид. М.І. Димшиць – СПб., 1910. Виходила замість призупиненої газети "Еврейский мир". Вихід призупинено після її поновлення (Литература о евреях.., с. 553).

Примітки: Зазначено адресу й ім'я Гурвіц Басі [дружини адресата]. Шаргородська (?) – № 953.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1016.

290

Гіршкан Цві – Ан-ському С.А. [Семенові Акимовичу]

Обговорює питання редактури [оповідання], зробленої Ан-ським (?).

Листівка: 15 січня 1911 р. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 9,3 x 14,3; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу журналу "Еврейский мир": Вознесенський пр., № 20. Зазначено адресу: Київ, Мало-Васильківська, 29. Шаргородська (?) – № 950.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1023.

291

[Гіршкан] Цві Гірш – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що знаходиться в Мінську в Якобсона, що займається організацією лекцій і хотів би, щоб Ан-ський прочитав лекцію "Євреї в 1812 році". Просить повідомити про згоду Ан-ського. Далі пише, що їде до дружини в Деражню,

відкіля збирається в Америку, просить Ан-ського надіслати грошей на поїздку.

Лист: 22 січня 1912 р. Із Мінська в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 27,8 х 21,5; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Бюро по организации лекций и концертов Евгений Исаакович Якобсон: Нижняя-Ляховская, 33". Шаргородська (?) — № 1541.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1021.

292

[Гіршкан] Цві — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Дякує за прислані Ан-ським гроші. Пише, що хоче виїхати в Нью-Йорк, тому що не бачить для себе перспективи в [Росії]. Просить поговорити в "Восходе" про можливість публікації його подорожніх нотаток, хотів би друкувати їх у єврейській (ідиш) газеті. Просить надіслати йому номер "Русского богатства", у якому опубліковано статтю Ан-ського про "кривавий наклеп" і написати лист Х. Житловському.

Лист: 22 лютого 1912 р. Із Деражні Подільської губ. в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 14,8 х 11,3; 2 арк.

"Восход" — не зрозуміло, про який журнал пише кореспондент, оскільки журнал "Восход" під ред. М.Г. Сиркіна припинив існування 1906 р. (Література о евреях.., с. 542–543). Статтю С. Ан-ського "Ритуальні наклепи в єврейській народній творчості" було опубліковано в журналі "Русское богатство" (№ 1, 1912, с. 92). Житловський Хаїм — Див. III, 20.

Примітки: Шаргородська (?) — № 951.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1017.

293

Ґлахенґауз Я[...] — Соломонові Ароновичу [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що послав на адресу "Еврейского мира" два зошити, які Ан-ський, під час перебування в Баку, обіцяв прочитати. Просить зробити це і висловити думку про якість [творів].

Лист: 11 лютого 1911 р. Із Баку в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,7 х 22,1; 1 арк.

У 1910 — 1911 рр. С. Ан-ський активно співробітничав з журналом "Еврейский мир". У ці ж роки він багато їздив і виступав з лекціями,

організованими лекторським бюро ОПЕ і Єврейським літературним товариством, у різних містах Російської імперії.

Примітки: Лист видруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Рисовая и мукомольная мельница Х.Л. Штейнера", нижче аналогічний текст німецькою мовою. Шаргородська (?) – № 1288.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1029.

294

[Ґлік ... Й.] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Вибачається, що не одразу відповів із приводу надісланого рукопису, якого прочитав із задоволенням. Пише, що влаштувати [п'єсу] можна тільки в Художній театр.

Лист: 2 липня 1914 р. Із [Санкт-Петербурґа] в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 21,8 х 13,8; 2 арк.

Йдеться про рукопис п'єси "Дібук" і спроби Ан-ського влаштувати її в театр. "Художній театр" – йдеться про Московський художній театр.

Примітки: У верхньому лівому куті виконано друкарським способом "Речь". Шаргородська (?) – № 1122.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 331.

295

[Ґлікман, Д.] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просить неодмінно сповістити його, якщо Ан-ський у Петербурзі організує роботу нової газети. Повідомляє, що продовжує на прохання Ан-ського збирати пісні і просить вислати книгу "Збірник пісень", зазначаючи при цьому київську адресу.

Лист: 12 листопада 1910 р. Із Києва в [Санкт-Петербурґ].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,4 х 21,7; 1 арк.

Ймовірно, йдеться про збірник "Еврейская народная песня в России", укладений і виданий під ред. П. Марека і С. Ґінзбурга (СПб., 1901); про «нову газету» – очевидно, що респондент пише про щотижневе видання "Еврейский мир", підготовкою якого Ан-ський був зайнятий 1910 р.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Главная контора газеты "Киевские вести" и иллюстрированного журнала "Киевская Искра". Адрес. Телефон". Шаргородська (?) – № 1118.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 332.

296

Голуб П. — Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить внести виправлення в зошит своїх віршів, відданих Ан-ському, зазначає, які необхідно зробити виправлення.

Лист: 29 квітня 1916 р. Із Києва в [Петроград].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,8 х 13,4; арк.

Примітки: В кінці сторінки рукою Ан-ського дописано адресу: Київ, Братська, 10. Шаргородська (?) — № 770.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 333.

297

Гольдман Ілля Федорович — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Дякує за рекомендацію журналу "Еврейский мир" як аґента з передплати, далі описує справи з передплатою у Вільно, пише про роботу страхового товариства.

Лист: 18 липня 1909 р. Із Вільно в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,8 х 14,7; 2 арк.

У 1908—1911 рр. Ан-ський був членом редакції тримісячного російсько-єврейського журналу "Еврейский мир" — Див. III, 57.

Примітки: Шаргородська (?) — № 982.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 335.

298

Гольдман Ілля Федорович — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що прочитав у "Еврейском мире" статті про рабинську комісію. Просить Ан-ського висловити свою думку з цього питання. Далі докладно викладає свої погляди й описує вибори громадського рабина у Вільно 1909 р.

Лист:20 [квітня] 1910 р. Із Вільно в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,6 х 13,3; 6 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 983.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 338.

299

Гольдман Ілля Федорович — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що відправив у редакцію журналу "Еврейский мир" своє оповідання "Порада рабі Ханініо". Просить Ан-ського прочитати його і висловити думку. Пише далі, що читав статті Ан-ського "Народ і війна" у "Вестнике Европы" і чув про промови і вірші під час ювілею [...].

Лист: 24 (січня) 1911 р. Із Вільно в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13,5; 2 арк.

Стаття С.А. Ан-ського "Народ і війна" була опублікована в "Вестнике Европы" (1910, № 3, с. 196–223). "...під час ювілею" – ймовірно, йдеться про святкування 25-річчя творчої діяльності С. Ан-ського, що відбулось у Петербурзі 1910 р.

Примітки: Шаргородська (?) – № 979.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 339.

300

Гольдштейн Мойсей Леонтійович – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що справа С. Ан-ського за 132-ю статтею надійшла до прокурора судової палати і буде передана в Судову палату впродовж тижня. Рекомендує Ан-ському подати прохання на виїзд за кордон під приводом необхідної медичної операції, але при цьому може бути збільшено суму застави.

Лист: 13 березня 1908 р. Із Санкт-Петербурґа у Вільно.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,4 х 13,3; 2 арк.

Ймовірно йдеться про розгляд участі Ан-ського в політичних соціалістичних заходах. 1908 р. він жив у Вільно і брав участь у зборах Бунду, чим привернув до себе увага поліції. 1915 р. він записував у Щоденнику, що відтоді його постійно приписують до активних членів Бунду, хоч він не є таким (РДАЛМ, ф.2583, од.зб. 5).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Присяжный поверенный Моисей Леонтьевич Гольдштейн. Адрес. Телефон". Шаргородська (?) – № 777.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 343.

301

Голь[ф]ман Н[...] – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що надіслав післяплатою на адресу Й.М. Маховера виконане замовлення [фотографії]. Збирається уточнити на пошті доставку.

Листівка: 2 жовтня 1912 р. Із Павольчі в Київ .

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,3 х 14,4; 1 арк.

Йдеться про фотографії матеріалів, зібраних в експедиційному сезоні 1912 р. Й.М. Маховер – Див. III, 6. У серпні 1912 р. Ан-ський з експедицією працював у Павольчі.

Примітка: Листівку адресовано Й.М. Маховеру: Київ, вул. Нова, 3 для передачі Ан-ському С.А. Шаргородська (?) – № 2151.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 342.

302

Горелик Ш[...] – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить розпорядитися про висилку журналу "Еврейский мир", пояснюючи, що він йому необхідний для літературної роботи, а можливості передплатити журнал не має, пропонує для публікації ряд статей.

Лист: 25 травня 1910 р. Із Миргорода Полтавської губернії в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 15,8 х 10,5; 2 арк.

1910 р. Ан-ський був одним з редакторів журналу "Еврейский мир" – Див. III, 57.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1319.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 345.

303

Ґорнфельд А[ркадій] Г[еоргійович] – [Ан-ському] С[емену] А[кимовичу]

Пише, що просить прийняти з нагоди радісної події в житті Ан-ського в дарунок свою книгу. Просить надіслати драму, що збирається показати Юшкевичу і прочитати.

Відрізний купон: 9 лютого 1908 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 6,2 х 14; 1 арк.

Ґорнфельд Аркадій Георгійович – Див. III, 177. 1906 р. Ан-ський одружився з Едею Йосипівною Ґлеверман. Імовірно, йдеться про драму в 3-х діях "Біля обриву", рукопис якої зберігається в ІР НБУВ (ф. 339, од.зб. 18). У присвяті після назви, Ан-ський писав: "Моїй дружині, кращому другові присвячую цю п'єсу". Рукопис не датований.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1281.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 346.

304

Ґорнштейн Н[...] С[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просить згоди на читання лекції в Бердичеві і Житомирі. Зазначає, що умови такі ж, як і торік. Просить надіслати тему і план лекції.

Лист: 10 червня 1911 р. Із Бердичева в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 29 х 22,5; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Отделение Еврейского литературного общества в Бердичеве". Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 347.

305

Ґорнштейн С[...] — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Згадується про лекцію Г.Я. Полонського в "Єврейському літературному товаристві" і статтю С. Рубштейна про торгову школу в Бердичеві.

Лист (фраґмент): [...]. [...].

Ориґінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13,4; 1 арк.

Ймовірно йдеться про Єврейське літературне товариство у Бердичеві. Таким чином, лист можна датувати [1910—1911 рр.].

Примітки: Лист без початку і кінця. Шаргородська (?) — № 772.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 348.

306

Ґохґелернтер Ґейніх — Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Пише, що читав відозву Ан-ського в "Моменті" про збирання матеріалів про євреїв [під час війни]. Просить вислати програму по збиранню матеріалів.

Листівка: 4 січня 1915 р. Із Кременця в *Петроград.*

Ориґінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,3 х 14,3; 1 арк.

Йдеться про щоденну газету на ідиш "Дер Момент", що виходила у Варшаві під ред. Ц.Х. Прилуцького з 1911 по 1915 р., коли була закрита російською цензурою, 1916 р. видання відновлено.

Примітки: Листівку адресовано в єврейську Етнографічну експедицію. Зазначено адресу: Петроград, Василівський острів, 5-та лінія, 50. Шаргородська (?) — № 2020.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 350.

307

Ґохґелернтер Ґейніх — Ан-ському [Семенові Акимовичу]

У листі висловлюється здивування з приводу неадекватного, на думку автора, ставлення до себе, і побажання про одержання фотографії Ан-ського.

Лист: [...]. Із [Кременця] в [...].

Ориґінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит; 24,3 х 21,7; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 894.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 351.

308

Гранат А[...] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що, ознайомившись із планом запропонованого Ан-ським видання,

знайшов його невідповідним профілю видавництва.

Лист: 5 листопада 1907 р. Із Москви в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,5 х 22,5; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі ліворуч друкарський штамп "Главная контора изданий Т-ва Бр. А. и И. Гранат и К°. Адрес. Телефон". Нижче, уздовж лівого краю, перелік літератури, що видавалася. Шаргородська (?) – № 1280.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 355.

309

Граубард Пінкус – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що одержав листа і до призначеного часу приїде у Варшаву для зустрічі з Ан-ським.

Листівка: 13 січня 1914 р. Із Сохачева у Варшаву.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш ; 9,3 х 14,5; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано Я. Дінезону (Ділова, 15) для передачі Ан-ському С.А. Шаргородська (?) – № 1662.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 354.

310

Граубард Пінкус – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що після зустрічі з Ан-ським приступив до роботи, написав два листи й одержав пакет з Лукова [Седлецька губ., Польща]. Збирається з'їздити туди і зібрати матеріал. Просить послати лист пану Тикульскому і вирішити всі питання.

Лист: [1914]. Із [Сохачева] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 21 х 13,4; 1 арк.

Йдеться про збір матеріалів для Єврейського етнографічного музею.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1660 (9).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 353.

311

Граубард Пінкус – Ш. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить вислати телеграфом на його ім'я 200 руб. на відомі Ан-ському цілі.

Лист: 11 липня 1915 р. Із Варшави в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 20 х 13; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1663.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 352.

312

Ґрінберг Х[...] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що разом з листом висилає за адресою на Мазора два номери "Гоома" і сподівається, що лист застане Ан-ського в Києві. Далі зауважує, що Ан-ський, будучи в Москві, обіцяв д-ру Ґліксону надсилати подорожні враження, просить вказати адресу, за якою редакція зможе вислати певну суму грошей.

Лист: 29 листопада 1916 р. Із Москви в [Київ].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 29,6 х 23; 1 арк.

Газета "Гоом" виходила на івриті в Москві з осені 1916 р. під ред. Ґліксона. Ан-ський 1916 р. працював у складі представників Земського союзу і Комітету Товариства допомоги євреям, що постраждали від воєнних дій у Галичині. Прохання кореспондента стосується вражень про поїздки в прифронтові регіони.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі друкарський штамп, ліворуч російською мовою, праворуч на ідиш "Редакция и контора "Гоом". Адрес". У кінці листа приписка Ґліксона М. Шаргородська (?) — № 1274.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 356.

313

Гук Лейб — Раппопорту С. [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Сповіщає, що має гарний матеріал, просить надіслати грошей для його пересилання.

Листівка: 8 січня 1913 р. Із Аннополя в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 9,2 х 14,4; 1 арк.

Йдеться про збір матеріалу для Єврейського етнографічного музею, організований Ан-ським із залученням місцевих сил. В Аннополі експедиція під керівництвом Ан-ського працювала 1912 р.

Примітки: Зазначено адресу: Басків пров., 24, кв.7. Шаргородська (?) — № 2166.

ВФЮ ІР НБУВ, ф.339, од.зб. 358.

314

Гук Лейб — Раппопорту С. [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що вислав гарні матеріали (8 аркушів тексту) і готовий вислати ще. Просить сповістити про одержання і передати грошей для подальшої роботи.

Листівка: 13 лютого 1913 р. Із Аннополя в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе, вицвіле. Ідиш; 9,2 х 14,4; 1 арк.

Примітка: Зазначено адресу: Басків пров., 24, кв. 7. Шаргородська (?) — № 2160.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 359.

315

Гук Лейб — Раппопорту С. [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить повідомити про одержання матеріалів.

Листівка: 5 березня 1913 р. Із Аннополя в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 9,2 х 14,3; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу: Басків пров., 24, кв. 7. Шаргородська (?) — № 1652.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 359а.

316

Гурвич Ліза — [Ан-ському] Соломонові Ароновичу [Семенові Акимовичу]

Описує становище у Мінську на початку Першої світової війни, згадує, що в місто приїхало багато біженців з Варшави і Лодзі, які розповідають про жахи війни. У самому місті досить спокійно, місцева інтеліґенція займається влаштуванням лазаретів для поранених і біженців. Запрошує приїхати в Мінськ.

Лист: 10 серпня 1914 р. Із Мінська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило синє. Мова російська; 18,5 х 11; 2 арк.

Примітка: Шаргородська (?) — № 1603.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 361.

317

Гурвич Ліза — [Ан-ському] Соломонові Ароновичу [Семенові Акимовичу]

Пише про становище євреїв у Мінську на початку війни, настроях населення. Запитує, у чому полягатиме робота Ан-ського, чи буде це спеціальна установа, чим може бути корисною в роботі.

Лист: 17 серпня 1914 р. Із Мінська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18,5 х 11,2; 2 арк.

З початку Першої світової війни Ан-ський працював у складі Комітету допомоги євреям, які постраждали від воєнних дій. Перший осередок

комітету організовано у Києві, було зібрано кошти і теплі речі для біженців. Планувалося все це передати в Мінськ. Ан-ський як один з організаторів збору коштів, повинен був виїхати в Мінськ для забезпечення роботи на місці (ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 295, арк. 2–3).

Примітка: Шаргородська (?) – № 1604.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 362.

318

Гурвич Ліза – [Ан-ському] Соломонові Ароновичу [Семенові Акимовичу]

Пише, що в Мінську організований Комітет молоді без врахування національності. На думку кореспондента, це не добре, тому що дуже відчуваються розбіжності, і є прояви антисемітських настроїв. Особливо це виявляється в лазаретах і лікарнях (у тому числі й у Єврейській лікарні, де знаходяться поранені). Єврейський комітет організував допомогу хворим, узяв на себе їхнє харчування і опікування пораненими. При цьому досить часто можна почути антисемітські висловлювання й образи. Наводить приклади сцен на вулицях і в лазаретах. Пише, що молодь активно сприйняла пропозицію Ан-ського "робота євреїв для євреїв". Про рішення зборів, що мусять відбутися, повідомить негайно.

Лист: 3 вересня 1914 р. Із Мінська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18 х 11,8; 3 арк.

Примітка: Шаргородська (?) – № 1602.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 363.

319

Гурвич Ліза – [Ан-ському] Соломонові Ароновичу [Семенові Акимовичу]

Описує стан справ у Мінську, положення біженців із прифронтових зон, участь місцевих євреїв у долі біженців. У Мінськ привозять поранених із фронтів, лазарети переповнені, не вистачає кваліфікованих лікарів. Дякує Ан-ського за присланий том творів Бялика.

Лист: 10 вересня 1914 р. Із Мінська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 17,8 х 11,6; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1605.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 364.

320

Гуревич [...] – С. Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Висилає адресу, що її просив Ан-ський.

Листівка: 24 червня 1914 р. З Усть-Нарови в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,3 х 14,4; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу: Велика Монетна, 21. Шаргородська (?) — № 760.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 366.

321

Гурвич Ліза — [Ан-ському] Соломонові Ароновичу [Семенові Акимовичу]

Пише, що в Мінську створено молодіжний комітет допомоги біженцям, що приїжджають з Ковно і Гродно. Працюють на час написання листа єврейські товариства допомоги, у синагогах триває збір коштів. Комітет готовий взяти на себе анкетування й адресний розподіл коштів, наданих Комітетом для допомоги євреям, які постраждали від воєнних дій. Чи варто легалізувати роботу Комітету чи можливою є спільна робота з благодійним товариством або з Комітетом. Можливо, краще буде відкрити відділення товариства в Мінську.

Лист: 6 вересня 1914 р. Із Мінська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 17,8 х 11,6; 3 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1606.

ВФЮ ІР НБУВ,. ф. 339, од.зб. 365.

322

Гуревич Ганна Абрамівна — С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що збирається влаштувати вечір жаргонної літератури, а тому просить підібрати вірші, діалоги, куплети на жаргоні. Є приписка [Самуїла Гуревича], в якій той пише, що збирається бути в Ковно.

Лист: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18,3 х 11,7; 2 арк.

«Жаргон» — йдеться про мову ідиш. Така характеристика була звичайною для асимільованої й освіченої частини єврейства Російської імперії кінця XIX — початку XX ст.

Примітки: Зазначено адресу: Вигонна дамба, 10 (?). Шаргородська (?) — № 451.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 368.

323

Гуревич Г[...] Е[...] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що від своєї дочки довідався, що при зустрічі у Володимира Осиповича Гаркаві Ан-ський просив її передати, що чекає листа від кореспондента. Пише, що з нетерпінням чекає номер "Еврейского мира", щоб переконатися, чи надруковано там його статтю "Бух і Ромм (Дві смерті)". Пише, що готує ще одну статтю.

Лист: 28 квітня 1910 р. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 16,8 х 11,7; 2 арк.

Гаркаві В.О. — діяч єврейської культури, автор ряду робіт з єврейської історії, у тому числі брошури "Уривки спогадів" (СПб., 1913); "Еврейский мир" — Див. III, 57.

Примітки: Зазначено адресу: "Г.Е. Гуревич: Николаев[ская]". Шаргородська (?) — № 884.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 373.

324

Гуревич Г[...] Е[...] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Запитує, чи буде Ан-ський з експедицією проїжджати через Київ. У випадку, якщо буде можливість, просить його зустрітися зі співачкою, що співає народні пісні багатьма мовами, у тому числі на ідиш та іврит. Крім того додає написану ним відозву про створення фонду імені Мандельштама, описуючи ситуацію, що склалася в Києві навколо імені цієї людини.

Лист: 10 травня 1912 р. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 27,5 х 21,6; 1 арк.

У планах експедиції 1912 р. був початок робіт у Києві. Ан-ський у листах Вол. Гінцбургу писав, що вся група збирається в Києві. Мандельштам Макс Омелянович — Див. III, 102.

Примітки: Лист написано на бланку. Вгорі в центрі виконано друкарським способом "Г.Е. Гуревич, Киев", нижче — те саме латинскими буквами; ліворуч — друкарський штамп: "Представитель завода Bolton, Fane & Co В Англии. Специальное производство: Подъемные, мостовые... и электродвигатели. Адрес"; зазначено адресу Г.Е. Гуревича: Хрещатик, 5. Шаргородська (?) — № 886.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 374.

325

Гуревич Ем[мануїл] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що з листом висилає маленький нарис про себе. Дякує за надісланий журнал "Еврейский мир", радить звернути увагу на статтю Івановича "Відродження антисемітизму", опубліковану в "Нашей зоре".

Лист: 18 березня 1910 р. Із [...] в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,7 х 13,3; 2 арк.

Гуревич Еммануїл Львович (1866 – ?) – політичний діяч, у революційному русі в 1883 р., народоволець, після 1900 р. – меншовик, член редакційної колегії центрального органа меншовиків "Начало" (1905), у 1917–1918 р. редактор правого крила кооператорів "Власть народа". "Еврейский мир" – Див. III, 57.

Примітки: Додаток: біографічні відомості про Ем. Л. Гуревича. Шаргородська (?) – № 443.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 414.

326

Гуревич Самуїл Львович – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що прочитав повість Ан-ського, висловлює думку про прочитане. Далі обговорює становище з виборами у Вітебську єврейських представників у Державну Думу. Цікавиться, чи не знає Ан-ський, де знаходиться Х. Житловський.

Лист: 10 лютого 1907 р. Із Риги в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,6 х 14; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 430.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 381.

327

Гуревич Самуїл Львович – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Цікавиться станом здоров'я Ан-ського. Пише, що якби здійснилася задумана письменником поїздка по «смузі осілості», то це були б нові враження і новий матеріал для творчості. Радить при розробці схеми поїздки проконсультуватися з Л.М. Брамсоном і Бер Бруцкусом.

Лист: 30 серпня 1907 р. Із Риги в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,5 х 13,6; 2 арк. (один аркуш чистий).

Брамсон Леонтій Мойсейович (1869, Ковно – ?), громадський і політичний діяч, брав активну участь у роботі ОПЕ, обирався членом центрального бюро Єврейського колонізаційного товариства, займався статистичними дослідженнями. Був обраний до I Державної Думи. Автор багатьох статей з єврейської історії, освіти, що друкувалися в російсько-єврейській періодиці (ЕЭ, т. 4, кол. 890–891). Бруцкус Бер Давидович (1878, м. Поланген Курляндской губ. – ?), агроном і статистик. Працював у Єврейському колонізаційному товаристві,

обстежував єврейські колонії Північно- і Південно-Західного краю, читав лекції в Петербурзькому сільськогосподарському інституті. Автор ряду статей з питань сільського господарства і єврейської статистики (ЕЭ, т. 5, кол. 42).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 388.

328

Гуревич Самуїл Львович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що пройшла чутка про одруження Ан-ського. Просить поздоровити дружину, вітає самого Ан-ського. Далі повідомляє, що має намір у клубі прочитати лекцію про творчість письменника. Для цього йому потрібна повість «Піонери», яку просить надіслати.

Лист: 25 листопада 1907 р. Із Риги в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18,1 х 11,6; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Шаргородська (?) — № 433.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 382.

329

Гуревич Самуїл Львович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що одержав і прочитав статті Хаїма [Житловського]. Стаття справила на нього сильне враження і йому зовсім не зрозуміло, що викликало в Ан-ського несприйняття: адже багато в чому автор статті правий. Полемізує з Ан-ським щодо питань єврейської історії та культури.

Лист: 12 серпня 1909 р. Із Риги в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 18,1 х 11,5; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 411.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 385.

330

Гуревич Самуїл Львович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що написав листа О.І. Браудо і Л.О. Севу, зміст яких Ан-ському відомий. Обговорює грошові питання. Пише, що хоче влаштувати в Ризі вечір єврейської народної музики. Тому просить Ан-ського, враховуючи, що в Петербурзі існує Товариство єврейської народної музики, надіслати ноти музики і слова пісень для жіночого і чоловічого голосів.

Лист: 24 вересня 1909 р. Із Риги в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18,1 х 11,5; 2 арк.

Браудо Олександр Ісайович (1864 – ?), письменник і громадський діяч. Багато років працював в Імператорській Публічній бібліотеці, займав посаду бібліотекаря у відділі «Rossika», був членом центрального комітету Союзу досягнення повноправності євреїв, брав діяльну участь в організації багатьох російсько-єврейських видань («Пережитое», «Еврейский мир» та ін.) (ЕЭ, Т. 4, кол. 912–913). Сєв Леопольд Олександрович – Див. III, 15. Товариство єврейської народної музики засноване в Петербурзі 30 листопада 1908 р. Його мета – сприяння вивченню і розвитку єврейської народної музики. Головою правління був обраний співак І. Томарс, згодом – з 1911 р. – композитор М Кнорозовський. Будучи, по суті, загальноросійським центром вивчення і популяризації єврейського музичного фольклору, Товариство здійснювало свою роботу до 1924 р. (Лукин В. От народничества.., с. 149).

Примітки: Шаргородська (?) – № 442.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 386.

331

Гуревич Самуїл Львович – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що був би радий, якби вдалося видання творів Ан-ського. Цим питанням письменник повинен зайнятися всерйоз і не зупинятися, поки не доб'ється успіху. Думає, що Ан-ський міг би написати гарний роман про єврейських лісопромисловців у Росії. Прикладом йому могли б стати родини самого кореспондента і Житловського.

Лист: 30 червня 1910 р. Із Риги в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,4 х 13,7; 2 арк.

5 томів зібрання творів Ан-ського вийшли в Петербурзі у видавництві «Просвещение» у 1911–1913 рр.

Примітки: Шаргородська (?) – № 428.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 389.

332

Гуревич Самуїл Львович – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє про пересланy кореспонденцію і грошові справи Ан-ського.

Лист: 14 липня [1910] р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 20,9 х 13,5; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 418.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 393.

333

Гуревич Самуїл Львович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє про пересланy кореспонденцію і грошові справи Ан-ського.

Лист: 24 липня 1912 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,3 х 13,4; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Шаргородська (?) — № 440.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 394.

334

Гуревич Самуїл Львович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Обговорює план нової повісті Ан-ського «Сухе листя», висловлює свою думку щодо задуму твору.

Лист: 27 липня 1910 р. Із Риги в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13,7; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 429.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 390.

335

Гуревич Самуїл Львович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що одержав листа Ан-ського і дуже радий, що справи йдуть успішно. У «Просвещении» йому сказали, що 4-й том вийде в серпні. В «Ost und West» вийшла стаття Ан-ського про Пена.

Лист: [10] серпня 1912 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,2 х 13; 1 арк.

4-й том зібрання творів Ан-ського. СПб, 1912. Пен Іегуда (1854, Ново-Олександрівськ — 1937, Вітебськ), єврейський художник, засновник "Вітебської школи" єврейського живопису, у якій вчилися Марк Шагал, Монос Моносзон, Олена Кабіщер, Соломон Юдовін і багато інших художників (Казовский Г. Художники Витебска. Иегуда Пэн и его ученики. — М. [1993] — 77 с., илл.).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Самуил Львович Гуревич. Инженер-технолог. С.-Петербург, Басков пер., 24". Шаргородська (?) — № 420.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 395.

336

Гуревич Самуїл Львович – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що пересилає листа, відправив лист Ан-ського Хаїму Житловському, був у видавництві, але не застав потрібної людини.

Лист: 10 вересня 1912 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13,5; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Шаргородська (?) – № 427.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 396.

337

Гуревич Самуил Львович – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Відправив у Київ за адресою Йони Маховера пакет, у якому лист від Е[ді] Йо[сипівни] і лист від Марека. Просить відповісти останньому. Відіслав Пену № 1 журналу «Ost und West» і № 4 журналу "Восход".

Лист: 23 вересня 1912 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,2 х 13; 1 арк.

У "Ost und West" вийшла стаття Ан-ського про Ієгуду Пена. Маховер Йона – Див. III, 6.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Самуил Львович Гуревич. Инженер-технолог. С.-Петербург, Басков пер., 24". Шаргородська (?) – № 438.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 397.

338

Гуревич Самуїл Львович – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що відправив гроші в Алупку. Одержав від Х. Житловського текст лекції про Толстого, Ніцше і Маркса. Не знає, чи становить ця лекція інтерес для читачів, просить поради.

Лист: 30 жовтня 1912 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,2 х 13; 1 арк.

В Алупці, очевидно, знаходилася дружина Ан-ського Едя Йосипівна Ґлеверман.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Самуил Львович Гуревич. Инженер-технолог. С.-Петербург, Басков пер., 24". Шаргородська (?) – № 413.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 398.

339

Гуревич Самуїл Львович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що надіслав телеграфом 500 руб. у Кременець. Докладно пише про грошові надходження для експедиції 1913 р., указує, що загальна сума зібраних грошей становитиме 7000 руб., на більше розраховувати неможливо.

Лист: 4 липня 1913 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,6 х 13,7; 2 арк. (один аркуш чистий).

Гроші на організацію сезону 1913 р. надійшли частково від барона Вол. Ґінцбурґа. Всю іншу суму збирали за передплатним листом в Петербурзі, Києві і Москві. На час виїзду експедиції було зібрано тільки частину суми. Таким чином, у листі йдеться про відсутні суми, збір яких було доручено С. Гуревичу (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...).

Примітки: Шаргородська (?) — № 422.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 400.

340

Гуревич Самуїл Львович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє про грошові справи Ан-ського, про призначені зустрічі та їхні результати.

Лист: 24 липня 1913 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,2 х 13; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Самуил Львович Гуревич. Инженер-технолог. С.-Петербург, Басков пер., 24". Шаргородська (?) — № 439.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 401.

341

Гуревич Самуїл Львович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що одержав листа від Житловського. Бачився з Кісельґофом, який розповів про роботу експедиції, від чого респондент отримав велике задоволення.

Лист: 5 вересня 1913 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,2 х 13; 2 арк.

(один аркуш чистий).

Кісельґоф Зіновій – Див. III, 207.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Самуил Львович Гуревич. Инженер-технолог. С.-Петербург, Басков пер., 24". Шаргородська (?) – № 435.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 402.

342

Гуревич Самуїл Львович – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Судячи з останнього отриманого листа і публікації в газеті «Речь», робить висновок, що Ан-ський залишився в Києві для участі в процесі [Бейліса]. Висилає туди кореспонденцію, отриману на ім'я письменника, у тому числі і лист від Хаїма [Житловського].

Лист: 26 вересня 1913 р. Із Санкт-Петербурґа в [Київ].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,6 х 13,6; 2 арк. (один аркуш чистий).

У другій половині вересня – жовтні 1913 р. Ан-ський залишався в Києві для участі в процесі Бейліса – Див. III, 14. С. Ан-ський брав участь у процесі як кореспондент газети "Речь", згадана стаття була опублікована в газеті (Ан-ский С. Впечатления // Речь. – 1913. – № 263. – С. 3).

Примітки: Шаргородська (?) – № 432.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 403.

343

Гуревич Самуїл Львович – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що поки не одержав відповіді на [відправлений запит].

Лист: 2 січня 1916 р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21 х 13; 1 арк.

Очевидно, йдеться про чергову спробу Ан-ського одержати дозвіл на проживання в Петрограді.

Примітки: Шаргородська (?) – № 419.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 405.

344

Гуревич Самуїл Львович – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові

Акимовичу]

Пише, що посилає в редакцію Ан-ському рукопис "Хліб і маца", додає лист автора і записку Бялика; пише, що в даний момент у нього [Гуревича] нікого не має, тому краще буде, якщо Ан-ський сам приїде у Вітебськ і займеться справами.

Лист: [...] р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 18 х 11,1; 1 арк.

Лист не датований, але, судячи з тексту, написаний не пізніше 1911 р. Під редакцією, згаданою кореспондентом, варто розуміти редакцію журналу "Еврейский мир", з яким Ан-ський активно співробітничав. Бялік Хаїм-Нахман – Див. III, 1.

Примітки: Шаргородська (?) – № 431.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 406.

345

Гуревич Соломон – [Ан-ському] Семенові [Акимовичу]

Просить прочитати статтю, підготовлену для "Еврейского мира". Пише, що засмучений програмою, опублікованою в грудневому випуску журналу, не підтримує позапартійністю видання.

Лист: 31 грудня 1909 р. Зі Смоленська в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 27,5 х 21,7; 1 арк.

Гуревич Соломон Григорович – Див. III, 81. "Еврейский мир" – щомісячний журнал, видавався Г.М. Португаловим у Петербурзі в 1909 р. З 1910 р. перетворений на щотижневу газету. Журнал декларував свою позапартійність. Очевидно, йдеться про висвітлення журналом Ковенського з'їзду єврейських громадських діячів (19–22. 11. 1909).

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі ліворуч друкарський штамп "Главная контора газеты "Смоленский вестник". Адрес"; праворуч – (?). Шаргородська (?) – № 434.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 408.

346

Гуревич Соломон – [Ан-ському] Семенові [Акимовичу]

Пише, що на прохання О.І. Браудо відправив у "Еврейский мир" статті "Рабинський з'їзд і громадські діячі", розмірковує про політичну і соціальну активність євреїв, про своє ставлення до ряду питань, коротко викладає основні пункти відісланої статті.

Лист: 8 березня [...] р. Зі Смоленська в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 27,5 х 21,8; 1 арк.

Браудо Олександр Ісайович – Див. III, 330. Стаття, про яку згадує кореспондент, присвячувалася питанням взаємин світських і релігійних євреїв, нараді єврейських громадських діячів, що проходила в Ковно 1909 р., де головним питанням були проблеми подальшого існування й організації общинного життя.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі ліворуч друкарський штамп "Главная контора газеты "Смоленский вестник". Адрес"; праворуч – (?). Шаргородська (?) – № 1040.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 409.

347

Гуревич Соломон – [Ан-ському] Семенові [Акимовичу]

Пише, що збирається приїхати в Петербург з особистих і громадських справ. Громадські – стосуються Пінкуса, справу якого смоленські можновладці спробували перетворити на процес про "ритуальне вбивство". Як пише кореспондент, це широко висвітлювалося в періодичній пресі. Справу було припинено прокуратурою. Після процесу до відповідальності було притягнуто не тільки кореспондентів реакційних видань, а й начальника розшукової поліції. Гуревич пише, що необхідно використовувати цю справу для викриття "ритуальних процесів", привернути увагу громадськості, для чого необхідно було б запросити відомого адвоката, наприклад, Ґрузенберґа.

Лист: 23 серпня [...] р. Зі Смоленська в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,5 х 13,8; 2 арк.

Ґрузенберґ Оскар Осипович – Див. III, 4.

Примітки: Шаргородська (?) – № 424.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 410.

348

Ґурлянд Йона Ілліч, магістр – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Візитівка із запрошенням відвідати зустріч з рабином Беньяміном Сеґалом. [Одеса].

Візитівка: 16 травня [1886] р. Із [...] в [Одесу] .

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит; 6 х 12; 1 арк.

Ґурлянд Хаїм-Йона (1843, Кльоцк Мінської губ. – 1890, Одеса), рабин. Вивчав у Петербурзі семітські мови. 1863 р. одержав ступінь магістра за роботу "Про вплив філософії мусульманської релігії на філософію Мойсея Маймоніда". З 1873 р. – інспектор Житомирського єврейського вчительського інституту. З 1888 – рабин Одеси. Підготував 7 випусків видання "До історії гонінь на євреїв" (1887–92), що включають матеріали з історії євреїв України XVII – XVIII ст.

Примітки: На візитівці внизу праворуч зазначено адресу Й.І. Ґурлянда.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 415.

349

Ґурфік [Ґурфікель] — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що в Щоденнику [Ан-ського] є історія про те, як його заарештували у Варшаві і посадили у в'язницю [Монкатовер] як німецького шпигуна. Пише, що, коли Ан-ського зацікавить його історія, то готовий викласти її в листі.

Листівка: 1 серпня 1917 р. Із Монастирщини [Могильовської губ. Мстиславского повіту] в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнила фіолетові. Ідиш; 9 x 14,3; 1 арк.

У 1914–1916 рр., під час Першої світової війни, практично повсюдно практикувався арешт євреїв та обвинувачення в шпигунській діяльності на користь німецької розвідки. У переважній більшості випадків такі обвинувачення були зовсім необґрунтованими (Див. періодичні видання 1914–1916 рр.).

Примітки: Листівку адресовано редакції "Петроградер тогблат" (Заміський пр. 1). Шаргородська (?) — №763.

ВФЮ ІР НБУВ, ф 339, од.зб. 418.

350

Гусятинский А[...], вчитель — Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що вже три роки співробітничає з журналом "Юный Израиль" і сподівається, що його ім'я знайоме Ан-ському. Висилає кілька віршів і просить Ан-ського прочитати їх, дати рецензію і, якщо письменник виявить їх придатними, віддати в публікацію в який-небудь російський чи єврейський періодичний орган.

Лист: 2 серпня 1911 р. Із Луганська в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,7 x 22; 1 арк.

"Юный Израиль" — єдиний щотижневий ілюстрований журнал для єврейських дітей, виходив у Луганську в 1909–1912 рр. Фактично його редактором і видавцем був І.М. Левнер; при журналі виходила серія книг "Єврейська дитяча бібліотека". У фонді редакції журналу "Еврейский мир" є надіслані Гусятинським вірші "Блудниця", "Акорди", "До чого?", "Мрії", "З єврейських молитов", "Живим" (ВФЮ ІР НБУВ, ф. 321, оп. 2, од.зб. 56).

Примітка: У листі зазначено адресу А. Гусятинського: м. Луганськ Катеринославська губ., Ільїнська вул., буд. Давидова. Шаргородська (?) — № 975.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 416.

351

Д[...] Д[...] – [Ан-ському] Акимові Семеновичу [Семенові Акимовичу]

Пише, що колишній редактор "Гацифіра" пан Соколов звернувся до рабина [містечка Сморгоні] із проханням надіслати зміст сморгонського пінкаса. Рабин, у свою чергу, звернувся до кореспондента з цим проханням. Але останній, бажаючи приховати, що пінкас віддано Ан-ському, поки відкладає виконання прохання. Тому просить Ан-ського негайно відіслати йому книгу. Далі пише, що він знайшов стару книгу, видану у Венеції понад 300 років тому. Коли це цікаво, то намагатиметься одержати в тимчасове користування це видання.

Лист: 10 лютого [1916] р. Зі Сморгоні в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 20,4 x 13,3; 1 арк.

"Гацифіра" – журнал, що видавався у Варшаві в 1873–1915 рр. під ред. Х.-З. Слонимський, Н. Соколова, за участю П.-М. Смоленскіна, мав поміркований напрям. Очевидно, пінкас, про який йдеться в листі, був переданий Ан-ському під час експедицій. ЄІЕТ збирало документи і матеріали, пов'язані з історією міст і містечок. Тому звернулося з проханням про надсилання документів чи їхніх копій. Це ж стосується і книжки, запропонованої кореспондентом.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1656.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 419.

352

Д[...] С[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що, користаючись дозволом, надсилає Ан-ському для прочитання свої вірші. Переклади з Рейзіна, надіслані раніше, були Ан-ським так розкритиковані, що респондент не наважується надіслати нові переклади, і просить порадити що-небудь з белетристики чи наукової літератури для перекладу.

Лист: [...]. Із Полонного Волинської губернії в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,6 x 14,5; 2 арк.

Очевидно, знайомство кореспондента й Ан-ського відбулося при перебуванні останнього в Полонному під час експедиції сезону 1912 р.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1021.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 421.

353

Дашевський П[інхас] – Ан-ському Семенові Акимовичу

Запрошує Ан-ського приїхати в Нижній Новгород і прочитати лекції.

Пише, що в місті живе багато галицьких євреїв — біженців чи переселених із прифронтових районів. Живуть вони досить відособлено, місцева єврейська громада практично не підтримує з ними стосунків, але працює над наданням допомоги і облаштуванням біженців. На момент написання листа матеріальне становище цієї групи трохи покращилося, але залишається неблагополучним.

Лист: [1916]. Із Нижнього Новгорода в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,2 х 14; 3 арк.

"Галицькі євреї, що проживають у Нижньому Новгороді" — євреї-біженці, переселені з Галичини під час Першої світової війни. Багато хто знав Ан-ського по його роботі в санітарних загонах Земського союзу, Єврейського товариства допомоги жертвам війни та Комітету допомоги постраждалим від воєнних дій. Місцеве населення не підтримувало відносин з біженцями, побоючись обвинувачень у шпигунстві.

Примітки: Зазначено адресу П.І. Дашевського: "Н.Новгород, Канавино, завод "Саломинг". Шаргородська (?) — № 1381.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 423

354

Дегтяр Йосип — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що висилає Ан-ському відредаговане оповідання, варіант якого передав раніше, під час перебування письменника в Мінську. Просить за можливості опублікувати ці праці в журналі.

Лист: 9 березня 1910 р. Із Мінська в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 18,5 х 11,2; 2 арк.

Лист відноситься до часу співробітництва Ан-ського з журналом "Еврейский мир".

Примітки: Зазначено зворотну адресу: "Минск, ул. Школьная, Шорная торговля Розина, г-ну И.Л. Доманивицкому, для И. Дегтяра". Шаргородська (?) — № 1307.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 425.

355

Дембо Вол[...] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Звертається до Ан-ського з проханням приїхати в Кам'янець-Подільськ з лекцією чи порекомендувати кого-небудь з відомих лекторів. Пише, що редакція "Подольских вестей", секретарем якої він є, візьме на себе турботи щодо влаштування лекції. Просить повідомити про це прохання в Єврейське літературне товариство.

Лист: 22 травня 1911 р. Із Кам'янця-Подільська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22 х 14,3; 2 арк.

Єврейське літературне товариство засноване в Петербурзі 12 жовтня 1908 р. Його мета — сприяння роввитку літератури на ідиш і івриті. Головою товариства був С. Дубнов. Ан-ський був членом Комітету товариства. Закрите за указом уряду 1910 р.

Примітка: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Редакция газеты "Подольские известия". г. Каменец-Подольск". Унизу праворуч — печатка газети. Шаргородська (?) — № 1526.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 424.

356

Джонсон І[ван Васильович] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що вдячний Ан-ському за турботи з приводу своєї книги, радиться про можливий гонорар за її публікацію. Далі зауважує, що в справі Ан-ського говорив із Сулержицьким. Останній не відповідав Ан-ському, тому що все чекав, коли можна буде призначити читання п'єси. Але обставини складаються несприятливо, тому що Студії загрожує реквізиція. Щоб її уникнути, необхідно дати кілька благодійних концертів на користь біженців, у старий репертуар доводиться вводити нових виконавців, замість призваних до армії. Але режисери Студії хочуть послухати п'єсу. Сулержицький з першою ж нагодою сповістить Ан-ського, але просить не зв'язувати себе зобов'язаннями, якщо виникне можливість прилаштувати п'єсу в іншому театрі.

Лист: 11 жовтня 1915 р. Із Москви в [Петроград].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,4 х 13,9; 2 арк.

Справою Ан-ського, про яку йдеться у листі, є турботи щодо постановки п'єси "Дібук" у Першій студії Московського художнього театру (Студія МХТ). І. Джонсон був добре знайомий з режисером Л. Сулержицьким і намагався влаштувати читання п'єси.

Примітки: Зазначено адресу: Москва, Тверська, Благовіщенський пров., 3, кв. 19. Шаргородська (?) — № 991.

ВФЮ ІР НБУВ, ф.339, од.зб. 426.

357

Джонсон І[ван Васильович] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що віддав "Апокаліпсис" Ан-ського в "Слово", але там вирішили не публікувати матеріал. Зустрівся в театрі з Л. Андрєєвим, який редагуватиме нові збірники у видавництві "Шиповник" і просить Ан-ського надіслати йому статті. Зі Студією нічого поки не вирішилося, тому що вони зайняті постановкою "Потоку", що вийде на сцену наприкінці листопада. Із розмови із Сулержицьким зрозуміло, що говорити про п'єсу Ан-ського можна буде тільки після "Потоку". Додаткові статті до своєї книги написати не може, тому що

одержав місце секретаря ревізійної комісії Союзу міст і мусить багато їздити, у тому числі і на фронт.

Лист: 19 листопада 1915 р. Із Москви в [Петроград].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,3 х 14; 2 арк.

Андрєєв Леонід Миколайович — Див. III, 127. "П'єса" — йдеться про "Дібук" С. Ан-ського.

Примітки: Зазначено адресу: Москва, Тверська, Благовіщенський пров., 3, кв. 19. Шаргородська (?) — № 990.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 427.

358

Дінезон [Яків] — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

[Супровідний] лист [без початку]; містить короткий опис піснеспівів коенів і благословення, що належать р. Мордехаю Кацу, а також дві срібні таці, що знаходяться в Слуцьку. Згадується І.-Л. Перец.

Лист: [1913 р.]. Зі Слуцка в [Санкт-Петербург].

Оригінал, чорнило чорне. Іврит; 22,3 х 18,5; 1 арк.

Дінезон Яків — Див. III, 20. Перец Іцхак-Лейбуш — Див. III, 20.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1788.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 428.

359

Дубнова С[офія] — Ан-ському Семенові Акимовичу

Пише, що відправляє коректуру статті про Шолом-Алейхема "Молоді паростки". Пише, що добре було б у вірші Переца (переклад кореспондента) при публікації зробити відстані між строфами. Під статтею підписалася "С. М-ская", рада, що Ан-ському сподобався переклад Ністера, оскільки це перший її досвід перекладу прози з ідиш.

Лист: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 17,7 х 12,3; 1 арк.

Дубнова Софія — Див. III, 89. Шолом-Алейхем (псевдонім, справжнє ім'я Рабинович Шалом, Соломон Нахманович, 1859, Переяслав-Хмельницький — 1916, Нью-Йорк) — видатний єврейський письменник. Працював громадським рабином у м. Лубни, займався підприємництвом у Києві, видавав журнал "Єврейська народна бібліотека" ("Juddishe Volksbibiliotek"), з кінця 80-х рр. XIX ст. — письменник. Автор відомих романів "З ярмарку", "Тевьє-молочник", "Стемпеню", "Йоселе Соловей", збірників оповідань. Писав на ідиш. Перец Іцхак-Лейбуш — Див. III, 20. Дер-Ністер (псевд., так само Ністор, справжнє ім'я Піне (Пінхас) Каганович, 1884, Бердичів — 1950 (?), прозаїк і поет, писав на ідиш, до 1912 р. належав до символістів, намагався зв'язати російський символізм із єврейським кабалістичним вченням; згодом, під впливом І.-Л. Переца звернувся до

сюжетно-оповідальної структури. У 1941–43 рр. знаходився в евакуації в Ташкенті; Член Єврейського Антифашистського комітету. 1948 р. арештований як «буржуазний націоналіст», помер у тюремній лікарні (КЕЭ, т. 2, кол. 331–334).

Примітки: Шаргородська (?) – № 1024.

ВФЮ ІР НБУВ, ф.339, од.зб. 435.

360

[Думин] А[...] – Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що переглянув єврейський збірник (вип. 1) і знайшов там статті, які Ан-ський одночасно запропонував для збірника "Вітчизняна війна". Порадившись з редактором, вирішив статті в "Вітчизняній війні" не друкувати, хоч це і спричинить збитки.

Листівка: 16 квітня 1912 р. Із Москви в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,2 x 14,3; 1 арк.

Ймовірно, йдеться про статтю Ан-ського "Народ і війна", опубліковану в журналі "Вестник Европы" (1910, № 3, с. 196–223).

Примітка: Листівку адресовано Б.Н. Сінані (Ліговка, 47) для С.А. Рапопорта. Шаргородська (?) – № 1303.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 437.

361

Ельницький Ан[...] – С.А.Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Інформація про отриману на ім'я Ан-ського кореспонденцію.

Листівка: 20 березня 1909 р. Із Теріоки (Фінляндія) в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,5 x 14,4; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано д-ру Сінані (Пушкінська, 17, кв. 20) для передачі С.А. Раппопорту. Шаргородська (?) – № 705.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 443.

362

Ельницький Ан[...] – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Викладає суть листівки від Шемшилевича, пересланої С. Дубновим.

Листівка: 7 квітня 1909 р. Із Теріоки (Фінляндія) у Вільно.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,5 x 14,4; 1 арк.

Примітка: Листівку адресовано д-ру Кантору (Завальна вул., 24) для передачі

С.А. Раппопорту. Шаргородська (?) – № 706.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 442.

363

Ієрусалимський Лейзор [Ієрусалимський Ш.] – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу] (від родини Ієрусалимських)

Просить терміново повідомити про відправлення посилки з нотами.

Листівка: 3 січня 1913 р. Із Корця Волинської губ. у Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 14,8 х 9,5; 1 арк.

Примітки: Листівка іменна. Угорі ліворуч друкарський штамп "Лейзор Иерусалимский. Корец, Волын. губ." Листівку адресовано С. Л. Гуревичу (Басків пров., 24) для передачі С. Раппопорту. Шаргородська (?) – № 2148.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 446.

364

Жаботинський Володимир Євгенович – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Сповіщає, що співбесіда про проект єврейського університету в Палестині відбудеться 15 травня [1914 р.] у приміщенні канцелярії Г.Б. Сліозберґа.

Лист: 12 травня 1914 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, машинопис. Мова російська; 29,6 х 23,5; 1 арк.

Жаботинський Зеєв (Володимир Євгенович) (1880, Одеса – 1940, поблизу Нью-Йорка) один з лідерів сіоністського руху, ідеолог і засновник ревізіоністського напряму в сіонізмі, письменник і публіцист, один з ініціаторів державотворення Эрец Ісраель.

Примітка: Лист надруковано на бланку. Угорі ліворуч друкарський штамп "Владимир Евгеньевич Жаботинский. Александровский пр., 7", праворуч – текст івритом, розташований у двох рядках. Шаргородська (?) – 1585.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 447.

365

[Закс] М[...] – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що одержав проект Єврейської етнографічної експедиції імені барона Ґ.О. Ґінцбурґа. Збори, скликані Володимиром Ґінцбурґом, висловили одностайну згоду з проектом організації експедиції.

Лист: 12 березня 1913 р. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18,2 х 11,3; 2 арк. (один

аркуш чистий).

Йдеться, ймовірно, про фінансування роботи експедиції 1913 р.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1843.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 448.

366

Залкінд Єв[...] – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист особистого характеру.

Листівка: [...] 1906 р. Із Ялти в Берн, Швейцарія.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,1 х 13,8; 1 арк.

Примітки: Листівка з видом Сімеїза. Шаргородська (?) – № 863.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 449.

367

Зац Борис Йосипович – Ан-ському Семенові Акимовичу

Пише, що Ан-ський помістив його вірші в журналі "Еврейский мир", вислав нарис "Субота" і просить повідомити про його долю.

Листівка: 7 червня 1910 р. Із Бердичева в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,3 х 14,5; 1 арк.

Вірш "Докір" надруковано в 6 томі журналу "Еврейский мир" за 1909 р. (с. 44).

Примітки: Зазначено адресу газети-журналу "Єврейское обозрение": Петербург, вул. Под'ячеська, 32. Шаргородська (?) – № 1293.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 452.

368

Зац Борис Йосипович – Ан-ському Семенові Акимовичу

Дякує за розбір нарису, посилає ще два вірші.

Лист: [1910]. Із [Бердичева] в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9 х 14,5; 1 арк.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 453.

369

Зелікович [...] – С.А. Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що обговорив питання про читання Ан-ським лекцій у Польщі. Для проведення лекцій обрані Лодзь і Ченстохов; у Петракові ж дуже складно

отримати дозвіл влади. Найкращим часом для заходу вважає жовтень. Обумовлює оплату читань, просить терміново повідомити про приїзд.

Лист: 11 серпня 1911 р. Із [Варшави] в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 21,4 х 13,5; 1 арк.

Примітка: Шаргородська (?) — № 1619.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 455.

370

Зелікович [...]– С.А. Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просить терміново відповісти на попередній лист.

Листівка: 19 вересня (22 серпня) 1911 р. Із Варшави в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 9,1 х 14,3; 1 арк.

Див. од.зб.455.

Примітки: Зазначено адресу: Пушкінська 17, 20. Шаргородська (?) — № 1313.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 456.

371

Зеліксон М[...] — Ан-ському Семенові Акимовичу

Дякує за згоду на читання лекції. Просить терміново повідомити час приїзду.

Лист: 29 січня 1913 р. Із Риги в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 18,7 х 11,9; 2 арк.

Примітки: Зазначено адресу Зеліксона М.: Московська, 66. Шаргородська (?) — № 1528.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 457.

372

Зецер Йосип — Ан-ському Ш. [Семенові Акимовичу]

Повідомляє про хід збирання матеріалу. Пише, що може дістати ханукальну лампу. У містечку Городниця [Волинська губ.], де буде респондент, зможе записати багато робочих пісень. Просить надіслати для бібліотеки книги Анського.

Лист: [1912] р. Із Корця Волинської губ. в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 20,9 х 13,3; 2 арк.

Примітки: 2-гу — 4-ту сторінки перекреслено. Шаргородська (?) — № 1768.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 458.

373

Зецер Йосип – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Вітальна листівка з Новим роком від Йосифа Зецера з Корця Ан-ському С.А. з побажаннями успіхів і порятунку від проблем.

Листівка: 29 серпня 1912 р. Із Корця в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 8,8 х 13,7; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано С. Л. Гуревичу (Басків пров., 24) для С. Рапопорта . Шаргородська (?) – № 1696.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 466.

374

Зецер Йосип – Ш. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що домовився про придбання менори. Запрошує Ан-ського приїхати терміново в Корець, де обіцяє багато матеріалів. Дякує за книжки, прислані для бібліотеки.

Лист: 18 [вересня] 1912 р. Із Корця в [Рівне].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 20,4 х 13; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Шаргородська (?) – № 1700.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од. зб. 460.

375

Зецер Йосип – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Дякує за прислані для бібліотеки карти і книжки, просить приїхати в неділю.

Листівка: 19 вересня 1912 р. Із Корця в Рівне.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 8,7 х 13,8; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1698.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 461.

376

Зецер Йосип – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що записав багато пісень від дітей з Талмуд-Тори, які збирається вислати Ан-ському. Просить надіслати [фотографії] для рабина.

Листівка: 21 жовтня 1912 р. Із Корця в Київ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 9 х 13,8; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано Й.М. Маховеру (Нова, 3) для С.А. Рапопорта. Шаргородська (?) – № 1697.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 459.

377

Зецер Йосип – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що зібрав небагато матеріалів з етнографії і відправить їх Ан-ському. В даний час займається нотами і хасидськими піснями; просить надіслати [фотографії]; описує менору, що пропонують для продажу.

Листівка: 4 лютого 1913 р. Із Корця в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 9 х 14,1; 1 арк.

Примітки: Лист адресовано С.Л. Гуревичу (Басків пров., 24). Шаргородська (?) – № 1701.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 462.

378

Зецер Йосип – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що в нього є великий зошит з етнографічними матеріалами, але не знає, куди його вислати. Просить Ан-ського довідатися в юристів про правомочність дій пристава, що оштрафував його брата, описує причини конфлікту.

Лист: 18 [травня] 1913 р. Із Корця в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш, іврит; 28 х 21,7; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1694.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 465.

379

Зецер Йосип – Ан-ському Ш. [Семенові Акимовичу]

Просить повідомити, чи отримав Ан-ський зошит, який респондент надіслав до Києва. Запитує про плани експедиційних робіт. Пише, що зібрав і переписав у зошит велику колекцію пісень, історій, наспівів, є ще багато місць, де він сподівається одержати етнографічний матеріал. Знайшов стару коробку, яка, можливо, належала реб Шмуелю Остропольському, який загинув в часи Хмельниччини. Також знайшли уривки старих [ременів], пару старих "гадаслах" і пару дуже старих [фройєн-альбушим]. Усі ці предмети можна купити. Передає вітання С. Юдовіну, просить писати.

Лист: [17 жовтня] 1913 р. Із Корця в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 28 х 22; 2 арк.

"Уривки старих [ременів]" — очевидно, фрагменти ременів від тфілін; "гадас-лах" — бсамім (коробочки для збереження пахощів), на ідиш використовувалася назва "гадас", "годес"; "[фройєн-альбушим]" — очевидно, назви ритуального предмета написано на місцевому діалекті.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1699.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 463.

380

Зецер Йосип — Раппопорту Ш. [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що пізніше відправить записані ним пісні і хасидські наспіви [зібрані останнім часом]. Пропонує об'їхати сусідні містечка, де можна зібрати багато матеріалів. Просить терміново надіслати [картинки] для ребе, оскільки без цього неможливо одержати від нього [матеріали] .

Лист: 15 [...] 1913 р. Із Корця в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш, іврит; 21 х 12,9; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1695.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 464.

381

Зільберман М[...] — Ан-ському Семенові Акимовичу

Повідомляє, що одержав листа [Ан-ського], йому приємно знати, що зроблена робота щодо збору матеріалу є потрібної. Повідомляє, що висилає нові зібрані ним матеріали етнографічного характеру і дає їхній короткий опис, просить відповісти, чи важливі вони для Історико-етнографічного товариства, а також просить дати інструкції щодо збору етнографічних матеріалів.

Лист: 12 січня 1914 р. Із Корця Волинської губ. у [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 29,7 х 22,5; 1 арк.

Збір матеріалів з історії й етнографії євреїв "смуги осілості" проводився Ан-ським не лише під час польових сезонів, а й упродовж усього часу роботи ЄІЕТ. У кожнім з містечок були задіяні спеціально підготовлені люди, з якими члени експедиції перебували в постійному контакті. Було розроблено спеціальну Програму по зборі документів і матеріалів, що включала понад 10 000 запитань (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...).

Примітки: Шаргородська (?) — № 1773.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 467.

382

Зільберман М[...] — Ан-ському Семенові Акимовичу

Повідомляє, що разом з листом вислав на адресу ЄІЕТ великий зібраний матеріал. Запитує в Ан-ського, чи можуть громадські гуртки займатися збиранням і чи буде опублікований матеріал.

Лист: 7 травня 1914 р. Із Корця Волинської губ. у [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 29 х 22,7; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1775.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 469.

383

Зільберман М[...] — Ан-ському Семенові Акимовичу

Повідомляє, що останні дні були особливо вдалими для збору [етнографічних] матеріалів, усе зібране знаходиться в даний момент у [Ферендиґена] і найближчим часом буде відіслане в Петербург. В основному зібраний матеріал являє собою [приказки, прислів'я] і єврейські жарти, що підкріплюються віршами Ґершеле Остропольера.

Лист: 25 травня 1914 р. Із Корця Волинської губ. у [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 29 х 22,6; 1 арк.

У Програму по збиранню етнографічних матеріалів входило і збирання усного фольклору. Ґершеле Остропольер — Ґершеле з містечка Острополь, дотепник і жартівник, який жив у другій половині XVIII ст. при дворі цадика Баруха Тульчинского. Жарти і дотепи Ґершеле досі користуються в народі великою популярністю, збірники його висловлювань часто перевидаються (у тому числі й у перекладах) (ЕЭ, т. 12, кол. 152–153).

Примітки: Шаргородська (?) — № 1780.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 468.

384

Зільберман М[...] — Ан-ському Семенові Акимовичу

Повідомляє, що з часу від'їзду Ан-ського зібрав дуже незначну кількість фольклорного матеріалу, в основному це "любовні" пісні, сподівається надалі зібрати більше. У додатку зазначено, що відправляє запис історії про російсько-французьку війну 1812 р., яку розповів реб [Зусєв] .

Лист: [...]. Із Межирича в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 22 х 12,5; 3 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1776.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 470.

385

Зільберман М[...] — Ан-ському Семенові Акимовичу

Повідомляє, що відправив для ЄІЕТ два зошити з етнографічним матеріалом. Збирання просувається дуже повільно, оскільки всі [єврейські діячі і носії фольклору] зайняті тільки визначення верховенства в суспільстві і не звертають належної уваги на історію і культуру. Просить Ан-ського висловити думку з приводу надісланих зошитів.

Лист: 26 березня [...]. Із Корця Волинської губ. у [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 21,5 х 13,2; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1772.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 471.

386

Зільберман М[...] — Ан-ському Семенові Акимовичу

Повідомляє, що висилає новий зібраний матеріал. Просить пробачення за те, що збирав хаотично, без визначеної системи, але дуже намагався точно записувати слова. Сподівається впродовж місяця вислати матеріали, що складаються з легенд, збірника історій, пісень, звичаїв, повір'їв, [прикмет]. Просить надіслати [Програму] по збору етнографічного матеріалу, пише, що його знайомий також хоче брати участь у роботі. Прочитав у газеті нарис Ан-ського на ідиш про етнографічні експедиції, що його порадував, особливо те, що роботи триватимуть.

Лист: [...]. Із Корця Волинської губ. в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 21,5 х 13,5; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1777.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 472.

387

Зільберман М[...] — Ан-ському Семенові Акимовичу

Повідомляє, що зібрав значний матеріал, який висилає найближчим часом. Просить надіслати анкети для того, щоб роздати їх у містечках.

Лист: [...]. Із Корця Волинської губ. в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 21,5 х 13,8; 2 арк.

Учасниками етнографічних експедицій було розроблено спеціальні анкети-запитальники для збору відомостей про економічне становище й общинне життя євреїв у містах і містечках "смуги осілості" (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...; Лукин В. От народничества к народу.., с. 136).

Примітки: Шаргородська (?) – № 1781.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 473.

388

Зільберман М[...] – Ан-ському Семенові Акимовичу

Пройшло 4 роки, як через світову війну перервалася робота зі збирання етнографічних матеріалів. За цей час у кореспондента зібралася велика кількість матеріалів. Дякує Ан-ському за пам'ять і добре ставлення до себе. Про те, що Ан-ський був у Чернівцях, він довідався від [Йони Голода] . Під час війни, розуміючи, що фольклор може бути втрачений невідворотно, він збирав і записував [розповіді і легенди]. Сподівається найближчим часом бути в Києві і передати зібраний матеріал.

Лист: [переддень Песаха, 1917 р.]. Із Корця Волинської губ. у [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе, вигоріле. Ідиш; 21,5 х 12,5; 2 арк.

На початку 1917 р. під час поїздки по Галичині і Буковині по лінії Єврейського комітету допомоги. Ан-ський провів кілька днів у Чернівцях, де зустрічався з єврейськими лідерами (Роза Николаевна Эттингер.., с. 47–48; Еврейская неделя, 1917, с. 61).

Примітки: Шаргородська (?) – № 1778.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 474.

389

Зільберман М[...] – Ан-ському Семенові Акимовичу

Повідомляє, що знаходиться в Києві, шукає роботу і просить Ан-ського надіслати рекомендаційний лист для д-ра Зільберфарба, який є секретарем з єврейських справ в Україні. Є можливість працювати в єврейських газетах "Дер телеграф" ("Телеграф") й інших, які виходять щоденно.

Листівка: 16 грудня 1917 р. (?). Із Києва (?) в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнила фіолетові. Ідиш; 9,3 х 14,4; 1 арк.

Зільберфарб Моше (Мойсей) (1876, Рівне – 1934, Варшава), політичний діяч і письменник, один із засновників групи "Відродження" і Соціалістичної єврейської робочої партії (1906) у Росії. Після революції 1917 р. став лідером Об'єднаної єврейської робочої партії. Був міністром з єврейських справ Української Центральної Ради (вересень 1917 – січень 1918) і одним з авторів її Закону про національно-персональну автономію. (КЕЭ, т. 2, кол. 556). "Дер телеграф" – газета сіоністів, що виходила в Києві з листопада 1917 по січень 1918 р.

Примітки: Зазначено адресу: М[аріїно] Благовещ[енська], 15, кв. 17 – російською мовою. Шаргородська (?) – № 1771.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 475.

390

Зільберфарб М[ойсей] – Ан-ському Семенові Акимовичу

Пише, що на минулому тижні бачився з Хаїмом Житловським, який їздить по Галичині і читає лекції. Житловський хоче доопрацювати і видати "Історію філософії" та свої лекції (понад 300). Для того, щоб це зробити, необхідно звільнитися від іншої роботи, тому кореспондент пропонує Ан-ському зустрітися й обговорити можливість допомоги Житловському.

Лист:[...]. Із [Рівного] в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 18,7 х 11,8; 2 арк.

Зільберфарб Моше – Див. III, 389. Житловський Хаїм – Див. III, 20.

Примітки: Шаргородська (?) – № 715.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 477.

391

Зільберфарб М[ойсей] – Ан-ському Семенові Акимовичу

У відповідь на лист Ан-ського повідомляє, що [Єфрохін ?] зараз виставляється в Петербурзі. Просить повідомити його адресу.

Лист: [...]... Із Рівного в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне і фіолетове. Ідиш; 14 х 21,7; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі друкарський штамп: у центрі – "[Рове]нское Купеческое Общество Взаимного Кредита", ліворуч – ?, праворуч – 777. Шаргородська (?) – № 714.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 478.

392

Зісканд Д[...] Ф[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просить повідомити про можливість читання Ан-ським лекції.

Лист: 4 лютого [...]. Із [Санкт-Петербурга] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18,2 х 11,5; 2 арк.

Примітки: Зазначено адресу Д.Ф. Зісканда: Вас. острів, Малий проспект, 19, кв. 12. Шаргородська (?) – № 1607.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 476.

393

Золотницький Б[...] Д[...] – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Просить опублікувати в якому-небудь російсько-єврейському журналі свій вірш,

що наводить у листі, і надіслати йому журнал, якщо його буде опубліковано.

Лист: [...]. Із Ніжина Чернігівської губ. в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,6 х 13,8; 2 арк.

Примітки: Зазначено адресу Б.Д. Золотницького: Гребенківська, 10. Шаргородська (?) – № 977.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 480.

394

Зорохович І[...] – Соломонові Ароновичу [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить надіслати розписку за отриманий за лекції гонорар. Зазначає, що лекції відбулися 10– 11 лютого [1911 р.] . Дякує за надіслані твори Ан-ського.

Лист: 28 червня 1911 р. Із Харкова в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,4 х 13,7; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1424.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 481.

395

[Зусман, Д.] (Sussman D[...]) – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Вітає Ан-ського з [лютневою] революцією, що здійснилася в Росії 1917 р. Пише, що усі в Нью-Йорку радісно сприйняли цю подію. Одночасно з цим зауважує, що Америка стоїть на порозі війни, очікуються повсюдні страйки.

Листівка: 18 травня (березень) 1917 р. Із Нью-Йорка в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 8,4 х 14,3; 1 арк.

С. Ан-ський, будучи соціал-революціонером і народником, радісно сприйняв Лютневу революцію, активно включився в політичну діяльність, про що свідчать численні документи (ІР НБУВ, ф. 190; лист Рози Еттінґер Хаїму Житловському).

Примітки: Листівку адресовано С.А. Гуревичу (Басків пров., 24) для передачі С.А. Раппопорту. Зазначено адресу Зусмана Д.: 22 Belvidere st. Brooclyn. N.Y. Шаргородська (?) – № 1981.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 479.

396

Іскоз А[...] – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Просить сповістити, чи є придатною для публікації стаття, якщо ні – повернути.

Лист: [...]. [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 18,6 х 12; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Зазначено адресу: Петербурзька сторона, Оранієнбаумська вул. 11, кв. 24. Шаргородська (?) – № 1309.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб.504.

397

[Іскоз А.] – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Просить повернути статті про Переца.

Лист: 26 квітня 1910 р. [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,5 х 22,4; 1 арк.

Перец Іцхак-Лейбуш – Див. III, 20.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Редакция еженедельной газеты и трехмесячного журнала "Еврейский Мир". Шаргородська (?) – № 1127.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 505.

398

Йон Іра (Ionn Ira) – С[емену] Раппопорту-Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Пише, що після переїзду в Палестину практично не займається белетристикою, в основному пише невеликі статті для періодичних видань. Нещодавно вислала в Росію переклад вірша Бялика "Останнє слово" і надала Вол. Ар. (?) право опублікувати в його журналі на вибір. Запитує, чи пропонував останній вірш для публікації в "Еврейском мире". Запитує також, чи розпрощався Ан-ський назавжди із Швейцарією. Запрошує приїхати в Палестину.

Лист: 7 березня 1909 р. Із [Єрусалима] у Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 18,4 х 11,5; 2 арк.

Очевидно Ан-ський був знайомий з кореспондентом із часу перебування у Швейцарії, куди він переїхав з Парижа після смерті П. Лаврова (1900). Бялик Х.-Н. – Див III, 1. "Еврейский мир" – Див. III, 57.

Додаток: конверт із зазначенням адреси журналу "Еврейский мир" і Англо-Палестинської компанії в Єрусалимі.

Примітки: Лист адресовано у редакцію і контору журналу "Еврейский мир" (В.Под'ческа, 39). Шаргородська (?) – № 961.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 494.

399

Йохельман Д[авид] Л[...] – С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що підготував три листи для публікації в "Еврейском мире". Радить Ан-ському звернутися до лікаря в Целендорфі і проконсультуватися з приводу хвороби.

Лист: 2 квітня 1909 р. Із Києва в [Берлін].

Йохельман Давид – активний член Єврейського колонізаційного товариства, Київ, один з учасників видання "Вогин". Гуревич [Г.О.] (1854, Могильовська губ.), публіцист і громадський діяч. З 80-х рр. XIX ст. співробітничав з російсько-єврейськими періодичними виданнями, у тому числі з журналом "Восход", жив у Києві, брав активну участь у єврейському общинному житті (ЕЭ, т. 6, кол. 849).

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,1 х 21,2; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Д-р философии Д.А. Иохельман. Киев, Кузнечная, 34. Телефон".

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 503.

400

Йохельман Д[авид] Л[...] – С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що з газет довідався, що "Еврейский мир" планується випускати щотижня і що з редакції вийшли всі члени народної групи. Зауважує, що його дуже тішить можливість появи щотижневого видання російською мовою, в якому буде відбито всі питання єврейського життя. Пропонує для публікації свої статті.

Лист: 17 грудня 1909 р. Із Києва в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 27,9 х 21,2; 1 арк.

Еврейский мир – Див. III, 57.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі друкарський штамп російською, німецькою, івритом й ідиш "Правление Еврейского Эмиграционного Общества в Киеве. Кузнечная 34, кв. 5. Телефон". Шаргородська (?) – № 1563.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 499.

401

Йохельман Д[авид] Л[...] – С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що з Лондона повідомили про те, що із запропонованим планом згодні, але просять почекати до березня, поки не вирішиться питання про важливий територіалістський план. Зауважує, що у гальвестонській роботі відбулися зміни

на краще, усунуто суперечності з американським урядом, тому роботи набудуть більшого розмаху. У зв'язку з цим кореспондент пропонує Ан-ському зайняти місце Секретаря [Еміграційного Товариства]. Далі йде полеміка зі СС-івцями, при цьому кореспондент пише, що йому відомо про плани використання газети "Фрайнд" і журналу "Еврейский мир" як своєї трибуни.

Лист: 17 січня 1911 р. Із Києва в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 27,7 х 21,1; 2 арк.

"Територіалістський план" — йдеться про облаштування єврейських територій у Палестині; Єврейське еміграційне товариство було засновано в Києві 1909 р. Працювало до 1914 р. Основним завданням товариства була організація єврейської еміграції через Гальвестон (США). Члени товариства стояли на позиціях територіалістів. Кожні 4 тижні відправлялися партії емігрантів, яких у Гальвестоні зустрічали єврейські комітети, надавалась допомога у працевлаштуванні й облаштуванні на нових місцях (Лещинский Я. Гальвестонская эмиграция и эмиграционная политика. — К., 1912. — 48 с.). "Дер фрайнд" — Див. III, 35. "Еврейский мир" — Див. III, 57.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш і російською "Еврейское эмиграционное общество. Киев, М.-Васильковская, № 29. Телефон". Шаргородська (?) — № 1567.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 498.

402

Йохельман Д[авид] Л[...] — С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що Ан-ський невірно зрозумів його [попередній лист]. Кореспондент не висловлює своє ставлення до організіції експедиції, але вважає, що момент для проведення такого культурного починання обрано невдало. Далі зазначає, що А.Д. Марголін знаходиться в Петербурзі і проживає в Північному готелі. Рекомендує зустрітися з ним. У доповненні до листа зауважує, що, на його думку, перший крок в організації еміг[раційного] конгресу варто було б зробити в Росії.

Лист: 26 вересня 1911 р. Із Києва в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28 х 21; 1 арк.

Марголін Арнольд Давидович (1877, Київ — 1956, Вашингтон), адвокат, громадський діяч і письменник. Виступав на процесах, пов'язаних із погромами, брав участь у справі Бейліса, прихильник територіалістів, був членом Верховного суду Української республіки (1917), у листопаді 1918 р., при Директорії — заст. міністра закордонних справ; був членом Етнографічної секції ЄІЕТ (КЕЭ, т. 5, кол. 102–103); "організація експедиції" — очевидно Ан-ський обговорював з кореспондентом плани організації етнографічної експедиції 1912–1914 рр.

Додаток: Конверт редакції журналу "Вогин" із зазначенням адреси.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш і російською "Еврейское эмиграционное общество. Киев, М.-Васильковская, № 29. Телефон". Шаргородська (?) — № 1566.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 496.

403

Йохельман Д[авид] Л[...] — С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Дякує за надісланий вірш, пише, що, на його думку, він потребує незначної редакції. Тамара [...] взялася покласти його на музику, кореспондент планує помістити твір у перший номер [журналу "Вогин"]. Далі пише, що Ан-ському цікаво було б познайомиться з побутом емігрантів. Далі обговорює питання і перспективи організації експедиції, участі в ній київських євреїв, у тому числі і барона Ґінцбурґа, згадує про ювілей Ан-ського. Пише, що сподівається організувати для письменника поїздку в Америку.

Лист: 14 вересня 1911 р. Із Києва в [Санкт-Петербург].

Оригінал , автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 27,8 x 21,1; 1 арк.

Барон Ґінцбурґ — Володимир Гораційович Ґінцбурґ, друг Ан-ського, меценат, один із основних жертводавців експедиції 1912—1914 рр.; ювілей Ан-ського — йдеться про 25-річчя творчої діяльності С. Ан-ського, яке широко відзначалося єврейською громадськістю Петербурґа і Києва в 1910 р.; як відомо з документів, Ан-ський так і не відвідав Америку. "Вогин" ("Wohin") — орган, присвячений інтересам єврейської еміґрації і колонізації, виходив у Києві в [1909—1913] рр. Видавався на ідиш. С. Ан-ський брав участь у виданні.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш і російською "Еврейское эмиграционное общество. Киев, М.-Васильковская, № 29. Телефон". Шаргородська (?) — № 1568.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 497.

404

Йохельман Д[авид] Л[...] — С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що не приїде на Нараду, тому що був зайнятий іншою роботою, пише, що говорив з Гуревичем щодо реферату Ан-ського. Далі обговорює перспективи розвитку діяльності соціалістичної партії (СС), організації поїздки делегації в Америку, участі в революційному русі єврейської молоді. У листі згадується Гальвестонська конференція.

Лист: 2 січня 1912 р. Із Києва в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнила червоні. Мова російська; 28 x 21; 2 арк.

"Нарада" — мається на увазі Нарада з організації етнографічної експедиції, скликана в березні 1912 р. у Петербурзі з ініціативи Ан-ського.

Додаток: Конверт із вказівкою адрес кореспондентів.

Примітки: Лист адресовано доктору Сінані (Пушкінська, 17) для С.А. Раппопорта. Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті кожного листа друкарський штамп "D-r D. Iochelmann Kiew, M-Wasilkowskaja, 29". Шаргородська (?) — № 1565.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 495.

405

[Калманович Зелік-Гірш] — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що відправляє матеріали, які цікавили Ан-ського.

Лист: 14 лютого [листопада] 1914 р. Із Вільно в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 21,8 x 14,3; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі друкарський штамп на ідиш: редакція щомісячного журналу "Ді юдіше вельт"; адреса: Мала-Степова, 23. Шаргородська (?) — № 1069.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 506.

406

[Каменецький Самуїл Лазарович] — С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Цікавиться, чи розіслав Ан-ський листи щодо збірника і кому він їх направив.

Листівка: [10 жовтня] 1911 р. [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,4 x 14,1; 1 арк.

Каменецький Самуїл Лазарович (1876–1942, Ленінград), юрист, громадський діяч. З 1900 р. помічник діловода ОПЕ, потім (до 1929 р.) секретар Товариства. Брав участь у всіх заходах, проведених Товариством, з 1923 р. завідував його бібліотекою. Член ЄІЕТ, один із засновників Єврейського літературного товариства, член педагогічної ради Курсів сходознавства. Переклав на російську мову Хетський законодавчий кодекс (РЕЭ, т. 1, с. 535). Збірник "Пережитое" — Див. № 292.

Примітки: На лицьовій стороні листівки вгорі друкарський штамп "Пережитое" Сборник, посвященный общественной и культурной истории евреев в России. Адрес для корресп.: С.-Петербург, Загородный пер., 23, кв. 35, С. Л. Каменецкому. Зазначено адресу редакції "Еврейский мир": Вознесенський, 20.

Шаргородська (?) — № 1088.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 507.

407

[Каменецький Самуїл Лазарович] – С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що засідання редакційної комісії "Пережитого відбудеться за адресою Загородній, д. 23, кв. 35.

Листівка: [6 грудня 1911 р.]. Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнила фіолетові. Мова російська; 9,3 х 14,1; 1 арк.

Ан-ський не тільки публікував у збірниках свої статті, але і був членом редакційної комісії. (Лукин В. От народничества.., с. 128).

Примітки: На лицьовій стороні листівки вгорі друкарський штамп "Пережитое", Сборник, посвященный общественной и культурной истории евреев в России. Адрес для корресп.: С.-Петербург, Загородный пер., 23, кв. 35, С. Л. Каменецкому. Зазначено адресу д-ра Сінані (Ліговка, 47). Шаргородська (?) – № 1087.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 508.

408

Камінська З[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Звітує про виконання доручених Ан-ським справ. Пише, що в Мінську гастролювала театральна трупа Гіршбейна, яка дала 10 спектаклів.

Лист: 20 березня 1910 р. Із Мінська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18,8 х 11,8; 2 арк.

Гіршбейн Перец (1880, Мірошник Гродненської губ. – 1948, Лос-Анжелес), прозаїк, драматург. Почав писати на івриті. 1906 р. написав першу п'єсу на ідиш, став одним з найактивніших творців сучасної єврейської драми. 1908 р. створив в Одесі трупу єврейських акторів (т. зв. "Група Гіршбейна), яка відіграла помітну роль в історії єврейського театру. 1911 р. виїхав в Америку (РЕЭ, т. 1, с. 317–318).

Примітки: Шаргородська (?) – № 803.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 509.

409

Камінський С[емен] Д[авидович], д-р. – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що висилає 50 руб. за лекцію, зауважує, що лекція так зацікавила аудиторію, що про неї продовжують говорити.

Відрізний талон: 30 січня 1910 р. Із Мінська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13,7 х 8; 1 арк.

Камінський Семен Давидович (1861 — після 1935), лікар-офтальмолог. Працював у Київській клініці очних хвороб, був практикуючим лікарем у Мінську. Брав участь в організації народних читань у Мінську. З 1920 р. — нарком охорони здоров'я БСРР (РЕЭ, т. 1, с. 539).

Примітка: Зазначено адресу С. Д. Камінського: Мінськ, Койдановська, 6. Шаргородська (?) — № 1557.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 510.

410

Камінський С[емен] Д[авидович], д-р. — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що серед групи осіб у Мінську виникла думка відсвяткувати 75-річчя Менделе-Мойхер Сфоріма. Чи не зможе Ан-ський підготувати і прочитати лекцію про творчість письменника.

Лист: 17 грудня 1910 р. Із Мінська в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18,2 х 11,1; 2 арк. (один аркуш чистий).

Менделе-Мойхер Сфорім — Див. III, 1.

Примітки: Шаргородська (?) — № 376.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 511.

411

Камінський С[емен] Д[авидович], д-р — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

У відповідь на надіслані Ан-ським запитання дає роз'яснення з приводу якогось Якобсона. Пише, що останній колишній вчитель російської словесності, зараз займається організацією публічних платних лекцій. Як приклад лекторів, що виступали через лекторське бюро Якобсона називає Родічева, Овсяннико-Куликовського, Сперанського і Жаботинського. При цьому зауважує, що єдиним інтересом організатора є отримання грошей. Пропонує Ан-ському, у випадку якщо він відхилить пропозицію Якобсона, приїхати в Мінськ з лекціями, які автор береться організувати сам.

Лист: 11 лютого 1912 р. Із Мінська в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,4 х 13,6; 2 арк.

Родічев Ф.Є. — Див. III, 220. Овсяннико-Куликовський Дмитро Миколайович (1853–1920), російський мовознавець і літературознавець, почесний член Петербурзької Академії наук (1907). Найбільш відомі і важливі його роботи про російських класиків XIX ст.; дослідження проблем психології творчості, синтаксису російської мови (СЭС, с. 925).

Сперанський — оскільки в листі не зазначено ім'я та по батькові, то можна припустити, що йдеться про Георгія Нестеровича Сперанського, відомого педіатра. Жаботинський Зеєв (Володимир) — Див. III, 364.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1552.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 512.

412

Камінський С[емен] Д[авидович], д-р — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що в Мінську організується хресна хода зі "вбитим отроком Гаврилом", під час якого можливі антиєврейські виступи. Депутація єврейської громади звернулася до міської влади з проханням заборонити хресний хід, одержала відмову і запевнення, що влада вживе заходів проти можливих погромів. Як відомо кореспондентові, Ан-ський мав намір взяти участь у хресній ході. Тому він подає повну інформацію про час і місце проведення, а також запрошує жити у своїй квартирі на час перебування письменника в Мінську.

Лист: 8 квітня 1914 р. Із Мінська в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,5 х 14,5; 2 арк.

Інтерес Ан-ського — етнографа і політичного діяча — до "кривавих наклепів" досить давній. Ще 1912 р. він підготував ряд статей і матеріали для В. Короленко про історію "кривавих наклепів" та їхнє побутування на території Волині та на Поділлі.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1525.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 513.

413

Каміонський Мойсей Ісакович — С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Сповіщає, що висилає ряд матеріалів, серед яких старі листи, певна кількість книг, портрети і фотографії. Пише, дещо передав з Рехтманом. Книги передає в тимчасове користування з нагоди виставки і просить повернути їх, оскільки вони належать бібліотеці.

Лист: 18 квітня 1914 р. Із Києва в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,7 х 22,3; 1 арк.

Рехтман Абрам (1890, Проскурів Подільської губ. — 1972, Нью-Йорк), видавець і фольклорист. Будучи слухачем Курсів сходознавства в Петербурзі, брав участь у 1913—1914 рр. в етнографічних експедиціях під керівництвом Ан-ського. З 1916 р. жив у Нью-Йорку, де заснував власне видавництво. Автор статей про єврейський фольклор, написаних на матеріалі, зібраному в експедиції Ан-ського. Автор книги «Єврейська

етнографія і фольклор", що вийшла в Буенос-Айресі 1958 р. Під виставкою слід розуміти першу виставку матеріалів і документів, зібраних під час етнографічних експедицій 1912–1913 рр., підготовлену 1914 р. у будинку на Василівському острові, 5-та лінія.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі друкарський штамп "Моисей Исаакович Камионский. Киев, Б.-Васильковская № 25. Телефон" Наприкінці листа приписка на ідиш. Шаргородська (?) — № 1708.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 514.

414

Каміонський Мойсей Ісакович — С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

У листі йдеться про статті, написані кореспондентом.

Листівка: 19 квітня 1914 р. Із Киева в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит 9,5 х 14; 1 арк.

Примітки: На зворотньому боці листівки вгорі друкарський штамп "Моисей Исаакович Камионский. Киев, Б.-Васильковская, № 25. Телефон". Зазначено адресу Єврейського історико-етнографічного товариства: Вас[илівський] Остр[ів], 5-та лінія, 50. Шаргородська (?) — № 1710.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 515.

415

Каміонський Мойсей Ісакович — С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

У листі міститься інформація про листи і фотографії, що їх автор надіслав адресату.

Листівка: 23 квітня 1914 р. Із Киева в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит; 9,5 х 14; 1 арк.

Примітки: На зворотному боці листівки вгорі друкарський штамп "Моисей Исаакович Камионский. Киев, Б.-Васильковская, № 25. Телефон". Зазначено адресу Єврейського історико-етнографічного товариства: Вас[илівський] Остр[ів] , 5-та лінія, 50. Шаргородська (?) — № 1709.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 516.

416

Камионский Мойсей Ісакович — С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

У листі міститься прохання повідомити автору, чи одержав адресат його листа

і фотографії.

Листівка: 27 квітня 1914 р. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит; 9,4 х 14; 1 арк.

Примітки: На зворотному боці листівки вгорі друкарський штамп "Моисей Исаакович Камионский. Киев, Б.-Васильковская, № 25. Телефон". Зазначено адресу Єврейського історико-етнографічного товариства: Вас[илівський] Остр[ів], 5-та лінія, 50. Шаргородська (?) – № 1712.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 517.

417

Кантор З[...] – Ш[ломо] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

У листі повідомляється про статті, старовинні речі й книги, які автор готовий вислати адресату. Згадуються: м. Остро[ж]ець, рав Лейб Шостак, учень Бешта.

Листівка: 2 серпня 1913 р. Із Ковеля в Заслав (Ізяславль).

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит; 9,3 х 14,3; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1728.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 519.

418

Карасик З[...] Б[...] – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить висловити думку про свої твори, пише, що він автор-початківець, тому для нього дуже важливі оцінки Ан-ського.

Лист: 18 [...] 1912 р. Із Вітебська в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 28,2 х 22,4; 3 арк.

Примітки: Наприкінці листа зазначено адресу З.Б. Карасика: Тройченкова вул., будинок Бєльчикова. Шаргородська (?) – № 1302.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 521.

419

Карп [...] – С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що виконав прохання Ан-ського і замовив свідчення про непідсудність. Але оскільки трохи запізнився з виконанням прохання, то просить уточнити, чи є ще потреба в одержанні свідчення.

Лист: 30 грудня 1909 р. Із Губино, ст. Камінь Вітебської губ. в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,4 х 22; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі друкарський штамп "К. Добрер и

Ц. Аронсон. Губинская паровая картонная фабрика. Почт. ст. Камень, Витеб. губ." Шаргородська (?) – № 536.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 534.

420

Каценельсон М[...], д-р – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Пише, що одержав від [Бера] Бруцкуса звістку, що Ан-ський погодився прочитати в Бобруйську лекцію "Основи і характер сучасної єврейської літератури". Далі домовляється про умови і час лекції.

Листівка: 11 лютого 1910 р. Із Бобруйська в Мінськ.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,5 х 14,4; 1 арк.

Бруцкус Бер Давидович – Див. III, 327.

Примітки: Є поштовий штемпель відправлення з Кременчука. Шаргородська (?) – № 1377.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 539.

421

Каценельсон М[...], д-р – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Пише, що вдячний Ан-ському за зустріч і обіцяну підтримку в літературній роботі. Це дасть можливість закінчити роботу і передати її для публікації в "Еврейский мир". Також запрошує Ан-ського прочитати в Бобруйську лекцію на обрану письменником тему.

Лист: 25 лютого 1910 р. Із Бобруйська в [...].

"Еврейский мир" – Див. III, 57.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,5 х 13,8; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 797.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 538.

422

Кацизне Альтер (Шолем) – С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що з радістю виготовить відбитки із надісланих плівок. На прохання Ан-ського передав привіт Якову Дінезону.

Лист: 8 червня 1913 р. Із [Санкт-Петербурга] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе.

Мова російська; 7,7 х 12,7; 2 арк.

Кацизне Альтер (Шалом) (1885, Вільно – 1941, Тернополь), єврейський

письменник. Писав на ідиш. З 1899 р. жив у Катеринославі, був професійним фотографом. Почав писати російською, два його оповідання опубліковано Ан-ським у журналі "Еврейский мир" (1909). Познайомився з І.-Л. Перецем. 1915 р. опублікував у віленському журналі "Дер ідише велт" (№ 4/5) спогади про письменника. Автор численних драматичних творів, що мали великий успіх. Написав кіносценарій за драмою Ан-ського "Дібук", користуючись нотатками і планами, що залишилися. Фільм знятий у Варшаві 1936 р. (КЕЭ, т. 4, кол. 201–202). Очевидно, йдеться про виготовлення відбитків фотографій, зроблених під час експедиційного сезону 1913 р. Фотографом в експедиції був Соломон Юдовін. Дінезон Яків – Див. III, 20.

Примітки: Лист адресовано С. Л. Гуревичу (Басків пров., 24) для передачі С.А. Ан-ському. Шаргородська (?) – № 868.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 541.

423

Кацизне Альтер (Шолем) – С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що виконав доручення Ан-ського і передав Дінезону [матеріали]. Також пише, що картинки [фотографії] з експедиції вже готові, залишилася тільки коробка із написом "скло". Пише про свої справи, стан фінансів. Згадує, що його легенду "Дер гайст – дер мелех" ("Дух-володар") надрукують фраґментарно в "Юдішер вельт".

Лист: 10 листопада [1914] р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 37,7 х 11,2; 1 арк.

Дінезон Яків – Див. III, 20. "Дер ідише велт" – виходив у Вільно в 1912–1915 рр., співредактором був Ш. Нігер (КЕЭ, т. 5, кол. 714).

Примітки: Шаргородська (?) – № 1041.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 540.

424

Кельбер Ісаак Якович – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що передає в дарунок музею два предмети і дякує за подаровані [Ан-ським] речі.

Лист: 29 березня 1915 р. Із Києва в Санкт-Петербурґ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 27,8 х 22,5; 1 арк.

Йдеться про Єврейський історико-етнографічний музей у Петербурзі, який був створений з ініціативи С. Ан-ського при ЄІЕТ і проіснував з 1914 по 1929 р.

Примітки: У верхньому лівому куті друкарський штамп "Исаак Яковлевич

Кельбер. Киев, Караваевская 11, кв. 8. Телефон". Шаргородська (?) — № 1794.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 543.

425

Кісельґоф Зіновій — Ш[ломо] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що на прохання Ан-ського був у його сестри [у Вітебську], передав їй доручене. Запитує, як справи, просить повідомити, чи приїхав Манусович і передати привіт Юдовіну й Ошеру, якщо останній знаходиться в експедиції.

Лист: 1 серпня 1913 р. Із Вітебська в Заславль (Ізяславль) Волинської губ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 7,5 х 12,7; 2 арк.

Зіновій Кісельґоф — Див. III, 207. Лист адресовано у Заславль (Ізяславль) Волинської губернії, де експедиція працювала 1913 р. У липні цього року З. Кісельґоф у складі експедиції брав участь в етнографічному обстеженні містечок Волині, був, за словами Ан-ського, "музичною людиною", тобто займався записами на фонограф і ровшифровкою музичного фольклору. Соломон Юдовін — Див. III, 6. Манусович Ошер — один із братів Манусовичів (Ошер і Сосья), від яких у Кременці З. Кісельґоф записав 1913 р. ряд традиційних наспівів волинських хасидів (Див.: Шолохова Л. Фоноархив еврейской народной музыки.., с. 170, 174, 187–189, 313–314, 716); листи братів Манусовичів (Манусевичів) — Див. од.зб. 677–680.

Примітки: Зазначено адресу З. Кісельґофа: Генеральна вул., 3. Зазначено адресу Густава Осиповича фон Гартмана: Благовіщенська, 51, кв. 4. Шаргородська (?) — № 1940.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 544.

426

Кісельґоф Зіновій — Ш[ломо] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що по приїзді в Петербурґ говорив із завідувачем [музичного училища] Юґенбургом про можливість надання відпустки для роботи в експедиції. Одержав відмову, тому не може приїхати сам, але пропонує надіслати замість себе Мільнера чи Розовського. Просить повідомити на пошті адресу і передати привіт Юдовіну.

Лист: 13 серпня 1913 р. Із Санкт-Петербурґа в Старокостянтинів Волинської губ.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 7,5 х 12,7; 2 арк.

Мільнер Моше Михаель (Михайло Арнольдович; 1886, с. Ракитне

Київської губ. – 1953, Ленінград), єврейський композитор і диригент. Активний член Товариства єврейської народної музики, диригував хором Товариства, у 1924–1925 рр. завідував музичною частиною ГОСЕТу. 1923 р. разом з М. Ріверсманом написав оперу "Небеса палають" за драмою Ан-ського "Дібук", автор численних опер, симфоній, хоралів, написаних для єврейських театрів. Розовський Соломон (1878, Рига – 1962, Нью-Йорк), єврейський композитор, педагог, музикознавець, брав участь в організації і роботі Товариства єврейської народної музики, у якому відігравав помітну роль. З 1925 р. жив і працював у Палестині, викладав у консерваторії "Шуламіт". Писав музику до спектаклів театру "Габіма". 1957 р. видав у США капітальну працю "Біблійна кантиляція. Пятикнижжя Мойсеєве" (КЕЭ, т. 7, кол. 267–268). Юдовін Соломон – Див. III, 6.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1942.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 545.

427

Кисельґоф Зіновій – Ш[ломо] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що категорично не має можливості приїхати в експедицію, дуже шкодує, що справу музичного запису через його відсутність припинено. Пише, що бачився з Вайнштейном, який просить дати роз'яснення з діловодства і грошових винагород. Пише далі, що займається розшифровкою і перекладом на ноти записаних матеріалів. Бачився із Самінським, який записав 15–20 цікавих наспівів. Просить передати вітання Юдовіну і Шраєру.

Лист: 7 вересня 1913 р. Із Санкт-Петербурґа в Летичів Подільської губ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 7,5 х 12,7; 2 арк.

Справу запису музичного фольклору не було зупинено, роботу з фонографом узяв на себе сам Ан-ський, потім він передавав фоноциліндри в Петербурґ Кісельґофу для подальшої розшифровки текстів і перекладання їх на ноти. Вайнштейн Леві-Іцхок – неодмінний помічник, юрист і секретар експедицій Ан-ського, вів усі справи (у тому числі і фінансові), підтримував зв'язки між експедицією і помічниками в багатьох містах і містечках. Самінський Лазар (1882, Валегоцулово Херсонської губ. – 1959, Порт-Честер, США), єврейський композитор, музикознавець, диригент, музично-громадський діяч. Закінчив Московську консерваторію у класі композиції М. Римського-Корсакова. Разом з Ю. Енґелем, С. Розовським і М. Гнесіним заснував Товариство єврейської народної музики, у 1909–1916 рр. був його секретарем. Брав участь в етнографічних експедиціях по Кавказу, був одним з перших збирачів народної музики грузинських євреїв. Автор численних робіт з теорії єврейської музики (КЕЭ, т. 7, кол. 642–643). Шмуель Шраєр

(згодом — Шрира, 1883, Славута — 1944, Тель-Авів), педагог, історик літератури. Освіту одержав в одеській єшиві, на Курсах сходознавства в Петербурзі, університетах Фрейбурґа і Страсбурґа. Переселився в Палестину 1925 р., автор досліджень в літератури ТаНаХа і Талмуда. Судячи з листа, не тільки працював у групі з складання Програми, а й брав безпосередню участь у роботі експедиції в сезоні 1913 р.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1939.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 546.

428

Кісельґоф Зіновій — Ш[ломо] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що не сподівається побачити Ан-ського в Петербурзі після процесу, а тому сповіщає його, що роботу з розшифровки і нотуванию записів на валиках зможе закінчити не раніше, ніж за 4-5 місяців. Щодо переписування текстів, то просить вирішити питання про те, що має стати основою — написання чи вимова. Запитує, чи може залучити для роботи Вайнштейна. Далі вказує, що йому самому ніяково просити валики в Юдовіна, тому просить Ан-ського зробити це від свого імені.

Лист: 9 листопада 1913 р. Із Санкт-Петербурґа в Київ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 7,5 x 12,7; 2 арк.

"...після процесу" — мається на увазі судовий процес у справі Менахема Бейліса, обвинуваченого в ритуальному убивстві, проходив у Києві у вересні-жовтні 1913 р., Ан-ський брав участь у ньому як акредитований кореспондент газети "Речь". Л.-І. Вайнштейн прекрасно володів ідиш. Юлій (Йоель) Дмитрович Енґель — Див. III, 5.

Примітки: Зазначено адресу З. Кісельґофа: Офіцерська, 42. Лист адресовано Й.М. Маховеру (Нова вул., 3) для передачі С[емену] А[кимовичу] Раппопорту. Шаргородська (?) — № 1941.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 547.

429

Кісельґоф Зіновій — Ш[ломо] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить привезти з Москви від Юлія Дмитровича [Енґеля] ті 13 чи 15 валиків, які Ан-ський віддав останньому. Ці валики необхідні для розшифровки. Повідомляє, що вже нотував і розшифрував близько 90 валиків.

Листівка: 23 вересня [1916 р.] . Із Санкт-Петербурґа в Москву.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,2 x 14; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано Ганні Наумівні Розенталь (Велика Полянка,

54) для передачі С[емену] А[кимовичу] Раппопорту. Шаргородська (?) — № 1944.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 549.

430

Кісельґоф Зіновій — Ш[ломо] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що через хворобу тільки приступає до роботи над хасидскими піснями для 1-го тому. Повідомляє, що написав Енґелю і просив його підготувати до Великодня його частину матеріалу, сподівається обговорити з ним подальший план роботи і передмову; читав листа до Юдовіна, але поки грошей не візьме.

Листівка: 31 січня 1917 р. Із Петрограда в Київ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,2 x 14,3; 1 арк.

Очевидно, йдеться про грошову суму в розмірі 200 руб., призначену Кісельґофу за обробку музичних матеріалів (РДАЛМ, ф. 2583, оп. 1, од.зб. 8, арк. 3).

Примітки: Лист адресовано Мазеру (Нова л., 1) для передачі С.А. Ан-ському. Зазначено адресу З. Кісельгофа: Фонтанка, 121, кв. 54. Шаргородська (?) — № 1945.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 548

431

Кісельґоф Зіновій — Ш[ломо] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Запитує, коли Ан-ський буде в Петербурзі, оскільки відчуває потребу порадитися щодо роботи з розшифровкою записів.

Лист: [...]. Із [Санкт-Петербурґа] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13,1 x 10,5; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1943.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 550.

432

Кімельман І[...] М[...] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Вибачається, що через хворобу не зміг докладно поговорити з Ан-ським про роботу комісії зі складання етнографічної програми та свої секретарські обов'язки у цій комісії, обіцяє бути через якийсь час і обговорити подальшу роботу.

Лист: [...]. Із [Санкт-Петербурґа] в [...].

Оригінал, автограф, олівцем. Мова російська; 22,7 x 18,2; 2 арк.

І.М. Кімельман слухач Курсів сходознавства, брав участь у складанні етнографічної програми "Людина" ("Ідише етнографише програме. Дер менш". – СПб., 1914). Для вироблення програми з етнографічного обстеження населення "смуги осілості" було створено спеціальну комісію. Програма включала близько 10 000 запитань і охоплювала весь життєвий цикл єврея від народження до смерті.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1797.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 542.

433

Кіор Хаїм – С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє про поточні справи, обговорює можливість закупівлі предметів старовини і замовлення копії деякого тексту.

Листівка: 23 вересень 1913 р. Із Летичіва Подільської губ. у Київ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 14,4 х 9,2; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано Й.М. Маховеру (Нова, 3) для С. Раппопорта. На лицьовій стороні листівки вгорі друкарський штамп "Летичевское О-во Взаимного Кредита". На зворотньому боці праворуч (угорі) – "Летичевское Общество Взаимного Кредита". Шаргородська (?) – № 1683.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 556.

434

Клейнович [...] – Ан-ському Семенові Акимович

Запрошує прибути до д-ра [І.] Ельяшева для обговорення участі Ан-ського у вечорі, присвяченому І.-Л. Перецу.

Листівка: 31 січня 1918 р. Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 9,3 х 14,5; 1 арк.

Ельяшев Ісидор (1863, Москва – 1946, Нью-Йорк) (д-р), політичний діяч, один із засновників партії кадетів (1905), член її ЦК (РЕЭ, т. 3, с. 460).

Примітки: Зазначено адресу (5-та лінія, 50). Шаргородська (?) – № 1373.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 552.

435

Кльоцкін Б[орис] – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що п'єсу Ан-ського прийнято всією редакцією, її також схвалив [Нахум] Штіф. Але надрукувати її вдасться, очевидно, тільки після війни, тому що немає ні єврейського цензора, ні видавничих потужностей. Крім того, просить

поступово готувати до видання всі твори письменника. Пише, що в Бобруйську живе Берґельсон.

У приписці Давид Берґельсон інформує про свої справи, запрошує Ан-ського приїхати в Бобруйськ і повідомляє, що [Дер] Ністер, можливо, теж приїде.

Лист: 14 серпня 1916 р. Із Бобруйська в [Петроград].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28 х 21,2; 2 арк.

Кльоцкін Б. — власник і неодмінний керівник видавництва; Штіф Нахум (1879, Рівне — 1933(?), лінґвіст-ідишист, історик літератури, політичний лідер, один з активних членів соціал-територіалістського руху, один з ініціаторів створення YIVO у Вільно, 1926 р. повернувся в Київ, був завідувачем відділу лінґвістики Інституту єврейської пролетарської культури АН УРСР, на початку 30-х рр. репресований, загинув у таборах (JE, vol. 14, p. 1473–1474). Берґельсон Давид (1884, Охримове Київської губ. — 1952), прозаїк, драматург, публіцист. Літературну діяльність почав російською й івритом. На ідиш дебютував 1909 р. повістю "Арум вокзал" ("Навколо вокзалу"), яку високо оцінили критики. Один з активних учасників створення літератури на ідиш, автор численних романів і повістей. Під час Другої світові війни — член Єврейського антифашистського комітету, член редколегії газети "Ейнікайт" (РЕЭ, т. 1, с. 112). Дер Ністер — Див. III, 359. Можливо, йдеться про п'єсу Ан-ського "Дібук".

Примітки: Лист написано на бланку. У верхній частині листа ліворуч друкарський штамп "Товарищество Старевского. Хрустально-стекольный завод им. Старево". Наприкінці листа є приписка Д. Берґельсона. Шаргородська (?) — № 1019.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 551.

436

Кобреник Сімха — Ш[ломо] Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просить Ан-ського подивитися одну стару річ, яку приніс його син.

Листівка: 17 серпня 1913 р. Із Ізяслава в Проскурів.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит, ідиш; 14 х 9; 1 арк.

Із Сімхой Коберником Ан-ський познайомився під час експедицій. Група записала від кореспондента цілий ряд наспівів, стародавніх літургій і легенд (Шолохова Л. Фоноархив еврейской народной музыки...). Із листа видно, що С. Кобреник продовжував допомагати Ан-ському в зборі матеріалів і після від'їзду експедиції.

Примітки: Шаргородська (?) — № 899.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 557.

437

Комісаров М[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що Галицький комітет переїхав у Броди. Говорив з П.Я. Ростовцевим і М.П. Колобовим про пропозицію, зроблену Ан-ським. Отримав схвалення і вважає, що Ан-ський повинен приїхати в Броди й обговорити подальшу роботу.

Лист: [...] 1916 р. Із [Жолкієва (Жовкви)] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,5 x 14,5; 1 арк.

Очевидно, йдеться про Комітет допомоги потерпілим від воєнних дій [під час Першої світової війни], у роботі якого Ан-ський брав безпосередню участь.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1609.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 561.

438

Кордонер Дов Бер – [С. Раппопорту] [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Йдеться про три книги, про які згадувалося в попередніх листах, а також про інші матеріали, що є у особи, яка представила книжки.

Листівка: 26 листопада 1913 р. Із Меджибожа в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит; 14,0 x 8,9; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1641.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 522.

439

Кордонер Дов Бер – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

У листі висловлюється подяка за гроші, вислані Ан-ському і повідомляється, що голова товариства кравців обіцяв за п'ятдесят рублів надати паройхет.

Листівка: 22 грудня 1913 р. Із Меджибожа в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит; 14,0 x 9,0; 1 арк.

Паройхет – гаптована завіса до Арон-ha-Кодеша (шафи, де зберігаються сувої Тори).

Примітки: Шаргородська (?) – № 1642.

ИР ОФЮ НБУВ, ф. 339, од.зб. 523.

440

Кордонер Дов Бер – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові

Акимовичу]

У листі висловлюється жаль з приводу того, що зустріч з Ан-ським не відбулася, і згадуються книжки, що могли б зацікавити його.

Лист: [1913 р.]. Із Меджибожа в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит; 17,8 х 11,0; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1637.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 524.

441

Кордонер Дов Бер — С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

У листі йдеться про книгу тлумачення складних слів із книги Даниїла та інші книжки, що є у малозабезпечених людей.

Листівка:18 лютого 1914 р. Із Меджибожа в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 14,0 х 9,1; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 906.

ВФЮ ІР НБУВ? ф. 339, од.зб. 525.

442

Кордонер Дов Бер — С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

У листі містяться запевнення в тому, що всі запитання і прохання, висловлені в листах Ан-ського, не залишаться поза увагою.

Листівка: 4 березня 1914 р. Із Меджибожа в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит; 14,0 х 9,0; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1638.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 526.

443

Кордонер Дов Бер — С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

У листі йдеться про паройхет, що пропонується за 50 руб., а також про передбачену поїздку у Вільно і зустрічі з рабином Козацьким, який видав словник.

Лист: 19 квітня 1914 р. Із Меджибожа в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит; 14,0 х 9,0; 1 арк.

Шаргородська (?) — № 1639.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 529.

444

Кордонер Дов Бер – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

У листі йдеться про паройхет і гроші на його придбання.

Листівка: 28 червня 1914 р. Із Меджибожа в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит; 14,0 х 9,8; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 16.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 530.

445

Кордонер Дов Бер – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Автор листа висловлює подив з приводу небажання Ан-ського спілкуватися з ним. Пише також про книжки, що не були вислані через відсутність відповіді, й про інші книжки, надсилання яких можна організувати.

Листівка: [...]. Із Меджибожа в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит; 14,0 х 9,0; 1 арк.

Примчания: Шаргородська (?) – № 1635.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 527.

446

Кордонер Дов Бер – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Йдеться про надсилання 40 руб. як оплату за книжки, придбання яких обговорювалося раніше.

Листівка: [...]. Із Меджибожа в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит; 13, 9 х 9,0; 1 арк.

Примітки Шаргородська (?) – № 1649.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 528.

447

Кордонер Дов Бер – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Поздоровлення у віршованій формі.

Листівка: [...]. Із Меджибожа в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит; 13,9 х 9,0; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 531.

448

Кордонер Дов Бер – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

У листі йдеться про друковані книги, які має отримати Ан-ский згідно з існуючою домовленістю.

Лист: [...]. Із Меджибожа в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит; 17,6 х 10,8; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 532.

449

Кордонер Дов Бер – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

У листі йдеться про цінні книги, що містять елементи декоративного оздоблення і становлять велику цінність. Є також пропозиція придбати їх.

Лист: [...]. Із Меджибожа в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит; 23,0 х 16,8; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 533.

450

Котик А[...] – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Пише, що відправив Ан-ському видану ним книгу "Питання про мову", зараз готує другий том і просить письменника дати статті про своє ставлення до єврейської мови. Зауважує, що Ан-ський *вихований на російській літературі*, сам же він, будучи в минулому прихильником російської мови, переконався, що єврейська мусить стати мовою всього народу.

Лист: 16 жовтня 1910 р. Із Бєлостока в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,5 х 13,3; 2 арк.

Очевидно, під єврейською мовою кореспондент розуміє ідиш (подібний висновок можна зробити з назви видавництва "A yiddishe bibliograf"). Щодо російської літератури, то він розуміє її як російсько-єврейську літературу і російську класичну літературу.

Примітки: У верхньому правому куті друкарський штамп на ідиш "A yiddishe bibliograf"; уздовж правого краю напис російською мовою "Книгоиздательству "Еврейский Библиограф" А. Котика, Белосток". Шаргородська (?) – № 1055.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 564.

451

Коц І[...] Я[...] — Ан-ському Семенові Акимовичу

Просить терміново вислати матеріали до лекції.

Лист: 30 січня 1911 р. Із Харкова в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13,3; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1435.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 569.

452

Кримська Соломея, д-р — Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Просить представити її С. Дубнову, на допомогу якого розраховує при підготовці до звання професора в Берліні. Нагадує, що робота з історії євреїв у Польщі мусить бути готова до січня 1910 р.

Лист: 30 березня 1909 р. Із Варшави в [...].

Оригінал, автограф, чорнило фіолетове. Мова російська; 18 х 11,3; 4 арк.

Семен Дубнов — Див. III, 22.

Примітки: Зазначено адресу (Орлина, 13). Шаргородська (?) — № 736.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 582.

453

Кричевський Борис Наумович — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Зазначено адресу і телефон.

Візитівка з записом; [Петроград].

Оригінал, автограф, синій олівець. Мова російська; 5,8 х 9,7; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу: Троїцька, 29, кв. 43. Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 574.

454

Кругляков В[...] (Василевський) — Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Пропонує взяти участь у роботі з постачання провінційних газет повідомленнями й інформацією зі столиці.

Лист: [...]. [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28 х 21,5; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Частное бюро Парламентских корреспондентов. С.-Петербург".

Шаргородська (?) – № 1261.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 575.

455

Круповецька А[...] – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить повідомити її про рішення щодо відправлених у редакцію літературних етюдів. Пише далі, що їй хотілося б попрацювати для "Еврейской мысли", одержавши колонку літературного фейлетону.

Із Полтави в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 17,8 х 11,8; 1 арк.

"Еврейская мысль" – очевидно, кореспондентка помилилася, зазначивши таку назву журналу. 1911 р. такий періодичний орган не видавався. Анський співробітничав у цей час у журналі, пізніше – газеті "Еврейский мир".

Примітки: Шаргородська (?) – № 1204.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 581.

456

Кулішер З[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що 31 січня відбудуться збори з увічненням пам'яті Ісера Ісайовича [Кулішера]. Запитує, чи буде присутнім Ан-ський.

Листівка: 22 січня 1917 р. Із Петрограда в Київ.

Оригінал, автограф, чорнило фіолетове. Мова російська; 9,1 х 14,3; 1 арк.

Примітки: Лист адресовано М.С. М[азору] (вул. Нова, 1) для передачі С.А. Анському. Зазначено зворотну адресу: Гончарна, 26, кв. 53. Шаргородська (?) – № 1039.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 583.

457

Лабунський [...] – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Висловлює надію, що Ан-ський приїде ще раз у Ружин для збору етнографічних матеріалів, яких у цьому містечку дуже багато. За ті три дні, що експедиція знаходилася в Ружині, охопити все і всіх було просто неможливо. Просить по приїзді привезти анкети. З радістю згадує ті дні, коли Ан-ський гостював у нього.

Лист: 4 червня 1912 р. Із Ружина Київської губ. у [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 28,3 х 22,5; 1 арк.

Містечко Ружин Київської губернії було першим, яке відвідала експедиція 1912 р. Спогади про відвідування Ружина див. у Юлія Енґеля в статті

"Єврейська народна пісня. Етнографічна поїздка влітку 1912 р." (ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 266).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Карабчиевская Паровая Вальцевая мельница. М. и С. Лабунских". Шаргородська (?) – № 1835.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 591.

458

Лазерсон М[...] Я[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що на прохання Ан-ського перевірив за довідниками клейма на свічниках і келиху з Луцької синагоги. Свічники виготовлено в Данцигу на початку XVII ст. , а келих, ймовірніше, авсбурзької роботи.

Лист: 2 грудня 1915 р. Із Петрограда в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 23 х 14,7; 1 арк.

Під час роботи в санітарних загонах Союзу міст, за дорученням ЄІЕТ Ан-ський займався евакуацією предметів єврейської старовини з охоплених бойовими діями районів. З Луцька йому вдалося переправити в Петербург найбагатше срібне оздоблення зі старої кам'яної синагоги. Оскільки більшість матеріалів одразу надходила в розпорядження Єврейського музею, Ан-ський, будучи його директором, намагався описати матеріали.

Примітки: У верхньому лівому куті друкарський штамп "М.Я. Лазерсон". Нижче від руки – телефонний номер. Шаргородська (?) – № 1725.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 592.

459

Ланда А[...] А]...] – [Семену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Передає текст наступної телеграми від Познера про згоду на висловлену [Ан-ським] пропозицію.

Листівка: 31 січня 1914 р. Із Одеси в Київ.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,2 х 14,3; 1 арк.

Примітки: листівку адресовано Й.М. Маховеру (Нова вул., 3) для С.А. Раппопорта. Шаргородська (?) – № 1308.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 594.

460

Ланда А[...] А[...] – С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє про одержання телеграми від Познера з проханням терміново надіслати матеріал для [комісії].

Листівка: 4 лютого 1914 р. Із Одеси в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,1 х 14,4; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано Л. Гуревичу (Басків пров., 24). Зазначено адресу А.А. Ланда: Рішельєвська, 11, кв. 23. Шаргородська (?) — № 1306.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 593.

461

Ландер М[...] — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що надсилає закінчення другої програми і частину першої, вибачається за ненавмисну затримку із виконанням роботи.

Лист: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,8 х 13,3; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 2164.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 595.

462

Ландер Ф[...] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що останнім часом був дуже зайнятий: постанови конференції в Тарнополі красиво звучали, але практично не виконуються, доводиться всюди збирати людей, організовувати "народні ради" у кожнім пункті [місті і містечку], завданням яких буде економічна, культурна і політична робота. Без сумніву єврейське представництво в цих органах обов'язкове. Це розуміє і Дорошенко, але є різні сили, що у будь-який спосіб чинять перепони цим радам. Дорошенко свого часу заручився принциповою згодою Брусилова й іншої влади, але, незважаючи на це, представники Штабу Південно-Західного фронту ніяк не вирішать питання. Просить, щоб Ан-ський добився вирішення проблеми організації рад у Петрограді, оскільки Комітет допомоги, куди кореспондент звертався за підтримкою, не вживає жодних заходів.

Лист: 7 липня 1917 р. Із Черновиць в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,5 х 13,3; 2 арк.

Дорошенко Дмитро (1882–1951), історик, публіцист, громадський діяч. Походить зі старовинного козацкого роду на Чернігівщині. Працював у Києві як журналіст, громадський діяч і педагог. Під час Першої світової війни був уповноваженим Союзу міст у Галичині і на Буковині, після Лютневої революції 1917 р. призначений крайовим комісаром (із правами генерал-губернатора) Галичини і Буковини (Енциклопедія українознавства. Словникова частина, т. 2, стовп. 582– 583). Брусилов Ол. Ол. (1853 — 1926), російський генерал від кавалерії. У

Першу світову війну командував 8-й армією в Галицькій битві, з 1916 р. — головком Південно-Західного фронту. Провів успішний наступ (т. зв. Брусиловський прорив). У травні— липні 1917 р. — головком (СЭС, с. 174). Ан-ський 1917 р. не тільки брав участь в організації допомоги населенню, яке постраждало від воєнних дій, на завдання КОПЕ їздив у райони Галичини і Буковини (Листи Розі Етінгер. Новый журнал...), а й обирався до Установчих Зборів в Петрограді (ІР НБУВ, ф. 190).

Примітки: Шаргородська (?) — № 1579.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 596.

463

Ландер Ф[...]—[Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що двічі відправляв Ан-ському листа з Галичини і Буковини, але так і не одержав відповіді. Тим часом питання матеріальної допомоги єврейському населенню регіону так і не вирішено, йому загрожує буквально голодна смерть, якщо найближчим часом не будуть виділені кошти. Київський комітет допомоги відмовляється що-небудь починати, а Єврейський комітет допомоги жертвам війни відсилає до киян. Просить Ан-ського негайно зробити все необхідне для забезпечення допомоги. Сам приїхати в Петроград не може, оскільки дорога триватиме не менше двох тижнів, а замінити його на цей час ніким.

Лист: 2 січня 1918 р. Із Києва в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 29,3 х 22,9; 1 арк.

Єврейський комітет допомоги жертвам війни, — товариство, створене в Росії для допомоги євреям — жертвам Першої світової війни. Організація комітету була викликана появою величезної кількості біженців і виселенців з районів бойових дій російської армії; діяльність товариства підтримувалася різними громадськими і благодійними організаціями, була офіційно визнана російською владою. Функціонував аж до 1920 р., офіційно ліквідований 1930 р. (КЕЭ, т. 2, кол. 422—423). Київський комітет допомоги Комітет допомоги євреям, які постраждали від воєнних дій, почав працювати 1914 р., основним регіоном діяльності був Південно-Західний, Галичина і частково Буковина.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Киевского Общества для оказания помощи еврейскому населению, пострадавшему от военных действий". Нижче — адреса і телефон. Шаргородська (?) — № 1580.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 597.

464

Ландер Ф[...]—[Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просить Ан-ського неодмінно взяти участь у нараді про єврейський військовий

клуб, яка відбудеться 3 травня о пів на восьму вечора в приміщенні ТЗЄ. На нараді буде присутній і барон Ґінцбурґ.

Лист: [3 травня ... р.]. Із [...] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 23 х 16,2; 1 арк.

ТЗЄ (російська абревіатура — ОЗЕ) — Товариство охорони здоров'я єврейського населення, засноване в Петербурзі 1912 р.; барон Ґінцбурґ — Володимир Ґораційович Ґінцбурґ. — Див. III, 4.

Примітки: Зазначено адресу ТЗЄ: Ковальська, 33, кв. 4. Шаргородська (?) — № 1578.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 598.

465

Ландер Ф[...]–[Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що щойно говорив у десятий раз із Ґрінберґом та ін. Вони не мають можливості зробити щось для допомоги єврейському населенню [Галичини і Буковини]. Бродський, Гепнер й інші багатії відмовляються давати гроші на Комітет допомоги й ОПЕ. В такій ситуації вся надія лише на Єврейський комітет допомоги жертвам війни.

Лист (фрагмент): [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,7 х 12,7; 1 арк.

Комітет допомоги — Див. III, 463; ОПЕ — Див. III, 178; Єврейський комітет... — Див. III, 464.

Примітки: Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 599.

466

Ландеман Йосиф Моше — С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

У листах міститься інформація про рукописи, нагадування про обіцяну фотографію, географічну карту Ізраїлю і свічадо.

Листівки: 18 вересня 1913 р.; [1912 р.]. Із Шепетівки в [Санкт-Петербурґ].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова іврит.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1756; б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 601-602.

467

Ландесман Я[...], д-р — [Ан-ському] Семену Акимовичу

Звертається з проханням приїхати в Одесу і прочитати лекцію на відкритті

Єврейського літературного товариства в Одесі по програмі, складеній для Київського відділення ОПЕ. Просить, у разі згоди, надіслати докладний конспект лекції і прохання про її дозвіл на ім'я одеського градоначальника, а також умови, на яких Ан-ський згоден на лекцію. Зазначає, що зібрані від лекції кошти підуть на літературне товариство і школу, у якій навчаються діти з бідних родин.

Лист: 5 лютого 1910 р. Із Одеси в [Санкт-Петербург].

Оригінал , автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 x 13,8; 2 арк.

Єврейське літературне товариство в Одесі — відділення Товариства єврейської літератури; Київське відділення ОПЕ — відкрито 1903 р.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Училище Д-ра Ландесмана". Угорі праворуч штампи синього кольору "Получено 10 фев. 1910. Отвечено 2 мар. 1910". Зазначено адресу Я. Ландермана: Херсонська, 19, кв. 8. Шаргородська (?) — № 1510.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 600.

468

Ландсберг Г[...] А[...] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що дату вечора [за участю Ан-ського] довелося перенести на 18 січня. Просить повідомити про згоду.

Лист: 9 грудня 1913 р. Із Москви в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,2 x 22,1; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Инженер-Механик Г.А. Ландсберг. Москва". Шаргородська (?) — № 1388.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 603.

469

Ландсберг Г[...] А[...] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Нагадує, що вечір відбудеться 18 січня, просить уточнити тему доповіді і зазначити необхідний для неї час.

Лист: 10 січня 1914 р. Із Москви в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,2 x 22,1; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Інженер-Механик Г.А. Ландсберг. Москва". Нижче — напис від руки: "Маросейка, Петроверигский пер., 5, кв. 24". Шаргородська (?) — № 1389.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 604.

470

Лацький В[...] [Бертольді] — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить висловитися з приводу проекту відозви, прийнятої на зборах громадських діячів, що відбулися у грудні 1913 р.

Лист: 20 лютого 1914 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 20,6 х 22; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1597.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 605.

471

Лев Абе — Шломо Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить написати йому листа у Рівне на ім'я Нахума Штіфа. Цікавиться здоров'ям Ан-ського і просить передати вітання Соломонові Юдовіну.

Листівка: 9 жовтня 1912 р. Із Умані в Острог.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит, ідиш; 9 х 14; 1 арк.

Лев Абе (1882, Скідель Гродненської губ. — 1959, Москва), бундівець, активний співробітник Комітету єврейського товариства допомоги жертвам війни, автор статей на ідиш з питань єврейської історії й етнографії, публікувався в багатьох єврейських періодичних виданнях, активно співробітничав з Ан-ським у справі збирання етнографічних матеріалів (Лексикон.., т. 5, кол. 240–242). Штіф Нахум — Див. III, 435. Юдовін Соломон — Див. III, 6.

Примітки: Листівку адресовано Боруху Кіп[чи]су для Ан-ського. Шаргородська (?) — № 1822.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 608.

472

Лев Абе — Ш[лойме] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що може доповнити 30 цілком заповнених зошитів із записами в Гродно. Пише, що в [Бєлостоці] є такі місця, що для Ан-ського було б багато роботи, тому що саме в цих краях знаходилися відомі цадики, є багато матеріалів з етнографії й фольклору. Знайшов для [музею] книги «Море невухим» ("Наставник колеблющихся". Моше Рамбам), видану 1551 р., Конкордацію 1523 р. видання і Біблію 1583 р., прикрашену ініціалами та місіонерськими пошуками Еліаша [Гетерика]. Повідомляє, що одержав відповідь від Ісака Лур'є, але останній дуже зайнятий і не зможе допомогти.

Листівка: 1 листопада 1912 р. Із [Бєлостока] в Київ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит, ідиш; 9 х 14; 1 арк.

"30 цілком заповнених зошитів із записами» — кореспондент брав участь у збиранні фольклорних і етнографічних матеріалів для етнографічної експедиції, пізніше — для єврейського музею. Ісак Лур'є — Див. III, 201.

Примітки: Листівку написано на іменному бланку. Угорі друкарський штамп: "Продажа разных человеческих волос и парикмахерских принадлежностей Абе Лев, Гродно, Татарская ул., д. Спокойно". Зазначено адресу: Київ, Нова, № 3. Листівку адресовано Й.М. Маховеру для Ш. Рапопорта. Шаргородська (?) — № 1815.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 609.

473

Лев Абе — Шлойме Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що в нього є певна кількість етнографічних книг для Ан-ського; у Мінську, у такого собі Гальперіна є книга з єврейської мові, що становить значний інтерес, крім того, у нього є молитовник еврейско-християнської громади, заснованої в Англії 1821 р., у якій є молитви за віковими законами і стародавні тексти релігійного обряду. Є також книги з етнографії і статті про єврейську музику. У кореспондента зібрано ще і пакет історій та переказів, які він хотів би передати Ан-ському.

Листівка: [2 грудня 1912 р.]. Із [Варшави] у Київ.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш, іврит; 9,1 x 14; 1 арк.

"Молитовник еврейско-християнської громади" — мається на увазі юдео-християнська громада. "Молитви за віковими законами" — молитви за законами Тори.

Примітки: Листівку написано на іменному бланку. Угорі друкарський штамп: "Продажа разных человеческих волос и парикмахерских принадлежностей Абе Лев Гродно, Татарская ул., д. Спокойно". Зазначено адресу: Київ, Нова, № 3. Листівку адресовано Й.М. Маховеру для Рапопорта. Шаргородська (?) — № 1812.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 610.

474

Лев Абе — Шлойме Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що вислав на петербурзьку адресу Ан-ського книги (докладно зазначає, які саме), просить надіслати гроші за куплені матеріали і повідомити, чи сподобалися вислані книги.

Лист: 15 січня 1913 р. Із Гродно в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш, іврит; 21,5 х 17; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1811.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 611.

475

Лев Абе – Іцхаку Лур'є [для Ан-ського Семена Акимовича]

Просить передати Ан-ському відомості про книги й інші предмети, що становлять науковий і етнографічний інтерес. Згадується студент Фінкельштейн.

Листівка: 14 квітня 1913 р. Із Гродно в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит; 9 х 14; 1 арк.

Примітки: Листівка іменна. Угорі друкарський штамп "Продажа разных человеческих волос и парикмахерских принадлежностей Абе Лев. Гродно, Татарская ул., д. Спокойно". Зазначено адресу (С.-Петербург Англійський проспект, будинок 12, кв. 1[9]). Листівку адресовано Ісаку Лур'є. Шаргородська (?) – № 1813.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 607.

476

Лев Абе – С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Відправляє листівку в Кременець, тому що [знає, що Ан-ський знаходиться в місті]. Повідомляє, що в нього є книжки, а також речі, гідні уваги, можливо, будуть речі і відомого єврея. Це не цадік, але його ім'я – *Реб Нахум бен Узріель* із Гродно – дуже відоме, і він зараховується до «ламед-вовників». Пише, що збирає також перекази і святі історії, що відбувалися у гродненському краї і збереглися в поколіннях.

Листівка: [1 липня 1913 р.]. Із [Гродно] в *Кременець*.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит, ідиш; 9 х 14,3, 1 арк.

Реб Нахум бен Узріель із Гродно – Нахум бен Узраель Каплан (1811 (?) – 1879, Гродно), проповідник. Його ім'я дуже популярне серед литовських євреїв. Аж до XX ст. у Гродно зберігали спогади про його подвижництво, щедрість і загальну повагу, якою він користувався (ЕЭ, т. 11, кол. 602). «Ламед-вовники» – 36 праведників (в івриті цифри передаються гематрією, букви алфавіту «ламед» і «вов» означають цифру «36» (докладніше див. ЕЭ, т. 10, кол. 9–10).

Примітки: Листівку написано на іменному бланку. Угорі друкарський штамп: "Продажа разных человеческих волос и парикмахерских принадлежностей Абе Лев, Гродно, дом Спокойно". Шаргородська (?) – № 1814.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 612.

477

Лев Абе – С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить передати Ан-ському, що купив для нього кілька книг на ідиш та івриті, вважає, що це рідкісні видання. Пише також, що може одержати в дарунок етнографічні речі. Для цього йому потрібний лист, за яким ці предмети можна забрати. Продовжує збирати пісні і розповіді ("маасот").

Листівка: 1 [9] квітня 191[3] р. Із Гродно в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит, ідиш; 9 x 13,9; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу: С.-Петербург Василівський острів, 18-та лінія, будинок № [9]. Листівку адресовано С.М. Дубнову для С. Раппопорта. Шаргородська (?) – № 1819.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 606.

478

Лев Абе – Шлойме Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що в годинникаря в Острі є для Ан-ського ритуальне начиння; також кореспондент купив велику бібліотеку на "мамелошн" (ідиш). Просить надіслати йому альманах "Пережитое" (4-й випуск) і № 1 журналу "Еврейская старина".

Листівка: [4] квітня 1913 р. Із Гродно в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 9 x 13,9; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу: Санкт-Петербург, Басків пров., 24 кв. 7. Шаргородська (?) – № 2083.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 613.

479

Лев Абе – С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що має деякі речі і готовий вислати їх Ан-ському.

Листівка: [3] січня 1914 р. Із Умані в Одесу.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 9,2 x 14,2; 1 арк.

Примітки: Листівку написано на іменному бланку. Угорі друкарський штамп: "Продажа разных человеческих волос и парикмахерских принадлежностей Абе Лев, Гродно, дом Спокойно". Зазначено адресу: Одеса, Рішельєвська, № 11, кв. № 23. Шаргородська (?) – № 1820.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 616.

480

Лев Абе – С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Запитує, чи знає Ан-ський, що в Гродно майже воєнний стан, військовий госпіталь переводиться в Мінськ. Оскільки кореспондент є солдатом, то в будь-який час може бути відправлений у будь-якому напрямку, тому просить повідомити, адресу, за якою може знайти письменника.

Листівка: [19 липня 1914 р.]. Із [Гродно] в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 9 х 14; 1 арк.

Листівка датується початком Першої світової війни.

Примітки: Зазначено адресу: Санкт-Петербург, Басків пров., 24, кв. 3 [6]. Шаргородська (?) – № 1821.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 615.

481

Лев Абе – С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що знаходиться в Друскенінкаї (містечко в Гродненській губ., курорт) і повернеться в Гродно десь до 16 червня [1914 р.].

Листівка: 6 липня 1914 р. Із Гродно в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш, іврит; 9,1 х 14,2; 1 арк.

Примітки: Листівка написана на іменному бланку. Угорі друкарський штамп: "Продажа разных человеческих волос и парикмахерских принадлежностей Абе Лев, г. Гродно, дом Спокойно". Зазначено адресу: С.-Петербург, Басків пров., 24. Шаргородська (?) – № 1823.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 614.

482

Лев Абе – С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що в нього є гарні антикварні єврейські ритуальні предмети: книги, менори, гадаси й інші предмети. До того ж знає, де можна за помірну плату купити молитовню [можливо, йдеться про макет Храму] зі срібла і з монограмами.

Листівка: 19 червня 1914 р. Із Гродно в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш, іврит; 9,1 х 14,2; 1 арк.

"Гадас" (бсамім, годес) – коробочка для збереження пахощів, за Традицією наприкінці шаббата в неї вкладаються ті чи інші пахощі, що впродовж тижня (до настання наступного шаббата) мусять нагадувати

благочестивому єврею про радість свята суботи.

Примітки: Листівку написано на іменному бланку. Угорі друкарський штамп: "Продажа разных человеческих волос и парикмахерских принадлежностей Абе Лев, г. Гродно, дом Спокойно". Зазначено адресу: Санкт-Петербург, Басків пров., 24. Шаргородська (?) — № 1810.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 617.

483

Лев Абе — С[емену] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист являє собою прохання, звернене до рабі Іцхака передати листа С[емену] Раппопорту. У листі також висловлюється невдоволення тим фактом, що Раппопорт не відповів йому на жоден лист, незважаючи на те, що його автор має у своєму розпорядженні багато книг (понад сто) й інших історичних цінностей.

Лист: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит, ідиш; 20,5 x 13,3; 1 арк.

Примітки: Вгорі авторська нумерація листа "5". Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 618.

484

[Лев Абе] — Шлойме Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Ділиться міркуваннями і спостереженнями про те, що у фольклорі хасидів Польщі і Волині певні історії і загальні історичні факти трактуються по-різному. Повідомляє, що купив певну кількість книг, описує куплене. Щодо етнографічної роботи, пише, що обстежував Гродно і його околиці, зібрав [багато легенд і переказів], знайшов пам'ятники, пов'язані з життям хасидских цадиків, знає місця, де зберігаються матеріали і документи, що стосуються до єврейської історії і філософської думки. Крім того, кореспондент був ініціатором створення в Бухарі й Самарканді групи, що займається збиранням і вивченням історії та літератури бухарських євреїв.

Лист: [...]. Із [Гродно] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш, іврит; 20,7 x 13,1; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1817.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 619.

485

Лев Абе — Шлойме [Раппопорту] [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить Ан-ського допомогти йому і надіслати мандат для участі в [єврейському з'їзді]. Обговорює в листі становище євреїв у Румунії і заходи, яких необхідно вжити для надання допомоги потерпілим від воєнних дій. Пише, що опублікував у "Унзер Лебен" кілька статей з цього приводу. Далі повідомляє, що готується до видання збірник "Ді мілхоме" ("Війна"), присвячений становищу євреїв Галичини, Буковини і Румунії. У ньому беруть участь Х.-Н. Бялік, Г. Левін, Ю. Бруцкус, [Гутман] та ін. Запитує, чи не погодиться Ан-ський дати в збірник і свою статтю. Видавці планують, що крім статей у збірнику будуть опубліковані фотографії, зроблені в районі бойових дій.

Лист: [...]. Із [Києва] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш, іврит; 17,5 х 11,2; 2 арк.

Бялик Хаїм-Нахман — Див. III, 1. Бруцкус Юлій Давидович — Див. III, 327. Левін Гершон (1868, Люблін — 1939, Варшава), лікар, письменник. Писав на польській, івриті й ідиш. Найближчий друг І.-Л. Переца, Шолом-Алейхема, Ш. Аша і Х.-Д. Номберга. Перший нарис вийшов у "Юдишер бібліотек", надалі друкувався в багатьох виданнях на ідиш й івриті, займався музичним фольклором і етнографією (Лексикон новой еврейской литературы. — Нью-Йорк, 1963, т. 5, кол. 267—268). Унзер Лебен: Щоденна газета / М. Спектор, Ш. Ґохберґ. Варшава, 1907; Одеса, 1912—1917. (Leksikon fun der nayer yiddisher Literatur, Band 2. — Z. 227 (на ідиш).

Примітки: Шаргородська (?) — № 1816.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 620.

486

Лев [Абе] — Ан-ському Шлойме [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Обговорює справи із збиранням етнографічних матеріалів, докладно повідомляє про те, що зроблено, просить подивитися надіслане. Просить також надіслати екземпляри "Еврейской старины" і [альманаху] "Пережитое" з редактурою, оскільки має велику потребу в статті про бухарських євреїв. Передає вітання учасникам експедиції Ісаку Лур'є і Соломонові Юдовіну.

Фраґмент листа: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш, іврит; 20,7 х 13; 1 арк.

У "Пережитом" було опубліковано статтю про бухарських євреїв. Див.: Бейлин С.Х. Переписка между Бухарскими и Шкловскими евреями // Пережитое. — СПб., 1910, т. 2, с. 274—280. Лур'є Ісак — Див. III, 201. Юдовін Соломон — Див. III, 6. Еврейская старина: Тримісячник Єврейського історико-етнографічного товариства / Ред С.М. Дубнов; з т. 11 за 1924 р. — Л.Я. Штернберґ; з т. 13 за 1930 р. — С.Л. Цінберґ;

Вид. С. М. Ґольдштейн. (СПб.; Пг.; Л., 1909–1916, 1918, 1924, 1928, 1930. (Литература о евреях.., с. 549). "Пережитое", альманах – Див. III, 257.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1809.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 621.

487

Лев Абе – Шлойме Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Пише, що за домовленістю з [Ан-ським] привіз кілька речей з міді, у тому числі і свічадо. Просить підтримати його при публікації матеріалів про поневіряння румунських євреїв під час [світової війни], повідомляє, що опублікував статті в "Унзере лебен", відіслав статті на ідиш у "Петербурґер таге блат" (Петербурзька щоденна газета) і просить, щоб вона була надрукована без купюр, при цьому зауважує, що в "Еврейской неделе" подають докладнішу інформацію про війну, ніж у "Еврейской жизни" Переконливо просить Ан-ського поговорити з приводу публікації статей із Ґрінбаумом. Далі повідомляє, що збирається відвідати Галич, де огляне стародавню караїмську синагогу, цвинтар, планує зустрітися з рабином.

Лист: [...]. Із [Києва] в [Петербурґ].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш, іврит; 17,3 х 11,5; 2 арк.

!Унзере лебен" – Див. III, 485. "Петербурґер таґ блат" – газета "Тоґ блат", видавалася на ідиш у Петрограді в революційну епоху (із травня 1917 по серпень 1918 під ред. Х.-Д. Ґурвиця, потім – Іцхака Ґрінбаума (КЕЭ, т. 6, кол. 418). "Еврейская неделя" – Див. III, 249. "Еврейская жизнь": Щоденна газета / Ш. Ц. Брумберг. М., 1915 (1917). Видавалася замість журналу "Рассвет", після 23 червня 1917 – видавався журнал "Рассвет" (Литература о евреях.., с. 546). Ґрінбаум (Ґрінбойм) Іцхак (1879, Варшава – 1970, Ган-Шмуель, Ізраїль), сіоністський діяч, журналіст. Писав на ідиш і івриті. Активно виступав проти асиміляції євреїв, видавав газету "Тоґблат", після утворення Держави Ізраїль – міністр внутрішніх справ при тимчасовому уряді, організатор виборів у Кнесет 1-го скликання (РЕЭ, т. 1, с. 374–375).

Примітки: Вгорі авторська нумерація сторінок "2–4". Шаргородська (?) – № 1808.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 622.

488

Лев Абе – Шлойме [Раппопорту] [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що робота зі збирання етнографічних матеріалів потроху рухається: зібрав історії 25 будинків, серію фотографій краю, купив чудові зразки ритуальних виробів. Особливу увагу звертає на ханукальную лампу роботи

майстра Давида Тальнера, зроблену з позолоченого металу і ханукальну лампу роботи уманського ребе. Повідомляє також, що знайшов прекрасної роботи годеси і стару візерункову рамку для прописів.

Лист: [...]. Із [...] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш, іврит; 21,1 х 13,3; 1 арк.

Давид Тальнер — Рабі Давид з Тального (Давид Тверський). 1808–1882. (Хассидская мудрость. / Сост. В.В. Лавский. — М., 1999. — С. 219).

Примітки: Шаргородська (?) — № 1807.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 623.

489

Лев Абе — Шлойме [Раппопорту] [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що був обраний представником на з'їзд і дуже сподівається взяти в ньому участь. Тому просить Ан-ського, при зустрічі з Ландером, одержати офіційне запрошення, за яким буде відпущений [у Петроград] армійським начальством. Пише, що прочитав у "Еврейской газете" статті Ан-ського про символи, пропонує надіслати додаткові матеріали до цієї статті. Докладно аналізує ситуацію в Буковині і Галичині, де погано працюють комітети допомоги [євреям, які постраждали від воєнних дій].

Лист: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш, іврит; 22,3 х 9; 5 арк.

Примітки: Вгорі авторська нумерація аркушів "1–5". Шаргородська (?) — № 1818.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 624.

490

Лев Л[...] А[...] — С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що одержав телеграму від М.М. Тропа, у якій повідомляється, що Шріро і Дембо не знаходяться в Баку.

Лист: 1 листопада 1912 р. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28 х 22; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Инженер Л.А. Лев". Уздовж лівого краю друкарський штамп "Адрес для телеграмм: Киев, Левалеву". Зазначено адресу Ан-ського: Петербург, Басків пров., 24. Шаргородська (?) — № 794.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 625.

491

Левітін[а] С[...] Н[...] – Раппопорту С[емену] [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що в Могильові в Талмуд-Торі передбачається провести літературний вечір і спектаклі на користь навчального закладу. Просить Ан-ського взяти участь у вечорі, повідомити про згоду і можливу дату приїзду.

Лист: [...]. Із Могильова в Київ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,7 х 22,24, 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі друкарський штамп "Давид Борисович Левитин". Шаргородська (?) – № 1517.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 627.

492

Лібенсон Мойсей Соломонович – Комітету Єврейського історико-етнографічного товариства [для Ан-ського Семена Акимовича]

Повідомляє, що ним отримано від Волинського губернського жандармського управління всі матеріали, арештовані в Рехтмана і Юдовіна, а також книги й особисте листування останніх. Просить повідомити, що робити з отриманими матеріалами, зокрема з негативами, які дуже важкі і, в разі поштового пересилання, вимагатимуть спеціального пакування.

Лист: 3 травня 1914 р. Із Житомира в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,6 х 22,6; 1 арк.

У листі йдеться про епізод з арештом С. Юдовіна й А. Рехтмана в Житомирі на початку березня 1914 р. (Лукин В. От народничества.., с. 140). У своїй статті В. Лукін посилається на спогади Рехтмана про цей арешт (Лукин В. Там само, с. 137). Лист підтверджує, що епізод мав місце до початку експедиційного сезону.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Помощник Присяжного Поверенного Присяжный Стряпчий Моисей Соломонович Либенсон". Нижче надрукована на машинці адреса: "Илларионовская, 18". Шаргородська (?) – № 1769.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 631.

493

Ліберман Єгошуа – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Автор вибачається, оскільки не вислав адресату "казку", яку почув від однієї старої жінки, і повідомлення про те, що він її йому висилає.

Лист: 16 травня 1916 р. Із Черкас в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит, 28,7 х 22,3; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі друкарський штамп "Ш.Ш. Калмановский и С.М. Кимец. Черкассы, Николаевская, д. Коваленко". Нижче ліворуч: "Постройка Эвакуационного пункта в г. Черкассах". Зазначено адресу: Смілянська вул., 54. Шаргородська (?) – № 1726.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб.632.

494

Лівши[...] Я[...] – Ш[ломо] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що одержав листа Ан-ського. Повідомляє, що вів переговорив з приводу придбання "блях" і "капорета". Але виникла проблема, тому що "бляхи" записано в пінкасі, як синагогальне майно. Намагатиметься залагодити цю справу, після чого займеться "капоретом". Пише також, що в Хмільнику був А. Рехтман. Запитує, чи одержав Ан-ський квиток на процес Бейліса, коли почнуться слухання, чи буде Ан-ський у Києві на весь час процесу.

Лист: 22 вересня 1913 р. Із Хмільника в [Київ].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18 x 11,1; 3 арк.

"Пінкас" – записна книга єврейської громади, релігійного об'єднання; "бляхи" – можливо, прикраса сувою Тори, що називається "Тора-шилд" (щит Тори) і дійсно має форму бляхи; "капорет" (капорес) – коротка завіса – ламбрикен, що висить у синагозі перед Арон-ha-Кодешем (шафою для збереження сувоїв Тори). Ан-ський брав участь у процесі за обвинуваченням у "ритуальному вбивстві" М. Бейліса, що проходив у Києві у вересні-жовтні 1913 р., був акредитований як кореспондент газети "Речь" (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...); на час процесу Ан-ський перервав своє перебування в експедиції.

Примітки: Шаргородська (?) – № 849.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 633.

495

Лінден С[емен Вільгельмович] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що повертає том Гліба Успенського; у даний час переробляє переклад "Парамона Юродивого", переклав з англійської нарис, який хоче надіслати в "Русское богатство". Чув, що його стаття "Операция & К*" повинна з'явитися в "Мире Божьем" у січневій книжці. Зробив переклад Вересаєва, але не вдалося опублікувати, оскільки фірма вважає, що роман не матиме успіху в Англії. Далі пише про своїх друзів, стан здоров'я.

Лист: 7 січня 1903/ 25 грудня 1902 р. Із [...], Швейцарія в [...].

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська; 18,3 x 11,3; 2 арк.

Успенський Гліб Іванович (1843–1902), російський письменник, народник, видавав журнал "Русское богатство" (СЭС, с. 1401). Вересаєв Вікентій Вікентійович (літ. псевдонім Смидовича) (16 січня 1867, Тула – 5 червня 1945), російський письменник, автор романів, повістей, до кінця 90-х рр. поділяв погляди народників, пізніше примкнув до легальних марксистів, йдеться про його роман "Записки врача" (1901) (УРЕ, т. 2, кол. 310), переклад якого англійською зробив кореспондент.

Примітки: Шаргородська (?) – № 923.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 636.

496

Лінден С[емен Вільгельмович] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Дякує за пересланий йому лист [Олександри] Вас[илівни] Успенської і допомогу в її дозволі на переклад. Пише, що багато працює над перекладами оповідань Успенського "Парамон Юродивый", "Задача", "Про одну бабу", хоче також зробити переклад оповідання "Дохнуть некогда", що супроводжуватиметься невеликою компілятивною біографією письменника. Чи не може Ан-ський повідомити, з яких джерел можна одержати інформацію для цієї роботи. Шукає в Англії видавництво, що опублікує "Записки врача".

Лист: 2 лютого 1903 р. Із [...], Швейцарія в [Берн].

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська; 18,3 x 11,4; 2 арк.

Олександра Василівна Успенська – дружина Гліба Успенського; "Парамон Юродивый", "Задача", "Про одну бабу", "Дохнуть некогда" – оповідання Гліба Успенського. "Записки врача" – роман В. Вересаєва.

Примітки: У верхньому лівому куті приклеєно фотографію (?). Шаргородська (?) – № 920.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 637.

497

Літваков Мойсей Ілліч, співробітник газети "Киевская мысль" – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Візитівка: [...]. [Київ].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 6,5 x 10,7; 1 арк.

Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 649.

498

Ліфшиць Іда – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що в Мінську святкувався ювілей Бунду, влаштовували концерт-мітинг, вечори і спектаклі, у тому числі ставили п'єсу Ан-ського "Батько й син", у якій вона виконувала роль куховарки.

Лист: [1917 р.]. Із [Мінська] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,6 х 13,7; 2 арк.

"Ювілей Бунду" — мається на увазі 20-річчя партії. Бунд (Союз — ідиш): повна назва — Загальний єврейський робочий союз у Литві, Польщі і Росії — єврейська соціалістична партія, заснована 1897 р. у Вільно; до 1903 і після 1906 р. входив до складу РСДРП. "п'єса Ан-ського "Батько й син" — п'єса, що має підзаголовок "Побутові сцени в 1 дії", була опублікована в Москві видавництвом "Земля и воля" 1917 р.

Примітки: Зазначено адресу: Ново-Московська вул., 29. Шаргородська (?) — № 752.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 634.

499

Ліфшиць Іда — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що знаходиться з театром у Лондоні, але дуже хоче повернутися. Чула від Бен-Амі, що організується гурток Ільїнського, в якому братиме діяльну участь Ан-ський. Просить повідомити їй адрес Ільїнського, надалі листи направляти в Мінськ.

Лист: [...]. Із Лондона в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 25,9 х 20,7; 1 арк.

Бен-Амі Марко Якович (справжнє ім'я і прізвище Хаїм-Мордхе Рабинович) (1854, Верховка, Подільської губ. — 1932, Тель-Авів), прозаїк, публіцист. Брав активну участь в організації загонів єврейської самооборони під час одеських погромів 80-х рр. XIX ст., друкувався в російсько-єврейських виданнях, писав російською, ідиш й івритом (РЕЭ, т. 1, с. 107).

Примітки: Зазначено адреси: Мінськ, Ново-Московська вул., 29; London, 21 Smith str. Aterney Grin. Шаргородська (?) — № 753.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 635.

500

Ліфшиць [Ліпа] — Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Пише, що вже повідомляв Ан-ському про нововведення, які запроваджені бердичівською поліцейською управою щодоєвреїв, але не одержав відповіді. Просить також повідомити про долю надісланих ним до редакції літературних матеріалів.

Лист: 10 квітня 1910 р. Із Бердичева в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22 х 13,9; 2 арк.

(один аркуш чистий).

Примітки: Зазначено адресу Л. Ліфшиць: Пашковська вул., д. Гофштейна. Шаргородська (?) – № 708.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 650.

501

Лифшиць [Ліпа] – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Пише, що так і не одержав повідомлення щодо свого рукопису, висланого Ан-ському; полемізує з письменником із приводу публікації в № 5 "Еврейского обозревателя".

Лист: 28 червня 1910 р. Із Бердичева в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,5 x 22,5; 2 арк.

Рукописи, очевидно, було направлено кореспондентом у журнал "Еврейский мир", до складу редакції якого входив Ан-ський (Сергеева И., Горшихина О. Журнал "Еврейский мир"...; ЕЭ, т. 2); "Еврейский обозреватель" – кореспондент помилився, видання називалося "Еврейское обозрение" і виходило в травні – серпні 1910 р. замість призупиненого "Еврейского мира" (Література о евреях.., с. 553).

Примітки: Зазначено адресу Л. Ліфшиць: Пашковська вул., д. Гофштейна. Шаргородська (?) – № 709.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 651.

502

Лукшин Ш[...] З[...] – С[емену] А[кимовичу] Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

У листі є адреса Єви Володимирівни [...], згадується прохання Ан-ського, яке пообіцяла спробувати виконати вищезгадана Єва Володимирівна, а також прохання до Ан-ського, якщо він не зможе приїхати, написати їй, щоб вона не вважала автора листа неакуратною людиною.

Листівка: 31 травня 1913 р. Із Усть-Нарови в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит; 9,1 x 14,3; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу: Басків пров., 24, кв. Гуревича. Шаргородська (?) – № 892.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 655.

503

Лур'є І[...] – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що до нього звертаються щодо перевидання поеми Ан-ського "Асмодей", просить повідомити, де знаходиться попереднє видання й умови, на яких Ан-ський готовий надати поему для перевидання (видавцем бажає бути А. Єволенко

з Америки).

Лист: 5 [червня] 1910 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28 х 21,8; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі: "Типография, Литография и Переплетная И. Лурье и К°". Нижче — телефон і адреса. Шаргородська (?) — № 1283.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 656.

504

Лур'є [Ісак] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що, бажаючи самостійно фотографувати рукописи, вивчає фотосправу під керівництвом Юдовіна. Просить дозволити йому користатися камерою Ан-ського.

Лист: 16 травня 1915 р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 15 х 11,3; 2 арк. (один аркуш чистий).

Лур'є Ісак — Див. III, 201.

Примітки: Шаргородська (?) — № 2006.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 661.

505

Лур'є [Ісак] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що дуже радий, що Ан-ський таки потрапив в Єсентуки, де зможе пройти курс лікування. Далі зауважує, що передав Познеру фотографії, але, за умов цензури, останній не зможе скористатися усіма: повернув усі фотографії, де були єврейські слова, усі надгробки і ще багато чого. Телефонував Браудо, але не застав, збирається до Саула Ґінзбурґа, у якого сподівається довідатися про долю рукописів. Пише далі, що впорядкував усі фотографії і книжки, розібрав архіви. Робота зі збирання матеріалів просувається, але виникла проблема з вітринами, які взяв Штернберґ. Передає вітання від Кісельґофа.

Лист: 29 липня 1916 р. Із Петрограда в [Єсентуки].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,6 х 13,7; 2 арк. (один аркуш чистий).

"За умов цензури" — під час Першої світової війни було запроваджено найсуворішу військову цензуру, що особливо боляче відбилася на виданні єврейських матеріалів. "...упорядкував усі фотографії і книжки..." — І. Лур'є був архіваріусом ЄІЕТ і музею. В його обов'язки входила систематизація архівних документів, а за відсутності Ан-ського він займався і справами облаштування експозиції музею. Ґінзбурґ Саул — Див. III, 45. Штернберґ Лев — Див. III, 206. Кісельґоф Зіновій

– Див. III, 207. Браудо Олександр Ісайович – Див. III, 15.

Примітки: Шаргородська (?) – № 2005.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 662.

506

Лур'є [Ісак] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що дуже засмучений хворобою Ан-ського і рекомендує йому більше часу приділяти лікуванню. Штернберґ змушений був забрати вітрини, оскільки в Музей антропології надійшла нова колекція, шукає столяра і сподівається, що до приїзду Ан-ського нові шафи будуть готові. Штіф пообіцяв, що гроші на це можна буде одержати від Єврейського комітету допомоги жертвам війни. Вінавер приїде в Петроград лише у вересні. Докладно описує свою роботу із систематизації архівних і музейних матеріалів, особливо відзначає систему, за якою розклав усі зроблені і наявні в його розпорядженні фотографії. Пише, що Кісельґоф закінчує днями перенесення на ноти записів на фоноваліках, усі слова пісень кореспондент йому переписав, думає, що ці матеріали необхідно терміново публікувати. У приписці зауважує щодо речей Рубштейна: Дубнов і Ґольдштейн, які днями були в музеї, радили поки не розпаковувати їх.

Лист: 9 серпня 1916 р. Із Петрограда в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,6 х 13,7; 2 арк.

"Засмучений хворобою..." – в цей період в Ан-ського загострився діабет. "Записи на фоноваліках" – записи, зроблені за допомогою фонографа під час польових сезонів 1912–1914 рр. Більшість записів було розшифровано і перенесено на нотний стан З. Кісельґофом. Штіф Нахум – Див. III, 435. Дубнов Шимен (Семен) – Див. III, 22. Сальвіан Ґольдштейн (1855, Варшава – 1926, Ленінград), інженер-хімік, археограф, історик. Один з учасників Історико-Етнографічної комісії, редактор видань Комісії, незмінний голова Архівної комісії ЄІЕТ, член редакції "Еврейской старины". Борис Рубштейн (1882, Гаків – 1934, Одеса), уповноважений ЄІЕТ з питань евакуації національних реліквій з зони бойових дій (1915–1917), з 1927 р. – директор, а згодом – головний хоронитель Музею єврейської пролетарської культури в Одесі. Репресований, загинув.

Примітки: Фрагмент листа помилково було зареєстровано під окремим номером (№ 665). Шаргородська (?) – № 2008.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339.од.зб. 663, 665.

507

Лур'є [Ісак] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що одержав дозвіл Дубнова розпакувати синагогальне начиння, прислане Рубштейном, аби ознайомитися з вмістом ящиків і відібрати цінні в

художньому сенсі експонати. Після цього стане зрозуміло, що доцільно придбати для музею. Серед надісланих речей знайдено "тас" 1588 р. Необхідною є компетентна комісія, яка б була спроможна оцінити речі і відібрала необхідне. З виготовленням вітрин вийшла затримка, оскільки гарного теслі поки знайти не вдалося. Пише далі, що 22 серпня відбулося об'єднане засідання Комітету ЄІЕТ й Етнографічної секції. Від останніх був присутній тільки Марголін. Головним питанням засідання був дозвіл Рубштейну збирати по містах синагогальне майно, викрадене під час війни. Дозвіл було дано. С. М. Ґінзбурґ просив повідомити, що секретар "Вестника Европы" тимчасово відсутній, тому нічого про долю рукописів [Ан-ського] поки не відомо.

Лист: 23 серпня 1916 р. Із Петрограда в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,6 х 13,9; 2 арк.

"Начиння, прислане Рубштейном" (Борис Рубштейн за дорученням ЄІЕТ і Комітет допомоги... відповідав за збір та евакуацію пам'ятників єврейського ужиткового мистецтва в зоні бойових дій Першої світової війни (Північно-східний регіон) (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...); "тас" ("тора-шилд", щит Тори) — елемент прикраси урочистого убрання Тори. Виконаний, зазвичай, зі срібла у вигляді прямокутної чи квадратний плакетки з гравірованим чи карбованим зображенням, часто має запис про ім'я дарувальника. Етнографічну секцію ЄІЕТ було створено 1911 р. Марголін Арнольд Давидович — Див. III, 402.

Примітки: Шаргородська (?) — № 2007.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 664.

508

Лур'є [Ісак] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що етнографічна секція не збиралася, без Ан-ського діяльність по організації музею припинено. Від Рубштейна отримано багато речей, серед них є і коштовні. Поздоровляє з новим єврейським роком.

Лист: 17 вересня 1916 р. Із Петрограда в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,4 х 13,3; 1 арк.

"Утнографічна секція" — мається на увазі секція ЄІЕТ; "організація музею" — у другій половині 1916 р. музей ЄІЕТ номінально існував, співробітники займалися складанням і облаштуванням експозиції; йдеться про предмети єврейської старовини, зібрані Б. Рубштейном у зоні бойових дій Першої світової війни. Єврейський новий рік — Рош-ha-Шана — припадає на вересень — початок жовтня, літочислення ведеться за місячно-сонячним календарем.

Примітки: Шаргородська (?) — № 2010.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 666.

509

Лур'є [Ісак] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що висилає Ан-ському кореспонденцію, яка зібралася в Петрограді.

Лист: 8 жовтня 1916 р. Із Петрограда в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18,3 х 11,3; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 2009.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 667.

510

Лур'є [Ісак] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що поки нічого не може повідомити про рукопис п'єси, оскільки Ізраелітін дуже зайнятий, але, щойно звільниться, напише про нього.

Листівка: 12 листопада 1916 р. Із Петрограда в Москву.

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська; 9,2 х 14,3; 1 арк.

"Рукопису п'єси" – йдеться, очевидно, про рукопис п'єси "Дібук", постановкою якої Ан-ський займався в 1915–1918 рр. (Див. Вступ.).

Примітки: Зазначено адресу: "Москва, Больш[ая] Полянка, 54, кв. д-ра Розенталя". Шаргородська (?) – № 2004.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 668.

511

[Лур'є] Л[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що представляє Лазаря Абрамовича Цукермана, якого знає четвертий рік по роботі розповсюджувача видання "Історія єврейського народу", рекомендує його як грамотного і сумлінного співробітника.

Лист: 13 червня 1917 р. Із Москви в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,2 х 14; 1 арк.

Очевидно лист є відповіддю на звертання Ан-ського в редакцію. 1917 р. він готував до видання т. 1 "Альбому єврейської художньої старовини". За допомогою передплати на видання звернувся до Цукермана, але останній справив на Ан-ського не найсприятливіше враження (ф. 190, од.зб. 78, Щоденник, арк. 1, Запис від 9 червня 1917 р.). "Історія єврейського народу" (наукове видання; 1914 р. було видано два томи: История еврейского народа / При ближайшем участии М. Вишницера, Ю. Гессена и др. – М.: Мир, 1914. – Т. 1: Древнейшая эпоха еврейской истории. – XXV, 511 с. ; Т. 11: История евреев в России. – 528 с. (Литература о евреях.., с. 212, 225).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський

штамп "Главная контора изданий Т-ва "Мир". Москва. Знаменка, 9 (уг. М. Знаменского пер.)". Шаргородська (?) – № 1255.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 657.

512

Лур'є Н[...] – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить приїхати в Острог і прочитати лекцію на обрану Ан-ським тему. Повідомляє, що в місті зареєстроване "Товариство допомоги бідним дітям міста Острога", головою якого є пані Ґольберт. Це Товариство може влаштовувати лекції. Повідомляє, що знає, у кого знаходиться матеріал з містечка Ялтушки Подільської губ., яким цікавиться Ан-ський.

Лист: 30 березня 1913 р. Із Острога в [Петербурґ].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 18,3 x 11,5; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1738.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 659.

513

Лур'є Н[...] – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що, за дорученням Ан-ського, говорила про "камені", про придбання для музею ряду матеріалів, але допоки безрезультатно. Думає, що коли музей буде створено, переговори підуть успішніше. Просить передати привіт [синові] Володі. Запитує, чи буде Ан-ський влітку в Києві.

Лист: 23 квітня 1913 р. Із [Острога] у [Петербурґ].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,3 x 13,5; 2 арк.

"Камені" – ймовірно, єврейські надгробки – "мацеви"; "музей" – музей Єврейського історико-етнографічного товариства; офіційно був створений 1914 р., працював до закриття товариства 1929 р. (Див. Семен Анський та єврейський світ...).

Примітки: Є приписка іншим почерком. Шаргородська (?) – № 1655.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 660.

514

Лур'є Я[...] В[...] – Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Нагадує, що Ан-ський обіцяв йому поговорити з Вол. Ґінцбурґом із приводу його сина Володі. Найзручнішим для цього буде зустріч під час ювілею ТПЄ (22 грудня 1913 р.). На одному з рабинських з'їздів К. Френкель познайомив Володю з Д. Ґінцбурґом. Повідомляє, також, що камені "Маршое" перенесено в синагогу стараннями Ґольберта.

Лист: 20 грудня 1913 р. Із Острога в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13,2; 1 арк.

Ґінцбург Володимир Ґораціойвич, барон — Див. III, 4. "Ювілей ОПЕ" — 1913 р. святкувалося 50-річчя Товариства для поширення освіти між євреями в Росії, заснованого 1863 р. (Чериковер И.М. История ОПЕ...). Ґінцбург Давид Ґораціойвич (1857, Кам'янець-Подільськ — 1910, Петербург), сходознавець, письменник, громадський діяч. Син барона Ґорація Ґінцбурґа. Автор книги "Еврейський орнамент" (СПб., 1903, разом зі В.В. Стасовим). Зібрав найцінніші колекції єврейських рукописів, З 1909 р. очолював ОПЕ, співробітничав з ЄІЕТ, заснував Курси сходознавства (РЕЭ, т. 1, кол. 316).

Примітки: Шаргородська (?) — № 874.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 670.

515

Мазе Л[...] Г[...] — Ан-ському Семенові Акимовичу

Запрошує Ан-ського прочитати лекції в Бобруйську, вибір теми залишає за лектором.

Лист: 17 березня 1910 р. Із Бобруйська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,5 х 22,1; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верху друкарський штамп "Бобруйское Общество Взаимного Кредита". Шаргородська (?) — № 1520.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 753.

516

Мазе С[...] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

У листі кореспондент полемізує з Ан-ським із приводу публікації народних легенд, зібраних експедиціями. Вважає, що першою публікацією має бути наукова публікація без літературної обробки.

Лист: 25 червня 1914 р. Із Берліна в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило синє. Мова російська; 29,8 х 23,1; 3 арк.

Примітки: Лист написано на бланку Grand Hotel de Russie. Шаргородська (?) — № 1844.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 754.

517

Мазор М[ойсей] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що одержав запрошення приїхати в Петербург, але, на жаль, не зможе здійснити поїздку через ряд причин.

Лист: 19 березня 1912 р. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,8 х 22,3; 1 арк.

Мазор Мойсей Савелійович — присяжний повірений, працював з бароном Володимиром Гінцбургом. Судячи з адреси, останній часто, відвідуючи Київ, жив на квартирі М. Мазора. Запрошення пов'язане з нарадою з питань організації етнографічної експедиції 1912 р. (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...).

Додаток: Конверт.

Примітки: Лист, адресований доктору Сінані (Ліговка, 47, кв.1) для С.А. Раппопорта. Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Присяжный поверенный Моисей Савельевич Мазор. Киев, Новая улица № 1, угол Меринговской". Шаргородська (?) — № 1842 (на конверті).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 747.

518

Мазор [Мойсей Савелійович] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що одразу ж після листа [Ан-ського], навів довідки про те, як одержати квиток для представників преси в зал на процес Бейліса. Сповіщає, що документи за кривавими наклепами барон передав для перекладу Галагіну.

Лист: 4 липня 1913 р. Із Києва в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,7 х 21,6; 1 арк.

Процес у справі Бейліса відбувався у Києві у вересні — жовтні 1913 р. (Тагер А.С. Царская Россия и дело Бейлиса...) — Ан-ський був присутній на ньому як кореспондент від газети "Речь" (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...). "Барон" — барон Володимир Гінцбург.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Присяжный поверенный Моисей Савельевич Мазор. Киев, Новая улица № 1, угол Меринговской". Шаргородська (?) — № 1846.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 748.

519

[Мазор Мойсей] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що Гомельський їде в Тарнопіль для підготовки Галицького з'їзду; приміщення для лекції Ан-ського в Києві вже знято, краща тема — політична. Пише далі, що "Киевская мысль" статті Ан-ського не вмістила. Українці висунули на посаду генерал-губернатора Дорошенка, думає, що кандидатура буде прийнята.

Лист: 7 квітня 1917 р. Із Києва в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 29,2 х 22,2; 1 арк

Гомельський — співробітник Київського Комітету для допомоги єврейському населенню, яке постраждало від воєнних дій, працював у Галичині, де зустрічався з Ан-ським. Дорошенко Дмитро — Див. III, 462.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Киевского Общества для оказания помощи еврейскому населению, пострадавшему от военных действий"; нижче , від руки, — дата; нижче — адреса: м. Київ, М.-Житомирська, 20. Шаргородська (?) — 1577.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 752.

520

Мандель Веніамін Семенович — Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист із інформацією про нараду Єврейського комітету допомоги євреям, що постраждали від воєнних дій.

Лист: [23 березня] 1917 р. Із [Петрограда] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,6 х 22,3; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Присяжный Поверенный Вениамин Семенович Мандель. Петроград, Б. Монетная, 21". Шаргородська (?) — № 1560.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 673.

521

Мантейфель Ганна — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просить авторської згоди на переклад повісті Ан-ського "У новому руслі" для німецької соціал-демократичної газети.

Лист: 27 лютого 1908 р. Із Лейпціга в [...].

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська; 22,7 х 14,7; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Зазначено адресу: Anna Manteuffel, Kornerstr. 46 — г. Leipzig. Шаргородська (?) — № 1284.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 675.

522

Мантейфель Ганна — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Дякує за отриманий дозвіл, повідомляє, що повість у перекладі буде надруковано не раніше, ніж через 2 місяці, обіцяє вислати газету.

Лист: 6 береня1908 р. Із Лейпціга в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,7 х 14,6; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Шаргородська (?) — № 804.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 676.

523

Манусович Ошер — Ш. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що висилає [мембрани ?], які забув вислати до свого від'їзду в Шепетівку. З отриманого від Ан-ського листа розуміє, що через його забудькуватість страждає справа записування пісень і робота над збірником пісень. Намагався придбати танахл. Але поки безуспішно. Знає, де знаходиться модель бейт-ha-Мікдаш, зроблена старим євреєм, просить подальших вказівок.

Лист: 31 липня 1913 р. Із Кременця в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 21,4 х 13,5; 4 арк.

"Танахл" (невелике за розмірами видання ТаНаХа (Старий Завіт). "модель бейт-ha-Мікдаш (модель синагоги, Храму (?). Ошер Манусович і його сестра записали багато старовинних єврейських народних пісень. Записи збереглися на фоноваліках і в розшифровках, зроблених З. Кісельгофом. Нині зберігаються в ІР НБУВ (Шолохова Л. Фоноархив еврейской народной музыки...).

Примітки: Шаргородська (?) — № 1979.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 678.

524

Манусович Ошер — Ш. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що зібрав у Кременці певну кількість старовинних пісень і нігунім. Дуже хоче поділитися з Ан-ським враженнями про один наспів Ареле Каролінера. Описує наспів.

Лист: 2 серпня [...]. Із Кременця в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 22 х 13,7; 2 арк.

"Нігунім" — хасидські наспіви без слів. Ареле Каролінер (Карлінский Аарон) (1736 — 1772), видатний діяч епохи виникнення цадикизму, родоначальник Карлінської хасидської династії, один із сподвижників Бера Межирицького, Посідає чільне місце в хасидській традиції (ЕЭ, т. 9, с. 313).

Примітки: Шаргородська (?) — № 1678.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 679.

526

Маргулис Маня — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що посилає вірш із присвятою Ан-ському, отриманий від Фрідмана з Гусятина; у постскриптумі пише, що питання з театром довелося відкласти до осені.

Лист: 29 травня 1917 р. Із Києва в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 29,3 х 22,8; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Киевского Общества для оказания помощи еврейскому населению, пострадавшему от военных действий"; нижче — адреса і телефон. Шаргородська (?) — № 756.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 681.

527

Марек [Песах] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що переводить 100 руб., отриманих від Столяра за рукопис [Ан-ського], який почнуть друкувати не раніше жовтня. Пише далі, що до розробки маршруту поки не приступав, просить Ан-ського висловити свої зауваження і побажання. Цікавиться, як триває обробка матеріалу, висловлює думку, що було б добре прочитати в Москві доповідь за зібраними матеріалами.

Лист: 15 вересня 1912 р. Із [Москви] в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 23 х 28; 1 арк.

Марек Петро (Песах) — Див. III, 5. Лист належить до періоду роботи експедиції в сезоні 1912 р., відповідно — про матеріали зібраних у липні-серпні. На час осінніх єврейських релігійних свят Ан-ський повернувся в Петербург для обробки матеріалів. П. Марек на засіданні 24—25 березня 1912 р. пропонував свій маршрут.

Примітки: Шаргородська (?) — № 993.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 682.

528

[Маркович] Регіна — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що одержала листа. Пише, що працює в 189-му санітарному потязі, але він на місяць відправляється на ремонт до Харкова. Під час роботи в потязі зібрала папери для музею, цікавиться, як їх передати Ан-ському.

Лист: 27 квітня 1917 р. Із Москви в [...].

Оригінал, автограф, чорнило синє. Мова російська; 18,7 х 12; 2 арк.

З ініціативи Ан-ського в музеї ЄІЕТ збирали матеріали з історії Першої світової війни, участі в ній євреїв.

Примітки: Шаргородська (?) — № 723.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 685.

529

Маркус Мендель Хацкелєв, духовний і громадський рабин – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Кореспонденту добре відомо, що С. Ан-ський збирає старі книги та [вивчає Тору], розповідає про життя єврейської громади та плани на майбутнє.

Лист: 28 серпня 1916 р. Із Тифліса в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит; 27,7 х 21,4; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Мендель Хацкелев Маркус. Духовний и общественный раввин в Тифлисе". Шаргородська (?) – № 1620.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 694.

530

Матвєєв Дмитро Іванович – Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить сприяти в одержанні грошової допомоги на школу.

Лист: [...]. Із с. Верко-Тішанка, м. Бобров Воронезької губ. в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,2 х 13,3; 2 арк.

Лист, очевидно, відноситься до часів Першої світової війни. Багато євреїв було виселено із зони бойових дій і перевезено в невеликі містечка і села поза "смугою осілості". Практично усі виселенці бідували. У задачі Комітету допомоги євреями, які постраждали від воєнних дій, з яким співробітничав у 1915–1917 рр. Ан-ський, входило обстеження переселенців і надання їм допомоги (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...).

Примітки: Є приписка іншим почерком. Шаргородська (?) – № 1801.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 695.

531

Матвєєв Дмитро Іванович – Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Копія листа (од.зб. 695).

Лист: [...]. Із с. Верко-Тішанка, м. Бобров Воронезької губ. в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,2 х 13,3; 2 арк.

Примітки: Є приписка іншим почерком. Шаргородська (?) – № 1802.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 696

532

Маховер Йона Мойсейович – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Вибачається, що не одразу відповів на лист. Просить терміново списатися із бароном Ґінцбурґом з приводу спільної справи [організації експедицій], надіслати барону том оповідань Ан-ського, що вийшов друком. Далі пише, що стало відомо, що у справі Ющинського арештовано одного єврея.

Лист: 9 листопада 1911 р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,4 х 14; 2 арк.

Маховер Йона Мойсейович — Див. III, 6. Ґінцбурґ Володимир Ґораційович, барон — Див. III, 4. "...надіслати барону том оповідань..." — йдеться про 1-й том Зібрання творів Ан-ського — Див. III, 31. Справа Ющинського — Справа Бейліса, судовий процес за обвинуваченням Менахема Бейліса в ритуальному вбивстві. Відбувався у Києві у вересні — жовтні 1913 р. (Тагер А. Царская Россия и дело Бейлиса...).

Примітки: Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 697.

533

Маховер Йона Мойсейович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Дякує за лист і задоволення від прочитаної статті в "Русском богатстве". Пише про результати виборів і ставлення до них київського єврейства. Обговорює стан справ у процесі Бейліса, пише про згоду Ґрузенберґа взяти на себе захист підсудного. Повідомляє, що барон Ґінцбурґ буде в Петербурзі на початку лютого і настійно радить зустрітися з ним.

Лист: 4 січня 1912 р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,5 х 13,9; 2 л.

Ан-ский С.А. Ритуальные наветы в еврейском народном творчестве // Русское богатство. — Спб., 1912, № 1, с. 57—92. Ґрузенберґ О.О. — Див. III, 4.

Примітки: Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 698.

534

Маховер Йона Мойсейович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що в нього був обшук, причин якого не знає. При обшуку, у числі іншого, забрали листа Ан-ського. Будучи в Петербурзі, зустрічався з Олександром Ісайовичем, що розповів про московські поневіряння Ан-ського, повідомляє про приїзд барона Ґінцбурґа і просить Ан-ського написати докладно про стан справ з експедицією.

Лист: 27 січня 1912 р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,4 х 22,7; 2 арк.

"Олександр Ісайович" — Браудо О.І. — Див. ІІІ, 330. "...московські поневіряння" — наприкінці 1911 — на початку 1912 рр. Ан-ський постійно їздив у Москву з метою збору коштів, необхідних для організації етнографічної експедиції. Здебільшого ці поїздки виявлялися безрезультатними.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1895.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 699.

535

Маховер Йона Мойсейович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Описує свою розмову з бароном Ґінцбурґом про Ан-ського і його роботу в експедиції. Пише, що дуже хоче приїхати у Петербурґ на нараду вчених, намагатиметься зробити все, щоб це стало можливим.

Лист: [6 березня 1912] р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13,8; 2 арк.

"...нарада вчених" — нарада з питань організації етнографічних єврейських експедицій, відбулася в Петербурзі 24—25 березня 1912 р. — (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...).

Примітки: *Шаргородська (?) — № 1902.*

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 700.

536

Маховер Йона Мойсейович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Дякує за надсиланий третій том творів. Цікавиться, чим закінчився з'їзд, просить написати подробиці.

Лист: 28 квітня 1912 р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,3 х 13,3; 2 арк.

Т. ІІІ. — Див. ІІІ, 263. "...з'їзд" — нарада з організації експедиції.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1893.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 702.

537

Маховер Йона Мойсейович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Обговорює організаційні питання по експедиції, висловлює думку, що з леґалізацією експедиції варто поспішити; вважає, що найкраще заснувати

нове Товариство, пропонує свою назву "Товариство для збирання єврейських народних пісень і казок". У випадку ж, якщо Товариство заснувати не удасться, варто обумовити автономію при вже наявному.

Лист: 21 травня 1912 р. Із [...] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,4 х 13,6; 2 арк.

Питання про легалізацію першої експедиції, її офіційний статус якнайдокладніше обговорювалося на нараді в Петербурзі, у листуванні С. Ан-ського з Володимиром Ґінцбургом. Перша поїздка була організована як "пробна", "без будь-якої фірми" за висловом Ан-ського. (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...).

Примітки: Шаргородська (?) — № 1681.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 703.

538

Маховер Йона Мойсейович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє про вислані гроші. Запитує, що робити з двома посилками від Штернберґа.

Лист: 18 серпня 1912 р. Із [...] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,7 х 13,8; 2 арк.

Штернберг Лев — Див. III, 206.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1890.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 705.

539

Маховер Йона Мойсейович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що не міг вчасно вислати гроші, оскільки у зв'язку зі святами контора була закрита. Тому зараз висилає їх у Рівне.

Лист: 24 листопада 1912 р. Із Киева в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,4 х 13,6; 2 арк. (один аркуш чистий).

На час осінніх єврейських свят Рош-ha-Шана і Йом-Кіпур експедиція зробила перерву в роботі. Ан-ський поїхав у Петербург. Після свят планувалося продовження роботи в Рівного. — Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...

Примітки: Шаргородська (?) — № 1892 (на конверті).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 704.

540

Маховер Йона Мойсейович – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що в Києві усі обурені статтею Литвинова в "Киевской мысли", шукають можливість опублікувати статтю у відповідь. Пропонує передати для публікації лист Ан-ського, у якому письменник висловлює свою думку щодо статті. Доповідає про виконану роботу для експедиції.

Лист: 14 квітня 1913 р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,4 х 13,6; 2 арк.

"*Киевская мысль*" – *Див. III, 227.*

Примітки: Шаргородська (?) – № 1903.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 701.

541

Маховер Йона Мойсейович – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє про грошові справи експедиції, *стан передплати для збору коштів* на сезон 1913 р.

Лист: 14 травня 1913 р. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,2 х 13,8; 2 арк.

Примітки: Лист адресовано С. Л. Гуревичу (Басків пров., 24) для С.А. Раппопорта. Шаргородська (?) – № 1896, на конверті № 1897.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 706.

542

Маховер Йона Мойсейович – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Продовження попереднього листа (од.зб. 706).

Листівка: 14 травня 1913 р. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 14,5 х 9,2; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1898.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 707.

543

Маховер Йона Мойсейович – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Коротка інформація про грошові справи.

Лист: 30 листопада 1913 р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,3 х 13,6; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1899.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 708.

544

Маховер Йона Мойсейович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє про виконану роботу і грошові справи.

Лист: 14 грудня 1913 р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13,8; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Шаргородська (?) — № 1904.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 709.

545

Маховер Йона Мойсейович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист про грошові справи експедиції.

Лист: 18 грудня 1913 р.[...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13,8; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1889.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 710.

546

Маховер Йона Мойсейович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить повідомити адресу, за якою Ан-ський планує бути найближчим часом.

Листівка: 28 січня 1914 р. Із Киева в Одесу.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,2 х 14,5; 1 арк.

Примітки: На звороті листівки вгорі ліворуч друкарський штамп "Помощник присяжного поверенного Иона Моисеевич Маховер". Шаргородська (?) — № 1901.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 711.

547

Маховер Йона Мойсейович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові

Акимовичу]

Просить докладно написати йому і барону Ґінцбурґу про плани щодо виїзду експедиції в сезоні 1914 р.

Лист: 13 травня 1914 р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,2 х 13,7; 2 арк. (один арк чистий).

Примітки: Шаргородська (?) — № 1888.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 712.

548

Маховер Йона Мойсейович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що в Києві стало спокійніше. Приділяється багато уваги облаштуванню лазаретів для поранених з галицького військового театру; єврейська громада бере в цьому активну участь, організовано навіть з дозволу влади спеціальний єврейський комітет, до складу якого увійшли громадські діячі й офіційні особи. Хвилюється, що доведеться закрити школи, що існують на добровільні пожертвування, оскільки всі кошти спрямовуються на допомогу пораненим і біженцям. Думає, що Ан-ський міг би виступити ініціатором і організатором наради, що регулювала б розподіл коштів, причому нараду краще провести в "смузі осілості", а не в Петербурзі.

Лист: 15 серпня 1914 р. Із Києва в Санкт-Петербурґ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,3 х 13,7; 2 арк.

"...єврейський комітет" — Комітет допомоги єврейським біженцям і потерпілим від воєнних дій. Про діяльність С. Ан-ського під час Першої світової війни — (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...).

Додаток: Конверт.

Примітки: Лист адресовано С.Л. Гурвичу (Басків пров., 24) для С.А. Раппопорта. Шаргородська (?) — № 1894, на конверті № 1905.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 713.

549

Маховер Йона Мойсейович — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише про грошові справи, переговори барона Ґінцбурґа з Левом Ізраїлевичом Бродським відносно 10 000 руб. на справу, задуману Ан-ським.

Лист: 16 квітня 1916 р. Із [...] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13,3; 2 арк.

У листі, очевидно, обговорюється питання про збір коштів для галицьких

євреїв, які постраждали від воєнних дій.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1900.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 714.

550

Мейєр Б[...] — С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Лист є повідомленням про те, що його автор відправив Ан-ському телеграму, у якій він просить прийняти його і забезпечити житлом на 4—5 днів з можливістю затриматися довше.

Лист : 8 червня 1914 р. Із Риги в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова німецька; 27,9 x 22,2; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 877.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 718.

551

Меламед Зеліг — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише про справи і спільні плани щодо організації приїзду Ан-ського у Вільно [з лекцією]. Вирішити позитивно це питання поки важко, тому що потрібна постійна прописка. Повідомляє, що переговорив попередньо з таким собі Давидом Ройхелем із Кременця про можливість фінансування проекту. Наводить адреси, за якими Ан-ський може зв'язатися з Ройхелем.

Лист: 15 лютого 1913 р. Із Вільно в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 28,8 x 22,1; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верху друкарський штамп "Контора журналу "Да Юдише Велт". Вильна", ліворуч російською мовою (кирилицею), праворуч на ідиш, між ними — екслібрис "Вильнер Фарлаг Б.А. Клецкин". Шаргородська (?) — № 1070.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 720.

552

Мільнер [Михайло] — Ан-ському Семенові Акимовичу

Вибачається, що не зробив роботу, яку обіцяв. Просить надіслати адресу Кісельґофа.

Листівка: [27 серпня 1914 р.]. Із Ракитного Київської губ. у Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 8,8 x 13,9; 1 арк.

Мільнер Моше Михаель — Див. III, 426. Кисельґоф Зіновій — Див. III, 207.

Примітки: Зазначено адресу С.А. Ан-ського (В. Монетна, 21, кв. 31). Шаргородська (?) – № 801.

ВФЮ ІР НБУВ, Ф, 339, од.зб. 738.

553

Мільнер Семен Львович – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що вони знайомі по Берну, де зустрічалися у Х. Житловського. Пише, що організував трудову сіоністську партію, до якої вже увійшли В.Р. Якобсон і Бал-Махшовес. Зараз зайнятий підготовкою друкованих органів партії. Вважає, що створена ним партія буде для Ан-ського найприйнятнішою з сіоністських організацій. Запрошує письменника очолити партію.

Лист: 4 травня 1917 р. Із Москви в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 29,8 х 22,2; 1 арк.

У Берні Ан-ський жив на початку 1900-х рр. – Див. документи ІР НБУВ, ф. 339; Ан-ський, будучи соціал-революціонером, далеко не завжди поділяв погляди сіоністів (РДАЛМ, ф. 2583, оп. 1, од.зб. 5). Бал-Махшовес – псевдонім, справж. ім'я і прізвище Ісидор Ісроель Ельяшев – Див. III, 434. Житловський Хаїм – Див. III, 20. Якобсон В.Р. – діяч єврейського національно-політичного руху, депутат 1-ї Державної Думи Росії.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Семен Львович Мильнер. Сретенка, Печатников пер., 22". Шаргородська (?) – № 1592.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 739.

554

Мо(а)чан Шломо – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що не міг приїхати в Кременець і познайомитися з Ан-ським.

Лист: [...]. Із Кременця в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 22,8 х 15,3; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 889.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 715.

555

Моносзон Б[...] Г[...] – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що цим листом підписується на повне видання Єврейської художньої старовини (5 альбомів) російською мовою. Готовий за першою необхідністю перевести 100 руб. Просить надіслати яку-небудь літературу про

видання, щоб зібрати ще передплатників.

Листівка: 12 травня 1917 р. Із Астрахані в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,2 х 14,3; 1 арк.

Ан-ським було заплановано 5 томів альбомів, присвячених єврейській народній художній творчості. Ці книги мали стати підсумком багаторічної збирацької роботи, у тому числі й експедицій 1912–1914 р. До початку 1917 р. до видання був підготовлений 1 том "Альбому єврейської художньої старовини", було оголошено передплату на видання, виготовлено макети. Але саме видання тоді так і не вийшло (Канцедикас А., Сергеева И. Семен Ан-ський "Альбом...").

Примітки: Зазначено адресу: Вас[илівський] остр[ів], 5-та, лінія, 50. Шаргородська (?) – № 1740.

ВФЮ ІР НБУВ, ф 339, од.зб. 742.

556

Монтвид В[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що на ім'я Ан-ського отримано телеграму і посилку. Запитує, куди передати пошту.

Лист: 19 червня 1912 р. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 20,9 х 13,3; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 864.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 743.

557

Морозенський Д[...] С[...] – Ан-ському С.А. [Семенові Акимовичу]

Пропонує Ан-ському турне по ряду міст із лекціями. Вибір теми залишає за Ан-ським. Просить повідомити про рішення.

Лист: 9 травня 1914 р. Із Кишинева в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська; 22,2 х 13,7; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Д.С. Морозенский. Кандидат экономических наук"; нижче від руки – адреса: "Кишинев, Николаевская, 62". Шаргородська (?) – № 1545.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 744.

558

Найдич І[цхак] А[шер] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що влаштувати нараду у Висоцького в даний час неможливо через

хворобу його дочки.

Лист: 24 лютого 1914 р. Із Москви в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,6 х 22,2; 1 арк.

Найдич Ісхак Ашер – Див. III, 24. Нарада, очевидно, повинна була бути присвячена збору коштів на експедиційний сезон 1914 р. Висоцький [Г.] – купець 1-ї гільдії, погодився не лише зробити внесок у фонд експедиції, але й зібрати певну суму з московських жертводавців. – (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...); лист С. Ан-ського – В. Ґінцбургу, ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 944–963).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "И.А. Найдич. Армянский пер., дом Константинова". Шаргородська (?) – № 1849.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 755.

559

Найшуль А[...] М[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що знайшов для Ан-ського старий "омуд" з жовтої міді і кружку для обмивання рук. Купив ці предмети і просить Ан-ського повідомити, куди їх вислати і передати гроші.

Лист: 6 березня 1913 р. Із Вільно в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13,6; 2 арк. (один аркуш чистий).

1913 р. Ан-ський почав збирати речі для майбутнього Єврейського музею в Петербурзі. "Омуд" – "амуд", пюпітр, підставка, знаходиться в синагозі біля шафи для збереження сувоїв Тори. Традиційно біля амуда читає покладену за ритуалом главу Тори кантор (хазан). Судячи з листів, кореспондент мав на увазі фрагмент чи декоративний елемент пюпітра. "Кружка для обмивання рук" – дворучний кухоль, який використовується у єврейській ритуальній традиції для обмивання рук під час релігійної церемонії чи трапези, виготовлялися такі кружки з міді, бронзи, срібла, прикрашалися гравіюванням орнаментом чи кованими декоративними елементами.

Додаток: Конверт.

Примітки: Лист адресований С. Ґуревичу (Басків пров., 24) для Ш.А. Раппопорта. У верхньому лівому куті друкарський штамп "А.М. Найшуль. Вильна". Шаргородська (?) – № 1681 (на конверті).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 756

560

Найшуль А[...] М[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що вислав куплені речі, зазначає номер квитанції.

Лист: 5 травня 1913 р. Із Вільно в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 13,6; 1 арк.

Примітки: У верхньому лівому куті друкарський штамп "А.М. Найшуль. Вильна" Шаргородська (?) – № 1680.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 757.

561

Нехамкіс З[...] М[...] – Ан-ському С.А. [Семенові Акимовичу]

Просить порекомендувати йому книги з мовних питань, які можна використовувати для лекції у відділі Єврейського літературного товариства.

Лист: 6 квітня 1910 р. Із Ніжина в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 20,9 х 13,2; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Шаргородська (?) – № 1530.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 812.

562

Окунь Ізраїль Семенович – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що доповідь про Фруґе, підготовлену Ан-ським, комісією цілком схвалено. Вечір, присвячений ювілею поета, відбудеться 31 жовтня в Петербурзі, виконуватимуться його твори. Доповідь, підготовлено російською й єврейською мовами, буде розіслано всім відділенням. З приводу поїздки Ан-ського по провінції, вважає, що їхати треба в невеличкі міста, де ще не читалися дві попередні доповіді. Рекомендує поїхати в Польщу, по якій береться скласти маршрут.

Лист: 11 жовтня 1910 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,6 х 22,2; 4,5 х 22,2; 1 арк.+1/2 арк.

І.С. Окунь був секретарем в Єврейському літературному товаристві. Він відповідав за читання лекцій у провінції, складання програм і маршрутів для лекторів. "дві попередні доповіді" – "Основи і характер еврейської літератури" і "Єврейська народна творчість", з якими С. Ан-ський виступав у багатьох містах Російської імперії (Див. анотації до листів від Єврейського літературного товариства).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Инженер Израиль Семенович Окунь. С.-Петербург. 8-я Рождественская ул., д. № 25". Шаргородська (?) – № 1454.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 918.

563

Окунь Ізраїль Семенович — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що одержав телеграму Ан-ського. Просить терміново зв'язатися з Відділеннями літературного товариства в Баку і на Ставропіллі.

Лист: 8 листопада 1910 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,6 х 22,2; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Еврейского Литературного Общества. С.-Петербург. 8-я Рождественская ул., д. № 25, кв. 12". Шаргородська (?) — № 1439.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 919.

564

Окунь Ізраїль Семенович — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що Товариство єврейської народної музики просить Ан-ського виступити з вступним словом про народну творчість у концерті, що відбудеться 5 березня у великій залі Консерваторії. У програмі концерту — твори єврейських композиторів, написані останнім часом. Просить терміново повідомити назву доповіді й адресу, за якою можна зв'язатися.

Лист: 12 лютого 1911 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,6 х 22,2; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Инженер Израиль Семенович Окунь. С.-Петербург. 8-я Рождественская ул., д. № 25". Шаргородська (?) — № 1445.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 920.

565

Окунь Ізраїль Семенович — Гольдштейну Сальвіану Маврикійовичу

Просить на доручення С. Дубнова терміново надіслати у гранках статті "Ритуальний процес у Дунайгороді".

Листівка: 19 травня 1911 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9 х 14,2; 1 арк.

Ґольдштейн Сальвіан — Див. III, 506.

Примітки: Лист написано на бланку "Открытое письмо". У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Еврейского Историко-Этнографического Общества. С.-Петербург. Бассейная, 35, кв. 7". Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 921.

566

Окунь Ізраїль Семенович — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист Ан-ському, що містить інформацію про справи контори І. Окуня.

Лист: 14 вересня 1911 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,5 х 22,8; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп: "И. Окунь и К°. Инженеры. С.-Петербург, 8-я Рождественская, № 25"; нижче "Устройство и ремонт электрического освещения, телефонов и звонков. Установка подъемных и разных электромеханических двигателей". Шаргородська (?) — № 742.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 922.

567

Окунь Ізраїль Семенович — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що доповідь призначено на 21 листопада.

Листівка: 19 листопада 1911 р. Із Санкт-Петербурґа в Куоккала.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,2 х 15; 1 арк.

Примітки: Листівку написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Technisches Bureau I. Okun & Co Ingenieure.". Шаргородська (?) — № 1449.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 923.

568

Окунь Ізраїль Семенович — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що посилає Ан-ському щойно виданий "Збірник пісень для єврейської школи і родини" і просить помістити відгук про нього або в "Еврейской старине" або в "Дер ідіше велт".

Лист: 4 квітня 1912 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,6 х 22; 1 арк.

"Еврейская старина" — Див. III, 486. "Дер ідіше велт" — виходив у Вільно в 1912—1915 р., співредактором був Ш. Нігер (КЕЭ, т. 5, кол. 714).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш і російською: "Общество еврейской народной музыки. С.-Петербург, 8-я Рождественская 25, кв.12". Шаргородська (?) — № 1246.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 924.

569

[Окунь Ізраіль] – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що фонограф дотепер не отримано. Одержав тільки фонограф і валіки для Товариства єврейської народної музики і передав його І. Лур'є, який поїхав [на завдання Товариства] до Палестини.

Листівка: 17 червня 1913 р. Із Санкт-Петербурґа в Дубно.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9 x 14,2; 1 арк.

Фонограф потрібний був Ан-ському для польових записів єврейського фольклору. Лур'є Ісак – Див. III, 201. 1913 р. на завдання Товариства єврейської народної музики знаходився в Палестині, де записав на фонограф понад 100 мелодій палестинських євреїв (нині записи на фоноциліндрах зберігаються в ІР НБУВ).

Примітки: На зворотному боці у верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество еврейской народной музыки. С.-Петербург"; нижче – штамп синього кольору "7-я Рождественская 6, кв. 24". Шаргородська (?) – № 2142.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 928.

570

Окунєв Яків Маркович – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пересилає рукопис молодого автора і просить допомогти йому в редакції.

Візитівка: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 4,4 x 10,1; 1 арк.

Примітки: На лицьовій стороні друкарським способом набрано напис "Яков Маркович Окунев". Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 925.

571

Ольшаницький Ісаак Абрамович – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить вислати йому докладний проспект видання "Альбому єврейської художньої старовини", повідомляє, що хоче підписатися на всі 5 томів. Запитує, чи немає каталогу художньої частини єврейського музею. У кореспондента є значна колекція портретів єврейських діячів і літографій, гравюр і книжкових офортів євреїв, хоче знати, що є в музеї. Повідомляє, що для видання 2-го тому "Історії єврейського народу" Ю. Ґессену надав зі своєї колекції портрети засновників Петербурзької громади Неваховича і Перетца. Запитує, чи будуть у "Альбомі" опубліковані роботи Лейбовича, про якого в кореспондента є відомості.

Листівка: [...] 1917 р. Із Синельникова в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,2 х 14,4; 1 арк.

"Альбом єврейської художньої старовини" був цілком підготовлений Ан-ським до друку 1918 р. З кінця 1916 р. було організовано передплату з метою збору коштів на видання (Див. Канцедикас А., Сергеева И. Альбом еврейской художественной старины...). Каталог музею, про який йдеться у листі, ніколи не видавався. Ґессен Юлій Ісидорович — Див. III, 218.

Примітки: Зазначено адресу: Василівський острів, 5-та лінія, 50. Шаргородська (?) — № 2158.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 926.

572

Рубінов Л[...] М[...] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що друкувався в різних російсько-єврейських періодичних виданнях — "Восходе", "Будущности", "Еврейской жизни". На момент написання ним листа підготовлено до друку повість під назвою "Пережите", в якій об'єктивно зображується єврейське життя в "смузі осілості". Йому стало відомо, що в Петербурзі планується видання нового щомісячного журналу, у складі редакції якого буде й Ан-ський. Готовий вислати частину рукопису для резензування.

Лист: 16 листопада [1908]. Із Полтави в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,8 х 13,5; 1 арк.

"Будущность" — науково-літературний збірник у 4-х томах, виходив у Петербурзі в 1900 — 1903 р. як додаток до журн. "Будущность". У т. 3 опубліковано оповідання Рубінова Л. "Домашній лікар". "Восход" — Див. III, 215. Очевидно, йдеться про журнал "Еврейская жизнь", що виходив у Петербурзі в 1904—1906 рр. під ред. М.Д. Ривкіна, пізніше — І.В. Соркіна, А.Д. Ідельсона. "...планується видання нового щомісячного журналу" — очевидно, йдеться про журнал "Еврейский мир" (СПб., 1910), в редакцією якого активно співробітничав Ан-ський.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1322.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 357.

573

[Юдовін Соломон] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що наступного дня увечорі виїжджає до Харкова. Щодо видання 1-го тому пише, що це має бути зроблене на високому поліграфічному рівні, якісно. Тому необхідні великі гроші (на 3000 примірників — 30 000 руб.), оскільки папір для гарного кольорового друку коштує дорого. На думку кореспондента, найкращим засобом збору грошей на видання є передплата.

Радить Ан-ському передовсім, по приїзді в Петроград, зустрітися з приводу видання з Олександром Едуардовичем Коганом, який працює у видавництві "Копейка". Пише, що матеріал 1-го тому він уже підготував. Просить завершити переговори з приводу видання до свого приїзду і передати рішення Зіновію Кісельгофу.

Приписка: І. Лур'є – пише, що при пожежі в місці, де зберігалися евакуйовані Тори, згоріло лише 25–30 сувоїв. Необхідно вжити заходів до збереження матеріалів музею. Повідомляє, що велика кімната музею вже готова. Музей прийняв перших відвідувачів, багато хто робить добровільні пожертвування на його розвиток.

Лист: 25 лютого 1917 р. Із Петрограда в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,6 х 22,4; 1 арк.

Юдовін Соломон – Див. III, 6. "1-й том" (йдеться про підготовку до видання 1-го тому "Єврейської художньої старовини", підготовленого до видання наприкінці 1917 – на початку 1918 р., але так і не опублікованого в той час. Оригінал папки зберігається у ВФЮ ІР НБУВ (ф. 339, од.зб. 1335) (Канцедикас А., Сергеева И. Альбом...). Кісельгоф Зіновій – Див. III, 207.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Отдел этнографии и фольклора при Евр. Ист. -Этногр. Общ. Этнографическая экспедиция имени Барона Горация Осиповича Гинцбурга"; нижче – "Вас[ильевский] Остр[ов], 5 линия, 50". Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 669.

574

[...] Від[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Уточнює дату можливого приїзду Ан-ського і час проведення лекції.

Лист: 9 грудня [...]. Із [...] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 20,5 х 12,6; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1550.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 943.

575

[...] Від[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, коли відбудеться літературний вечір Ан-ського, просить надіслати афішу і тези реферату російською мовою

Лист: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 20,5 x 12,6; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 826.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 942.

576

[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє про ділові доручення Ан-ського та їхнє виконання.

Лист: 30 грудня 1913 р. Із Москви в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,2 x 13,5; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1856.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 930.

577

[...] – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що одержав листа Ан-ського і дуже шкодує, що "вони" не бажають нічого чути про етнографію. Далі просить дозволу дещо скоротити і пом'якшити статтю Ан-ського "Вітчизняна війна і євреї". Зауважує, що дуже засмучений справою Ющинського, але не сумнівається в перемозі справедливості.

Лист: 30 січня 1912 р. Із Москви в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,4 x 14,3; 2 л. (один аркуш чистий).

На початку 1912 р. Ан-ський був цілком зайнятий організацією першої пробної поїздки етнографічної експедиції "смугою осілості", вів переговори з багатьма організаціями та приватними особами про фінансування експедиції й її юридичний статус (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...). "справа Ющинського" – Див. III, 14.

Додаток: Конверт.

Примітки: Лист адресовано доктору Б.Н. Сінані (Ліговка, 47, кв. 1) для С.А. Раппопорта. У листі зазначено адресу: Москва, Солянка, 3. Шаргородська (?) – № 1853.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 931.

578

[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що Д.В. Висоцький знаходиться в Петербурзі. Настійно рекомендує зустрітися з ним.

Лист: 8 січня 1912 р. Із Москви в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22 x 13,8; 2 арк.(один

аркуш чистий).

Йдеться про збір коштів для організації етнографічної експедиції і першої поїздки 1912 р. Висоцький Давид Вульфович – Див. III, 10.

Примітки: У листі зазначено адресу: Москва, Солянка, 3. Шаргородська (?) – № 1858.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 932.

579

[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Дякує С. Ан-ському за прислану книгу "Старые устои". Пише, що добре знайомий з її героями, читав "Менделя Турка" і "Над чем рыдает он". Дуже радий, що Ан-ський зібрав їх під однією обкладинкою. Про народного читача висловлювати свою думку зачекає, спочатку уважно прочитає книгу. Пише далі, що О.Г. Бейлін поки не повернувся з Баку. Одразу по приїзді поговорить з ним про експедицію, але після смерті Вол. Гаркаві, який завжди помогав йому в справах подібного роду, вирішувати такі питання стало не просто.

Лист: 28 листопада 1911 р. Із Москви в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22 х 13,8; 2 арк.

У листі йдеться про 1-й том Зібрання творів С. Ан-ського, збірник "Старые устои", що вийшли в С.-Петербурзі в [1911] р.. "...народний читач" (книга С. Ан-ського "Народ и книга" (Раппопорт С.А. Народ и книга. Опыт характеристики народного читателя. М., [б.г.]. 1911 р. С. Ан-ський розпочав переговори із приводу організації експедиції, пошуку коштів для її здійснення. Гаркаві Володимир Осипович – діяч єврейської культури, автор ряду праць з єврейської історії, в тому числі брошюри "Отрывки воспоминаний" (СПб., 1913).

Примітки: У листі зазначено адресу: Москва, Солянка, 3. Шаргородська (?) – № 1854.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 933.

580

[...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що говорив із різними людьми, але усі відмовилися брати участь у справі [організації експедиції]. Вважає, що Ан-ський не повинен вкладати свої кошти в цю справу. Пропонує почекати до осені. Пише, що його дуже засмучують справи в "Еврейском мире".

Лист: 24 травня 1911 р. Із Москви в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22 х 13,8; 2 арк.

Йдеться, очевидно, про пошук коштів на організацію етнографічної

експедиції. Журнал "Еврейский мир", у роботі редакції якого Ан-ський брав активнішу участь, фактично припинив існування 1911 р., хоч редакцію закрито не було (Сергєєва І., Горшихіна О. Матеріали журналу "Еврейский мир"...).

Додаток: Конверт.

Примітки: У листі зазначено адресу: Москва, Солянка, 7. Лист адресовано у редакцію журналу "Еврейский мир" (Вознесенський пр., 20) для С.А. Раппопорта. Шаргородська (?) – № 1859 (на конверті).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 934.

581

Academisher Verein fur Juddishe Geschichte und Litteratur zu Jurjew (Dorpat) — Ан-ському Семенові Акимовичу

Лист від правління Академічного товариства для вивчення єврейської історії та літератури міста Юр'єва (Дерпта) із запрошенням для читання реферату про літературу перед студентами. Пишуть, що в місті лише 200 — 300 єврейських родин, і метою товариства є виховання молоді для свідомого єврейського життя. Вибір теми правління товариства залишає за лектором.

Лист: 23 лютого 1913 р. Із Юр'єва в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22 х 29; 1 арк.

Примітки: У лівому верхньому куті штам Товариства; лист підписаний головою [Нолє...ським] і секретарем Я. Бруксоном. Шаргородська (?) — № 1416.

ВФЮ ІР НБУВ, ф.339, од.зб. 119.

582

Бібліотека "Akademische Leschalle judischer Studierender aus Russland", підпис: Троп Е. — Ан-ському [С.А.]

Пише, що 15 січня 1914 р. згорів російський відділ Стразбузької бібліотеки "Akademische Leschalle judischer Studierender aus Russland", що був єдиним місцем для занять майже 150 російських студентів. Триває процес відновлення бібліотеки, але оскільки коштів недостатньо, то просить Ан-ського надіслати примірник його творів.

Лист: 17 лютого 1914 р. Зі Стразбурґа в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 11,5 х 18; 2 арк.

Примітки: Зазначено адресу комісії: Strassburg i/Els, Mannbeimesstr.9 stud. med. Tillman. Шаргордська (?) — № 1409.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 151.

583

Бібліотека Полтавська єврейсько-російська — Раппопорту [Семенові Акимовичу]

Автор листа повідомляє, що Полтавська єврейсько-російська бібліотека за мінімальну плату обслуговує єврейське і російське населення міста книгами і періодичними виданнями, читальний зал працює безкоштовно. У зв'язку з необхідністю збору коштів для передплати на періодику на наступний рік правління бібліотеки вирішило провести публічну лекцію. Запитує, чи не

погодиться Ан-ський прочитати таку лекцію, на тему і у терміни, які вважає зручними. Просить заздалегідь повідомити правління, оскільки для організації лекції й одержання дозволу необхідний певний час. Підпис секретаря – Я. Козаков.

Лист: 27 жовтня 1913 р. Із Полтави в Київ.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 27,5; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У лівому верхньому куті "Полтавская еврейско-русская библиотека". У звертанні помилково написано: "Глубокоуважаемый Аким Семенович!". Зазначено адресу: Полтава, Єврейсько-російська бібліотека, Гоголівська вул. Шаргородська (?) – № 1426.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 145.

584

Бібліотека Товариства поширення освіти поміж євреями в Росії – Рапопорту Семенові Акимовичу

Повідомляють, що одержали надіслані в дарунок книги Ан-ського "Оповідання", т. 1 (СПб., 1905) і "Асмодей" (СПб., 1905) і дякують за висловлені увагу й підтримку.

Лист: 17 травня 1913 р. Із Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,5 х 28; 1 арк.

ТПЄ – Див. III, 178; Бібліотека ТПЄ в Петербурзі була одним з найбагатших зібрань єврейських книг і рукописів, що нараховували до 50 000 одиниць збереження, у тому числі інкунабул, палеотипів, рідкісних стародруків. Після закриття ТПЄ 1929 р. більшість видань з бібліотеки було передано в Київ в Інститут єврейської культури ВУАН, після 1936 р. – у Національну бібліотеку України. (Сергєєва І. Бібліотечний вісник...). Раппопорт С.А. Рассказы. – СПб., 1905. – Т. 1.

Примітки: написано на гербовому бланку ТПЄ; у логотипі зазначено адресу товариства – Офіцерська вул., № 42. С.-Петербург; назву "Асмодей" написано івритом; підпис бібліотекаря нерозбірливий. Шаргородська (?) – № 1433.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 146.

585

Видавництво "Библиотечка "Копейка" – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Вибачається за використання епіграфа без дозволу Ан-ського і повідомляє, що в наступних номерах його вміщено не буде.

Лист: 19 грудня 1909 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,5 х 22; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті типографський штамп "Издательство "Библиотечка Копейка". Троицкая ул., д. № 11. Телефон". Нижче тексту — печатка видавництва. Шаргородська (?) — № 1279.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 482.

586

Видавництво "Вільнер Ферлаг Б.А. Кльоцкін" [Штіф Н.] — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що Х. Житловський доручив передати Ан-ському видання своїх творів у 4-х томах, які вийшли в Америці. Запитують, як краще підготувати видання до пересилання.

Лист: 13 червня 1914 р. Із Вільно в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 29 х 22,5; 1 арк.

"Вільнер фарлаг" — видавництво, що працювало у Вільно (Вільнюсі) і друкувало книжки на ідиш; Кльоцкін Б. — власник і неодмінний керівник видавництва; Штіф Нахум — Див. III, 435.

Примітки: Лист написано на бланку видавництва Б.А. Кльоцкіна. Угорі друкарський штамп на ідиш: ліворуч — "Дер Пінкас" щорічник з історії єврейської літератури й мови, критики і бібліографії", праворуч — "Журнал "Ді юдіше вельт" Вільно, вул. Мала Степова, власн. буд., 23". Екслібрис. Нижче тексту — печатка видавництва. Шаргородська (?) — № 1054.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 484.

587

Видавництво "Вільнер Ферлаг Б.А. Кльоцкін" — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляють, що в даний момент не можуть прийняти до видання твори Ан-ського, оскільки технічні можливості друкарні обмежені. Сподіваються, що незабаром розширять виробництво і повернуться до обговорення видання.

Лист: 15 листопада 1913 р. Із Вільно в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 29 х 22,1; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку видавництва Б.А. Кльоцкіна. Угорі друкарський штамп на ідиш: ліворуч — "Дер Пінкас" щорічник з історії єврейської літератури й мови, критики і бібліографії", праворуч — "Журнал "Ді юдіше вельт" Вільно, вул. Мала Степова, власн. буд., 23". Екслібрис. Шаргородська (?) — № 1071.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 483.

588

Видавництво і книгарня колиш. М.В. Попова (волод. М.А. Ясний) — Ан-ському Семенові Акимовичу

Повідомляють, що збираються розширити число співробітників видавництва, а тому пропонують Ан-ському брати участь а, у разі згоди, визначити роботи для публікації. Пишуть, що передовсім хотіли б видати останню п'єсу.

Лист: 14 листопада 1915 р. Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,5 x 22,8; 1 арк.

Йдеться про видання п'єси "Дібук", написаної Ан-ським наприкінці 1913 — початку 1914 р.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі друкарський штамп "Книгоиздательство и книжный магазин бывш. М.В. Попова (влад. М.А. Ясный). Фирма существ. с 1847 г.", нижче — адреса і телефон; ліворуч — [екслібрис]. Унизу праворуч — штамп (печатка) фіолетового кольору: "Заведующий книжным магазином". Шаргородська (?) — № 1254.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 553.

589

Видавництво "Культур" — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Сповіщають, що на прохання Ан-ського вислали йому 1000 прим. [поеми "Асмодей"].

Лист: 8 червня 1907 р. Із Мінська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 29 x 22; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку видавництва. Угорі ліворуч друкарський штамп на ідиш і російській мовах. Унизу праворуч штамп "Издательство "Культур". Лист підписаний Г. Вигодським. Шаргородська (?) — № 1058.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 485.

590

Видавництво "Нива Народная" — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просять повідомити, в якому стані знаходиться брошура з єврейського питання, яку Ан-ський пише на замовленням видавництва.

Лист: 14 липня 1917 р. Із Москви в [Петроград].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 27,9 x 22,5; 1 арк.

У Щоденнику за червень 1917 р. (ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 78, арк. 3 зв.) Ан-ський згадує, що взявся скласти брошуру для видавництва "Разум".

Примітки: Угорі праворуч штамп "Издательство "Нива Народная" Москва, Мясницкий проезд, 4, кв. 13". Унизу ліворуч – печатка. Шаргородська (?) – № 1256.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 486.

591

Видавництво "Ost und West", Лео Вінц – С. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що статтю про Пена прийнято до публікації, але необхідно зробити нові фотографії, тому що надіслані Ан-ським дуже погані і не придатні для репродукування. Просить терміново надіслати фотографію кавказьких євреїв, після чого зможе опублікувати статтю [Ан-ського] "Серед героїв".

Лист: 11 червня 1912 р. Із Берліна в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, машинопис. Мова німецька; 30,2 х 23,6; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку видавництва. Угорі друкарський штамп: у центрі – "Verlag Ost und West. Leo Winz."; ліворуч – адреса редакції; праворуч – адреса видавництва. Зазначено адресу: Ліговка, 47. Шаргородська (?) – № 1101.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 490.

592

Видавництво "Ost und West", Лео Вінц – Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що висилає гранки публікації про Пена, просить перевірити. Пише, що статтю про кавказьких євреїв, надіслану Ан-ським, уже перекладено і буде надруковано в [липневому] номері, просить надіслати фотографії до неї. Обговорює питання гонорарів за публікації.

Лист: 11 червня 1912 р. Із Берліна в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, машинопис. Мова німецька 30,2 х 23,6; 1 арк.

Пен Ієгуда – Див. III, 335.

Примітки: Лист написано на бланку видавництва. Угорі друкарський штамп у центрі – "Verlag Ost und West. Leo Winz"; ліворуч – адреса редакції; праворуч – адреса видавництва. Шаргородська (?) – № 1103.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 489.

593

Видавництво "Ost und West", Лео Вінц – Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляє, що щойно повернувся з поїздки і знайшов листівку Ан-ського.

Через кілька днів зможе повідомити точний час появи в журналі статті Ан-ського про [Іегуду] Пена. Просить до появи статті ніде більше її не публікувати.

Лист: 13 червня 1912 р. Із Берліна в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова німецька; 30,2 х 23,6; 1 арк.

Пен Іегуда — Див. III, 335.

Примітки: Лист написано на бланку видавництва. Угорі друкарський штамп: у центрі — "Verlag Ost und West. Leo Winz."; ліворуч — адреса редакції; праворуч — адреса видавництва. Шаргородська (?) — № 1002.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 488.

594

Видавництво "Ost und West", Лео Вінц — Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що через Маховера передав гонорар [за публікацію], просить одержати. Кореспондент від Маховера довідався, що експедиція під керівництвом Ан-ського зібрала дуже цінний матеріал. Насамперед видавництво цікавлять ілюстрації, а потім — пісні. Пан Маховер повідомив, що Ан-ський планує видати всі зібрані матеріали в одній книзі. Вважає, що краще було б опублікувати в "Ost und West" частину матеріалів. Пропонують виготовити кліше ілюстрацій, які потім передадуть Ан-ському для подальшого використання при виданні книги.

Лист: 11 вересня 1913 р. Із Берліна в [Санкт-Петербург].

Оригінал, машинопис. Мова німецька; 29,3 х 22,7; 1 арк.

Йдеться про матеріали, зібрані етнографічною експедицією в сезоні 1912 р. Маховер Йона — Див. III, 6.

Примітки: Лист написано на бланку видавництва. Угорі друкарський штамп: у центрі — "Verlag Ost und West. Leo Winz."; ліворуч — адреса редакції; праворуч — адреса видавництва. Шаргородська (?) — № 1004.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 487.

595

Видавництво "Фар Унзере Кіндер" — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Запрошують до співробітництва з видавництвом. Їм відомо, що в Ан-ського є велике зібрання народних казок, що було б дуже корисним для єврейських дітей. Тому звертаються з проханням відредагувати цей матеріал і подати для видання.

Лист: 27 січня 1914 р. Із Кишинева в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 28,3 х 22,1; 1 арк.

Примітки: Лист від співробітників редакції. Угорі праворуч екслібрис з написом на ідиш: «Фарлаг фар унзере кіндер". Зазначено зворотну адресу: вул. Шмидта, Майзелю. Шаргородська (?) — № 1045.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 491.

596

Видавництво "Шиповник" — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пишуть, що рукопис, запропонований Ан-ським для публікації, видавництву не підходить і буде негайно висланий автору.

Листівка: [...]. Із [...] у Вільно.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,4 х 14,6; 1 арк.

Примітки: Листівка з екслібрисом видавництва "Шиповник" на лицьовій стороні у верхньому лівому куті. На звороті печатка "Издательство "Шиповник". Шаргородська (?) — № 1115.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 492.

597

Видавництво "Югенд-гайст" (Yugend-Geist), [Ливенгоф В.] — Ш. Ан-ському [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляють, що планують видати збірник за редакцією Лазаря [Кагана], тому переконливо просять Ан-ського надіслати для публікації будь-який свій твір.

Лист: [...]. Із Ченстохова Пьотроківської губ. в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 18,4 х 11,3; 2 арк.

Примітки: Угорі штамп фіолетового кольору "Verlag Jugend-Geist". Зазначено адресу видавництва: Ченстохов, 1-ша алея, 10. Шаргородська (?) — № 1048.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 493.

598

Видавниче товариство "Просвещение" — Ан-ському Семенові Акимовичу

Сповіщає, що висилає коректуру обкладинки і титульного аркуша книги Ан-ського "Первая брешь". Пояснює, що видання затрималося, тому що фабрика не надіслала папір.

Лист: 26 січня 1912 р. Із Санкт-Петербурга у Виборг.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,6 х 21,7; 1 арк.

"Первая брешь" – Ан-ский С.А. Собрание сочинений: в 5 т., Т. 2 – Див. III, 261.

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі друкарський штамп "Книгоиздательское Товарищество "Просвещение"; нижче – адреса, телефон. Унизу листа штамп (печатка) фіолетового кольору. Шаргородська (?) – № 1106.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 554.

599

Газета "Гомельская Копейка" – Ш.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пишуть, що при редакції газети утворилося лекторське бюро з єврейських питань. Чи не погодиться Ан-ський у лютому прочитати публічну лекцію на тему за власним вибором і умовами. Просять у разі позитивної відповіді, надіслати конспект лекції для того, щоб газета могла отримати офіційний дозвіл на проведення лекції.

Лист: 21 січня 1914 р. Із Гомеля в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 18 х 21,5; 1 арк.

Гомельская Копейка. – Гомель, 1911–1916. – 3 рази на тиждень; з № 485, 1914 – щодня. Були також додатки і спеціальні номери. (Российские дореволюционные издания в фондах Библиотеки АН СССР. 1703–1916. Алфавитный каталог. – Кн. 1 / Сост. С.А. Кузьмин и Г.Н. Яковлев. – Л., 1984. – С. 94).

Примітки: Лист написано на бланку газети. У лівому верхньому куті друкарський штамп: "Газета "Гомельская Копейка". Замковая ул., собственный дом. Телефон Исходящий № 424", у правому – дата. Шаргородська (?) – №1554.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 276.

600

Газета "Южная Копейка" – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пише, що опублікована в газеті стаття Ан-ського справила велике враження на читачів. Просить, при можливості, надіслати ще який-небудь матеріал для публікації, бажано на теми ритуальних убивств.

Лист: 25 вересня 1913 р. Із Києва в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 27,8 х 20,7; 1 арк.

Статтю Ан-ського «Суеверия и наветы» було опубліковано в газеті «Южная копейка» 25 вересня 1913 р. за підписом "С.А." (с. 2). Прохання дати статтю про ритуальні вбивства, пов'язане з процесом Менахема Бейліса, що проходив в Києві у вересні–жовтні 1913 р. Ан-ський представляв на процесі газету «Речь» і був офіційно акредитованим кореспондентом. "Южная Копейка – загальнодоступна, популярна,

політична, громадсько-літературна й економічна газета. Виходила щотижня в Києві 1910–1917. 1913 р. під ред. Г.В. Шварца (з № 387). 1913 р. – № 723–1068. (Каталог дореволюційних газет, що видавались на Україні у фондах ЦНБ АН УРСР. 1822–1916. – К., б/р. – С. 131).

Примітки: Лист написано на бланку газети. У лівому верхньому куті типографський знак "Главная контора газеты Южная Копейка. Бибиковский бульвар, № 5. Телефон", у правому – дата. Шаргородська (?) – № 1109.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 277.

601

Громадські збори службовців у торгово-промислових установах м. Мінська – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Запрошують прочитати лекцію на засіданні Товариства, вибір теми залишають за автором.

Лист: 12 березня 1913 р. Із Мінська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 29,1 х 22,7; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общественное Собрание служащих в торгово-промышленных учреждениях г. Минска". Шаргородська (?) – № 1322.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 814.

602

Громадські збори службовців у торгово-промислових установах м. Мінська – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляють, що лекцію на тему "Єврейський хедер" призначили на 31 березня. Друга тема – "Єврейська народна творчість", у Мінську вже читалася.

Лист: 23 березня 1913 р. Із Мінська в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 29,1 х 22,5; 1 арк.

Додаток: Конверт.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общественное Собрание служащих в торгово-промышленных учреждениях г. Минска". Шаргородська (?) – № 1402.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 815

603

Громадські збори службовців у торгово-промислових установах м. Мінська – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пишуть, що губернатор заборонив лекції на спеціальні єврейські теми,

Запитують, чи може Ан-ський виступити з лекцією на загальнокультурну тему.

Лист: 1 квітня 1913 р. Із Мінська в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 29,1 х 22,7; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общественное Собрание служащих в торгово-промышленных учреждениях г. Минска". Шаргородська (?) — № 1401.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 816.

604

Гурток для вивчення єврейської історії — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляють, що на Вищих жіночих (Бестужевських) курсах створено гурток для вивчення єврейської історії, літератури і мови, а також бібліотеку. Просять надіслати для бібліотеки свої твори.

Лист: 8 січня 1912 р. [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,4 х 13,2; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Зазначено адресу єврейського гуртка: Василівський острів, 10-та лінія, 33. Шаргородська (?) — № 1408.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 576.

605

Гурток євреїв — слухачів і слухачок Московського Комерційного Інституту — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляють, що створений при Московському Комерційному інституті студентський єврейський гурток має намір готувати національно свідомих і грамотних громадських працівників. З цією метою при гуртку створено бібліотеку, готується статистична секція та ін. Особливо важливими для слухачів є публічні лекції з єврейської історії, культури і літератури, тому просять Анського прочитати лекцію про народну творчість; просять також зазначити умови, час приїзду і тему лекції.

Лист: 2 серпня 1913 р. Із Москви в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,6 х 13,7; 2 арк.

Примітки: Зазначено адресу: Солянский проїзд, 1, кв. 9. Шаргородська (?) — № 1404.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 579.

606

Гурток євреїв — слухачів і слухачок Московського Комерційного Інституту — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Запитують, чи зможе Ан-ський прочитати публічну лекцію і на яких умовах.

Лист: 5 вересня 1913 р. Із Москви в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,6 х 13,7; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Зазначено адресу: Солянский проїзд, 1, кв. 9. Шаргородська (?) — № 1407.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 578.

607

Гурток євреїв — слухачів і слухачок Московського Комерційного Інституту — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Правління гуртка просить Ан-ського прочитати публічну лекцію, збір від якої надійде в касу взаємодопомоги для влаштування культурних заходів. Зазначають, що при зустрічі з їхнім представником Ан-ський дав згоду прочитати лекцію "Творчість Переця, Шолом-Алейхема і Фруґа"; лекцію призначено на 5 грудня, для чого орендовано аудиторію Політехнічного музею.

Лист: 27 жовтня 1916 р. Із Москви в [Петроград].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,6 х 22,3; 1 арк.

Ан-ський сам не зміг прочитати лекцію, оскільки виїхав у справах ЕКОПО в Галичину. Текст він підготував і передав Юлію Енґелю, який і прочитав його 21 грудня в аудиторії Політехнічного музею. Оголошення про лекції і короткий звіт було опубліковано в газеті "Еврейская жизнь" (1916, № 49, кол. 32). Засідання проводилося разом із Товариством єврейської народної музики. Текст лекції було опубліковано у тій самій газеті (1917, № 3, кол. 48–51). Про цю лекцію і свої плани Ан-ський згадував також у листі до Рози Миколаївни Еттінґер.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Кружок евреев слушателей и слушательниц Московского Коммерческого Института". В кінці листа кругла печатка коричневого кольору. Шаргородська (?) — № 1406.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 577.

608

Гурток студентів-євреїв Ризького Політехнічного Інституту "Единение" — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пишуть, що члени гуртка, бажаючи прийти на допомогу євреям, які постраждали від війни, хочуть організувати в Ризі публічну лекцію про єврейську народну

творчість. Звернулися з листом до Товариства єврейської народної музики, тому просять Ан-ського погодити із Товариством час і тему лекції.

Лист: 7 лютого [1916 р.]. Із [Риги] у [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,8 х 13,5; 2 арк.

Лист, очевидно, датується 1916 р., у цей час практично в усіх великих містах з високим відсотком заможного єврейського населення розгорнули роботу Комітети допомоги євреям, які постраждали від воєнних дій. Крім того, прохання, адресоване Ан-ському через Товариство єврейської народної музики, пов'язане із публічною лекцією, що відбулася в Москві у грудні 1915 р. і мала великий громадський і політичний резонанс.

Примітки: Зазначено адресу гуртка: Романівська, 23, кв. 11. У кінці листа — кругла печатка синього кольору. Шаргородська (?) — № 1414.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 580.

609

Драматичний гурток "Габіма" — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Раді повідомити, що Бялік закінчив переклад п'єси "Дібук" і незабаром надішле його в театр.

Лист: 11 липня 1917 р. Із Москви в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит; 28,7 х 22; 1 арк.

До 1917 р. Ан-ський намагався організувати постановку п'єси у Першій Студії МХТу, але безуспішно. За постановку взялася студія "Габіма", організована при театрі. Оскільки головною метою студії була постановки спектаклів івритом, переклад "Дібука" був запропонований Х.-Н. Бялику. Ан-ський був у захваті від перекладу, про що писав багатьом друзям. Саме в перекладі Бялика п'єса вийшла на сцену 31 січня 1922 р. (Иванов В. Русские сезоны... с. 88).

Примітки: Лист написано на бланку. Угорі праворуч друкарський штамп на івриті "Габіма, Москва" ліворуч — (?), у центрі — штамп фіолетовою фарбою з зазначенням адреси і телефону: Кремлівська набережна, д. 9, кв. 30. Унизу ліворуч штамп фіолетовою фарбою на івриті. Шаргородська (?) — № 1277.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 431.

610

Єврейське Еміграційне Товариство — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляють, що одержали від Ан-ського листа, переданого через емігранта [Койлера], але, на жаль, не можуть допомогти останньому, оскільки еміграційні закони в Гальвестоні не менш суворі, ніж у Нью-Йорку.

Лист: 1 липня 1913 р. Із Києва в Олику.

Оригінал, автограф, машинопис. Ідиш ; 28,1 x 20,9; 1 арк.

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп івритом і російською "Еврейское эмиграционное общество. Киев, М.-Васильковская, № 29". Шаргородська (?) – № 1576.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 916.

611

Єврейське Історико-етнографічне Товариство – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

З листа від 28 грудня 1916 р. Комітет ЄІЕТ довідався, що Ан-ський, повернувшись із відрядження в Галичину і Буковину, вирішив оселитися в Києві, де має намір зайнятися обробкою матеріалів [зібраних під час експедицій 1912 – 1914 рр.] і взятих ним із Історико-етнографічного єврейського музею. Просять повідомляти про хід робіт. Оскільки Ан-ський буде жити в Києві, комітет Товариства просить С.М. Ґольдштейна взяти на себе завідування музеєм. Комітет також засновує Комісію для музею у складі С. Ан-ського, Л. Штернберґа, С.М. Дубнова, М.М. Марґоліна і С.М. Ґольдштейна. Просять повідомити, які саме матеріали взято Ан-ським з музею.

Лист: 29 грудня 1916 р. Із Петрограда в Київ.

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,7 x 22,3; 1 арк.

У Галичину і Буковину С. Ан-ський був відряджений Комітетом допомоги євреям, які постраждали від воєнних дій (Письма Р. Эттингер...; Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...). За умовами Вол. Ґінцбурґа, на чиї кошти, в основному, працювала експедиція 1912–1914 рр., Ан-ський користався необмеженим правом обробки матеріалів, зібраних експедицією. 1916 р. він задумав велику працю з єврейської народній творчості. Планувалися 5 томів, перший з який ("Альбом єврейської художньої старовини", готувався до видання 1918 р. (Канцедикас А., Сергеева И. Альбом еврейской художественной старины...). З 1915 р. С. Ан-ський був призначений директором Єврейського музею (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...). Штернберґ Лев – Див. III, 206. Дубнов Шимен (Семен) – Див. III, 22. Ґольдштейн Сальвіан – Див. 506. Марголін Мойсей Маркович (1852, Одеса – ?), письменник, співробітник 82-томного Енциклопедичного словника Брокгауза і Єфрона. Співробітничав із журналами "Восход", "Еврейская жизнь", член Комітету ОПЕ та ЄКТ. (ЕЭ, т. 10, кол. 621).

Примітки: Лист, підписаний [С. Дубновим], надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Еврейского Историко-Этнографического Общества. Редакция и контора журнала "Еврейская Старина". Петроград. Захарьевская, д. 25, кв. 14". Шаргородська (?) – № 2181.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 867.

612

Єврейське Літературне Товариство — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Комітет повідомляє, що з відкриттям відділень Товариства в багатьох містах [Російської імперії] надзвичайно зріс інтерес до єврейської історії та літератури. Для його задоволення вирішено створити Лекційне бюро, у якому буде зосереджено інформацію про лекторів і теми їхніх виступів, про пункти, де необхідно прочитати лекції. Просять повідомити, які саме теми Ан-ський міг би запропонувати для Бюро.

Лист: 1 листопада 1909 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 27,9 x 22; 1 арк.

Єврейське літературне товариство — Див. III, 355.

Примітки: Зазначено адресу Єврейського літературного Товариства: С-Петербург, 8-ма Рождественська, 25. Шаргородська (?) — № 1444.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 876.

613

Єврейське Літературне Товариство [секретар] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Шкодує, що перебування Ан-ського в Мінську трохи затяглося. Намічає подальший маршрут поїздки (Луцьк, Бердичів, Бєлосток, Гродно, Барановичі, Київ).

Лист: 18 січня 1910 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,4 x 22; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш і російською "Комитет Еврейского Литературного Общества. С.-Петербург. 8-я Рождественская , 25, кв. 12". Шаргородська (?) — № 1443.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 877.

614

Єврейське Літературне Товариство [секретар] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що одержав величезну кількість телеграм із проханнями про приїзд С. Ан-ського. Повідомляє про дати призначених лекцій і міста. (Київ — 30 січня, Ніжин — 31 січня). Повідомляє, що отримано дозвіл на лекцію в Барановичах. Тому просить на шляху з Києва в Петербург заїхати в прочитати лекції в Луцьку, Гродно, Барановичах. Згоду підтвердити телеграфом.

Лист: 25 січня 1910 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,4 х 22; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш, івритом і російською "Комитет Еврейского Литературного Общества. С.-Петербург. 8-я Рождественская , 25, кв. 12". Шаргородська (?) – № 1458.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 878.

615

Єврейське Літературне Товариство [секретар] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Обговорює маршрут і час читання лекцій у зазначених містах (див. од.зб. 878). Пише, що розуміє, який С. Ан-ському незручний такий розклад щодо "Еврейского мира", але переконливо просить виконати план поїздки.

Лист: 25 січня 1910 р. Із Санкт-Петербурга в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,4 х 22; 1 арк.

1910 р. С. Ан-ський активно співробітничав у редакції журналу "Еврейский мир", де вів відділ літератури.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш, івритом і російською "Комитет Еврейского Литературного Общества. С.-Петербург. 8-ая Рождественская , 25, кв. 12". Шаргородська (?) – № 1455.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339,од.зб. 879.

616

Єврейське Літературне Товариство [секретар] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Дуже просить заїхати в Гродно, тому що це на шляху з Луцька в Петербург. У Гродно – велике Товариство, що з нетерпінням чекає на лектора.

Лист: 27 січня 1910 р. Із Санкт-Петербурга в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,4 х 22; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш, івриті і російській мовах "Комитет Еврейского Литературного Общества. С.-Петербург. 8-я Рождественская, 25, кв. 12". Шаргородська (?) – № 1457.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 880.

617

Єврейське Літературне Товариство [секретар] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просить повідомить телеграфно, куди С. Ан-ський їде з Вітебська: у Москву чи Шавлі. Від цього залежить час лекції в Паневежісі.

Листівка: 11 квітня 1910 р. Із Санкт-Петербурґа в Вітебськ.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,7 x 14; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано Йосипу Ґлезерману для Ан-ського У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Еврейского Литературного Общества. С.-Петербург. 8-я Рождественская, 25". Шаргородська (?) — № 1447.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 881.

618

Єврейське Літературне Товариство [секретар] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що з поїздкою в Балту, так само як і в інші місця, варто почекати до осені. Комітет Товариства вирішив видати збірник на честь ювілею Фруґа, відділенням Товариства рекомендовано проводити ювілейний вечір Фруґа в один день. Тому просить С. Ан-ського скласти доповідь про ювіляра, яку потім буде опубліковано у збірнику.

Лист: 21 червня 1910 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,1 x 21,8; 1 арк.

Фруг Семен Григорович — Див. III, 245.

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш, івритом і російською "Комитет Еврейского Литературного Общества. С.-Петербург. 8-я Рождественская, 25, кв. 12". Шаргородська (?) — № 1248.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 882.

619

Єврейське Літературне Товариство [секретар] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що переговорив із Саулом Мойсейовичем [Ґінзбурґом] і просить Ан-ського написати доповідь про С. Фруґа. Обіцяє вислати всі можливі опубліковані добутки поета.

Лист: 16 липня 191[0] р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,1 x 21,8; 1 арк.

Ґінзбурґ Саул — Див. III, 45.

Примітки: Наприкінці листа є приписка чорним чорнилом. Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш, івритом і російською "Комитет Еврейского Литературного Общества. С.-Петербург.

8-я Рождественская, 25, кв. 12". Шаргородська (?) – № 1451.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 883.

620

Єврейське Літературне Товариство – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Комітет Товариства просить нагадати про складання доповіді про С. Фруґа, до того ж єврейською мовою, тому що відділення Товариства просять про цю доповідь.

Лист: 25 серпня 1910 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,1 х 21,8; 1 арк.

Примітки: Наприкінці листа є приписка чорним чорнилом. Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш, івритом і російською "Комитет Еврейского Литературного Общества. С.-Петербург. 8-я Рождественская, 25, кв. 12". Шаргородська (?) – № 1450.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 884

621

Єврейське Літературне Товариство – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просять терміново підготувати доповідь про Фруґа і надіслати її до комітету Товариства.

Лист: 8 вересня 1910 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,1 х 21,8; 1 арк.

Примітки: Лист надрукованона бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш, івритом і російською "Комитет Еврейского Литературного Общества. С.-Петербург. 8-я Рождественская, 25, кв. 12". Шаргородська (?) – № 1448.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 885.

622

Єврейське Літературне Товариство [секретар] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що висилає для прочитання доповідь пана Ривкіна, просить написати висновок про її літературні достоїнства.

Лист: 19 вересня 1910 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,1 х 21,8; 1 арк.

Примітки: Наприкінці листа є приписка чорним чорнилом. Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш, івритом і

російською "Комитет Еврейского Литературного Общества. С.-Петербург. 8-я Рождественская, 25, кв. 12". Шаргородська (?) – № 1446.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 886.

623

Єврейське Літературне Товариство [секретар] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що дати лекцій у Баку поки не відомі через відсутність дозволу від влади. Просить надіслати висновок про доповідь пана Ривкіна.

Лист: 23 вересня 1910 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,1 х 21,8; 1арк.

Ривкін Меєр (Мирон) Давидович (1869, Вітебськ – 1915, поблизу м. Луга) єврейський прозаїк і публіцист. Писав російською та ідиш, регулярно співробітничав з російсько-єврейськими періодичними виданнями. Одним з найвідоміших творів стала "Веліжська справа у висвітленні місцевих переказів і пам'ятників" ("Пережитое", т. 3), перероблена за настійною вимогою С. Ан-ського і опублікована під назвою "Наклепи" у видавництві "Шиповник". "Наклепи" стали важливим етапом у розвитку жанру єврейського історичного роману (КЕЭ, т. 7, кол. 560–561; Книга о российском еврействе.., с. 370).

Примітки: Наприкінці листа є приписка коричневим чорнилам. Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш, івритом і російською "Комитет Еврейского Литературного Общества. С.-Петербург. 8-я Рождественская, 25, кв. 12". Шаргородська (?) – № 1452.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 887.

624

Єврейське Літературне Товариство – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Комітет Товариства просить Ан-ского бути присутнім на засіданні, що присвячується складанню каталогу з єврейської літератури. Комісія з каталогу розпочала роботу, є досить компетентні виконавці, але потрібне загальне наукове керівництво.

Лист: 19 жовтня 1910 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,1 х 21,8; 1 арк.

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш, івритом і російською "Комитет Еврейского Литературного Общества. С.-Петербург. 8-я Рождественская, 25, кв. 12". Шаргородська (?) – № 1247.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 888.

625

Єврейське Літературне Товариство — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляють, що загальними зборами членів Товариства від 23 січня С. Анського обрано членом Комітету на 1911 рік.

Лист: 25 січня 1911 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 27,9 х 21,9; 1 арк.

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш, івритом і російською "Комитет Еврейского Литературного Общества. С.-Петербург. 8-я Рождественская, 25, кв. 12". Шаргородська (?) — № 1440.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 889.

626

Єврейське Літературне Товариство [секретар] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пересилає С. Ан-ському лист від Київського відділення ОПЕ, у якому Комітет відділення просить Ан-ського виступити з доповіддю на засіданні загальних зборів членів Відділення. Просять, щоб доповідь містила інформацію про єврейську освіту; а також повідомити про можливу дату приїзду в Київ.

Лист: 13 березня 1911 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,9 х 22,5; 1 арк.

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш, івритом і російською "Комитет Еврейского Литературного Общества. С.-Петербург. 8-я Рождественская, 25, кв. 12". Шаргородська (?) — № 1453.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 890.

627

Єврейське Літературне Товариство (Бакинське відділення) — [Анському Семенові Акимовичу]

За домовленістю з Петербурзьким Комітетом Товариства запрошують Анського прочитати в Баку дві лекції. Просять, щоб одна лекція була на ідиш, друга — російською. З таким же проханням звертається і секретар бакинського "Літературно-художнього [ідиш] гуртка".

Лист: 7 серпня 191[...] р. Із Баку в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 28,6 х 22,2; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Еврейское Литературное общество. Бакинское отделение". Зазначено

адресу "Д-ру Е. Блюмштейну, Сураханская, 285". Шаргородська (?) — № 1354.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 868.

628

Єврейське Літературне Товариство (Бахмутське відділення) — Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському С.А.)

Запрошують прочитати дві лекції. Просять повідомити тему й умови.

Лист: 29 вересня 1910 р. Із Бахмута в [...].

Оригінал, автограф, чорнило сіре. Мова російська; 28,6 х 22,3; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1352.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 869.

629

Єврейське Літературне Товариство (Бахмутське відділення) — Раппопорту Семенові Акимовичу (Ан-ському С.А.)

Змушені відмовитися від приїзду Ан-ського з причин суто матеріальних. Сподіваються, що С. Ан-ський, при поїздці по південних відділеннях Товариства, включить Бахмут до свого маршруту.

Лист: 2 листопада 1910 р. Із Бахмута в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,7 х 22,3; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1351.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 870.

630

Єврейське Літературне Товариство (Бердичівське відділення) — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Дякує за прислані Ан-ським портрет і том творів. Просить, при можливості, приїхати в Бердичів і прочитати лекції. Пише, що членами товариства є до 400 чоловік, усі із задоволенням прослухають виступ письменника. Просить навести довідки про такого собі Арсенія Страшиніна, якого пропонують у члени піклувальної ради школи при Товаристві взаємної допомоги прикажчиків у Бердичеві.

Лист: 29 червня 1910 р. Із Бердичева в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,9 х 22,6; 1 арк.

Додаток: Конверт.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Отделение Еврейского Литературного Общества в Бердичеве". Шаргородська (?) — № 1370 (на конверті).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 871.

631

Єврейське Літературне Товариство (Луцьке відділення) — Анському С.А. [Семенові Акимовичу]

Копія листа (од.зб. 872) надіслана на іншу адресу.

Листівка: 26 січня 1910 р. Із Луцька в Київ.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,3 х 14,3; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано в Комітет Єврейського літературного Товариства (Мала Житомирська, 20 (29?) для С.А. Ан-ського. Шаргородська (?) — № 1363.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 873.

632

Єврейське Літературне Товариство (Луцьке відділення) — Анському С.А. [Семенові Акимовичу]

Просять змінити дату лекції з 3 на 6 лютого.

Листівка: [...]. Із Луцька в Київ.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,3 х 14,3; 1 арк.

Примітки: Листівку адресовано Ґлікману (Дух-Банко) для С.А. Ан-ського. Шаргородська (?) — № 1364.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 872.

633

Єврейське Літературне Товариство (Мінське відділення) — Анському [Семенові Акимовичу]

Повідомлюють, що місяць тому у Мінську було відкрито відділення Товариства. На честь відкриття мають намір влаштувати вечір, запрошують Ан-ського взяти участь у ньому, прочитати що-небудь зі своїх творів або реферат.

Лист: 15 листопада 1909 р. Із Мінська в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,6 х 22,1; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Минского Отделения Еврейского Литературного Общества". Шаргородська (?) — № 1508.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 874.

634

Єврейське Літературне Товариство (Мінське відділення) — Анському [Семенові Акимовичу]

Просять терміново, телеграмою відповісти на лист від 15 листопада 1909 р. (од.зб. 874).

Лист: 21 листопада 1909 р. Із Мінська в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,6 х 22,1; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Минского Отделения Еврейского Литературного Общества". Шаргородська (?) — № 1507.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 875.

635

Єврейське Літературне Товариство (Празьке відділення, Варшава) — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Запрошують приїхати до Варшави і прочитати реферат на тему "Основні положення і характер єврейської літератури".

Лист: 6 березня 1911 р. Із Варшави в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 28,7 х 22,5; 1 арк.

Літературне товариство (Празьке відділення, Варшава) знаходилось у Варшаві — Празькому передмісті, районі компактного проживання євреїв.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому правому куті друкарський штамп івритом та ідиш: Єврейське літературне товариство. Празьке відділення. Шаргородська (?) — № 1360.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 892

636

Єврейське Літературне Товариство (Празьке відділення (Варшава) [Розенбаум, Давид] — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Запрошує приїхати у Варшаву і прочитати кілька лекцій на ідиш для членів Літературного товариства.

Лист: 15 травня 1910 р. Із [Варшави] в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 29,2 х 22,4; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому правому куті друкарський штамп івритом та ідиш: Єврейське літературне товариство. Празьке відділення. Підписано: Голова — Довид Розенбаум, секретар — Ш. Тененбойм. Шаргородська (?) — № 1359.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 891.

637

Єврейське Літературне Товариство (Скідельське відділення) — Ан-

ському [Семенові Акимовичу]

Довідавшись, що Ан-ський збирається приїхати з рефератом у Гродно, просять приїхати й у Скідель. Місто знаходиться неподалік від Гродно. Пишуть, що для євреїв містечка було б дуже важливо зустрітися з письменником. Про тему і час приїзду просять повідомить завчасно, щоб встигнути одержати дозвіл від влади.

Лист: 15 січня 1910 р. Із м.Скідель Гродненської губ. в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,3 х 13,3; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1365.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 893.

638

Єврейське Літературне Товариство (Сморгонське відділення) – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просять С. Ан-ського привітати від імені Комітету Сморгонського відділення товариства Авраама Яковича Гаркаві з 50-річним ювілеєм наукової і громадської діяльності. Також поклопотатися перед єврейськими просвітницькими організаціями про виділення коштів на бібліотеку і читальню відділення. Докладно повідомляють про стан справ у читальні.

Лист: 14 березня 1911 р. Зі Сморгони в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,6 х 22,2; 1 арк.

Гаркаві Авраам Якович (1839, Новогрудок Мінської губ. – 1919, Петроград), історик-гебраїст і громадський діяч. З 1877 р. завідувач відділу єврейської літератури Імператорської публічної бібліотеки. Співробітник "Еврейской энциклопедии", автор ряду фундаментальних робіт з історії євреїв, семітології. 50-річчя наукової і громадської діяльності Гаркаві широко відзначалося єврейською громадськістю в Петербурзі (ІР НБУВ, ф. 341).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп івритом і російською "Еврейское Литературное Общество в С.-Петербурге. Комитет Сморгонского отделения". Шаргородська (?) – № 1441.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 894.

639

Єврейське Літературно-артистичне Товариство – Ш. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляють, що умови, висунуті Ан-ським, прийнятні для Товариства, просять призначити час для читання лекції.

Листівка: 17 січня 1910 р. Із [Барановичів] в Мінськ.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9.3 х 14,3; 1арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1362.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 895.

640

Єврейське Літературно-артистичне Товариство — Ш. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просить приїхати в Барановичі і прочитати лекцію, пише, що з Петербурґом це питання погоджене, призначений час лекції, є дозвіл від адміністрації.

Лист: [...]. Із Барановичів в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,8 x 13,8; 2 арк.

Примітки: Лист підписаний Черниховим. Шаргородська (?) — № 1361.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 896.

641

Єврейське Літературно-музичне Товариство (Бакинське), Блюмштейн Е[...] — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Запрошують приїхати в Баку для читання лекцій на тему, обрану самим Ан-ським. Просять також рекомендувати кого-небудь з відомих істориків і літераторів (наприклад, Цінберґа чи Дубнова), хто міг би також читати лекції в Товаристві.

Лист: 13 березня 1913 р. Із Балаханів [Баку, промисел Бенкендорфа] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш ; 28,7 x 22,2; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому правому куті друкарський штамп на ідиш, підписане Е. Блюмштейном. Шаргородська (?) — № 1353.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 897.

642

Єврейське Літературно-музичне Товариство — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що Комітет Товариства просить С. Ан-ського прочитати у Вітебську лекцію про поїздку по Волині. Просять також про доповідь на іншу тему на закритому засіданні Товариства. Для організації заходів і одержання дозволу просять надіслати тези і свої умови.

Лист: 16 травня 1914 р. Із Вітебська в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,6 x 22,5; 1 арк.

"поїздка по Волині" — мається на увазі етнографічна експедиція під керівництвом С. Ан-ського, що працювала в 1912–1914 рр. на Поділлі, Волині й в Київській губернії.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому правому куті друкарський

штамп на ідиш. Зазначено зворотну адресу: "Я. Герштейн. Витебск. Вокзальная, 5. Лаборатория Пахман". Шаргородська (?) – № 1358.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 898.

643

Єврейське Літературно-музичне Товариство – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляють, що З. Кісельґоф передав тези лекції, але час, обраний Ан-ським, незручний, оскільки більшість членів товариства знаходиться у відпустках. Просять прочитати лекцію наприкінці серпня – у вересні.

Лист: 11 липня 1914 р. Із Вітебська в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,6 х 22,5; 1 арк.

Кісельґоф Зіновій Аронович – Див. III, 207.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому правому куті друкарський штамп івритом. Зазначено зворотну адресу: "Офицерская, 13, учителю Л. Рубинштейну". Шаргородська (?) – № 1357.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 899.

644

Єврейське Літературно-художнє Товариство – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Запрошують прочитати лекцію. Вибір теми й умови лекції залишають за Ан-ським.

Лист: 24 серпня 1916 р. Із Луганська в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,6 х 21,9; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Правление еврейского Литературно-Художественного Общества в Луганске" Шаргородська (?) – № 1509.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 900.

645

Єврейське Літературно-художнє Товариство ["Перец гезелшафт"] – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Висловлюють подяку за участь у святі Пурім.

Лист: 3 березня 1918 р. Із Петрограда в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Ідиш; 29,7 х 23; 1 арк.

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш і російською "Еврейское Литературно-Художественное О-во. Петроград", нижче на машинці надруковано адресу: "Рижский пр. № 48, кв.

99", за секретаря підпис — Н. Штіф. Шаргородська (?) — № 1374.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 901.

646

Єврейське Музично-драматичне і літературне Товариство "Кармел" — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що лекцію призначено на 3 квітня, а читання творів — на 4 квітня. Просить надіслати київську чи яку-небудь іншу афішу, на якій є дозвіл поліції.

Лист: 6 березня 1910 р. Із Риги в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 27,4 х 21,7 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Еврейское Музыкально-Драматическ[ое] и Литературное Общество "Кармел" в г. Риге, Малярная, 2. Правление". Шаргородська (?) — № 1483.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 903.

647

Єврейське Музично-драматичне і літературне Товариство "Кармел" — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляють, що поліція заборонила проведення лекції, оскільки місцем проживання був зазначений Вітебськ, а не Петербург. Самуїл Львович із Вітебська вважає, що поліцмейстер міста дав негативну характеристику Ан-ському. Щодо літературного вечора, то дозвіл на нього отримано від цензурного комітету. Просять надіслати примірник творів, що пройшов цензуру, і відзначити місця, намічені для читання.

Лист: 24 березня 1910 р. Із Риги в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 27,4 х 21,7, 1 арк.

Самуїл Львович — Гуревич, близький друг Ан-ського.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Еврейское Музыкально-Драматическ[ое] и Литературное Общество "Кармел" в г. Риге, Малярная, 2. Правление". Шаргородська (?) — № 1485.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 904.

648

Єврейське Музично-драматичне і літературне Товариство "Кармел" — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просять прочитати лекцію в [Дубельному] від імені товариства "Кармел", надіслати тему й умови лекції.

Лист: 16 липня 1910 р. Із Риги в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 23,4 х 19; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Еврейское Музыкально-Драматическ[ое] и Литературное Общество "Кармел" в г. Риге, Малярная, 2. Правление". Шаргородська (?) – № 1484.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 905

649

Єврейське Музично-драматичне і літературне Товариство "Кармел" – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Від імені Товариства просять приїхати в Ригу і допомогти в організації ювілейних заходів Хаїма Житловського.

Лист: 15 січня 1913 р. Із Риги в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Ідиш; 27,9 х 21,4; 2 арк.(один арк. чистий).

Житловський Хаїм – Див. III, 20. Ювілейні заходи присвячувалися річниці літературної і громадської діяльності Х. Житловського.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Правление Еврейского Музыкально-Драматическ[ого] и Литературного Общества "Кармел". Рига". Шаргородська (?) – № 1481.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 906.

650

Єврейське Музично-драматичне і літературне Товариство "Кармел" – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Запрошує прочитати лекцію на тему, яку Ан-ський обере сам. Лекцію планує на початок червня 1913 р.

Лист: 30 квітня 1913 р. Із Риги в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 27,9 х 21,4; 2 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Правление Еврейского Музыкально-Драматическ[ого] и Литературного Общества "Кармел". Рига". Шаргородська (?) – № 1482.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 907.

651

Єврейське Театральне Товариство – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Рада Театрального товариства просить Ан-ського взяти участь у засіданні, що його організує драматична секція. Висловлює надію, що Ан-ський не відмовить сприяти продуктивній роботі цієї секції.

Лист: 28 листопада 1916 р. Із Петрограда в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 29,7 х 23,2; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку, підписано товаришем голови М. Ріверсманом. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Еврейское театральное общество. Петроград. Саперный переулок, № 9". Шаргородська (?) – № 9.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 915.

652

Єврейське Товариство аматорів літератури і мистецтв під назвою "Ідише-Кунст" (Єврейське мистецтво) – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляють Ан-ського, що на останніх загальних зборах письменника затвердили почесним членом Товариства. Просять письмово підтвердити свою згоду.

Лист: 17 лютого 1910 р. Із Сорок (Бессарабської губ.) в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 28,5 х 22,1; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Правление еврейского общества любителей литературы и искусств под названием "Идише-Кунст" (Еврейское искусство в г. Сороках)". Підписи: – [Ліберман], Бен-Ційон Балтер. Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 866.

653

Єврейське Товариство виховання й освіти – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Сповіщають, що на засіданні, що відбулося 12 грудня, Ан-ського обрано членом комісії з влаштування "Єврейської виставки".

Лист: 27 грудня 1912 р. Із Санкт-Петербурга в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 26,9 х 22,5; 1 арк.

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет еврейского общества воспитания и образования". Шаргородська (?) – № 1615.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 820.

654

Єврейський комітет допомоги жертвам війни – Шломі Ароновичу

Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Комітет з надання допомоги жертвам війни, обраний Петроградською єврейською громадою, просить Ан-ського взяти на себе роботу зі збирання відомостей про економічне становище єврейського населення в районі воєнних дій і сподівається на допомогу в цій роботі місцевих органів. Сповіщає, що роботу Комітету дозволено Петроградським градоначальником від 2 жовтня 1914 р. Лист підписали голова Комітету [Г. Сліозберг] і секретар [Л. Брамсон].

Лист: 20 листопада 1914 р. Із Петрограда в [...].

Оригінал; машинопис. Мова російська; 28 х 21,8; 2 арк.(2-й — чистий)

З початку Першої світової війни Ан-ський активно включився в роботу різних органів допомоги євреям, які постраждали від воєнних дій. За його участю був організований у Києві збір коштів на користь потерпілих. Власне з цього почалася робота Комітетів, що поширилася згодом на значну частину Російської імперії (РДАЛМ, ф. 2583, оп. 1, од.зб. 5, арк. 3 зв.).

Примітка: Лист надруковано на бланку. Угорі ліворуч друкарський штамп "Еврейский комитет помощи жертвам войны. Офицерская, 60". Шаргородська (?) — № 1582.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 441.

655

Каса взаємодопомоги студентів — євреїв Імператорського Харківського університету — Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Запрошення в Харків прочитати лекцію для студентів — євреїв Харківського університету.

Лист: 29 січня 1917 р. Із Харкова в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,5 х 22; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Правление кассы взаимопомощи студентов-евреев императорского Харьковского Университета". Наприкінці листа кругла печатка синього кольору. Шаргородська (?) — № 1415.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 537.

656

Книжковий склад "Провинция" — Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просить заздалегідь домовитися про час зустрічі і розміщення на складі книги Ан-ського "Нариси народної літератури".

Лист: 5 червня 1914 р. Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,6 х 22; 1 арк.

Ан-ский С.А. Очерки народной литературы. – СПб., [1911]. Дослідження було написане С. Ан-ським 1892 р. і вперше опубліковане в журналі "Русское богатство" № 7–10. Окремим виданням вийшло 1894 р. у Петербурзі.

Примітки: Лист видрукувано на бланку. Угорі друкарський штамп "Книжный склад "Провинция". С.-Петербург, Екатерининская ул., 4. Телефон". Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 555.

657

Ковенське єврейське Музично-драматичне Товариство – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Правління Товариства знає, що під час експедицій Ан-ський зібрав багатий матеріал, тому просить його прочитати в Ковно лекцію на основі зібраних документів і матеріалів. Час і умови лекції готові обговорити.

Лист: 4 травня 1914 р. Із Ковно в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 27,6 x 21,1; 1 арк.

Йдеться про матеріали, зібрані етнографічною експедицією 1912–1914 рр.

Примітки: Лист надруковано на бланку. Угорі друкарський штамп на ідиш і російською "Ковенское Еврейское Музыкально-Драматичне Общество". На конверті у верхньому лівому куті друкарський штамп "Я.А. Слоним. Пом. присяжного поверенного. Ковно", зазначено адресу: "С.-Петербург, Лиговка, 47, кв. 1". Шаргородська (?) – № 1367 (на конверті).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 902.

658

Комісія відділу "Hebraica et Judaica" при Харківській громадськый бібліотеці [підпис: Шляпошников М.] – Комітету Єврейського історико-етнографічного товариства

Комісія відділу "Hebraica et Judaica" при Харківській громадській бібліотеці вирішила влаштувати публічні лекції для збору коштів на підтримку відділу. [М. Шляпошников] як голова комісії відділу, просить рекомендувати лектора, бажано відомого в читацьких колах, тему і час лекції. Пише, що клопотання про влаштування лекції, одержання дозволу на її проведення, комісія бере на себе, але зазначає, що для дозволу необхідно надіслати розгорнутий конспект чи повний текст лекції. Просить врахувати, що лекція мусить мати не тільки культурне, а й національне значення.

Лист: 2 лютого 1912 р. Із Харкова в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13,5 x 21; 2 арк.

Примітки: на арк. 2 зазначено адресу бібліотеки: Харків, Громадська бібліотека, для "Hebraica", є штамп Комісії відділу. На арк. 1 штамп "Получено 6 фев. 1912"; на звороті арк. 2 синім олівцем написано "С. Ан-скому". Шаргородська (?) – № 1427.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб.147.

659

Комісія відділу "Hebraica et Judaica" при Харківській громадській бібліотеці – Ан-ському Ш.

Звернення до письменника з проханням надіслати в бібліотеку: вибрані праці, що вийшли друком у видавництві "Эзра", твори на ідиш і російською.

Лист: 28 лютого 1912 р. Із Харкова в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова ідиш; 13 х 21; 2 арк.

Примітки: Підписано Секретарем Комісії [Я. Бродським]; на звороті арк. 1 є дуже нечіткий штамп Комісії. Шаргородська (?) – № 1434.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб.148.

660

Комісія відділу "Hebraica et Judaica" при Харківській громадській бібліотеці – Рапопорту С.А.

Сповіщає, що Комісія з метою збору коштів, вирішила влаштувати лекцію. Пише, що, ґрунтуючись на листі Комітету Єврейського історико-етнографічного товариства від 27 лютого 1912 р., дістав згоду на лекції Ан-ського. Просить повідомити умови, дату приїзду і теми лекцій, при цьому вказує, що бажанішою може бути літературна тема. Зручним часом є кінець квітня (20–25 числа), тому що раніше навряд чи пощастить одержати дозвіл. З відповіддю просить надіслати докладний конспект лекції, що необхідно для одержання дозволу на лекцію в адміністрації.

Лист: 15 березня 1912 р. Із Харкова в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13 х 21; 2 арк.

Згаданий лист Комітету є відповіддю на лист Комісії відділу від 2 лютого (Див. од.зб. 147).

Примітки: Лист написано на бланку Правління Харківської Громадської бібліотеки; на звороті арк. 1 штамп Комісії відділу; підписано головою Комісії д-ром Я. Шляпошниковим; на арк. 2 є приписка івритом. Шаргородська (?) – № 1430.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб.149.

661

Комісія відділу "Hebraica et Judaica" при Харківській громадській бібліотеці – Ан-ському С.А.

Комісія Відділу, бажаючи влаштувати лекцію, просить Ан-ського повідомити, чи згоден письменник прочитати лекцію, а також про час, тему й умови. Зі свого боку, Комісія просить прочитати лекцію на літературну чи актуальну проблему. Пише, що, знаючи місцеві умови, не має сумніву щодо успіху лекції. Повідомляє, що клопотатися з приводу дозволу на лекції має особисто Ан-ський, для чого необхідно надіслати підписане прохання і докладну програму. У постскриптумі зазначається, що нині час найсприятливіший для одержання дозволу.

Лист: 8 січня 1914 р. Із Харкова в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13,5 x 21,2; 2 арк.

Примітки: Лист на бланку правління Харківської громадської бібліотеки, реквізити зазначено у верхньому лівому куті друкарським способом. Підписано головою комісії д-ром М. Шляпошниковим і секретарем Я. Бродським, зазначено адресу Комісії; у правому верхньому куті арк. 1 штамп Комісії відділу. Шаргородська (?) — № 1429.

ВФЮ ІР НБУВ, ф.339, од.зб. 152.

662

Комісія відділу "Hebraica et Judaica" при Харківській громадській бібліотеці — Ан-ському С.А.

Пишуть, що 10 січня надіслали лист за адресою "Еврейской старины" [Див. од.зб. 152], але не отримали відповіді. Тому, знаючи, що Ан-ський знаходиться в Одесі, повторюють попередній лист. При цьому зазначають, що Комісії бажано, щоб Ан-ський виступив у Харкові з темою, яку він читає в Одесі і з якою вже виступав у Харкові — "Про єврейську народну творчість".

Лист: 23 січня 1914 р. Із Харкова в Одесу.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13,5 x 21; 1 арк.

Примітки: Лист на бланку Правління Харківської громадської бібліотеки, реквізити зазначені у верхньому лівому куті друкарським способом. Підписано головою комісії д-ром М. Шляпошниковим і секретарем Я. Бродським, зазначено адресу Комісії; у правому верхньому куті арк. 1 штамп Комісії відділу. Шаргородська (?) — № 1428.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 153.

663

Комісія відділу "Hebraica et Judaica" при Харківській громадській бібліотеці — Ан-ському С.А.

Підтверджують одержання телеграми від 29 [січня], у якій написане: "Можливо лекцію в неділю, в крайності понеділок умови 200. Київ, Нова, 3, Маховеру" і пишуть, що їм не зовсім зрозумілий зміст, тому що за три дні просто неможливо виконати усі формальності щодо організації лекції. Згодні на умови оплати (з урахуванням витрат на дорогу). Пишуть, що за згоди Ан-ського дадуть справі

звичайний хід і просять Ан-ського надіслати прохання про дозвіл лекції на ім'я Харківського губернатора з додатком друкованої програми й афіші. Просять повідомити зі зворотною поштою про рішення Ан-ського.

Лист: 31 січня 1914 р. Із Харкова в [Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 13,5 х 21; 2 арк.

Примітки: Лист на бланку Правління Харківської громадської бібліотеки, реквізити зазначені у верхньому лівому куті друкарським способом. Підписано Головою комісії д-ром М. Шляпошниковим і секретарем Я. Бродським, зазначено адресу Комісії; у правому верхньому куті арк. 1 штамп Комісії відділу. Шаргородська (?) – № 1421.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 154.

664

Комісія відділу "Hebraica et Judaica" при Харківській громадській бібліотеці – Рапопорту С.А.

Сповіщає, що лист від 31 березня [1914 р.] і два прохання отримано. Прохання не подали в інстанції, оскільки через свята урядові заклади закриті, а до часу їхнього відкриття залишиться тільки 5 днів на одержання дозволу й організацію лекції. Крім того, виїхав губернатор Катеринич, а залишився Мосальський, у якого терміново одержати дозвіл на проведення лекції на теми про євреїв практично неможливо. Тому Комісія вирішила просити Ан-ського про лекцію в двадцятих числах квітня. Просять терміново після одержання листа відповісти телеграмою про згоду. Пишуть, що ОПЕ відклали читання лекцій до осені. Просять надіслати терміново програми двох лекцій, оскільки Ан-ський надіслав лише програму лекції "Значення і характер єврейської народної творчості".

Лист: 4 квітня 1914 р. Із Харкова в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22 х 25; 1 арк.

Примітки: Підписано головою комісії д-ром М. Шляпошниковим; у лівому верхньому куті штамп Комісії відділу; зазначено адресу в Петербурзі: В. Монетна, 21. Шаргородська (?) – № 1418.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 155.

665

Комісія відділу "Hebraica et Judaica" при Харківській громадській бібліотеці [підпис: Шляпошников М.] – Рапопорту С.А.

Підтверджує одержання листа і програми, повідомляє, що подав прохання на дозвіл лекції "Значення і характер єврейської народної творчості", яку призначено на 27 квітня. Пише, що сповістить, коли стане відомим результат звертання в інстанції. Комітет ОПЕ вирішив відкласти проведення лекції на осінь.

Листівка: 13 квітня 1914 р. Із Харкова в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9 x 14; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу в Петербурзі: В. Монетна, 21. Шаргородська (?) – № 1420.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 157.

666

Комісія відділу "Hebraica et Judaica" при Харківській громадській бібліотеці [підпис: Шляпошников М.] – Рапопорту С.А.

Повідомляє, що клопотання щодо одержання дозволу на лекцію не завершились успіхом: дозвіл не отримано. Не втрачають надії влаштувати лекцію восени.

Листівка: 20 квітня 1914 р. Із Харкова в Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9 x 14; 1 арк.

У Звіті про діяльність Харківського Відділення ОПЕ за 1914 р. зазначено, що "У питанні про організацію публічних лекцій Комітет листувався з літературами С.А. Ан-ським і Нігером, але, через особливі обставини часу, що переживається, пропоновані лекції не могли відбутися" (Отчет Харьковского отделения.., с. 18).

Примітки: Зазначено адресу в Петербурзі: В. Монетна, 21. Шаргородська (?) – № 1419.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 156.

667

Комісія відділу "Hebraica et Judaica" при Харківській громадській бібліотеці [підпис: Шляпошников М.] – Ан-ському [С.А.]

Комісія відділу імені І.-Л. Переца бажає влаштувати в Харкові ряд лекцій про сучасне політичне становище і ставлення до нього єврейства, а тому просить Ан-ського прочитати 1–2 лекції. Просять повідомити про згоду на читання лекцій, умови і можливий час приїзду, при цьому пишуть, що кращим часом може бути 5–6 квітня.

Лист: 14 березня 1917 р. Із Харкова в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 14 x 22,5; 1 арк.

Перец Іцхак-Лейбуш – Див. III, 20.

Примітки: Лист на бланку Правління Харківської громадської бібліотеки, реквізити зазначено у верхньому лівому куті друкарським способом; у правому верхньому куті штамп Комісії відділу. Шаргородська (?) – № 1423.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 158.

668

Курсистки [...] – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пишуть, що в момент історичного перелому, молоді, особливо єврейській, досить важко вибрати партійну чи громадську течію, до якої варто було б примкнути. Ан-ський, якого вони знають по громадській роботі, виступам на лекціях і зборах, ні до яких з офіційних єврейських партій не належить, але працює для народу і його культури. Просять Ан-ського допомогти у виборі.

Лист: 18 березня 1917 р. Із Києва в [...].

Оригінал, автограф, чорнило фіолетове. Мова російська; 21,8 х 13,8; 6 арк.

1917 р. Ан-ський брав найактивнішу участь у політичному процесі, обирався до Установчих Зборів від партії соціал-революціонерів та її народницької групи. Щодо єврейських політичних партій, то дійсно, він ніколи не був членом якоїсь з них, далеко не завжди поділяв погляди й основні положення партійних програм.

Примітки: Зазначено адресу: М. Благовіщенська, 102, кв. 30. Лікарю Е.Н. Літкенс, (для курсисток). Шаргородська (?) — № 1412.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 586.

669

Літературно-художній гурток — [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Запрошують Ан-ського приїхати в Баку і прочитати дві лекції у місцевому літературному товаристві; обумовлюють гонорар і час приїзду.

Лист: 13 вересня 1910 р. Із Баку в [Санкт-Петербург] .

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,6 х 13,3; 2 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Бакинський Литературно-Художественный кружок". Лист підписано головою [Ради старійшин] Павлом Макаровичем Кара-Мурзою. Шаргородська (?) — № 1355.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 652.

670

Могильов-Подільський єврейський клуб — С. Раппорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Дуже шкодують, що Ан-ський відмовляється приїхати прочитати лекцію, хоч дозвіл на неї від генерал-губернатора отримано. Сподіваються, що в майбутньому лекція все ж відбудеться.

Лист: 30 травня 1913 р. Із Могильова-Подільська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,7 х 22,3; 1 арк.

Відмова Ан-ського, очевидно пов'язана з тим, що на початок червня було заплановано виїзд експедиції. Сезон почався 6 (1) червня 1913 р. (ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 959, лист С. Ан-ського — В. Ґінцбургу).

Додаток: Конверт.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Могилев-Подольский еврейский клуб". Шаргородська (?) – № 1438 (на конверті).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 740.

671

Московське бюро друку – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляє, що надсилає гонорар за статтю "Єврейський народний театр".

Лист: 3 січня 1916 р. Із Москви в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,5 х 23; 1 арк.

Статтю було опубліковано в щотижневику "Еврейская жизнь" (М., 1916–1917).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Московское Бюро печати. Москва, Первая Брестская ул., 62, кв. 35". Шаргородська (?) – № 1263.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 745.

672

Московське бюро друку – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просять надсилати статті для публікації. Заздалегідь вдячні.

Лист: 9 серпня 1916 р. Із Москви в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,6 х 23; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Московское Бюро печати. Москва, Первая Брестская ул., 62, кв. 35". Шаргородська (?) – № 1262.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 746.

673

Спадкоємці Лаз[аря] Бродського – С.А. Рапопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

За дорученням Й.М. Маховера переказують гроші на рахунок етнографічної експедиції, зазначають номер переказу і банк.

Лист: 3 червня 1917 р. Із Києва в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 27,9 х 21,5; 1 арк.

Реально експедиція припинила польові дослідження 1914 р., але за всіма документами ЄІЕТ проходять як адміністративна одиниця (РДАЛМ, ф. 2583, оп. 1, од.зб. 3, 4).

Примітки: У верхньому лівому куті друкарський штамп "Наследники Лаз.

И. Бродского". Шаргородська (?) – № 1887.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 758

674

Товариство взаємодопомоги службовців у торгових промислових закладах і кредитних установах – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Про можливість читання лекції на засіданні Товариства.

Лист: 29 вересня 1911 р. Із Катеринослава в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит ; 28,4 х 22,3; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Правление Екатеринославского О-ва Взаимопомощи служащих в торговых промышленных заведениях и кредитных учреждениях. Г. Екатеринослав, Харьковская ул., дом Г.Г. Зеликмана". Шаргородська (?) – № 1398.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 817.

675

Товариство вітебських прикажчиків – С.А. Раппопорту (Ан-ському) [Семенові Акимовичу]

Просять виступити з лекцією на вечорі на користь Вітебського товариства прикажчиків, при згоді – надіслати конспект для одержання дозволу в адміністрації.

Лист: 12 лютого [1912 р.]. З Вітебська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,4 х 21,6; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество Витебских прикажчиков". Шаргородська (?) – № 1397.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 818.

676

Товариство допомоги приватній службовій праці у м. Орші – Анському Ш. [Семенові Акимович]

Правління товариства запрошує Ан-ського прочитати лекцію на єврейську тему. При цьому пишуть, що бажано було б говорити про покійного І.-Л. Переца.

Лист: 19 квітня 1915 р. Із Орші в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,5 х 22; 1 арк.

Перец Іцхак-Лейбуш – Див. III, 20.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Правление Общества Вспоможения частному служебному труду в гор. Орше". Шаргородська (?) — № 1400.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 819.

677

Товариство для допомоги нужденним літераторам і вченим — Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляють, що переказують при листі сімдесят п'ять рублів і просять вислати розписку про їхнє одержання.

Лист: 27 вересня 1892 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, текст надруковано із вставками від руки коричневими чорнилами. Мова російська; 22,4 x 14,2; 1 арк.

1892 р. Ан-ський, як літератор-початківець, очевидно попросив Товариство про допомогу. Перші публікації його оповідань вийшли в журналі "Восход" 1893 р. (оповідання "Історія одного сімейства" було написано на ідиш, опубліковано у перекладі російською (ЕЭ, т. 2, кол. 617).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339,од.зб. 824.

678

Товариство для надання допомоги єврейському населенню, яке постраждало від воєнних дій — Ан-ському Семенові Акимовичу

Сповіщають, що на засіданні 23 травня Комітет (Київський) обрав Ан-ського своїм представником для участі в засіданні Центрального Комітету Товариства в Петрограді 31 травня. Просять Ан-ського взяти участь у засіданні.

Лист: 28 травня 1916 р. Київ.

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28 x 21,5; 1арк.

Засідання відбулося в Петрограді 31 травня — 2 червня. Обговорювалися засоби кредитної допомоги постраждалому населенню, питання про задоволення релігійних потреб та ін. (Еврейская жизнь. — 1916. — № 24, кол. 27).

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Общества для оказания помощи еврейскому населению, пострадавшему от военных действий. Г. Киев, М.-Житомирская, 20". Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 822.

679

Товариство для надання допомоги єврейському населенню, яке постраждало від воєнних дій — Ан-ському Семенові Акимовичу

Повідомляють, що Товариство має відрядити свого уповноваженого в Галичину для організації допомоги місцевому населенню. Просять Ан-ського, якщо це можливо, поїхати в Галичину.

Лист: 12 червня 1916 р. Із Києва в Петроград.

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28 х 21,5; 1 арк.

За дорученням Товариства Ан-ський виїхав у Галичину в грудні 1916 р. (Письма Р. Эттингер // Новый журнал, № 87, с. 150–154).

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Общества для оказания помощи еврейскому населению, пострадавшему от военных действий, г. Киев, М.-Житомирская, 20". Шаргородська (?) — № 1581.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 821.

680

Товариство для надання допомоги євреям-переселенцям — С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Запрошують Ан-ського прочитати лекцію для збору коштів на користь товариства. Зазначають, що темою лекції може бути творчість Антокольського (з демонстрацією картинок у "чарівному ліхтарі"). Просять повідомити про згоду, щоб почати клопотання для одержання дозволу.

Лист: 11 грудня 1906 р. Із Мінська у Вітебськ.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 27,8 х 21,8; 2 арк.

Антокольський Марко (Мордехай) Мойсейович (1843, Вільно — 1902, Німеччина), скульптор. Закінчив Петербурзьку академію мистецтв, автор відомих скульптур, у тому числі на біблійні теми, учасник Паризької всесвітньої виставки 1900 р. Виховав плеяду єврейських художників і скульпторів (КЕЭ, т. 1, кол. 159–161).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество для оказания помощи евреям-переселенцам". Шаргородська (?) — № 1384.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 823.

681

Товариство поширення освіти поміж євреями в Росії (Балтське відділення) — Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просять підтвердити згоду на лекцію.

Листівка: 5 травня 1910 р. Із Балти в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,6 x 14,4; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) — № 1473.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 826.

682

Товариство поширення освіти поміж євреями в Росії (Балтське відділення) — Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Запрошують прочитати лекцію, обумовлюють гонорар і час проведення лекції.

Лист: 20 травня 1910 р. Із Балти в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 27,9 x 21,5; 1 арк.

Додаток: Конверт.

Балтське відділення ОПЕ було створено 1909 р. (Чериковер И. История ОПЕ...).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество распространения просвещения между евреями в России. Балтское отделение, г. Балта, Под. губ". Шаргородська (?) — № 1468 (на конверті).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 825.

683

Товариство поширення освіти поміж євреями в Росії (Балтське відділення) — Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Обговорюють час лекції і фінансові питання.

Лист: 16 жовтня 1910 р. З Балти в [Київ].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28 x 21,4; 1 арк.

Додаток: Конверт.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество распространения просвещения между евреями в России. Балтское отделение, г. Балта, Под. губ". Лист адресований О.Д. Бірштейну (В. Підвальна, 1) для С. Раппопорта. Шаргородська (?) — № 1469 (на конверті).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 827.

684

Товариство поширення освіти поміж євреями в Росії (Балтське відділення) — Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляють, що одержали підтвердження з м. Ананьєва (Подільська губ.) на проведення лекції Ан-ського в обох містах. Просять сповістити про час лекції.

Листи: 5 листопада 1910 р.; [...]. Із Балти в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28 х 21,4; 1 арк.

Додаток: Конверт.

Примітки: Листи написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество распространения просвещения между евреями в России. Балтское отделение, г. Балта, Под. губ". Шаргородська (?) – № 1472; 1471.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 828, 829.

685

Товариство поширення освіти поміж євреями в Росії (Балтське відділення) – Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Пишуть, що, перебуваючи в Балті, Ан-ський погодився прочитати ще одну лекцію. Просять повідомити про час і тему майбутньої лекції.

Лист: 24 лютого 1911 р. Із Балти в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28 х 21,4; 1 л.

Додаток: Конверт.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество распространения просвещения между евреями в России. Балтское отделение, г. Балта, Под. губ". Шаргородська (?) – № 1470 (на конверті).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 830.

686

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Виленське відділення) – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Пишуть, що, перебуваючи у Вільно, Ан-ський обіцяв прочитати лекцію "Про єврейську народну творчість". Просять повідомити час і надіслати конспект для одержання дозволу.

Лист: 28 січня 1910 р. Із Вільно в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 21,4 х 13,2; 2 арк. (один аркуш чистий).

Віленське відділення ОПЕ було офіційно відкрито 1909 р. (ЕЭ, т. 5, кол. 596).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський

штамп "Комитет Виленского отделения Общества для распространения просвещения между евреями в России". Шаргородська (?) – № 1467.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 832.

687

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Виленське відділення) – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Повідомляють, що лекція може бути призначена на 14 квітня.

Листівка 24 березня 1910 р. Із Вільно в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,5 х 14,3; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу: Пушкінська, 17, кв. 20. Шаргородська (?) – № 1465.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 833.

688

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Виленське відділення) – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Просять перенести лекцію на 20 квітня.

Листівка 2 квітня 1910 р. Із Вільно в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,5 х 14,2; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу: Пушкінська, 17, кв. 20. Шаргородська (?) – № 1464.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 834.

689

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Виленське відділення) – Ан-ському [Семенові Акимовичу]

Комітет Товариства просить Ан-ського виступити у Вільно з лекцією про мистецтво у євреїв (з демонстрацією "туманних картинок", виготовлення яких з журналу "Ost und West" комітет бере на себе). Лекція проводитиметься з метою збору коштів для педагогічного музею Товариства.

Лист: 26 жовтня [...]. Із Вільно в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 29,3 х 22,7; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Виленского отделения Общества для распространения просвещения между евреями в России". Шаргородська (?) – № 1466.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 835.

690

[Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Гомельське відділення)] — Соломонові Григоровичу [Гуревичу]

Просять переговорити з Ан-ським про можливість проведення його лекції в Гомелі на користь Товариства. У нижній частині аркуша приписка рукою Ан-ського: "С. Выгодский, Семен Львович, Гомель".

Лист: 22 лютого 1910 р. Із Гомеля в [...].

Оригінал, автограф, чорнило фіолетове. Мова російська; 28,7 х 22,2; 1 арк.

Соломон Григорович — Гуревич Соломон Григорович — Див. III, 81.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество для распространения просвещения между евреями в России. Гомельское отделение". Шаргородська (?) — № 1503.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 839.

691

[Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Гомельське відділення)] — Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляють, що поки дозвіл на лекції Ан-ського від адміністрації не отримано, обіцяють не забаритись із звісткою про вирішення питання.

Лист: 31 березня [...] р. Із [Гомеля] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,2 х 13,9; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Лист підписаний Р. Брук. Шаргородська (?) — № 1505.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 837.

692

[Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Гомельське відділення)] — Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляють, що на засіданні Комітету Товариства вирішено просити Ан-ського прочитати в Гомелі лекцію "Єврейська народна творчість". Просять повідомити час приїзду й обговорюють умови і гонорар.

Лист: 26 квітня 1913 р. Із [Гомеля] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,2 х 13,8; 2 арк.

Примітки: Лист підписаний Р. Брук. Зазначено адресу: Замкова вул., 30. Шаргородська (?) — № 1506.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 838.

693

[Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Гомельське відділення)] — Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Шкодують, що не вдалося влаштувати лекцію, заплановану на червень. Обговорюють можливість проведення лекції восени.

Лист: 6 червня [...] . Із Гомеля в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,5 x 13,7; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Лист підписаний Р. Брук. Шаргородська (?) — № 1504.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 836.

694

[Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Двінське відділення)] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просять приїхати і прочитати лекцію на єврейську тему. Обговорюють умови, на яких Ан-ський готовий приїхати у Двінськ.

Лист: 5 листопада 1913 р. Із Двінська в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 22,6 x 22,1; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Двинское отделение общества распространения просвещения между евреями в России". Зазначено адресу: Двінськ, Шильдеровська вул., д. Залкінда, кв. Рязанського, І.І. Фінкельману. Шаргородська (?) — № 1488.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 840.

695

[Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Двінське відділення)] — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просять прочитати лекцію про [творчість] І.-Л. Переца.

Лист: 4 квітня 1915 р. Із Двінська в [Петроград].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,7 x 22,6; 1 арк.

Перец Ицхак-Лейбуш — Див. III, 20.

Додаток: Конверт.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Двинское отделение общества распространения просвещения между евреями в России". Зазначено адресу: Двінськ, Олександрівська, д. Кацена, І.І. Фінкельману. Шаргородська (?) — № 1489 (на конверті).

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 841.

696

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Київське відділення) — Ан-ському Семенові Акимовичу

Від імені позашкільної комісії запрошують Ан-ського в Київ для читання лекцій, вибір теми залишають за письменником, просять надіслати тези, обумовлюють умови проведення лекцій і гонорар.

Лист: 22 грудня 1909 р. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,2 х 21,6; 1 арк.

Київське відділення ОПЕ було створено 1903 р. (Чериковер И.История ОПЕ...; Сергеева И., Горшихина О. Деятельность Киевского отделения ОПЕ...).

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Киевского Отделения Общества распространения просвещения между евреями в России". Шаргородська (?) — № 1496.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 842.

697

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Київське відділення) — Ан-ському Семенові Акимовичу

Повідомляють, що щойно довідалися про те, що Ан-ський знаходиться в Бердичеві. Просять встановити точну дату читання лекції — 5 лютого.

Лист: 25 січня 1910 р. Із Києва в Бердичів.

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,1 х 21,5; 1 арк.

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Киевского Отделения Общества распространения просвещения между евреями в России". Шаргородська (?) — № 1494.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 843.

698

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Київське відділення) — Ан-ському Семенові Акимовичу

Дякують за лекцію, прочитану Ан-ським у Києві на користь Товариства, сподіваються на подальше співробітництво.

Лист: 27 лютого 1910 р. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,1 х 21,5; 1 арк.

Публічна лекція С. Ан-ського "Основи і характер сучасної єврейської літератури" була прочитана 3 лютого і привернула увагу численної публіки (Отчет Киевского отделения ОПЕ за 1910 год. — К., 1910. — С. 32).

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Киевского Отделения Общества распространения просвещения между евреями в России". Шаргородська (?) – № 1493.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 844.

699

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Київське відділення) – Ан-ському Семенові Акимовичу

Користуючись люб'язною згодою Ан-ського, висловленою ним у лютому, просять прочитати ще одну лекцію, а також повідомити тему і час лекції.

Лист: 2 листопада 1910 р. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,5 х 21,9; 1 л.

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Внешкольная Комиссия при Комитете Киевского Отделения Общества распространения просвещения между евреями в России". Шаргородська (?) – № 1495.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 845.

700

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Київське відділення) – Ан-ському Семенові Акимовичу

Просять надіслати тези лекції, документи, необхідні для адміністрації; зазначають тему – про національне виховання.

Лист: 4 січня 1911 р. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,5 х 21,9; 1 арк.

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Внешкольная Комиссия при Комитете Киевского Отделения Общества распространения просвещения между евреями в России". Шаргородська (?) – № 1490.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 846.

701

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Київське відділення) – Ан-ському Семенові Акимовичу

Пишуть, що на початку року намагалися зв'язатися з Ан-ським і домовиться про лекцію. Знову звертаються з тим самим проханням, зауважуючи, що така лекція дуже важлива для київського єврейства.

Лист: 20 листопада 1911 р. Із Києва в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,5 х 21,9; 1 арк.

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Внешкольная Комиссия при Комитете Киевского Отделения Общества распространения просвещения между евреями в России". Шаргородська (?) – № 1492.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 847.

702

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Комітет) – С.А. Раппопорту (Ан-ському) [Семенові Акимовичу]

Просять повідомить адресу для листів і телеграм, оскільки на циркулярний лист ОПЕ про читання Ан-ським лекцій відгукнулися міста Київської, Полтавської, Подільської, Волинської й Бесарабської губерній.

Лист: 27 червня 1914 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 29,2 х 22,5; 1 арк.

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Общества для распространения просвещения между евреями в России". Шаргородська (?) – № 1480.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 858.

703

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Комітет) – С.А. Раппопорту (Ан-ському) [Семенові Акимовичу]

Супровідний лист до протоколу загальних зборів ОПЕ.

Лист: 27 березня 1917 *р. Із Петрограда в [...].*

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 28,4 х 22; 1 арк.

ОПЕ – Див. III, 178.

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхній частині друкарський штамп "Общество для распространения просвещения между евреями в России. Комитет Общества: Петроград, Загородный пр., 23". Шаргородська (?) – № 1613.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 857.

704

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Пермське відділення) – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просять приїхати в Перм і прочитати одну-дві лекції. Вибір теми залишають за Ан-ским. Сповіщають, що Єкатеринбурзьке відділення хоче звернутися з аналогічним проханням, тому було б добре, щоб Ан-ський запланував кілька днів для лекцій на Уралі.

Лист: 16 березня 1913 р. Із Пермі в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 29 х 22,4; 1 арк.

Додаток: Конверт.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Пермского Отделения Общества для распространения просвещения между евреями в России". Шаргородська (?) — № 1477.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 852.

705

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Пермське відділення) — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Дякують за люб'язну згоду прочитати лекції на тему "Єврейська народна творчість". Обмовлюють дату лекції і гонорар.

Лист: 30 березня 1913 р. Із Пермі в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 29 х 22,4; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Пермского Отделения Общества для распространения просвещения между евреями в России". Шаргородська (?) — № 1476.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 853.

706

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Пермське відділення), підписаний — Кауфман Бер Йосипович — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просять надіслати повний текст лекції, щоб надати його поліцмейстеру для одержання дозволу. Пишуть, що в Єкатеринбурзі лекцію призначили на 19 квітня. Із Челябінська також надіслали прохання до Ан-ського виступити там із лекцією.

Лист: 11 квітня 1913 р. Із Пермі в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 29 х 22,2; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Пом. прис. пов. Бер Йосипович Кауфман". Шаргородська (?) — № 1474.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 854.

707

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Пермське відділення), підписаний — Кауфман Бер Йосипович — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Дякує за задоволення, яке мав від лекції. Повідомляє, що списався із В.В. Сапожниковим про лекції в Східному Сибіру. Запитує, коли Ан-ський планує виїзд в експедицію.

Лист: 17 травня 1913 р. Із Пермі в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 29 х 22,2; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Пом. прис. пов. Бер Йосипович Кауфман". Шаргородська (?) – б/н

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 855.

708

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Пермське відділення), підписаний – Кауфман Бер Йосипович – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Пише, що рабин Бейлін телеграфував і рекомендував Ан-ському звернутися до Радлова в Академію наук для одержання дозволу на обстеження сибірських євреїв. Такий дозвіл дасть можливість Ан-ському пробути якийсь час у Сибіру.

Лист: 28 травня 1913 р. Із Пермі в [Санкт-Петербург.].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 29,1 х 22,2; 1 арк.

Радлов Василь Васильович (1837–1918), російський сходознавець-тюрколог, етнограф, перекладач. Академік Петербурзької Академії наук (1884). Один із основоположників порівняльного методу вивчення тюркських мов (СЭС, с. 1107).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Пом. прис. пов. Бер Йосипович Кауфман". Шаргородська (?) – № 1478.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 856.

709

Товариство поширення освіти поміж євреями у Росії (Томське відділення) – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Повідомляють, що раді звістці про згоду Ан-ського прочитати ряд лекцій у містах Сибіру, просять повідомити умови, на яких письменник погодиться приїхати наприкінці осені – на початку зими.

Лист: [...]. Із Томська в [...].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 22,8 х 14,8; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Шаргородська (?) – № 1480.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб 831.

710

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Харківське відділення) — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просять прочитати лекцію в Харкові. У разі згоди — представити тему і час, зручний для приїзду в місто.

Лист: 27 січня 1914 р. Із Харкова в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,5 х 22; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество для распространения просвещения между евреями в России. Харьковское отделение". Шаргородська (?) — № 1501.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 863.

711

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Харківське відділення) — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Дякують за згоду прочитати лекцію, але, через неможливість одержання дозволу від адміністрації, просять Ан-ського відновити переговори згодом.

Лист: 30 березня 1914 р. Із Харкова в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,6 х 22; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество для распространения просвещения между евреями в России. Харьковское отделение". Шаргородська (?) — № 1499.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 862.

712

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Харківське відділення) — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просять прочитати одну-дві лекцій у Харкові.

Лист: 15 жовтня 1915 р. Із Харкова в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,5 х 22; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество для распространения просвещения между евреями в России. Харьковское отделение". Шаргородська (?) — № 1500.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 861.

713

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Харківське

відділення) — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Користуючись згодою Ан-ського, просять прочитати лекції на актуальну тему в березні 1916 р.

Лист: 17 січня 1916 р. Із Харкова в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,5 х 22; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество для распространения просвещения между евреями в России. Харьковское отделение", нижче від руки адреса: "Епархиальная, 8". Шаргородська (?) — № 1497.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 859.

714

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Росії (Харківське відділення) — [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Лист є копією листа від 17 січня (Див. од.зб. 859).

Лист: 19 січня 1916 р. Із Харкова в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,5 х 22; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество для распространения просвещения между евреями в России. Харьковское отделение", нижче від руки адреса: "Епархиальная, 8". Шаргородська (?) — № 1498.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 860.

715

Товариство для поширення освіти поміж євреями м. Ковно — Раппопорту С.А. [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просять прочитати лекцію на тему, яку Ан-ський вважає найактуальнішою, при цьому повідомити тему і прийнятні для лектора умови.

Лист: 7 лютого 1912 р. Із Ковно в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 27,7 х 20,6; 1 арк.

Додаток: Конверт.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество для распространения провещения между евреями, г. Ковно". Шаргородська (?) — № 1462 (на конверті)

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 848.

716

Товариство для поширення освіти поміж євреями м. Ковно — Раппопорту С.А. [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Дякують за згоду на прочитання лекції, повідомляють, що обрали тему "Основні мотиви єврейської народної творчості", можливо, що вже у Ковно проситимуть Ан-ського прочитати також лекцію "Основи і характер сучасної єврейської літератури"; про дату повідомлять пізніше.

Лист: 16 лютого 1912 р. Із Ковно в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 27,7 х 20,6; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество для распространения провещения между евреями, г. Ковно". Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 849.

717

Товариство для поширення освіти поміж євреями м. Ковно – Раппопорту С.А. [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляють, що кращим часом для лекції буде початок квітня. Тема: " Основні мотиви єврейської народної творчості".

Лист: 9 березня 1912 р. Із Ковно в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило зелене. Мова російська; 27,6 х 20,6; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество для распространения провещения между евреями, г. Ковно". Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 851.

718

Товариство для поширення освіти поміж євреями м. Ковно – Раппопорту С.А. [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляють, що вирішили влаштувати лекцію 15 квітня.

Лист: 3 квітня 1912 р. Із Ковно в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 27,7 х 20,6; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество для распространения провещения между евреями, г. Ковно". Шаргородська (?) – № 1461.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 850.

719

Товариство допомоги бідним хворим євреям м. Вітебська – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Правління Товариства висловлює подяку Ан-ському за участь у вечорі 30 грудня 1906 р.

Лист: 3 січня 1907 р. Із Вітебська в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 23,1 х 18,9; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество пособия бедным больным евреям г. Витебска". Шаргородська (?) – № 1383.

ІР ВФЮ НБУВ, ф. 339, од.зб. 910.

720

Товариство єврейського мистецтва "Газомір" (Полтавське) – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Просять приїхати в Полтаву і прочитати лекцію на літературну тему, обрану письменником, обмовлюють суму гонорару.

Лист: 25 жовтня [1917] р. Із Полтави в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит; 24,6 х 22,4; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Полтавское Общество Еврейского искусства". Шаргородська (?) – № 1371.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 864.

721

Товариство єврейської народної музики – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Циркулярний лист членам редакційної колегії щорічника. Повідомляється, що на останньому засіданні Правління ухвалили видавати щорічник Товариства. Намічено програму: відділ статей з світської, духовної музики, музичної етнографії, біографічний й інформаційний відділи. Обсяг щорічника 10–12 друкованих аркушів. Обрано редакційну колегію в складі Ю. Енґеля, С. Розовського, Л. Самінського, М. Сиркіна, С. Ан-ського і Д. Маррїда; останні – для етнографічного відділу. Л. Самінський взяв на себе керівництво редколегією. Просять надіслати список співробітників, до яких, на думку членів редколегії, можна звернутися з проханням щодо написання статей, висловити думку про можливі гонорари.

Лист: 18 серпня 1916 р. Із Петрограда в [...].

Оригінал, автограф машинопис. Мова російська; 28,3 х 22,2; 1 арк.

Товариство єврейської народної музики – Див. III, 330. Енгель Юлій – Див. III, 5. Маррід Давид (1862, Вільно – 1942, Ленінград), гебраїст, історик, фольклорист, мистецтвознавець і бібліограф. Автор численних робіт з історії євреїв у Російській імперії, середньовічної єврейської поезії, літургічної та єврейської народної музики, опублікованих на

ідиш, івриті, російській і німецькій мовах. Розовський Соломон – Див. III, 426. Самінський Лазар – Див. III, 427. Сиркін Максиміліан Григорович (1858, Паневежіс – ?), літератор. З 1899 по 1906 р. – редактор-видавець "Восхода", З 1910 – "Нового Восхода". Автор ряду статей з єврейського мистецтва, книги "Пластичні мистецтва" (1899), співробітничав з "Еврейской энциклопедией" (ЕЭ, т. 14, кол. 657–658).

Примітки: Лист надруковано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп івриті і російською "Общество еврейской народной музыки. Петроград, 9-я Рождественская, 9, кв. 22". Шаргородська (?) – № 1946.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 865.

722

Товариство Народних університетів (Астраханське) – Раппопорту [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Запрошують С. Ан-ського прочитати одну-дві лекції в Астрахані. Пишуть, що з огляду на багатонаціональний склад членів народного університету, просять прочитати лекцію на загальну тему чи про етнографію і народну пісню. Просять також надіслати афішу лекції, що вже відбулася, (для полегшення одержання дозволу влади).

Лист: 14 вересня 1916 р. Із Астрахані в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,4 х 21,8; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Астраханское Общество Народных Университетов". Шаргородська (?) – № 1516.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 908.

723

Товариство піклування про бідних дітей євреїв м-ка Сквири – С. Раппопорту (Ан-ському) [Семенові Акимовичу]

Правління Товариства ухвалило вшанувати пам'ять письменника Шолом-Алейхема лекцією для жителів м-ка Сквири. Просять Ан-ського прочитати цю лекцію.

Лист: 17 травня 1916 р. Зі Сквири в Київ.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 22,5 х 18,2; 2 арк. (один аркуш чистий).

Шолом-Алейхем – Див. III, 359. У Сквирі Ан-ський бував 1912 р. Це містечко було одним з перших пунктів "смуги осілості", обстежених експедицією (ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 266).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський

штамп "Общество попечения о бедных детях евреев г. Сквиры". Шаргородська (?) – № 1515.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 909.

724

Товариство поширення правильних відомостей про євреїв і єврейство – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Правління товариства призначило на 12 квітня лекцію С. Ан-ського "Основи і характер єврейської літератури", про що його і сповіщає.

Лист: 6 квітня 1910 р. Із Москви в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 27,8 х 22; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество распространения правильных сведений об евреях и еврействе. Солянский пр., 1, кв. 9". У кінці листа є приписка іншим почерком чорним чорнилом. Шаргородська (?) – № 1385.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 911.

725

Товариство поширення правильних відомостей про євреїв і єврейство – С.А. Раппопорту [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Повідомляють, що Комітет товариства з радістю довідався про згоду Ан-ського прочитати доповідь про літню поїздку "смугою осілості", тому просять найближчим часом повідомити про час приїзду в Москву.

Лист: 30 листопада [1912] р. Із Москви в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, машинопис. Мова російська; 27,8 х 21,9; 1 арк.

Йдеться про експедиційний сезон 1912 р., здійснений Ан-ським. Товариство поширення правильних відомостей про євреїв і його Московське відділення були одними із співорганізаторів експедиції, обговорювалося навіть питання про передачу всієї експедиції у підпорядкування цьому товариству (Див. Семен Ан-ський та єврейський світ...).

Примітки: Дату листа відновлено з контексту. Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Общество распространения правильных сведений об евреях и еврействе. Солянский пр., 1, кв.9". Шаргородська (?) – № 1387.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 912.

726

Товариство поширення технічних знань (Московське). Історична комісія – [Ан-ському] Семенові Акимовичу

Просять С. Ан-ського написати дві статті: "Євреї і вітчизняна війна" і "Вітчизняна війна у французькій народній творчості".

Лист: [...]. Із Москви в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,6 х 13,5; 2 арк. (один аркуш чистий).

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Историческая комиссия Учебного отдела Московского Общества распространения технических знаний". Шаргородська (?) – № 1264.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 913.

727

Товариство ремісничої і землеробської праці серед євреїв у Росії – [Ан-ському Семенові Акимовичу]

Із Бердичева від члена Товариства М.Р. Червоненкеса отримано листа з проханням повідомити адресу Ан-ського чи клопотатися перед останнім про читання ним лекції. Просять зв'язатися з паном Червоненкесом.

Лист: 27 січня 1912 р. Із Санкт-Петербурґа в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 28,9 Х 23; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Общества ремесленного и земледельческого труда среди евреев в России"; нижче адреса: "С.-Петербург. Галерная ул., № 3". Шаргородська (?) – № 1380.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 914.

Листи, адресовані іншим особам

728

Беркенбліт Лазар — Єврейській Етнографічній експедиції

Просить повідомити, чи платить експедиція за виготовлення знімків синагог, типажів, жанрових сцен з єврейського життя, що необхідно надсилати (негативи чи позитиви).

Лист: 30 травня 1917 р. Із Дубровни Могильовської губ. у Петроград.

Оригінал, рукопис, чорнило чорне. Мова російська; 13,3 х 21; 1 арк.

Етнографічна експедиція імені барона Ґорація Ґінцбурґа існувала як самостійна адміністративна структура при ЄІЕТ до 1918 р. Серед фінансових документів С. Ан-ського зустрічаються матеріали і грошові розрахунки за роботи, виконані за час роботи експедиції (РДАЛМ, ф. 2583, оп. 1, од.зб. 8).

Примітки: Зазначено адресу відправника: Дубровна Могильовської губ., Базарна вул, 83. Шаргородська (?) — № 2170.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 142.

729

Берсон С[...] — Редакції газети "Восход"

Просить повідомити подробиці про діяльність ОПЕ.

Листівка: 24 липня 1901 р. Із Вітебська в Санкт-Петербурґ.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,4 х 14,5; 1 арк.

ОПЕ — Див. III, 178.

Примітки: Зазначено адресу: Санкт-Петербурґ, Театральна площа, 2—32.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 995.

730

Биховська [...] — Лур'є І[саку]

Просить повідомити, чи отримано матеріали і знімки синагоги від Б. Рубштейна. Також пише, що після одержання посилки просить перерахувати кожну з вкладених речей.

Лист: 22 вересня 1916 р. Із Петрограда в [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,5 х 22; 1 арк.

Лур'є Ісак — Див. III, 201. Рубштейн Борис — Див. III, 506.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Комитет Еврейского Историко-Этнографического Общества. Редакция и контора журнала "Еврейская старина", Петроград, Захарьевская, д. 25, кв. 14". Шаргородська (?) — б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1005.

731

Бібер Мендл — Фіканґуру І[цхак]

Пропонує книги для купівлі (4 одиниці, з них 3 рукописи й одне друковане видання). У додатку дано описи запропонованих книг.

Листівка з додатком: 23 червня 1913 р. Із Острога в Дубно.

Оригінал, рукопис, чорнило чорне. Іврит; 14 x 9; 16,5 x 20,5; 2 арк.

Примітки: Адресу написано російською. Лист адресовано члену Етнографічної експедиції Іцхаку Фіканґуру в м. Дубно Волинської губ., де працювала експедиція. Шаргородська (?) — № 1741.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 144.

732

Бланк [...] — Вінаверу [М.М.].

Привітання та побажання творчих успіхів.

Телеграма: [24 березня 1917 р.]. Із Парижа в [Петроград].

Оригінал на бланку. Мова французька; 25 x 21; 1 арк.

Примітки: Телеграма на офіційному бланку. Штапм "Д.Ц. Военный цензор № 106". Зазначено адресу Вінавера М.М.: "Петроград, Захарьевская ул., 25". Шаргородська (?) — б/н.

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 103.

733

[Бортсон ...] — Лур'є І[саку]

Лист адресований Ісаку Лур'є.

Лист: 2 грудня [1916 р.]. Із Петрограда в [...].

Оригінал, автограф, чорнила чорні. Мова російська; 18,7 x 12; 2 арк.

Лур'є Ісак — Див. III 201.

Примітки: На конверті зазначено адресу: Василівський острів, 5-та лінія, д. 50.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1004.

734

Бурґман І[...] Г[...], духовний рабин — Рубштейну [Борису]

Лист приватного змісту.

Лист: 10 жовтня 1917 р. Із [Несвіжа] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит; 21 x 13,4; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 1129.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 994.

735

Буткевич Анатолій Степанович – видавництву "Разум"

Просить повідомити адресу Ан-ського, з яким знайомий давно, але останнім часом втратив зв'язок.

Дві листівки: 1 березня 1912 р. Із Русаново Тульської губ. в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 9,1 х 14,4; 2 арк.

Примітки: Зазначено адресу: Санкт-Петербург, Італійська, 24. Шаргородська (?) – № 738.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 993.

736

Вайсенберг С[амуїл] А[...], д-р – Сінані, д-ру

Просить повідомити адресу, за якою можна зв'язатися з Ан-ським. Пише, що минулого [1912] року писав на цю адресу.

Листівка: 8 лютого 1913 р. Із Єлисаветграда в Петербург.

Оригінал, рукопис, чорнило чорне. Мова російська; 9 х 14; 1 арк.

Вайсенберг Самуїл – Див. III, 214. Сінані Борис Наумович, доктор-психіатр, лікар Гліба Успенського, караїм. Поділяв погляди есерів, був близьким другом С.А. Ан-ського.

Примітки: Лист написано на бланку доктора С.А. Вайсенберґа. Шаргородська (?) – № 1838.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 210.

737

[Гісін Б.Е.] – Єврейському історико-етнографічному товариству товариству. Для Етнографічної експедиції

Лист приватного змісту.

Листівка: 15 червня 1913 р. Із Бобруйська в Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит; 9 х 14; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу Єврейського історико-етнографічного товариства: Василівський острів, 5-та лінія, будинок № 50. Шаргородська (?) – № 729.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 94.

738

Гольфман Н[...] – Й.М. Маховеру (для Раппопорта)

Пише, що виконав доручення Ан-ського і вислав зроблені фотографії, але грошей не одержав. Просить Маховера вирішити це питання.

Листівка: 18 вересня 1912 р. Із Паволочі в Київ.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 9,3 х 14,4; 1 арк.

Див. од.зб. 342.

Примітки: Листівку адресовано Й.М. Маховеру (М. Житомирська, 17) для передачі Ан-ському С.А. Шаргородська (?) – № 216.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 344.

739

Господарчий комітет Політехнікума – Вінаверу [М.М.]

Привітання із обранням сенатором та побажання успіхів.

Телеграма: [13 березня 1917 р.]. Із Катеринослава в [Петроград].

Оригінал на бланку. Мова французька; 25 х 21; 1 арк.

Вінавер М.М. – Див. III, 22.

Примітки: Телеграма на офіційному бланку. Є штамп "Д.Ц. Военный цензор № 5". Зазначено адресу Вінавера М.М.: "Петроград, Захарьевская ул., 25". Шаргородська (?) – б/н.

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 105.

740

Гржебін Зіновій Ісайович – [Станіславському] Костянтинові Сергійовичу

Рекомендаційний лист, у якому Гржебін повідомляє, що Ан-ський написав прекрасну п'єсу. Просить Станіславського призначити час, коли Ан-ський зможе п'єсу прочитати.

Лист: 19 грудня 1915 р. Із Петрограда в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 27,8 х 21,9; 2 арк. (один аркуш чистий).

Гржебін Зіновій Ісайович (1877, Чугуїв Харківської губ. – 1929, Париж), видавець. У 1905–1906 рр. видавав сатиричний журнал "Жупел", 1906–1917 рр. – співвласник видавництва "Шиповник", 1907–1912 фактично керував видавництвом "Пантеон", разом з М. Горьким заснував видавництво "Парус", у 1918–1919 рр. брав участь у створенні видавництва "Всемирная литература" (РЕЭ, т. 1, с. 373). Станіславський Костянтин Сергійович (псевдонім, справж. прізвище – Алексеев. 5 (17) січня 1863 р., Москва – 7 серпня 1938 р., Москва), режисер, актор і теоретик театрального мистецтва, творець і

керівник (разом з В. Немировичем-Данченком) Московського художнього академічного театру (БСЭ, т. 40, с. 472–475). У листі йдеться про п'єсу Ан-ського "Дібук", написану в 1913–1914 рр.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Зиновий Исаевич Гржебин, Петроград, Песочная, 24 а". Шаргородська (?) б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 996.

741

Гуревич Соломон – [Гуревичу] Самуїлу Львовичу

Просить передати лист Ан-ському. Запитує, чи не погодиться Ан-ський прочитати лекцію з єврейської етнографії на користь єврейського [благодійного] товариства Смоленська. Просить, в разі згоди, надіслати заздалегідь тему і план лекції для одержання дозволу міської влади на її проведення.

Лист: 22 листопада 1913 р. Зі Смоленська в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 28,4 х 21,8; 1 арк.

Гуревич Соломон – Див. III, 78. Гуревич Самуїл – Див. III, 81.

Примітки: Шаргородська (?) – *№ 1522.*

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 411.

742

Гутнер [У...] – Єврейському етнографічному товариству

Пише, що бажає демонструвати по всій Росії і, особливо, на Кавказі в сінематографах, матеріали, зібрані єврейськими вченими на Волині, Подолії і частині Київської губернії. Просить надіслати ці стрічки і надати ексклюзивних прав на демонстрацію, вказати умови, на яких це можна зробити.

Лист: 25 квітня 1914 р. Із Баку в [Санкт-Петербург].

Оригінал, автограф, чорнило червоне. Мова російська; 21,5 х 13,7; 2 арк.

Йдеться про матеріали, зібрані Етнографічною експедицією під керівництвом Ан-ського в 1912–1914 рр. Автор листа, очевидно, прочитав звіт, опублікований у "Еврейской старине", але невірно його витлумачив. Експедиція зробила безліч фотографій, було записано усні і пісенні матеріали на фонограф. Кінозйомка не велася.

Примітки: Зазначено адресу Гутнера. Шаргородська (?) – *№ 2171.*

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 417.

743

Зіссман [...] – Вінаверу [М.М.]

Вітання із обранням М. Вінарера сенатором [Россії].

Телеграма: [березень 1917 р.]. Із Алушти в [Петроград].

Оригінал на бланку. Мова російська; 25 x 21; 1 арк.

Примітки: Телеграма на офіційному бланку. Зазначено адресу Вінавера М.М.: „Петроград, Захарьевская ул., 25". Шаргородська (?) – б/н.

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 102.

744

Кулішер Михайло – Ґінцбурґу Володимирові (барону)

Нарада з організації експедиції імені барона Ґінцбурґа Ґорація Осиповича висловлює Володимирові Ґінцбурґу глибоку вдячність за починання у справі наукового вивчення єврейського народу.

Телеграма: [1912]. Із [Петербурґа] в [Париж].

Чернетка, автограф; чорнило чорне; телеграфний бланк. Мова російська у латинській транслітерації; 17,7 x 22; 1 арк.

Кулішер Михайло Ґнатович – Див. III, 264.

Примітки: Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 960.

745

Лев Абе – [...]

Записки, виписки з старих документів.

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Іврит; 11 x 6,2; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1006.

746

Могилів-Подільський єврейський клуб – [...] Леонові Марковичу

Обговорюється питання про організацію лекції Ан-ського, час його приїзду й одержання дозволу губернатора на лекцію.

Лист: 27 квітня 1913 р. Із Могилів-Подільска в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 29,4 x 22,6; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп "Могилев-Подольский еврейский клуб". Шаргородська (?) – № 1437.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 997.

747

Полоновський [...] – Вінаверу [М.М.]

Привітання та побажання успіхів.

Телеграма: [25 березня 1917 р.]. Із Парижа в [Петроград].

Оригінал на бланку. Мова французька; 25 х 21; 1 арк.

Примітки: Телеграма на офіційному бланку. Є штамп "Д.Ц. Военный цензор № 178". Зазначено адресу Вінавера М.М.: "Петроград, Захарьевская ул., 2". Шаргородська (?) – б/н.

ІР НБУВ, ф. 190, од.зб. 104.

748

Рабинович [В...] – [...] Давидові Шименовичу

Запрошує приїхати в Петербург і взяти участь у літературному і культурному житті міста.

Лист: 18 березня [...]. Із [Санкт-Петербурґа] в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 21,7 х 13,4; 2 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 998.

749

Рівесман М[...] – [...] Абрамові Мойсейовичу

Лист з інформацією про стан грошових справ кореспондента.

Лист: 10 вересня 1919 р. Із Петрограда в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 14,1 х 23; 1 арк.

Примітки: Лист написано на бланку. У верхньому лівому куті друкарський штамп на ідиш і російською "Общество еврейской народной музыки. Петроград, 9-а Рождественська 9, кв. 22". Шаргородська (?) – № 29.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 999.

750

Рубштейн [Борис М...] – Ганкіну Б[...]

Повідомляє, що відправив із Вітебська на адресу Комітету [допомоги євреям, які постраждали від воєнних дій] 11 ящиків з сувоями Тори. Просить перевірити при одержанні.

Листівка: 2 липня 1916 р. Із Мінська в Петроград.

Оригінал, автограф, чорнила чорні. Мова російська; 9,2 х 14,3; 1 арк.

Рубштейн Борис – Див. III, 506. 1916 р. працював із санітарними загонами на Північно-східному фронті. Документ пов'язаний з діяльністю Ан-ського щодо організації і керівництва єврейським музеєм.

Примітки: Зазначено адресу Б. Ганкіна: "Петроград, Захиртевская (Захарьевская ?) 25, кв. 14". Шаргородська (?) – б/н.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1000.

751

[...] – Єврейському Історико-Етнографічному Товариству для Етнографічної Експедиції

З'ясовує питання щодо збирання етнографічних матеріалів і можливості передати їх до Петербурга.

Поштова листівка: 15 червня 1913 р. Санкт-Петербург.

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Ідиш; 8,9 x 13,9; 1 арк.

Примітки: Зазначено адресу Єврейського Історико-Етнографічного Товариства: "В.О., 5-ая линия, д. № 50". Шаргородська (?) – № 1729.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 94.

752

[...] Настя – [...] Володі

Пише, що подавець цього листа – Ан-ський – белетрист, уповноважений Земського союзу, рекомендує поговорити з ним.

Лист: [1915 р.]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Мова російська; 18,2 x 11,6; 1 арк.

Примітки: Шаргородська (?) – № 857.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1002.

753

[...] – Португалову Г[...] М[...]

Являє собою оповідання, передане автором до редакції журналу "Еврейский мир", з яким Ан-ський активно співробітничав у 1910–1911 рр.

Лист:[...] 1910 р. Зі Слуцька в [...].

Оригінал, автограф, чорнило коричневе. Іврит; 22,3 x 17,8; 2 арк.

Португалов Г.М. – редактор-видавець журналу "Еврейский мир".

Примітки: Шаргородська (?) – № 1806.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1003.

754

Moritz Chaschkes – [...] Никонору Васильовичу

Просить призначити час зустрічі.

Візитівка: [...]. [...].

Оригінал, автограф, чорнило чорне. Мова російська; 5,3 x 8,3; 1 арк.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1001.

IV. Фотографії

1

Аматорське фото С.А. Ан-ського з кішкою в руках і голубом на плечі

10 x 6,5; картон: 18 x 12,8.

Примітки: Фото наклеєне на сірий картон.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1336.

2

Аматорське фото С.А. Ан-ського з [дитиною доглядача Єврейського Історико-Етнографічного Музею] на руках

8,9 x 6.

Примітки: Фото наклеєно трьома кутами на сірий папір.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1349.

3

Аматорське фото С.А.Ан-ського

15,8 x 11,8.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1354.

4

Фото А. Кринської з дарчим написом російською: [С.А. Ан-ському]

7 грудня 1903 р.

Фото: 9 x 5,6; картон: 11 x 6,8.

Примітки: Фото наклеєне на світло-сірий картон. Зроблене у фотомайстерні J.Tyraspolski. На звороті дарчий напис від руки синім чорнилом російською: "От друга для друга ...Алена Крынская", дата.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1338.

5

Аматорське фото невідомої жінки на гойдалці

13,5 x 9.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1339.

6

Фото Віри Морець з дарчим написом С.А. Ан-ському

28 [листопада] 1914 р.

13,6 x 8,6.

Примітки: На звороті дарчий напис від руки чорним чорнилом російською: "Глубокоуважаемому Семену Акимовичу на память"; нижче дата і підпис.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1340.

7

Фото Віри Морець з дарчим написом С.А. Ан-ському

28 жовтня 1914 р.

Фото: 14,3 x 10; картон: 16,2 x 10,7

Примітки: Фото наклеєне на коричневий картон. Зроблене у Варшаві в фотомайстерні "Mezer". На звороті дарчий напис від руки чорним чорнилом російською: "Глубокоуважаемому Семену Акимовичу на память"; нижче праворуч підпис і дата.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1341.

8

Фото трьох дітей з дарчим написом [С.А. Ан-ському]

8 травня 1906 р.

Фото: 14 x 10,3; картон: 16,2 x 10,5.

Примітки: Фото наклеєне на білий картон. Зроблене в Кременчузі в фотомайстерні М. Теплицького. На звороті дарчий напис від руки чорним чорнилом, російською: "Дорогому дяде от Аруси, Тили и Нюни"; нижче справа дата.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1342.

9

Фото [А.М. Розенберга]

Фото: 14 x 9,7; картон: 16,5 x 10,7.

Примітки: Фото наклеєне на сірий картон. Зроблене в Нью-Йорку в фотомайстерні "The World Portrait Studio". На звороті внизу праворуч напис від руки чорним чорнилом літерами єврейського алфавіту: [А.М. Розенберг].

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1343.

10

Фото невідомої дитини

Фото: 13,7 x 9,2; картон: 16,9 x 11.

Примітки: Фото наклеєне на коричневий картон. Зроблене у Вітебську в

фотомайстерні В. Островського.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1344.

11

Фото невідомого чоловіка на повний зріст із дарчим написом С.А. Ан-ському

12 листопада 1910 р.

Фото: 19,6 х 7,7; картон: 31,5 х 16,7

Примітки: Фото наклеєне на білий картон. Зроблене у Києві в фотомайстерні "V. Meczynski". На звороті дарчий напис від руки чорним чорнилом російською: "Семену Акимовичу Ан-скому моему другу"; нижче — нерозбірливий підпис і дата.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1346.

12

Фото молодої жінки в профіль з дарчим написом [Хаїму]

Діаметр фото: 10; картон: 29,4 х 21,8.

Примітки: Фото у формі тондо наклеєне на білий картон. На звороті картонного аркуша дарчий напис від руки черним чорнилом російською: "Дорогому Хаиму от той же Фейги-Леи".

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1350.

13

Фото молодої жінки з дарчим написом С.А. Ан-ському

Вітебськ; 1989 р.

Фото: 9,1 х 5,6; картон: 10,4 х 6,3.

Примітки: Фото наклеєне на рожевий картон. Зроблене у Вітебську в фотомайстерні Гершевича. На звороті дарчий напис від руки чорним чорнилом російською: "Соломону Ароновичу от Розы. 89 г. Витебск".

ВФЮ ІР НБУВ,. ф. 339, од.зб. 1351.

14

Фото молодої жінки з дарчим написом С.А. Ан-ському

[Вітебськ]

Фото: 10,5 х 6,4; картон: 9 х 5,9.

Примітки: Фото наклеєне на білий картон. Зроблене у Вітебську в фотомайстерні

Гершевича. На звороті дарчий напис від руки чорним чорнилом російською: "Семену Акимовичу на память".

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1352.

15

Фото молодої жінки, яка сидить із немовлям на руках

Фото: 13,1 х 9,8; картон: 16,5 х 11,1.

Примітки: Фото наклеєне на білий картон.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1353.

16

Фото молодої жінки, яка сидить за письмовим столом

Фото: 16 х 11,3; картон: 17,8 х 12,9.

Примітки: Фото наклеєне на сірий картон.

ВФЮ ІР НБУ, ф. 339, од.зб. 1355.

17

Фото молодої жінки, яка сидить на канапі з немовлям на руках

Фото: 14,4 х 10; картон: 25,5 х 19,8.

Примітки: Фото наклеєне на сірий картон. Зроблене у Франкфурті-на-Майні.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1356.

18

Фото молодої жінки з дарчим написом С.А. Ан-ському

[Смоленськ]; [11 квітня]

Фото: 13,8 х 10; картон: 34,6 х 25,2.

Примітки: Фото наклеєне на коричневий картон. В правому нижньому куті дарчий напис від руки чорним чорнилом російською: "Уважаемому Семен Акимычу от А.[Р]. Москва XI/IV". Зроблене в фотомайстерні Н.Л. Соколова у Смоленську.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1357.

19

Фото юнака та дівчини, які сидять. З дарчими написами С.А. Ан-ському

17 січня [1913] р.

Фото: 15 х 10,2; картон: 26,7 х 19,7.

Примітки: Фото наклеєне на коричневий картон. Зроблене в фотомайстерні Н.Л. Соколова у Смоленську. На звороті два дарчих написи від руки чорним чорнилом російською, різними почерками: "Дорогому светлому Семену Акимовичу на память о 16 января 1914 г.", нижче підпис: [Дора] і дата "17/914" та: "Дорогому Семену Акимовичу - на память о самых светлых и лучших часах моей жизни, проведенных вместе", нижче підпис: [Аля...] та дата "17.I. 913".

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1358.

20

Фото невідомого чоловіка в кріслі

Фото: 20 x 11,9; картон: 35,5 x 25,8.

Примітки: Фото наклеєне кутами на коричневий картон. Під фото напис від руки черним чорнилом російською: "Старый еврей", нижче — "Острополь". Є номер: "№ 790". На звороті картонного аркуша аналогічний напис олівцем на ідиш.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1345.

V. Колекційні матеріали

1

Поштова листівка з фотографічним портретом Абрама Рейзена

13,6 x 8,7.

Примітки: Під зображенням в резервному медальйоні друкований чотиривірш

А. Рейзена на ідиш. На звороті є номер "№ 773".

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1347.

2

Поштова листівка з фотографічним портретом Гліба Успенського

13,8 x 8,8.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1337.

3

Фото з живописного портрету Володимира Короленка

Автор портрету невідомий.

Фото: 21,6 x 13,2; картон: 23,5 x 14,7.

Примітки: Фото наклеєне на білий картон.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1348.

4

Портрети діячів єврейської культури:

Теодор Герцель (3 одиниці), Моріс Розенфельд (3 одиниці), Генріх Гейне, Нісан Йосипович Каценельсон, Альфред Носсіг, Рабі Шнеєр Салман Лідер, Ушер Ґінцберг, Борис Шац (скульптурний портрет роботи М. Антокольського), Артур Шніцлер, Соломон Мойсейович Абрамович (2 одиниці), Йосип Аронович Хазанович, Семен Григорович Фруг, Іцхак-Лейбуш Перець (6 одиниць), Іцхак-Лейбуш Перець з дружиною, Іцхак-Лейбуш Перець з Яковом Дінезоном, Перец бен-Моше Смолєнськін, Мойсей Монтефьорі (2 одиниці), Яков Дінезон (2 одиниці), Давид Пінський (2 одиниці), Йона Розенфельд, Рабі Зехарія Франкель [Френкель], Давид Фрішман (2 одиниці), Лев Йосипович Леванда, Макс Нордау, Барух Спіноза, барон Давид Ґораційович Ґінцбург, один портрет невідомого; (разом 41 одиниця).

Примітки: Портрети вирізані з друкованих видань. Наклеєні на сірий картон.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1359 - 1399.

5

Учасники шостого Сіоністського Конгресу у Базелі:

1. Ізраїль Занґвіль, 2. Мати Т. Герцеля, 3. Макс Нордау, 4. Теодор Герцель, 5. Макс Ісідор Боденхеймер, 6. Оскар Марморек, 7. Давид Вольфсон, 8. Макс Мандельштамм, 9. Леопольд Ґрінберґ, 10. Отто Варбурґ, 11. Леопольд Кан.

Примітки: Групове фото є вирізкою з друкованого видання. Наклеєне на сірий картон.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1400.

6

І.-Л. Перець у рідному місті Замосць (Замостя)

1913 р.

Фото: 17,5 x 13,1; картон: 13,4 x 9,7.

Примітки: Групове фото є вирізкою з друкованого видання. Наклеєне кутами на сірий картон.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1401.

7

Фотоальбом учасників "Совещания еврейских общественных деятелей в Ковно 19–22 ноября 1909 г."

Альбом: 24,4 x 33,5; фото: 19 x 26,5; 5 арк.; 10 фото.

Примітки: Фото вставлено в альбомні аркуші сірого кольору. Зроблено в

фотомайстерні С. Бєлодобровскі (S.Belodobrowski) у Ковно.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1402.

8

"Альбом еврейской художественой старины. Том первый"

[Сказання і молитви, заручини, шлюбні зобов'язання, народні картинки на біблійні теми, східники (мізрахім), заголовні та внутрішні аркуші старих рукописів і пінкасів].

1918 р.

Типографські відбитки; 85 відбитків; альбом: 37 х 27,5 х 6,5; аркуші: 36 х 26,5; 84 арк., з них чистих – 10 арк., втрачених відбитків – 5 (на 18-му, 24-му, 25-му, 27-му, 31-му аркушах).

Примітки: Палітурка – дошка, обтягнена тканиною з художнім розписом. Підписана "Юдовін Ш." (на ідиш). На 23-му аркуші напис тушшю російською: "Народные картинки на библейские темы (Волынь и Галиция)"; на 33-му аркуші: "Восточники (Мизрохим)"; на 42-му аркуші: "Главные и внутренние листы старых рукописей и пинкусов". Є № 869 Музею Єврейського Історико-Етнографічного Товариства.

ВФЮ ІР НБУВ, ф. 339, од.зб. 1335.

Додатки

Листування Семена Ан-ського з Володимиром Гінцбургом (1912-1914)

Семен Акимович Ан-ский — Владимиру Горациевичу Гинцбургу
20 января (2 февраля) 1912 г.

Глубокоуважаемый Владимир Горациевич!

Позволяю себе сообщить Вам о ходе работы, и предполагаемом на ближайшее время плане деятельности по организации экспедиции по собиранию произведений еврейского фольклора.

После Вашего отъезда я задержался в Киеве на пару недель, чтобы закончить статью "Ритуальные наветы в еврейском народном творчестве", которую я обещал В.Г. Короленко[1] как можно скорее написать. Статья эта теперь уже напечатана в январской книге "Русского Богатства"[2] и, возможно, что Короленко воспользуется ею при защите Бейлиса. Позволю себе через несколько дней прислать Вам отдельный оттиск этой статьи.

По отъезде из Киева я побывал по поводу эксп[едиции] в Харькове и Москве, но вследствие наступивших тогда рождественских праздников, к сожалению, не имел возможн[ости] устроить собр[ание] в этих городах, так как большинство общественных деятелей было в отъезде. Единственно, что мне удалось, это — подготовить почву для собрания к середине февраля. К этому же времени рассчитываю побывать также в Баку и Царицыне где, мне сообщили, обеспечена подписка на 2-3 тысячи руб. В настоящее же время подготовляю в Петербурге большое собрание, которое, надеюсь, состоится в начале будущего месяца[3]. К Гинзбургу Порт-Артурскому обещал съездить со мною О.О. Грузенберг[4], который имеет на него известное влияние. Однако опасаюсь, что из-за процесса Бейлиса[5] Грузенберг не будет иметь возможности в ближайшее время это сделать и поэтому придется обратиться к содействию Г.Б. Слиозберга[6]. Тогда я позволил бы себе попросить Вас прислать мне письмо к Г[енриху] Бор[рисовичу], если найдете это удобным. При В[ашем] письме его содействие этому делу было бы безусловно обеспечено.

(Что касается непосредственной работы, то в настоящее время я пока занимаюсь приведением в систему материалов, которые собраны мною и могли бы составить 1-ый том).

Для ближайшего же времени намечена следующая работа:

1) Составление программы.

2) Составление карты еврейск[их] поселений.

3) Составление полной библиографии, и, по возможности, библиотеки произведений по еврейской этнографии.

Что касается вопроса о легализации экспедиции, то оказывается. что Общ[ество] распростр[анения] прав[авильных] сведений (Московское)[7]

по своему уставу имеет право снаряжать такого рода экспедиции. Однако я не спешу связывать судьбу экспедиции с этим общ[еством], так как после смерти В.О. Гар[кави][8] оно переживает кризис и нельзя <...> [нельзя] сейчас быть уверен[ным], что оно долго просуществует. Кроме того, приходится принять во внимание, что экспед[иция] постоянно буд[ет] [иметь] <...> импонирующ[ее] знач[ение] <...> от Ак[адемии] Наук откр[ытый] лист или Геогр[афического] Общ[ества] — и я теперь предпринял <...> член сотрудник Этн[ографического] Общ[ества][9] сделал такой демарш, чтобы узн[ать] в точн[ости], на каких условиях эти оф[ициальные] учр[еждения] готовы взять под свой покров эту экспед[ицию] Если они соглас[ятся] на это огранич[енное] требов[ание] прочт<...> докладов, я думаю <...>.

2

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Париж 27.1/9.2. [1912].

Многоуважаемый Семен Акимович.

Искренно благодарю Вас за интересное сообщение, и припровождаю согласно Вашему желанию письмо к Генриху Борисовичу[10].

Я расчитываю быть в Петербурге 7/20 февраля и был бы счастлив, если бы Вы к тому времени еще не уехали в Царицын и Баку[11], ибо мне бы очень хотелось поговорить с Вами о выдвинутых Вами вопросах. Письменно прийти к разрешению их очень трудно. На одно я хотел бы все таки обратить Ваше внимание, не ожидая свидания, это на вопрос о названии предприятия именем покойного Горация Осиповича[12]. Согласятся ли на это указываемые Вами общеимперские учреждения[13]. А между тем, по разным причинам я это название считаю важным для дела. Мне как сыну Г[орация] О[сиповича], конечно, трудно настаивать на этом, но в интересах дела я не могу закрыть глаза и не видеть практических последствий от положительного или отрицательного решения этого вопроса[14]. При свидании я Вам подробно изложу свою точку зрения, и Вы, надеюсь, согласитесь со мною. В надежде застать Вас еще в Петербурге, прошу принять выражение искреннейшего моего уважения

Вл[адимир] Гинцбург.

3

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Париж 6/19.3.[1912].

Многоуважаемый Семен Акимович.

Спешу подтвердить получение второго тома Ваших сочинений[15] и

прошу Вас принять выражение самой искренней моей признательности за внимание.

С искренним уважением

Вл[адимир] Гинцбург.

P.S. Что слышно по нашему делу.

4

Владимиру Горациевичу Гинцбургу

[1912 г.]

Baron Woldemar Gunzburg Dehodencq 8

Paris

Sowestschanie organisatzin expeditzji imeni barona Goratzia Osipowitscha[16] sakontschiw raboti postanowilo wirasit Wam, glubokouwasiaemi Wladimir Goratziewitsch glubokuju prisnatelnost za blagoj potschin w welikom dele wsestoronniego nautschnogo isutschenia rodnogo naroda.

Predsedatel Michail Kulischer.

5

Семен Акимович Ан-ский — Владимиру Горациевичу Гинцбургу

<...> просить Вас специально для этого приехать, но Вы так много труда, внимания и средств посвятили этому делу, что у меня является надежда, что, если это окажется для Вас возможным, Вы принесете и эту жертву. Тогда я организовал бы, чтобы к Вашему приезду прибыли два человека из Москвы и написал бы в Киев, попросил бы Макса Рафаиловича[17] приехать. А лучше было бы, конечно, если бы Вы написали в Киев и сами решили бы кого пригласить оттуда. Во всяком случае, все эти вопросы второстепенные в сравнении с вопросом о Вашем приезде. Если же Вы не сможете приехать, я попросил бы Вас написать мне Ваше мнение об этом съезде, где и когда его созывать.

Простите, ради Бога, дорогой Владимир Горациевич, что я так обременяю Вас жалобами и хлопотами по этому делу. К кому же, как не к Вам, мне и прибегать?

Всего Вам светлого!

С глубоким уважением. большим чувством и искренней преданностью

Ваш С. Раппопорт.

6

Семен Акимович Ан-ский — Владимиру Горациевичу Гинцбургу

[февраль — март 1912 г.]

До настоящего дня я не имел возможности писать Вам поповоду положения дел с экспед[ицией и] подготовит[овительной] раб[оты] к экспед[иции] здесь в Петерб[урге].

До наст[оящего] дня вопрос о созыве собр[ания] здесь в Петер[урге] находится в столь неопределен[ном] положении, что я не решался. Теперь дело это, как будто окончательно орг[анизовалось] и я позволю себе напис[ать] Вам подробно все перепетии этого дела здесь.

Как В[ам] известно из Киева я уех[ал] в Петерб[ург].

Не дождавш[ись] в К[иеве] ответа из Баку, я поех[ал] в Петерб[ург]. Здесь я нашел бакинцев <...>, от кот[орых] узнал, что С.М. Дембо нет в Баку. Эти два челов[ека], участвов[авшие] в подписке, посоветов[али] мне напис[ать] Дембо и увер[или], что он немедлен[но] по приезде соберет в[сю] подписн[ую] сумму, причем один из них утроит свою подписку (со 100 на 300), а втор[ой] удвоит (с 200 на 400).

В самый день приезда в Пет[ербург] мне удалось собрать Комиссию Совещ[ания] (из семи член[ов] колич[ества], выбран[ного] на Совещ[ании] и подробно ознакомить ее с результатами пробн[ой] поездки. Члены Комис[сии] нашли заинтересов[анных] собран[ием] матер[иалов]. <...> взяла на себя здесь в Пет[ербурге] собрание для получения части необход[имого] фонда для обеспеч[ения] <...> экспед[иции]. <...> взяла на себя содейств[ие] орган[изации] экспед[иции]. Что же кас[ается] вопр[оса], <...> то он бал отложен до окончания ден[...] собран[ия].

Дело орг[анизации] собр[ания] взял на себя Генр[их] Бор[исович] Слиозб[ерг] и А.И. Браудо, котор[ого] на собр[ании] ком[исии] не было (он был в Москве), но так как они оба [люди] занятые десятк[ами] разн[ых] дел, то дело подвиг[ается] оч[ень] медленно. Только три дня тому назад Г[енрих] Б[орисович] нашел время съезд[ить] со мною к <...>, которому я перед[ал] В[аше] письмо и кот[орый] обещ[ал] содейств[овать] этому делу и согласился что[бы] собр[ание] было созвано от его имени. <...> на это Б.А. Кашенко. Так[им] обр[азом] собр[ание] будет созвано от имени А.И. Гинзб[урга]. <...> и Слиозб[ерга] в нов[ом] общ[естве] <...>.

7

Семен Акимович Ан-ский — Владимиру Горациевичу Гинцбургу

С—Петербург, Лиговка 47 кв.1, 13(26) Апреля 1912 г.

Глубокоуважаемый Владимир Горациевич!

Простите великодушно, что все время ничего не писал Вам по поводу "Экспедиции" и "Совещания", состоявшегося 24—25 марта в

Петербурге. Мне хотелось вместе с письмом, послать Вам протоколы Совещания. К сожалению, секретарь их составил не совсем удачно и, во избежание нареканий, пришлось послать их участникам совещания, чтобы каждый просмотрел свои речи. Вследствие этого смогу послать "Протоколы" только недели через две. Пока же отмечу только, что на Совещании присутствовали человек 20, в том числе трое из Москвы (С.С. Вермель[18], П.С. Марек[19], Ю.Д. Энгель[20]) и С.А. Вейсенберг[21] из Елисаветграда. Совещание прошло оживленно, были обсуждены основные вопросы экспедиции (по каким областям, кроме фольклора, собирать сведения. Спор был, главным образом, о том, следует ли включить в программу экономические обследования), о приемах собирания материала, о маршруте и т.д. Вместе с этим были прочитаны некоторые интересные доклады об антропологическом исследовании, о народной музыке. По большинству вопросов состоялся только обмен мнений, при чем была избрана комиссия из 7 человек для детальной разработки их. Решены были только вопросы о размерах экспедиции (экономическое обследование, в виду его обширности, исключить, поскольку оно не связано с этнографией) и маршрут: начать объезд с Волынской губернии[22].

Состоялся обмен мнений так же по вопросу об организации. Были высказаны мнения за организацию нового Общества, за снаряжение экспедиции от имени Историко-этнографического еврейского общ[ества] и за снаряжение ее от имени Москов[ского] Общ[ества] распространения правильных сведений. Вопрос этот также передан в комиссию, которая обсудит его, при чем окончательное решение будет предоставлено Вам. Мое личное мнение, что торопиться с передачей экспедиции какому-нибудь из существующих обществ не следовало бы. Помимо других мотивов, предо мною, после совещания, выступил еще и тот мотив, что среди членов как Петербургского так и Московского Обществ[23], нет, за исключением отдельных лиц (Дубнова[24], занятого историч[ескими] работами в Петерб[урне] и Мазе[25] и Вермеля в Москве) таких людей, которые были бы настолько знакомы с еврейской жизнью, с психологией и письменностью народа, — чтобы им можно было доверить руководство работами и редакцию материала. Вместе с этим выяснилось, что и со стороны "полицейской" нет необходимости в немедленной легализации Экспедиции. Достаточно участникам экспедиции иметь открытые листы от Академии наук или Географического Общества, а такие листы получить не трудно будет. В виду этого я полагаю, что первую, так сказать пробную поездку в течение лета (июнь-сентябрь) можно было бы сделать помимо всяких обществ. Был бы Вам очень признателен если бы Вы высказали Ваше мнение по этому вопросу.

В настоящее время, в виду решения начать работы в Волынской губ., я оставил первоначальный план устроить секретариат в Вильне и пригласить секретаря. Пока веду подготовительные работы в Петербурге, а когда

начну поездку, тогда полагаю, центральный пункт лучше всего будет основать в Киеве, как самом близком месте к району исследования.

В работах экспедиции, т.е. в поездке, обещали принять участие антрополог Вайсенберг и исследователь народной музыки Ю.Д. Энгель.

В настоящий момент вся работа сосредоточена на составлении "Программы для собирания материалов по еврейской этнографии". Это выйдет положительно капитальный труд. Чтобы дать представление о нем скажу, что одно только слово "Синагога" потребовало более 100 вопросов. Слово "Ешибот" столько же. Я начал с "зарождения плода" и провожу жизнь человека до смерти. Смерть, загробная жизнь, демонология. Праздники, быт, отвлеченные понятия. Короче — наберется более 10000 вопросов, которые охватят все стороны быта и верований народа.

В виду того, что при самой интенсивной работе я могу один не успеть выполнить эту работу к июню, к началу поездки, я хотел бы привлечь к ней целую группу молодых людей, знатоков еврейского быта[26]. Их пришлось бы вознаградить за труд. Не найдете ли возможным в виду этого несколько изменить представленную Вами смету? Я бы тогда расходовал на составление программы из тех сумм которые предназначались на секретаря, квартиру и обстановку в Вильне, и которые остались неизрасходованными.

Вместе с "Протоколом" напишу Вам о дальнейших работах, а также о моих переговорах с акад. Ольденбургом относительно открытых листов для экспедиции.

С глубоким уважением и сердечным приветом.

Искренно преданный Вам С. Раппопорт.

8

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Париж 27.4/5.5.[1912].

Многоуважаемый Семен Акимович.

Благодарю Вас за письмо от 15/28.4. [1912].

Спешу выразить полное свое согласие на изменение сметы в желаемом Вами смысле.

Пора, однако, оформить дело и создать орган, который бы, между прочим, ведал финансовую сторону дела. Из-за этого одного уже вопроса я не могу с Вами вполне согласиться, что нечего торопиться с передачей экспедиции какому-либо обществу[27]. Конечно, с научной точки зрения это вопрос второстепенный и не спешный, но при условии действительного существования и правильного функционирования экспедиции. В нынешнем же аморфном состоянии дело долго оставаться не может. Если даже ограничиться открытым листом от Ак[адемии] Наук[28] или

Географического общества[29], нужно, чтобы было, на чье имя писать этот лист. Быть может достаточно одного лица на это, но если таким образом научная сторона и будет обеспечена, остается все же финансовая организация. Я лично с удовольствим доверю Вам не только первый мой взнос в 2000 р., но и остальные обещанные деньги. Но согласитесь ли Вы взять на себя ответственность перед массой жертвователей за все 30000 руб.[30] которые Вы надеетесь получить?

Что же касается принятого Вами решения предпринять пробную поездку[31], то оно меня очень радует. Беритесь за дело как можно скорее и энергичнее. Создайте дело, а около дела всегда создастся, — да и легче будет создать организацию.

С искренним уважением и пожеланием скорого и полного успеха

Вл[адимир] Гинцбург

9

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Париж 29.4/12.5. [1912].

Многоуважаемый Семен Акимович.

Сердечно благодарю Вас за присылку третьего тома Ваших сочинений[32], дышащих таким животрепещущим интересом.

Искренно преданный Вам

Вл[адимир] Гинцбург

10

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Париж 30.5/12.6.[1912].

Многоуважаемый Семен Акимович.

Очень Вам благодарен за письмо от 24.5/6.6. и за протоколы заседаний[33]. По тщательном изучении того и другого прихожу к следующему заключению.

По моему мнению, во-первых, следует во чтобы-то ни стало осуществить намеченную пробную поездку и таковой не откладывать.

Во-вторых, надо добиться проявления признаков жизни комиссии из 9 лиц[34] (или 8-ми, если Винавер[35] настоял на своем отказе) избранной для по вопросу об организации общего предприятия.

В последнем моем письме я уже высказал тот взгляд и теперь повторяю, что, по- моему, пробная экспедиция ни в какой организации не нуждается, но этот вопрос должен однако быть разрешен во время действия пробной экспедиции и раньше, чем будут употреблены в дело все обещанные мною деньги. Нарушение непрерывности [как] в научной, так и в финансовой части предприятия может иметь самые пагубные последствия. Я боюсь напр[имер]

чтобы люди, к которым обратятся для активного участия в деле, не сказали: "брались за дело самостоятельно. Теперь сели на мель и нас зовете, чтобы мы вас вытаскивали". Я знаю, что это было бы несправедливо, но как Вы объясните, что поездка была только пробная и что остановились Вы вследствие выполнения возложенной на Вас задачи. Словом, надо смотреть на пробную экспедицию как на приведение машины в движение, и тогда нужно уже смотреть чтобы она не останавливалась. Это же касается и финансовой стороны дела. Пока я всех своих денег не дал можно объяснить, что я, пока, выдал часть обещанного взноса в общественное дело. Если же довести до момента, когда дело станет за израсходованием всех моих денег, то публики Вы уже не разубедите в том, что дело было не общественным, а моим личным, и теперь, когда дело оказывается выше моих сил, то я обращаюсь к обществу за помощью, что сводится к тому, что деньги дали бы не делу, а мне. И тут, как видите, перерыв может иметь дурные последствия. Итак, надо привести в жизнь ту или другую организацию. Совещание выделило из себя для этой цели комиссию[36], и без нее действовать невозможно. Несмотря на имевшее место болезни одних членов этой комиссии и выезда других, мне все же ее деятельность не кажется невозможной. Совещание ведь избрало еще другую комиссию (в письме от 15/28 апр[еля] Вы считаете 7 членов[37], а в протоколе я вижу только пять) "для составления программы"[38]. По Вашему последнему письму я заключаю, что эти выборы отвечают постановлению первого заседания совещания об избрании комиссии для выработки инструкции для пробной экспедиции. Я замечаю, что 4 из пяти членов этой комиссии вошли и в комиссию по вопросу об организации, а именно: Вы, Штернберг, Кулишер, Дубнов. Раз Вы говорите, что программы уже почти готовы, то значит комиссия эта по инструкциям и программам работала. И если бы из этих четырех лиц Вы бы могли собраться хотя бы втроем в качестве членов комиссии по организации, то Вы бы достигли необходимого кворума для принятия решения.

Из протоколов не видно, дано ли комиссии право привести свое решение в исполнение. Но даже если таковое нуждается в санкции со стороны совещания, то это затруднение лишь относительное. Выработанное комиссией решение может быть разослано членам совещания с просьбой в известный короткий срок. письменно заявить о своем согласии или несогласии. Словом, по-моему, не смотря на избирательную кампанию[39] и другие злободневные заботы, работа с технической точки зрения возможна, и к другим совещаниям, комитетам и т.п. с новым составом, непредвиденным в протоколах, обращаться не следует, потому что тогда оказалось бы что дело, возникшее в совещании замерло, и все нужно начинать сначала.

Что же касается существа решения, которое должно быть принято, то очевидно останется только выбрать одно из трех предложенных в Совещании положений:

1.Самостоятельная организация

2. Автономная комиссия при Истор[ико]—Этногр[афическом]

О[бщест]ве

3. Причисление к Моск[овскому] О[бществу] распр[остранения] прав[ильных] сведений [о евреях].

На это, впрочем, [только] уполномочила комиссия. По этому поводу позволяю себе высказать свой взгляд. Самым заманчивым является предложение первое, т.е. самостоятельное общество и не только по мотивам, изложенным Вами, но и по тем, кои выдвинуты москвичами. Они правы опасаясь, что если дело будет передано какому-либо обществу, помимо Моск[овского] О[бщества] распр[остранения] прав[ильных] свед[ений] после того, как на московском совещании многими этот вопрос считался решенным, то может произойти охлаждение среди московских жертвователей. Однако создание нового общества может иметь и свои неудобства, из коих главное заключается в потере времени, неминуемом для составления контингента учредителей, выработки устава и его легализации. Кроме того, если речь идет о комиссии с определенной целью при существующем о[бщест]ве жертвователи поймут, что жертва от них требуется действительно единовременно. Если же деньги собираются на цель, исчерпывающую назначение отдельного общества, то дело сводится к вступлению членами в таковое и люди побоятся дать большие суммы. К форме же общества, создаваемого на определенное время, срок существования коего устанавливается выполнением одной определенной задачи, у нас не привыкли.

Если же подчинить экспедицию комиссии при существующем обществе, то надо обратить внимание на то, чтобы комиссия имела право кооптировать членов с правом голоса из числа лиц и не входящих в состав данного общества. Но об[щест]во надо выбрать такое, при котором Вы лично могли бы быть в числе основных членов комиссии, а не быть кооптированны. Я знаю, что Вы состоите членом историко-этнографического общества[40]. Состоите ли Вы членом Московского общества распространения прав[ильных] сведений?

Мне кажется, что если в Историко-Этногр[афическом] о[бщест]ве и нет достаточного числа компетентных в вопросах фольклора лиц, то при предполагаемом мною праве кооптирования, это зло отходит на второй план. Между тем, по своему названию именно это общество является самым подходящим для намеченной цели.

Если бы пришли именно к этому заключению и если Вы не состоите в Московском обществе, то — я думаю — московским жертвователям можно было бы в борьбе с их предполагаемым охлаждением выставить достаточно аргументов в защиту решения передать дело Ист[орико]-Этн[ографическому о[бщест]ву. Во-первых, я отлично помню, что в Московском совещании вопрос о передаче О[бщест]ву распр[остранения] прав[ильных] сведений дальше предложения не пошел, и никакого решения на этот счет принято не было, и если до сих пор о[бщест]во это не проявляло инициативы и не вошло с Вами

в сношения о дальнейшем направлении дела под его эгидой, то это само по себе с достаточной ясностью доказывает, что оно не считало дело своим. Во-вторых, в Москве не могут не согласиться с тем, что поставленная задача естественно подходит под программу Историко-Этнографического Об[щест]ва. В-третьих, надо было бы указать, что ввиду Вашей роли в деле, дело должно возникнуть в Обществе, членом коего Вы состоите. Кроме того ведь выяснилось, что в комиссию вошли не москвичи, а петербуржцы, что тоже определяет место положения центра тяжести предприятия . Неразрывная связь между Вами и экспедицией особенно укрепляет меня в убеждении, что практичнее сосредоточить дело именно в Петербурге, не смотря на проектированные Вами конторы и секретариаты в провинции[41].

Из всего выше сказанного, однако, не следует, что я являюсь протестантом в случае, если будет принято решение не точно согласное с моими взглядами. Всякое решение лучше отсутствия такового, при чем, повторяю, энергический совет, что бы таковое было принято органом, выделенным из состава имевшего в [нем] место совещания, а не новыми лицами.

В письме, только что мною полученном, Генрих Борисович затрагивает вопрос о создании комитета хотя бы из двух лиц для собирания и расходования средств, но Вы в Вашем письме этого вопроса не касаетесь. Между тем он говорит о потребности в 2000 – 2500 руб. Если Вы видите надобность в новых средствах, то не откажите сообщить мне как в первый раз, смету в широких чертах, и я все нужное сделаю, но повторяю, что приток средств от других жертвователей должен необходимо начаться раньше истощения сумм, мною обещанных.

Извините за длину настоящего письма, принявшего размеры целой записки, но интерес к делу заставил меня изложить Вам в возможной полноте мои взгляды.

С искренней и сердечной благодаростью, разделяемой наверное всеми, кому дорого достижение цели, за Ваши прежние, настоящие и будущие труды, остаюсь с глубоким уважением.

Не откажите, пожалуйста, переслать настоящее письмо Генриху Борисовичу[42] в письме к которому я на сие ссылаюсь.

Вл[адимир] Гинцбург

11

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Париж, 25.7/7.8. [1912].

Многоуважаемый Семен Акимович.

Оба Ваши письма от1/14 и 17/30 июля я получил и сердечно благодарю Вас за то, что среди Ваших многочисленных трудов Вы

находите время держать меня в курсе столь интересующего меня дела.

Искренно поздравляю Вас с блестящим успехом. Я рад, что к этому делу нельзя применить поговорку: "первый блин комом". Что же касается моря материала, в котором Вы как будто утопаете, то приходится вспомнить изречение: "не объять необъятное". Если выбирать, то лучше жаловаться на излишек материала, чем на обратное. Словом, опять поздравляю и желаю дальнейшего успеха.

Этими двумя выражениями я хочу сказать, что не следует давать себя ослепить успехами настоящего, остающимися частичными, и забывать об общей задаче, остающейся впереди. Надо связать по отношению к публике настоящее с будущим, а я очень боюсь, что произойдет перерыв, который будет иметь пагубные последствия. Надо непременно достигнуть того, чтобы публика в настоящей пробной поездке увидела лишь доказательства того, что можно практически сделать, и не думала, что раз успех был возможен без ее участия, то взявшимся за дело остается только продолжать действовать по прежнему, т.е. по своей частной индивидуальной инициативе. Мне кажется, что надо дотянуть фактическое существование пробной экспедиции до момента, когда явится возможность собрать средства, ибо в таком случае, при обращении к жертвователям можно выдвинуть аргументом нежелательность распадения уже существующей организации, которую трудно будет создать вновь если дать ей распасться. Словом, я повторяю мое постоянное мнение, что около существующего дела легче возбудить общий интерес, чем создать дело вследствие существующего хотя бы у многих отдельных лиц интереса. Ввиду этого надо запрячь Слиозберга, как только он возвратится в Петербург. Полезной мерой было бы также составление краткого доклада о сделанном в агитационном духе для рассылки тем, которые призваны проявить к этому материальный интерес.

Когда я осенью поеду в Россию, то я непременно хочу свидеться с Вами и прошу Вас к концу сентября (по русскому стилю) сообщить мне о Ваших намерениях относительно Вашего местопребывания и поездок.

Пока же, с искренним и глубоким уважением остаюсь Ваш преданный

Вл[адимир] Гинцбург.

12

Семен Акимович Ан-ский — Владимиру Горациевичу Гинцбургу

30 июня/13 июля 1912 г.

Глубокоуважаемый Владимир Горациевич!

Искренно благодарю за Вашу телеграмму о переводе 3000 на имя И.М. Маховера[43], которую я получил своевременно. Как раз в это время уехал из Петербурга докт. Синани, на имя которого я получал

мою корреспонденцию, и, хотя я тогда же объявил на почте мой новый адрес, все же опасаюсь не было ли отправлено полученное в это время от Вас письмо в Евпаторию (куда уехал Синани). Если это случилось, Ваше письмо будет мне, конечно, переслано, но получу его только через неделю — и заранее извиняюсь, что ответ на него запоздает.

Вчера приехал сюда Ю.Д. Энгель. Делаем последние приготовления и завтра, 1-го, выступаем. Вместе с нами едет специалист фотограф, молодой художник[44]. Четвертого нашего товарища мы встретим в мест[течке] Ружин Киевск[ой] губ., куда мы сейчас и едем. С этого местечка мы и начнем, так как нам обещаны там особенно ценные материалы. Оттуда мы поедем в Полонное, Славуту, Новог[рад]-Волынск и т.д. по ранее выработанному маршруту. Сейчас по приезде в первое место напишу Вам. Если Вы пожелаете мне написать, попрошу Вас адресовать на имя Ионы Моисеевича — и он будет пересылать мне.

Сильно волнуюсь, как перед большой неизвестностью. Как-то пойдет дело? Сумею ли приобрести доверие, тех бедных и темных, из среды которых сам вышел, но от которых так далеко ушел за эти годы? Моментами даже жутко делается. Но, вместе с этим, в душе огромное радостное чувство, что начинается осуществление заветнейшей мечты целой жизни. И хочется сейчас сказать Вам, дорогой Владимир Горациевич из глубоких тайников души великую и святую благодарность.

С глубоким уважением и преданностью С. Раппопорт.

13

Семен Акимович Ан-ский — Владимиру Горациевичу Гинцбургу

Глубокоуважаемый Владимир Горациевич!

Искренно благодарю Вас за Ваше письмо от 22 и 29 апреля. Не отвечал я так долго на них отчасти по причине нездоровья, продолжавшегося несколько недель, а, главным образом, потому что мне хотелось написать Вам что-нибудь определенное и положительное по вопросу, поставленному в Вашем письме.

Безусловно, согласен я с высказанным Вами мнением, что необходимо, чтобы какая-нибудь организация ведала финансовую и административную часть <...>.

14

Семен Акимович Ан-ский — Владимиру Горациевичу Гинцбургу

Глубокоуважаемый Владимир Горациевич.

Искренно и горячо благодарю Вас за Ваше любезное подробное письмо от 12/VII н.с. Ваша исходная точка зрения, как на вопрос *об организации* экспедиции, получения требуемой суммы, так и на роль совещания[45] для

меня вполне ясна и я с нею вполне и безусловно согласен.

Предложение Слиозберга –– Браудо и мое относительно созыва Собрания из лиц финансового мира и образования [из] них временной комиссии совершенно не имелось в виду упразднить администр[ативную] комиссию, избранную Совещанием з 8 лиц (Что кас[ается] второй комиссии из 4 кроме меня лиц, для составления Программы, то все эти лица пояснили, что составлять (*подчеркнуто С. Ан-ским – И.С.*) программу они не имеют возможн[ости], но будут ее редактир[овать], когда она будет готова, так что эту комис[сию], члены [которой] давно разъехались, <...> нечего). Дело в том, что это предлож[ение] ведь шло от членов этой комиссии, к мнению котор[ой] присоедин[илось] и Сов[ещание]. Не писал же я об этом как о решении комиссии, так [как] мы четверо не [считали удобным] придать своему решению [официальный] хар[актер], как потому что не было <...> комиссии так и потому что друг[ие] вопросы на этом собр[ании] не рассматривались. Это было предложение временной меры в виду невозмож[ности] комиссии собраться и что-ниб[удь] предпринять, а между тем надо было что-нибудь сделать. Что же кас[ается] прав новой организ[ации] <...>.

15

Владимир Горациевич Гинцбург – Семену Акимовичу Ан-скому

24. 8/6.9. [1912].

Многоуважаемый Семен Акимович.

Очень и очень Вам благодарен за письмо от 20.8 и за интереснейшие фотографии. Занимались ли Вы при осмотре зданий и утвари а также и камней[46] вопросом о времени, к которому таковые относятся. Это очень интересная сторона дела хотя относится, пожалуй, скорее к истории, нежели к этнографии и фольклору.

Относительно моего приезда в Россию я должен рассеять маленькое недоразумение. В последнем моем письме я просил к концу сентября сообщить, где Вы будете, чтобы я мог знать, где и когда я смогу с Вами свидеться. Приеду же я только к 10 октября по русскому стилю. Если к тому времени Вы уже не будете в Волынской губ., то не откажите известить в свое время.

С наступлением праздников[47], богослужение и отношение к ним населения даст Вам особого характера интересный и богатый материал, но не будет ли именно в такое время особенно трудно его фиксировать иначе, чем в памяти?[48]

Всего хорошего и дальнейшего успеха.

Вл[адимир] Гинцбург

Обращаю Ваше внимание на то, что И.М. Маховер переехал на другую квартиру. Новая, 3, дом [Берлинера].

16

Семен Акимович Ан-ский — Владимиру Горациевичу Гинцбургу
Петербург 15/28 сентября 1912 г.

Глубокоуважаемый Владимир Горациевич!

Горячо благодарен Вам за Ваше доброе сердечное письмо от 24/8 (6/9), которое я получил лишь на днях, будучи в Киеве.

Праздничное время, от Нового Года[49] до поста Йом-Кипура, оказалось самым неудобным для наших работ. Помимо того, что в праздничные дни нет возможности ни записывать чего-нибудь, ни делать снимки, во все это время население, с которым преимущественно приходится иметь дело, в виду усиленного религиозного настроения, совершенно не расположено заниматься не только пением песен, сообщением сказок, но даже рассказыванием вполне благочестивых легенд. Это уже явно чувствовалось накануне Нов[ого] Года. В виду этого я счел удобным прервать поездку дней на 12, чтобы в течение этого времени привести в порядок материалы, записать около 100 легенд и сказок, которые были наскоро намечены в памятн[ой] книжке (материалы, слышанные на улице, в вагоне и т.п.) и которые приходилось держать в памяти. Сегодня снова возвращаюсь с фотографом в Ровно, там мы останемся последние дни Сукот[50] (особенно интересно для фотографий и мотивов — Шимхас Тойре[51]). Оттуда поедем в Острог, Заславль, Мирополь, Острополь, Старо-Константинов и Кременец. Надеюсь побывать в этих пунктах до 10—15 октября. К этому же времени надеюсь составить хотя бы краткий отчет о поездке и выяснить те выводы, которые этот первый опыт позволяет сделать. К 10 октября Вы, вероятно, уже будете в Киеве — и мне очень хотелось бы лично передать Вам по возможности подробно, о материальных результатах и впечатлениях этой пробной поездки, и выяснить вопрос, как действовать дальше. Буду Вам глубоко благодарен, если потрудитесь известить меня, через И.М. Маховера, когда Вы моги бы меня принять, и я к этому дню приехал бы в Киев.

Ю.Д. Энгель должен был в начале августа по семейным обстоятельствам уехать домой, так что последние недели мы ездили вдвоем. Дело записывания мотивов и песен от этого не пострадало, так как я научился работать с фонографом[52]. Теперь, едучи в Петербург, я завез записанные валики Энгелю, который их переводит на ноты. Теперь я намеревался пригласить другого музыкального человека, который, вместе с тем, мог бы выполнять и другие работы (Энгель, к сожалению, ничего другого не мог делать, так как почти не знает еврейского языка). Но в это время я встретился с известным древне-еврейским поэтом Х.-Н. Бяликом[53], который был так заинтересован результатами нашей поездки, что вызвался поехать со мной в течение этого месяца. Его участие в этой

поездке, надеюсь, окажется полезным во многих отношениях. Помимо того, что он редкий знаток сокровенных сторон еврейской жизни, он много работает в этой области (он недавно издал 6 томов обработанных и классифицированных еврейских "Агад"). Он должен приехать завтра в Ровно.

Все это время я пробыл в Выборге, где работал над собранным материалом. В Петербурге пробыл дня два. Хотел повидаться с Г.Б. Слиозбергом, но он сейчас в Одессе и всецело поглощен выборами. Обстоятельства складываются таким образом, что он, вероятно, останется единственным еврейским кандидатом от Одессы и имеет много шансов быть избранным. Полагаю, что до окончания выборов, на него трудно рассчитывать в деле экспедиции.

Позвольте пожелать Вам на Новый Год много светлого и яркого, чем жизнь красна.

С глубоким уважением, с теплым чувством и глубокой преданностью С. Раппопорт.

17

Семен Акимович Ан-ский — Владимиру Горациевичу Гинцбургу

28 декабря 1912г. / 10 января 1913 г.

Глубокоуважаемый Владимир Горациевич!

Позвольте горячо поздравить Вас с Новым Годом и от души пожелать Вам светлого, беспечального года.

Все это время, после моего возвращения из Киева, у меня ушло в хлопотах по поводу подписки для Экспедиции. Почти все присутствовавшие на моем докладе выразили готовность подписаться. Оставалось только кому-нибудь взять на себя труд объездить этих лиц с подписным листом. Это всецело взял на себя Г.Б. Слиозберг. Но он настолько занят обилием других дел, что никак не мог собраться и сделать это. Так оттянул он дело до праздников, и теперь поневоле пришлось отложить его до 7—8 января, когда все снова съедутся. Теперь мне категорически обещали заняться после Нов[ого] Года подпиской М.И. Шефтель[54] и общественный раввин М.Г. Айзенштадт[55]. Признаться, на них я больше надеюсь, чем на Г[енриха] Б[орисови]ча.

В Москве собрание состоится в начале января. Тогда же и напишу Вам подробно.

С глубоким уважением и искренней сердечной преданностью С. Раппопорт.

18

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Париж 5/18.1.[1913].

Многоуважаемый Семен Акимович.

Благодарю Вас за письмо от 29.12.12/11.1.13. Благодарю Вас также и очень сердечно за пожелание к новому году. В свою очередь желаю Вам всего хорошего и прежде всего скорого выполнения Вашего замысла, нам всем, Вашим приятелям, столь дорогого. Очень рад слышать, что Вы не унываете под влиянием медлительности и инертности окружающих и не теряете времени. Надо во что бы то ни стало осуществить экспедицию этой весной. Мне кажется, что следовало бы как можно скорее послать Ионе Моисеевичу Маховеру смету на печатание программы и смету на самую экспедицию, последнюю с расчленением расходов на неотложные и на такие, которые придется покрыть через некоторое время, скажем, во второй половине лета. При этом не мешало бы указать, какие суммы понадобятся кроме того, позже, для продолжения дела в 1914 году.

Мне интересно было бы иметь копии этих смет и рассчетов, и я был бы Вам благодарен, если бы Вы при посылке таковых в Киев попросили Иону Моиеевича снять копии [и] прислать их мне. С нетерпением ожидаю известий о результате Вашей поездки в Москву.

Пока же жму Вашу руку и желаю и дальше не терять уверенности в успехе Вашего начинания.

Преданный Вам

Вл[адимир] Гинцбург.

19

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Париж 3/16.2.[1913].

Многоуважаемы Семен Акимович.

Сердечно благодарю Вас за любезно присланный оттиск об отечественной войне. Помимо живого интереса [к] самой статьи я — верьте высоко ценю Ваше внимание.

С искренним уважением Вл. Гинцбург.

20

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Париж 9/22.5.[1913].

Многоуважаемый Семен Акиович.

Очень огорчен был известием о Вашей болезн[и] и не могу сказать чтобы Ваше сообщение: "Теперь несколько оправился" звучало вполне удовлетворительно. Надеюсь и желаю Вам, чтобы Вы вскоре слово "несколько" могли заменить словом "совсем".

О необходимости перевести из Киева 3500 р. я написал И.М.

Маховеру и затруднений не предвижу.

Должен только отметить, что от обещанных мною денег осталось не 3000 а 4000 р. Если после нашего свидания в П[етербурге] Вам прислали 1000 р., то это были не мои, а из собранных.

Не могу также не остановиться на том, что Вы требуете лишь 9000 р. когда смета составлена и утверждена в размере 12425 — на компанию и 2600 руб. на предварительные расходы, в которые ничего из прежде израсходованных 5971,21 не входит.

Между тем в конце лета пополнять сумму будет затруднительно.

За всеми перепетиями с Вашим докладом в Киеве я следил со вниманием. Поведение так называемых антихедеристов хотя и превосходит то, что я от них ожидал, но все же меня не удивляет, и я Вам лично тем более благодарен, что на все эти неприятности Вы шли по моей просьбе.

С искренним и глубоким уважением

Вл[адимир] Гинцбург.

21

Семен Акимович Ан-ский — Владимиру Горациевичу Гинцбургу

Петербург 24 мая 1913г.

Глубокоуважаемый Владимир Горациевич!

Очень тронут был Вашим теплым сердечным письмом и горячо благодарен за Ваше участие. Ваше доброе пожелание осуществилось: чувствую себя вполне здоровым и бодрым, и, если б не задержка со стороны казначея, я теперь находился бы уже не в Петербурге, а на работе. Подготовительная работа вся, до последней мелочи еще неделю тому назад была закончена, из Киева 3000 руб. были своевременно получены, — и единственной задержкой оказалась со стороны москвичей и петербуржцев. В Москву пришлось на прошлой неделе ехать еще раз (тринадцатый раз со времени начала переговоров об экспедиции!!!). Попал туда в неудачное время: вследствие разъяснения Сената о вдовах и сиротах купцов, что они лишаются права торговли, повергло все крупное московское купечество в полное отчаяние — и им не до этнографии. Насколько велика эта растерянность, можете судить по тому, что Д.В. Высоцкий[56], обещавший внести 1000 р. единовременно, теперь решил внести только 500 и 500 в будущем году. Пришлось 3 дня просидеть в Москве и при горячем содействии Я.И. Мазе удалось обеспечить 2000 р. на этот год. Кроме того, Я[...] И[...] поговорил с Л.С. Поляковым[57] — и он обещал принять участие в подписке если Слиозберг подробно ознакомит его с делом. Третьего дня я отправил ему письмо Г[енриха] Б[орисови]ча.

Здесь в Петербурге дело обстоит н многим лучше. Все время продолжались все то же мытарства с Генрихом Борисовичем и М.И. Шефтелем. Самое тяжелое было в том, что я не мог добиться толку, кто подписал и сколько. Каждый день повторялись уверения, что "все-все сделано" что необходимые суммы будут к сроку и т.п. Когда же было дотянуто до последнего часа, выяснилось, что всего-то было говорено с 2—3 лицами и получено от них неопределенное обещание. Дошло до того, что М[ихаил] И[[саакович]] заговорил на тему: нельзя ли в нынешнем году ограничиться экспедицией в том же размере, что и в прошлом году, т.е. провести ее на присланные из Киева 3000 р. На это я ему ответил, что для такого совета не стоило мне шесть месяцев оббивать пороги его и Слиозберга, и что я лучше откажусь совершенно в нынешнем году от экспедиции, чем вести ее в урезанном виде и скомпрометировать все дело. Помимо того, указал я ему, что из киевских денег нельзя брать ни рубля пока такие же суммы не будут из Петербурга и из Москвы. Наконец, М[ихаил] И[[саакович]] и Ген[рих] Бор[исович] обещали на будущей неделе инкассировать уже обещанные им 3000 р. (1000 мне было выдано на предварительные расходы). Так что Петерб[ург] за этот год внесет 4000 р. Уж и сам не знаю верить ли этому обещанию. Во всяком случае, на будущей неделе вопрос решится окончательно, так как через неделю все разъедутся.

Вы спрашиваете, почему я считаю необходимым на экспедицию этого года только 9000 р., когда смета утверждена на 14215 (с подготовительными работами). В имеющейся у Вас смете оказались некоторые ошибки (напр[имер] содержание 5-и челов[ек] вместо четырех) поэтому в ней указана большая сумма. Но, во-первых, в виду того, что экспедиция начнет работы не 1 апреля, как предполагалось, а 1июня, смета сократится почти на 4000 р. Во вторых, по настоянию М.И. Шефтеля я сократил предварительные расходы на 1000 р., т[ак] к[ак] пока отказался от синематографа и от печатания большой программы[58]. Напечатал только краткую, для каждого <...>. Таким образом, по вычете подготовительных расходов на экспедицию останется 8000 р., которые составятся из киевских 3000, петерб[ургских] 3000 и московских 2000. На эту сумму надеюсь провести экспедицию в предполагаемых размерах, до конца года.

Давно уже указывали мне, что следовало бы дать в печать какие-ниб[удь] сведения об экспедиции и при помощи печати привлечь к содействию делу тех кто мог бы содействовать ему. Это же мнение и членов нашего бюро. Я составил небольшой очерк, который посылаю на Ваше усмотрение. Если Вы ничего не найдете против, я помещу его в еврейских и русско-еврейских органах печати.

Не помню, писал ли я Вам, что М.А. Гинсбург[59] предоставил в распоряжение экспедиции большую комнату в здании его богадельни — и я перевез сюда все материалы, инвентарь, библиотеку Закса и бюро.

В общем, не смотря на затруднения, я уверен, что к 1-му мы уже приступим к работе.

Всего Вам радостного и светлого. Всей душой преданный Вам С. Раппопорт.

P.S. Одновременно посылаю Вам 5-ый том рассказов. 4-ый послал Вам с месяц т[ому] н[азад].

22

Семен Акимович Ан-ский — Владимиру Горациевичу Гинцбургу

Глубокоуважаемый Владимир Горациевич!

Глубоко благодарен Вам за Ваше теплое сердечное письмо от 5/18 янв[аря], которое несказанно обрадовало и ободрило меня среди здешних мытарств с подпиской, которые до сих пор еще не закончены. Созвал я комиссию, избранную Совещанием, ознакомил ее с положением дела и просил взять на себя организацию подписки[60], но Генрих Борисович отклонил ее участие, обещав, что он сам сделает все, что нужно и снова поручился за 8 тысяч р. от Петербурга. Свое бездействие за все это время он объяснил случайным обстоятельствами, отсутствием некоторых лиц, которые должны были бы открыть Лист, праздниками и т.д. Мне ничего не оставалось, как <...> и согласиться ждать. Должно же это когда-нибудь кончиться. Тем более, что весь (*подчеркнуто С. Анского — И.С.*) вопрос здесь исключительно в том, чтобы Ген[рих] Бор[исович] или Мих[аил] Ис[аакович] Шефтель нашли несколько свободных часов для поездки с листом.

Помимо того, что это нудное откладывание дела со дня на день само по себе очень тяжело, оно чуть не отразилось роковым образом и на организации дела в Москве. Как я писал Вам, Д.В. Высоцкий обещал по приезде из-за границы заняться этим делом. Вернулся он на месяц позже, чем предполагал, около 15 января, и через несколько дней приехал в Петербург, где я виделся с ним. В течение часа пришлось говорить с ним о важности и неотложности самого дела. Затем, когда это было закончено, он почти столько же времени доказывал мне, что Москва в 10 раз беднее Киева и Петербурга, а когда он узнал, что в Петербурге подписка еще не сделана, он совсем замахал руками и, несмотря на уверения А.И. Браудо[61] и затем Г.Б. Слиозб[ерга], что в Петербурге обещано 8 тысяч, ничего не хотел слышать. В конце концов, удалось успокоить его и он категорически обещал к Пасхе (раньше не может из за другого общественного дела) созвать у себя собрание и устроить подписку. При этом он высказал, что не думает, чтобы Москва дала более 5 тысяч, но за 5 тысяч он ручается.

Согласно Вашему совету, я составил план экспедиции и смету

расходов, которые представил на обсуждение Комиссии Совещания. Посылаю Вам эти План и Смету принятые и одобренные Комиссией. Это же самое посылаю М.Р. Заксу и И.М. Маховеру.

23

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Париж 29.5/11.6.[1913].

Многоуважаемый Семен Акимович.

Сердечно Вам признателен за присылку IV и V томов Ваших сочинений. Если я так замедлил со своей благодарностью за IV т[ом] то это потому, что обыкновенно благодарю по ознакомлении с трудом, который мне присылают. В этот же раз я так был занят всевозможными делами, что читать было очень трудно. Но получив теперь уже V-ый т[ом] я не хочу откладывать и благодарю Вас за любезное внимание, не ожидая момента, когда смогу поблагодарить и за удовольствие от чтения Ваших произведений.

По вопросам об экспедиции необходимо конечно преклоняться перед принятыми в комиссии решениями, но против одной мысли я протестую весьма энергично. Это против согласия отложить экспедицию до будущего года, если средства не прибудут вовремя. Это хороший маневр, чтобы пугать вялых жертвователей, но довести дело до харакири нельзя. Это абсолютно недопустимо. Вы должны выехать в назначенное время, сколько бы ни было денег в кассе. И программу работы надо все время выполнять полностью, не сокращаясь за неимением требуемых по смете средств, словом действовать так, как было решено. Мы два года вели дело так, чтобы около него сосредоточились симпатии по возможности более широких кругов еврейского общества. Если мы в наших надеждах ошиблись, то это может отозваться только на производительности тех денежных источников, к которым мы обратились. Надо искать других источников и по мере сил восполнять недостающее. Но ни в коем случае я не допущу чтобы самое дело было принесено в жертву. Я не могу, конечно, ни принять решения, ни обязаться доставить <u>все</u> (*подчеркнуто Вл. Гинцбургом — И.С.*) необходимые средства сверх полученных и обещанных. Но я полагаю, что лучше даже на половине остановиться за неимением денег, нежели, в виду слабого поступления таковых, калечить программу экспедиции и в результате иметь нечто второстепенное по своему достоинству.

Не забудьте, что из обещанных мною денег есть еще 3000 руб.и это должно хватить на первый год работы[62] вместе с полученными.

Умоляю Вас не останавливаться и не уменьшать принятого масштаба.

Имейте в виду, что отъезд хотябы 5 июня и выполнение программы первого года это вопрос жизни или смерти задуманного дела.

Надеюсь, что Вам удастся уломать комиссию чтобы она разрешила тратить деньги по ранее выработанной смете, не считаясь, пока, с новыми обстоятельствами. Со своей стороны я обещаю делать все, что в пределах моей возможности.

Обрадуйте меня сообщением, что я Вас убедил.

Равнодушие окружающих не должно иметь влияния на Вашу духовную энергию. Не дайте ей быть побежденной материальными обстоятельствами.

С искренним глубоким уважением

Вл[адимир] Гинцбург.

24

Семен Акимович Ан-ский — Владимиру Горациевичу Гинцбургу

Глубокоуважаемый Владимир Горациевич!

В Четверг, 6/19 июня наша Экспедиция отправляется в путь, и в воскресенье мы уже приступим к работе.

Не могу и высказать, какое огромное, радостное и бодрящее впечатление произвело на меня Ваше доброе и сердечное письмо! Вы, конечно, представляете себе, что одно только отдаленное представление о возможности отложить Экспедицию до будущего года было для меня положительно трагедией. Но я рассуждал таким образом: если предпринять экспедицию с небольшой суммой котор[ая] останется от прислан[ных] киевских 3000, и прервать ее через 2 месяца —— это получится банкротство дела между тем, когда Эксп[едиция] будет отложена и по вине петерб[уржцев], это будет к[а]к бы продолженим подготовит[ельной] работы. Не знаю насколько правильно было мое рассуждение, но оно было мне продиктовано отчаянием и тем чувством горечи которое накополось в душе против этих лиц, кот[орые] десятки раз обещали организ[оавать] дело могли это сделать так как никто из денежных лиц не отказ[ался] сделать взноса, и не сделали по чисто петерб[ургской] рассеянности. Ваше письмо рассеяло у меня все сомнения, и я глубоко благодарен Вам.

Финансовое положение теперь таково. Помимо полученных 3000 р. из Киева получено здесь в Пет[ербурге] на этот год 3200 р. Из этих сумм около 2000 израсходовано по смете. <...>

25

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

3/16.9.[1913].

Многоуважаемый Семен Акимович.

Благодарю Вас за письмо от 25 авг[уста] и поздравляю с успехом.

Перерывом во время еврейских праздников[63], Вы, может быть, воспользуетесь, чтобы написать мне еще раз и сообщить Ваши взгляды на дальнейшее развитие финансовой стороны дела. Мне кажется, пора отпечатать большую программу, чтобы разослать ее согласно поступающим требованиям, иначе мы рискуем дать остыть возбужденной Вашей статьей энергии. Мне также интересно знать, израсходованы ли уже те 600 руб., которые я предоставил в Ваше распоряжение на случай запоздания денег из Петербурга. Входит ли эта сумма в 1500 р. которые еще имеются в Петербурге, или сверх них имеются еще 600 руб.

По-видимому, Вы доживете до праздников раньше исчерпания этого остатка. Вы помните, что мы условились продолжать экспедицию нынешнего года пока того позволит погода, не считаясь с петербургскими средствами. Не откажите написать мне своевременно, чтобы я успел распорядиться о переводе Вам денег или об аккредитовании Маховера, как это было сделано в прошлом году.

В ожидании Ваших известий и с искренним пожеланием дальнейшего успеха остаюсь с глубоким увжением

Вл[адимир] Гинцбург.

26

Семен Акимович Ан-ский — Владимиру Горациевичу Гинцбургу

Глубоко уважаемый Владимир Горациевич!

Очень извиняюсь, что так долго не писал Вам. Все это время мы беспрерывно разъезжали по самым глухим местечкам, находились в такой обстановке, что не было органической возможности уединиться, чтобы написать сколько-нибудь обстоятельное письмо. Одна из особенностей работы экспедиции заключается в том, что с раннего утра до глубокой ночи, наши комнаты полны народом. Это невероятно утомляет, но против этого ничего нельзя поделать, так как только таким путем и можно получить материалы[64]. Теперь выбрался на день в Киев, привез еще два больших ящика с рукописями и предметами и для музея.

Рассказывать о впечатлениях экспедиции, конечно в письме нет возможности. Заканчиваю 6-ю толстую тетрадь дневника, куда заношу только наиболее важные наблюдения, впечатления и характеристики. За эти 2 1/2 месяца экспедиция побывала в 25-и пунктах (8-и уездн[ых] городах и 17 местечках) собрала материал вдвое, если не более, превышающий материалы прошлогодней экспедиции, сделали более 500 фот[ографических] снимков, записали до 1000 мотивов и песен огромное число сказок и сказаний, приобрели 169 предметов для музея, среди которых не мало старинных и ценных. в том числе до 20 рукописных,

б[ольшей] ч[астью] ненапечатанных сочинений XVIII и XVII веков, много писем известных лиц, и т.д. В одном местечке мне удалось достать из старого кладбища (времен Хмельницкого), находящегося во владении помещика, который роет на этом месте канавы, — два черепа, из них один, по-видимому, проломленный орудием. Я сам вынул из земли этот череп, на глубине аршина, вынул его руками, так что пролом, несомненно, старый. В этих местах удалось записать много характерных исторических преданий, тоже времен Хмельницкого. Характерны они тем, что повторяются в разных местах. Напр[имер] в 12 местах мне указывали возле синагоги огороженное место, где "похоронены жених и невеста, убитые во время венца Гайдамаками". Точно также повторяется легенда о "найденной синагоге". Дети играли на пустыре и отрыли купол, стали рыть — и нашли синагогу. Среди фотографий прибавился еще [один отдел] — Обложки пинкусов[65]. Сняли и скопировали около 40. среди которых много оригинальных и художественных.

Из-за переездов, фотограф не имеет возможности печатать негативы, и мы отсылаем их в Варшаву одному прекрасному фотографу (он же и писатель еврейский) который печатает их[66]. Как только получу от него отпечатки, вышлю Вам несколько сот наиболее характерных.

Мы теперь работаем в Подольской губ. и надеюсь закончить ее и [приступить к] Киевский до 1-го ноября, так что почти три наиболее богатых губернии будут обследованы (Волынская, Подольская и часть Киевской). (В этом году мы еще заканчивали Волынскую, в которой обследовали в общем более 30 пунктов). В сентябре мы сделаем перерыв на две недели, отчасти из праздников, отчасти из-за того, что фотограф (его трудно заменить) должен призываться (служить ему не придется). Этим перерывом я воспользуюсь, чтобы быть на процессе Бейлиса в качестве корресп[ондента] от газеты [«Речь»][67].

Собранная коллекция для музея, вместе с фотографиями, по-моему, настолько интересны, что можно подумать о том, чтобы зимою устроить здесь и в Петерб[урге] небольшую выставку. Кроме имеющихся предметов еще соберется за эти два месяца.

Из находившихся в Петерб[урге] денег (3700 р.) имеется еще 1500 р., но этих денег не хватит для окончания экспедиции до ноября, тем более, что жалованье фотографам, сотруднику и секретарю бюро еще не уплачено, так что в сентябре придется прибегнуть к киевским суммам.

Кстати, газетное заявление, текст которого я послал на Ваше усмотрение в свое время, было напечатано почти во всех еврейских газетах и дало блестящие результаты. Секретарь бюро получил из почти 300 мест отклики выражения готовности присылать материалы. В каждом пункте, где мы бываем, организовывается группка для продолжения работ, которая связывается с бюро[68]. О количестве материала, и ценности, полученного непосредственно в Бюро не могу судить, но секретарь пишет, что оно очень значительно.

В общем дело нашей экспедиции настолько разрослось что минутами самому не верится.

Прочел написанное и вижу, что и самой доли того, что хотел писать, не написал.

27

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

27.9/10.10.[1913].

Многоуважаемый Семен Акимович.

Благодарю Вас за пространное сообщение о произведенном труде. Фотографии прошу мне за границу не присылать, а передать таковые Ионе Моисеевичу. Я их у него получу, когда приеду.

Одновременно с сим пишу моему человеку, Моисею Дорошке, чтобы он предоставил в Ваше распоряжение ту же комнату[69], в которой Вы занимались в первый раз.

Не, откажите написать мне, сколько Вам понадобится до конца, в этом году экспедиции денег, после исчерпания петербургских сумм и 600 р. мною уже переведенных, и я аккредитую Иону Моисеевича, который будет пересылать Вам деньги по мере Ваших требований.

В Киев собираюсь в первой половине ноября. К сожалению, в настоящую минуту я не могу установить точнее дня приезда.

С искренним и глубоким уважением

Вл[адимир] Гинцбург.

28

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Париж, 5/18.1.[1914].

Многоуважаемый Семен Акимович.

На Вашу любезную телеграмму к новому году я немедленно ответил с просьбой передать мои поздравления и наилучшие пожелания и остальным членам экспедиции, что настоящим повторяю и подтверждаю, но сегодня я получил прилагаемое при сем извещение о том, что телеграмма Вам не доставлена. Очень об этом жалею и шлю Вам сердечный привет.

Вл[адимир] Гинцбург.

29

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Париж, 13/26.1.[1914].

Многоуважаемый Семен Акимович.

Благодарю Вас за письмо от 11/24 января. Одновремено даю соответствующее распоряжение и пишу Маховеру об аккредитовании его для Вас в руб.1500.

Ожидаю с нетерпением присылки Вашего "Воплощения" и должен Вам сказать, что для меня лично пригодность Вашей пьесы[70] для сцены не играет никакой роли. Меня в Вашем труде интересует другое, и я надеюсь, что Вы не поставите присылки его в зависимость, как Вы говорите, от решения какого-нибудь театра.

Очень Вам благодарен за то, что Вы согласились поработать в том направлении, о котором мы говорили в Киеве, и занялись составлением оглавления сборника.

Не могу не высказать моего крайнего удивления Вашей безгранчной подвижности и шлю сердечный привет.

Преданный Вам
Вл[адимир] Гинцбург.

30

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Париж, 13/26.1.[1914].

Многоуважаемый Семен Акимович,

В дополнение к сегодняшнему письму моему, я имею еще сообщить Вам, что приезд мой в Киев несколько откладывается, и что я приеду лишь числа 20 или 21 февраля, (вероятнее, 21-го).

С искренним уважением
Вл[адимир] Гинцбург.

31

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

30.1/12.2.[1914].

Многоуважаемый Семен Акимович.

Сердечно благодарю Вас за Ваше письмо то 24.1/6.2. и за рукопись, которую на днях получил.

Я в ней нашел то, чего я искал, яркую вдохновенную картину духовного быта народа, изучению которого Вы посвятили столько лет своей жизни. Она меня положительно захватила, и я от нее оторвался только тогда, когда дочитал до последней строчки. "Дибук" представляет для меня изложенное на нескольких страницах выражение в художественных, поэтических, но реалистических красках всего того, что последние два или три года так живо нас с Вами интересует. Поэтому неудивительно, что я был в восторге. Впрочем, вышесказанное касается общей оценки

Вашего произведения. Вы же от меня требуете другого и ожидаете всестороннего анализа пьесы как с точки зрения художественной, так и в отношении технически-сценическом. Иначе говоря, я должен сделать то, что призван сделать литературно-театральный критик. Но у меня нет для этого ни должного опыта, ни знаний, ни, впрочем, и необходимого безпристрастия. Слишком уже я склонен найти Ваш труд совершенным, и я слишком нахожусь под общим чарующим впечатлением от созданной Вами картины.

Желая все же исполнить Ваше желание и заставляя себя откопать недостатки "Дибука", я позволю себе сказать, что вещь более рассчитана на читателя, чем на зрителя[71]. Для вещи сценической не хватает очень серьезного элемента (главным образом в первом действии), не хватает движения. Интерес драмы слишком сосредоточен на том, что действующие лица говорят, и недостаточно перенесен на то, что они делают. Техническое затруднение встретилось бы, мне кажется, и в развитии некоторых сцен, находящихся на рубеже с монотонией. На словах Вы например в церемонии "Тикун"[72] *обошли монотонию тем, что,* описав подробно действия Сендера, Вы ограничиваетесь указанием, что остальные делают то же самое. Но на сцене такое сокращение невозможно и несколько лиц должны перед зрителями проделать несколько раз одну и туже церемонию, которая сама состоит из повторений. Даже, в смысле отношения к отдельным лицам, вещь мне кажется несколько односторонней, и представляет слишком цельную, почти ничем не нарушенную апологию. Единственный элемент немного отрицательный это коммерческое, прозаическое отношение служки и других к исполнению за плату задачи пени[я] псалмов или борьбы с заговором. Если к описанию жизни Вы прибегаете, как к инструменту для создания художественной картины, то, как всякий инструмент, и жизнь должна показать свои отрицательные стороны. У Вас достаточно действующих лиц, чтобы некоторым из них Вы могли *поручить действия не проникнутые духовной* ценностью развертывающейся драмы. Еще могу сказать, что Вашему Цадику[73] я неверю. Ваше изложение не оставляет сомнения в том, что окружающие преисполнены веры в его сверхестественное могущество, но ничто не указывает на его честность, искренность и веру. Я, с его стороны, вижу умение пользоваться состоянием умов паствы и желание, сохранив свой авторитет, уладить дело в интерсах тех лиц, с которыми ему еще придется быть в сношениях, для каковой цели он готов на несправедливость по отношению к пострадавшим, мертвым. Я не вижу, чтобы он был проникнут величием своей роли, чтобы он был в некоторой степени рабом своего высокого призвания. Как Вы бы его описали, если бы хотели показать нам ханжу-шарлатана, а не искреннего пророка?

Не найдете ли Вы, что я уже слишком разошелся. Тем более, что по всем пунктам критики я ограничиваюсь указанием на то, что мне кажется несовершенным и не говорю, чем бы можно было пробелы заменить, но

не мне же Вам давать советы. С меня достаточно, что я решился искать так называемых недостатков и изложил Вам то, что я нашел. Если я переусердствовал, то виноваты Вы, а не я.

С искренним уважением и сердечным приветом

Вл[адимир] Гинцбург.

32

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Париж, 15/28.3.[1914].

Многоуважаемый Семен Акимович,

В ответ на Вашу телеграмму я Вам телеграфировал и высказал сомнение относительно соображений, могущих возникнуть в Киеве против перевода Вашей коллекции в С.-Петербург[74]. Прошу при этом заметить, что я лично против этого перевода не возражаю.

В правовом отношении перевод можно обставить двояко. Или Вы лично вытребуете вещи в С.-Петербург и Вы знаете, что они у меня на квартире находятся в Вашем распоряжении. В таком случае, я считал бы правильным, чтобы Вы их из-под Вашей личной ответственности не выпускали, то есть, чтобы, куда бы Вы их не направили, они оставались в исключительном Вашем распоряжении. Вы тогда, в случае надобности, если найдете правильным, сможете, никого не спрашивая, возвратить их туда, откуда взяли. Или можно прибегнуть к другому способу, более сложному и, пожалуй, не гарантирующему желаемого Вами результата, а именно: собирается комиссия с участием, (хотя бы путем переписки), голосов провинциальных членов, и тогда большинством голосов разрешается вопрос о предлагаемой Вами пересылке. Комиссию вместе с провинциальными членами я считаю в этом деле суверенной[75].

С искренним уважением

Вл[адимир] Гинцбург.

33

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Париж, 21.6/4.7.[1914].

Многоуважаемый Семен Акимович,

Ваше письмо от 17/30 июня не могло доставить мне большого удовольствия. Денежное наше положение крайне печально. При этом Вы в смету не ввели уплаты долгов: Шефтелю — 300 руб., Гуревичу — 500 руб., мне — 400 руб.

Сколько денег в Киеве, я в настоящую минуту не знаю, да и распорядиться ими без ведома соучастников я не могу. Мои 10000 руб.

исчерпаны.

Все же дела останавливать не следует, и я Вам требуемые р. 2000, — дам. Одновременно посылаю Маховеру аккредитив на эту сумму, которую он Вам будет препровождать частями по Вашему требованию. Он все лето остается в Киеве и, если отлучится, то только на кратковременную командировку, и поэтому затруднений по осуществлению этого аккредитива не предвидется.

Прошу Вас только в Ваших счетах эти 2000 руб. везде отмечать как выданные взаимообразно. Осенью, когда мы, по всей вероятности, выслушаем Ваш доклад по экспедиции нынешнего года, можно будет принять решение.

Что касается общего плана Вашей деятельности, то я вижу следующее. Всем жертвователям мы говорили, что собирание материалов продлится три года. Далее, очевидно, источники средств для нашего дела иссякают и поэтому на снаряжение дальнейших (4-ой, 5-ой и т.д.) экспедиций надежды нет. С другой стороны, если Вы кончаете Волынскую и Подольскую губернии и переходите в нынешнем же году в Киевскую, то можно рассчитывать, что в будущем 1915 году и Киевская губерния будет вполне закончена[76]. Исследованием этих трех губерний будет уже достигнуто нечто цельное. Принимая все это во внимание, мне кажется, нужно этим и ограничиться, оставив в стороне Польшу и Литву, которые потребовали бы еще много лет труда и таких средств, которых мы получить не можем.

Пока же мне остается пожелать Вам успеха в предстоящей ныне Вам работе. С искренним уважением

Вл[адимир] Гинцбург.

P.S. Фотографии я получил и благодарю.

Багаж я скоро получил. В Варшаве Вам все соврали. Дело в том, что в Киеве на ярлыках они просто перепутали номера и потом спохватились.

34

Семен Акимович Ан-ский — Владимиру Горациевичу Гинцбургу

Глубокоуважаемый Владимир Горациевич!

Мне было тяжело писать Вам все это время, так как пришлось бы повторять все те грустные повествования, что и в прошлом и в нынешнем году. Только в последние дни, к отъезду Генриха Борисовича, были инкассированы некоторые суммы и положение предстоящей экспедиции более или менее выяснилось. Одновременно с этим посылаю Вам подробные отчеты приходов и расходов экспедиции за 1913 и 1914 г. до 1-го июня, а также смету на экспедицию этого года до 1-го января. Из отчета 1914 г. (1 января — 1 июня) Вы увидите, что из Петерб[урга] и

Москвы за все время получено: до 1 июня 3150 р. и после 1-го июня еще 1000 р. Из этих и полученных от Вас сумм, после расходов этого года осталось в кассе 1118 руб. Предстоит еще получить в Петерб[урге] 1000 р. обещанных и 500 руб. в течение лета от г. Бенинсона. По инкассировании этих денег в кассе будет 2588 р.(смета есть но сокращена, упразднено <...> в Петерб[урге]. В экспедицию поедут 3 челов[ека] вместо 4-х). Так что для проведения экспедиции этого года будет недоставать 2371 р. В виду того что экспедиция выпадет на 1 июня, а 1-го июля расходы сократятся еще рублей на 400. Так что в общем недостает около 2000 р. Теперь вопрос, как быть? Не знаю, можно ли рассчитывать в этом году на суммы имеющиеся в Киеве (мне страшно не хотелось бы трогать их. Я надеялся, что они останутся, как фонд для экспедиции будущего года). Не знаю даже приблизительно, сколько там имеется.

Если Вы найдете возможным и целесообразным израсходовать в нынешнем году киевские суммы, я очень просил бы Вас написать мне <...>.

35

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Киев,18/31.10.[1914].

Многоуважаемый Семен Акимович.

Никому я не хотел поручить ответить Вам на Ваше письмо, но вследствии этого я им и запоздал.

Во-первых, благодарю Вас за спасение денег, которым наверное найдут аналогичное применение. Я их еще не получил, и был бы Вам очень признателен, если бы в свободное время Вы зашли в Международный банк и получили справку, когда они известили наследников Лаз[аря] И[осифовича] Бродского в Киеве о занесении денег в кредит их счета. Очень вероятно, что они этого извещения вовсе не послали.

Во-вторых, благодарю Вас за программу. Сколько еще частей предполагается. Не могли ли бы мы использовать нынешнее затишье в деятельности комиссии что бы двинуть дело издания и печатания [трех] остальных частей. Сколько для этого понадобится еще денег? Сколько у Вас осталось таковых на руках? Сколько надо Вам еще доставить? Что будет с комиссией после войны предугадать трудно. Издание же программы во всяком случае будет положительным вкладом в задуманное дело и, мне кажется, следует сделать хотя бы это, ибо я считаю, что ни в каком случае это не может оказаться пропавшим трудом[77].

Сборы вещей для беженцев дали, как я слышал, блестящие результаты[78], но, несмотря на Ваше предложение установить в Минске центральный пункт, оттуда никаких директив нет, и здесь не знают, что делать с вещами, которые напрасно лежат в складах. Кажется, приняли решение воспользоваться тем, что жертвовали и деньги, чтобы часть их

израсходовать на командировку человека для завязывания отношений с кем следует. Иначе говоря, вместо 10 коп. на письмо будут потрачены десятки рублей.

Сердечный Вам привет.

Искренно уважающий Вас Вл[адимир] Гинцбург.

36

Владимир Горациевич Гинцбург — Семену Акимовичу Ан-скому

Киев, 22.11/5.12.[1914].

Многоуважаемый Семен Акимович.

Сердечно благодарю Вас за письмо от 15/28.11 и за обещание довести дело программы до конца.

Средств комиссии остались еще немного более 1300 р., так что с теми 175 р., которые имеются еще у Вас будет как раз достаточно для покрытия 1500 р., исчисляемых Вами [для] доведения дела до конца. Я приму меры к получению санкции хотя бы некоторых киевских членов для употребления денег на указанный предмет и тогда Вам останется только получить эту санкцию от <...> но компетентной в этом деле комиссии.

Я понимаю, что неотложные вопросы настоящего времени поглощают Вашу энергию[79], но все же мне бы хотелось оторвать Вас для нашего дела, хотя и остановленном в силу обстоятельств в своем дальнейшем развитии, не должно, однако, заглохнуть на полпути. Из уважения к Вашим же прежним трудам, необходимо, по крайней мере, зафиксировать работу и, если останавливаться, быть может, на неопределенное время, то становиться на точке, а не на запятой.

Дело распределения теплых вещей определилось. С Минском снеслись. В виду того, что там помощь организована хорошо, нашли целесообразным вещи направить в некоторые другие пункты. Для покрытия расходов по отправке произведены специальные сборы, давшие хорошие результаты.

С искренним уважением

Вл[адимир] Гинцбург.

[P.S.] Точная сумма 1358.65 (400 р. выданных в Варшаве мне не возвращены).

[1] Короленко Володимир Галактіонович (1853 – 1921), російський письменник і публіцист, редактор і учасник народницького журналу "Русское бо гатство", автор численних повістей і оповідань. Брав активну участь в захисті Менахема Бейліса, звинуваченого 1912 р. у ритуальному вбивстві Андрія Ющинського.

[2] *Ан-ский С.* Ритуальные наветы в еврейском народном творчестве // Русское богатство. – 1912.– №1. – С.92.

[3] З ініціативи С. Ан-ського було зібрано Нараду єврейських вчених для організації експедиції та розробки програми досліджень. Нарада відбулася в Петербурзі 24 (25) березня 1912 р. У ній взяли участь С. Вайсенберг, С. Вермель, Л. Штернберг, П. Марек, В. Йохельсон, З. Ґінзбург,

Ю. Енґель, С. Дубнов, М. Кулішер, М. Сліозберґ, А. Браудо та ін. Ан-ський відстоював пріоритет фольклорних досліджень, проведення всебічного етнографічного обстеження "смуги осілості". Обговорювалися також питання організаційного статусу і маршруту експедиції, було заслухано доповіді і обрано Комісію для розробки програм етнографічних опитувань і збирання матеріалів (до складу Комісії увійшли С. Ан-ський, Л. Штернберґ, В. Йохельсон, М. Кулішер, С. Дубнов) і музичну підкомісію (Ю. Енґель, З. Кісельґоф, Д. Маґід). Обговорювалося також питання про адміністративний статус експедиції. Було висунуто пропозицію організувати її як самостійну організацію; автономну при Єврейському історико-етнографічному товаристві; прирахувати до Московського товариства поширення правильних відомостей про євреїв; провести першу пробну поїздку самостійно. Взаємоприйнятного рішення не дійшли, тому ухвалили передати питання для розсуд організаційної комісії в складі С. Ан-ського, С. Дубнова, Л. Сєва, М. Кулішера, М. Сліозберґа, З. Ґінзбурґа, Л. Штернберґа, А. Браудо. Збори призначили час відправлення першої пробної експедиції — червень 1912 р.

[4] Ґрузенберґ Оскар Осипович (1866, Катеринослав — 1940, Ніцца, Франція), юрист, громадський діяч. Виступав адвокатом на багатьох політичних процесах, захищав обвинувачених на процесах щодо "ритуальних вбивств". Вершиною його адвокатської кар'єри стала участь у процесі М. Бейліса (Київ, 1913).

[5] Процес Бейліса, суд над Менахемом Менделем Бейлісом, який звинувачувався у ритуальному вбивстві. Відбувався у Київському міському суді в жовтні 1913 р. У ході судового розгляду М. Бейліса було повністю виправдано.

[6] Сліозберґ Борисович Генріх (1863, Мир Мінської губ. — 1937, Париж), юрист, громадський діяч. Один із засновників Єврейського історико-етнографічного товариства, голова секції з вивчення єврейського права. Автор мемуарів "Справи минулих днів" (т.1—3, Париж 1933 — 1934).

[7] Товариство поширення правильних відомостей про євреїв і єврейство. Засновано 1906 р. у Москві за активної участі В.О. Ґаркаві. Мета — шляхом організації лекцій і видання книг ознайомити неєврейське населення з життям єврейських общин, розвитком гуманітарних наук.

[8] Ґаркаві Володимир Осипович, діяч єврейської культури, автор ряду праць з єврейської історії, в тому числі брошури "Уривки спогадів" (СПб., 1913).

[9] Єврейське історико-етнографічне товариство засновано в Петербурзі 6 листопада 1908 р. із метою дослідження всіх галузей єврейської історії й етнографії, а також розробки теоретичних питань. Головою комітету обрано М. Вінавера (з 1918 р. — С. Дубнова, з 1921 — Л. Штернберґа, з 1927 р. — І. Цінберґа), товаришами голови —С. Дубнова і М. Кулішера. Товариство ліквідоване за радянської влади у грудні 1929 р.

[10] Генріх Борисович Сліозберґ.

[11] Про свої плани і майбутні поїздки Ан-ський повідомляє Володимира Ґінцбурґа в листі від 20 січня (2 лютого) 1912 р.

[12] Ґорацій Осипович Ґінцбурґ, барон.

[13] Ймовірно, йдеться про Російське географічне товариство і Російську Академію наук. Розпочинаючи підготовку до першого сезону 1912 р. Ан-ський розраховував отримати від цих організацій відкритого листа на проведення дослідницьких робіт, надавши тим самим експедиції статус наукової організації. У листі Х.-Н. Бялику він пише, що читав на засіданнях Товариства доповіді про єврейський фольклор, сподіваючись зацікавити його членів і отримати "заступництво, але без втручання".

[14] В. Ґінцбурґ позитивно розглядав факт надання експедиції імені Ґ.О. Ґінцбурґа, фундатора і неодмінного члена багатьох єврейських громадських організацій, який зробив надзвичайний внесок у єврейську освіту.

[15] *Раппопорт С.А.* Собр. соч. В 5 т. — СПб., Б.г.(Том 2. Первая брешь. — Под маской.

– Грехи юности).– 255 с.

[16] Горація Осиповича Гінцбурга.

[17] Макса Рафаїловича Закса.

[18] Вермель Самуїл (1860, Шклов – 1935 (?), Москва), літератор, лікар, співробітничав в «Еврейской энциклопедии», різних російсько-єврейських періодичних виданнях.

[19] Марек Петро (Песах) (1862, Шалов Ковенської губ. – 1920, Саратов), єврейський історик. Свої дослідження з історії російського еврейства вміщував у російсько-єврейських виданнях, співробітничав в «Еврейской энциклопедии» й «Истории еврейского народа». Зібрав і видав спільно із З. Гінзбургом першу антологію єврейського фольклору "Єврейські народні пісні в Росії" (Пг, 1901).

[20] Энгель Юлій (1868, Бердянськ – 1927, Тель-Авів), композитор, музичний критик, збирач єврейської народної музики (з 1898 р.), її популяризатор і інтерпретатор. 1912 р. брав участь у першій пробній поїздці експедиції під керівництвом Ан-ского. З 1922 р. – голова Товариства для видання єврейської музики в Берліні, з 1924 р. живе в Палестині. Автор музики до драми Ан-ського "Діббук" (1926 р. опублікував її як сюїту для оркестру).

[21] Вайсенберг Самуїл (1867, Елисаветград – 1928, там же), лікар, антрополог і мандрівник. У подорожах збирав матеріали з антропології євреїв Близького Сходу, Північної Африки, Кавказу і Середньої Азії. Автор робіт з єврейської антропології, етнографії й фольклору.

[22] Пропозицію розпочати дослідження з Волинської губернії, було внесено Песахом (Петром) Мареком, добре знайомим з регіоном.

[23] Під Петербурзьким мається на увазі *Єврейське історико-етнографічне товариство; під* Московським – Товариство поширення правильних відомостей про євреїв.

[24] Дубнов Шимен (Семен) (1860, Мстислав – 1941, Рига), єврейський історик, автор фундаментальних праць з історії російського еврейства і всесвітньої єврейської історії; громадський діяч. З ініціативи Дубнова 1892 р. *у Петербурзі було організовано Історико-етнографічну комісію,* що заклала основи для створення Єврейського історико-етнографічного товариства. Один із засновників Товариства, неодмінний керівник історичної секції, редактор «Еврейской старины», голова Товариства в 1918 – 1921 рр.

[25] Мазе Яаков (1859, Могильов – 1924, Москва), громадський діяч, рабин, публіцист. Брав активну участь у ряді єврейський періодичних видань, прилучився до створення Хаббат Ціон. Активно співробітничав з ОЗЕ. Виступав на процесі М. Бейліса (1913 р.) як запрошений експерт. 1917 р. був одним з організаторів театру "Габіма".

[26] Під "групою молодих людей, добре знайомих з єврейським побутом" С. Ан-ський мав на увазі учнів і випускників Курсів сходознавства, організованих і керованих Давидом Гораційовичем Гінцбургом. Курси ці часто називали Єврейською Академією.

[27] І сам С. Ан-ський, і Нарада з організації експедиції, і В. Гінцбург 1912 р. не могли дійти єдиної думки про статус експедиції, її приналежності до одного з єврейських наукових товариств. Як видно з листування, що публікується, обговорювалося питання про зарахування до Єврейського історико-етнографічного товариства, Московського товариства для поширення правильних відомостей про євреї, утворення незалежної організації або іншої форми роботи.

[28] Російська Академія наук.

[29] Російське Імператорське Географічне товариство. Засноване 1845 р. у Петербурзі, зробило значний внесок у вивчення території Російської імперії, пізніше – СРСР. У роботі товариства брали участь найвідоміші дослідники і мандрівники.

[30] В. Гінцбург дав на проведення етнографічних експедицій 10 000 крб. З його ж допомогою у Петербурзі було зібрано ще 10 000 крб. Про це пише В.Лукін, посилаючись на лист Ан-ського Х.-Н. Бялику від 26.02.1912 р. Інші кошти (до 10 000 крб.) планувалося зібрати як пожертви за підписними листами. З метою збору коштів Ан-ський виступав з лекціями у різних містах

Російської імперії.

[31] С. Ан-ський в листі від 13 (26) квітня 1912 р. писав В. Ґінцбургу, що вирішив незалежно від рішення Наради про приналежність експедиції до певного товариства, зробити "пробну" поїздку, "без будь-якої фірми".

[32] *Раппопорт С.А.* Собр. соч. В 5 т. — СПб., Б.г. — Т. 3. Разрушители ограды. — Пионеры (повесть эпохи 80-х годов). — Голодный (Очерк). — 306 с.

[33] Петербурзька нарада 24 — 25 березня 1912 р

[34] Йдеться про комісію з організації експедиції, до якої увійшли С. Ан-ський, Ш. Дубнов, Л. Сєв, М. Кулішер, М. Сліозберґ, З. Ґінзбург, Л. Штернберґ, А. Браудо.

[35] Максим Мойсейович Вінавер (1863, Варшава — 1926, Ментон-Сен-Бернар, Франція), юрист, публіцист і громадський діяч. Голова Єврейської Історико-етнографічної Комісії при Товаристві для поширення освіти поміж євреями в Росії з 1891 р. і ЄІЕТ з 1908 р.

[36] Нарада 24 — 25 березня 1912 р. ухвалила рішення створити організаційну Комісію (див. посилання 3).

[37] С. Ан-ський в своєму листі зазначає, що було обрано комісію з 7 осіб, проте не згадує прізвищ.

[38] Мається на увазі програма обстеження єврейських містечок "смуги осілості", яку розробили як запитальник і надалі розсилалали волонтерам у міста і местечка для заповнення.

[39] Йдеться про вибори в Державну Думу.

[40] С Ан-ський був членом ЄІЕТ з моменту його заснування в листопаді 1908 р. З 1910 р. був кандидатом в члени Комітету Товариства, членом редколегії журналу «Еврейская старина», з 1911 — член Комітету ЄІЕТ.

[41] У листі С. Ан-ський запропонував створити такий собі секретаріат експедицій у Вільно, а після початку робіт — у Києві. Пізніше він відмовився від цієї думки, залишивши тільки представника — Й. Маховера, запропонованого бароном В. Ґінцбургом — у Києві.

[42] Генриху Борисовичу Сліозбергу.

[43] Маховер Йона Мойсейович, присяжний повірений, повірений у справах барона В. Ґінцбурґа, за дорученням останнього керував справами експедицій. У 1914 — 1917 рр. брав активну участь у діяльності київського Комітету Товариства допомоги євреям, що постраждали від воєнних дій, був секретарем Комітету.

[44] Мається на увазі Соломон Юдовін, художник-графік, племінник С Ан-ського, неодмінний учасник експедицій 1912 — 1914 рр. Виконував фотографічні роботи і замальовки, склав багато списків творів народного мистецтва, знайдених у процесі роботи.

[45] Мається на увазі Нарада 24 — 25 березня 1912 р у Петербурзі.

[46] В. Ґінцбурґ має на увазі вивчення на старих єврейських кладовищах надгробків (мацев), що мають не тільки значення пам'ятника народного мистецтва, а й містять в епітафіях історичні відомості.

[47] Маються на увазі осінні релігійні свята Рош-га-Шона, Йом-Кипур і Суккот.

[48] У єврейській Традиції в святкові дні і в шабат (суботу, що вважається одним з головних свят) релігійним євреям заборонено займатися будь-якою роботою, в тому числі й писати.

[49] Новий рік — Єврейський новий рік, що починається у свято Рош-га-Шона, в цей день сурмлять в шофар і читають особливі молитви; Йом Кипур — "день спокутування" — найсвятіший з єврейських святкових днів; саме в цей день, згідно з єврейською Традицією, на небесах вирішується доля кожної людини.

[50] Сукот — наступне за Рош-га-Шона і Йом Кипур єврейське свято, присвячене пам'яті виходу з Єгипту і мандрів на шляху до Землі обітованої. Традиційно в цей час євреї повинні будувати спеціальні курені (сука), що символізують умови життя євреї під час поневірянь пустелею, і провести в них святкові дні. Суку намагалися багато декорувати. Завершується

Сукот святом Симхат Тора.

[51] Симхас Тойре (Симхат Тора) — свято Тори. Ан-ський вживає назву звичну для идиш. День, коли в синагогах начинуютт новий цикл читання Тори.

[52] Записи музичного фольклору здійснювалися з використанням фонографа, де як носії використовувалися воскові фоноцилиндри Едісона.

[53] Бялик Хаїм-Нахман (1873, Ради Волинської губ. — 1934, Відень), поет, прозаїк, публіцист. Дістав традиційну єврейську освіту, займався самоосвітою. На запрошення провідних діячів єврейської культури 1899 р. переселився в Одесу, де викладав в хедері, заснував видавництво "Морія", брав активну участь в періодичних виданнях на івриті. У 1908 — 1909 рр. спільно з Равницьким випустив капітальний труд "Сефер га-агада" (Книга агади) — антологію легенд, притч, розповідей, висловів, запозичених із Талмуда і Мідрашей, переклав на іврит багато народних пісень й оповідань, твори класичної літератури. 1917 р. зробив переклад на ідиш драми С. Ан-ського "Дібук", зробив значний внесок в єврейську освіту.

[54] Шефтель Михайло (1858, Житомир — 1922), правник, громадський діяч. Брав участь у процесах щодо Кишинівського погрому 1903 р., член Комітету Ліги для досягнення рівноправності євреїв в Російській імперії. 1906 р. обирався в Державну Думу від Катеринослава, член партії кадетів. Співробітничав з «Еврейской энциклопедией» і російсько-єврейськими періодичними виданнями. Активно працював в ЕКОПО.

[55] Айзенштадт Мойсей Григорович (1870 — 1943, Париж), рабин, громадський діяч. 1909 р. обраний на посаду казенного рабина Петербурга, затверджений 1910 р. Разом із З. Жаботинським очолював Товариство аматорів єврейської мови, входив до складу Єврейського літературно товариства, Товариства аматорів *єврейської народної музики, брав участь в діяльності* ОПЕ й інших товариств.

[56] Висоцький Давид Вульфович (1860 — ?), підприємець, один із фундаторів і власників чаєторгівельної фірми в Росії. Мав чаєфасувальні фабрики в Сретенську, Коканді, Одесі, Петербурзі, відділення в Нью-Йорку, філіал — у Лондоні. Брав активну участь в єврейському громадському житті Москви.

[57] Поляков Лазар (1842 — 1914, Париж), банкір і єврейський громадський діяч, один з провідних банкірів Москви. Був головою єврейської громади Москви, брав участь у діяльності ряду єврейських просвітницьких організацій.

[58] Вирішено було обмежитися друкування короткого запитальника, який надсилався волонтерам для збору відомостей у місця, які учасники експедиції не встигали відвідати.

[59] Гінсбург Мойсей Акимович (1851, Одеса — ?), підприємець і громадський діяч, меценат. 1902 р. переселився в Петербург, де відкрив торговий будинок "Гінсбург і компанія", 1915 р. отримав чин дійсного статского радника. Займаючись добродійністю, виділив кошти на фінансування цілого ряду російських і єврейських освітніх установ. 1913 р. передав єврейській громаді будинок на Василівському острові, 5-та лінія, в якій розмістилися шпиталь і просвітницькі установи. У цьому ж приміщенні знаходилося Єврейське історико-етнографічне товариство, а пізніше, після 1914 р., Єврейський етнографічний музей під керівництвом С. Ан-ського.

[60] На Нараді було обрано дві Комісії у складі 7 і 4 осіб відповідно.

[61] Браудо Олександр Ісайович (1864 — 1924, Лондон), письменник і громадський діяч. Багато років працював в Імператорській Публічній бібліотеці, обіймав посаду бібліотекаря у відділі "Rossika", був членом центрального комітету Союзу досягнення повноправ'я євреї, сприяв і брав діяльну участь в організації багатьох російсько-єврейських видань («Пережитое», «Еврейский мир» та ін.).

[62] В. Гінцбург пише "перший рік роботи", маючи на увазі, що 1912 р. експедиція працювала не як офіційна організація, а як "пробна поїздка".

[63] Осінні свята від Рош-га-Шона до Суккот.

[64] Аврам Рехтман, учасник експедиції, в мемуарах, виданих 1957 р. на ідиш в Буенос-Айресі, описує зустрічі Ан-ського з євреями містечок, що починалися зазвичай у синагозі одразу після молитви з питань до етнографа, з його розповідей про життя столиці, а потім продовжувалися у Ан-ського в гостях, де старики за чашкою чаю або чаркою горілки ділилися спогадами, відповідали на запитання дослідника, розповідали на його прохання місцеві перекази. Він також згадує старших людей, які щовечора заповнювали готельний номер Ан-ського, самовар, що незмінно кипів там, атмосферу тепла і гостинності, що привертає до бесіди, звучні пісні і легенди. Успіх експедицій, колосальний зібраний матеріал, А. Рехтман пов'язує зі ставленням місцевих жителів до її керівника. "І старі і молоді всі дні і вечори знаходилися в його кімнаті. І тільки завдяки цій любові вдалося зібрати все, що ми зібрали". (*Рехтман А.* Єврейська етногрфія і фольклор. — Буенос-Айрес, 1957,. — С. 37) (на ідиш).

[65] Пинкас (пинкус), записна книга єврейської громади або товариства.

— записная книга еврейской общины или общества.

[66] Цим майстром був Альтер Кацизне, що проживав в Варшаві. Його листи до Ан-ського зберігаються в НБУВ, ф.339 (фонд Ан-ського).

[67] *Ан-ский С.* Впечатления // Речь. - 1913. - 26 сент. (№ 263). - С. 3.

[68] Зв'язок з волонтерами від імені бюро експедиції здійснював Лейві-Іцхок Вайнштейн. Його листи до Ан-ського з докладними звітами про роботу секретаря і бюро, а також про отримані матеріали і повідомлення зберігаються в НБУВ, ф. 339 (фонд Ан-ського).

[69] По распоряжению Вл. Гинцбурга Семену Ан-скому в Киеве была предоставлена комната, в которую последний мог свозить собранные в экспедиции документы и материалы.

[70] Наприкінці 1913 р. С. Ан-ський закінчив п'єсу "Дібук". Очевидно першою її робочою назвою було "Втілення".

[71] У С. Ан-ського не було достатнього досвіду написання драматичних творів. За більш ніж 25 років літературної діяльності він написав декілька одноактних п'єс; вони ставилися аматорськими театрами, але до великої сцени не доходили. "Дібук" був першим досвідом "повноцінної" драми, тому абсолютно природно, що автор намагається отримати не тільки відгуки на новий твір, а й деякі технічні поради.

[72] "Церемонія "Тікун" — "Тікун лейль Шавуот" (відправа ночі Шавуот) — святкової ночі на свято Шавуот не лягають спати, присвячуючи її вивченню Тори. Легенда переповідає, що в ніч напередодні дарування Тори сини Ізраїля міцно спали, і Всевишньому довелося будити їх, щоб вручити Тору. Щоб виправити цей гріх предків в єврейській Традиції прийнято пильнувати в ніч на Шавуот і читати уривки з Тори, зібрані в збірнику під назву "Тікун лейль Шавуот".

[73] Цаддик — праведник. Людина відома сильною вірою і набожністю; духовний лідер хасидской громади.

[74] 1914 р. Експедиція отримала статус офіційного відділу Єврейського історико-етнографічного товариства і приміщення (в тому числі і для задуманого Ан-ським музею) у приміщенні єврейського шпиталю на Василівському острові, 5-та лінія, будинок 50. Питання про перевезення колекції з Києва, з приміщення, наданого бароном Ґінцбурґом, виникло у зв'язку з тим, що Володимир Ґораційовия, будучи одним з основних спонсорів, мав права на зібрані матеріали.

[75] Питання було вирішене в першій половині 1915 р., коли Єврейським історико-етнографічним товариством було прийнято Статут Етнографічної секції і Єврейського музею. Цим документом за С. Ан-ським закріплялося право на обробку і видання зібраних експедицією матеріалів; він призначався довічним директором Музею (Отчет ЕИЭО за 1915 р. — СПб., 1916. — С. 9—11).

[76] Робота експедиції була перервана з початком Першої світової війни. До цього часу було обстежено понад 70 містечок "смуги осілості", зібрано більш як 700 предметів старовини, що становили музейну і художню цінність, записано безліч народних казок, прислів'їв, приказок,

"1500 народних пісень, до 1000 народних мотивів, пісенних, застільних, синагогальних і музичних (записано на фонограф)... Зібрано декілька сотен старовинних документів, що мають історичне значення, колекції листів видатних осіб, мемуарів, до ста старовинних рукописів, пінкусов. Зібрано велику колекцію старовинних оригінальних малюнків, заголовних листів пінкусов, мізрахів, кеттуб та ін., зроблено близько 1500 фотографічних знімків зі старовинних синагог, внутрішніх їх прикрас, кивотів і амвонів, художніх предметів культу, надмогильних пам'ятників, типів, сцен та ін. ". (*Ан-ский С.А.* Письмо в редакцию (о роботе этнографической экспедиции) // Еврейская старина. – 1915. – Т. 8. – С.239).

[77] 1914 р. під редакцією Льва Штернберґа було видано першу частину "Єврейської етнографічної програми" під назву "Людина". Ця частина включала 2087 запитань, що стосувалися традиційного життя єврея від моменту народження до смерті, місцевих звичаїв, обрядів, переказів, пов'язаного з кожним з етапів і подій життєвого циклу (Yiddishe etnografishe programme. Der Mensh. – SPb., 1914). (на ідиш).

[78] На початку січня 1915 р. про цю акцію Ан-ський записав у щоденнику: "Виявляється, що піднята мною у Києві агітація для збору одягу мала величезний успіх. Збори дали блискучі наслідки. Тепер є 750 пуд[ів] одягу. Багато що відправлене. А найважливіше, що затверджено товариство для надання допомоги жертвам війни по всій Росії, що виникло у зв'язку з цими зборами плаття" (Щоденник С.А. Ан-ского. Копія з рукопису. 1 січня – 7 березня 1915 р. Машинопис // РГАЛИ, ф. 2583, оп. 1, од. зб. 5, арк. 3 зв. (13 січня).

Фактично з цього збору одягу почалася величезна робота Київського товариства для надання допомоги єврейському населенню, що постраждало від військових дій. Діяльність ця почалася з створення наприкінці листопада 1914 р. тимчасового комітету (згідно з виданим дозволом комітет міг працювати лише один місяць) для допомоги євреям Царства Польського, до якого увійшли представники всіх єврейських громадських організацій Києва. Незабаром, функції Комітету і район його діяльності значно розширилися. Тимчасова організація перетворилася на Товариство для надання допомоги єврейському населенню, що постраждало від війни, районом діяльності якого (згідно з статутом, затвердженим 12 січня 1915 р.) ставала вся "смуга осілості". До 1 листопада 1915 р. товариством було відкрито 40 відділень, спеціально призначених для обслуговування невеликих районів.

[79] У листопаді 1914 р. Ан-ський повертається в Петербурґ і насамперед звертається до створеного Державною думою Комітету для надання допомоги біженцям і ЕКОПО, запропонувавши свою участь в роботі цих організацій. "Події військового часу, що примусили мене відірватися від звичайних занять і поїхати в Галичину уповноваженим Московського відділення Комітету членів Державної Думи для надання допомоги хворим і пораненим воїнам, а також населенню, що постраждало від війни, не дозволяють мені в цей час подати докладний звіт про діяльність "Єврейської Етнографічної Експедиції імені барона Ґорація Осиповича Ґінцбурґа", якою я керував впродовж 4-х років, з 1911 по 1914 рр. ", писав 7 травня 1915 р. зі Львова С. Ан-ський у листі до редакції «Еврейской старины». (Еврейская старина – СПб., 1915. – Вип. 2 (Апрель – июнь). – С. 239). Етнограф і письменник брав діяльну участь в роботі Земського союзу й інших організацій, діяльність яких було направлено на допомогу потерпілим внаслідок військових дій.

Ю.Энгель

Еврейская народная песня. Этнографическая поездка[1].

В программе сегодняшнего вечера сказано, что я сделаю сообщение о еврейской народной песне. Слово сообщение поставлено здесь не случайно. Это будет именно сообщение, а не лекция, я не буду говорить вообще о еврейской песне и ее особенностях. Я только расскажу о том, что видел и слышал <прошлым летом>[2] во время специальной этнографической поездки по некоторым местечкам черты еврейской оседлости.

Еврейские мелодии я стал собирать с юношеских лет и чем дальше, тем больше увлекался этим делом, увлекался именно с художественной стороны. Не вследствие того я полюбил еврейское народное музыкальное творчество, что я еврей, а скорее наоборот, я стал больше евреем, вследствие того, что полюбил красоту народного творчества.

Условия для собирания песен были у меня, собственно говоря, очень неблагоприятные. В детстве если мне и пришлось слышать некоторые прекрасные еврейские напевы, то главным образом только в инструментальном исполнении отца, игравшего на гитаре, настоящей же еврейской песни со словами, в ее настоящей тихой среде мне слышать почти не приходилось. Да и вообще, в том городе Таврической губернии[3], где я вырос строго патриархальной еврейской руки почти не было, или по крайней мере я ее не видел. Я даже никогда не говорил в детстве на еврейском языке, ни в семье, ни вне ее, — хотя слыша язык вокруг себя, понимал его.

Поэтому, когда я впоследствии, из чисто музыкальных побуждений, принялся за собирание еврейских песен, оказалось что я не знал иногда самых простых вещей в этой области.

Записывал песни я большей частью в Москве от интеллигентных лиц помнивших песни с детства. Впоследствии, когда мне приходилось жить иногда летом в Подольской губернии, я стал записывать также от заурядных местных обывателей.

Но только в прошлом году, летом[4] я впервые получил возможность с головой окунуться в самую гущу глухих еврейских местечек, своеобразная жизнь которых еще во многом столь тесно связана с традициями прошлого и таким образом представляет наиболее благоприятные условия для сохранения памятников старинного народного творчества.

Тем, кто вырос в этой среде, многое в моем рассказе может показаться давно знакомым, неинтересным. Я прошу у них извинения. Но всякий человек может видеть только своими глазами и слышать своими ушами. И то, что я только что сказал о себе лично, я сказал именно затем, чтобы вы могли иметь понятие о том, какими глазами я во время этнографической поездки глядел на все, какими ушами все слушал.

Поехало нас трое: еврейский писатель, поэт и этнограф Анский, я и

еще один молодой человек[5]. Анский по части собирания сказок, легенд, поговорок, интересных предметов старины, я — по музыкальной части, молодой человек — для фотографических работ. Отправились мы в губернии Киевскую и Волынскую, — с одной стороны так как там много мест, относящихся к старейшим поселениям евреев в России, с другой стороны — по некоторым соображениям чисто практического характера. Я пробыл в пути немногим меньше месяца, Анский[6] же больше трех месяцев[7], так что часть снимков, взятых мною у него, которые Вы сегодня увидите, сделана в таких местах, где меня не было.

Евреи того края, где мы были, [chassidim][8], по русски "хасиды". Без понимания сущности хасидизма многое из того, что я буду рассказывать, даже и в узкой специально музыкальной области может показаться непонятным. И потому я вкратце скажу, что такое хасиды и хасидизм.

"Хасид" значит буквально благочестивый, то же что по латински <...>[9], Хасидизм—Пиэтизм: Как Вы сейчас увидите, есть даже некоторые черты общие между хасидизмом и тем течением в протестантской церкви, которое известно под именем пиэтизма[10].

Основатель хасидизма Израиль бен Элиэзер Бешт, родившийся в 1700 г. и умерший в 1780 г. Его прозвание было Baal Schem Tow, что значит господин имени доброго, или же — "добрый чудотворец". Из первых трех букв этого прозвания, Б.Ш.Т. и составилось позднее имя Бешт.

Предание, рассказывает исследователь хасидизма Дубнов, рисует Бешта человеком простым и не особенно интересовавшемся раввинской ученостью, составлявшей в те времена идеал высших достижений в еврействе. Сначала Бешт был бегельфером, то есть помощником учителя в начальной школе, хедере[11]. Потом был шамешом, т.е. синагогальным служкой. Затем семь лет жил в лесной глуши, в Карпатских горах. Пропитание себе и семье он доставал в это время тем, что копал глину, которую жена его отвозила в город и продавала. Сам же Бешт большую часть времени проводил в размышлении и молитвах. Одно время он увлекался каббалой. Потом он был чем-то вроде странствующего знахаря, лечившего травами и заклинаниями. Отсюда и его прозвание Баал-Шем — чудотворец. Наконец последние 20 лет жизни Бешт прожил в маленьком городке Межибож[12], ныне Подольской губернии, в качестве открыто признанного учителя и "Божьего человека".

Книг после Бешта не осталось, так что о первоначальном его учении можно судить только по сохранившимся от него через его учеников изречениям.

"Бог везде — учил Баал-Шем-[Тов] — "Подобно тому как складка в платье сделана из самого платья и в нем остается, так и мир из Бога и в Боге". Из этого пантеизма вытекает, что нет на свете ничего абсолютно и непоправимо дурного. "Как бы ни согрешил человек, он не должен отчаиваться, ибо нет никакого греха, который мог бы отделить нас от Бога настолько, чтобы не оставалось надежды на возвращение к нему.

Бог в радости, учил Баал-Шем-Тов, и вся жизнь должна быть радостной ибо дает возможность познавать Бога.

Цель жизни — единение с Богом (dweikois)[13] и эта цель достигается благой жизнью, совершенней же всего молитва. Но не точным соблюдением ее обрядовой формальной стороны, а внутренним благочестием. Необходимо, чтобы молящийся пришел в экстаз ([hisla-hawois][14] т.е. воспламенение), оторвался от сознания самостоятельного существования и почувствовал себя слитым с Божеством. Такая молитва — высшее благо на земле; человек в это время не думает ни о земле, ни о загробной жизни. Он слился с Богом и в этом для него и высшая цель и высшее средство и высшее достижение.

Такому экстазу помогают некоторые особые средства как вскрикивания, покачивания и другие телодвижения, особенно же пение. И Бешт рекомендует такие средства хотя и говорит, что "служение Богу одной только душой, без тела стоит еще выше".

Учение Бешта являлось таким образом противовесом тому исключительному значению, которые раввины того времени придавали всепоглощающему изучению Торы в ущерб непосредственной религиозности и жизнерадостности. "Все, что я достиг" сказал раз Бешт, "я достиг не путем изучения Торы, а путем молитвы". Он, однако, не отрицал совсем значения Торы, но ставил его на второе место.

Это раскрывало блаженные перспективы перед массой, особенно перед простым народом, который не имеет возможности день и ночь заниматься Торой. Приблизиться к Богу может, стало быть, всякий благочестивый духом.

Но есть избранники, которые в момент общения с Богом удостаиваются высшего блаженства ясновидения; они слышат "голос Неба", — который, по Бешту, не есть какое-либо слово или звук извне, а голос, звучащий внутри человека. Это "цадики"[15] — буквально "праведники", образующие как бы связующее звено между Творцом и Его творением.

Преемники Бешта развили эту идею и сделали из нее вывод: те кто чтят "цадика", тем самым чтят и Бога. Отсюда "цадикизм" т.е. преклонение хасидов перед своим цадиком, вера в чудодейственную силу его вмешательства во всех трудных случаях жизни, от дел коммерческих до женского бесплодия.

Особенное развитие получил хасидизм среди евреев Украины, Подолии, Галиции. Здесь еврейское население жило главным образом по деревням, было менее книжным и оттого более восприимчивым к учению Бешта. Наоборот, еврейство Литвы и Белоруссии, сосредоточившееся больше в городах, более культурное и книжное, в огромном большинстве ополчилось против хасидизма как против ереси. Борцы против него называли себя миснашдами[16], т.е. противоборствующими.

К началу 19 века еврейство Польши и России разбилось таким образом на две приблизительно равные половины, страшно враждовавшие между собой. Дошло до того, что миснашды не выдавали дочерей за хасидов

и наоборот; каждая сторона строила для себя отдельные синагоги, куда противники не допускались и т.п. Впоследствии эта рознь ослабела, хотя никогда совсем не потухала.

При преемниках Бешта, уже в 19 веке хасидизм выродился у масс в слепой цадикизм, т.е. веру в своего цадика, который за pidjon, т.е. за соответствующее приношение может от Бога достать все.

Когда к половине 19 в. в среду евреев стало проникать европейское просвещение[17], то самыми темными гонителями его оказались цадики. И это вполне понятно. [Миснагдские] раввины относились к новизне тоже неприязненно, но они были все таки люди науки, люди культурные. У цадиков же этого не было. Да и вообще можно сказать что под влиянием хасидизма у евреев стало светлее на сердце, но темнее в голове.

От учеников Бешта и его ближайшего преемника Бера Можирицкого[18] пошли главные династии цадиков, все множившиеся, но вместе с тем и все мельчавшие. Назову некоторые, имеющие ближайшее отношение к предмету сегодняшнего вечера. <...>

Одним из главных насадителей хасидизма на Волыни, т.е. в тех краях, где мы были, является Лейви-Ицхох Бердичевский[19], умерший в Бердичеве в 1809 г. Он часто объезжал деревни и местечки своего района, любил пожить весело, обладал очень общительной натурой, охотно говорил о всяких житейских делах и часто повторял изречение Бешта, что Богу можно служить не только молитвой, но и обыденной беседой. Он был прост, сердечен и [самма][20] его очень любила. Рассказывают, что Л.-И. увидел раз бедного извозчика, который прилаживал колесо к телеге и в тоже время молился. В правоверном[21] еврее это возбудило бы негодование, но Л.-И. воскликнул: "Какой удивительный народ евреи. Они молятся даже тогда, когда прилаживают колесо к телеге"[22]. Прекрасная песня "Meyerke, main Juhn", которая издана в [конкурсном] сборнике г—жи Олениной Дў^Альгейм определенно приписывается именно Л.-И. Бердичевскому, и поется во множестве самых разнообразных вариантов. Сегодня вы услышите мелодию, связанную с именем другого известного цадика рабби Шнеер Залмона[23], от которого пошли любовичские цадики. Рабби Залмон из Лиозна Могилевской губернии, явился создателем особой ветви хасидизма, — хабад. Слово хабад составилось из первых букв трех слов: Хохмо, Бино, Део, т.е. мудрость, понимание, познание. Залмон требовал от хасида уже не слепой, а более сознательной веры, связанной с известной умственной подготовкой. Цадик по Хабаду не столько чудотворец, сколько учитель и само хабадское учение более приноровлено к сравнительно высокому умственному уровню евреев северо-западного края. По доносу [миснагдов] рабби Залмон одно время был арестован и сидел в крепости в Петербурге[24].

К тому времени легенда относит мелодию, которую напевал в тюрьме рабби Залмон. Эта мелодия составляет третью часть сюиты для квинтета, которая сегодня будет исполнена. Она названа в программе "Demalth Rebns Nigun", т.е. мелодия старого рабби. Это и есть рабби Залмон.

Вообще можно сказать, что нет ни одного известного цадика, начиная с самого Бешта, с именем которого не была бы связана одна или несколько мелодий. По характеру напева знатоки сразу узнают даже какого толка хасид: любавичский, хоцкий, чернобыльский, тальненский и т.д. У многих цадиков были даже свои как бы придворные композиторы, получавшие музыкальные заказы к известным дням или торжествам. Из всего сказаного выше понятно, какую важную роль должна была играть музыка у хасидов.

Хасидизм первое место отводит чувству, а не знанию. А музыка ведь и есть язык чувства. Oilom hanigun т.е. мир мелодии и "Oilom hatschuwo" т.е. мир покаяния близки друг к другу, — учил известный цадик рабби Пинхос из Кораза[25] (то же Волынской губернии). Мелодия помогает человеку уйти прочь от земли, помогает тому dweikois т.е. единению с Богом о котором я раньше говорил. Часто можно услышать как похвалу мелодии, что в ней много dweikois. Еще лучше, если мелодия поется без слов, ибо слова могут развлечь остановить мысль на образе, тогда как чистая душа мелодии (nigun) бездумно возносит поющего к Богу, — все равно поет ли он слышимо или про себя.

Но нельзя же петь, вовсе ничего не произнося. И вот появляются различные ничего не значащие слоги.

На такие слоги удобно петь, они не останавливают на себе внимания и позволяют певцу всецело отдаться мелодии. Вы услышите сегодня такие мелодии без слов. Второй хор (молитвенного характера) называется "Helf uns Gottunuju" "помоги нам, Боженька", но эти три слова единственные в песне; всеже она поется на слоги [trai-lai-lai].

Вы помните устремления хасидской молитвы и вообще чистого хасидского миропонимания? Это единение (с Богом) и воспламенение, экстаз. Этими же двумя словами нередко характеризуются и достоинства мелодии. Говорят, например [otoder nigun hot in sich viel dweikoij] или [Viel hislahaweij]. Такой похвалы удостоилась, например, мелодия "Helf uns Gottunju".

Подобное же пение на слоги можно услышать и во многих других случаях. Например на свадьбах, когда подпевают музыкантам или пением их заменяют за столом и т.п. Нечто вроде такой застольной песни представляет собой третий хор "Julala". Весь он поется на слоги julala.

Последняя династия цадиков, о которой необходимо сказать несколько слов — это ружинско-сандогурские[26]. Родоначальник этой династии ребе Бер Межиричский ученик и преемник Бешта. Знаменитейший из этой династии Реб Исроэль Фридман[27], умерший 53 лет в Садагорах в Галиции. В 16 лет он уже занял после смерти своего отца пост цадика в Ружине, Киевской губернии. Острый природный ум, сила характера, умение импонировать способствовали тому, что реб-Исроэль скоро стал одним из влиятельнейших цадиков. К нему стали стекаться хасиды из Украины, Польши и Галиции. Он окружил себя небывалой роскошью, завел целый штат слуг, певцов, музыкантов, пышный выезд. Из-за

преследования властей по какому-то темному делу, по которому рэб-Исроэль был однако оправдан судом, он бросил Россию и основался в Садагоре, в Галиции, где устроился еще более пышно и повел еще более широкий образ жизни.

От него пошли несколько ветвей садагорских цадиков. Не вдаваясь в метафизику и теорию цадикизма, садагорские цадики главное внимание направляли в сторону объединения хасидских масс и защиты их интересов. В то же время они нисколько не отказывают себе во всех благах мира. "Цадик должен быть обставлен богато <...> говорил еще реб Исраэль Ружинский, ибо если цадик стеснен в пользовании земными благами, то как же будут они через него изливаться в мир?"[28].

Ружин отстоит от станции железной дороги верстах в 18—20. С момента прибытия на станцию у нас решено было говорить только по-еврейски[29]. Это был путь единственно правильный, хотя для меня и тяжелый, ибо я с языком знаком был больше книжно, чем в живой речи. Постепенно, однако, кое-как вошел в колею.

Оказалось, впрочем, что на еврейскую речь не всегда можно получить еврейский ответ. Мы сразу натолкнулись на это у балаголы, т.е. извозчика, которого сняли чтобы везти нас в Ружин. Звали его Генохом. Анский спрашивает у него <...> , а Генох отвечает по малорусски: "Э... какой город, такой заезд". Он мог бы прибавить: "какой город, такой и извозчик" — потому что повозка его была ужасна.

И так шло дальше: мы по-еврейски, он по-русски, — очевидно думая, что мы шутки шутим. Генох принял нас сначала за актеров, потом Анского за хазана, т.е. синагогального кантора[30], а меня за регента. Эта мысль привела его в восторг. Оказалось, что синагогальное пение его страсть, да и у самого у него есть голос. Он тут же решил, что сегодня больше не поедет на вокзал (хотя было утро), чтобы послушать хазана. Вообще он оказался очень увлекающимся человеком и артистом в душе, часто прибегал он потом к нам в качестве "своего человека", был в восторге от фонографа, при чем не раз забывал, что его ждут лошади, надо купить новое дышло и т.п.

Из первой же беседы с ним еще в повозке, выяснилось, что в Ружине 3 раввина, 2 хасидских, 2 [миснагдских][31], что масса ружинских евреев живет в нищете, что сохранились еще предания о знаменитом ружинском цадике реб-Исроэль, но что народ уже становится не тот. И собственный рассказ Геноха о себе подтвердил это на примере.

"Одно время, рассказывал Генох — это уже по-еврейски — стало мне страшно трудно жить, теперь у меня кроме куска хлеба ничего нет, а тогда и этого не было. А тут жена, дети. Продал я кое-какие последние вещи выручил рубль и поделил пополам: 50 коп. себе на дорогу пешком в Сквиру, а 50 коп. на —[pidjon] ребе цадику. Пошел к ребе. Долго ждал, пока добился. Ничего меня ребе не спросил, только сказал: "Иди, Бог тебе поможет". Пойти я таки пошел, но Бог помог ему, а не мне: он

получил мои последние 50 коп., а мне стало еще хуже." С той поры я к ребе ни ногой.

В Ружине нам пришлось туго. Грязь все время на улицах была невылазная, какой я в жизни не видывал. Заезд, тоже неприветливый без каких бы то ни было удобств. Но это все пустяки. Главное же самое отношение к нам было сначала не совсем доверчивое, в чем отчасти мы и сами были виноваты по неопытности. Всякое начало трудно.

Например, мы с первого же дня приезда вступили в сношение с детьми, записывали от них сказки, песни и т.п. За каждый номер они получали по пятаку и под конец чуть ли не все детское население Ружина перестало ходить в хедера и с утра осаждали наш заезд. Некоторые сами пробовали сочинять сказки, самые книжные другие старались вспомнить, все были очень возбуждены. Помимо того, что это было страшно беспокойно, это роняло нас в глазах стариков.

Нас приняли даже на время за грамофонщиков, т.е. людей торгующих песнями и сказками. Но Анский с его почтенным видом, соблюдением обрядов и уменьем говорить со стариками, здесь, как и всюду впоследствии, умел поправить дело. О себе я не говорю. Помимо того, что я и по-еврейски говорил плохо, я внушал недоверие старикам уже одним своим бритым видом. Но вслед за Анским и мне легче было добыть, что нужно.

От ружинских клезморим[32], т.е. еврейских музыкантов, я не достал почти ничего интересного. Во главе их оказался как раз не еврей, не то русский, не то молдаван. Он усиленно предлагал мне купить у него замечательный "маюфес" собственного сочинения, и очень удивился, когда я и слышать об этом не хотел.

Вообще в Ружине я собрал очень мало материала, Анский гораздо больше, особенно преданий о ружинском цадике и его временах. Как образец исполню сейчас песенку, записанную от славного мальчугана лет 14-15 Оце Сегала. Это местный хасидский напев без слов. Зато мне посчастливилось записать много интересных песен верстах в 10 от Ружина, от одного молодого человека, который жил в качестве учителя у владельца тамошней мельницы.

От него, между прочим, я записал и номер сегодняшней программы, очень любопытную и по словам и по напеву песню Sahrai meni. Начинается она [ро chssickuskonup]: Was me tor men nit — tor nit. Varwos? И т.д.

Мы видим здесь не столько смешение языков, но и очень уместное в данном случае смешение музыкальных стилей малорусских и еврейских.

Надо сказать, что в области музыки цадики вообще никогда не были такими противниками чужого, как в других областях. Про знаменитого реб Пинхоса из Кореза легенда рассказывает следующее. Он проходил раз со своими учениками мимо дома, который строился. На крыше

работал мужик-маляр или тесовщик и пел малорусскую песню. Реб Пинхос остановился, долго слушал, потом сам стал напевать ту же мелодию. Ученики пришли в ужас. Но реб Пинхос сказал им: "Этот мужик так поет, что перед ним открывается небо. Слепые Вы того не видите". Как прекрасно охарактеризована в этой легенде великая сила искусства, сближающего людей, несмотря на различие религии и национальности.

Следующей нашей остановкой было местечко Паволо[чь], верстах в 25 от Ружина. Это местечко больше Ружина, но такое же бедное и сильней охвачено эмиграцией. Здесь мы чувствовали себя лучше. У нас имелся теперь уже опыт, да и почва в Паволо[ч]и была подготовлена для нас некоторыми лицами заранее, между прочим, и у хозяев заезда, которые оказались очень предупредительными.

Но и здесь работать было трудно. Женщины, например, ни молодые, ни старые ни за что не хотели петь. То же самое было и в Ружине. Обещали, но не приходили, а когда я предлагал идти к ним с фонографом, увиливали даже заводские работницы. "Почему"? спрашивал я " Me scheimt sich — стыдятся".

У нас в заезде была прислуга (единственная на весь заезд) миловидная девушка лет 18 Фейге. Настоящий тип доброй еврейской работницы — ложилась спать в час ночи, вставала в 4 утра и все время работала, возле коров, птиц, на кухне, в гостинице, во дворе, всюду и всегда веселая, несмотря на подведенные от усталости глаза. Вместо "да" она отвечала обыкновенно "Var wos nein?" (отчего бы нет?) Спросишь ее: "Feigele, Doseyn is schein fartuk?" <...>. К тем, кто пел и рассказывал для нас, она относилась с пренебрежением: Wos varstei[nu] sei, ote di Flaskedrides. Но сама ни за что не хотела петь ни в фонограф, ни без него. [Bin] ich meschuge. А между тем она оправдывала свое имя Veigele (птичка) постоянно пела про себя и по ее словам знала массу песен.

Много мешала делу толпа, вечно осаждавшая нас, особенно на улице. Мне, например, рекомендовали местного [шойхета][33], как человека, который знает хорошие старые мелодии и даже сам умеет их списать на бумагу. Но когда я пошел к нему с фонографом в руках, тотчас же облепила меня и пошла со мной такая толпа взрослых и детей, что пришлось вернуться. Я попросил нашего фотографа для отвода глаз выйти на улицу с большим фотографическим аппаратом. Толпа тотчас отвалила к нему, а я покуда по задворкам тайком пошел к [шойхету], у которого, впрочем, нашел меньше чем ожидал. Чтобы вы имели понятие, какая это была толпа, покажу уличный снимок [34].

Большое впечатление произвело на меня посещение старого и нового кладбища в Паволочи. На старое кладбище нас провожал шамес (синагогальный служка). Когда мы вошли в ограду этой заброшенной, невзрачной обители мертвых, шамес остановился и громко произнес на древнееврейском языке с легким напевом "Вы все здесь почивающие, простите нас, что мы нарушаем. Но мы пришли сюда не для зла вам, а

для чести Израиля". Тоже повторил он, когда мы уходили с кладбища.

В конце концов, в Паволочи моя добыча оказалась не особенно интересной. За то большой улов достался на мою долю в Сквире, куда мы отправились из Паволочи.

Сквира — уездный город Киевской губернии, только в нынешнем году получивший подъездной железнодорожный путь. Ракише—же ближайшая станция железной дороги отстояла от этого глухого угла на 30 верст. Для нас Сквира представляла собой интерес, как резиденция известного во всей той округе сквирского цадика (того самого, к которому, как я рассказывал, ездил и извощик Генох).

Знаменитейшим из династии сквирских цадиков был реб Исроэль, живший в середине 19 в. Дом его сохранился доселе, но в полуразрушенном виде. В Сквире этот дом и по сию пору называют "Hoif", т.е. Двор. И когда хотят спросить: "Вы были в доме ребе?" то спрашивают: "Вы были при Дворе?" (Дом с реки, с другой стороны кивот)[35]. Зал в этом доме огромный, немногим менее малого консерваторского. Прекрасный паркетный пол, но выше [беленный] в ямах. Стены окрашены масляной краской, но всюду облупились и видна известка. Немного лучше сохранился потолок. (Стенная живопись ее сюжет Моисей, еврейская икона)[36].

Теперь в этой мерзости запустения устроилась ешив[а][37] т.е. школа, стоят грубые, большие деревянные столы, за которыми учатся мальчики и юноши. А некогда здесь происходили пиры и приемы, в которых участвовало до 400 человек. (Как размещались и почему). О том, как широко жил реб Исроэль, можно судить по тому, что у него были специальные заведующие винными погребами и разными отделами кухни. Он проживал больше 60.000 рублей в год, — не надо забывать, в те времена. Тем не менее, по преданию он был очень прост в обращении. Лет за 6 до смерти он потерял способность двигаться, и остаток жизни провел в кресле за фолиантами, у окна с видом на лес и поле. Здесь давал он советы, творил суд и расправу и не только над евреями, но и случалось над христианами, добровольно обращавшимися к нему. (Его кровать, библиотека, фотограф, служка).

Теперь в Сквире цадиком его внук, живущий уже в другом простеньком доме. Да и живется ему туго: даяний стало несравненно меньше. Нам его не пришлось видеть, так как летом он жил где—то на даче. Но при обзоре старого дома, мы познакомились с его сыном, так сказать наследником сквирского цадикского престола[38] (если только престол этот еще просуществует). Это молодой человек лет 20—22 в полуевропейском костюме, с галстуком, воротником и проч., но в пейсах. Он умеет уже читать по-русски. Говорили даже, что он — о ужас позволяет себе прогулки с барышнями, — хотя очень редко и не днем, а вечером, чтобы это было незаметно, иначе, — как мне сказали Y wet kalje machn sain Parnossoh. (Когда тот сердитый служка и т.д.).

В Сквире имеются уже достаточно комфортабельные гостиницы вполне европейского типа, но мы нарочно выбрали обитель поскромнее, чтобы не смущать наших посетителей — обычно самый простой люд. Большую помощь оказали нам в Сквире молодые люди, — экстерны, учителя. Такие местные интеллигентные силы находятся всюду. Встретили мы их и в Ружине и в Паволочи, но там их было гораздо меньше и энерги[ю] проявили они несравненно более слабую.

Запись песен была организована в Сквире не только у меня в номере, но и в одном училище в после классные часы. Это облегчило сношение с женщинами, раньше может быть стеснявшимися ходить в гостиницу. Сюда же в училище приходили и интеллигентные девушки и простые heimische meidlach и работницы. Я записал от них несколько колыбельных песен, любовных и др., особенно хороша была большая песня (на двух валиках). <"...". Увы, валики эти погибли.>[39]

Из мужчин, кроме уже упомянутых молодых людей были приказчики, мелкие купцы, рабочие. Среди последних некий булочник и кажется портной сами сочиняют на всякий случай песни. У одного приказчика, большого любителя песен, хотя почти безголосого, оказался целый сборник записанных его рукой песен. Песни эти, большей частью любовные, не первого интереса, но нашлись среди них и хорошие. Мелодия одной из этих песен оказалась между прочим мелодией известной серенады Шуберта, конечно обевреенной.

От одного еврея — наполовину старого склада, наполовину нового — я записал прекрасный вариант той песни рабби Ицхока Лейви Бердичевского о которой говорил уже раньше и которая издана Олениной Де Альгейм. Любопытно, с какими предосторожностями пел он ее. Это было у меня в [номере] гостиницы. Он попросил закрыть окно (дело было в июле, спустить занавески, дело было днем), запереть дверь номера и только тогда стал петь. при чем лицо его выражало все время страшное смущение и точно боязнь. Пел он не за деньги, а по доброй воле.

Но далеко не все песни, которые записаны в этом старом гнезде цадикизма, славят его. Есть и очень критические, насмешливые. В одной песне, например, говорилось следующее: "Ei chosside, chosside bol, abisl bromtu l'tischoh" (роль "водочки" и хасидов). И дальше Vin dem Bromtu wer ich schiken a schein Meidl is der iker. Кончается песня словами: "A klein Meidl kai un spai, a groiss meidl podawai". И знаете, от кого я записал эту песню? От девочки лет 12–13.

[Из собраных мною в Сквире песен будут исполнены сегодня две: любовная <...> и молитвенная <...> имевшаяся у меня и раньше, но в другом варианте.]

Обе песни записаны мною прямо на бумагу, без фонографа, а потому на фонографе их не покажу.

Покажу вам за то танцевальную еврейскую мелодию, записанную

от сквирского кларнетиста Гохберга. Этот кларнетист, пресимпатичный человек лет 55, оказался целым кладезем всяческих старинных и большей частью очень интересных еврейских мелодий, которые к тому же он сам умел и записывать. От него я получил и напевы песен, и традиционные мелодии некоторых цадиков и мотивы всяческих танцев, и некоторые обрядовые напевы и [хок скочна], [фрейлехс шер].

Гохберг так характеризует настоящего еврейского музыканта. A nemesser jidischen Klesmer nehnt mois di Nichamoh, neht arois [chajojl]. Dos spiln a nek Welt. О еврейской музыке он выразился так:A lid libt, as me baweint ihm. Me darf machn a mechz, ois zichensach vargeinsach.

Любопытна между прочим музыкальная терминология еврейских музыкантов: итальянскую и немецкую систему названия нот, они титулуют по своему: <это> chasanisch u klesmerich[40], и понятно почему.

Много интересного рассказывал Гохберг о Педоцуре[41]. Об этом знаменитом бердичевском скрипаче и композиторе я не раз слышал и раньше. Слава его в тех местах огромная. Когда кто—нибудь недоволен тем, что ему предлагают, хочет самого лучшего — будь то в пище, одежде или в чем бы то нибыло,— то ему говорят: Pedozur wilstu? Педоцура хочешь, т.е. самого лучшего. О Педоцуре в таком же духе рассказывает Перец в своем очень хорошем рассказе: a gigl von a nigun т.е. "Превращения мелодии" (Автор этой мелодии у Переца — Педоцур).

Педоцур умер тому назад лет 7 или 8 в Бердичеве, глубоким стариком за 80 лет. Лет за 5 до смерти он ослеп, а выступать перестал еще до того лет за 10. Настоящая его фамилия Холоденко, Педоцур же это его zunemesch прозвание (откуда оно)[42]. Педоцур учился играть на скрипке у Рабиновича, в Фастове Киевской же губернии. Этот Рабинович, также известный некогда музыкант, умер тоже сравнительно недавно, еще более глубоким стариком, старше 100 лет.

Педоцур рано стал во главе <...> в Бердичеве. Он много сочинял, и его сочинения славились, но, конечно, не напечатаны. Рукописей же своих он никогда не продавал, — это было у него правилом. Только своим ученикам и близким он дарил их. На одного из его учеников, содержателя оркестра и танцкласса я натолкнулся в Сквире. Это Нафанул Рабинович, внук того Рабиновича, учителя Педоцура; потому Педоцур и относился к нему особенно благосклонно. Свою игру этот Рабинович пустил[43], но я нашел у него несколько рукописей Педоцура. Часть их он позволил списать, а две—три подарил, тем более, что спроса на музыку Педоцура в его танцклассе нет. Но главный склад рукописей Педоцура у его зятя в Бердичеве.

От Педоцура сохранился целый ряд еврейских концертов, т.е. больших соло для скрипки с аккомпаниментом нескольких инструментов. Большей частью это фантазия на мотивы еврейские или малорусские. Каждый концерт имеет свое название: "Ahawoh raboh", "Люли", "скочна", "бычок", "чумак" "несчасливый", "доря" и т.п. Исполнялись такие концерты на торжествах (напр. на свадьбах) когда гости садились за стол. Самый тип такой музыки назывался Zum Tisch[44].

Здесь есть виртуозные замашки, иногда очень мудреные и далеко не всегда интересные; но есть особенно в чистой мелодии — эпизоды очаровательные и оригинально—еврейские.

<Кроме концертов осталось от Педоцура много всяческих других сочинений (Сквирская легенда). Одну из мелодий Педоцура вы сегодня услышите. Она называется Taxim. Что значит это слово (может быть молдаванского происхождения) Рабинович мне не мог объяснить. Он только сказал, что <...> играется всегда свободно, без такта и что исполняли его обыкновенно тоже <...>[45]

Из Сквиры отправились мы в Полонное, но там я пробыл только два дня и по моем отъезде музыкальную часть работы взял на себя там Анский. Прекрасная мелодия Ju-la-la записана в Полонном.

На этом я мог бы кончить, но мне хотелось бы сказать еще несколько слов. Если я и раньше интересовался и любил еврейскую народную музыку, то теперь после поездки, этот интерес и любовь еще вырос[ли]. Еще больше убедился я, что еврейская песня независимо от национального увлечения ею имеет и самостоятельную абсолютную художественную ценность.

Надо собирать и разрабатывать эти сокровища пока, под влиянием коренного сдвига во всей жизни народа, они еще не вымерли, пока еще живут в памяти народной. Такую цель и поставило перед собой Общество еврейской народной музыки и основалось 4 года тому назад в Петербурге[46].

Отдельные работники на ниве еврейской песни были и раньше. Еще за 10 лет до основания этого петербургского общества, в Москве состоялся вечер, который можно назвать первым в России, да вероятно и в мире вечером еврейской песни. Это вечер устроен был мною и П.Е. Мареком[47]. Но, разумеется, дело культуры еврейской народной песни может быть поставлено вполне твердо и широко только на почве общественной, а не личной.

Поэтому можно только приветствовать цели и деятельность Петербургского общества. Теперь <предлагается> открыть в Москве Отделение этого Общества. [Открываются такие же отделения в других городах, и теперь в Одессе]. <Все предварительные формальности уже закончены, подано куда следует прошение, которое, вероятно скоро и последует>.

Какая же судьба ждет это Общество? Во время наших странствований по местечкам мы от всех сколько—нибудь культурных людей — все равно, ходили ли они в пиджаках, в пейсах или без оных, повсюду встречали безусловное сочувствие и нередко самоотверженную помощь. Хочется верить, что и <здесь в Москве> в более культурной еврейской колонии [культурных еврейских центрах][48] дело собирания, исследования и разработка памятников еврейского народного творчества встретит деятельное сочувствие и поддержку.

ИР НБУВ. Ф.190. Ед.хр.266. 20 л.

[1] Статтю було підготовлено Юлієм Енґелем як вступну лекцію до концерту єврейської народної музики, що відбувся у Товаристві єврейської народної музики 8 листопада 1915 р. Антоніна Енґель, дружина композитора, відправляючи матеріали 1929 р. у Київ писала: "...статьи Юл[ия] Дм[итриевича] о евр[ейской] муз[ыке], о поездках его так интересны и думаю ценны. Много-ли у нас в России написано о евр[ейской] муз[ыке], а особенно о той эпохе? — что только его перегруженностью и стихийностью мировой жизни, последнего десятка полтора лет, можно объяснить, что он не удосужился напечатать это все. <...> ...хочу, чтобы они появились и в оригинале, как написаны автором" (ІР НБУВ,ф. 190. од.зб. 261, арк. 1 зв.—2). Юлій Дмитрович Енґель був учасником першого експедиційного сезону 1912 р., працював над розшифровкою записаних на фонограф мелодій і наспівів, зробив значний внесок у розвиток єврейської музичної фольклористики. Він першим застосував фонограф для запису єврейського фольклору. Близька дружба з Ан-ським, знання єврейської народної музики і синагогального співу стали основою, на якій він створив сюїту "Дібук". 1922 р. разом з Є. Вахтанговим Енґель як музичний керівник і композитор працював над постановкою драми "Дібук" у театрі "Габіма". Раніше текст лекції не публікувався.

[2] Мається на увазі експедиційний сезон 1912 р. Ю. Енґель брав участь у поїздці в липні. У тексті лекції цю фразу легко перекреслено.

[3] Народився 1868 р. у м. Бердянську Таврійської губернії. Закінчив юридичний факультет Харківського університету і Московську консерваторію (1897) за класами композиції проф. С. Танєєва й М. Іпполитова-Іванова.

[4] Липень 1912 р.

[5] Енґель має на увазі Соломона Юдовіна, племінника С. Ан-ського, неодмінного учасника всіх експедицій, фотографа і художника.

[6] У всьому машинописі статті псевдонім написано без тире.

[7] Ю. Енґель вказує лише час до настання осінніх релігійних свят (Рош-га-Шона і Йом-Кіпур), під час яких Ан-ський приїжджав у Петербург і привіз для розшифровки записані літом фономатеріали. Робота сезону 1912 р. Закінчилась у Луцьку наприкінці жовтня. До листопада Ан-ський повернувся в Петербург.

[8] Енґель вписав у машинопис всі слова на ідиш та івриті від руки, використовуючи для транслітерації німецький, що було загальноприйнятим на початку XX ст. У цьому випадку він дає гебрайський варіант множини слова "hassid", "hassida" — благочестивий.

[9] У машинопису слово пропущене, від руки не вписано.

[10] Піетизм (від лат. Pietas — благочестя) — містична течія в протестантизмі (особливо в німецькому лютеранстві) кінця XVII — XVIII ст. Піетисти намагалися підвищити інтерес до емоційного і естетичного боку християнського віровчення і оволодіти настроями мас за допомогою містики. Основні положення вперше сформульовано священиком Филипом Шпенером (1635 — 1705).

[11] Хедер — релігійна початкова єврейська школа, традиційно для хлопчиків.

[12] Мається на увазі м. Меджибіж Подільської губернії (нині — Хмельницька обл.). У єврейській традиції зустрічаються різні прочитання цієї назви, що залежать від діалектів ідиш: Межбуж, Межібож та ін.

[13] "dweikois", "dweikut" (іврит). Ю. Енгель наводить слово в ашкеназькому прочитанні.

Буква "тав" наприкінці складу читається як "с". Дифтонги "еі" і "оі" є ашкеназьким варіантом прочитання відповідних довгих голосних в івриті.

[14] "hislahawois", "hitlahawut". Та ж транслітерація прочитання, що і в попередньому слові.

[15] Цаддик — праведник. Людина відома сильною вірою і набожністю; духовний лідер хасидской громади.

[16] Правильно "міснагедами". Можливо, друкарська помилка. Міснагди ("mitnagdim" — "противники"). Цим терміном хасиди називали своїх ідейних противників під час релігійної боротьби. Слово закріпилося на побутовому рівні єврейського життя. Пізніше словом "міснагед" почали називати будь-якого ортодоксального єврея, досвідченого в релігійної писемності, що не був прихильником цадиків і цадикізму.

[17] Мається на увазі світська освіта. Традиційно чоловіки в єврейській сім'ї діставали релігійну освіту в початковій школі — хедері, потім найобдарованіші і схильні до релігійних наук — в школі вищого рівня — єшиві. У середині XIX ст. у Російській імперії поширилися європейська освітня течія, ідеологією якої була світська освіта, включення в загальнокультурний і політичний процеси країни проживання. Ідеї єврейської освіти розділяли і правлячі кола Російської імперії. Було прийнято ряд законів, що регламентували єврейську освіту і навчання єврейських дітей у загальних навчальних закладах. 1863 р. у Петербурзі було створено Товариство для поширення освіти поміж євреїв у Росії, що стало основним провідником просвітницьких ідей. Прихильників просвітницьких ідей в єврейському побуті називали "маскілім" (від "maskil" , іврит).

[18] Бер Межерицький. Прізвище походить від містечка Межирич Волинської губ. (нині Рівненської обл.). Повне ім'я Бер (Дов) із Межирича, відомий також під ім'ям "маггіда" з Межирича — перший і найвизначніший представник хасидизму. Народився 1710 р. на Волині. Проповідував у Корці, Рівному і Межиричі. До знайомства із Бештом вивчав талмудичну літературу і каббалу, переважно системи Ісаака Лурії, захоплювався Мойсеєм Хаїмом Луццато. Після зустрічі з Бештом, як свідчить хасидська легенда, повністю сприйняв переконання останнього, вважався його наступником. Після смерті Бешта 1760 р. Бер, не зустрічаючи опозиції, очолив хасидизм. Як визнаний голова течії прагнув звільнити хасидизм від впливу рабинського авторитету запровадженням замість звичайного — каббалістичного молитовника Ісаака Лурія. Вважав, що найвищою формою молитви і спілкування з Б-гом може бути тільки екстаз, доступний вибраним праведникам (цадикам). Бер першим теоретично обґрунтував пізніший цадикізм. Про життя Бера Межирицького існує велика кількість хасидських легенд.

[19] Бердичевский, Лейві-Іцхак — один з головних волинських хасидів (?) Замостя — 1809, Бердичів). У молодості був проповідником у Пінську, на той час одній з головних єврейських громад Литви. У 60-ті рр. XVIII ст. відправився у Межирич, де познайомився з Бером Межерицьким і став один з його ревних послідовників. Після конфлікту, пов'язаного з переслідуванням хасидизму з боку віленского гаону і анафемою прихильників руху, змушений був переїхати в Україну і наприкінці 80-х рр. остаточно поселився в Бердичеві. 1798 р. видав книгу "Святість Леві" ("Keduschath Levi"), що складається переважно з суботніх проповідей. Ця книга є одним з кращих творів хасидської літератури.

[20] Очевидно, друкарська помилка.

[21] Мається на увазі послідовник ортодоксального юдаїзму.

[22] Ю.Енгель як приклад приводить легенду про Лейві-Іцхока Бердичівського, надруковану в енциклопедичній статті (ЕЭ. — Т.4. — Кол. 204—205).

[23] Шнеур (Шнеор) Залман бен Барух (рабі Залман Ладіер, рабі Залман з Ліозно) — засновник литовсько-білоруського або раціонального хасидизму, так зв. ХаБаД (1747, Ліозно Могильовської губ. — 1812, Пени поблизу Курська, похований в Гадячі (Полтавська обл.). Дуже рано виявив великі здібності до навчання, вже в юнацькому віці мав славу "Надзвичайно вченого і... витонченого у талмудичній казуїстиці". Довгий час Шнеур Залман коливався у виборі між вчення віленських гаонів і хасидизмом Бера Межерицького, поки не обрав останнього. Запровадив деякі зміни у ритуалі, наблизивши його до сефардського. Після 1801 р. оселився і м. Ляди. Написана 1812 р відома відозва Залмана закликала всіх євреїв надавати всіляку допомогу і підтримку російському війську і народу в боротьбі з навалою Наполеона. Своєю літературною діяльністю Шнеур-Залман додав вченню хасидов філософського і систематичного характеру. Його книги стали найважливішим пам'ятником хасидської літератури. Ю. Енґель дає ім'я "Залмон" в традиційній ашкеназькій транскрипції.

[24] Був під арештом двічі (1798 і 1800 р.) за наклепами прихильників ортодоксального юдаїзму, що оголосили боротьбу не лише вченню, а й особистості Шнеура-Залмана. Другий арешт був пов'язаний з доносом Державіна, який ревізувавши Білорусь, повідомляв про шкідливість вчення і діяльності Шнеєрсона, і особистим конфліктом із царським сановником.

[25] Мається на увазі рабі Пінехас Шапіро. Родоначальник сім'ї цадиков і друкарів, учень Бешта і Бера Межерицького, який був цадиком у Корці Волинської губ. (нині — Хмельницька обл.). Йому приписується авторство твору "Midrasch Pinechas", вислови наводяться у різних хасидських збірниках. Його син рабі Мойсей бен Пінехас Шапіро був рабином і цадиком у Славуті Волинської губ. (нині — Хмельницька обл.), де заснував одну з найвідоміших хасидських друкарень.

[26] Ружинсько-садагорська династія цадиків (від назв містечок Ружин Київської губ. і Садагора, Буковина (нині — Чернівецька обл.) — впливова хасидська сім'я в Галичині, Румунії та на Буковині. Фундатором династії є рабі Шалом-Шахна з Погребища, внук Бера Межерицького. Ю. Енґель пише "сандогурський", прийнявши, очевидно, вимову від діалектного Сандогура.

[27] Рабі Ізраїль Фрідман Ружинський, син рабі Шалома-Шахни (1797, Погребище (нині — Вінницька обл.) — 1850, Садагора). З його ім'ям пов'язана велика кількість хасидських легенд. Одна з них свідчить, що Бешт за 40 років до народження Ізраїля Фрідмана, сказав, що через 40 років його душа втілиться в Ізраїлеві Ружинському. У 16 років, після смерті батька, хлопчик успадкував звання цадика і незабаром став одним з найвпливовіших цадиків Волині і України в цілому. Переїхав до Ружина, де заснував резиденцію (звідси й прозвисько — Ружинський). Уже в Ружині побудував величезний палац і оточив себе розкошами (про що згадує Енґель у статті). Мав величезний вплив на оточуючих. 1838 р. був арештований за помилковим обвинуваченням, незабаром звільнений. 1840 р., рятуючись від нового арешту, змушений був відправитися в Австрію і оселився в Садагорі (тоді — Австро-Угорська імперія), де місцевий землевласник запропонував йому заступництво. Головним постулатом вчення рабі Ізраїля Ружинського було служіння Богу шляхом бадьорості духу, а не аскетизму. В його особі культ цадика досягає найвищого розвитку. Сини заснували Боянівську, Чортківську, Гусятинську гілки цадицьких родин в Україні.

[28] Ю. Енґель наводить висловлювання, опубліковане в енциклопедичній статті (ЕЭ — Т.13. — Кол. 814).

[29] Мається на увазі ідиш.

[30] Хазан (хаззан) — посадова особа общини. В обов'язки хазана входило читання всього

циклу молитв богослужіння. Згодом при читанні молитов почала використовуватися наспівна вимова, що стала літургійною. Хазан виконував текст a cappella, дотримуючись встановленої мелодії й прикрашаючи виконання на власний смак. У сучасному вживанні часто є синонімом слова "кантор".

[31] Очевидно, друкарська помилка.

[32] Клезморім (клезмери) — традиційний народний ансамбль, що грав на єврейських весіллях й інших урочистостях.

[33] Шойхет — різник худоби з дотриманням вимог кашруту. У машинописі слово "тойхет", що, очевидно, є друкарською помилкою.

[34] Ю. Енґель для ілюстрування своєї лекції використовував фотографії або "туманні картинки" (фотографії на склі, що проектувалися через спеціальне пристосування), зроблені під час експедицій 1912 – 1914 рр. С. Юдовіним і С. Ан-ським.

[35] Ю. Енґель склав список фотографій, які мав намір демонструвати. Слово "кивот" і автор статті, і С. Ан-ський використовували для позначення традиційного елемента синагогального інтер'єра — шафи для зберігання сувоїв Тори (Арон-га-Кодеша). Не зрозуміло, що Енґель мав на увазі в цьому випадку. Ймовірно, що демонстрація картинок відбувалася на два екрани.

[36] Список ілюстрацій.

[37] Єшива — релігійна школа вищого рівня.

[38] Звання цадика передавалося від батька до сина.

[39] У машинописі цей фрагмент тексту викреслено, очевидно, Ю. Енґель скорочував текст перед тим, як прочитати його в концерті.

[40] Хасидські й клезмерські. Мається на увазі — релігійні й світські.

[41] У ряді джерел зустрічається Педоцер-Холоденко або просто Педоцер. Різниця в написанні (Педоцер — Педоцур) пов'язана з діалектною вимовою на ідиш.

[42] Незрозуміло, що мав на увазі автор, ймовірно він запланував пояснити в лекції походження прізвиська.

[43] Мається на увазі — закинув.

[44] "До столу".

[45] Цей фрагмент тексту в машинописі викреслено.

[46] Товариство єврейської народної музики засновано в Петербурзі 1908 р. Головними завданнями товариства були "сприяння вивченню і розвитку єврейської народної музики (духовної і світської) шляхом збирання зразків народної творчості, художньої обробки і поширення їх у суспільстві, а також надання підтримки єврейським композиторам і іншим музичним діячам". Серед членів правління товариства були Л. Несвіжський, З. Розовський, З. Кісельгоф, Ю. Енґель і С. Ан-ський. Проіснувало до 1919 р.

[47] Петро (Песах) Марек (1862, Шкдов Ковенської губ. — 1920, Саратов), єврейський історик. Свої дослідження з історії російського єврейства вміщував у російсько-єврейських виданнях, співробітничав у "Еврейской энциклопедии" (1908 – 1913) та "Історії єврейського народу". Спільно з Саулом Ґінзбургом зібрав і видав першу антологію єврейського фольклору "Еврейские народные песни в России" (Пг., 1901).

[48] Цей фрагмент тексту декілька разів виправлений автором, тому читається погано.

ЛІТЕРАТУРА

[Ан-ский С.А.] История одного семейства: (Повесть) / Псевдоним // Восход -1884. - Кн. 9. - С. 127-41; Кн.10. - С. 6—30; Кн.11. - С. 65-81; Кн.12. - С. 29-53.

"Габима" // Евр. неделя. - 1917. - № 9. - Стб. 40.

An-sky S.A. The dybbuk. Between two worlds /Transl. from the Yiddish with a biography and bibliography note and introd. by S. Morris von Engel. - Winnipeg, [1953]. - XXVIII, 68 p.

Baker Z.M. The Yiddish Collections of the YIVO Library: Their History, Scope, and Significance // YIVO Annual. - Vol. 22. - New-York, 1995. - P. 253 - 273.

Encyclopaedia Judaica: In 17 vol. - Jerusalem: Keterprises Encyclopaedia Judaica Jerusalem, [1965-1971].

Petrov V., Onischenko A., Kryuchin A., Shanoylo S., Sholohova L. Creation of Rare Musical Compositions Database Recorder on Edison Phonograph Cylinders // Elektronic Bildverarbeitung @ Kunst, Kultur, Historie. Konferenzband "EVA' 98 Berlin", 11—13 November 1998. — Berlin: Gesellschaft zur Forderung angewandter Informatik e.V., 1998. — V. 10.

Sandrow Nahma. Vagabond stars: a world history of Yiddish theater. - [Syracuse]: 1st Syracuse University Press, 1996. - 443 p. - (Judaic Traditions in Literature, Music, and Art).

Scholochova L., Sergejewa I. Uber eine einzigartige Dokumenten- und Materialiensammlung zur judischer Historie, Ethnographie und Folklore // Ukraine: Theater untern Dach. — Berlin: Deutsche UNESCO-Kommission, 1995. — S. 36—38.

Tracing An-ski: Jewish Collection from the State Ethnographic Museum in St. Petersburg. - Amsterdam: Joods Historisch Museum, 1992.

Treasure of Jewish Culture in Ukraine: [Електронний ресурс] . — К.: Нац. б-ка України ім. В.І.Вернадського, Ін-т проблем реєстрації інформації НАНУ, 1997. — 1 CDR.

Z. Еврейская печать и литература за 1910 г. // Евр. мир. - 1911. - 6 янв. (№ 1). - Стб. 31-34.

Z. Обзор еврейской печати (Нация и религия) // Евр. мир. - 1911. - 4 февр. (№ 5). - Стб. 21-25.

Z. Обзор еврейской печати // Евр. мир. - 1910. - 21 янв. (№ 3). - Стб. 17-23.

Ан-ский С. Отец и сын.: Бытовые сцены в 1 д. /Ред. Ф. Дедова, Н. Макашова и др. - СПб.: В. Распопов, 1906. - 24 с.

Ан-ский С. (псевд.: наст. имя Семен (Шломо) Раппопорт) // Малая советская энциклопедия: В 10-т. - 1-е изд. /Гл. ред. Мещеряков Н.Л. - М.: Сов. энциклопедия, 1928. - Т. 1. - Стб. 960

Ан-ский С. (псевд.: наст. имя Семен (Шломо) Раппопорт) // Малая советская энциклопедия.- В 11-т. - 2-е изд. /Гл. ред. Мещеряков Н.Л. - М.: Сов. энциклопедия, 1933. - Т. 1. - Стб. 1000. - Доп. тираж 1937.

Ан-ский С. (Раппопорт Семен Акимович) // Документы по истории и культуре евреев в архивах Москвы: Путеводитель. - М.: Рос. гос. гуманит. ун-т, 1997. - С. 206-207.

Ан-ский С. "Грехи юности" и грехи старости: (Из воспоминаний) // Евр. мир. - 1910. - 11 марта (№ 10). - Стб. 7-10; 18 марта (№ 11). - Стб. 9-13.

Ан-ский С. "Меж двух миров" ("Дибук"): Сцена из 1 д. // Евр. жизнь. - 1916. - 3 янв. (№ 1). - Стб. 43-46.

Ан-ский С. Chad-gadio // Евр. мир. - 1911. - 31 марта (№ 13). - Стб. 63-64.

Ан-ский С. Ignaz Bernstein. "Judishe Sprichworter und Redensarten". - Warschau,1908 // *Евр. мир.* — 1909. — № 2. — С. 72-75.

Ан-ский С. Mah nischtano... // Евр. мир. - 1910. - 15 апр. (№ 15-16). - Стб. 66-70.

Ан-ский С. А. Избранное /Пер. с евр. И.Л. Переца.- М.: ГИХЛ, 1962.

Ан-ский С. А. Что такое анархизм? /Стат. В. Черткова. - СПб.: Живое слово, 1907. - 93 с.

Ан-ский С. Английская декларация о Палестине // Дело народа. - 1917. - 24 дек. (№ 241). - С. 2.

Ан-ский С. Бумаги // Быть евреем в России...: Материалы по истории рус. еврейства 1880-1890-е годы / Сост., заключ. стат. и коммент. Н. Портновой. - Иерусалим, 1999. - С. 61-65.

Ан-ский С. Бунт бунтов: Псалом (светлой памяти Е.С. Сазонова) // Дело народа. - 1917. - 16 июля (№ 102). - С. 1

Ан-ский С. Бялик: Стихотворение в прозе // Евр. жизнь. - 1916. - 3 апр. (№ 14-15). - Стб. 25-27.

Ан-ский С. В еврейской семье // Быть евреем в России...: Материалы по истории рус. еврейства 1880-1890-е годы / Сост., заключ. ст. и коммент. Н. Портновой. - Иерусалим, 1999. - С.281-297.

Ан-ский С. В новом русле: (Повесть) // Новые веяния: Первый евр. сб. /Пер. А.М.; Предисл. Шими [М.Л. Трибуса]. - М.: С. Скирмунт, 1907.

Ан-ский С. В царстве мрака: (Из поэмы "Асмодей") // Евр. мир. - 1910. - Кн. 1. - С. 103-113.

Ан-ский С. Впечатления // Речь. - 1913. - 26 сент. (№ 263). - С. 3.

Ан-ский С. Встреча. Осмеяние // Сафрут: Лит.-худож. сб. /Под ред. Л. Яффе. - Берлин: Изд. С.Д. Зельцман, 1922.

Ан-ский С. Встреча: (Сказание) // Сборник "Сафрут": Кн. 1-3 /Под ред. Л.Яффе. - М.: Сафрут, 1917-1918. - Т. 1. - 1917.

Ан-ский С. Доклад о еврейском народном искусстве // Евр. неделя. - 1918. - № 1112. - С. 20.

Ан-ский С. Дубно // Евр. неделя. — 1916. — № 31. — Стб. 38-40; № 32. - Стб. 24-25.

Ан-ский С. Еврейская делегация в Виленской Комиссии 1869 года // Евр. старина. - 1912. - Вып. 2. - С. 187-201.

Ан-ский С. Еврейская народная песня: (Речь, произнесенная на "Вечере еврейской музыки" в Петербурге 5 марта) // Евр. мир. - 1911. - 18 марта (№ 11). - Стб. 44-46.

Ан-ский С. Еврейские народные легенды про Императора Николая I // Евр. неделя. — 1916. — № 14-15. — Стб. 85—90.

Ан-ский С. Еврейский народный театр: (Доклад читанный 1 января 1916 г. на "Первом Всероссийском Съезде Деятелей Народного театра в Москве") // Евр. неделя. - 1916. - № 2. - Стб. 44-50.

Ан-ский С. Еврейское народное творчество // Евреи в Российской Империи XVIII-XIX веков: Сб. тр. евр. историков. - М.; Иерусалим: Гешарим, 1995. - С. 641-686.

Ан-ский С. Заговоры от дурного глаза, болезней и несчастных случаев среди евреев северо-западного края // Евр. старина . - 1909. - Вып. 1. - С. 72-80.

Ан-ский С. К церковному собору: (Письмо в редакцию) // Дело народа. -1917. - 23 авг. (№ 134). - С. 2.

Ан-ский С. Книга // Евр. мир. - 1910. - 4 февр. (№ 5). - Стб. 60-64.

Ан-ский С. Колыбельная ассимиляция // Евр. мир. - 1911. - 7 окт. (№ 23-24). - Стб. 14-22.

Ан-ский С. Крестьянский вопрос во Франции. - СПб.: Тип. Н.Н. Фридберга, 1906. - 32 с.

Ан-ский С. Кто он? // Дело народа. - 1917. - 1 дек. (№ 221). - С. 1-2.

Ан-ский С. Кто?... (Из пасхальных мистерий) // Евр. мир. - 1911. - 24 апр. (№ 16). - Стб. 46-48.

Ан-ский С. Меж двух миров ("Дибук") /Послесл. Маркиша Ш. // Евр. журнал. -1991. - № 2. - С. 56-60.

Ан-ский С. Мешочек муки // Гаризим: Сб. рассказов: Прил. к журн. "Колосья" за 1916 г. - Одесса: Журн. "Колосья", 1916.

Ан-ский С. Над чем рыдает он...: Стихотворение в прозе // Евр. мир. — 1909. — № 3. — С. 87— 88.

Ан-ский С. Народные детские песни // Евр. старина. - 1910. - Вып. 3. - С. 391- 403.

Ан-ский С. Национализм творческий и национализм разговорный // Евр. мир. - 1911. - 10 сент. (№ 19-20). - Стб. 12-20.

Ан-ский С. Новый сборник народных песен (о сборнике Прилуцкого, 1911 г.) // Евр. старина. - 1911. - Вып. 4. - С. 591-594.

Ан-ский С. О еврейской народной песне // Евр. старина. - 1909. - Вып.3. - С. 56-70.

Ан-ский С. О евреях. - [Пг]: Центр. изд-во партии эс.-эров., [1917]. - 4 с.

Ан-ский С. О евреях. - [Пг]: Центр. изд-во партии эс.-эров., [1918]. - 4 с.

Ан-ский С. Опричина, земщина и безумные фантазии // Дело народа. -1917.-30 авг. (№ 141). - С. 1.

Ан-ский С. Отец и сын.: Бытовые сцены в 1 д. /Ред. Ф. Дедова, Н. Макашова и др. - М.:Земля и воля, 1917. - 32 с.

Ан-ский С. Отрывок из драмы "Меж двух миров" ("Дибук"): Сцена из III действия // Евр. неделя. - 1915. - № 31-32. - Стб. 74-76.

Ан-ский С. Памяти П.Ф. Якубовича // Евр. мир. - 1911. - 31 марта (№ 13). - Стб. 28-30.

Ан-ский С. Памяти Э. Ожешко // Евр. обозрение. - *1910. - № 1.* - Стб. 15-16.

Ан-ский С. Парадоксы жизни и смерти: (Провинция. I. Вопросы дня) // Евр. мир. - 1910. - 8 янв. (№ 1). - Стб. 18-20.

Ан-ский С. Письмо Ан-ского - Р. Эттингер. Киев, 18 февраля 1916 г. // Новый журнал. - 1967. - № 87. - С. 149.

Ан-ский С. Письмо в редакцию (об этнографической экспедиции) // Евр. старина . - 1915. - Вып. 2. - С 239- 240.

Ан-ский С. Письмо в редакцию // Евр. мир. - 1910. - 25 февр. (№ 8). - Стб. 60.

Ан-ский С. Письмо по адресу // Евр. мир. - 1911. - 21 окт. (№ 26). - Стб. 13-15.

Ан-ский С. Пожалуйста, без чудес! // Дело народа. - 1917. - 20 дек. (№ 237). - С. 1.

Ан-ский С. Портрет. (Подражание Некрасову) // Евр. обозрение. - 1910. - № 10. - Стб. 35.

Ан-ский С. Провинциальная жизнь: (Из путевых впечатлений) // Евр. обозрение. - 1910. - № 3. - Стб. 28-32; № 5. - Стб. 13-19; № 7. - Стб. 14-19; № 14. - Стб. 13-17.

Ан-ский С. Скорбь и обида: Письмо С.Ан-ского - Сологубам. / Публ. В.Кельнер // Вестник евр. ун-та в Москве. - 1995. - № 3 (10). - С. 209- 211.

Ан-ский С. Спасатели России // Дело народа. - 1917. - 13 авг. (№ 126). - С. 1.

Ан-ский С. Суд: (Сказание) // Хамишо-осор-бишват: Лит.-худож. сб. /Под ред. М.И. Дайхеса. - СПб.: Паровая словопечатня М М. Гутзаца, 1912. - (Б-ка евр. семьи и шк.; Вып. 2).

Ан-ский С. Третий навет // Евр. газета. - 1991. - С.7. - Передрук статті "Сыны Отечества" від 3 липня 1918 р.

Ан-ский С. Федька: Очерк // Евр. обозрение. - 1910. - № 11. - Стб. 44-48; № 12. - Стб. 45-49.

Ан-ский С. Шолом-Алейхем, Перец и Фруг /Передм. та публ. І. Сергєєвої // Єгупець: Худож.-публіц. альманах Асоціації Юдаїки України. - К., 1995. - № 1. - С. 82-86.

Ан-ский С.А. В новом русле // Неодоленный враг: Сб. худож. лит. против антисемитизма / Сост. В.Вешнев; Вступ. ст. Е. Ярославского. - М.: Федерация, 1930.

Ан-ский С.А. В царстве мрака: (Из поэмы "Асмодей") // Бар-Мицво: Лит.-худож. сб. для евр. семьи и шк. /Под ред. М. Дайхеса. - Спб.: Паровая печатня М.М. Гутзаца, 1914. - [6]. - (Б-ка евр.семьи и шк.; Вып. 10).

Ан-ский С.А. Волки: Рассказ // Всюду жизнь: [Сб. рассказов и стихотворений] /Сост. С. Ан-ский [Ш.-З. Раппопорт]. - СПб.: Разум, 1909. - С. 120-124.

Ан-ский С.А. Встреча; История с Бештом и убитыми христианами; История с Бештом и свято-погибшими из за навета // Єгупець: Худож.-публіц. альманах Асоціації Юдаїки України. - К., 2001. - № 9. - С. 237-242.

Ан-ский С.А. Главный закон: Притча // Всюду жизнь: [Сб. рассказов и стихотворений] / Сост. С. Ан-ский [Ш.-З.Раппопорт]. - СПб.: Разум, 1909. - С.11.

Ан-ский С.А. Диббук // Єгупець: Худож.-публіц. альманах Асоціації Юдаїки України. - К., 2002. - № 10. -С. 184-247.

Ан-ский С.А. Еврейское народное творчество // Пережитое: Сб., посвящ. обществ. и культур. истории евреев в России: В 4 сб. - СПб.: Тип. АО Брокгауз-Ефрон, 1910-1913. - Т. 1. - [1910]. - С. 77-278.

Ан-ский С.А. Из легенд о мстиславском деле // Пережитое: Сб., посвящ. обществ. и культур. истории евреев в России: В 4 сб. - СПб.: Тип. АО Брокгауз-Ефрон, 1910-1913. - Т. 2. - 1910.

Ан-ский С.А. Из юношеской переписки М.М. Антокольского // Книжки Восхода. - 1904. - Кн. 11. - С. 3-24.

Ан-ский С.А. Мендель Турок: Рассказ // Книжки Восхода. - 1902. - Кн. 12. - С. 3-34.

Ан-ский С.А. На консперативной квартире: Комедия в 2 д. - М.: Моск. центр. рабочий кооператив, 1919. - 32 с.

Ан-ский С.А. На консперативной квартире: Комедия в 2 д. - СПб.: В.Распопов, 1906. - 32 с.

Ан-ский С.А. На консперативной квартире: Комедия в 2 д. - Ташкент: Политотдел Туркфронта, [1919].

Ан-ский С.А. На консперативной квартире: Комедия в 2 д.. - М.: Всесоюз. о-во политкаторжан и ссыльно-поселенцев, 1929. - 54 с. - (Дешевая ист.-рев. б-ка).

Ан-ский С.А. На страже: Хасидская легенда // Евр. жизнь. - 1916. - 25 сент. (№ 39-40). - Стб. 20-27. - (Светлой памяти Семена Григорьевича Фруга).

Ан-ский С.А. Народ и книга: Опыт характеристики народного читателя: С прил. очерка "Народ и война" - М.: Универс. книгопечат. Л.А. Столяр, 1914. - 266 с. - (Обществ.-науч. б-ка).

Ан-ский С.А. О черносотенцах // Всюду жизнь: [Сб. рассказов и стихотворений] /Сост. С. Ан-ский [Ш.-З. Раппопорт]. - СПб.: Разум, 1909. - С. 79- 81.

Ан-ский С.А. Облава: Комедия в 2 д. - [Барабинск]: Барабин. центропечать, [1921]. - 36 с.

Ан-ский С.А. Облава: Комедия в 2 д. из жизни русских деятелей. - Омск: Сиб. обл. отд. Гос. изд., 1920. - 22 с.

Ан-ский С.А. Общественный элемент в еврейском народном творчестве // Речь. - 1909. - № 342.

Ан-ский С.А. Отец и сын: Пьеса в 1 д. // Книжки Восхода. - 1906. - Кн. 1. - С. 35-58.

Ан-ский С.А. Очерки народной литературы // *Русское богатство.* - 1892. - № 7-10.

Ан-ский С.А. Очерки народной литературы. - СПб.: Типо-литография Б.М. Вольфа, 1894. - 149 с.

Ан-ский С.А. Пионеры: Из хроники одного местечка: (Посвящается С.Л. Г-чу) // *Книжки Восхода. - 1904. - Кн. 1. - С. 3-29; Кн. 2.* - С.3-32; Кн. 3. - С. 3-20; Кн. 4. - С. 3-17; Кн.5. - С. 3-18; Кн. 6. - С. 3-18; Кн. 7. - С. 3-25; Кн. 8. - С. 3-21; Кн. 9. - С. 3-12; 1905. - Кн. 1. - С. 3-17; Кн. 2. - С. 3-23; Кн. 3. - С. 3-26; Кн.4. - С. 3-31. - Кн. 5. - С. 3-31; Кн. 6. - С. 3-25; Кн. 7. - С. 3-22; Кн. 8. - С. 3-32; Кн. 9. - С. 3-23.

Ан-ский С.А. По чужим краям: Рассказ // Всюду жизнь: [Сб. рассказов и стихотворений] /Сост. С. Ан-ский [Ш.-З. Раппопорт]. - СПб.: Разум, 1909.-С. 16-17.

Ан-ский С.А. Почему человек сотворен был один: Притча // Всюду жизнь: [Сб. рассказов и стихотворений] /Сост. С. Ан-ский [Ш.-З.Раппопорт]. - СПб.: Разум, 1909. -С. 19.

Ан-ский С.А. Рассказы. Т. 1. - Спб.: Тип. Н.Н. Клобукова, 1905. - 383 с.

Ан-ский С.А. Ритуальные наветы в еврейском народном творчестве // Русское богатство. - 1912. - № 1. - С. 57-92.

Ан-ский С.А. Семидесятник: Бытовые сцены в одном действии /Ред. Дедова Ф., Макашова Н. - М.: Земля и воля, 1917. - 31 с.

Ан-ский С.А. Семидесятник: Бытовые сцены в одном действии /Ред. Дедова Ф., Макашова Н. и др. - СПб.: В. Распопов, 1906. - 24 с.

Ан-ский С.А. Собрание сочинений. В 5 т. Т. 1. - СПб.: Просвещение, [1911]. - 276 с.

Ан-ский С.А. Собрание сочинений. В 5 т. Т. 2. - СПб.: Просвещение, [1912]. - 255 с.

Ан-ский С.А. Собрание сочинений. В 5 т. Т. 3. - СПб.: Просвещение, [1912]. - 306 с.

Ан-ский С.А. Собрание сочинений. В 5 т. Т. 4. - СПб.: Просвещение, [1913]. - 292 с.

Ан-ский С.А. Собрание сочинений. В 5 т. Т. 5. - СПб.: Просвещение, [1913]. - 365 с.

Ан-ский С.А. Страничка из истории евреев в Швейцарии // Книжки Восхода. - 1903. - Кн. 4. - С. 126-132.

Ан-ский С.А. Страшная и удивительная история про четырехвратную башню в городе Риме // Еврейский мир: Лит. сб. /Под ред. А.Соболя и Э.Б.Лойтера. - М.: Евр. мир. - Кн. 1. - 1918. - С. 221-241.

Ан-ский С.А. Суд (Сказание) // Евр. мир. — 1909. — № 1. — С. 50— 59.

Ан-ский С.А. Турки в русской деревне: Рассказ // Всюду жизнь: [Сб. рассказов и стихотворений] /Сост. С. Ан-ский [Ш.-З. Раппопорт]. - СПб.: Разум, 1909. - С. 97-100.

Ан-ский С.А. Хад-Гадио // Пасха: Сб. евр. культуры, истории и обществ. жизни. - Екатеринбург: В.Б.Локшин, 1919.

Ан-ский С.А. Шахтерские песни: Прил. к ст. Алексеевой Н. Г.И.Успенский, русская народная песня и ее собиратели // Ученые записки ЛГУ. Серия филологических наук. - Л., 1949. - Вып. 12, № 122. - С. 206.

Ан-ский С.А. Шолом-Алейхем, Перец и Фруг: Фельетон // Евр. жизнь. - 1917. - 22 янв. (№ 3). - Стб. 48-51.

Ан-ский Сем. Аким. (Рапопорт Шлойме Зейнвил) // Русские писатели. 1800-1917: Биогр. словарь /Гл. ред. Николаев П.А. - М.: Сов. энциклопедия, 1989. - Т. 1.: А-Г. - С. 90-91. - (Рус. писатели 11-20 вв.: Сер. биогр. словарей).

Ан-ский Семен. Книга // Родной голос: Страницы рус.-евр. лит. конца XIX - начала XX в.: Книга для чтения /Сост. Ш. Маркиш. - К.: Дух і Літера, 2001. - С. 291-295.- (Б-ка Інституту Юдаїки).

Бейзер Михаэль. Евреи Ленинграда: 1917-1939: Национальная жизнь и советизация. - М.; Иерусалим: Мосты культуры; Gesharim, 1999 [5760]. - 447 с.

Берхифанд А. "Между двух миров". (Новая пьеса С.А. Ан-ского) // Евр. неделя. — 1916. — № 52. - Стб. 49-52.

Бл-ин. Годовое собрание "Еврейского историко-этнографического о-ва" // Евр. неделя. - 1916. — № 23. — Стб. 32-34.

Бр. Мер. Общее собрание Моск. Евр. о-ва помощи жертвам войны // Евр. жизнь. - 1916. - 9 окт. (№ 41). - Стб. 24-26.

Бронштейн Е. Бытописатели еврейской массы: С.А. Ан-ский // Книжки Восхода. - 1905. - Кн. 10. - С. 105-129.

Будницкий О. В чужом пиру похмелье (Евреи и русская революция) // Вестник евр. ун-та в Москве. - 1996. - № 3 (13). - С. 21- 39.

Быть евреем в России...: Материалы по истории русского еврейства 1880-1890-е годы /Сост., заключ. Ст. и коммент. Н. Портновой. - Иерусалим, 1999. - 416 с.

В "Об-ве еврейской народной музыки" // Евр. неделя. - 1916. - № 6. - Стб. 30-32.

В Еврейском историко-этнографическом обществе // Евр. мир. - 1910. - 11 марта (№ 10). - Стб. 24-32.

В Москве: Резолюция купеческой группы // Евр. неделя. - 1917. - № 8. - Стб. 31.

В обществе еврейской народной музыки // Евр. неделя — 1916. — № 42. - Стб. 17.

Вайнштейн М. И. Общество еврейской народной музыки, как фактор культурной жизни Петербурга начала XX в. // Этнография Петербурга-Ленинграда. - Л., 1988. - Сб. 2. - С.

Варди Д. Воспоминания о С. Ан-ском ("Клад") // Рассвет. - 1922. - № 37. - С. 21-22.

Вахтангов Е.Б. Материалы и статьи. - М., 1959. - С. 297.

Владіміров М.Є. Вивчення історії єврейського друку в УНІК // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. - К.: НБУВ, 1999. - Вип. 2. - С. 131-139.

Всюду жизнь: [Сб. рассказов и стихотворений]. Кн. 1. /Сост. С. Анский [Ш.-З. Раппопорт]. - СПб.: Разум, 1909. - 126 с. - (Альманахи для всех изд. "Разум").

Выборы делегатов на всероссийскую еврейскую конференцию // Евр. неделя. - 1917. - № 29. - Стб. 13-15.

Ганелин Р. Государственная дума и антисемитские циркуляры 1915-1916 годов // Вестник евр. ун-та в Москве. - 1995. - № 3 (10). - С. 4- 37.

Гринберг Х. "Габима" // Евр. жизнь. - 1917. - 15 янв. (№ 2). - Стб. 12-15.

Д-в. Учредительное собрание "Еврейского общества поощрения художеств" // Евр. неделя. - 1915. - № 29. - Стб. 30.

Доклад о еврейском народном искусстве // Евр. неделя. - 1918. - № 11-12. - Стб. 20.

Дымшиц В., Кельнер В. Еврейский мир в почтовых открытках. - М.: Дом евр. книги, 2002. - 223 с.: ил.

Евреи в Галиции и Буковине // Евр. жизнь. - 1917. - 16 апр. (№ 14-15). - Стб. 39-40.

Евреи и русская революция: Материалы и исследования /Ред.-сост. В. Будницкий. - М.; Иерусалим: Гешарим, 1999 [5759]. - 479 с.

Еврейские хроники XVII столетия. (Эпоха "хмельничины") / Исслед., пер. и коммент. С.А. Борового. - М.; Иерусалим: Гешарим, 1997. - 288 с. - (Памятники евр. ист. мысли).

Еврейский литературный фонд // Евр. неделя. — 1916. — № 50. - Стб. 33.

Еврейский народный орнамент // Мишпоха. - 2002. - № 11. - С. 148.

Еврейский народный орнамент /Худож. С.Б. Юдовин, М.М. Малкин // Мишпоха. - 2001. - № 10 (Вклейки).

Еврейское театральное общество. [Учреждение] // Евр. жизнь. - 1916. - 14 авг. (№ 33). - Стб. 31-32.

Записка С. Ан-ского о еврейском населении Галиции и Буковины // Евр. неделя. - 1917. - № 14-15. -Стб. 61-62.

Записка С.А. Ан-ского о еврейском населении Галиции и Буковины // Дело народа. - 1917. - 20 марта (№12). - С. 3.

И.М. Учредительское собрание "Габима" // Евр. жизнь. - 1917. - 22 янв. (№ 3). - Стб. 34.

И.Ч. В "Еврейском литературном обществе" // Евр. мир. - 1910. - 8 апр. (№ 14). - Стб. 35-37.

И.Ч. На банкете в честь С.А. Ан-ского // Евр. мир. - 1910. - 21 янв. (№ 3). - Стб. 37-39.

И.Ч. Чествование С.А. Ан-ского // Евр. мир. - 1910. - 8 янв. (№ 1). - Стб. 37-38.

Иваск У.Г. Еврейская периодическая печать в России: Материалы для истории евр. журналистики. Вып. 1. Издания на русском языке /Изд. и вступ. ст. Ю.Б. Генса. - Таллинн: Тип. Ю.Б. Генса, 1935. - XV, 105 с.

Из деятельности Центрального Еврейского Комитета помощи жертвам войны: Постановление заседаний // Дело помощи. - 1916. - № 3. - С. 46-50.

Издание Еврейской Этнографической экспедиции // Евр. неделя. - 1918. - № 11-12. - Стб. 21.

История евреев на Украине и в Белоруссии. Экспедиции. Памятники. Находки: Сб. науч. тр. / Отв. ред. В.А. Дымшиц. - СПб: Петерб. евр. ун-т; Ин-т исследований евр. диаспоры, 1994. - 224 с., илл. - (Труды по иудаике. Сер. "История и этнография"; Вып. 2).

К делу Бейлиса: (По телефону от нашего спецкора. (19 авг.) Киев) // Речь. - 1913. - 20 авг. - С. 3.

К делу Бейлиса: От собкора. // Речь - 1913. - 29 авг. - С. 3.

К закрытию еврейских газет // Евр. неделя. - 1915. - № 27. - Стб. 35.

К.Я. Первый Областной съезд еврейских комитетов помощи юга России // Евр. неделя. — 1916. — № 14-15. — Стб. 60—62.

Канцедикас А., Сергеева И. Альбом еврейской художественной старины Семена Ан-ского. — М.: Мосты культуры, 2001. — 335 с.: илл. — ((Шедевры еврейского искусства).

Кацис Л. "Дело Бейлиса" в контексте "Серебрянного века" // Вестник евр. ун-та в Москве. - 1993. - № 4. - С. 119-140.

Кельнер В. Русско-еврейская интеллигенция: генезис и проблемы национальной идентификации (вторая половина XIX - начало XX века) // Вестник евр. ун-та в Москве. - 1996 - № 3 (13) - С. 4-20.

Книга о русском еврействе: от 1860-х годов до революции 1917 г. - Иерусалим; М.: Гешарим, РПО Мосты культуры; Мн.: ООО МЕТ, 2002. - 600 с.: ил. - (Памятники евр. ист. мысли).

Культурно-общественная хроника // Евр. мир. - 1910. - 25 марта (№ 12). - Стб. 26-27.

Культурно-общественная хроника // Евр. мир. - 1910. - 4 февр. (№ 5). - Стб. 42-46.

Культурно-общественная хроника // Евр. мир. - 1910. - 8 янв. (№ 1). - Стб. 25-26.

Л-ин М. В Петрограде: К созыву всероссийского еврейского съезда // Евр. неделя. - 1917. - № 35. - Стб. 13-15.

Л-ин М. Памяти Переца // Евр. неделя. - 1917. - № 14-15. - Стб. 44-46.

Лиров М. Вскользь // Киев. мысль. - 1913. - 4 июля (№ 182).

Литературная хроника // Евр. неделя. - 1915. - № 7. - Стб. 29-30.

Литературно-музыкальный вечер памяти М.Б. Ратнера /С речами выступают: С.А. Ан-ский, Н.В. Брюллова-Шаскольская, Л.М. Брамсон, Д.В. Давидович-Львович, С.М. Дубнов, А.С. Зарудный, И.Л. Крук, М.Я. Лазерсон, 26 мая 1918 г. в зале Петровского училища. - СПб.: 9-я Гос. тип., 1918. - [1 с].

Литературно-художественная хроника // Евр. мир. - 1911. - 20 янв. (№ 3). - Стб. 39-40.

Литературно-художественная хроника // Евр. мир. - 1911. - 25 марта (№ 12). - Стб. 28-29.

Литературно-художественная хроника // Евр. мир. - 1911. - 4 марта (№ 9). - Стб. 35-36.

Литературно-художественные вести // Евр. неделя. - 1915. - № 26. - Стб. 40.

Литературно-художественные новости // Евр. жизнь. - 1915. - 22 нояб. (№ 21). - Стб. 43-44.

Лукин В. К столетию образования петербургской научной школы еврейской истории // История евреев в России: Проблемы источниковедения и историографии: Сб. науч. тр. — СПб., 1993. — С. 13—26.

Любитель старины. Охрана памятников еврейской старины // Евр. неделя. — 1916. — № 14-15. — Стб. 62— 4.

М. Бл. Годовое собрание Общества еврейской народной музыки // Евр. неделя. — 1916. — № 22. — Стб. 30—31.

М.Л. В "Еврейском историко-этнографическом обществе" // Евр. неделя — 1916. — № 46. - Стб. 28-29.

М.С. О положении еврейского населения в Галиции и Буковине: Беседа с С.А. Ан-ским // Евр. неделя. - 1917. - № 22. - Стб. 20-22.

Мандельштам О.Э. Семья Синани // Мандельштам О.Э. Стихотворения. Проза /Сост. Ю.Л. Фрейдина; Предисл. и коммент. М.Л. Гаспарова. - М.: Рипол класик, 2001.- С. 341-350. - (Бессмертная библиотека).

Накануне дела Бейлиса: (По телефону от спецкора). - // Речь. - 1913. - 25 авг. - С. 3.

Об эвакуации памятников старины и народного искусства и предметов культа: (По сообщению евр. ист.-этнограф. О-ва) // Дело помощи. - 1916. - № 3. - С. 17-18.

Об эвакуации памятников старины и народного искусства: (По сообщению Историко-этнографического О-ва) // Евр. неделя. — 1916. — № 31. — Стб. 12-14.

О-во поощрения художеств // Евр. неделя. -1917. - № 5. - Стб. 41.

Опровержение комиссариата по еврейским делам // Евр. неделя. - 1918. - № 13-14. - Стб. 18.

От Авраама до современности: Лекции по еврейской истории и литературе /Под ред. Д.Ф. Фишмана, Б. Высоцки; Пер. с анг. А. Ковалева. - М.: РГГУ, 2002. - 389 с.

От Комитета Еврейского Историко-Этнографического Общества // Евр. неделя. - 1917. - № 19-20. - Стб. 53-54.

Отамановський В. Краєзнавство на Поділлі. - Вінниця, 1926. - С. 111.

Открытие Еврейского Театрального Общества // Евр. жизнь. - 1916. - 20 нояб. (№ 47). - Стб. 28-30.

Отчет Еврейского историко-этнографического общества за 1909 год. I-й год. — СПб., 1910. — 34 с.

Отчет Еврейского историко-этнографического общества за 1910 год. II-й год. — СПб., 1911. — 32 с.

Отчет Еврейского историко-этнографического общества за 1911 год. III-й год. — СПб., 1912. — 24 с.

Отчет Еврейского историко-этнографического общества за 1912 год. IV-й год. — СПб., 1913. — 32 с.

Отчет Еврейского историко-этнографического общества за 1913 год. V-й год. — СПб., 1914. — 39 с.

Отчет Еврейского историко-этнографического общества за 1914 год. VI-й год. — СПб., 1915. — 39 с.

Отчет Еврейского историко-этнографического общества за 1915 год. VII-й год. — СПб., 1916. — 14 с.

Отчет о деятельности Еврейского литературного общества со времени его основания 12-го октября 1908 г. до 1-го января 1910 г. — СПб., 1910.

Отчет о деятельности Харьковского отделения ОПЕ за 1914 год. (Пятый год существования отделения). - Харьков: Электр. типография Н.М. Шайнберга, 1915. - 50 с.

Отчет Общества еврейского народной музыки за 1913 г. и очерк деятельности Общества за первое пятилетие (1909 — 1913 гг.). — Пг., 1914. — 71 с.

Перец И.Л. Благочестивый кот: Из цикла сказки и аллегории /Пер. С.Ан-ский // Год за годом: Лит. ежегодник. - 1986. - № 2. - С. 253-256.

Письмо в редакцию // Евр. жизнь. - 1917. - 21 мая (№ 20). - Стб. 26.

Поездка С.А. Ан-ского в Румынию // Евр. неделя. - 1917. - № 32. - Стб. 27.

Портнова Н. Написать трагедию... Свершения и пределы русско-еврейской литературы // Вестник евр. ун-та в Москве. - 1995. - № 3 (10). - С. 154-165.

Раппопорт С. (С. Ан-ский). От еврейской этнографической экспедиции // Евр. жизнь. - 1917. - 30 апр. (№ 17). - Стб. 34-35.

Раппопорт С.А. Крестьянский вопрос во Франции /Под ред. А. Рудина и Р. Нечетного. - 2-е изд. - СПб: Новое товарищество, 1906. - 32 с.

Раппопорт С.А. Крестьянский вопрос во Франции. - [М.]: [Новое товарищество], [1905]. - 29 с.

Раппопорт С.А., Стелин. Смех и слезы: Сборник рассказов и стихотворений /Сост. С.А. Раппопорт [и Стелин]. - Спб., 1911 - 127 с.

Рассказы и сказки /*Пер.с евр. С.Ан-ского и др.; Под ред. и с лит.*-крит. очерком Ш. Эпштейна. - М.: ГИХЛ, 1941.

Революционер и фольклорист (С.А. Ан-ский) // Винавер М.М. Недавнее: (Воспоминания и характеристики). - 2-е изд. - Париж, 1926. - С. 288-289.

Ревуцький В. В орбіті світового театру. - К.; Харків; Нью-Йорк: Вид-во М.П. Коць, 1995. - 243 с.

Российская еврейская энциклопедия: В 3 т. - М.: Эпос, 1994-1997.

Ротберг И. [Сообщение] // Евр. неделя. - 1917. - № 27. - Стб. 28-29.

Русское еврейство в зарубежье: Статьи, публикации, мемуары и эссе. Т. 1 (4) /Сост., гл. ред. и издат. М. Пархомовский. - Иерусалим, 1998. - 480 с.

Саминский Л. Спор о ценности бытовой еврейской мелодии // Евр. неделя. — 1916. — № 11. — Стб. 53—56; № 12. — Стб. 47—48; № 22 — Стб. 48.

Сборник в память Переца // Евр. неделя. — 1916. — № 22. — Стб. 38.

Сергеева И. Иллюстрированные пинкасы Украины конца XVIII - начала XX веков (из собрания Центральной научной библиотеки им. В.И. Вернадского Национальной Академии наук Украины) // Єврейська історія та культура в Україні: Матеріали конф., Київ, 8 — 9 груд. 1994 р. — К., 1995. — С. 174-179.

Сергеева И. Семен Акимович Ан-ский: собиратель, этнограф, писатель // Єгупець: Худож.-публіц. альманах Асоціації Юдаїки України. - К., 2001. - № 9. - С. 229-236.

Сергеева И.А. "Альбом еврейской художественной старины" С. Анского // Живая старина. - 1998. - № 3 (19). - С. 38-41.

Сергєєва І. А. Ан-ський С.А. // Українська біографістика: Зб. наук. пр. - Вип. 2. - К.: РИО, 1999. - С. 59-60.

Сергєєва І. А. Ан-ський Семен Якимович // Особові архівні фонди Інституту рукопису: Путівник. - К.: НБУВ, 2002. - С. 15-18.

Сергєєва І. А. Пінкасім як джерело для вивчення історії євреїв в Україні (на матеріалах зібрання єврейських рукописів та друкованих видань сектора сходознавства Інституту рукописів НБУВ) // Бібліотека. Наука. Інформація: Наук. пр. НБУВ. - К.: НБУВ, 1998. - Вип. 1. - С. 138-145.

Сергєєва І. А. Пінкасім як єврейські хронікальні документи України (на матеріалах зібрання єврейських рукописів та друкованих видань сектора сходознавства Інституту рукопису НБУВ) // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. - К.: НБУВ, 2000. - Вип. 3. - С. 358-368.

Смирнов-Несвицкий Ю. Евгений Вахтангов. - Л.: Искусство, 1987. - 248 с.: 16 л. илл.; портр. - (Жизнь в искусстве).

Сто еврейских местечек Украины: Ист. путеводитель. Вып. 2. Подолия /Авт.- сост.: *Лукин В., Соколова А., Хаймович Б.* - Спб.: Изд. А. Гершт, 2000. - 704 с.: ил., карт.

Сто еврейских местечек Украины: Ист. Путеводитель. Вып.1. Подолия /Сост. В.Лукин, Б.Хаймович. — Иерусалим; СПб.: Эзро, 1997. — 255 с.: илл.

Тагер А.С. Царская Россия и дело Бейлиса: Исследования и материалы. - Репр. воспроизведение 2-го изд. 1934. - М.; Иерусалим: Гешарим, 1995. - 554 с. - (Дело Бейлиса. Серия "Памятники евр. ист. мысли").

Театр и жизнь. - Берлин. - 1922. - № 12-13.

Цинберг С. К юбилею С.А. Ан-ского // Евр. мир. - 1910. - 8 янв. (№ 1). - Стб. 58-60.

Цинберг С.Л. История еврейской печати в России в связи с общественными течениями. - Пг.: Тип. И. Флейтмана, 1915. - XI, 264 с.

Чер. И. В еврейском литературном обществе // Евр. мир. - 1911. - 27 янв. (№ 4). - Стб. 36-39.

Черномордиков Д.А. Концерт общества еврейской народной музыки // Евр. мир. - 1911. - 10 марта (№ 10). - Стб. 40-42.

Шедевры еврейского искусства: Т. 1-5 /Науч. ред. А. Канцедикаса. - М.: Имидж, 1992-1994.

Шолохова Л. Еврейские народные песни религиозно-национального содержания по материалам фольклорной коллекции З.Кисельгофа // Педагогічна наука та мистецтвознавство на межі століть: Зб. наук. пр. – Харків: Каравела, 1999. – С. 85–92.

Шолохова Л. Про фоноархів єврейського фольклору в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. – К.: Інс-т політ. і етнонац. досліджень НАН України, 1998. – Вип.4. – С. 175 – 183.

Шолохова Л. Становление еврейской фольклористики в России в контексте идей С. Дубнова о национально-культурном автономизме // Євреї України та Держава Ізраїль: Зб. ст. – К.: Євр. фонд України, Міжнар. Соломонів ун-т, 1998. – С. 129 – 133.

Шолохова Л. Украина и еврейская музыкальная фольклористика // Jews and Slavs. –Jerusalem: Hebrew University of Jerusalem, 1996. – Vol. 5. – С. 265 – 276.

Эйнгорн Д. Легенда /Пер. С. Ан-ского // У рек Вавилонских: Нац.-евр. лирика в мировой поэзии /Сост. Л.Б. Яффе. - М.: Сафрут, 1917.

Эльбе. Създ деятелей народного театра // Евр. жизнь. - 1916. - 10 янв. (№ 2). - Стб. 24-27.

Юдовин С.Б. Гравюры на дереве /Текст И. Иоффе и Э. Голлербаха. - Л.: Авт., 1928. - 47 с.

Я.С. Общее собрание московского о-ва распространения просвещения // Евр. жизнь. - 1916. - 10 янв. (№ 2). - Стб. 35-36.

Я.Ч. Барановичи (Деятельность литературно-артистического общества) // Евр. мир. - 1911. - 30 апр. (№ 17). - Стб. 25-26.

Іменний покажчик

Аарон Карлінський, рабин (Ареле Каролінер) - **III** - 524
Абрамович Соломон Мойсейович - *42*, **V** - 4
Абрахан О. - *71*
Абу Едмон - **I** - 30
Авиновицький Яків Соломонович - **III** - 166
Азарх Бейля - **III** - 27
Азарх Ісаак - **III** - 27
Азарх Соня - **III** - 27
Азарх Шмера Абрамович - **III** - 27
Азбель Н. А. - **III** - 226
Айзен Н. - **III** - 167
Айзенберг - *44*
Айзенштадт Берта - **III** - 28
Айзенштадт Мойсей Григорович - **III** - 9, 168, *440*, *452*, *459*
Айзман Давид Якович - **III** - 188, 222
Айнберг - *38*
Айнгорн Д. - **III** - 31
Алейніков М. С. - **III** - 250
Алексєєва Н. - *484*
Альтер Шама - **III** - 169
Андрєєв Леонід Миколайович - *35*, *40*, *54*, **III** - 20, 127, 177, 222, 357
Антокольський Марко (Мордехай) Мойсейович - **III** - 680
Антоненко Ірина - *76*
Аншелес І. І. - **III** - 249
Аппельгрін - *35*
Аріян Параска Наумівна - **III** - 170
Аронович Семен - **III** - 29
Аронсон - *43*
Арто А. - *58*
Ачкасов А. Н. - **III** - 227
Аш Шолом - **III** - 20, 194, 199, 485
Баал Шем Тов (Ізраель бен Еліезер Бешт) - *22*, *45*, **I** - 28, 29, **III** - 417, *463*, *464*, *465*, *466*, *475*, *476*, *482*
Бабков Л. З. - **III** - 215

Бал-Махшовес (див. Ельяшев І.І.)
Бальмонт Костянтин Дмитрович - *35, 53*
Барба Еуженіо - *58*
Барон Н[...] Є[...] - **III** - 171
Барський Борис Юхимович - **III** - 172
Барський В[...] - **III** - 173
Барух Тульчинський - **III** - 383
Бассехес С. І. - **III** - 30
Батлун Б. - **III** - 174
Батюшков - *53*
Бегам Іуда Мордкович - **III** - 175
Бежар Моріс - *58*
Бейлін О. Г. - **III** - 579
Бейлін (рабин) - **III** - 708
Бейлін С.Х. - **III** - 486
Бейліс Менахем-Мендл - *21*, **I** - 37, 76, **III** - 4, 12, 14, 177, 193, 229, 342, 428, 494, 518, 532, 533, 600, *426, 448, 455, 457, 486, 488, 490*
Белостоцький Я. - **III** - 31
Беляєв А. К. - **II** - 17
Беляева Л. Н. - **III** - 223, 228
Бен-Амі Марко Якович (псевдонім, спавжнє ім'я - Рабинович Хаїм-Мордхе) - **III** - 499
Бен-Еліезер А. - **III** - 176
Бенінсон - *453*
Бенкендорф - **III** - 36, 641
Бенуа О. М. - *59, 60*
Бенорьє Д. - **III** - 177
Бер Межирицький (рабин Дов-Бер із Межирича) - **III** - 524, *465, 466, 475, 476*
Берґельсон Д. - **III** - 47, 52, 435
Бергер І. - **III** - 178
Береговський Мойсей Якович - *27, 65*
Беркенбліт Лазар - **III** - 728
Бернацький М. - *40*
Бернштейн-Вішніцер Роза - *58*
Берлін Рая - **III** - 32

Берлінер - *438*
Бернштейн І. - **III** -197, *481*
Берсон С. - **III** - 729
Берштейн І. - **III** - 67
Биховська - **III** - 730
Бичунський О. М. - **III** - 185
Бібер Мендл - **III** - 731
Бікерман А. - *41*
Білевич - *46*
Біленька А. - **III** - 33
Біренбург Ніся - **III** - 34
Бірштейн А. - **III** - 180, 181, 182, 183
Бірштейн І. С. - **III** - 184
Бланк - **III** - 732
Блінков М. - **III** - 186
Блок - *71*
Блох Л. - **III** - 35
Блумштейн І. - **III** - 36
Блюмштейн Е. - **III** - 627, 641
Боденхеймер Макс Ісідор - **V** - 5
Бомаш М. - *41*
Бондарчук С. Ш. - **III** -187
Бонейр Роза - **I** - 67
Борецька П. (див.: Вихровський М.)
Борохов Б. - **III** - 199
Бортсон - **III** - 733
Боярська Мірель - **III** - 189
Брамсон Леонтій Мойсейович - **III** - 327, 654
Брандес Шолом - **III** - 190
Браудо Олександр Ісайович - 9, **III** - 15, 330, 346, 505, 534, *429, 437, 444, 455, 457, 459*
Брегман - **III** - 241
Брегштейн - **III** - 28
Брендерсон Н. - **III** - 191
Брод Макс - **III** - 227
Бродський Лазар - **III** - 182, 279, 673

Бродський Лев Ізрайлевич - **III** - 182, 465, 549, *453*
Бродський Я. - **III** - 659, 661, 662, 663
Боровий Саул - *485*
Брамсон Л. М. - *487*
Бродський Л. І. - *450*
Бромберг Ф. В. - **III** - 192
Бронберг І. - **III** - 193
Брук Г. - **III** - 194
Брук П. - *58*
Брук Р. - **III** - 195, 691, 692, 693
Бруксон Я. - **III** - 581
Брусилов Олексій Олексійович - **III** - 462
Бруцкус Бер Давидович - **III** - 327, 420, 485
Брюер - **I** - 46
Брюллова (Брюлова-Шаскольська) Н.В. - **III** - 196, 197, *487*
Брюсов В. - *35*
Будницький Олег Віталійович- *484*, *485*
Бунін Зусман - **III** - 198
Бунін Іван - *35*, **III** - 222
Бургман І. Г. - **III** - 734
Бурджанов Г. С. - *53*
Буткевич Анатолій Степанович - **III** - 735
Буш[...] А. - **III** - 199
Бялік Хаїм-Нахман - *15*, *43*, *57*, *58*, III - 1, 2, 3, 8, 169, 187, 211, 254, 319, 344, 398, 485, 609, *439*, *456*, *457*, *479*
Вайнер Міріам - *76*
Вайнфельд Пінхос - **III** - 200
Вайнштейн Леві Іцхок - *11*, *20*, *24*, *64*, **III** - 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 427, 428, *460*
Вайнштейн М. І. - *485*
Вайсенберг С. А. - *9*, **III** - 5, 214, 215, 216, 217, 218, 736, *430*, *455*, *456*
Вайтер А. - **III** - 219
Вакс Г. - **III** - 220, 221, 222
Валєтнікова А.П. - **I** - 43
Вальбе Борух - **III** - 37, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230
Ван-Хаген Марк - *76*

Варбург Отто - **V** - *5*
Варді Д. - *483*
Вартовер С. Р. - **III** - 231, 232, 233, 234
Василевський Ілля Маркович - **III** - 220
Вахтангов Є. Б. - *58*, *474*, *485*, *490*
Вейнгерова Ц. - **III** - 235
Вейс (Вайсс) Оля - **III** - 38, 39, 40, 41, 236, 237, 238, 239
Вейсблат С. Е. - **III** - 240
Вейцман Х. - **III** - 24
Веллер Марко Львович - **III** - 241
Венгеров - *53*
Вересаєв Вікентій Вікентійович (псевдонім, справжнє прізвище - Смидович) - **III** - 127, 495, 496
Вермель С. С. - *9*, **III** - 5, *429*, *455*
Верниковський Іцхак - **III** - 242
Вешнєв В. - *482*
Вільборг А. - *60*
Вигодський Г. - **III** - 589
Виноградов П. - *40*
Висоцька Н. Г. - *55*, **III** - 243
Висоцький Б. - *488*
Висоцький Г. - *55*, **III** - 243, 558
Висоцький Давид Вульфович - *17*, **III** - 10, 578, *442*, *444*, *459*
Витебинський М. (псевдонім С. Раппопорта (Ан-ського) - **I** - 55
Вихровський М. (псевдонім; справжнє ім'я - Борецька П., див.) - **III** - 188
Вінавер Максим Мойсейович - **II** - 197, **III** - 22, 215, 732, 739, 743, 747, *432*, *455*, *457*, *489*
Вінц Лео - **III** - 591, 592, 593, 594
Вінчі Леонардо да - **I** - 23
Вішніцер М. - **III** - 511
Владіміров М.Є. - *485*
Войтоловський В.П. - *III* - 223, 226
Волкенштейн Д. - **III** - 244
Волковинська О. - *70*
Воловник Ася [А.Л.] - **III** - 42
Волошкевич В. (псевдонім С. Раппопорта (Ан-ського) - *7*

Вольфсон Давид - **V** - 5
Габович Двойра - **I** - 37
Гайдебуров Павло Павлович - **III** - 171
Галкін Х.Ф. - **III** - 245
Гальперін - **III** - 473
Гальперін Мойсей Борисович - **III** - 182
Ганелін Р. - *485*
Ганкін Б. - **III** - 750
Гарбер Іда - **III** - 246
Гаркаві Авраам Якович - **III** - 638
Гаркаві Володимир Осипович - **III** - 248, 323, 579, *427, 455*
Гарньє А. А. - **III** - 227
Гаспаров М. Л. - *488*
Гаухман Софія Ісаївна - **III** - 249
Ґейне Ґенріх - **V** - 4
Гельборт - *32*
Генс Ю. Б. - **III** - 250, *486*
Гепнер - 31, **III** - 465
Гепштейн С. К. - **III** - *215, 250*
Гершеле Остропольер (Гершеле з Остропольа) - **III** - 383
Герштейн Я. - **III** - 642
Гетерік Еліаш - **III** - 472
Гім[...] А. - **III** - 252
Гінзбург Ю. - *451*
Гіршбейн Перец - **III** - 408
Гіршкан Цві (псевдонім, справжнє ім'я - Цві-Гірш Каган) - **III** - 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292
Гісін Б. Е. - **III** - 737
Глєбов А. Л. - **III** - 227
Глінкін М. С. - **III** - 215
Гнесін М. - **III** - 427
Голік Р. - *60*
Голод Йона - **III** - 388
Голуб П. - **III** - 296
Гольдберг - **III** - 208
Гомельський - **III** - 519

Горелик Ш. - **III** - 302
Горнштейн Н. Ш. - **III** - 223
Горовенко Емілія - **III** - 69
Горовенко Євгенія - **III** - 69
Горшихіна Ольга - 63, **III** - 501, 580, 696
Горький Максим (псевдонім, справжнє ім'я Олексій Пєшков) - *35*, *39*, *40*, *67*, **III** - 127, 220, 222, 740
Гохберг - *468*, *469*
Гранат А. - **III** - 308
Граубард Пінкус (Пінхос) - **III** - 309, 310, 311
Грец Г. - **III** - 20
Гржебін Зіновій Ісайович - *54*, *56*, **III** - 740
Груднєв М. А. - **I** - 14
Гук Лейб - **III** - 313, 314, 315
Гурвич Ліза - **III** - 70, 316, 317, 318, 319, 321
Гуревич Г. Е. - **III** - 323, 324
Гуревич Ганна Абрамівна - **III** - 71, 72, 73, 74, 322
Гуревич Г. О. - **III** - 399, 404
Гуревич Дора - **III** - 82
Гуревич Еммануїл Львович - **III** - 325
Гуревич Захар Л. - **III** - 75
Гуревич М. - **III** - 77
Гуревич Самуїл Львович - **I** - 73, **III** - 15, 78, 79, 80, 109, 131, 135, 189, 201, 211, 224, 237, 274, 278, 322, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 363, 373, 377, 395, 422, 541, 548, 559, 647, 741, *452*
Гуревич Соломон Григорович - **III** -81, 82, 225, 228, 345, 346, 347, 690, 741
Гуревич Х. Д. - **III** - 35
Гуревич [...] - **III** - 320
Гурвиц Бася - **III** - 289
Гурфік (Курфікель) - **III** - 349
Гусятинський А. - **III** - 350
Гутзац М. М. - *482*
Гутман - **III** - 485
Гутнер У. - **III** - 742
Ґерберґ С. - **III** - 43, 44

Ґерштейн Ольга - **III** - 251

Ґерцель Теодор - *33*, **IV** - 5, **V** - 4

Ґессен Юлій Ісидорович - **III** - 218, 511, 571

Ґінцберґ Іта Львівна - **III** - 253

Ґінцберґ Ушер - **V** - 4

Ґінзбурґ А. І. - *429*

Ґінзбурґ З. - *455*, *456*, *457*

Ґінзбурґ Порт-Артурський - **III** - 4, *426*

Ґінзбурґ С. М. - *36*, **III** - 15, 35, 295, *477*

Ґінсбурґ Мойсей Акимович - *18*, *32*, *48*, **III** - 12, 15, *443*

Ґінцбурґ Володимир Ґораційович, барон - *9*, *10*, *11*, *12*, *14*, *15*, *16*, *17*, *18*, *19*, *21*, *24*, *25*, *29*, *31*, *43*, *49*, *51*, *53*, *58*, *68*, **III** - 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 23, 46, 214, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269. 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279. 280, 324, 339, 365, 403, 464, 514, 517, 518, 532, 533, 534, 535, 537, 547, 549, 558, 611, 670, 744, *426*, *427*, *428*, *431*, *432*, *435*, *436*, *437*, *438*, *440*, *441*, *442*, *443*, *444*, *445*, *446*, *448*, *449*, *450*, *451*, *452*, *453*, *454*, *457*, *458*, *460*

Ґінцбурґ Ґорацій Осипович, барон - *9*, *10*, *20*, *24*, *29*, *36*, *37*, **III** - 11, 12, 14, 24, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 212, 260, 265, 573, 728, *427*, *428*, *456*, *461*

Ґінцбурґ Давид Ґораційович, барон - *43*, **III** - 281, 514, **IV** - 4, *457*

Ґінцбурґ Евзель - **III** - 281

Ґінцбурґ Самуїл Ісаакович - **III** - 254

Ґінцбурґ Саул Мойсейович - *58*, **III** - 5, 45, 255, 256, 257, 258, 259, 505, 507, 619, *477*

Ґіппіус Зінаїда - *56*

Ґлахенґауз Я. - **III** - 293

Ґлезерман Едя Йосипівна - *58*, **III** - 17, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 143, 161, 236, 248, 303, 338

Ґлезерман Йосип Ілліч - **III** - 63, 617

Ґлезерман Лея - **III** - 64

Ґлезерман Саша - **III** - 65

Ґлік[...] І. - **III** - 294

Ґлікман Давид Йосипович (псевдонім - Дух Банко) - **III** - 295, 632

Ґліксон М. - **III** - 312

Ґольдберт - **III** - 512, 514

Ґольдберґ Віра - *76*

Ґольденберґ З.Г. - **III** - 228
Ґольдман Ілля Федорович - **III** - 66, 67, 68, 287, 298, 299
Ґольдштейн Мойсей Леонтійович - **III** - 300
Ґольдштейн Сальвіан - 36, 49, **III** - 486, 506, 565, 611
Ґольфман Н. - **III** - 301, 738
Ґорнфельд Аркадій Георгійович - *62*, **III** - 177, 188, 303
Ґорнштейн Н. С. - **III** - 304
Ґорнштейн С. - **III** - 305
Ґохґелернтер Ґейніх - **III** - 306, 307
Ґохберґ Ш. - *42*, **III** - 485, *471*, *472*
Ґрейденберґ Б. С. - **III** - 18
Ґрінбаум Іцхак - **III** - 487
Ґрінберґ Леопольд - **IV** - 5
Ґрінберґ Х. - **III** - 312, *485*
Ґройберґ - **III** - 212
Ґрузенберґ Оскар Осипович - **III** - 4, 84, 193, 197, 347, 533, *426*, *455*, *456*
Ґрунвальд - **III** - 214
Ґурвиць Х.-Д. - **III** - 487
Ґурлянд Йона Ілліч - **III** - 348
Ґуфенберґ М. - *48*
Д[...] Євгенія - **III** - 83
Д[...] Д. - **III** - 351
Д[...] С. - **III** - 352
Давид Тальнер, рабин (Давид із Тального) - **III** - 48
Давідзон Е. Л. - **III** - 249
Давидович-Львович Д. В. - *487*
Дайховский М. - *48*
Дайхес М. І. - *481*, *482*
Дашевський Пінхас - **III** - 84, 353
Дєдов Ф. - *478*, *483*
Дегтяр Йосип - **III** - 354
Дембо Вол. - **III** - 15, 490
Дембо С. М. - **III** - 355, *429*
Дер-Ністер (псевдонім, справжнє ім'я - Каганович Піне (Пінхас)- **III** - 359, 435

Джонсон Іван Васильович - *53, 54, 55*, **III** - 356, 357

Дінезон Яків - **III** - 20, 21, 189, 358, 422, 423, **IV** - 4

Димшиць Валерій - *485, 486*

Димшиць М. І. - **III** - 289

Добрер Б. - **III** - 85, 288

Добруський - **III** - 187

Долгополова В. - **III** - 86

Дорошенко Дмитро - **III** - 462, 519

Дорошко Мойсей - **III** - 272, *448*

Дохман Іда - **III** - 87

Дрелінг С. І. - **III** - 223

Дрізен М. - *54, 55*

Дубнєва Феодосія Федорівна - **III** - 88

Дубнов В. Д. - **III** - 223

Дубнов С. М. - *9, 10, 23, 65*, **III** - 15, 22, 23, 51, 89, 199, 211, 215, 264, 355, 452, 477, 506, 507, 565, 611, 641, *430, 433, 455, 456, 457, 463, 487, 491*

Дубнова-Ерліх Софія Семенівна - **III** - 89, 90, 245, 359

Думнн[...] А. - **III** - 360

Еволенко А. - **III** - 503

Ейнгорн Д. - *487*

Ельберт Ш. Я. - **III** - 228

Ельяшев Ісидор Ісроель (псевдомім: Бал-Махшовес) - 40, **III** - 20, 434, 553

Ельяшевич Дмитро Аркадійович - **III** - 172, 203, 255

Енгель Антоніна - *474*

Енґель Юлій (Йоель) Дмитрович - *9, 11, 12, 13, 14, 15, 19, 23, 27, 43, 57, 65, 66, 71*, **I** - 77, **III** - 5, 6, 8, 427, 428, 429, 430, 457, 607, 721, *430, 436, 439, 455, 462, 453, 474, 476, 477*

Епштейн Х. М. - **III** - 250

Еттінгер (Моносзон) Роза Миколаївна - *31, 41, 43, 44, 45, 46, 50, 56, 57, 62, 66, 67, 68, 69, 70*, **I** - 86, **III** - 149, 187, 279, 388, 395, 462, 607, 611, 679, *481*

Ефрос Авраам - *59, 70*

Євзеров Д. С. - *38*, **III** - 91

Євзерова Р. - **III** - 92

Єлькінд Аркадій Данилович - **III** - 214

Єльницький Ан. - **III** - 93, 361, 362

Єфройкін Ізраїль - **III** - 199

Жаботинський Зеєв (Володимир) Євгенович - *40*, *58*, *67*, **III** - 9, 364, 411, *459*

Жилкін - **I** - 10

Житловська Віра (Натанзон Віра Север'янівна) - *20*, *64*, **III** - 38, 94, 154, 237

Житловський Хаїм - *6*, *8*, *39*, *53*, *62*, *63*, *67*, **III** - 20, 38, 40, 47, 50, 79, 94, 197, 199, 223, 237, 238, 292, 326, 329, 331, 336, 338, 341, 342, 390, 395, 553, 586, 549

Закс М. Р. - **III** - 10, 182, 365, *444*, *456*

Залкінд Єв. - **III** - 95, 366

Зангвіль Ізраїль - **IV** - 5

Зарайська А.П. - **I** - 43

Зарудний А. С. - *487*

Заславский Давид Йосипович - **III** - 96

Зац Борис Осипович - **III** - 97, 367, 368

Зборовська Фріма - **III** - 98

Зеликович [...] - **III** - 369, 370

Зелігман І. С. - **III** - 249

Зелігман Я. - *60*

Зелікман Г. Г. - **III** - 674

Зеліксон М. - **III** - 371

Зельцман С. Д. - *479*

Земцова А. - *64*

Зецер Йосип - **III** - 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380

Зильберман Мордехай - **III** - 212

Зиновьева М. К. - **III** - 223, 228

Зіземський І. - **III** - 99

Зільберман М. - **III** - 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389

Зільберфарб Моше (Мойсей) - *36*, *58*, **III** - 389, 390, 391

Зісканд Д. Ф. - **III** - 392

Зіссман - **III** - 743

Золотницький Б. Д. - **III** - 393

Золя Еміль - **I** - 90

Зорохович І. - **III** - 394

Зохорович Г. М. - **III** - 175
Зусєв (рабин) - **III** - 384
Зусман А. Є. - **I** - 68
Зусман Д. - **III** - 395
Іванов Владислав - *51, 68, 69, 76,* **III** - 609
Іваск У.Г. - *486*
Ідельсон А. Д. - **III** - 250, 572
Ієрусалимський Лейзор (Ієрусалимський Ш.) - **III** - 363
Зюзіна Ірина - *76*
Ізраелітін - **III** - 510
Ізраіль Ружинський (див.: Фрідман Ісроель)
Ільїн Н. - *60*
Ільїнський - **III** - 499
Іпполітов-Іванов - *474*
Іскоз А[...] - **III** - 396, 397
Йон Іра - **III** - 398
Йоффе Тобіас - **III** - 185
Йохельман Давид - **III** - 100, 101, 102, 399, 400, 401, 402, 403, 404
Йохельсон В. - *455*
Кабіцер Олена - **III** - 335
Каган Веньямин - **III** - 188
Каган Лазарь - **III** - 597
Каганович Піне (Пінхас) (див.: Дер-Ністер)
Казовський Григорій - *76,* **III** - 335
Кан Леопольд - **IV** - 5
Калманович Зелік-Гірш - *36,* **III** - 405
Калмановський Ш. Ш. - **III** - 493
Каменецький Самуїл Лазарович - **III** - 257, 406, 407
Камінська З[...] - **III** - 408
Камінський Семен Давидович - **III** - 409, 410, 411, 412
Каміонський Мойсей Ісакович - **I** - 90, **III** - 103, 413, 414, 415, 416
Кантор З[...]-Шломо - **III** - 417
Кантор М[...] - **III** - 104
Канцедикас Олександр - *5, 27, 51, 60, 62, 63, 68,* **III** - 119, 555, 571, 573, 611, *486*
Каплан Нахум Бен Узріель - **III** - 476

Капустін В. С. - **III** - 223
Кара-Мурза Павло Макарович - **III** - 669
Карасик З[...] Б[...] - **III** - 418
Карєєв Н. - *40*
Карпиловський А. Л. - **III** - 228
Карп - **III** - 105, 419
Кауфман Бер Йосипович - **III** - 706, 707, 708
Кац Мордехай (рабі) - **III** - 358
Каценельсон Л. - **III** - 184
Каценельсон М[...] - **III** - 420, 421
Каценельсон Нісан Йосипович - **V** - 4
Кацизне Альтер (Шолем) - **III** - 422, 423, *460*
Качалов Василь Іванович - *55*, **III** - 243
Кашенко Б. А. - *429*
Кельбер Ісаак Якович - **III** - 424
Кельнер В. - *67*, *483*, *486*
Кімельман Й. - *11*, *24*, **III** - 205, 432
Кімець С. М. - **III** - 493
Кіор Хаїм - **III** - 433
Кіпчис Борух - **III** - 471
Кісельґоф Зіновій - *16*, *19*, *22*, *26*, *27*, *58*, *65*, *71*, **III** - 207, 209, 271, 341, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 505, 506, 523, 552, 573, 643, *455*, *477*, *491*
Клаузнер Йосип Гдалія - *42*, **III** - 187
Клемансо - **I** - 56
Клейнович - **III** - 434
Клобуков Н. Н. - **III** - 584, *483*
Кльоцкін Б. А. - *58*, **III** - 199, 435, 551, 586, 587
Клячко Л. М. - *66*
Кнорозовський М. - **III** - 330
Кобреник Сімха - *20*, **III** - 106, 107, 436
Коган Веніамін - **III** - 187
Коган Олександр Едуардович - **III** - 573
Коган Петро Семенович - **III** - 220
Козацький (рабин) - **III** - 443
Койлер - **III** - 610

Колесса Ф. - *71*
Колобов М. П. - **III** - 437
Комісаржевська Віра Федорівна - **III** - 59
Комісаров М. - **III** - 437
Кононенко П.П. - *76*
Копельман - **III** - 177
Кордонер Дов Бер - **III** - 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449
Коробка Н. - *40*
Коробочкін П. - **III** - 195
Короленко Володимир Галактіонович - *21, 35, 65*, **III** - 4, 20, 177, 226, 227, 412, **V** - 3, *426, 455*
Корольов - **III** - 108
Кот - **III** - 109
Котик А. - **III** - 450
Коц І. Я. - **III** - 110, 111, 451
Крайз Ц. С. - **III** - 215
Крайнін А. - *48*
Кречмар-Клейманс Х. А. - **III** - 221, 254
Кримська Соломея - **III** - 452
Кринська А. - **IV** - 4
Кричевський Борис Наумович - **III** - 453
Кругляков В. (Василевський) - **III** - 454
Крук І. Л. - *489*
Круповецька А. - **III** - 455
Крутиков Михайло - *76*
Крючин А. А. - *478*
Кузьмин С. А. - **III** - 599
Кузьмін В. А. - **III** - 226
Кулішер З. - **III** - 456
Кулішер Іссер Ісайович - **III** - 233, 456
Кулішер Михайло Ігнатьєвич - *9*, **III** - 15, 264, 744, *428, 433, 455, 456, 457*
Купен А. - *41*
Куперман Ґолда - **III** - 112, 113
Куше-Зіземська Фаня Юхимівна - **III** - 114

Лабунський М. - **III** - 457
Лавров П. - *6*, **III** - 398
Лавский В. В. - **III** - 488
Лазерсон М. Я. - **III** - 458, *487*
Лазерський - **III** - 197
Ланда А. А. - **III** - 459, 460
Ландау А. - **III** - 211, 215
Ландеман Йосиф Моше - **III** - 466
Ландер М. - **III** - 461
Ландер Ф. - **III** - 462, 463, 464, 465, 489
Ландесман Я. - **III** - 467
Ландсберг Г. А. - **III** - 468, 469
Ласковський - **I** - 56
Лацький В. (Бертольді) - **III** - 470
Леньова О. - *71*
Лев Абе - *39*, *66*, *67*, **III** - 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 490, 745
Леванда Лев Йосипович - **V** - 4
Левін Гершон - **III** - 485
Левін Ш. - *62*
Левінзон Ан. - **III** - 115
Левітін Давид Борисович - **III** - 491
Левітіна С. Н. - **III** - 491
Левнер І. М. - **III** - 116, 350
Лейбецький (Лойбецький) І.А. - **III** - 117
Лейві-Іцхок Бердичівський, рабин - *16*, **III** - 208, *465*, *471*, *475*
Лернер - **III** - 222
Лещинський Я. - **III** - 401
Лисицький Я. - **III** - 202
Литваков Мойсей Львович (псевдонім: М. Ліров) - **III** - 227, *487*
Литвинова - **III** - 540
Лі[...] Лія - **III** - 118
Лібенсон Мойсей Соломонович - **III** - 492
Ліберман Єгошуа - **III** - 493
Лівши... Я. - **III** - 494
Ліліенблюм М. - *42*

Лінден М. - **III** - 119
Лінден Семен Вільгельмович - **III** - 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 495, 496
Літваков Мойсей Ілліч - **III** - 497
Ліфшиць Іда - **III** - 498, 499
Ліфшиць Ліпа - **III** - 500, 501
Лойтер Е. Б. - *484*
Локачер - **III** - 130
Локшин В. Б. - *484*
Локшин Ш. З. - *11, 24*, **III** - 502
Лубківський Р. К. - **III** - 227
Лукін В. - *62, 63, 64, 65, 68, 76*, **III** - 15, 119, 330, 387, 407, 492, *457, 487, 490*
Лур'є Ісак - *11, 24, 50*, **III** - 35, 201, 205, 472, 475, 486, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 569, 573, 730, 733, 472
Лур'є Л. - **III** - 511
Лур'є Н. - **III** - 131, 512, 513
Лур'є С. В. - **III** - 249
Лур'є Я. В. - **III** - 514
Лурія Ісаак - *475*
Луцатто М.-Х. - *475*
Львов-Рогачевський В. - *40*
М[...] - **III** - 153
Магтід Давид - **III** - 721, *455*
Мазе Л. Г. - **III** - 515
Мазе С. - *10*, **III** - 516
Мазе Яків Ізраілевич - **III** - 12, *430, 442, 457*
Мазор Мойсей Савелійович - **III** - 132, 430, 456, 517, 518, 519
Мазор П. - **III** - 133, 134, 312
Маймон Мойсей - *43*
Макашов Н. - *483*
Малкін М. М. - *486*
Мандель Веніамін Семенович - **III** - 135, 136, 520
Мандельштам Макс Омелянович - **III** - 102, 324, **V**- 5
Мандельштам Осип - *488*
Мантейфель Ганна - **III** - 521, 522

Манусович Ошер - *65*, **III** - 137, 425, 523, 524

Манусович Сося - *65*, **III** - 138

Марголін Арнольд Давидович - **III** - 402, 507

Марголін Д. С. - *35*

Марголін Мойсей Маркович - *36*, **III** - 611

Маргулис Маня - **III** - 526

Марек Петро (Пінхас) - *9*, *10*, **III** - 45, 295, 337, 527, *429*, *455*, *456*, *473*, *477*

Маркіш Ш. - *480*

Маркович [...] - **III** - 143

Маркович Регіна - **III** - 140, 141, 142, 528

Марморек Оскар - **V** - 5

Маркс - **III** - 338

Маркус Мендель Хацкелев - **III** - 529

Маршак Самуїл Якович - 58, **III** - 144

Маслов О. - *71*

Матвєєв Дмитро Іванович - **III** - 530, 531

Матвєєва Леся - *76*

Матусевич Вікторія - *76*

Маховер Йона Мойсейович - *17*, *22*, *31*, **III** - 6, 10, 240, 242, 266, 267, 272, 274, 278, 301, 337, 376, 428, 433, 459, 472, 473, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 594, 673, 738, *436*, *437*, *438*, *439*, *440*, *441*, *444*, *446*, *448*, *449*, *452*, *458*

Меєров - **III** - 145

Меєрсон Рівка - **III** - 146

Меєрсон Фання (Фенні) - III - 27

Мейер Б. - **III** - 550

Меламед Зелиг - **III** - 551

Меламед Юхим - *76*, **III** - 233

Меламуд Лія - **III** - 147, 148, 149, 150

Мелковський А. В. - **III** - 151

Менделе-Мойхер-Сфорім (псевдонім, справжнє ім'я - Шолом -Яків-Бройде Абрамович) - *42*, **III** - 1, 20, 410, **VI** - 4

Месс - *32*

Мережковський Дмитро - *35*

Мещеряков Н. Л. - *478*, *479*

Мільман М. - **III** - 216

Мільнер Моше Михаель (Михайло Арнольдович) - **III** - 426, 552
Мільнер Семен Львович - *19*, **III** -553
Миров - **III** - 227
Млотек Елеонора - *53*
Мо(а)чан Шломо - **III** - 554
Могілевич Ксенія - **III** - 152
Моносзон Б. Г. - **III** - 555
Моносзон Монос - **III** - 335
Монтвид В. - **III** - 556
Монтефьорі Мойсей - **I** - 12, **III** - 162, **V** - 4
Морець Віра - **IV** - 6, 7
Моргуліс - *42*
Морозенский Д. С. - **III** - 557
Мошков В. - *71*
Мстиславская С. (псевдонім, справжнє ім'я - Дубнова С. С.) - дивись Дубнова-Ерліх С. С.
Надсон - **I** - 2
Найдич Іцхак Ашер (Ісаак Адольфович) - **III** - 24, 558
Найдьонов - *54*
Найшуль А. М. - **III** - 559, 560
Наполеон - *476*
Натансон Віра Север'янівна (див.: Житловська Віра)
Невахович - **III** - 571
Некрасов - *481*
Немеровська Л. - **III** - 155
Немирович-Данченко В. І. - *53*, *55*, **III** - 740
Несвітський Л. - *477*
Неусихін І. - *11*, *24*
Нехамкіс З. М. - **III** - 561
Ніколаєв А. Н. - **III** - 227
Нікольський Н. - *40*
Ніцше - **III** - 338
Нолє[...]ський - **III** - 581
Номберг Г. - **III** - 199
Номберг Х.-Д. - **III** - 485
Нордау Макс - **V** - 4, 5

Носсіг Альфред - **V** - 4
Овсяннико-Куликовський Дмитро Миколайович - **III** - 411
Одер Семен Аронович - **III** - 156
Ожешко Еліза - *481*
Окунєв Яків Маркович - **III** - 570
Окунь Ізраїль Семенович - **III** - 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569
Оленіна де Альгейм - *465, 471*
Ольденбург - *431*
Ольденбурзький - **III** - *5*
Ольшаницький Ісаак Абрамович - **III** - 571
Онищенко О. С. - *478*
Оноха З.І. (псевдонім, справжнє ім'я - Аронсон Залман-Іцхок) - **III** - 157
Осипович - *43*
Отомановський В. - *488*
Панкратов В. - **II** - 12
Пархомовський М. - *489*
Пастер Луї - **I** - 5
Пастернак Леонід - *44*
Патлах Пейсах - **I** - 37
Педоцур (Холоденко) - *16, 472, 473, 477*
Пен Ієгуда - **III** - 335, 337, 591, 592, 593
Перец Іцхак-Лейбуш - *42, 43*, **I** - 77, **III** - 20, 21, 199, 219, 258, 282, 358, 359, 422, 485, 607, 667, 676, 695, **V** - 4, 6, *472, 482, 484, 489*
Перетц - **III** - 571
Петров В'ячеслав - *478*
Петров Г.С. - **III** - 220
Підгорецький Б. - *71*
Пінскер Леон - *42*
Пінський Давид - **V** - 4
Пінхас з Корця (рабин) - **III** - 208, *466, 468*
Пильський Петро - **III** - 222
Познер С. В. - *40*, **III** - 460, 505
Полоновский - **III** - 747
Полонський Г. Я. - **III** - 305
Поляк Есфірь Соломонівна - **III** - 251
Поляков Л. С. - **III** - 12, *442*

Попов М. О. - *53*, **III** - 588
Портнова Н. - *479, 485, 489*
Португалов Г. М. - **III** - 345, 753
Португалов М. - **III** - 57
Прилуцький Н. Г. - **III** - 203,210
Прилуцький Ц. Х. - **III** - 306, *480*
Путілов - *44*
Рабинович В. - **III** - 748
Рабинович Нафанул - *472*
Равницький Іехошуа - **III** - 1, 187
Равребе І. - *11, 24*
Радлов Василь Васильович - **III** - 708
Рамбам Моше - **III** - 472
Распопов В. - *480, 484, 485*
Распутін Григорій - *55*
Ратнер Марко Борисович - **III** - 197, *487*
Рафаель Санти - **I** - *23*
Рафберг Я. Л. - **III** - 268
Рахат Л. М. - **III** - 22
Ревуцький В. - *489*
Рейзен Абрам - **V** - 1
Рейн Рембрант Харменс ван - **I** - *23*
Рехтман Абрам - *11, 19, 21, 24, 25, 30, 38, 48, 65, 68*, **III** - 413, 492, 494, *459*
Ривкін Меер (Мирон) Давидович - **III** - 572, 622, 623
Римський-Корсаков М. - **III** - 42
Ріверсман М. - *26, 49, 66, 68*, **III** - 426, 651
Роббінс Д. - *58*
Родичев Федір Ізмаїлович - **III** - 220, 411
Роздольський О. - *71*
Розенбаум Довид - **III** - 636
Розенберг А. М. - **IV** - 9
Розенталь А. С. - **III** - 208
Розенталь Ганна Наумівна - **III** - 429
Розенталь Залман - **III** - 205
Розенфельд Йона - **V** - 4

Розенфельд Моріс - **V** - 4
Розенфельд С. - **III** - 35
Розовський Соломон - *19*, **III** - 426, 427, 721, *477*
Ройхель Давид - **III** - 551
Романовська Тетяна - *70*
Ростовцев П. Я. - **III** - 437
Ротшильд Едмон - **III** - 24
Рубенс Петер Пауль - **I** - *23*
Рубінов Л. М. - **III** - *572*
Рубінштейн Л. - **III** - 641
Рубштейн Борис - *38*, **III** - 506, 507, 508, 730, 734, 750
Рубштейн С. - **III** - 305
Рудін А. - *489*
Рябінін Г. - *71*
Рябушинський П. П. - **III** - *25*
Сазонов Є. С. - *477*
Саликовський О. Ф. - **III** - 223
Салоп Давид - **III** - 97
Самінський Лазар - **III** - 427, 721, *491*
Сандроу Н. (Shandrow N.) - *478*
Сапожников В. В. - **III** - 707
Сафран Габріела - *76*
Свастіков С. - *40*
Своленко - **III** - 258
Сегал Беньямін, рабин - **III** - 348
Сергєєва Ірина - *63*, *70*, **III** - 501, 555, 571, 573, 580, 584, 611, 696, *478*, *484*, *488*, *489*, *490*
Сев Леопольд Олександрович - *9*, **III** - 15, 249, *455*, *457*
Седов Ф. - *476*
Сиркін Максиміліан Григорович - *31*, *36*, *43*, **III** - 215, 221, 254, 292, 721
Сінані Борис Наумович - **I** - 41, 71, **III** - 48, 49, 50, 52, 58, 60, 63, 65, 90, 153, 183, 282, 283, 360, 361, 404, 407, 517, 577, 736, *433*
Скарська Н. Ф. - **III** - 171
Скирмунт М. С. - *479*
Сластіон О. - *71*
Сліозберг Генріх Борисович - *9*, *16*, *17*, **III** - 4, 8, 9, 10, 12, 15, 265, 364,

654, *426*, *427*, *429*, *435*, *436*, *437*, *440*, *442*, *443*, *444*, *453*, *456*, *457*, *458*

Слонимський Х.-З. - **III** - 351

Слюсаревський С. Г. - **III** - 223, 698

Смірнов-Несвицький Ю. - *490*

Смоленскін П.-М. - **III** - 351, **V** - 4

Соболь А. - *484*

Соколов Н. - **III** - 351

Соколова Алла - *490*

Соловейчик - **III** - 215

Сологуб Федір Костянтинович - *28*, *34*, *35*, *53*, *55*, **III** - 177, *481*

Солодарь І. Г. - **III** - 216, 217

Соркін І. В. - **III** - 572

Спектор М. - *43*, **III** - 20, 485

Спіноза Борух - **V** - 4

Спиранський Георгій Нестерович - **III** - 411

Станиславський К. - *53*, *56*, *58*, **III** - 740

Стасов В. В. - **III** - 514

Стелін - *489*

Столипін П. А. - **III** - 172

Столяр Л. А. - **III** - 210, 537, *483*

Столярський - **II** - 10

Судиловський - **III** - 208

Сулержицький Леопольд - *54*, *55*, *56*, **III** - 356, 357

Суходольський-Санін - *54*

Сушкевич Б. - *54*

Тагер А. С. - **III** - 518, 532

Тагер І. - **III** - 1

Тан В. Г. - **III** - 22

Танеєв - *474*

Тарнавський І. Ї. - **III** - 22

Тейтельбаум - **III** - 20

Теленбойм Ш. - **III** - 63

Тетера К. І. - **III** - 22

Тикульський - **III** - 31

Толстая Марія Миколаївна - **III** - 23

Толстой Лев Миколайович - **I** - 32, **III** - 20, 33
Толстой Олексій - *54*
Томарс І. - **III** - 330
Торчинський - **III** - 223
Трахтенберґ Шалом - **III** - 253
Трибус М. Л. - *479*
Троп Анрі - **III** - 84
Троп Е. - **III** - 582
Троп М. М. - **III** - 490
Троцька С. А. - **III** - 57, 172
Тургенєв І. С. - **I** - 46
Урусов, князь - 55
Усишкін О. - *42*, **III** - 24
Успенська Олександра Василівна - **III** - 123, 128, 496
Успенський Гліб Іванович - **III** - 126, 127, 128, 129, 236, 495, 496, 736, **V** - 2, *484*
Файнлейб - *38*
Ферендиґен - **III** - 383
Фефер Іцик - *65*
Фікангур Іцхак - *19*, *24*, *64*, **III** - 731
Фінк - **III** - 183
Фінкельман І. І. - **III** - 695
Фінкельштейн - **III** - 475
Фінкельштейн Ф. У. - **III** - 223
Фішман Давид - *488*
Флейтман І. - *490*
Фогт Карл - **I** - 56
Франкель (Френкель) Захарія, рабин - **V** - 4
Фрейдіна Ю. Л. - *488*
Френкель К. - **III** - 514
Фрідман - **III** - 526
Фрідман Ісроель (Ізраїль Ружинський, рабин) - *466*, *467*, *470*
Фрішман Давид Саулович - *42*, **III** - 187, **V** - 4
Фруг Семен Григорович - *43*, **I** - 35, 54, **III** - 245, 258, 562, 607, 618, 619, 620, 621, **V** - 4, *482*, *484*
Хазанович Йосип Аронович - **V** - 4

Хаймович Борис - *490*
Хамрай Олексій - *69*
Хмара Григорій - *57*
Хмельницький Богдан - **III** - 14
Ходотов Микола Миколайович - *54*
Хорнбостль Є. - *71*
Хоровський Ігуда - **III** - 202
Цейтлін Г. Л. - **III** - 215
Цейтлін М. Л. - **III** - 215
Цейтлін Яків Овсійович - **III** - 158
Цинберг Ізраель (Цинберг С. Л.) - *15*, *36*, *40*, **III** - 199, 206, 207, 257, 486, 641, *456*, *490*
Цитрон С. - **III** - 180
Цукерман Лазар Абрамович - *59*, **III** - 86, 511
Чеботаревська Анастасія Михайлівна - *34*
Чепурун Мойсей - **III** - 202
Червоненкес М. Р. - **III** - 727
Черезов - **I** - 43
Чериковер І. - **III** - 175, 178, 183, 514, 696
Черніхов С. - **III** - 640
Чернов Віктор - **II** - 16
Черномордіков Д. А. - *490*
Чертков В. - *479*
Чехов Антон Павлович - **III** - 20, 59, 127
Чехов Михайло Павловича- *57*
Чибирякова - **I** - 37
Чуднер - **III** - 212
Шагал Марк - **III** - 335
Шалом-Шахна з Погребища, рабин - *476*
Шапиро Мойсей бен Пінхас - *476*
Шапиро Пінхас - *476*
Шац Борис - **V** - 4
Шварц Г.В. - **III** - 600
Шефтель Михайло - *16*, *17*, **III** - 9, 10, 12, *440*, *442*, *443*, *444*, *452*
Шляпошников М. - **III** - 658, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667
Шмаков - **I** - 37

Шмерлін - **III** - 194

Шмуель Нігер (псевдонім, справжнє ім'я - Шмуель Чарні) - *40, 53*, **III** - 199, *255*, 423, 568, 666

Шнеєр Салмон Лідер, рабин (див.: Шнеур Залман бен Барух)

Шнеєрсон Залман (див.: Шнеур Залман бен Барух)

Шніцлер Артур - **V** - 4

Шнеур Залман бен Барух (реб. Залман Ладієр) - **I** - 76, **III** - 268, **V** - 4, *465, 476*

Шолом-Алейхем (псевдонім, справжнє ім'я Рабинович С. Н.) - *41, 43, 48*, **I** - 77,**III** - 20, 188, 253, 359, 485, 607, 723, *482, 484*

Шолохова Людмила - *11, 64, 66, 67*, **III** - 206, 425, 436, 523, *478, 491*

Шопен Фредерік - **I** - 43

Шостак Лейб - **III** - 417

Шпенем Ф. - *474*

Шраєр Шмуель - *11, 19*, **III** - 427

Шрейдер Г.І. - **II** - 3, 13

Шрир - **III** - 15

Шріро - **III** - 490

Штейнер Х. Л. - **III** - 293

Штеренберг Лев - *9, 24, 25, 36*, **III** - 15, 201, 207, 264, 486, 505, 506, 583, 611, *433, 455, 457, 460*

Штеринштейн - **III** - 208

Штіф Нахум - *36*, **III** - 435, 471, 506, 586

Штумпф К. - *71*

Шуберт - *471*

Щедрін - **I** - 21

Юдицький А. - *11*

Юґенбург - *19*, **III** - 426

Юдовін Соломон - *11, 14, 15, 19, 23, 25, 30, 58, 59, 60, 61, 64*, **III** - 6, 41, 61, 131, 225, 266, 335, 379, 422, 425, 426, 428, 430, 471, 486, 492, 504, 573, **V** - 9, *458, 474, 477, 486, 491*

Юскевич-Крачковський - **I** - 52

Юшкевич Семен Соломонович - *43, 54*, **III** - 222, 303

Ющинський Андрій - **I** - 37, **III** - 14, 532, 577, *455*

Якобсон - **III** - 411

Якобсон В. Р. - **III** - 553

Яковлев Г. Н. - **III** - 599

Якубович П. Ф. - *481*
Янчук М. - *71*
Ярославський Є. - *480*
Ясний М. А. - **III** - 588
Яффе Л. - III - 176, *479*
Moritz Chaschkes - **III** - 754
[...] - **III** - 162, 163, 164, 576, 577, 578, 579, 580, 751, 753
[...] Абрам Мойсейович - **III** - 749
[...] Від. - **III** - 574
[...] Володя - **III** - 752
[...] Ева Володимирівна - **III** - 502
[...] Леон Маркович - **III** - 746
[...] Люся - **III** - 161
[...] Мага - **III** - 159
[...] Марія Ф. - **III** - 139
[...] Миша - **III** - 160
[...] Настя - **III** - 752
[...] От[...] - **III** - 575
[...] Давид Шименович - **III** - 748
[...] Ніконор Васильович - **III** - 754
[...] Мойсей Савелійович - **III** - 26
[...] Йона Мойсейович - **III** -26
[...] Наум Соломонович - **III** - 26

Географічний покажчик

Абіссінія - *27*

Австрія - *476*

Алупка - **III** - 338

Алушта - **III** - 125, 126, 127, 129

Америка - *40*, **III** - 20, 48, 49, 79, 94, 291, 395, 403, 404, 408, 503, 586

Амстердам - *478*

Ананьєв (Подільська губ.) - **III** - 684

Англія - *40*

Анжер - *6*, **I** - 63

Аннопіль - *21*, *23*, **III** - 313, 314, 315

Астрахань - **III** - 555, 722

Базель - **III** - 102, 187, **V** - 5

Баку - 9, **III** - 4, 15, 216, 293, 490, 563, 579, 623, 627, 641, 669, *426*, *427*, *429*

Балахони - **III** - 36, 216, 641

Балта (Подільська губ.) - **III** - 618, 681, 682, 683, 684, 685

Барабінськ - *483*

Барановичі - **III** - 613, 614, 639, 640

Бахмут - **III** - 31, 628, 629

Бахчисарай - **III** - 249

Бежаниці - **III** - 74

Бердичів - *14*, *15*, *16*, *23*, **III** - 1, 97, 208, 222, 304, 305, 359, 367, 368, 500, 501, 613, 630, 697, 727, *465*, *472*, *475*

Бердянськ - **III** - 5, *457*, *474*

Берестечко - **III** - 208

Берлін - *62*, **III** - 93, 104, 202, 399, 452, 516, 591, 592, 593, 594, *457*, *478*, *479*

Берн - **I** - 78, **III** - 30, 95, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 129, 155, 186, 236, 237, 238, 366, 496

Бессарабська губернія - **III** - 702

Бешенковичі - **III** - 6

Бєлосток - **III** - 450, 472, 613

Білогородка - **III** - 207

Білорусь - *23*, *476*, *486*

Близький Схід - **III** - 214, *457*
Бобров - **III** - 530, 531
Богопіль - *20, 23*
Бобровий Кут - **III** - 245
Бобруйськ - **III** - 420, 421, 435, 515
Бордо - *6*, **I** - 26
Брацлав - **III** - 201, 202, 203, 204
Брест - *10*
Броди - 32, **III** - 437
Буенос Айрес - *21, 65, 68*, **III** - 413, *460*
Буковина - *47, 68*, **III** - 388, 462, 463, 465, 485, 489, 611, *477, 486, 487*
Бухара - **III** - 484
Валегоцулово - **III** - 427
Василівка - **I** - 69
Варшава - *58*, **III** - 20, 21, 22, 28, 35, 67, 89, 163, 203, 212, 282, 284, 288, 306, 309, 311, 316, 349, 351, 369, 370, 422, 452, 473, 485, 487, 506, *635*, 636, **IV** - 7, *448, 455, 458, 460*
Вашингтон - **III** - 402
Венеція - **III** - 351
Векшняй - **III** - 199
Верко-Тішанка - **III** - 530, 531
Верховка (Подільська губ.) - **III** - 499
Виборг - **III** - 144, 152, 598, *440*
Вишнівець - **III** - 178
Відень - *35*, **III** - 1, *459*
Вільно - *44, 58*, **I** - 8, **III** - 67, 104, 145, 162, 163, 243, 256, 285, 286, 289, 297, 298, 299, 300, 405, 422, 423, 435, 551, 559, 560, 586, 587, 596, 686, 687, 688, 689, 721, *427, 430*
Вінніпег - *478*
Вінниця - *478*
Вітебськ - *19*, **I** - 39, **III** - 35, 60, 61, 63, 64, 77, 85, 160, 194, 245, 283, 326, 335, 344, 418, 425, 617, 623, 642, 643, 647, 675, 680, 719, **IV** - 10, 13, 14
Вітебська губернія - *5, 23*
Владивосток - **III** - 206
Волинська губернія - *10, 11, 12, 21, 22, 24, 27, 32*, **III** - 14, 278, 702, *430, 437, 448, 453, 457, 463, 466, 475, 476*
Волинь - *15, 19, 20, 29, 51*, **III** - 228, 484, 642, **V** - 9, *475, 476*

Володимир-Волинський - *10, 23*

Воронеж - **III** - 144

Гадяч (Полтавська обл.) - *476*

Гаків - **III** - 506

Галич - **III** - 487

Галичина - *28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 51, 57, 68,* **I** - 64, 70, **III** - 21, 30, 98, 279, 353, 388, 390, 462, 463, 465, 485, 489, 607, 611. 679, **V** - 9, *461, 464, 466, 467, 486, 487*

Гальвестон - **III** - 401, 610

Ган-Шмуель - **III** - 487

Гельсінгфорс - *40*

Германия (див.: Німеччина)

Гомель - **III** - 195, 204, 599, 690, 691, 692, 693

Горошки (Волинська губ.) - **III** - 204

Гржимайлів (Гримайлів) - *46, 68*

Гродненська губернія - *10*

Гродниця - **III** - *372*

Гродно - **III** - 241, 321, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 480, 481, 482, 484, 613, 614, 616, 637

Губино - **III** - 105, 419

Гусятин - **III** - 190, 526

Давос-Дорф - **III** - 55, 56, 57, 58, 59, 62

Далекий Схід - **III** - 84

Данциг - **III** - 458

Двинськ - **III** - 694, 695

Деражня - *21, 23,* **III** - 49, 50, 289, 291, 292

Детское Село - **III** - 188

Друскенінкай - **III** - 481

Дубельне - **III** - 648

Дубно - *20, 23, 32, 33, 64,* **III** - 202, 203, 228, 569

Дубровно - *23, 25*

Дудергоф - **III** - 20

Дукор - **III** - 199

Дунайгород - **III** - 565

Ерец-Ісраель - **III** - 187, 364

Ельзас - **I** - 40

Єсентуки - **III** - 132, 134, 505
Євпаторія - *437*
Європа - *40*, *47*, **I** - 88
Єгипет - *35*, **III** - 84, *458*
Єкатеринбург - **III** - 706
Єкатеринослав - **III** - 4, 9, 198, 422, 674, *456*, *459*
Єлісаветград - *9*, **III** - 179, 214, 215, 216, *430*, *457*
Єрусалим - *61*, *63*, *66*, **III** - 242, 398, *479*, *480*, *484*, *485*, *489*, *490*, *491*
Женева - **I** - 56, **III** - 121
Жидинська Воля - *33*
Житомир - *25*, **III** - 9, 24, 172, 184, 206, 220, 221, 222, 304, 492, *459*
Жолкіев (сучасна назва: Жовква) - *34*, **III** - 437
Заліщики - *47*
Замостя - **III** - 20, V - 6, *475*
Західна Галіція - **I** - 64
Західна Європа - **I** - 88
Західний Буг - *10*
Звенігород - **III** - 260
Згерж - **III** - 187
Здолбунів - *32*
Знаменка (Херсонська губ.) - **III** - 34
Ізяслав (Заслав) - *10*, *15*, *20*, *23*, *65*, **I** - 29, **III** - 8, 106, 107, 174, 417, 425, 436, *439*
Ізраїль - *63*, **I** - 12, **III** - 466, *491*
Ізюм (Донецька губ.) - **I** - 55
Ірак - *27*
Італія - **I** - 30, 31
Ємен - *27*
Кавказ - **III** - 214, 216, 217, *457*
Калгарі - **III** - 20
Кам'янець-Подільський - **III** -1, 355, 514
Канавино - **III** - 353
Карпати - *30*
Катеринославська губ. - *5*
Кельн - **III** - 289

Кенігсберг - **III** - 187

Керч - **III** - 216, 217

Київ - *12, 16, 17. 20, 21, 22, 25, 27, 28. 29, 30,31, 35, 42, 43, 44, 45, 46. 63, 64, 65, 67, 70,* **I** - 37, 98, **III** - 4, 6, 8, 12, 14, 18, 30, 32, 42, 43, 44, 46, 47, 51, 52, 61, 83, 96, 100, 102, 132, 133, 134, 149, 172, 173, 180, 181, 182, 183, 197, 208, 209, 223, 227, 228, 240, 242, 269, 271, 272, 274, 275, 277, 279, 280, 290, 295, 296, 301, 312, 317, 323, 324, 339, 342, 359, 365, 376, 379, 388, 389, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 413, 414, 415, 416, 424, 428, 430, 433, 435, 456, 459, 462, 463, 472, 473, 485, 487, 490, 491, 494, 497, 513, 517, 518, 519, 526, 532, 539, 540, 541, 542, 546, 548, 583, 584, 600, 610, 611, 613, 614, 626, 631, 632, 668, 673, 678, 679, 683, 696, 697, 698, 699, 700, 701, **IV** - 11, *426, 428, 439, 440, 441, 442, 444, 446, 447, 449, 450, 452, 453, 454, 455, 456, 458, 460, 461, 478, 481, 484, 486, 487, 490*

Київська губернія - *12, 13, 24, 27,* **III** - 14, 278, 702, *437, 448, 453, 463, 466, 470, 472*

Кишинів - *6, 43,* **III** - 268, 557, 595

Клевань - *20,* **III** - 207

Кльоцк (Мінська губернія) - **III** - 348

Ковель - *20, 23,* **III** - 137, 200, 417,

Ковно - **III** - 20, 246, 321, 322, 327, 346, 657, 715, 716, 717, 718, **V** - 7

Ковенська губ. - *477*

Коканд - **III** - 10, *457*

Комен (Вітебська губернія) - **III** - 287

Коньяк - *6,* **I** - 63

Копенгаген - *48*

Копис - **III** - 1

Копичинці - *23, 45, 47*

Корець - *21, 23,* **III** - 212, 363, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 385, 386, 387, 388, *466, 468, 475*

Коростишів - **III** - 84, 244

Косиці - **III** - 208

Кременець - *15, 20, 23,* **III** - 8, 112, 113, 130, 137, 138, 205, 209, 227, 306, 307, 339, 425, 476, 523, 534, 551, 554, *439*

Кременчук - **III** - 191, 420, **IV** - 8

Крим - **III** - 216

Курськ - *476*

Кутно - **III** - 20

Лановці - **III** - 206

Латвія - **III** - *97*
Лезавичі - **III** - 74
Лейпціг - **III** - 521, 522
Ленінград - *27, 62, 66*, **III** - 6, 218, 406, 426, 506, 721, 484, 485, 490
Летичів - *23*, **III** - 427, 433
Линево-Озеро - **III** - 161
Литва - *24, 30, 65*, **I** - 8, 51, **III** - 1, 208, 278, 498, *453, 464, 475*
Ліда - **III** - 220
Ліозно (Могилівська губ.) - **I** - 76, *465, 476*
Лович - **III** - 208
Лодзь - **III** - 316, 369
Лозова-Павлівка - **I** - 57, 77
Лондон - **III** - 10, 20, 129, 499, *459*
Лос-Анжелес - **III** - 408
Лотарингія - **I** - 40
Лубни - **III** - 359
Луга - **III** - 623
Луганськ - **III** - 116, 350, 644
Луков - **III** - 310
Луцьк - *10, 15, 23, 39*, **III** - 193, 613, 614, 616, 631, 632, *474*
Львів - *29, 30, 33, 35, 39*, **III** - 71, *461*
Люблін - **III** - 485
Людмир - *20*
Люцерн - **III** - 69
Ляди - *476*
Марокко - *27*
Меджибіж - *22, 23, 25, 61*, **III** - 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, *463, 474*
Межерич (Волинська губ.) - **III** - 208, 384, *475*
Ментон Сен-Бернар - **III** - 22, *458*
Миколаїв - **22,** III - 188
Мир (Мінська губ.) - **III** - 4, *456*
Миргород (Полтавська губ.) - **III** - 302
Миропіль - *15*, **III** - 8, 169, 208, *439*
Михалішки - **III** - 157
Мінськ - *29*, **III** - 45, 48, 57, 70, 251, 280, 291, 316, 317, 318, 319, 321, 354,

408, 409, 410, 411, 412, 420, 473, 480, 498, 499, 589, 601, 602, 603, 613, 633, 634, 639, 680, *454*, *455*

Мірошник - **III** - 408

Млинів - *64*

Могилів-Подільський - **III** - 670

Могилівська губ. - *465*, *476*

Могильов - **III** - 12, 201, 202, 491, *457*

Монастирщина - **III** - 349

Москва - *9*, *17*, *42*, *43*, *46*, *50*, *51*, *53*, *54*, *56*, *57*, *60*, *62*, *65*, *66*, *67*, *69*, *70*, **III** - 4, 5, 10, 12, 16, 24, 25, 33, 39, 40, 41, 47, 71, 109, 139, 144, 153, 172, 176, 210, 214, 220, 221, 237, 239, 243, 247, 249, 267, 308, 312, 336, 356, 357, 360, 429, 434, 468, 469, 471, 510, 511, 527, 528, 534, 553, 576, 577, 578, 579, 580, 590, 605, 606, 607, 609, 617, 671, 672, 724, 725, 726, *426*, *428*, *429*, *430*, *435*, *4441*, *442*, *443*, *444*, *454*, *456*, *457*, *462*, *473*, *478*, *479*, *480*, *481*, *482*, *483*, *484*, *485*, *486*, *487*, *488*, *489*, *491*

Мстислав - **III** - 22, *457*

Муравиця - *23*, *64*

Нант - *6*, **I** - 63

Нейвала - **III** - 127

Немирів - **III** - 89

Несвіж - **III** - 166

Нижній Новгород - **III**- 353

Ніжин - **III** - 91, 393, 561, 614

Нім - **I** - 63

Ніцца - **I** - 31, **III** - 4, *456*

Новгород - **III** - 201

Новоград-Волинський - *12*, *14*, **III** - 6, *437*

Новогрудов (Мінська губ.) - **III** - 638

Ново-Олександрівськ - **III** - 335

Нью-Йорк - *51*, *69*, **III** - 10, 47, 50, 199, 292, 364, 395, 413, 426, 434, 485, 610, **IV** - 9, *459*, *478*, *489*

Овруч - **III** - 220

Одеса - *6*, *42*, **III** - 1, 3, 8, 10, 12, 61, 125, 187, 212, 218, 245, 289, 348, 364, 408, 459, 460, 467, 479, 485, 506, 546, 662, *440*, *459*, *473*, *480*

Озаринці - *20*

Озеряни - *32*

Олександрія - **III** - 84

Олешшя - *34*

Олика - *20*, *64*, **III** - 610

Олькеники - **III** - 187

Омськ - *483*

Орел - **III** - 127

Орша - **III** - 676

Остер - **III** - 478

Острог (Острiг) - *15*, *21*, **III** - 8, 131, 202, 471, 512, 413, 514, *439*

Острожець - **III** - 417

Остропiль - *15*, **III** - 8, 383, **V** - 8, *439*

Охримове (Київська губ.) - **III** - 435

Паволоч - *13*, III - 301, *469*, *470*, *471*

Палестина - *27*, *37*, *68*, **I** - 45, **III** - 395, 401, 426, 427, 569, *457*, *479*

Паневєжіс - **III** - 617, 721

Париж - *6*, *7*, **I** - 1, 5, 23, 26, 42, 46, 47, 48, 53, 59, 65, 71, 78, 85, **III** - 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 24, 199, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 398, *432*, *435*, *440*, *441*, *445*, *449*, *450*, *452*, *456*, *489*

Переяслав-Хмельницький - **III** - 359

Пермь - **III** - 704, 705, 706, 707, 708

Петербург - *7*, *9*, *11*, *14*, *15*, *16*, *17*, *18*, *24*, *26*, *28*, *31*, *35*, *41*, *42*, *50*, *51*, *62*, *63*, *64*, *65*, *67*, *68*, **III** - 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 20, 22, 24, 26, 28, 29, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 42, 43, 44, 45, 48, 49, 50, 51, 52, 57, 58, 59, 60, 63, 64, 67, 69, 70, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 113, 115, 116, 119, 130, 131, 135, 139, 146, 152, 153, 156, 162, 163, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 173, 175, 177, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 216, 217, 218, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 237, 239, 240, 241, 243, 244, 245, 246, 247, 249, 250, 251, 252, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 270, 271, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 290, 292, 293, 294, 295, 297, 298, 299, 300, 302, 303, 304, 308, 313, 314, 315, 316, 317, 318. 319, 320, 321, 323, 324, 325, 330, 331, 332, 333, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 345, 346, 347, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 358, 360, 361, 363, 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 377, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 390, 391, 392, 393, 396, 397, 398, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 422, 424, 426, 427, 428, 429, 431, 432, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 454, 455, 457, 460, 464, 466, 467, 470, 475, 477, 478, 480, 481, 482, 487, 490,

492, 499, 502, 503, 513, 514, 515, 516, 517, 527, 533, 534, 535, 437, 539, 541, 542, 548, 550, 551, 552, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 572, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 584, 585, 586, 587, 589, 591, 592, 593, 594, 598, 599, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 608, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 630, 635, 636, 638, 640, 647, 653, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 663, 664, 665, 666, 669, 670, 675, 677, 681, 682, 684, 685, 687, 688, 696, 698, 699, 700, 701, 702, 705, 706, 708, 715, 716, 717, 718, 724, 725, 726, 727, *426, 427, 429, 430, 435, 436, 439, 442, 443, 444, 4446, 447, 448, 452, 454, 455, 456, 457, 461, 465, 473, 475, 478, 480, 482, 483, 484, 485*

Петраков - **III** - 369

Петроград - *34, 36, 38, 39, 41, 44, 50, 53, 62, 66,* **I** - 72, **II** - 17, **III** - 19, 22, 23, 34, 47, 83, 86, 109, 169, 171, 176, 179, 187, 189, 296, 306, 311, 343, 349, 356, 357, 389, 395, 430, 434, 435, 453, 456, 458, 462, 463, 487, 489, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 512, 520, 529, 555, 571, 573, 588, 590, 607, 609, 638, 644, 645, 651, 654, 655, 667, 676, 678, 679, 695, 703, 712, 720, 721, 722, *457, 481, 487, 490*

Південно-Західний край - *48*

Північна Африка - **III** - 214, *457*

Пільзно - *34*

Пінськ - **III** - 24, 208, *475*

Підволочиськ - *46*

Погребище - *476*

Поділля - *29, 51,* **III** - 228, *464, 490*

Подільська губернія - *19, 21, 22, 23, 24, 25, 50,* **III** - 14, 278, 702, *448, 453, 462, 474*

Поланген (Курляндська губ.) - **III** - 327

Полонне (Подільська губ.) - 12, *14, 15, 23,* **III** - 6, 87, 169, 352, *437, 473*

Полтава - **III** - 220, 455, 572, 583, 720

Полтавська губернія - *57,* **III** - 702, *476*

Польща - *24, 30, 31, 65,* **I** - 8, **III** - 378, 484, 498, 562, *453, 464, 466*

Порт-Честер - **III** - 427

Почеп - **I** - 20

Прибалтійський край - **III** - 250

Пробіжня - *47*

Проскурів (сучасна назва: Хмельницький) - *21, 22, 23,* **III** - 413, 436

Псковська губернія - **III** - 250

Радзивилів - *32, 33, 64,* **III** - 174

Ради - **III** - 1, *459*

Ракіше - *470*

Ржетов - *33*

Рига - **III** - 22, 75, 79, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 334, 371, 426, 550, 608, 646, 647, 648, 649, 650, *457*

Рим - **I** -72, *484*

Рівне - *15*, *23*, *31*, **III** - 8, 226, 227, 228, 374, 375, 390, 391, 435, 471, 539, *440*, *476*

Рівненська обл. - *475*

Рокитне - **III** - 426, 552

Ромни - *57*

Рославль - **III** - 158, 283

Російська імперія - **I** - 51, *475*

Росія - *20*, *30*, *34*, *45*, **I** - 8, 17, 44, 47, 51, 52, **II** - 3, **III** - 20, 220, 266, 289, 395, 398, 498, *436*, *437*, *457*, *459*, *461*, *463*, *464*, *467*, *473*, *477*, *479*, *481*, *487*, *491*

Росток - **I** - 73

Ростов-на-Дону - **III** - 220

Ружин (Київська губ.) - *12*, *13*, *15*, *23*, *27*, **III** - 6, 457, *437*, *465*, *467*, *468*, *469*, *471*, *476*

Румунія - **II** - 11, 17, **III** - 133, 485

Садгора (Садогура, Садигора) - *48*, *466*, *467*, *476*

Самарканд - **III** - 201, 484

Саратов - **III** - 5, *453*, *477*

Сатанів - *23*, *27*, *28*, *61*

Середня Азія - **III** - 214, *457*

Сибір - 30, **III** - 709

Синай - **I** - 45

Сиракузи - *478*

Сімеїз - **III** - 95, 366

Сінельніково - **III** - 571

Скалат - *46*

Сквира - *13*, *14*, *15*, *27*, *467*, *470*, *471*, *472*, *473*

Скідель (Гродненська губ.) - **III** - 471, 637

Славута - *12*, *21*, *23*, **III** - 6, 427, *437*, *476*

Слонім - **III** - 99, 114, 167

Слуцьк - **III** - 358

Смоленськ - **III** - 81, 82, 225, 345, 346, 347, **IV** - 18, 19
Сморгонь - **III** - 351, 638
Снятин - *47*
Сороки (Бесарабська губ.) - **III** - 652
Сосновиці - **III** - 39
Сохачів - **III** - 212, 309, 310
Сретенськ - **III** - 10, *459*
Ст. Камінь - **III** - 105, 419
Ставропілля - **III** - 563
Староконстантинів - *10, 11, 14, 15, 23*, **III** - 8, 228, 229, 426, *439*
Стразбург - **III** - 427, 582
Ступиці - *24*
Судзилків - *21, 25*
Сухостав - *47*
Східна Галичина - *19, 23*, **I** - 64
Східна Європа - **I** - 34
США - **III** - 401, 426
Ст. Сяйніе - **III** - 144
Таврійська губ. - *462, 474*
Таллін - *486*
Тальне - *23*, **III** - 488
Тарнов - *33, 51*
Тель-Авів - **III** - 5, 187, 427, 499, *457*
Теріоки - 44, **III** - 65, 93, 361, 362
Тернопіль - *39, 45*, **III** - 422, 462
Тетіїв - *23*
Тифліс - **III** - 529
Товсте - *47*
Томськ - **III** - 709
Тула - **III** - 231, 232, 233, 234, 495
Тульчин - *22*
Тулуза - **I** - 31
Туркестан - **III** - 201, 216
Турийськ - *21, 23, 25*
Тухів - *34*
Україна - *11, 27, 66, 70*, **III** - 1, 389, *464, 466, 476, 482, 486, 489, 490,*

491
Улла (Вітебська губ.) - **III** - 81
Умань - **III** - 147, 471, 479
Усть-Нарова - **III** - 320, 502
Ушачи - **III** - 20
Фастів - **I** - 37, *472*
Фінляндія - **III** - 220
Франкфурт- на -Майні - **IV** - 17
Франція - *6*, *40*, *452*, *454*, **I** - 4, 7, 38, 40, 79, 83, *480*, *489*
Фрейбург - **III** - 427
Харків - *9*, **III** - 4, 18, 29, 111, 156, 175, 394, 451, 528, 573, 655, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 710, 711, 712, 713, 714, *426*, *488*, *489*, *491*
Херасків - *47*
Херсон - *43*, **III** - 187, 192
Хмельницька обл. - *474*
Хмільник - *22*, **III** - 494
Царицин - *9*, **III** - 4, *426*, *427*
Царство Польське - *461*
Целендорф - **III** - 399
Цюріх - **III** - 126
Чашники (Вітебська губ.) - *5*, **III** - 47
Челябінськ - **III** - 706
Ченстохов - **III** - 369, 597
Черкаси - **III** - 493
Чернівці - *48*, **III** - 388, 462
Чернігівська обл. - *476*
Чортків - *45*, *46*, *68*, **I** - 86
Шавлі - **III** - 617
Шаргород - *22*
Швейцарія - **III** - 38, 55, 79, 398, 495, 496
Шепетівка - *21*, *23*, **III** - 37, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 523
Шклов - **III** - 5, *457*, *477*
Шпиків - **III** - 189
Шувалово - **III** - 57, 101
Юр'єв (Тарту, Дерпт) - **III** - 250, 581

Ялта - **III** - 95, 98, 122, 128, 366
Ялтушки (Подільська губ.) - **III** - 512
Ярмолинці - *50*
Яси - **III** - 197
Ясно - **III** - 30

Покажчик назв товариств, організацій і установ

Академічне товариство для вивчення єврейської історії та літератури міста Юр'єва - **III** - 581

Академія Наук, російська - *10, 38*

Бібліотека "Akademische Leschalle judischer Studierender aus Russland" - **III** - 582

Бібліотека Полтавська єврейсько-російська - **III** - 583

Бібліотека Товариство поширення освіти поміж євреями в Россії - **III** - 584

ВААД чотирьох країн - *10*

Верховний суд Української республіки - **III** - 402

Видавництва:

"ЕЗРА" - **III** - 659

"Ost und West", Лео Вінц - **III** - 591, 592, 593, 594

"Библиотечка "Копейка" - **III** - 585

"Вілнер Ферлаг Б.А. Кльоцкіна" - **III** - 551, 586, 587

"Всемирная литература" - **III** - 740

"Культур" - **III** - 589

"Морія" - **III** - 1, *455*

"Нива Народная" - **III** - 590

"Р. Голік, А. Вільборг" - *60*

"Посредник" - *7*

"Пантеон" - **III** - 740

"Парус" - *40*

"Разум" - **III** - 735

"Фар Унзере Кіндер" - **III** - 595

"Шиповник" - **III** - 177, 596, 623, 740

"Югенд-гайст" - **III** - 597

Видавництво і книгарня колиш. М.В. Попова (волод. М.А. Ясний) - **III** - 588

Видавниче товариство "Просвещение" - **III** - 12, 31, 258, 331, 335, 598

Вищі жіночі курси - **III** - 604

Віленська трупа - *58*

Всенародня (Національна) бібліотека України - *27*

Всеросійська демократична нарада - **II** - 13

Всеросійський Єврейський з'їзд - **III** - 250

Всеросійський залізничний союз - **II** - 14

виконавчий комітет - **II**- 14

Всеросійський з'їзд Рад робітничих і солдатських депутатів - **II** - 17

Всеросійський Союз міст (Всероссийский Союз городов) - *25*

Говевей-Ціон - **III** - 187

Головне управління у справах друку - *55*

ГОСЕТ (Московський державний єврейський театр) - **III** - 426

Громадські збори службовців у торгово-промислових установах м. Мінська - **III** - 601, 602, 603

Гуверівський архів - див: Hoover Institution on War, revolution and Peace (Stanford, California)

Гурток євреїв-слухачів Московського Комерційного Інституту - **III** - 605, 606, 607

Гурток студентів-євреїв Ризького Політехнічного Інституту "Единение" - **III** - 608

Державна Дума - *28*, **II** - 10, **III** - 9, 238, 326, 327, 553

Комітет для допомоги євреям-біженцям - *28*, *30*, *461*

Московське відділення Комітету членів Державної Думи - *29*

Державний архів Російської Федерації (ДАРФ) - *72*

Драматичний гурток "Габіма" - **III** - 609

ЕКОПО (див.: Єврейський комітет допомоги жертвам війни)

Етнографічна експедиція імені барона Ґорація Ґінцбурґа - *11*, *15*, *25*, *20*, *24*, *26*, *29*, *36*, *37*, *69*, *70*, **III** - 11, 12, 24, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 212, 240, 306, 365, 387, 573, 728, 737, 751, *458*

Єврейська енциклопедія - **III** - 5, 9, 14, 18

Єврейське еміграційне товариство - *64*, **III** - 102, 401, 402, 403, 610

Єврейське історико-етнографічне товариство (ЄІЕТ) - *7*, *8*, *9*, *10*, *11*, *18*, *23*, *24*, *25*, *26*, *27*, *31*, *36*, *37*, *38*, *39*, *42*, *49*, *50*, *53*, *62*, *64*, *65*, *66*, *68*, *71*, **II** - 1, 2, **III** - 5, 6, 12, 13, 22, 72, 178, 201, 206, 262, 264, 277, 278, 351, 381, 382, 385, 406, 424, 458, 486, 505, 506, 507, 514, 565, 611, 658, 660, 673, *424*, *430*, *431*, *452*, *455*, *457*

Бібліотека ЄІЕТ - *36*

Відділ фольклору і етнографії - *11*

Етнографічна секція - 36

Правління ЄІЕТ - *18*

Єврейське колонізаційне товариство (російська абревіатура - ЕКО) - **III** - 182, 260, 327, 399, 400

Єврейське літературне товариство (Петербург) - *7*, *42*, *73*, **III** - 293, 355, 561, 562, 612, 613, 614, 615. 616, 617, 618, 619, 620,621, 622, 623, 624, 625, 626, *455*

Бакинське відділення - **III** - 563, 627
Бахмутське відділення - **III** - 628,629
Бердичівське відділення - **III** - 304, 305, 630
Луцьке відділення - **III** - 631, 632
Мінське відділення - **III** - 633, 634
Одеське відділення - **III** - 467
Празьке відділення (Варшава) - **III** - 635, 636
Скідельське відділення - **III** - 637
Сморгонське відділення - **III** - 638
Єврейське літературно-артистичне товариство - **III** - 639, 640
Єврейське літературно-музичне товариство, Вітебське - **III** - 642, 643
Єврейське літературно-музичне товариство, Бакинське - **III** - 641
Єврейське літературно-художнє товариство "Перец гезелшафт" - **III** - 645
Єврейське літературно-художнє товариство в Луганську - **III** - 644
Єврейське музично-драматичне і літературне товариство "Кармел" - **III** - 646, 647, 648, 649, 650
Єврейське театральне товариство - **III** - 651
Єврейське Товариство аматорів літератури і мистецтв "Ідише-Кунст" - **III** - 652
Єврейське товариство виховання і освіти - **III** - 653,
Єврейське товариство заохочення мистецтв - **III** - 249
Єврейський Антифашистський комітет - **III** - 144, 359, 437
Єврейський етнографічний музей в Петербурзі (Єврейський музей в Петербурзі; Єврейський національний музей) - *8, 18, 21, 24, 26, 27, 34, 41, 43, 44, 48, 49, 50, 58, 62,* **II** - 1, **III** - 12, 14, 207, 277, 310, 424, 458, 508, 513, 528, 611, *455*
Єврейський комітет допомоги жертвам війни (ЕКОПО) - *28, 30, 31, 35, 37, 38, 39, 53,* **III** - 24, 30, 245, 463, 465, 471, 506, 507, 607, 608, 611, 654, *455, 458*
Єврейський музей в Петербурзі (див.: Єврейський етнографічний музей в Петербурзі)
Єврейський національний музей (див.: Єврейський етнографічний музей в Петербурзі)
Єврейський університет в Єрусалимі - *28*
Загальнодоступний театр в Петербурзі - **III** - 171
Земський Союз (див.: Всеросійський Земский Сою)
Імператорська публічна бібліотека - **III** - 14, 330, 638, *456*
Імператорське Географічне товариство - *10,* **II** - 11, **III** - 262, *424, 427, 428,*

452, 457

Інститут єврейської культури ВУАН (див.: Інститут єврейської пролетарської культури)

Інститут єврейської пролетарської культури - *27*, **III** - 435, 584

Інститут проблем реєстрації інформації НАН України - *27*

Інститут російської літератури РАН - *72*

Відділ рукописів - *72*

Інститут Рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (ІР НБУВ) - *5, 11, 15, 23, 26, 27, 41, 43, 48, 49, 58, 60, 61, 62, 68*

Інститут сходознавства РАН. Санкт-Петербурзьке відділення - *72, 76*

Каса взаємодопомоги студентів-євреїв Імператорського Харківського університету - **III** - 655

Книжковий склад "Провинция" - **III** - 656

Ковенське єврейське музично-драматичне товариство - **III** - 657

Комісаріат з єврейських справ - *50*

Комісія відділу "Hebraica et Judaica" при Харківській громадській бібліотеці - **III** - 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667

Комітет для надання допомоги біженцям - *28, 459*

Комітет членів Державної Думи для надання допомоги хворим і пораненим воїнам, а також населенню, що постраждало від війни (Союз Земских городов) - 28

Московське відділення - *458*

Курси сходознавства (Петербург) - *11*, **III** - 13, 201, 205, 267, 406, 413, 427, 432, 514

Ліга для досягнення рівноправ'я євреїв у Російській імперії, комітет - *471*

Ліга для захисту прав євреїв - *34*

Літературно-художній гурток (Баку) - **III** - 669

Львівський єврейський комітет для допомоги єврейському населенню окупованої Галичини - *29*

Львівський музей етнографії і художнього промислу - *62*

Міністерства:

Головне управлення у справах друку - *54*

- Цензурний Комітет - *54*

Віросповідань - **II** - 4, 5

Внутрішніх справ

- департамент загальних справ - **II** - 4, 5

- департамент поліції - *14, 44*

Землеробства - **II** - 11

Могилів-Подільський єврейський клуб - **III** - 670, 746
Московська консерваторія - *43, 471*
Московське бюро друку - **III** - 671, 672
Московське товариство поширення технічних знань - **III** - 726
Московський художній театр (МХТ) - *53, 54, 55, 57,* **III** - 243, 294, 356, 740
Першая студія - *55, 56,* **III** - 356, 609
Музей єврейської пролетарської культури в Одесі - **III** - 506
Народна воля - **III** - 220
Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського - *23*
Подільська філія - *27*
Олександринський драматичний театр (Петербург) - **III** - 59, 171
ОПЕ (див.: Товариство для поширення освіти між євреями в Росії)
Політичні партії:
БУНД (Загальний єврейський робочий союз у Литві, Польщі і Росії)- *44,* **III** - 300, 498
"Поалей-Ціон". Єврейська соціал-демократична робітнича партія - **III** - 84, 144
конституційно-демократична (кадети) - **III** - 434
РСДРП (Російська соціал-демократична робітнича партія) - **III** - 498
соціалістів-революціонерів - *6*
соціалістична єврейська робоча партія - **III** - 197, 389
Перший пересувний драматичний театр - **III** - 171
Петербурзька хоральна синагога - *49*
Правління хоральної синагоги - *67*
Петербурзький єврейський університет - *28, 77*
Петербурзький інститут юдаїки - *77*
Петербурзькі Курси сходознавства (див.: Курси сходознавства)
Петроградська вчена архівна комісія - **II** - 9
Петроградська центральна міська Дума - **II** - 7, 8, 9, 13, 14, 15
Петроградське міське громадське самоврядування - **II** - 9, 14
Петроградське міське управління - **II** - 8
Полтавське товариство єврейського мистецтва "Газомір" - **III** - 720
Російська національна бібліотека (РНБ) - *72*
Відділ рукописів - *72*
Російська Академія Наук - *10,* **III** - 5, 411, 708, *452, 457*
Російське товариство для вивчення єврейського життя - *40*

Російське товариство для вивчення життя євреїв в Петербурзі - *35*

Російський державний архів літератури і мистецтва, РДАЛМ (Москва) - *60, 61, 66, 67, 68, 69, 70, 72*

Російський державний історичний архів - *72*

Російський етнографічний музей - *23*

Санкт-Петербурзька театральна бібліотека - 72

Відділ рідкісних книг - *72*

Сіоністські конгреси - **III** - 187, 245

Союз досягнення повноправності євреїв - **III** - 330

Союз Земських міст (Союз Земских городов)- *30, 33, 37, 44*, **III** - 30, 140, 312, 353, 462

Театр "Габіма" - *57, 69*, **III** - 426, (драматичний гурток) 609, *471*

Тенішевське училище (СПб.) - *18*

Тимчасова рада Російської республіки - **II** - 17

Тимчасовий уряд - **II** - 4, **III** - 220

Товариство аматорів єврейської мови - **III** - 9, 184

Товариство взаємодопомоги службовців у торгових промислових закладах і кредитних установах м.Катеринослава - **III** - 674

Товариство вітебських прикажчиків - **III** - 675

Товариство для видання єврейської музики в Берліні - *453*

Товариство для допомоги нужденним літераторам і вченим - **III** - 677

Товариство для надання допомоги єврейському населенню, яке постраждало від воєнних дій - **III** - 678, 679, *454*

Київське відділення - *29, 35, 45, 46, 457*

Комітет допомоги постраждалим від воєнних дій - **III** - 6, 9, 98, 280, 313, 317, 353, 467, 462, 463, 465, 519, 520, 526, 530, 548, 750

Тичасовий комітет - *29*

Товариство для надання допомоги євреям-переселенцям - **III** - 680

Товариство для надання допомоги жертвам війни в Росії - *29, 457*

Товариство для поширення правильних відомостей про євреїв і єврейство (Москва) - *9, 10, 16, 17*, **III** - 9, 262, 724, 725, *423, 427, 430, 431, 452, 456*

Комітет Товариства - *16*

Товариство для поширення освіти поміж євреями в Россії (ОПЕ) - *42, 45*, **III** - 102, 178, 184, 260, 262, 264, 327, 406, 465, 467, 702, 703, 729, 9, 293, 514, 584, 664, 665, *454, 455, 472*

Історико-етнографічна комісія (ОПЕ) - **III** - 22, 264, 507, *453, 454*

Відділення:

Балтське відділення - **III** - 183, 681, 682, 683, 684, 685
Віленське відділення - **III** - 686, 687, 688, 689
Гомельське відділення - № 690, 691, 692, 693
Двинське відділення - **III** - 694, 695
Київське відділення - *9, 63,* **III** - 102, 467, 626, 696, 697, 698, 699, 700, 701
Ковенське відділення - **III** - 715, 716, 717, 718
Пермське відділення - **III** - 704, 705, 706, 707, 708
Томське відділення - **III** - 709
Харківське відділення - **III** - 175, 666, 710, 711, 712, 713, 714
Товариство допомоги бідним дітям м. Острога - **III** - 512
Товариство допомоги бідним хворим євреям м. Вітебська - **III** - 719
Товариство допомоги євреям-біженцям - *25*
Товариство допомоги приватній службовій праці у м.Орші - **III** - 676
Товариство єврейської народної музики - *7, 15, 18, 20,* **III** - 5, 9, 207, 330, 426, 427, 564, 568, 569, 607, 608, 721, 749, *456, 470, 474*
Московське відділення - *43*
Товариство народних університетів (Астраханське) - **III** - 722
Товариство охорони здоров'я єврейського населення (російська абревіатура - ОЗЕ) - *45,* **III** - 12, 464, *457*
Товариство піклування про бідних дітей євреїв м. Сквири - **III** - 723
Товариство піклування про єврейських дівчин (дівчат) - **III** - *235*
Товариство ремісничої і землеробської праці серед євреїв у Россії - **III** - 727
Товариство сприяння бідним євреям м. Слоніма - **III** - 167
Товариство художників - *43*
Торгівельний дім "Гінсбург і компанія" - *455*
Установчі збори - *58,* **II** - 9, 16, **III** - 250, 462, 668
Харківський університет - *474*
Центральний державний архів Санкт-Петербурга (ЦДІА СПб) - *64*
Центральний єврейський архів - *69*
Штаб петроградського військового округу - **II** - 13
Hoover Institution on War, revolution and Peace (Stanford, California) - *72*
YIVO Institute for Jewish Researche (New-York) - *51, 53, 69,* **III** - *437*

Періодичні та продовжувані видання

Аполлон - **III** - 89

Библиотека еврейской семьи и школы - *482*

Будущность - **III** - 572

Вестник еврейского университета в Москве - *67, 481, 484, 485, 486, 487, 489*

Вестник Европы - **III** - 299, 360, 507

Вечерняя газета (див. Киевский голос) - **III** - 226

Власть народа - **III** - 325

Вогін (Wohin) - **III** - 399, 402, 403

Восход - *6, 7,* **III** - 206, 215, 222, 252, 292, 337, 399, 572, 611, 677, 721, 729

Га-Бокер - **III** - 187

Га-Бокер ор - **III** - 187

Га-Дор - **III** - 187

Гайнт - **III** - 203, 210

Га-Йом - **III** - 187

Га-Кол - **III** - 187

Га-Олам (ha-Олам) - **III** - 289

Гапрохім - **III** - 116

Га-Ткуфа (Ха-Ткуфа) - *58*

Гаузфрайнд ([Дер] гойзфрайнд) - **III** - 20

Гацефіра - **III** - 351

Га-Шахар - **III** - 187

Га-Шілоах - **III** - 187

Год за годом (лит. ежегодник) - *489*

Голос правды - **III** - 223

Гомельская копейка - *7,* **III** - 599

Гоом - **III** - 176, 312

Дас Лебн (Дос лебн) - **III** - 35

Дело народа - *480, 481, 486*

Дело помощи - *37, 67, 486, 488*

Дер Момент - **III** - 210, 306

Дер Пінкес (Дер Пінкас) - **III** - 199, 586, 587

Дер Телеграф - **III** - 389

Дер Тогблат - **III** - 179

Дер Фройнд - *7*

Ді їдіше велт (Ді юдіше вельт) - **III** - 199, 255, 405, 422, 423, 551, 568, 586, 587

Ді їдіше фольксбібліотек [також в **III** - 359 є варіант: Еврейская народная библиотека та Juddishe Volksbibliotek] - **III** - 20, 187, 359

Ді найє велт - **III** - 199

Ді фольксштіме - **III** - 199, 213

Дос найє лебн - **III** - 47

Еврейская газета - **III** - 489

Еврейская жизнь - *25*, *66*, *70*, **III** - 144, 487, 572, 607, 611, 671, 678, 479, *482*, *484*, *485*, *486*, *487*, *488*, *489*, *491*

Еврейская летопись - *66*

Еврейская мысль - **III** - 194, 455

Еврейская неделя - *68*, *69*, *70*, **III** - 15, 249, 388, 487, *478*, *479*, *480*, *481*, *484*, *485*, *486*, *487*, 488, 489

Еврейская рабочая хроника - **III** - 144

Еврейская старина - *7*, *25*, *29*, *38*, *66*, *67*, *68*, *76*, **III** - 22, 206, 478, 486, 506, 568, 611, 662, 730, 742, *453*, *454*, *458*, *480*, *481*

Еврейская трибуна - *69*

Еврейский вестник - *62*

Еврейский журнал - *480*

Еврейский мир - *6*, *7*, *18*, *28*, *35*, *59*, *63*, *64*, *66*, *70*, **III** - 15, 51, 57, 67, 89, 100, 116, 139, 144, 166, 167, 172, 191, 192, 244, 290, 293, 295, 297, 298, 299, 302, 323, 325, 330, 344, 345, 346, 350, 354, 367, 397, 398, 399, 400, 401, 406, 407, 421, 422, 501, 572, 580, 615, 753, *456*, *476*, *479*, *478*, *480*, *483*, *484*, *485*, *486*, *487*, *490*

Еврейское обозрение - **III** - 53, 367, *481*

Еврейское обозрение (газета виходила замість призупиненої Еврейский мир); (також див. Обозрение) - **III** - 289, 501, *456*, *479*, *480*

Еврейское слово - **III** - 268

Егупец - *482*, *490*

Ейнікайт - **III** - 435

Живая старина - *68*, *490*

Жизнь - **III** - 220

Жупел - **III** - 740

Журнал для всех - **III** - 220

Журнал журналов - **III** - 220
Знание - **III** - 188
Известия Общества для распространения правильных сведений о евреях - **III** - 268
Киевская Искра - **III** - 295
Киевская мысль - **III** - 49, 220, 227, 497, 519, 540, *487*
Киевские вести - **III** - 295
Киевский голос - **III** - 223, 226 (див. Вечерняя газета)
Колосья - *480*
Книжки Восхода - *482, 483, 484*
Культур унд білдінг - **III** - 199
Мілгройм-Римон - **III** - 202
Мир Божий - **III** - 124, 495
Мишпоха - *486*
Начало - **III** - 220, 325
Наша зоря - **III** - 325
Новое слово - **III** - 81
Новости - **III** - 129
Новый Восход (продов. газ. Восход) - **III** - 221, 254, 721
Новый журнал - *67, 68, 69*, **III** - 187, 679, *481*
Обозрение (див. Еврейское обозрение)
Пардес - **III** - 187
Первый женский календарь П.Н. Ариян - **III** - 170
Пережитое: альманах - *7*, **III** - 15, 206, 257, 288, 330, 406, 478, 486, 623, *456, 482*
Петербугер тагеблат (див.: Тогблат)
Петроградер тогблат - **III** - 349
Подольские вести - **III** - 355
Разсвет - **III** - 84
Рассвет - **III** - 215, 218, 250, 487, *485*
Речь - *21*, **III** - 14, 193, 271, 342, 428, 494, 518, 600, *444, 479, 483, 486, 488*
Русские ведомости - **I** - 56
Русское богатсво - *21, 65*, **III** - 4, 49, 81, 177, 188, 197, 236, 286, 292, 495, 533, 656, *455, 483*
Сафрут - **III** - 176, *479*

Свобода и равенство - **III** - 15
Слово - **III** - 357
Смоленский вестник - **III** - 81, 225, 227, 345
Современник - *40*
Театр и жизнь - *490*
Театральная газета - *57, 69*
Тогблат - **III** - 487
Унзере Лебен - **III** - 485, 487
Утро России - *7*, **III** - *25*
Ученые записки ЛГУ (серия филологических наук) - *484*
Фрайнд (Дер фрайнд) - **III** - 35, 45, 163, 199, 256, 284, 287, 401
Шиповник - **III** - 127, 177
Штілім - **III** - 176
Щит - *35, 39, 40*, **III** - 127
Эзро - **III** - 171
Эмес - **III** - 227
Юго-Западная Волынь - **III** - 227
Южная Копейка - *7*, **III** - 600
Юный Израиль - **III** - 350
Ost und West - **III** - 335, 337, 593, 594, 689

SUMMARY

Semyon Akimovich An-sky (whose real name was Shloyme-Zaynvil Rappoport) – the writer, dramatist, ethnographer and specialist in folklore, political figure, whose name inseparably linked with Jewish history and historiography of the Eastern Europe of the end of the nineteenth- the first quarter of the twentieth centuries.

The name of popular Jewish writer and public man got known in Jewish folklore study and ethnography only in the last decade of his life, that coincided with one of the most fruitful and at the same time the most essential period in Jewish history science.

S.A. An-sky indeed managed to add a vivid page to the history and culture of Eastern European Jewry as an author of the numerous articles in Jewish and Russian-Jewish periodicals, stories, essays and narratives written on the basis of folklore study. He was one of the eldest figures of the social-revolutionary party. An-sky's formation happened in the period of radical turn in the traditional Jewish life of Russian Empire, distribution of the Haskala ideas in Jewish habitat and ideas of populism in Russian society. In beginning of the 1880s he quitted his native town Chashniki, in the Vitebsk province, was a teacher for some period, later joined Russian populists and left for the salt mines of the Ekaterinoslav province, where he taught the workers literacy. To those years belonged his first passion for workers' folklore, beginning of his writer's career. The acquaintance with the ideologist of populism Gleb Uspensky, publications in the magazine «Russian Wealth» made influenced considerably the literary heritage of the writer.

In beginning of the 1890s S.A. An-sky was forced to emigrate from Russia, a few years lived in France, worked at factories and plants. His infatuation with political movements and political folklore of Western Europe belonged to that period. In Paris he became secretary, aid, and friend to the prominent philosopher and public man Pyotr Lavrov. The years spent with Lavrov became the foundation of the further political and public activity of the young writer. Through Russian populism and social democratic ideals S. An-sky got back to his roots, realized the necessity of studying Jewish life.

He accepted the first Russian revolution of 1905 with all his heart, got back to Russia, to creative work. In 1907 - 1911 An-sky collaborated with Jewish Literary Society and the Society for Jewish Folk Music, he worked as an editor in magazines «Evreisky Mir», «Evreiskaya Starina», «Evreiskaya Zhisn'», «Der Fraynd» and many other editions published in Russian Empire and abroad.

The foundation of Jewish Historical Ethnographic Society became the most important stage in the life of the writer (1908 – 1929, Saint Petersburg, Leningrad). In 1912 Semyon An-sky organized Jewish Ethnographic Expedition in the «Jewish pale», in 1913 getting official status of the Historical and Ethnographic Society Expedition and the name of Horace Osipovich Guenzburg.

During three years, under the leadership of An-sky, expedition inspected more than 250 towns of the Volyn', Podolia, and Kiev provinces, collected vast documentary materials, made thousand records of verbal and musical folklore, actually created the basis of exposition of the Jewish National Museum in Petersburg.It should be mentioned that Semyon Akimovich was not only an organizer but also a permanent director of the Museum till 1918. Based on the materials, collected in expeditions, An-sky started with the work over the «Ethnography»in many volumes and «The Jewish Artistic Heritage Album "», wrote a number of historic essays.The folklore material collected in these expeditions served as a basis for «The Dybbuk» drama, the highest literary achievement of Semyon An-sky. With this drama he went down

in history of world dramaturgy and theater. The play survived numerous performances on many stages of the world, and until now can be found in the theatre repertoire in Israel and the USA.

During the WWI in his capacity of a staff member of sanitary detachment of the Zemsky Union and Union of Cities An-sky became one of the organizers and the most active figures of the Relief Organization for Jewish War Victims suffered from military operations, other charity organizations and establishments. When working in the area of military operations, he took notes, which provided the basis of his historic research «Razrushenie Galitsii», written in 1918 – 1919. Unfortunately, An-sky did not see it published alive. The first publication went out in Yiddish in 1925 in his fifteen-volumes collected works edition, published in Warsaw.

The ethnographer, writer, «Jewish prince», as defined him A. Gornfeld, died in November, 1920 in Warsaw clinic. He was buried in Warsaw in the old Jewish cemetery.

The archival heritage of Semyon An-sky numbers thousands of documents is kept in the archives of some countries (Ukraine, Russia, Israel, the USA, France, Poland). The greatest and the most representative complex of documents is preserved in the Institute of Manuscript of the V.I. Vernadsky National Library of Ukraine. In the separate personal fund of S. An-sky (f. 339) 1402 documents are stored, 18 items are kept in the fund 190. Documents came in VNLU (then – the National-Wide Library of Ukraine of All - Ukrainian Academy of Sciences) at the beginning of the 1930s from Leningrad after liquidation of the Jewish Historical Archival Society and the Jewish National Museum.

Preliminary inventory of S. An-sky's archives in the Museum, made in Leningrad in the second half of the 1920s by F. Shargorodskaya included more than 4000 positions. Part of these documents later came in Russian Ethnographic Museum, some materials which did not have direct attitude to the fund organizer jointed the Society for the Promotion of Education Among Jews in Russia, and a part of them - in beginning of the 1930s – entered the Department of Manuscripts of the NLU.

The documents and materials presented in the book reflect An-sky's life, creative and scientific path; they are grouped and located in compliance with the rules accepted in the archival practice: the creative and scientific documents written by fund organizer, official documents and public activity documents, biographic materials, correspondence, documentary photographs and collections.

All documents have technical descriptions, short annotations (except that of personal correspondence and documents related to the personal life of fund organizer), and comments on the content of a document and condition of its existence, and personalities. The full text publication of the correspondence of S. An-sky and V. Gintsburg of 1912 - 1914 and Y. Endgel text of lecture «Jewish folk song. Ethnographic journey» (1917) are given in the appendix. The comments and explanations made according to the rules of arheography are published.

The book is provided with extensive scientific-reference apparatus, which includes extended bibliography (does not include materials presented in foot-notes and comments), nominal, geographical indices, index of organizations, societies and public institutions, and index of periodical and continued editions. Most documents described in the book or used in preparation of the introductory article are put into scientific circulation for the first time.

This issue is offered for the wide circle of researchers of the history of Ukraine, and Russian Empire of the end of the eighteenth - early twentieth centuries as a whole and Jewish history in particular, ethnographers, researchers of culture, archeologists, archivists.

Наукове видання

Сергєєва Ірина Анатоліївна

Архівна спадщина Семена Ан-ського

у фондах Національної бібліотеки України

імені В.І. Вернадського

Редактор
Т.К. Хорунжа

Оригінал-макет
О.О. Хамрай

Дизайн обкладинки
І. Б. Клімова

Підписано до друку 10.08.2006
Формат 70x90 $^{1}/_{16}$.
Ум. др. арк. 30,4.
Обл. вид. арк. 32
Наклад 500 прим.
Замов. №

Видавництво „ДУХ і ЛІТЕРА"
Національний університет „Києво-Могилянська академія"
корп. 5, кімн. 210
вул. Волоська, 8/5, Київ, 04070, Україна
Тел./факс +38 (044) 425-6020
e-mail: duh-i-litera@ukr.net
www.duh-i-litera.kiev.ua

682908 (3

Голос мій не гучний, слова мої тихі й прості, але
зародилися вони в серці трепетному,
вимовлялися вустами не лукавими –
і ніколи не вимовляв я Імені Божого всує

С. Ан-ський (Раппопорт)

ДУХ І ЛІТЕРА